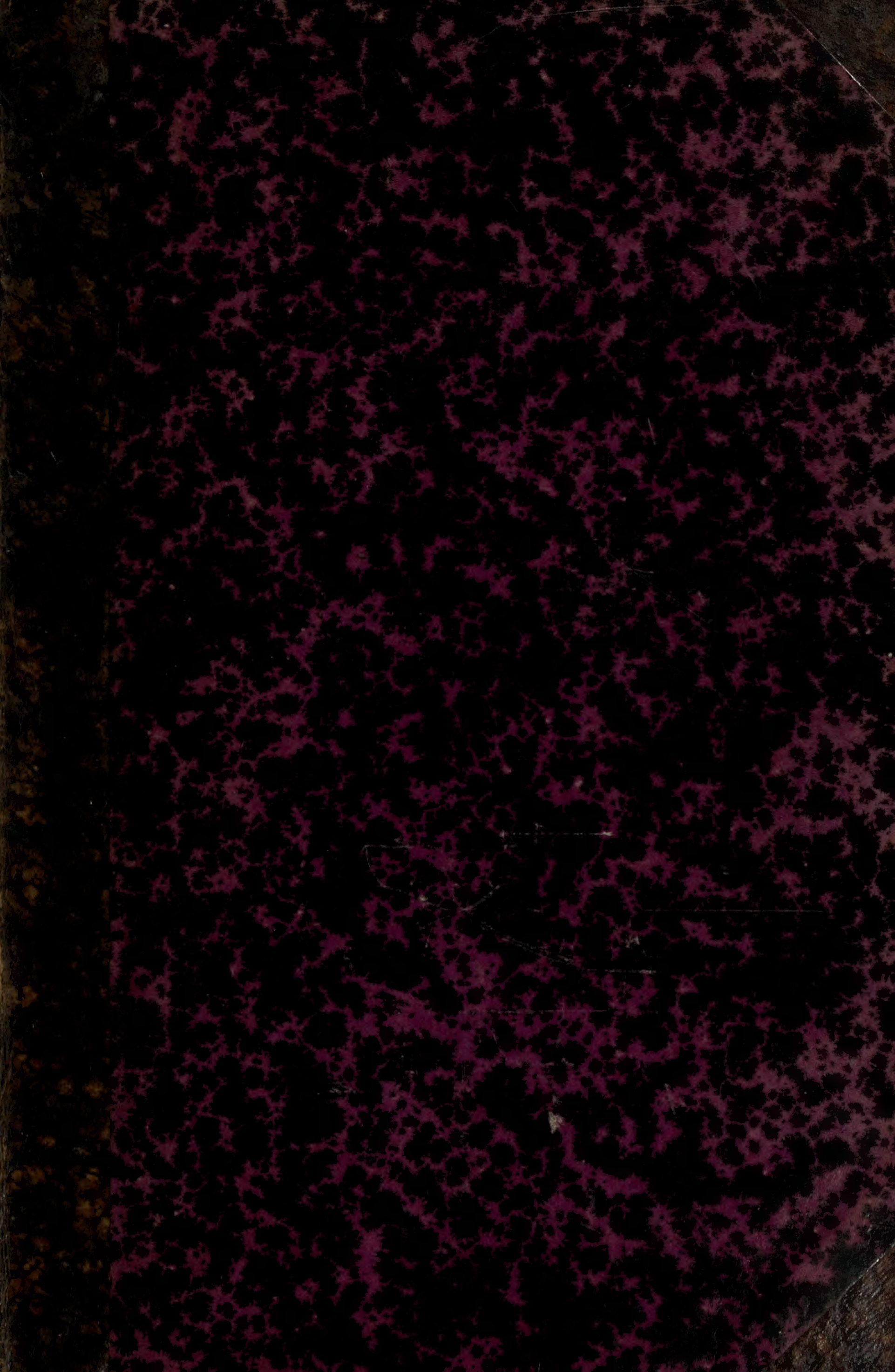

HISTORISK ARCHIV.

Et Maanedsskrift

for populaire Skildringer af

historiske Personer og Begivenheder.

Udgivet af

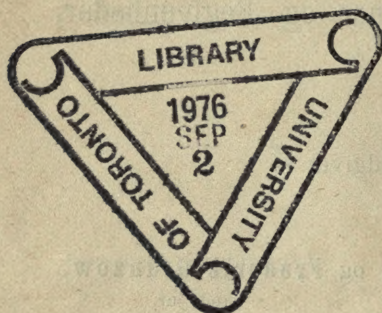
Johan Petersen, og **Frederik Granzow,**
cand. theol. cand. jur.

1869. Første Bind.

Kjøbenhavn.

Fr. Wøldikes Forlag.

1869.

S. Triers Bogtrykkeri.

INDHOLD.

ILLUSTRATIONER.

G. S Wibes Bogtr.

Frederik d. VII's Kiste i Roeskilde Domkirke.

Ved Frederik VII.s Kiste.

(Af Carl Andersen.)

Min Fod har traadt i saa mangen Hal,
Hvor Konger i Døden blunde,
Hvor lysende Marmor, Kroner og Spiir
Var høit berømmende Munde.

Og smuldrende Faner og rustne Sværd
Var tusind talende Minder
Om Helten, der foer i Verden om
Som straalende Seiervinder.

Men aldrig drages min Tanke did,
Som hid den gaaer til det Sidste;
Og aldrig banked mit Hjerte hist,
Som her ved Kong Fredriks Kiste.

Og aldrig mig tyktes en Seierskrands,
Saa fager som dette Smykke,
De danske Qvinder flettede Ham,
Der engang bar Danmarks Lykke.

Kong Fredrik blev ei givet de Kaar,
At storme om Verden vide
Og lægge for Fode Fyrster og Folk,
Som voved mod ham at stride.

For ham saalidt som for anden Mand
De Vises Steen her var funden;
Som Nogen af Qvinde født, han var
Heelt ofte i Leret bunden. —

Dog nævnes han gjerne aldenstund,
I mørke som lyse Dage,
Og her han haver et deiligt Ry,
Som døer først med Danmarks Sage.

Og Fanen vaier over hans Støv,
Af smilende Genier hævet,
Og tæt staaer hans eenlige Sarkophag
Af Hjerter iløn omsvævet:

Fordi han var Dansk! Fordi han ei
Var kold, naar hans Folk oplued,
Men led paa det, saa lidet det var,
Og vidste, hvad ret det hued.

Han følte sig lille selv, hvor ei
Det rakte Haand til hans Prøve;
Han vidste, det trivedes slet, om ei
Det og fik Kræfterne øve. —

Jeg drømte min Ungdoms fagre Drøm,
Mens han sad ung paa sin Throne.
Mit Hjerte blev varmt, da Seirens Sol
Faldt smukt paa Kong Fredriks Krone.

Mit Haab fik Vinger, dengang hans Folk
Drog fremad med Jubelsange — —
Hvor selsomt — ved Kisten jeg tykkes fast
At høre de gamle Sange!

Ridder Bertrand du Guesclin.

(Efter Emile de Bonnechose af F. Granzow.)

I. Hans Ungdomshistorie.

Nogle Miil fra Byen Rennes i Hertugdømmet Bretagne laa Borgen Motte-Broons, der indtil Slutningen af det syttende Aarhundrede var den gamle adelige Familie du Guesclins Herresæde. I Begyndelsen af det fjortende Aarhundrede var Ridder Renaud du Guesclin Besidder af Lehnet Motte-Broons og Familiens Overhoved. Han var gift med Johanne de Malmains, der af Datidens Krønikeskrivere roses for sin store Skjønhed, og med hende havde han sex Sønner og fire Døttre; Bertrand du Guesclin var den ældste af Børnene.

Bertrand du Guesclin blev født omtrent ved Aaret 1320. Sagnet veed at fortælle, at hans Moder før hans Fødsel havde en Drøm, der forudsagde Barnets tilkommende Berømmelse og Storhed; men i Begyndelsen syntes rigtignok Intet at ville bestyrke denne Drøm. Som Barn var han meget hæslig, hans Hoved var uhyre stort med en lille Braknæse, han var lille og firskaaren, og hans Manerer svarede til hans Udseende. Han var raa og plump, lunefuld og vredagtig. Man kan vel derfor ikke finde det videre forunderligt, at hans Forældre, der vare dybt bedrøvede over hans Væsen og Manerer, næppe kunde taale hans Nærværelse; hans Sødskende frygtede ham, og han var en Skive for Tjenernes Spot og Drillerier. Trods sit hæs-

lige og frastødende Ydre havde Drengen imidlertid en for alt Godt og Ædelt modtagelig Sjæl, men han var stolt og ubøielig, qvalte sine Taarer og satte sig kun en sjelden Gang op imod den uvenlige Behandling, han var Gjenstand for, og som gik saa vidt, at han, Husets ældste Søn, ikke maatte spise ved Familiens Bord, men alene i en Krog i Spiseværelset, hvor han endog ofte var udsat for sine egne Sødskendes Drillerier. Eengang gik disse dog for vidt: da styrtede den tiaarige Dreng rasende hen til Spisebordet, hvor hans Moder og Sødskende sade, og befalede dem at gjøre Plads ved den fornemste Bordende for ham, Familiens ældste Søn. Skræmmede gjorde Børnene Plads for ham, og hans Moder vovede ikke at gjøre nogen Indvending; men snart opførte han sig igjen paa sin gamlė raae Maade, saa at hans opbragte Moder befalede ham at staae fra Bordet og fjerne sig. Drengen adlød, men i sin rasende Vrede rystede han det massive Egebord med en saadan Kraft, at han væltede baade dette og Retterne ned over de forfærdede Sødskende.

Midt under al denne Støi og Forvirring traadte en Nonne, der var en Veninde af Familien, ind i Værelset, og i hendes Nærværelse gav den opbragte Husfrue nu sin Vrede Luft i en Række af Bebreidelser og Trusler mod Sønnen, der sad mørk og stum af Raseri alene i sin Krog. Den venlige Nonne gik hen til det stakkels Barn, og det lykkedes hende ved nogle milde Ord at berolige ham. Det var de første kjærlige Ord, Barnet havde hørt; han gjemte dem længe i sit Hjerte og søgte ogsaa strax at vise hende sin Taknemmelighed i Gjerning: Man indbød Nonnen til at spise til Middag hos Familien, og Bertrand vilde ikke taale, at nogen Anden end han maatte varte hende op.

Den omtalte Nonne var en Datter af en jødisk Læge, der var gaaet over til Christendommen. Hendes

hele Slægt var hengiven til Astrologi og Magi, og hun selv havde ogsaa Ord for at være kyndig i disse hemmelighedsfulde Kunster. Hun følte sig tiltalt af Drengens frimodige og stolte Holdning, undersøgte nærmere hans Ansigtstræk og Linierne i hans Hænder, og vendte sig derpaa til hans Moder og sagde til hende, at hun, istedetfor at være bedrøvet og harmfuld, snarere skulde glæde sig over at have født denne Dreng, der engang vilde blive Husets Stolthed og Landets Hæder. Sagnet tilføier, at Madame du Guesclin fra nu af betragtede sin Søn med et mere kjærligt Øie, at hun ombyttede hans pjaltede Klæder med andre, der bedre passede til hans Rang, og at hun befalede Husets Folk at vise en sømmelig Ærbødighed mod Familiens tilkommende Overhoved.

Alt som den unge Bertrand saaledes voxede til, voxede ogsaa hans Styrke og krigerske Tilbøieligheder. Daglig streifede han omkring i Egnen om Faderens Slot, yppede Klammeri med alle Drenge i Omegnen, og da han var ni, ti Aar gammel, kunde han med Held tage det op med et Par af sine Jevnaldrende. Ofte legede han Krig med dem, deelte dem i to Partier og anførte naturligviis selv det ene. De stormede da hinandens Stillinger, og Striden udartede stundom til farlige Kampe; snart bankede han enkeltviis sine Kammerater, og stadigt kom de medtagne og saarede derfra; selv vendte han heller aldrig en Dag hjem, uden at hans Klæder vare sønderrevne og hans Ansigt blodigt. Hans Forældres Forbud og gjentagne Straffe frugtede Intet, og fra alle Kanter bestormede man hans Fader med Klager over den vanartede Dreng.

Tilsidst satte Faderen ham under Laas og Lukke i Borgfængslet, og her maatte Bertrand, der dengang var tolv Aar gammel, blive i flere Maaneder. Den Pige, der bragte ham hans Mad, lod imidlertid en Dag

Fængselsdøren staae aaben efter sig. Bertrand styrter ud, lukker Pigen inde i Fængslet og trækker Slaaen for. Uden at blive opdaget smutter han ud af Borgen og løber nu afsted af alle Kræfter. Paa en Mark finder han en af sin Faders Heste, en gammel Krikke uden Sadel og Tømme og blot bunden fast ved en simpel Grime. Han bestiger den og jager afsted i Galop til Rennes. I denne By havde han en Farbroder, der havde staaet Fadder til ham og var gift med en meget rig og meget gudfrygtig Dame. Da hun saae sin Slægtning komme ansættende paa en saadan Maade, tiltalte hun Drengen meget haardt og kaldte ham en lille Slyngel, der kun gjorde sin Moder Sorg og Familien Skam. Imidlertid kom Onklen til, spurgte Drengen ud og fandt Fornøielse i hans Fyrighed og Uforfærdethed. „Du maa ikke tale saa slemt til ham,“ sagde han til sin Kone, „Ungdommen maa slaae sig løs. Drengen har jo ikke gjort noget Uhæderligt, og han har Hjertet paa det rette Sted. Lad ham kun blive hos os.“

Bertrand blev saaledes hos Onklen, og da Drengen viste sig erkjendtlig for hans Velvillie, drog Onklen Omsorg for hans Underviisning. I Videnskaberne gjorde Bertrand nu ganske vist kun ringe Fremskridt; som største Delen af sin Tids Adelsmænd kunde han næppe nok læse, men derimod var han lutter Øre, naar Onklen fortalte om Beleiringer og Slag, om store Feltherrer og om Ridderskabets Bedrifter; han klappede i Hænderne ved disse Fortællinger, drømte kun om Kampe, og hans høieste Ønske var engang selv at indlægge sig Hæder og Berømmelse, som Fortidens gamle Helte.

Hans Onkel uddannede ham i alle Legemsøvelser, og snart overgik Bertrand sin Lærer; men han indøvede ham ogsaa i alle Ridderskabets Sædvaner, Love og Pligter; fremfor Alt maatte han vise sig ærbødig

mod Damerne, tro i sine Eder og høflig i sit Sprog og sine Manerer. Den unge Mand gjorde Vold paa sig selv, hans vilde Natur formildedes lidt efter lidt, og skjøndt han sit hele Liv igjennem let blev opflammet til Vrede, var han dog mild, høflig og omgængelig i sit daglige Liv. Hans Ædelmodighed var lige saa stor som hans Mod; han var medlidende, og hans Haand var aldrig lukket for den Ulykkelige; manglede han Penge, tog han ofte sin Klædning af for at klæde en Fattig.

Af og til fik Bertrand dog et Tilbagefald til sine gamle Vaner og Tilbøieligheder. En Dag skulde der saaledes holdes en Brydekamp paa Markedspladsen i Rennes. Det var en Søndag, og da hans Tante var bange for, at Fristelsen skulde blive ham for stærk, tog hun ham med sig i Kirken. Bertrand fulgte med; men da han saae den gode Dame fuldstændigt optagen af Præstens Veltalenhed, smuttede han ved det meest pathetiske Sted i Talen sagte og ubemærket ud af Kirken og ilede hen til Markedspladsen. Der træffer han en ung, kraftig Bondeknøs, der havde gjort det af med et Dusin Kæmper og hovmodig brystede sig over sin Seier, allerede ganske sikker paa at faae Kampprisen, en prægtig Hat med Fjer og Sølvfryndser. Bertrand stiller sig imidlertid stolt overfor den unge Triumphator og udfordrer ham. De gribe fat paa hinanden og brydes; i nogen Tid ere Chancerne lige for Begge; men med en kraftig Anstrengelse løfter Bertrand endelig sin Modstander fra Jorden, kaster ham om, falder selv med, men ovenpaa Modstanderen og bliver erklæret for Seierherre.

Til sit sextende Aar blev Bertrand hos sin Onkel. Datidens Krønikeskrivere beskrive ham ved denne Tid paa følgende Maade: Hans Hoved var stort og rundt og Næsen meget stumpet, hans stærkt markerede Øienbryn indesluttede et Par fremstaaende, livlige og fyrige Øine;

han var af Middelvæxt, men bredskuldret og sværlemmet, hans Hænder vare smaae, men senestærke, og hans Legemsstyrke var allerede dengang overraskende.

Onklen forsonede ham imidlertid med Faderen, der kaldte ham hjem igjen til den gamle Lehnsborg Motte-Broons. Han var glad over den heldige Forandring i Sønnens hele Charakteer, skjænkede ham sin Kjærlighed, fuldendte hans Opdragelse i Vaabenfærdigheder og forærede ham sluttelig en lille Hest, paa hvilken Bertrand nu gjennemstreifede Omegnen og besøgte de adelige Herrer i Nabolaget for at kunne overvære de Lege og Turneringer, som de foranstaltede paa deres Borge.

I dette Tidsrum vare Turneringerne de største Festligheder. I fuld Rustning og paa deres Stridshingste med prægtige Dækner kæmpede Ridderne med hverandre paa Arenaen til Ære for deres Damer, som skjænkede dem Kampprisen. For største Delen udkæmpedes disse Kampe med sløve Vaaben, med Landser uden Jernspidser og med Sværd, hvis Egge vare sløvede. Men undertiden var Kampen alvorligere, og der blev da let udgydt Blod. Konger og Fyrster holdt disse Fester i Ære og førte hyppigt Forsædet ved dem, og ved større Foranledninger berammede man dem længe forud og indbød Fremmede vidt og bredt fra til dem.

Den unge Bertrand var naturligviis en ivrig Tilskuer ved disse krigerske Lege og brændte af Iver efter at deeltage i dem; men en ung Adelsmands Udrustning, selv om han kun var Page eller Væbner, var meget kostbar, og hans Faders Velstand var ikke stor. Faderen meente desuden, at hans Søn var altfor ung til, at det skulde være nødvendigt at give ham en passende Udrustning. Bertrand saae sig altsaa nødt til at nøies med at være tilstede som en simpel Tilskuer. Han klagede over at see sig saa slet bereden, saa fattig klædt,

og sukkede vel ogsaa ofte ved at tænke paa sin Hæslighed. „Desto værre,“ sagde han til sig selv, „er jeg saa hæslig, at de unge, adelige Frøkner vist aldrig ville elske mig for min egen Skyld;“ men ogsaa dette maatte blive en ny Spore for ham til at søge at indlægge sig Berømmelse.

Bertrand var omtrent atten Aar gammel, da Johanne af Penthièvre, Arvingen til Hertugdømmet Bretagne, holdt Bryllup med Carl af Châtillon, Greve af Blois, den franske Konges Brodersøn. Ved denne Leilighed skulde der holdes en prægtig Turnering i Byen Rennes, og hele Provindsens Adel blev indbudt til at overvære denne Fest. Sire Renaud du Guesclin begav sig ogsaa derhen; han sparede Intet for at kunne spille en passende Rolle der, og han førte et betydeligt Følge af sine Vasaller med sig.

Ogsaa Bertrand fulgte sin Fader, stadigt ridende paa sin simple Hest og i en saa simpel Klædning, at han vakte de Forbigaaendes Medynk, og som sædvanligt saae han sig paa Grund af sin Fattigdom nødt til at nøies med en Tilskuers Rolle, medens han brændte af Iver efter at deeltage i Kampen.

Endelig kunde han ikke mere holde sig selv i Tømme, og da han saae en af sine Slægtninge, en Ridder de Bizien, trække sig tilbage fra Kamppladsen, efter at han havde brudt et Par Landser, fulgte han ham til hans Bolig, kastede sig for hans Fødder og besvoer ham at laane ham Hest og Vaaben blot til tre Løb.

Rørt over den unge Mands brændende Bønner indrømmede Ridderen ham gjerne hans Begjæring. Han gav ham en Hest og Rustning. Stolt og glad iler Bertrand til Turneringen, træder indenfor Skranken, og, uden at navngive sig, udfordrer han en Ridder til Kamp. Signalet bliver givet, og de styrte løs paa hinanden.

Med et behændigt Stød river Bertrand sin Modstanders Visir af og støder saa haardt til ham, at Rytter og Hest tumle om i Sandet: Hesten død og dens Herre besvimet.

En anden Ridder stiller sig mod Bertrand for at hævne den Overvundne. Det var Sire Renaud de Guesclin; men han havde sit Visir slaaet ned, og Bertrand kjendte ham derfor ikke strax. Han styrtede nu løs for at bekæmpe ham, men da han saae sin Faders Vaabenmærke og Navnetræk paa Ridderens Vaabenkjole, foer han til Tilskuernes store Forundring forbi ham med hævet Landse, idet han bøiede sig i sin Sadel som Tegn paa sin Ærbødighed. Derpaa udfordrede han efterhaanden femten andre Riddere og kastede dem alle til Jorden uden selv at rokkes i s inSadel.

Overraskelsen og Beundringen steg høiere og høiere. Fra alle Kanter forlangte man at vide Seierherrens Navn, men hans Visir forblev nedslaaet. De skjønneste Damer skjænkede ham deres ivrige Bifald og brændte af Begjærlighed efter at lære ham at kjende. Endelig bad en af dem en normannisk Ridder, der var berømt for sin Behændighed og Styrke, om at stige ned paa Kamppladsen og om muligt borttage den ukjendte Kæmpers Visir. Den normanniske Ridder traadte nu altsaa i Skranken mod Bertrand og traf virkelig sin Modstander saa godt, at han rev hans Hjelm af; men Bertrand slyngede sin venstre Arm om ham, rev ham af Hesten og kastede ham i Støvet under de Tilstedeværendes uhyre Jubel. Renaud du Guesclin gjenkjender sin Søn, iler til, omfavner ham i sin Henrykkelse og røber saaledes hans Navn for Forsamlingen. Under Fanfarers Lyd og Mængdens begeistrede Raab proclameres Bertrand som Seierherre ved Turneringen og modtager Turneringens Pris. Det var en smuk, massiv Sølvsvane af naturlig Størrelse. Bertrand

forærede den til den Ridder, som saa ædelmodigt havde laant ham sin Hest og sine Vaaben. Den Dag var, tilføier den gamle Krønikeskriver, den smukkeste i Bertrands Liv.

Fra nu af viste hans Fader ham ligesaa stor Agtelse som Kjærlighed. Han troede paa den glimrende Skjæbne, der var spaaet Sønnen, udrustede ham og satte ham istand til med Anstand at kunne færdes i Verden. Det Øieblik var nær, da Bertrand du Guesclin frit skulde kunne hengive sig til sine krigerske Tilbøieligheder i sit Fædreland Bretagne.

II. Den store hundredaarige engelsk-franske Krig og Arvekrigen i Bretagne.

Det vil vel være de fleste af vore Læsere bekjendt, at England og Frankrig i det fjortende og femtende Aarhundrede i over hundrede Aar laae i næsten uafbrudte Krige for at afgjøre det vigtige Spørgsmaal, om de engelske Konger vare arveberettigede til Frankrig eller ikke. Den franske Konge Philip den Sjette havde i Aaret 1328 besteget Frankrigs Throne, idet han støttede sin Ret til den saliske Lov, der udelukkede Qvindelinien i Frankrig; men den unge kraftige engelske Konge, Edvard den Tredie, brød sig hverken om den saliske Lov eller om det franske Parlaments Afgjørelse, og han vilde med Vaaben forsvare sin Ret til Frankrig, da hans Moder, Isabella, var en Søster til de tre sidste franske Konger og en Datter af Philip den Smukke.

Disse langvarige Krige voldte Frankrigs usigelige Ulykker, men medførte ikke nogen varig Fordeel for England, der ved Krigens Slutning kun for længere

Tid endnu beholdt Calais; men det var alligevel i disse Krige, at England vandt nogle af sine stolteste Seire, og endnu efter Aarhundreders Forløb banker enhver ægte Englænders Hjerte af Stolthed, naar han mindes Slagene ved Crecy, Poitiers og Azincourt eller Heltene, den sorte Prinds og Kong Henrik den Femte, for ikke at tale om hundrede andre Heltenavne, der dengang vare paa Alles Læber, men nu ere dækkede af Aarhundreders Glemsel. Med Flere af disse ville vore Læsere dog gjøre Bekjendtskab i det Følgende.

Disse Krige maatte naturligviis faae Betydning for Bretagne, allerede fordi dette Land som et fransk Lehn maatte dele Vel og Vee med Hovedlandet. Bretagne blev imidlertid samtidig ogsaa selv Gjenstand for en heftig Arvestrid, i hvilken England tog den ene, Frankrig den anden Prætendents Parti.

Næppe tre Aar efter den omtalte prægtige Turnering i Rennes døde Hertug Johan den Tredie uden Børn, og da Bretagne var et arveligt Lehn ogsaa paa Spindesiden, skulde Landet med Rette tilfalde Johanne Penthièvre, der, som ovenfor omtalt, nylig var bleven gift med den franske Konges Brodersøn, Grev Carl af Blois. Den afdøde Hertug havde foruden Johannes Fader endnu en Broder, der var yngre end dem begge, nemlig Greven af Montfort, og næppe var Hertugen død, før Grev Montfort antog Titlen „Hertug af Bretagne“, bemægtigede sig den hertugelige Skat og flere af Hertugdømmets vigtigste Byer, iblandt dem baade Rennes og Nantes.

Carl af Blois var bleven saa overrasket af sin Medbeilers pludselige og kraftige Optræden, at han næsten uden Modstand maatte overlade ham hele det omtvistede Land. Han indstevnede ham imidlertid for det franske Pairskammer; Montfort mødte vel ogsaa for dette, tabte imidlertid sin Sag og undveg, endnu før

Dommen var falden, fra Paris, samlede sine Vasaller om sig til aabenbart Oprør imod Frankrig og kaldte nu Edvard den Tredie til Hjælp. Den engelske Konge var naturligviis glad ved at faae en saa vigtig Allieret i sin Kamp mod Frankrig og lovede ham kraftig Hjælp uden at plage sig synderligt med ængstelige Skrupler over, hvorvidt den af ham understøttede Prætendent var i sin gode Ret eller ikke.

Philip den Sjette understøttede imidlertid ogsaa kraftigt sin Brodersøn, og Carl af Blois bemægtigede sig ved franske Hære næsten hele Bretagne, ja, tog endog sin Medbeiler til Fange, og saaledes vilde vel hele Krigen have været endt, hvis ikke Montforts Hustru, Johanne af Flandern, med mandig Dristighed havde antaget sig sin Mands og deres unge Søns Sag. Hun styrkede igjen sine Venners og Soldaters Mod, idet hun fremstillede sin lille Søn Johan for dem og sagde: „Forsag ikke, mine Venner, fordi vi have mistet min naadige Husbond og Herre; det var dog kun een Mand, men see her er en Dreng, der, om Gud vil, engang vil blive sin Faders Hævner og rigelig vil gjengjælde Eder, hvad I nu gjøre for ham.“ Krigen fortsattes saaledes med usvækket Iver, og Johanne af Flandern kæmpede selv som en Heltinde i Spidsen for sine Tilhængere.

Krigene førtes dengang paa en Maade, der var vidt forskjellig fra Nutidens. Hærene bestode for største Delen af Rytteri, idet enhver Adelsmand, hvad enten han nu var Greve, Baron, Ridder eller blot simpel Væbner, mødte i fuld Rustning paa sin Ganger, der var fuldstændig klædt i Jern som dens Rytter. Rytteriet udgjorde saaledes Hærens Kjerne; men forøvrigt mødte enhver Lehnsmand, der var istand til at samle og lønne en Flok Folk under sin Lehnsherres Banner og kæmpede, saalænge han havde Lyst eller Raad; men

han var ikke forpligtet til at gjøre længere Tjeneste end fyrretyve Dage, og som Følge deraf trak Krigen i Reglen i Langdrag, da Masserne sjeldent stødte sammen i aaben Mark til en afgjørende Kamp. Kanonerne brugte man for første Gang netop i denne Krig ved Crécy; derimod anvendte man dem endnu ikke til Beleiringer, og den mindste faste Plads var derfor istand til at standse en heel Hær i længere Tid.

Bretagne var paa den Tid bedækket med Heder og store Skove og kun lidet dyrket.

Det var saaledes ret et Land, der var skikket til den lille Krig. Smaae Skarer kunde hemmeligt snige sig frem, overrumple en uforsigtig Fjende, bemægtige sig et eller andet fast Punkt og saaledes paa tusinde Maader holde en langt stærkere Fjende i Ave. Sikkerhed fandt man saaledes kun i de større Byer eller i de mange faste Borge, der vare som saaede ud over Bretagne, og i hvis Ly en ussel, halv nøgen Bondebefolkning førte en jammerlig, halv dyrisk Tilværelse, medens deres Herrer skjulte sig bag deres tykke Borgmure, der flankeredes af stærke Taarne og dækkedes af brede og dybe Grave. Et mægtigt Taarn, den saakaldte Donjon, kneisede frem i Midten af Borgen og tjente til Borgherrens og hans Families daglige Bolig og som et sidste Tilflugtssted for Borgens Forsvarere under en Storm. Taarnets dybe, underjordiske Kjældere vare sikkre Fængsler for Krigsfangerne. —

Vi vende nu atter tilbage til Bertrand du Guesclin, der tilligemed sin hele Familie i denne Krig tog Parti for Carl af Blois; men først langsomt modnedes han i disse Krige, der imidlertid ret vare skikkede til at udvikle hans krigerske Evner. Vi finde ham første Gang med Sikkerhed omtalt i Aaret 1353. Englænderne havde flere adspredte Fæstninger i Bretagne, og Fjendtlighederne, der vare ophørte om Vinteren, havde

igjen taget deres Begyndelse i Foraarstiden. En tapper engelsk Ridder, de Caverley, fattede nu den Plan at overrumple Borgen Montmuran, hvor Slotsfruen netop gav en Fest, hvortil hun havde indbudt Adelsmændene i Omegnen; iblandt disse var Bertrand. Pludselig erfarede de rygteviis, at en engelsk Trop drog imod Borgen, og du Guesclin lægger sig da med tredive tappre Mænd i et Baghold tæt ved Veien. Fjenderne nærme sig uden Mistanke, og medens de kun tænke paa at overrumple Borgen, falde de selv i en Snare; du Guesclin kaster sig over dem, hugger dem i Stumper og Stykker og tager deres Anfører tilfange. Man overvældede Bertrand med Roes, og ved denne Leilighed skal han i Borgcapellet have faaet Ridderslaget af en normannisk Ridder. Ved saadanne Krigsbedrifter samlede han lidt efter lidt en Skare af hengivne og tappre Tilhængere om sig, saa meget mere, som han var ligesaa ødsel og ædelmodig mod sine Venner, som han var frygtelig for sine Fjender. Naar hans egne Midler vare udtømte, tog han sin Tilflugt til Andres, og saaledes fortæller en gammel Krønikeskriver, at han engang tog sin Moders Juveler og deelte dem ud til sine Kampfæller, en Gjerning, der opbragte den adelige Frue i høi Grad; men hun tilgav sikkert sin Søn, da han noget senere knælende bad hende om Tilgivelse og samtidigt lagde et rigt fjendligt Bytte for hendes Fødder. Lidt efter lidt steg saaledes Bertrands Berømmelse, og naar hans Banner med den dobbelthovedede Ørn med udfoldede Vinger viste sig i Slagtumlen, ledsaget af hans frygtelige Kampskrig: „Sanct Yves“ eller „Vor Frue til Guesclin“, skjælvede selv de tappreste Fjender.

Krigen trak sig under alle disse Begivenheder i Langdrag, Aar ud og Aar ind. Johan den Anden var fulgt efter sin Fader Philip, og endelig stod det frygtelige Slag ved Poitiers Aar 1356. Den franske Hær

blev næsten fuldstændig ødelagt, og Prindsen af Wales, der er mere bekjendt under Navnet „den sorte Prinds“, tog Kongen selv til Fange efter en heltemodig Modstand og førte ham til London. Dauphinen, den senere Carl den Vise, overtog vel Regjeringen; men medens Revolutionen i Paris og Bondeoprør i Provindserne ødelagde Frankrig, bemægtigede Englænderne sig hele det sydvestlige Frankrig Syd for Loire. De beredte sig samtidigen ogsaa til med Kraft at hjælpe deres Allierede, den unge Montfort; og en Broder til den sorte Prinds, Hertugen af Lancaster, begyndte samme Aar Beleiringen af Rennes, der blev kraftig forsvaret af en erfaren Krigsmand, Sire de Penhoën.

Lancaster stormede gjentagne Gange Byen, men blev hvergang slaaet tilbage med stort Tab, og han begyndte derfor en regelmæssig Beleiring, idet han indesluttede Byen saa snevert som muligt. Under denne mindeværdige Beleiring streifede Bertrand stadigt omkring den fjendtlige Leir med sin Skare, der udgjorde omtrent hundrede Mand, og drillede og plagede Fjenden paa enhver Maade, idet han samtidigt søgte at trænge ind i Byen og bringe den Undsætning.

I Omegnen af Rennes i Skoven Trullé laa dengang en stærk Borg, Fougeray, hvor en tapper engelsk Høvding, Bembro, laa i Garnison med to hundrede Mand. Bertrand besluttede at bemægtige sig denne Borg for at have et fast Udgangspunkt for sine Tog; men da han kun havde sine hundrede Mand at stole paa, maatte han benytte sig af en Krigslist.

En Dag fik han at vide, at Bembro var dragen ud for at inddrive Levnetsmidler, og da Øieblikket syntes ham gunstigt, nærmede han sig Fæstningen paa kort Hold med en tresindstyve Mand og skjulte disse i Krattet omkring Borgen. Bertrand og to af hans Folk forklædte sig nu som Brændehuggere og toge hver en

Bunke Qvas paa Nakken, gik op til Borgporten, kaldte paa Portneren og spurgte, om han ikke trængte til noget Brænde. Vinteren var streng, og Portneren kaldte paa tre Soldater, som strax heisede Faldgitteret i Veiret. De falske Brændehuggere kom saaledes ind og læssede Brændet af sig i Porten paa en saadan Maade, at Faldgitteret ikke kunde gaae ned. Pludseligt trak Bertrand sin Stridsøxe frem under sin Kittel og huggede Portneren ned, idet han udstødte sit Krigsraab: „Vor Frue til Guesclin". Hans Folk fulgte hans Exempel og huggede de to Soldater ned; men det lykkedes den tredie at smutte bort; han ringede med Stormklokken, og hundrede Englændere faldt fra alle Sider over Bertrand og hans to Fæller. Bertrands Folk havde imidlertid ogsaa hørt Kamptummelen; de ilede til Hjælp, og der opstod nu en voldsom Kamp i Borggaarden. Syv Englændere faldt paa een Gang over Bertrand; gjentagne Gange drev han dem tilbage med sin frygtelige Stridsøxe, fældede to og saarede Resten; han fik selv et Hug i Hovedet, fra hvilket Blodet strømmede ned over Øinene og blindede dem; men hans Folk befriede ham dog endelig af denne Fare, og alle Englænderne maatte strække Vaaben eller bleve nedhuggede. Et Maaltid, der var lavet istand til Englænderne, smagte Seierherrerne ypperligt ovenpaa Kampen, og saasnart Bertrand havde ladet sig forbinde, tog han sin Erobring i Øiesyn og fandt den vel provianteret og forsynet med alle Fornødenheder.

Imidlertid kunde man hvert Øieblik vente Bembro, og Bertrand lod nu ti af sine Folk blive tilbage i Borgen. Sorgløse og uden Orden vendte Englænderne med et rigt Bytte tilbage, da Bertrand du Guesclin uventet faldt over dem: Bembro faldt selv, og hans Folk fangedes eller bleve spredte til alle Sider.

Da du Guesclin nu saaledes var Herre over en

stærk Fæstning, kunde han med større Kraft søge at undsætte Byen, samtidigt med, at han ideligt drillede Lancaster i hans egen Leir. I en saadan Skjærmydsel fangede han en Hertug Poole, som førte en Høne i sit Vaaben, og da han maatte løse sig af sit Fangenskab med rige Løsepenge, kunde Bertrands Folk med Rette prale af, at Bretagnes Ørn havde plukket den britiske Høne.

Beleiringen af Rennes trak sig i Langdrag, og Hertugen af Lancaster svoer en dyr Eed paa ikke at drage bort, før han havde plantet Englands Banner paa Byens Volde, og da han ikke kunde tage Byen med Storm, greb han til Spaden og Hakken og lod grave en underjordisk Gang, der skulde udmunde i det Indre af Byen. Men Sire de Penhoën var en alt for gammel og erfaren Krigsmand til, at han saaledes skulde lade sig narre. Da han fandt, at Englænderne holdt sig mere uvirksomme end tidligere, anede han Uraad og befalede de Folk, der boede tæt ved Bymurene, at hænge smaae Kobberkar op i deres Kjældere, lægge et Par Metalkugler i Karrene og, naar de saae Kuglerne bevæge sig, underrette ham derom. Saaledes kom han til Kundskab om Minens Retning, lod grave en Contramine, traf Englænderne tæt ved Jordens Overflade, drev dem ned igjen i deres Gang og stak Ild i det Træværk, der holdt Minen sammen, saa at de engelske Arbeidere enten bleve qvalte af Røgen eller knuste under de sammenstyrtende brændende Bjælker.

Hertugen af Lancaster fandt nu paa et andet Krigspuds, der dog ikke fik noget bedre Udfald. Da han godt vidste, at der var stærk Mangel paa Levnetsmidler i den strengt blokerede By, samlede han en stor Flok Sviin paa de Enge, der stødte op til Byen. Han haabede, at Byens Borgere skulde lade sig forlede til at gjøre et Udfald for at bemægtige sig Svinene, saa

at han imidlertid kunde storme den modsatte Side af Murene, der ved denne Leilighed vare blottede for en Deel af sine Forsvarere; men Sire de Penhoën fandt paa en modsat List, som bragte alle Svinene i hans Besiddelse uden noget Tab for ham. Andre Forfattere tilskrive dog du Guesclin dette Paafund.

Man aabnede en af de Udfaldsporte, der vendte ud imod Engene, og bandt en So fast ved Indgangen til Porten. Derpaa kneb man Soen i Ørene, og hele Svineflokken ilede til ved dens gjennemtrængende Skrig. De kastede sig alle ud i den Grav, der paa denne Side vædede Byens Mure, svømmede over og strømmede ind ad Udfaldsporten, som man strax lukkede efter dem. Det Toug, der holdt Soen fast, skar man itu, og Dyret styrtede ind i Byen med alle Svinene i sit Følge. Der var mere end et Tusinde, og Byens Indbyggere stode paa Murene og spottede Englænderne for deres Dumhed, kaldte dem nogle usle Svinevogtere og takkede dem for det gode Maaltid, de vilde holde paa deres Bekostning.

Ogsaa denne Hjælp slap imidlertid op, og Besætningen blev paany bragt til det Yderste. En modig Borger tilbød da at ville snige sig gjennem den engelske Leir og søge at bringe Efterretning til Carl af Blois om den store Nød, der herskede i hans Hovedstad, og sige ham, at den maatte overgive sig, hvis den ikke snart fik Forstærkning og blev provianteret. Manden begav sig lige ud til den engelske Leir og udgav sig for en Overløber, der ikke havde kunnet udholde Sire de Penhoëns Tyranni. Han fortalte ogsaa om Byens Nød, og at den endnu kun holdt sig, fordi Commandanten havde faaet Underretning om, at et Corps paa fire tusinde Mand nærmede sig for at gjennembryde de engelske Linier. Hertugen af Lancaster fattede Lid til

Mandens Angivelse og rykkede med sine bedste Tropper den opdigtede Fjende imøde.

Paa Veien slap Manden bort, men blev greben af du Guesclins Folk. Bertrand troede først, at det var en Spion, og vilde lade ham hænge, men til Slutning fattede han dog Tillid til Mandens Fortælling, og da han hørte om Hertugens Bortmarsch, styrtede han sig over Fjendens saaledes temmelig forsvarsløse Leir, og i faa Øieblikke var den tagen, plyndret og stukken i Brand. Paa samme Tid kom der netop hundrede Bønderkarrer, belæssede med Levnetsmidler, til Leiren: du Guesclin bemægtigede sig dem og tvang Kudskene til at følge ham ind i Byen, hvor han blev modtagen med Jubelraab af Besætningen og Borgerne. De stakkels Bønder kastede sig for Bertrands Fødder, de troede allerede, som en gammel Forfatter udtrykker sig, at mærke Touget om Halsen; men Bertrand trøstede dem snart og lovede dem, at de ikke skulde miste en Skilling, men faae deres Varer godt betalte, et Svar, der midt i denne lovløse Tid, da den Stærke ustraffet kunde plyndre og mishandle den Svage, vidner om Bertrands ædle Hjerte.

Hertugen af Lancaster blev naturligviis rasende over det Puds, som Bertrand saaledes havde spillet ham, men maatte samtidigt beundre hans Heltemod og Ædelmodighed og ønskede at lære den tappre Ridder at kjende. En Herold blev sendt til Byen med et Leidebrev for at indbyde du Guesclin til et Besøg hos Hertugen, og Herolden udrettede sit Ærinde. Ved Synet af Bertrand, der som sædvanligt var yderst simpelt klædt i en sort Kittel, men med sin mægtige Stridsöxe over Skuldrene, kunde han ikke undertrykke sin Forundring og meente, at Bertrand snarere lignede en Røver end en Ridder. Han kom dog paa andre Tanker, da Bertrand, trods sin Fattigdom, lod ham glim-

rende beværte og skjænkede ham en smuk Kjæde og hundrede Guldgylden.

Bertrand blev modtagen med stor Udmærkelse af den engelske Prinds og hans Hof. En engelsk Ridder, der var berømt for sin Styrke og Tapperhed, tilsidesatte dog Gjæstfrihedens Love og sendte ham til Hertugens store Misfornøielse et Udfordringsbrev. Du Guesclin modtog Udfordringen, og Kampen fandt Sted den følgende Dag paa en indhegnet Plads i Garnisonens og den beleirende Armees Paasyn. Bertrand kastede sin Modstander til Jorden, skjænkede ham imidlertid Livet og vendte tilbage til Byen under det tusinde Gange gjentagne Raab: „Leve du Guesclin"; thi Folket saae allerede i ham sin Nationalhelt og Befrier.

Da nu Englændernes Anstrengelser for at bemægtige sig Byen enten ved List eller ved Magt saaledes hidtil vare slaaede feil, greb Hertugen til det yderste Middel, der altid var stærkt frygtet af en beleiret By. Han byggede nemlig et stort Stormtaarn, der hvilede paa bevægelige Ruller og var høiere end Bymuren. I Høide med Murene havde man, som sædvanligt ved den Art Maskiner, anbragt en Afsats, hvorfra man kunde sænke en Vindebro ned paa Muren, og ad hvilken Vei Angriberne saaledes skulde søge at trænge ind i Byen. I det Øverste af Taarnet var der Skydehuller, hvorfra man kunde kaste en Hagl af Pile og Kasteskyts ned over de Beleirede.

Borgerne i Rennes vare allerede decimerede og udmattede ved Kampe, Savn og Anstrengelser og tabte nu næsten Modet ved Synet af dette frygtelige Taarn. Det første Angreb sloge de vel tilbage, men det var med saa stort et Tab, at Byen ikke syntes istand til at kunne udholde en ny Storm.

Du Guesclin satte Mod igjen i Borgerne og tilbød Commandanten at lede et Udfald mod Englændernes

Stormtaarn. Man besluttede at prøve det, og ved Morgengry foretog Bertrand med femhundrede Borgere sit Angreb. Foruden Sværd og Bue bar hver Mand desuden et Bundt Grene, der var gjennemtrukket med Svovl. Stormtaarnet selv var besat med en talrig og tapper Flok, og otte hundrede Mand udvalgte Tropper holdt desuden Vagt ved Taarnets Fod. Bertrand faldt imidlertid over dem med en saadan Voldsomhed, at tre Hundrede ved det første Sammenstød bleve gjorte ukampdygtige; han naaede til Taarnets Fod, og en rasende Kamp udspandt sig der, medens hans Folk kastede deres Grene fra sig og stak dem i Brand.

Ilden brød frem fra alle Kanter, og snart styrtede det mægtige Trætaarn ned under en frygtelig Larm, medens det i sit Fald knuste en Mængde af sine Forsvarere. Den engelske Armee ilede imidlertid ud af Leiren for at komme Kammeraterne til Hjælp. Du Guesclin befalede da Tilbagetoget og førte sine Folk i god Orden ud af Kampen, da der samtidigt skete et nyt Udfald fra Byen for at støtte ham.

Hertugen af Lancaster tabte nu alt Haab om at kunne bemægtige sig Byen. Hans Fader, Kong Edvard, havde sluttet Vaabenhvile med Frankrig og befalede ham at hæve Beleiringen; men Hertugens Ed hindrede ham i at drage bort. Du Guesclin hævede hans Betænkeligheder. Han udvirkede af Commandanten, at Hertugen med ti af sine Folk fik Lov til at komme indenfor Murene og plante sin Fane paa dem; til Gjengjæld maatte han saa strax hæve Beleiringen og drage bort med sin Hær.

Saaledes endte denne mindeværdige Beleiring, der gjorde Bertrand du Guesclin berømt ogsaa udenfor Bretagne, og snart efter traadte han i den franske Konges Tjeneste. Carl af Blois lønnede ham med Lehnet l

Roche-Darrien, en Begyndelse til hans senere store Magt og Rigdomme.

Den indgaaede Vaabenhvile varede to Aar, men førte ikke til nogen Fred. Paany kom Hertugen af Lancaster tilbage med den unge Greve af Montfort for at skaffe denne hans Hertugdømme, og paany standsede hans to gamle Modstandere, Sire de Penhoën og du Guesclin, ham ved Forsvaret af Byen Dinan. Vi ville imidlertid forbigaae de forskjellige Bedrifter, der udførtes under denne Beleiring og kun dvæle ved en enkelt Tildragelse, der er charakteristisk for hele Middelalderen.

Bertrands unge Broder Olivier var med ved Byen Dinans Forsvar. Da der var sluttet en kort Vaabenhvile, forlod han imidlertid Byen, men blev aldeles uventet taget tilfange af en meget tapper og stærk engelsk Ridder, Thomas af Canterbury. Da du Guesclin fik denne Efterretning, rødmede han af Harme og spurgte om Navnet paa den Ridder, der holdt hans Broder fangen. „Ved Saint Yves,“ udbrød han, „han skal udlevere ham!“ og ilede i Galop til den engelske Leir, hvor han begav sig til Prindsens Telt og forlangte at blive indladt. Hertugen af Lancaster spillede just Schak med den berømte engelske Anfører, Chandos, og var omgiven af sine fornemste Høvdinger, deriblandt Robert Knolles og den unge Montfort. Hertugen bød ham velkommen, og da Bertrand bøiede Knæ for ham, rakte han ham Haanden og reiste ham op. De engelske Anførere toge ogsaa venligt imod ham, og Chandos bød ham et Bæger til Velkomst; men Bertrand svarede, at han ikke vilde føre Bægeret til sine Læber, før man havde viist Retfærdighed imod ham, og forlangte derpaa sin Broder udleveret.

Lancaster lod strax den anklagede Ridder hente og opfordrede ham til at svare paa Anklagen; men

Canterbury, der stolede paa sin Styrke, svarede overmodigt, at hvis Bertrand du Guesclin beskyldte ham for en Handling, der var en Ridder uværdig, maatte han hævde sin Paastand med Sværd i Haand og Mand imod Mand, og han kastede sin Stridshandske for Bertrands Fødder. Bertrand tog den op, idet han udbrød: „Falske, æreløse og forræderske Ridder! jeg skal kæmpe imod Dig i alle dine Baroners Overværelse, og jeg sværger ved den levende Gud, at jeg inden trende Middage skal møde væbnet og med mit Sværd skaffe mig Ret over Dig, og før skal jeg ikke hvile i nogen Seng.“

Hertugen indvilligede i Kampen, og Chandos skjænkede Bertrand en Hest i Hædersgave.

Efterretningen om, at du Guesclin saaledes skulde kæmpe imod en af Englands bedste Riddere, bragte Byen Dinan i stor Uro og Bekymring. En ung adelig Dame, Thyphaine Raguenel, der var berømt for sin Klogskab og Skjønhed, stillede imidlertid Borgernes Bekymring. Hun var en Datter af en af de rigeste Indbyggere i Byen, og efter Mængdens Mening var hun en Fee og indviet i Astrologi og andre hemmelige Videnskaber. Hun sagde til Borgerne: „Frygt ikke for Bertrands Skjæbne, han vil blive Seierherre i Kampen.“ Da man fortalte Bertrand dette, svarede han imidlertid, at han stolede paa Gud og sin retfærdige Sag og ikke brød sig om en Qvindes tomme Ord.

Tvekampen fandt Sted paa den store Markedsplads i Dinan, og Hertugen af Lancaster med hundrede udvalgte Baroner og Riddere fik Adgang til Byen, der stillede Englænderne Gidsler for hans Sikkerhed. Hertugen og Sir de Penhoën førte Forsædet ved Kampen. I det sidste Øieblik havde Canterbury vel følt sit Mod svigte, thi Robert Knolles søgte i hans Navn at bringe en Overeenskomst tilveie med Bertrand; men denne

forlangte i sin Harme, at Canterbury skulde overgive sig til ham paa Naade og Unaade og tage sin Kaarde om Spidsen og saaledes overrække den til ham. „Det vil han aldrig gjøre,“ sagde Englænderen, „og han har Ret,“ var Bertrands Svar; „thi Æren er bedre end Livet.“

Begge Ridderne mødte altsaa, klædte i Jern fra Top til Taa, og ved givet Signal foer de med Raseri løs paa hinanden. De vare af lige Styrke, og Ildgnister sprudlede frem under de frygtelige Sværdhug, de rettede imod hinanden; men Rustningerne holdt, og Blodet randt ikke. De greb da fat paa hinanden og søgte at trække hinanden ned af Hesten, og under denne Kamp lod Englænderen sit Sværd falde til Jorden.

Bertrand sprang da ned, greb det og slyngede det ud blandt Mængden. Canterbury havde nu intet andet Vaaben end sin Daggert; men han var til Hest og styrtede nu løs paa sin Modstander for at hindre ham fra igjen at komme i Sadlen, og han forfulgte ham omkring paa Pladsen og søgte at knuse ham under sin Gangers Vægt. Du Guesclin undgik ham med Nød og næppe, og da hans Knæskinner generede ham noget, satte han sig ned for at tage dem af. Paa ny foer Englænderen løs paa ham, men han kastede sig behændigt til Siden og borede i samme Øieblik sit Sværd i Siden paa Hesten. Dyret steilede af Smerte og kastede sin Rytter af, du Guesclin styrtede til, greb ham ved Struben, lagde sit Knæ paa hans Bryst og slog ham gjentagne Gange i Ansigtet. Robert Knolles kom imidlertid til, og paa Hertugens Bøn blev Canterburys Liv skaanet; men han blev forviist fra Lancasters Hof, og denne skjænkede Olivier Friheden og tusinde Livres i Erstatning.

Om Aftenen gave Borgerne en stor Fest for den

seierrige Bertrand og den smukke Thyphaine, og snart efter førte Bertrand hende hjem som sin Hustru til sit nye Slot Pontorson paa Grændserne af Hertugdømmerne Normandiet og Bretagne. Dette havde han paa denne Tid faaet af den franske Dauphin til Løn for de store Tjenester, han viste ham i Kampene mod Kongen af Navarra.

Vi maae imidlertid forbigaae disse og flere andre mærkelige Bedrifter, som Bertrand du Guesclin udførte i de nærmest følgende Aar, og skulle kun kortelig dvæle ved den afgjørende Kamp mellem de to Prætendenter til Bretagnes Hertugdømme.

Den endelige Fred mellem Englænderne og Franskmændene var vel kommen istand 1360 i Bretigny, hvor Kong Edvard mod Afstaaelsen af hele det sydvestlige Frankrig havde givet Afkald paa sine Fordringer paa Frankrigs Throne; men begge Lande understøttede dog endnu hver sin Prætendent. Kong Edvard sendte en talrig Hær under Anførsel af den berømte Chandos, og Carl af Blois fik Hjælp af den nye franske Konge Carl den Femte, den Vise. Bertrand du Guesclin, der i Mellemtiden havde erobret en stor Deel af Normandiet fra Kongen af Navarra, og som nu var Greve af Longueville og Marechal af Frankrig, førte sin seierrige Hær ind i Bretagne. Franskmændene og Englænderne stødte sammen ved den lille By Auray den 27de September 1364. Denne By holdt med Carl af Blois, blev derfor beleiret af Englænderne og var bragt til det Yderste. Indbyggerne hilsede derfor med Jubelraab og Fanfarer Synet af den franske Armee, og den engelske Hær under Chandos tog strax en fortræffelig Stilling mellem Byen og en Aa af samme Navn, der dækkede hans Hær i Fronten, medens han var dækket i Ryggen af flere med Krat begroede Høider.

Carl af Blois overtog selv Commandoen over sin

Hær, og begge Parter aftalte ikke at give nogen Pardon; man vilde nu med eet Slag ende denne Borgerkrig, der havde hærget Bretagne i Fjerdedelen af et Aarhundrede.

Paa engelsk Side udmærkede sig navnlig Chandos, og under ham kæmpede Hugo de Caverley, Robert Knolles og den kæmpestærke Oliver de Clisson, der paa Grund af sin Grusomhed blev kaldet Bødlen. Chandos opstillede sin Hær, som Datidens Skik fordrede, i tre Træfninger; men desuden satte han Ridder Hugo de Caverley i Spidsen for en stærk Reserve. Nødigt vilde denne modtage en, som det forekom ham, uhæderlig Post. Han vilde kæmpe i forreste Række; men da Chandos tilsidst med Taarer i Øinene erklærede, at enten maatte han eller Chandos selv føre denne Commando, gav han efter, og i Kampens Slutning var det ham, der med sin Reserve afgjorde Udfaldet.

Paa begge Sider kæmpede Mænd fra Bretagne i denne Strid, og begge Rivaler førte Bretagnes Nationalbanner med Hermelinen og den stolte Indskrift: „Hellere døe end plettes“. (Potius mori qvam foedari.) Ved Kampens Begyndelse randt pludselig en gammel Spaadom, der blev tilskreven Kong Arthurs berømte Sandsiger, Merlin, den unge Montfort i Hu. Den udsagde, at den, der paa denne Dag bar Hermeliner, skulde falde. Da man derfor bragte ham hans Hermelinskaabe, som han skulde bære over sin Rustning til Tegn paa sin Rang, afslog han at tage den paa, og en af hans unge Slægtninge pyntede sig da med den i hans Sted.

Uden videre at agte paa du Guesclins indstændige Forestillinger, befalede Carl af Blois ham at rykke frem og angribe den stærke engelske Stilling i Fronten. Du Guesclin adlyder og sender først sine Bueskytter ned mod Aaen. De afskjøde en Hagl af Pile over de engelske Rækker, men de prellede magtesløse tilbage

fra disses Jernrustninger. Nu fulgte du Guesclin efter med den første Slagorden, der næsten udelukkende bestod af Bretagnes Adelsmænd. De kæmpede med stor Tapperhed, og i Spidsen for dem Alle var Bertrand; men de bleve bragte i Uorden ved at sætte over Aaen, og Englænderne under Robert Knolles gjorde dem heldig Modstand. De to andre franske Slagrækker rykkede nu frem til Undsætning.

Paa engelsk Side udmærkede sig navnlig den frygtelige Clisson. Enhver, der kom i hans Nærhed, sank for hans Stridsøxe, og Ingen reiste sig igjen efter sit Fald.

I Kampens Hede faaer Carl af Blois Øie paa den unge Ridder med Hermelinskaaben. Han meente, at det var hans Rival, den unge Montfort, styrtede rasende løs paa ham og fældede ham under Udraabet: „Nu er Bretagne mit; nu er jeg Hertug; nu er min Modstander død.“

Men ved disse Udraab begyndte Montforts Folk at vakle og vende sig til Flugt; da ilede den unge Greve til, og nu blev hans Modstander slagen af Forfærdelse ved Synet af den fra de Døde igjen Opstaaede. Endnu bølgede Kampen usikkert frem og tilbage, da Hugo de Caverley med sin Reserve omgik den fjendtlige Stilling og uventet faldt de Franske i Ryggen. Her faldt nu en Mængde af de tappreste franske Riddere, iblandt dem Carl af Blois. Overvældet af sine talrige Fjender, vilde han overgive sin Kaarde: da skar en engelsk Soldat med sin Dolk Struben over paa ham fra den ene Side til den anden.

En Tidlang fortsattes Kampen endnu omkring du Guesclin. Tyve engelske Riddere havde gjort det Løfte at fælde eller fange ham, og næsten ene kæmpede han endnu mod dem alle. Da kom Chandos til, og til ham overgav du Guesclin sig.

Efter Slaget ved Auray anerkjendte Carl den Femte den unge Montfort som Hertug i Bretagne og modtog hans Lehnshyldning. I en af Fredsartiklerne fandtes ogsaa en Bestemmelse om, at alle Fangerne, især du Guesclin, skulde udleveres mod Løsepenge. Chandos fastsatte dem for Bertrand til den uhyre Sum af hundredetusinde Francs i Guld. Den franske Konge betalte strax Halvdelen i rede Penge, du Guesclin blev atter sat i Frihed, og vi ville senere træffe ham i en endnu mere glimrende Stilling end forhen.

(Sluttes.)

Mordet paa Keiser Poul af Rusland.

(Efter en Afhandling i Sybels hist. Zeitschr. ved T. Bøggild.)

Den franske Revolution, der stempler den sidste Fjerdedeel af det 18de Aarhundrede som en ny Epoche i den europæisk-dannede Menneskeheds Liv og Skjæbne, havde i sin vilde Magt revet Throner med sig og ført en ulykkelig Monark, der i sin Svaghed ikke var saadanne Storme voxen, og en dybt bøiet Dronning paa Skafottet. Endnu var Bevægelsen næppe endog blot tilsyneladende dæmpet; den gjennembævede endnu det rystede Europa og bebudede endnu mangen en Storm, idet den umiddelbare Kamp kun for en ganske kort Tid var bleven afbrudt ved en iilsomt afsluttet Fred — da tildrog der sig ogsaa i Rusland en Revolution, hvis Art og Væsen kun altfor tydeligt udtalte, hvor fjernt det slaviske Østen stod det vestlige Europa, hvilken Kløft, der skilte det fra Europas Dannelse og Folkeliv: Keiser Poul blev myrdet.

Hvor eiendommeligt viser denne Tildragelse sig ikke, naar man bedømmer den fra en Europæers Standpunkt?

Det var i Rusland ikke, saaledes som engang i England og hundrede Aar senere ogsaa i Frankrig, en Nation, der reiste sig mod en Tiden og dens Aand modstræbende, statslig og selskabelig Tilstand; heller ikke var det et politisk Parti, der bekæmpede et bestemt Regjeringssystem, men derimod en Paladsrevolution, der rettedes mod Monarkens ubeleilige Person. Derfor blev ogsaa kun denne Person skaffet afveien, hvor-

imod Staten og Samfundet beholdt den gamle Skikkelse. Det var, kort sagt, en af hine pludselige, af faa, Thronen nærstaaende Mænd bevirkede Omvæltninger, hvorpaa det byzantinske Keiserrige har oplevet saa mange Exempler under dets dybeste Fornedrelse, ligesom ogsaa det muhamedanske Orientens despotiske Regjeringer.

Bevægelsen gik ikke, som i England og Frankrig, nærmest ud fra den ædleste og meest dannede Deel af Nationen for dernæst senere under Lidenskabernes Kamp at forvilde sig ud over alle maadeholdne Grændser; thi alle velartede og veltænkende Russere havde forlængst forladt Hoffet og vare flygtede ud paa Landet, hvor de i fordringsløs Eensomhed søgte Sikkerhed for Keiserens vilde Luner, haabede at blive glemte af Hoffet, taalte og taug. Det var et fordærvet Hofs meest forvorpne Individer, som sammensvore sig mod deres Herres Liv, og hele Tildragelsen vidnede altsaa fra først til sidst noksom om, hvor meget nærmere Rusland stod det byzantinske end det europæiske Liv.

Saa meget naturligere er det derfor, at den ulykkelige Keisers tragiske Skjæbne har vakt den meest levende Deeltagelse. Hele Europa vidste vel Besked om hans lunefulde og grusomme Tyranni, der var ganske uberegneligt i dets hele Færd, ligesom det til Vanvid grændsende Afsind, hvoraf det fremgik; men alligevel havde Enhver, der kjendte Poul I., ogsaa bemærket Træk af en vis Ridderlighed, af en oprindelig Sjæleadel hos dette i saa høi Grad forstyrrede Gemyt. Sammenlignet med sine Mordere kunde Keiseren endog tage sig ædel ud.

Rigtignok havde allerede Naturen i mange Retninger kun udstyret ham meget uheldigt; han egnede sig kun i ringe Grad til at optræde som Selvhersker over et stort Rige og var slet væbnet mod alle de Vanskeligheder, han var bestemt til at kæmpe imod.

Omendskjøndt han i sin Ungdom vel af og til sagde enkelte, aphoristsik ret aandrige Ting, der lode sig anføre, var hans Forstand dog ikke skabt til at omfatte en videre Mark. Der fattedes ham logisk Tankegang og Energi til at forfølge en Idee gjennem alle dens Conseqvenser, men derimod traadte Lune, Stemninger og Egensindighed saa meget lettere i Overbeviisningens Sted. Han var ret egentlig svag af Charakteer og stod under en overmægtig Phantasies Herredømme; især havde Naturen begavet ham, saavelsom hans ulykkelige Fader, Peter III. *), med en usalig Tilbøielighed til sygelig, overspændt Exaltation, der bragte ham til den yderste Grad af Overdrivelse med Hensyn til enhver Forestilling, der først engang havde bemægtiget sig ham, og forhøiede den Stemning, der just beherskede ham, som det kunde falde sig, enten til den videst gaaende Yderlighed af ridderlig Høimodighed eller af blind Lidenskab og tyrannisk Raseri.

Men hvad der dog fornemmelig var det Afgjørende, var dette, at han voxede op fra Dreng til Mand under Livsbetingelser, hvis Indflydelse vel havde kunnet forstyrre selv en dygtigere Charakteer og en sundere Aand. Man tænke sig et Menneske, saaledes som Storfyrst Poul var, i hans Stilling: berøvet Kronen; hadet af sin Moder, fordi hun ligeoverfor ham havde Bevidstheden om forbryderisk Uret; holdt fjern fra alle alvorlige Beskjæftigelser, endog fra al Andeel i Statsforretningerne; banlyst fra Catharinas selskabelige Kreds; haanligt behandlet af hendes Yndlinge, især af Potemkin, der ligefrem var overmodig overfor Storfyrsten; tilsidesat og forsømt af hele Hoffet; iagttaget med ufordulgt Mistænksomhed og omgivet af Forrædere

*) Efter Catharinas egen Tilstaaelse var han dog ikke Peter III.'s Søn. Jfr. A. Herzen's Mémoires de l'Imper. Cath. II. écrits par elle-même. Red.

og Spioner — hvad var da mere naturligt, end at den ulykkelige Storfyrste, Arvingen til Peter den Stores Throne, maatte blive nedbøiet paa Sjæl og Legeme, at hans Sinds Ligevægt maatte forstyrres, og det saa meget mere, som han maatte lide saadanne Sjæleqvaler lige fra Drengealderen til ud over sit fyrretyvende Aar?

Hans første Gemalinde, en Prindsesse af Hessen-Darmstadt, der ikke var uden Ærgjerrighed, havde fuldstændig forværret det allerede slette Forhold, hvori Poul stod til sin Moder, derved, at hun ikke forstod at skjule sine høitflyvende Planer og sin Begjærlighed efter Kronen, eller idetmindste efter en standsmæssig Stilling. Med sin anden Gemalinde, den skjønne Maria Feodorowna, levede han i en Art Halvforviisning i Gatschina, omgivet af en meget lille Kreds og endog uden ubetinget at turde nære Tillid til Medlemmerne af denne.

Selv hans Børn havde Catharina II. berøvet ham; hun tog Storfyrsterne under sin Varetægt og ledede deres Opdragelse paa en Maade, der, som man maa indrømme, kunde vække mange Betænkeligheder. Vel fik den unge Storfyrst Alexander i den liberaliserende Wadtlænder-Skjønaand Laharpe en efter fransk Mønster veloplyst Opdrager, og for tidligt at uddanne den unge Prindses Hjerte fattedes det heller ikke hverken paa blødagtig-sentimentale Smaaskrifter — hvoraf Catharina endog selv forfattede en Deel — eller paa rørende smaae Dramaer og Operetter, der bleve spillede af Pager og Cadetter; men derimod var der slet ikke Tale om Alvor og Strenghed, om virkelig Tilegnelse og Kundskabserhvervelse. Fremfor Alt troede imidlertid den bedagede Keiserinde i sin Alderdom endnu mindre end i sin Ungdom paa en vis Reenhed i Tanken og Phantasien og ansaae derfor Reenhed i Sæder for umulig ud over Drengealderen. Som en Følge af saadanne Anskuelser holdt hun det for viist og velgjort, saasnart hendes Børne-

børn vare voxede fra Drengeaarene, men endnu inden man med Tilforladelighed kunde kalde dem Ynglinge, at indvikle dem i Elskovshandler, som hun selv bragte i Stand og ledede, idet hun foranledigede saadanne Damer ved hendes Hof, der syntes hende passende for en slig Rolle, til velvilligt at komme de unge Prindser imøde. Naturen maatte have gjort Underværker, dersom der skulde være fremgaaaet mandige Charakterer af en saadan Opdragelse!

Storfyrst Poul længtes i sin Eensomhed i Gatschina efter Deeltagelse og Venskab og søgte det endog med sygelig Lidenskabelighed. Men deels saae han sig bedraget af de Mænd, hvem han kom imøde med hele sin øieblikkelige Stemnings Heftighed, deels mødte hans Imødekommen kun en tvungen, forsigtig Tilbageholdenhed. Denne afvisende Adfærd hos dem, han valgte sig til Venner, lod sig — selv afseet fra, at Poul kun i ringe Grad var skabt til at indgyde Tillid — ganske godt retfærdiggjøre og havde tildeels meget ærefulde Motiver; thi den, der hengav sig til Storfyrstens Venskab, løb Fare for at blive mistænkelig for selve den regjerende Keiserinde, saafremt han da ikke fandtes villig til at spille en tvetydig Rolle og meddele, hvad der blev ham anbetroet. Der hørte Charakteer og Behændighed til at hævde sig med Anstand i et saa vanskeligt Forhold!

Saaledes gjorde Storfyrsten selv med Hensyn til de Redeligste og Bedste blandt dem, han gjerne vilde have til Venner, smertelige Erfaringer, der stedse paany førte ham tilbage til Bevidstheden om en høist ulykkelig Stilling. Et Exempel maa her være tilstrækkeligt til at vise, af hvilken Art disse Erfaringer vare, der selv da, naar han ikke havde at gjøre med tjenstfærdig Utroskab, mindede ham om hans Moders Had og Mistanke og om de Lænker, hvori han derved holdtes.

Blandt Storfyrst Pouls udvalgte Venner maatte man navnlig regne to Brødre ved Navn Knorring; de vare estlandske Adelsmænd og ærværdige Mænd, Begge Generallieutenanter. Den ældste, Gothart, en i flere Henseender udmærket Mand, kunde henregnes til en af de meest brugbare Generaler i den russiske Armee, og just paa Grund deraf stødte Storfyrsten ogsaa sammen med ham, da han forsøgte at tage Deel i sin Tids Tildragelser.

Den svenske Konges Angreb 1788 havde virkelig overrasket Keiserinde Catharina; Rusland var ikke forberedt paa at afværge det, og det russiske Riges Hovedstad vilde i det første Øieblik let kunne være falden i Fjendens Haand. Den blev som bekjendt reddet derved, at den svenske Adel og naturligviis ogsaa det Adelen tilhørende Officeerscorps i den svenske Armee sammensvoer sig mod Konge og Fædreland, protesterede mod Krigen, vægrede sig ved at adlyde og reentud gjorde fælles Sag med Keiserinden af Rusland. I det følgende Aar (1789) havde Gustav III. vidst at bryde enhver indre Modstand og gjort sig til sin Hærs virkelige Herre; et, om end ikke hurtigt og glimrende, saa dog i ethvert Fald betydeligt Resultat var blevet muligt, naar Kongen kun havde forstaaet at vise sig som en dygtig Feltherre; thi Rusland, hvis Hovedstyrke anvendtes ved det sorte Hav i Krigen mod den ottomanniske Port, havde til Beskyttelse af sine nordlige Grændser kun sammenbragt en ikke meget talrig Hær, der næppe var den svenske Armee voxen.

De russiske Generaler befandt sig altsaa i en Stilling, hvori de idetmindste ikke turde blotte sig i nogensomhelst Retning. Catharina II. havde stillet Grev Mussin-Puschkin i Spidsen for sin Armee i Finland, men hun vidste meget vel, at denne rige og fornemme Herre, der tog sig meget godt ud ved Hoffet i sin rigtbroderede

Uniform, smykket med utallige Ordener, paa Kamppladsen kun var at bruge som Figurant, og havde adjungeret ham Grev Gothart v. Knorring som Generalqvarteermester og Mentor.

Sandsynligviis var det denne Udnævnelse, der bestemte Storfyrst Poul til at bede om at maatte slutte sig til Hæren i Finland. Han vilde, sagde han, lære Krigshaandværket under Knorrings Ledelse. Keiserinden tilstod ham hans Bøn — men til samme Tid fik Knorring hemmeligt Befaling til ikke at meddele Storfyrsten det Allermindste om alle de Forehavender og Planer, hvormed man beskjæftigede sig.

Ved dette Forbud var Generalen sat i den piinlige Nødvendighed Maaneder igjennem at underholde den stakkels Storfyrste, der uafbrudt tilbragte mange Timer sammen med ham, bøiet over Finlands Kort, og som for enhver Priis vilde belæres, med Theorier og Muligheder, der vare saa vidt som muligt fjernede fra Alt, hvad der virkeligt paatænktes.

Henimod Slutningen af Felttoget stode de Svenske, efterat Stormen paa Frederikshamn var mislykket for dem, i en meget fast Stilling, der endnu laa paa russisk Gebeet, selv om det end var tæt ved Grændsen, og de russiske Generaler holdt det ikke for raadeligt at angribe dem der. Deels var, som sagt, Stillingen fast og Udfaldet tvivlsomt, deels var der i bedste Tilfælde saa seent paa Efteraaret ingen Fordeel mere at høste af en Seier, og endelig lod det sig med Bestemthed forudsige, at Aarstiden, der gjorde alle videre militaire Foretagender umulige, snart vilde nøde de Svenske til at opgive deres Stilling og forlade det russiske Gebeet for at opslaae Vinterqvarteer i det svenske Finland. At drive dem tilbage over Grændsen var i ethvert Fald det eneste Udbytte, man turde haabe i dette Aar.

Keiserinde Catharina holdt det derimod uforeneligt

med de russiske Vaabens Ære, at Gustavs Hær fik Lov til at blive staaende, og tiltrods for alle Indvendinger befalede hun sine Generaler, at de ufortøvet skulde angribe den, saa at den kunde blive fordreven inden Felttogets Slutning. Man maatte adlyde. Knorring udkastede Planerne til det betænkelige Foretagende og indledede de nødvendige Forberedelser. Da Grev Mussin-Puschkin imidlertid, naar de vare alene, udtømte sig i evindelige Klager og Bekymringer, yttrede hans Medhjælper omsider, at der rigtignok endnu stod een Udvei tilbage at forsøge. Den commanderende General skulde nemlig skrive til det svenske Hovedqvarteer og ganske aabent give tilkjende, at han havde ubetinget Befaling til at angribe og ikke turde unddrage sig Udførelsen af denne Befaling; men paa samme Tid skulde han udvikle for den fjendtlige Feltherre, at det i en saa fremrykket Aarstid ikke kunde bringe de Svenske nogen væsentlig Fordeel, om de vilde hævde deres Stilling paa russisk Grund endnu længere, saasom det Slag, der nødvendigviis maatte følge paa, kun kunde føre til en ganske unyttig Blodsudgydelse, da ingen af Parterne vilde være istand til at forfølge en Seier. Støttende sig paa disse Grunde skulde han tilsidst opfordre den svenske Feltherre til strax at gjøre det, der i ethvert Fald maatte skee inden lang Tid: nemlig at opgive sin Stilling uden at afvente Angrebet og rømme det russiske Gebeet.

Mussin-Puschkin saae stivt paa sin Mentor og spurgte Ord til andet saaledes: „Vil Du gjøre mig til Nar?“ „Ingenlunde!“ svarede Knorring; han holdt for fuldt Alvor et gunstigt Resultat for muligt. Ufortøvet lod han General Nummers skrive et Brev i den antydede Retning. Mussin-Puschkin blev bevæget til at skrive under, og en Parlamentair bragte det derpaa til den svenske Leir. Til sin store Overraskelse fik den rus-

siske Feltherre allerede tidligt den næste Morgen derfra det Svar, at den svenske Armee i Betragtning af hans Skrivelse allerede længe før Daggry var brudt op for at gaae tilbage over Grændsen, men til Gjengjæld ventede ikke at blive forfulgt paa Retraiten.

Nu blev der stor Glæde i det russiske Hovedqvarteer; hele Generalitetet gav sig paa Vei for at tage Svenskernes forladte Stilling i Øiesyn, og Storfyrst Poul erklærede — uden i mindste Maade at forstaae sig derpaa — i stor Begeistring denne for uangribelig. Knorring søgte at gjøre ham opmærksom paa sammes mere tilgængelige Punkter, og da Storfyrsten ikke taalmodigt vilde tage mod en Belæring, der gav sig tilkjende som en Modsigelse, udspandt der sig et Ordskifte mellem dem. Knorring tabte tilsidst Taalmodigheden og forraadte de Planer, man havde havt, idet han betegnede Storfyrsten et Kort og sagde, at der vilde han allerede finde Løbebroerne til Overgangen over Bækken afsatte. — „Altsaa har man havt et Angreb isinde?“ udraabte Poul fortørnet; Skjællene faldt ham fra Øinene, og han saae nu med eet Øiekast, at man under hele Felttoget havde affærdiget ham med tomme Hjernespind, hvad der bevirkede, at han følte sig i høieste Grad ulykkelig og krænket.

Felttoget var endt, og Storfyrsten forlod Armeen. Da Generalerne forsamlede sig omkring ham til Afsked, lagde han med Forsæt slet ikke Mærke til Knorring; det var den høieste Straf, han paa den Tid raadede over, og man kan let tænke sig, hvor trykkende Følelsen af hans Afmagt maa have været for ham, ogsaa ved denne Leilighed. Han var i lang Tid vred paa Knorring, indtil det endelig lykkedes hans Gemalinde at udjevne Kløften og gjenoprette det tidligere Forhold.

Den Frygt, som stadigt piinte Storfyrst Poul, nem-

lig Frygten for, at hans Moder ganske skulde forbigaae ham ved Thronfølgens Fastsættelse, og at hun vilde udnævne sin Sønnesøn, hans Søn Alexander, til sin umiddelbare Efterfølger, var ikke ganske uden Grund, og til hiin Bekymring maatte der ganske naturligt knytte sig den Tanke, at man vilde rydde ham afveien for fuldkomment at sikkre den tilsigtede Thronfølge: han frygtede for, at hans Moder vilde lade ham forgive, og denne Frygt forfulgte og ængstede ham som et Spøgelse. — Angsten drev ham til eventyrlige Redningsplaner; han forfaldt saaledes til den Tanke, der beskjæftigede ham i længere Tid, at lade sig udgive for død, hemmelig flygte til Kosakkerne ved Ural og der udgive sig for sin ulykkelige Fader. Det Held, hvormed Pugatschew en Tidlang havde spillet Peter den Tredies Rolle blandt hine Grændsekosakker, bragte ham paa denne Tanke; selv var han det vilde Rytterfolk ubekjendt og havde, som han troede, for sin Person Intet at vente af det; men derimod haabede han, at han kunde samle det væbnet om sig i sin Faders Navn. Poul udsendte virkelig nogle Fortrolige for at sondere Terrainet og finde Midler til Flugt. Han var imidlertid ikke den Mand, der kunde fatte en energisk Beslutning, endsige udføre den, og det blev derfor ved den blotte Plan.

Og nu vaagnede dette charakteersvage, forfulgte, af Angst og Sjæleqval næsten til Vanvid drevne Menneske en Morgen, da hans Moder pludselig var død († 16de Novbr. 1796), som Keiser, som Hersker over det meest vidtudstrakte Rige og i Besiddelse af uindskrænket Herskermagt!

Han brugte den som en Daare. Det virkelige Liv overhovedet var ham saa godt som fremmed, og om Statslivet og dets Betingelser havde han aldeles ikke det allerringeste Begreb. En uhyre høi Forestilling om Ruslands Magt og Værdighed og om hans egne Hersker-

rettigheder traadte i Stedet for sund Indsigt. Angst for Revolutionens Ideer bød ham at værge om disse Rettigheder med Halvvanvidets Lidenskabelighed, og en ulægelig Mistillid til hele Menneskeheden havde slaaet dybe Rødder i hans syge Gemyt. Denne Mistillid kunde vaagne ved den ringeste Foranledning og da med en holdningsløs Charakteers Raseri paa fuldkommen regelløs Viis vende sig ligesaa vel mod hans Fortrolige, som mod Andre.

Hans Luner ledede Rigets Politik ind paa uregelmæssige Veie og forstyrrede Finantserne, da han i Papiirpengenes Forøgelse troede at besidde en Kilde til uudtømmelig Rigdom. Hæren blev fornærmet over, at Alt i slavisk Efterligning skulde indrettes paa preussisk Fod, og den fandt sig kun med Nød og næppe i den hensigtsløse Piinlighed, der var forbunden med denne Gamachetjeneste, som nu blev indført, og som stod i saa stor Modsætning til den Overbærenhed, der havde hersket under Keiserinde Catharina.

Dog vilde disse store og alvorlige Misligheder vel næppe have medført Keiserens Fald saa brat og saa voldsomt, dersom han ikke havde gjort sig skyldig i raae Udbrud af tøilesløs Vilkaarlighed, der traf et stort Antal enkelte Personer af de høiere Stænder og paa en forfærdelig Maade, paa det meest Ulægelige krænkede og fornærmede utallige Familier og udbredte en almindelig Usikkerhed, Angst og Skræk over Alt, hvad der hørte til Hoffet eller Adelen, eller overhovedet umiddelbart kunde blive bemærket af Keiseren.

Henimod Slutningen af Pouls Regjering var det fremfor Alt tre Mænd, der syntes at dele Keiserens Fortrolighed og Tillid uden dog indbyrdes at være synderligt enige, nemlig Greverne Kutaissow, Rostopschin og Pahlen.

Kutaissow, hiin Tyrkedreng, hvem nogle russiske

Soldater under Stormen paa Bender havde reddet og taget med sig, og som derefter var voxet op i Rumæntzoffs Huus, var bleven Kammertjener hos Storfyrst Poul. Fra denne Stilling steg han frem til de høieste Værdigheder og Ordener i Riget og kunde let holde sig for den meest indflydelsesrige og mægtige af Alle. Selv Suwarow maatte, da han vendte tilbage fra sit Seierstog i Italien, føle hans Almagt. Som bekjendt befalede Keiseren nemlig, at man overalt skulde modtage den seierrige Feltherre med de største Æresbeviisninger, og han sendte Kutaissow imod ham for at complimentere ham. Suwarow kunde ikke negte sig den Fornøielse ved denne Leilighed at ydmyge den i ingen Retning fortjente Parvenu; han stillede sig an, som om han slet ikke kjendte Kutaissow og ikke kunde komme i Tanker om, hvem han var, og nødte derved denne til at minde om, under hvilke Betingelser de tidligere havde seet hinanden. Strax kaldte Suwarow med høi Røst sin Intet mindre end elegante Tjener „Filka“ hen til sig for i Kutaissows Nærværelse at rette en høist besynderlig Formaningstale til ham: „Denne bestjernede Herre dér skulde han tage sig til Mønster; han (den Bestjernede) havde ogsaa været Tjener, og deraf kunde han (Filka) altsaa see, hvorvidt man kunde bringe det, naar man ikke hengav sig til Drik og ikke var forsømmelig, men opførte sig anstændigt og betjente sin Herre ordentligt o. s. v.“

Ikke længe efter blev det paa den barskeste Maade forbudt den endnu for saa kort siden forgudede Feltherre at komme til St. Petersborg, og blussende af Vrede lod Keiser Poul under Trommeslag forkynde i Hovedstadens Gader, at Feltmarschal Suwarow ved ikke at rette sig efter de keiserlige Befalinger havde gjort sig fortjent til Hans Majestæts Unaade. Man havde nemlig forebragt Keiseren, at nogle af Gamache-

tjenestens Bagateller, som han havde anbefalet under Krigen, ikke vare blevne iagttagne ved Armeen i Italien.

Kutaissow vidste ogsaa at faae Grev Rostopschin fjernet, idet han forstod at vende en af denne opspundet Intrigue mod ham selv. En i Moskau boende Deel af Familien Naryschkin ønskede nemlig at opnaae en Ægteskabsskilsmisse, hvortil der som bekjendt i Rusland nødvendigviis udfordres Keiserens udtrykkelige Samtykke. Man kjendte intet Exempel paa, at Poul havde givet et saadant Samtykke; Familien Naryschkin haabede alligevel at opnaae det, idet den søgte at kjøbe Kutaissow eller idetmindste pro forma dennes Veninde, den franske Skuespillerinde Chévalier, en dengang meget bekjendt Dame, der efter al Sandsynlighed stod i den første Consul, Napoleon Bonapartes Sold og gik hans Regjering tilhaande med mange Slags interessante Meddelelser. Hun kunde endog i egen Person blive meget nyttig, da selv Keiser Poul engang havde hyldet hende og endnu ikke ganske havde unddraget hende sin Gunst. Som Mellemmand betjente Familien Naryschkin sig af en vis Mermes fra Savoien, der tidligere havde hørt til det sardinske Gesandtskab i St. Petersborg. Madame Chévalier lovede at gjøre sit Bedste; men da Sagen tiltrods for det anvendte Guld trak i Langdrag, udtalte Mermes sine Klager og Bekymringer for en anden skjøn og interessant Dame, der var kommen fra Frankrig til St. Petersborg for at varetage Førsteconsulen Bonapartes Interesser. Dette var en emigreret fransk Dame ved Navn Fru de Bonneuil, som havde ladet sig vinde; hun havde i St. Petersborg vidst at knytte de venskabeligste Forbindelser med Grev Rostopschin.

Denne indbildte sig nu, at han havde et sikkert Middel ihænde til at styrte sin Medbeiler; Kutaissow blev angivet for Keiseren som en Intriguant, der søgte

at bilde Folk ind, at det egentlig var ham, der traf Bestemmelser i Monarkens Navn, og at han fuldstændigt forstod at føre denne i Ledebaandet og saaledes sætte sin Villie igjennem. Dette var paa en farlig Maade at berøre en af de ømfindtligste Strenge i Keiserens Gemyt! Men hvor stærkt end Pouls Vrede blussede op ved denne Meddelelse, saa vidste dog den behændige Kutaissow at bringe det derhen, at der nedsattes en Commission for at undersøge Sagen, en Omstændelighed, der ellers ikke var Skik og Brug under denne Herres Regjering. Han forstod fremdeles at lede Sagen saa behændigt, at Undersøgelsen blev lagt i Hænderne paa hans Tilhængere, nogle Senatorer, der stode i et venskabeligt Forhold til ham, og Resultatet blev derfor, at Rostopschin blev forviist til sine Godser som en farlig Æreskjænder, der bagvadskede Uskyldige. Mermes blev anklaget som „Jacobiner", dømtes til Knut og maatte tiltræde Reisen til Forbrydercolonierne i Siberien.

Grev Pahlen, der var Generalgouverneur i Østersøprovindserne, Gouverneur i St. Petersborg og Chef for det hemmelige Politi, blev Udenrigsminister i Rostopschins Sted, medens han hidtil havde deelt Ledelsen af de udenlandske Anliggender med den nu banlyste Greve.

Den almindelige Usikkerhed, den Fare, hvori Enhver svævede hver Dag og hver Time paa Dagen, maatte ganske naturligt føre Mange paa den Tanke at befrie sig fra denne Angst og Pine, at gjøre en Ende paa en Tilstand, som næppe Nogensomhelst i Virkeligheden længere kunde finde sig i, og at hidføre en Revolution af samme Art, som dem, paa hvilke Ruslands tidligere Historie allerede havde frembudt flere Exempler. Elementerne til en Sammensværgelse mod Keiseren laae overalt beredte, da det laa i Forholdenes Natur, at

de hist og her maatte føie sig sammen som af sig selv. Et Stød udenfra behøvedes der ikke hertil.

Af de Statsmænd og Generaler, der havde havt nogen Indflydelse under Catharina, men nu vare blevne fjernede og havde maattet vige Pladsen for Parvenuer som Kutaissow og Araktscheyew, maatte mangen En vel være tilbøielig til at træde i Spidsen for en saadan Sammensværgelse. Mange betydelige Familier, der havde haarde Krænkelser, legemlige Mishandlinger og selv nære Slægtninges vilkaarligt befalede Død at hævne, behøvede kun at indvarsles, naar man troede at trænge til dem, og desuden fandtes der paa den Tid i St. Petersborg en Masse Mennesker, som selv Nøden kunde drive til et forvovent Foretagende.

Til de selsomste Phænomener under denne Regjering hørte nemlig et Takkemanifest, som Keiser Poul lod bekjendtgjøre netop paa den Tid, da den skjæbnesvangre Sammensværgelse imod ham begyndte at danne sig. Poul takkede deri offentlig det russiske Folk for dets Troskab. Tillige blev en Mængde Embedsmænd, der enten uskyldigt eller for smaae Forseelsers Skyld vare blevne forviste til Siberien, kaldte tilbage og fik Løfte om igjen at blive ansatte. Dette skete imidlertid ikke, og disse Mænd stode altsaa aldeles hjælpeløse.

Betænkeligst var det dog sikkert, at Pouls Favoriter, der udgjorde hans nærmeste Omgivelser og af ham vare blevne overøste med Rigdomme og Æresbeviisninger, næppe vare mindre tilbøielige til at sammensværge sig imod ham end de Fornærmede og Forfulgte; thi selv om der ikke allerede var overgaaet dem en eller anden Voldsomhed, som de maatte hævne sig for, saa svævede de dog ligesaa vel som alle Andre i bestandig Fare, ja endog mere end Andre, just fordi de stode Keiseren nærmest og altsaa allerførst kunde rammes af dennes løsbrydende Lidenskaber.

Men skjøndt Alt saaledes ganske naturligt og med en let iøinefaldende Nødvendighed maatte hidføre en Catastrophe, har man dog gjort Forsøg paa at fremstille den Omvæltning, der paafulgte, som en udenlandsk Intrigues Værk. Napoleon, der da som Førsteconsul var Frankrigs Herre, holdt det dengang som senere for at være i sin Interesse ved enhver Leilighed at raabe Ak og Vee over England. Stemmer og Penne, der stode i hans Tjeneste, maatte forkynde Verden den Lære, at egen Fordeel bød alle det europæiske Fastlands Stater at rette sig efter Førsteconsulens Villie; gjorde de ikke det, syndede de mod sig selv, og en saadan Forkeerthed lod sig kun forklare ved „det troløse Albions“ Rænker. Den engelske Regjering kjøbte — efter denne Fremstilling — alle Ministre i alle Stater og begik eller betalte saa temmeligt enhver Skjændselsdaad, der overhovedet forekom i Verden. Og saaledes har da Napoleon ogsaa reentud udtalt den Beskyldning, at England har ladet Keiser Poul myrde.

Bignon havde af Napoleon selv faaet det Hverv at skrive den napoleonske Regjerings Historie og erkjendte deri med rigtig Tact Forpligtelsen til i mange Retninger at fornegte Sandheden. Han følger overalt troligt Napoleons Antydninger; i Henseende til Keiser Pouls Død vover han dog ikke at tale i en saa afgjørende Tone, som hans Herre og Mester, men bliver derimod staaende ved en meget ubestemt henkastet Mistanke, der opstilles uden Skygge af Beviis — saafremt da ellers ikke det skal regnes for et Beviis, at de Sammensvorne, som der anføres, leilighedsviis forsamlede sig i Fru v. Sherebzows Salon, og at denne Dame, der var en Søster til Subow'erne, i tidligere Tid havde staaet i venskabeligt Forhold til Lord Withworth, den engelske Gesandt i St. Petersborg.

Sandheden er, at den Sammensværgelse, der hid-

førte Pouls Undergang, ingenlunde udgik fra den nævnte Dames Salon, men derimod først blev bragt paa Bane af en indflydelsesrig Mand, som hverken Bignon eller Thiers veed at nævne, nemlig Vicekantsleren, Grev Panin, Ruslands tidligere Gesandt ved det preussiske Hof. Hans første Medhjælper var Admiral Ribas, en Parvenu fra Udlandet, der allerede tidligere havde viist, at han under visse Omstændigheder ikke afviste Hverv af tvetydig Natur, til Exempel da han i Livorno bragte den ulykkelige Tarachanow i Orlow's Magt.

Kun om en Paladsrevolution kunde og turde der være Tale, men heller ikke en saadan kunde foretages i Rusland, medmindre en Deel af den keiserlige Familie — navnlig den, der skulde begunstiges — iforveien gav sit Samtykke dertil; thi hvilken Skjæbne maatte de Sammensvorne ellers ikke vente sig, selv om deres Gjerning lykkedes? Der gaves da ingen Magt, der kunde beskytte dem! Panin lod det derfor ogsaa være et af sine allerførste Skridt at give den unge Storfyrste nogle Vink; som det synes, gjorde han det endog forinden han havde sat sig i Forbindelse og Forstaaelse med Pahlen. Han søgte at vinde Storfyrsten ved at forestille ham, at Statens og Nationens Velfærd krævede, at han (Storfyrsten) blev stillet som Medregent ved sin Faders Side; det var ogsaa Nationens afgjorte Ønske at see ham paa denne Maade ophøiet paa Thronen, og Senatet vilde som Nationens Repræsentant uden Storfyrstens Medvirkning tvinge Keiseren til at anerkjende ham som Medregent.

Storfyrsten, der dagligt blev mishandlet af sin Fader og næppe mindre end enhver Anden holdtes i bestandig Angst, vilde dog i Begyndelsen slet Intet høre om saadanne Ting og svarede afvisende, men dog ikke paa en saadan Maade, at det derved gjordes umuligt at vende tilbage til Sagen; og da han i flere

Samtaler, der gjentoges oftere, meget snart indrømmede Nødvendigheden af en Forandring, turde man regne paa hans endelige Samtykke.

At drage Politiministeren, Grev Pahlen, som en af de første ind i Sammensværgelsen, gjorde Forholdene aldeles nødvendigt; han kunde have sin Interesse af at opspore og angive enhver Sammensværgelse, der blev anstiftet uden ham, medens derimod Forbindelsen under hans Beskyttelse kunde udfolde sig og forberedes til Handling med forholdsmæssig Sikkerhed. Pahlen erklærede sig, som man havde forudseet, strax beredvillig til at tage Deel i Foretagendet. Den Mand, hvem Keiseren havde betroet Omsorgen for sin Sikkerhed, stillede sig nu med energisk Virksomhed i Spidsen for Sammensværgelsen, og Poul var snart i sin umiddelbare Nærhed omgivet og bevogtet af Forrædere; thi flere af hans Yndlinge tiltraadte Forbundet imod ham, og Ingen viste sig tro!

Dog gaves der rigtignok Een blandt hans Fortrolige, som ingensinde under nogensomhelst Betingelse vilde have budt Haanden til en Sammensværgelse, det var Araktscheyew. Denne var en mærkværdig Mand, der var bekjendt for den frygtelige Grusomhed og fabelagtige Brutalitet, hvormed han behandlede alle sine Undergivne, ligesom ogsaa for den koldblodige Resignation, hvormed han uden at fordreie en Mine som en Skjæbnens Tilskikkelse, bar enhver Mishandling, der kom fra en Foresat. Han var saa at sige i en vis Forstand det virkeliggjorte Ideal paa denne høist sjeldne, dydige Slavetroskab, der forherliges i de russiske Annaler fra Tatar-Herredømmets Tid. I disse ofte meget charakteristiske Annaler blive de Fyrster, der reiste sig mod Overherren, Tatar-Chanen, for at befrie Landet, ikke sjeldent haanede som forbryderske Misdædere, og som et Mønster paa alle Dyder prises

derimod en Fyrste af Twer, som paa Chanens Befaling dræbte sin Broder endog uden at spørge om, hvorfor denne skulde dræbes. Saa ubetinget, saa blindt vidste den Ædle at adlyde!

Denne skjønne Fortid tilhørte Araktscheyew, og den levede i ham; men denne uerstattelige Mand havde Poul til al Ulykke i sin uberegnelige Lunefuldhed sendt bort med alle Tegn paa Unaade. Derimod bleve de forviste Brødre Subow kaldte tilbage efter Opfordring af de fornemste Sammensvorne; man meente at trænge til dem, da man tiltroede den Ældste, Platon Subow, betydelig Indflydelse paa Garderegimenterne, større vel, end han i Virkeligheden havde. Han havde som bekjendt været den sidste af Catharina II.s tolv Yndlinge, og den eneste blandt alle dem, for hvem hun endnu i sin høie Alder nærede ungdommelige Følelser, som hun indrømmede Indflydelse paa Statsanliggenderne, uagtet hun derved i høieste Grad ærgrede Potemkin; ja, hun havde endog bestræbt sig for at uddanne ham til Statsmand og Feltherre og overvurderede ham derpaa, fordi hun i ham beundrede Resultatet af sin egen Opdragelseskunst. Hun havde ogsaa ophøiet ham i Fyrstestanden, men nogen anden end denne tilsyneladende Betydning havde hun naturligviis ikke kunnet give ham, ja selv ikke — tiltrods for alle de Rigdomme, hvormed hun havde overøst ham — en Stolthed, der var tilstrækkelig til at gjøre ham utilgængelig for Bestikkelser.

Keiser Poul blev endog bevæget til at betroe denne et Embede, om end kun af Navn; thi i St. Petersborg er det nødvendigt, at enhver fornem Herre, der hører til Hoffet, beklæder et Embede, hvis hans Stilling ikke skal kaldes abnorm. Platon Subow blev Gouverneur for det første Cadetkorps. Begge hans Brødre,

Valerian og Nicolaus, fik ligeledes deres Pladser i Senatet tilbage — men alle Tre hørte dog med til Sammensværgelsen, som om det forstod sig af sig selv.

Imidlertid havde endnu mange andre Mænd af Vægt og Betydning tiltraadt Forbindelsen mod Keiseren, navnlig Senatorerne Orlow, Tschitschérin, Taró-tinow, Grev Tolstoy og Tróschinsky; af Militairet følgende Generaler: Fyrst Galitzin, Commandeur for den Preobraschenskiske Garde; Depreradowitsch, Commandeur for den Semenowske Garde; Talisin; Uwarow; Archimákow (Keiserens Generaladjutant) og Fyrst Jaschwil (Broder til ham, der senere stod i Spidsen for det russiske Artilleri) — desuden mange andre Officerer.

Ogsaa Pouls Gemalinde, Keiserinde Maria Feodorowna, vidste tildeels Besked med, hvad der blev forberedt, og havde sit eget lille Coterie, hvis særegne Intriguer gik temmelig afmægtigt jevnsides med den store Sammensværgelses Planer. Familien Kurakin, der stod i et nøie Venskabsforhold til Keiserinden, spillede Hovedrollen i denne mindre Kreds og smigrede sin høie Velynderske med den Forestilling, at hun kunde blive regjerende Keiserinde, Selvherskerinde i Rusland og gjentage Catharinas Rolle. Man forestillede hende, at Storfyrst Alexander aabenbart ikke var moden til Thronen; „han var for ung, uerfaren, svag og bøielig og vilde vel selv bæve tilbage for Kronens Byrde. Derimod mindedes Alle endnu grant Keiserinde Catharinas glimrende Regjering; ældre Folk kunde endog endnu huske Keiserinde Elisabeths Regjering som en skjøn og lykkelig Tid; ja, Rusland var vant til et qvindeligt Regimente og havde stedse befundet sig bedst under et saadant, saa at Nationen længtes efter en Keiserindes milde Herredømme. Selv var hun tillige overordentlig yndet, og Nationens Kjærlighed vilde derfor

i Forening med de skjønne Erindringer ganske af sig selv hæve hende op paa Thronen".

Naturligviis hørte Keiserinde Maria gjerne paa saadanne Forestillinger, og især lod hun sig let overbevise om, at hun var i høieste Grad yndet, saasom alle hendes Handlinger og hele hendes Liv baade før og senere saa at sige udelukkende gik ud paa en ængstelig Higen efter Popularitet. Hun havde stillet sig i Spidsen for flere Velgjørenhedsanstalter og forestod disses Forvaltning, rigtignok med ringe Indsigt, men med stor Iver og en ikke ganske ubetydelig Ostentation. Hun gjorde ingen Spadseretour uden iforveien at have sørget for at hidføre en eller anden lille Tildragelse, at foranledige en eller anden Episode, der kunde fremstille hende for Folket i en elskværdig Hjertensgodheds og værdighedsfuld Nedladenheds Lys. Hun faldt ingensinde — end ikke for et Øieblik — ud af Rollen, og hele hendes Væsen havde derved i den senere Tid faaet noget afgjort Theatralsk og Paataget.

Sammensværgelsen havde snart vundet et saadant Omfang, at der laa en ikke ringe Fare i at tøve længere. I den Semenowske Gardes første Bataillon — det Regiment, i Spidsen for hvilket Storfyrst Alexander stod som Oberst — vare f. Ex. alle Officererne, end ikke Fændrikerne undtagne, indviede i de Sammensvornes Planer, og hvorledes turde man haabe i Længden at see en Hemmelighed, der var betroet saa mange Mænd af tvetydig Charakteer og saa mange ubesindige Ynglinge, bevaret?

De Sammensvorne undgik ogsaa kun Opdagelsen som ved en Art Under; den truede ofte i stor Nærhed. Faren blev større og større, da Keiser Poul ofte blev advaret i anonyme Breve og tilsidst gav Agt paa disse Advarsler. Vi ville her ikke gjentage de forskjellige Fortællinger om, hvorledes Opdagelsen mere end een

Gang deels ved Held og Tilfælde, deels ved Pahlens Aandsnærværelse endnu i det afgjørende Øieblik blev afværget; de ere, som det jo pleier at skee med piquante Anecdoter, for en Deel i meget forskjønnet Skikkelse, gaaede over i den traditionelle Fremstilling af disse Tildragelser, og for enkelte af dem ville vi overhovedet slet ikke gaae i Borgen. Kun een af disse farlige Situationer tillade vi os at omtale her, fordi Bennigsen giver en Fremstilling af dem i sine Memoirer, og han dog sikkerligt havde den fra Pahlen selv:

Som Gouverneur i St. Petersborg og Politiminister var Grev Pahlen forpligtet til dagligt at forelæse Keiseren en Rapport om alle hemmelige Efterretninger, der vare indløbne fra Provindserne, saavelsom om Alt, hvad der var forefaldet i Hovedstaden i de sidste fireogtyve Timer. Huuslige og Familie-Anliggender uden videre Betydning bleve ligesaa lidt udelukkede fra disse Beretninger som galante Eventyr og deslige, thi alle saadanne Krøniker interesserede Keiseren i allerhøieste Grad. Paa historisk Troskab kom det derved naturligviis ikke Grev Pahlen an; tvertimod indrettede han sit Foredrag saaledes, at han kunde stemme Keiseren muntert, hvad der var af afgjort Vigtighed, og var der intet Morsomt forefaldet, saa blev der ene og alene for Rapportens Skyld opfundet allehaande comiske Begivenheder. — En Morgen havde Pahlen, da han traadte ind i Keiserens Cabinet, ved Siden af sin skriftlige Beretning uforsigtigen ogsaa en Liste over de Sammensvorne i Lommen. Keiseren, der just var i godt Humeur og oplagt til Spøg, kom ham imøde med de Ord: „Hvad Nyt har Du saa at opvarte mig med idag?“ og greb med sin Haand ned i Pahlens Lomme. Yderst forskrækket greb ogsaa Pahlen i Lommen og holdt fast paa Listen, kvilken han kjendte paa det tykkere Papiir. — Keiseren henvendte strax med spændt Nysgjerrighed

sin Opmærksomhed paa Rapporten, fandt deri snart Noget, der fik ham til at lee høit, og lagde i sin Munterhed ikke Mærke til Ministerens Angst og Blegnen.

Hvad der imidlertid trods alle de Meddelelser og Vink, han fik, stedse igjen beroligede ham, laa iøvrigt ikke blot i Pahlens afværgende Kunster, men fremfor Alt i en ganske forunderlig Overtro, hvoraf han var behersket: Det var engang bleven ham spaaet, at han vilde herske lykkeligt og uden Forstyrrelse, naar dette var Tilfældet under hans første Regjeringsaar. De første Aar vare nu efter Pouls Regning forbi, og Troen paa denne Spaadom havde allerede indgivet ham den Tanke at udstede hiin Takke-Ukas til den russiske Nation. Keiseren var i taabelig Tillid til sin Lykkestjerne ikke længere bange for at miste sit Liv og sin Throne; han frygtede ikke for Sammensværgelsen, selv om han ogsaa troede paa dens Tilværelse og navnlig var overbeviist om sin Gemalindes og sine Børns Strafskyldighed.

Med Hensyn dertil lode — ved den dybe, ulægelige og selsomme Mistillid til Menneskene, der herskede i hans Gemyt ved Siden af den overtroiske Tillid, han nærede til sin Lykke — de gjentagne, anonyme Antydninger, der sendtes ham, ingen Tvivl tilbage hos ham, og det saa meget mindre, som allerede hans Moders Planer om at udelukke ham fra Thronen havde banet Veien for den Mistro, han nærede til sin Familie. Man hørte ham derfor sige, at han ret vel vidste, man vilde myrde ham, og han rugede af og til over Hævnplaner, der skulde falde knusende paa hans Familie.

Den Fare, der for de Sammensvorne laa i Opsættelsen, var altsaa indlysende nok, og Pahlen drev gjentagne Gange paa en rask Udførelse, da det i Virkeligheden ikke var til at indsee, hvad man endnu ventede paa. Men Storfyrst Alexander, uden hvis Sam-

tykke nu engang Intet kunde skee, bævede stedse tilbage for en virkelig Beslutning, selv efterat han for længe siden havde indrømmet Nødvendigheden af en Regjeringsforandring og i det Hele taget var fortrolig med de Sammensvornes Hensigter. Han formaaede ikke at bestemme sig til at give sit Samtykke og foranledigede stedse en ny Opsættelse paa ubestemt Tid.

Saaledes vedbleve Tingene paa en uhyggelig Maade at være in suspenso, indtil en ganske uventet Tildragelse i Begyndelsen af 1801 paa den ene Side bragte Keiserens, paa den anden Side ved Tilbagevirkning ogsaa de Sammensvornes Planer til Modenhed. Keiserinden lod sin Neveu, Prinds Eugen af Würtemberg, komme til Rusland. Han var en Søn af hendes Broder, Hertug Eugen af Würtemberg, der eiede betydelige Godser i Schlesien og stod i preussisk Tjeneste som Cavallerigeneral. Keiser Poul havde allerede 1797, kort efter sin Thronbestigelse, gjort denne sin Gemalindes Brodersøn, en dengang niaarig Dreng, til Generalmajor og et Aar senere til Chef for det Pskow'ske Dragonregiment. Nu, da den unge Prinds just var begyndt at gaae i sit fjortende Aar, blev han af General Diebitsch, Feltmarschallens Fader og Næstcommanderende over det første Cadetcorps i St. Petersborg, hvem Keiseren udnævnte til hans Hovmester, afhentet fra Schlesien til Ruslands Hovedstad. Her indtraf han i de første Dage af Februar og blev allerede tidligt om Morgenen Dagen efter sin Ankomst forestillet for sin keiserlige Onkel, der fandt overordentlig Behag i ham. Allerede efter denne første Sammenkomst sagde Poul til sin Gemalinde, som han selv havde ladet kalde, for at hun skulde hilse paa sin Neveu: „Savez-vous bien, que ce petit drôle a fait ma conquête!“ (Tænk Dem, denne lille Skjelm har ganske vundet mit Hjerte!), og snart

steg det Velbehag, han fandt i den smukke og belevne Dreng, til en ubegrændset, lidenskabelig Exaltation, der, som Alt, hvad han gjorde, naaede op til Vanvidets Grændser. Denne Dreng syntes ham som sendt fra Himlen; hans Plan var nu færdig, og Straffedommen over hans Familie skulde nu bryde voldsomt løs. Han vilde først og fremmest sætte sin Gemalinde og sine Sønner i strengt Fangenskab, Keiserinden i Kolmogor, høit oppe mod Nord, Alexander i Schlüsselburg, Storfyrst Constantin, der slet ikke var medvidende i Sammensværgelsen, i Citadellet i St. Petersborg; den trettenaarige Prinds Eugen af Würtemberg havde han derimod isinde at udnævne til Thronfølger i Rusland! — Efter nogle Antydninger synes det, som om han dermed har forbundet den Hensigt at formæle denne Prinds med sin Yndlingsdatter, Storfyrstinde Catharina, der senere blev Dronning af Würtemberg, og — hvad man næsten kunde kalde meest paafaldende, dersom ellers Noget i en Halvvanvittigs Planer kunde gaae ind under dette Begreb — det seer ganske ud, som om Poul aldeles havde glemt sine to yngste Sønners Tilværelse.

Den Gunst, Keiseren viste sin designerede Thronfølger, kom ved hver Leilighed tilsyne, ikke blot i Familiekredsen og ved alle Hoffester, men ogsaa ved alle de offentlige Foranledninger, der frembøde sig. Allerede i de første Dage havde han udnævnt Drengen til Commandeur af Maltheserordenen, for hvilken han som bekjendt selv nærede en særegen Forkjærlighed, af hvilken Napoleon ved flere Leiligheder snildt benyttede sig; men især maatte det vække paafaldende Opmærksomhed, at han engang paa Paraden personligt gjorde Honneurs for ham og selv førte den paraderende Bataillon forbi ham, en Ære, som Poul endnu ikke havde viist Nogen. Ligeledes tiltalte han ogsaa stedse den

trettenaarige Dreng paa Tydsk med Ordene „naadigste Herre“. Naturligviis laa som en Følge af denne Opmærksomhed fra Keiserens Side hele Hoffet for den würtembergske Prindses Fødder. Kun Grevinde Liewen, hvem hendes Fosterbørns, Storfyrsternes, Interesser laae paa Sinde, og som ingensinde paalagde sig nogen Tvang, viste ham ganske ufordulgt sin Antipathi.

Keiseren havde allerede flere Gange ladet Vink falde og talt om et „grand coup“, som han havde for; nu yttrede han truende til sin Elskerinde, den skjønne Fyrstinde Gagarin født Lapuchin, og til Kutaissow, at han nu vilde udføre sit store Coup. Han tilføiede endog de betænkelige Ord: „Sous peu je me verrai forcé de faire tomber des têtes, qui jadis m'étaient chères!“ (om kort Tid vil jeg see mig nødsaget til at henrette Personer, der fordum vare mig dyrebare). Hvem kunde udmaale, hvor langt denne Trusel naaede, og hvem den gjaldt? Hans Ord bleve strax rapporterede Grev Pahlen — af hvem? Om det var af den forhenværende Tjener, hvem Poul havde gjort til sin Ven og hævet til Thronens Fod, eller af den ovennævnte Elskerinde, maae vi lade være usagt, men en Tredie kan det næppe have været.

Pahlen saae nu sit eget Liv i Fare og kunde ikke tvivle om, at denne Fare truede ham i umiddelbar Nærhed, da han erfarede, at Keiseren havde kaldt to forviste Yndlinge tilbage, nemlig Ingenieurgeneralen Lindener, en forhenværende preussisk Officeer, hvem Poul først havde overøst med Gunstbeviisninger og derpaa forviist, samt den med Rette frygtede Araktscheyew, hvis blotte Navn udbredte Skræk, da man vidste, at han uden Tøven og Tvivl, ligesom ogsaa uden Gysen begik enhver Handling, der blev ham befalet.

Afgjørelsen lod sig imidlertid nu ogsaa paa den

anden Side af dobbelte Grunde lettere hidføre: Pahlen kunde hos Storfyrst Alexander drive paa en øieblikkelig Beslutning med langt større Eftertryk end tidligere, da han nu kjendte Keiserens Planer, og disse unegteligt vare af en saadan Beskaffenhed, at de i høi Grad maatte opfordre Storfyrsten til Selvforsvar og fjerne hans Betænkeligheder ved at træffe Forholdsregler, der deels virkeligt forekom ham nødvendige, og med Hensyn til hvilke han desuden ikke anede, at de kunde eller vilde medføre en saa blodig Catastrophe, som Tilfældet blev. Poul havde i taabelig Tillid udtalt sig om disse Planer til dem, han holdt for sine troe Venner. Pahlen kunde derfor nu nævne den af Keiseren designerede Thronfølger for Storfyrsten og sige ham, hvem der skulde træde i hans Sted; han kunde gjentage hans Faders Trusler for ham og betegne Araktscheyews nære Ankomst som det Øieblik, da Alt redningsløst var tabt og Ulykken vilde styrte ind paa dem. Han forsikkrede, at alle Forberedelser vare trufne, og at der Intet var at befrygte, hverken for Rigets eller for den keiserlige Families Ro, og Resultatet af Alt dette blev, at Alexander under Taarer indvilligede i, at den Gjerning, som Øieblikket fordrede, strax blev udført: hans Fader skulde tvinges til at frasige sig Thronen; men, som man maatte vente det, gjorde Storfyrsten det til en udtrykkelig Betingelse, at der ikke blev gjort noget forbrydersk Attentat paa Keiserens Person og Liv. Denne Betingelse gik man stiltiende ind paa uden at reise nogen Indsigelse mod den, da man nok indsaae, at Modforestillinger her vilde være frugtesløse og endog let kunde omstemme Storfyrsten og skræmme ham tilbage; dog kunde naturligviis erfarne Mænd som Pahlen og hans Venner sikkert ikke et Øieblik være i Tvivl om, hvilken Vending Foretagendet uundgaaeligt maatte tage, naar man først

eengang havde begyndt paa det, og hvad der nødvendigviis maatte skee for at sikkre de Sammensvorne mod Forfølgelse. Saa meget lettere kunde man altsaa vise denne tilsyneladende Føielighed, og Storfyrsten var i ethvert Tilfælde selv gaaet for vidt, til at han, naar først Catastrophen var skeet, kunde fralægge sig al Andeel i denne og straffe dem, der med Hensyn til det udtrykkelige Forbuds Overtrædelse i alt Fald kunde undskylde sig med Omstændighedernes Magt og den fælles Fare.

De, der stode i Spidsen for Sammensværgelsen, havde ogsaa allerede seet sig om efter en energisk Mand, hvem den umiddelbare Udførelse kunde anbetroes; en saadan Mand havde man allerede fundet i General Bennigsen. Denne, der som bekjendt var en Hannoveraner af Fødsel og tidligere ogsaa havde staaet i sit Fædrelands Tjeneste, i hvilken han havde taget Deel i nogle af Syvaarskrigens Felttog, havde siden 1770 været russisk Officeer og var nu Generallieutenant. Keiserinde Catharina havde skjænket ham betydelige Godser i Gouvernementet Minsk, og til disse havde Keiser Poul just i et Anfald af ondt Lune forviist ham. Pahlen og Platon Subow bevægede ham imidlertid til hemmeligt at blive i St. Petersborg, hvad der naturligviis meget let lod sig gjøre under Politiministerens Beskyttelse. De to Herrer havde heller ikke taget feil af Bennigsen (eller Benningsen): saasnart Storfyrst Alexander blev ham nævnet som Hoved for Sammensværgelsen, tiltraadte han denne og viste sig med afgjort Iver beredt til at træde i Spidsen og udføre Hovedrollen ved Udførelsen.

Men, hvor vidt Forbundet end havde udbredt sig, hvor talrige dets Medlemmer end vare blevne, og hvor meget man end turde haabe paa almindelig Samstemning hos de høiere Stænder, hos hele St. Petersborgs

og Provindsernes Befolkning, saa medførte Udførelsen dog i een Retning betydelige Vanskeligheder — de menige Soldater i Garden nærede tiltrods for Alt en tro Hengivenhed for Keiseren, en Hengivenhed, som ikke kunde rokkes ved alskens Forestillinger. Kun Soldaterne ved det Semenow'ske Regiment troede man at kunne vinde, fordi de vare vante til at følge Storfyrst Alexander som deres Oberst. Paa Officererne kunde man trygt stole.

For ved Nattetid at naae ind til Keiserens Værelser gjorde man Regning paa Archimákow, der i sin Egenskab af Generaladjutant til enhver Tid af Døgnet kunde faae Adgang til disse, naar han havde Tjeneste som saadan; men naturligviis maatte man vælge en Dag, da Touren kom til ham at forrette Tjenesten om Keiserens Person.

Tilstanden synes de sidste Dage før Catastrophen at være bleven fuldstændig utaalelig. Hver Løverdag fandt der en Concert Sted ved Hoffet. Til de Besynderligheder, som Poul havde indført, hørte ogsaa, at der uophørligt blev budt Selskabet Viin under Pauserne. Keiseren drak selv særdeles Meget. Han holdt af at udtale og forsvare de urimeligste Paradoxer, og naar han var ophedet af Vinen, steg disse forvovne Sætninger til et fuldstændigt meningsløst Tøieri, som han høist lidenskabeligt gav til Bedste med en vidunderlig Svada. Den sidste Løverdag, han oplevede, syntes hans selsomme Ophidselse at have naaet sit yderste Maal; han rettede saa rasende Blikke paa Keiserinden og sine Sønner, foer løs mod dem med saa truende Miner og saa barske Ord, at selv de blandt de Tilstedeværende, som mindst lode sig anfægte, ikke kunde værge sig mod mørke Anelser.

Den skjønne Fyrstinde Gagarin havde allerede gjentagne Gange med hemmelighedsfulde Ord advaret

den unge Prinds af Würtemberg for Farer, der ogsaa truede ham; denne Aften sagde hun til ham: „Si jamais vous aviez besoin d'un asile, vous le trouveriez chez moi!“ (Dersom De nogensinde kommer til at trænge til et Tilflugtssted, vil De finde det hos mig). Hun vidste, hvad der forestod, og advarede den unge Prinds, der ikke kom hende ved, men derimod ikke den Mand, hvem hun havde indrømmet en Elskers Rettigheder og Pligter.

Endelig brød den 23de Marts 1801 frem; paa denne Dag, der var den sidste i Keiser Pouls Liv, udfærdigede han endnu en meget heftig Skrivelse til sin Gesandt i Berlin, Baron Krüdener. Idet han ganske var vundet for Napoleons Planer og selv meget alvorligt var beskjæftiget med den Tanke ved Erobring at vinde Østpreussen for Rusland, befalede han Baronen aldeles afgjort at drive paa, at Preussen skulde skride fjendtligt ind mod England og navnlig besætte Hannover. I Vægringstilfælde skulde han true med en russisk Hær paa 80,000 Mand. Sandsynligviis for at Krüdener ikke skulde forhaste sig med at udføre denne Befaling, tilføiede Pahlen følgende Efterskrift: „Sa Majesté Imperiale est indisposée aujourdhui. Cela pourrait avoir des suites.“ (Hans Keiserlige Majestæt er upasselig idag. Denne Omstændighed vil kunne medføre uberegnelige Følger.) Hans Anskuelser og Planer skinne noksom igjennem disse Ord.

Man forbauses over at see, i hvor mange Kredse det maa have været bekjendt, ikke blot at en Sammensværgelse vilde gjøre Ende paa denne Regjerings Vanvid og utaalelige Tyranni, men endog, at denne Dags Aften var udseet til at slaae det afgjørende Slag mod Keiseren. En meget stor Deel af Petersborgs Befolkning, idetmindste af den saakaldte store Verden, synes at have vidst Besked derom. Fyrstinde Biélo-

selsky holdt saaledes den 23de Marts et Aftenselskab, hvortil Mange vare indbudne, og medens Gjæsterne allerbedst sade tilbords, saae Kammerherre Sagräschsky, da Tiden var en Deel fremrykket, paa sit Uhr og sagde ganske høit: „Le grand Empereur n'est pas en ce moment fort a son aise!“ (Czaren befinder sig ikke allerbedst i dette Øieblik). — Selskabet taug pludseligt ganske stille, uden at Nogen spurgte om disse mystiske Ords Betydning: man forstod dem altsaa!

Ogsaa General Diebitsch erfarede, skjøndt han ikke tog Deel i Sammensværgelsen, hvad der skulde skee, og han nærede Bekymring for, at de Sammensvorne ogsaa kunde faae isinde at antaste den unge Prinds, der var ham anbetroet; dette fremgaaer tydeligt af hele hans Adfærd paa denne skjæbnesvangre Dag. Den preussiske Ritmester v. Trebra vilde henimod Aften bringe den unge Prinds, hos hvem han var ansat som „Sous-Gouverneur“, i formeentlig Sikkerhed til det første Cadetcorps; men den første og egentlige Commandant over denne Anstalt, den berømte tydske Skribent Friedrich Maximilian Klinger, vægrede sig afgjort ved at tage imod Prindsen. Man har Intet erfaret om, hvilke Grunde, der bevægede ham til dette Skridt, men sandsynligviis har han enten fuldstændigt villet bevare Udseendet af, at han slet ingen Besked vidste om Alt det, der gik for sig, og hvori han ikke tog Deel, eller ogsaa sagde han sig selv, at Storfyrst Alexander som Keiser aldrig vilde have tilgivet ham en saadan ængstelig og desuden overflødig Omsorg for Prindsen. Diebitsch lod Prindsen blive oppe i Klæderne, indtil endelig langt ud paa Natten en Capitain ved Navn Volkersberg viste sig i den halvtaabnede Dør og raabte ind, at nu var Alt forbi, medens han med Haanden gjorde en Bevægelse op til Siden af Halsen. Diebitsch

sagde derpaa til Prindsen, at han nu kunde gaae tilsengs.

Alt var forbi! Keiser Poul, der endnu om Morgenen bildte sig ind, at han afgjorde Europas Skjæbne, havde om Aftenen ikke fundet en eneste tro Tjener til at beskytte sig mod Morderhaand! General Talisin, der boede i Nærheden af Sommerhaven og det Michailowske Palads, havde denne Aften forsamlet et stort Antal af de Sammensvorne ved sit Aftensbord. Dog manglede netop Forbundets to Stiftere, idet Admiral Ribas var død forinden Udførelsen, og Grev Panin just befandt sig i Moskow, en Omstændighed, han kan takke for, at han intetsteds er bleven nævnet blandt de Sammensvorne. Derimod var der indbudt en Masse unge Officerer, navnlig saadanne, der for kort siden paa Grund af ringe Forseelser havde lidt haarde og ydmygende Straffe, og deriblandt mange, der lige til dette Øieblik ikke havde vidst Noget om Planerne mod Keiseren. Pahlen og Bennigsen beflittede sig forsætligt paa den strengeste Maadeholdenhed, derimod blev der meer end rigeligt skjænket Viin i de unge Herrers Glas. Senatoren, Geheimeraad Tróschinsky gjorde Udkast til et Manifest, hvori det hed, at Keiseren paa Grund af Sygdom havde antaget Storfyrst Alexander til Medregent. At Poul imidlertid kun ved Magt kunde bevæges til at underskrive et saadant Actstykke, forstod sig af sig selv; han skulde derfor tvinges dertil og i det Øiemed i Nødstilfælde bringes til Fæstningen Schlüsselburg. En Deel af det Semenowske Regiment, som man kunde disponere over, havde imidlertid indfunden sig i Talisins Huus, en anden Deel deraf havde faaet Ordre til at forsamle sig paa et bestemt Sted i det nenoskiske Perspectiv. Platon Subow og Bennigsen paatoge sig „at afgjøre Anliggendet med Keiseren personligt“. Grev Pahlen og General Uwarow paatoge

sig i Spidsen for de i Perspectivet forsamlede Soldater at sørge for de Sammensvornes Sikkerhed udadtil. Endnu i det sidste Øieblik spurgte en af Vinen ophidset ung Mand, hvad der da skulde skee, hvis Keiseren satte sig til Modværge? Pahlen svarede med det bekjendte, forslidte franske Mundheld: »Quand on veut faire une omelette, il faut casser des oeufs!“ (Naar man vil lave en Omelet, maa man slaae Æg itu). Saaledes fortæller idetmindste Bennigsen, som var tilstede. Efter disse Ord, der fuldkomment passede til hiin Efterskrift til Krüdener, kunde de berusede Officerer ikke mere holdes i Orden. Man satte sig i Bevægelse henimod det Michailowske Palads, en underlig fæstningsagtig, af en Vandgrav omgiven Bygning, som Keiser Poul havde ladet opføre og i nogen Tid beboet tilligemed den keiserlige Familie. Archimakow viste dem Vei; han kjendte alle Trapper og Gange, og paa hans Bud aabnede ogsaa den Kammerhusar, der havde Vagt i Værelset umiddelbart foran Keiserens Cabinet, Døren dertil. I vanvittig Ophidselse slog en af Officererne denne Husar saa voldsomt over Hovedet med en Stok, at han med et lydeligt Skrig faldt bevidstløs til Jorden. Officeren, som vel næppe mere vidste, hvad han gjorde, trykkede endog en Pistol af mod denne bevidstløse Soldat. Til alt Held for de Sammensvorne slog Pistolen Klik, men allerede ved denne første, saa taabelig fremkaldte Larm løb de Allerfleste af dem flygtende fra hverandre. Kun Subow, Bennigsen og fire Officerer traadte ind i Keiserens Soveværelse, hvis Dør Bennigsen aabnede. Subow ilede ved det svage Skin af Natlampen henimod Sengen og mistede ganske sin Fatning ved den lammende Skræk, der greb ham, da han fandt Sengen tom. Larmen i Forværelset havde nemlig givet Anledning til, at Poul var sprunget ud af Sengen for at skjule sig. Bennigsen fandt ham dog snart bag et Skjærmbrædt,

hvor Lampen brændte — der stod han med bare Fødder og kun iført en Skjorte, en Nattrøie og en Nathue. Subow og Bennigsen gik nu med dragen Sabel henimod Keiseren, og da den Førstnævnte i den Grad havde mistet Mod og Fatning, at han ikke kunde tale, tog Bennigsen Ordet og raabte til Keiseren: „Sire, De er arresteret!“ — Uden at svare sagde Poul, idet han vendte sig mod Subow: „Hvad har Du for, Platon Alexandrowitsch?“ En Officeer meldte i dette Øieblik Fyrst Subow, at Slotsvagten viste sig meget opsætsig, og at Pahlen udeblev. Subow ilede derfor bort. Kun Bennigsen bevarede sin Koldblodighed, „forblev urokket“, som han selv praler af; han gjentog sine forrige Ord, men istedetfor at svare, søgte Poul at naae ind i Sideværelset. Der blev ifølge en Skik, som Poul selv havde indført, alle de arresterede Officerers Kaarder opbevarede: Keiseren søgte altsaa et Vaaben at forsvare sig med. Man spærrede imidlertid Veien for ham; thi de af de Sammensvorne, som først vare flygtede, indfandt sig atter saa talrigt, at hele Værelset lidt efter lidt blev overfyldt af dem, og Bennigsen lukkede nu de Døre, der førte ind til hiint Sideværelse og til Keiserindens Værelser. Poul søgte derpaa at bane sig Vei til Flugt, idet han paa Russisk raabte: „Arresteret! Hvad vil det sige: Arresteret?“; men man holdt ham med Magt tilbage, og derved trængte især Fyrst Jaschwil og Major Tarótinow hensynsløst ind paa ham. Forgjæves raabte Bennigsen to Gange til Keiseren: „Restez tranquille, Sire, il y va de vos jours!“ (Vær rolig, Sire; det gjælder Deres Liv). Den Ulykkelige søgte at trænge sig igjennem og gjentog sine Ord. Der opstod et lidenskabeligt Haandgemæng, Skjærmbrædtet styrtede om, og midt i Larmen skjelnede Bennigsen en ung Officeers Stemme, der tilraabte Keiseren: „Allerede for fire Aar siden skulde

man have gjort det af med Dig!“ — „Hvad har jeg da gjort?“ svarede Keiseren. — Pludselig opstod der en Larm i Forværelset, og mange af de Sammensvorne stode allerede i Begreb med paany at flygte; men da sprang Bennigsen hen til Døren og truede høit og lydeligt med at støde Enhver ned, der forsøgte at flye. „Nu er det ikke længere Tid til at træde tilbage!“ tilføiede han. Hiin vældige Larm var foranlediget derved, at en af de medsammensvorne Officerer, Bibikow, rykkede ind i Forværelset med en Afdeling af det Semenowske Regiment. I dette Øieblik, da der ikke mere kunde herske nogen Tvivl om, hvorledes Haandgemænget med Keiseren, der stedse blev voldsommere, i de næste Minuter maatte ende, især da Poul nu endelig var falden paa med høi Røst uophørligt at raabe om Hjælp — i dette Øieblik, sige vi, befalede den kloge Bennigsen den unge, berusede Fyrst Jaschwil at bevogte Keiseren og ilede selv ud i Forværelset for — „at besørge Vagternes Opstilling“. — Som Vidnerne til disse gruelige Øieblikke senere udsagde, søgte Keiseren med Fortvivlelsens Anstrengelse at rive sig løs fra Jaschwil, og under Kampen faldt de begge omkuld; en Gardeofficeer, hvem Bennigsen kalder Skellerét, rev derpaa sit Skjærf af og snoede det om Keiserens Hals, medens Jaschwil holdt Poul fast; de, der stode længere borte, trængte fremad, og Flere, som stode nærmere, bleve derved kastede hen over de Kæmpende — kort sagt: Keiseren blev qvalt, uden at de, der stode længere borte, bestemt vidste, hvad der egentlig var skeet. — Da Bennigsen efter nogle faa Minuters Forløb igjen traadte ind i Værelset, styrtede, allerede inden han var kommet over Dørtærskelen, en beruset, rasende Officeer imod ham med de Ord: „Il est achevé!“ (Det er forbi med ham). Bennigsen stødte ham tilbage, raabte: „Holdt, Holdt!“ ind i Mængden, trængte sig

igjennem til Keiserens Liig og udstødte i tilsyneladende stor Vrede de frygteligste Trusler mod Gjerningsmændene. Han, der havde hørt paa Grev Pahlens ualmindelig tydelige Vink ved Aftensbordet uden at reise den mindste Indvending derimod, undersøgte nu med den ivrigste Omhyggelighed, om Keiseren endnu ikke kunde holdes ilive eller kaldes tilbage til Livet. Da han „endelig“ maatte overbevise sig om, at hans Haab var forgjæves, lod han det afsjælede Legeme anbringe paa Sengen og sagde til Tjenerne, som nu bleve hidkaldte, at Keiseren var død af Slag. Tillige befalede han, at man strax skulde iføre Liget Keiserens sædvanlige Uniform.

Platon Subow var imidlertid ilet til Slotsvagten, som han lod rykke ud. Han traf her sammen med begge sine Brødre, og ogsaa Storfyrst Alexander havde indfundet sig. Denne havde om Aftenen spiist ved sin Faders Taffel og siden underskrevet det Manifest, ifølge hvilket han overtog Medregjeringen; nu stod han foran den opmarscherende Vagt, maaskee skikket derhen for ved sin personlige Nærværelse at imponere Soldaterne; thi det havde været forgjæves, at Subow'erne opfordrede Vagten til at bringe „Keiser Alexander“ et hyldende Hurra, og selv Storfyrstens personlige Tilstedekomst kunde ikke formaae Soldaterne til at hylde ham som Keiser. De vægrede sig standhaftigt derved, indtil en af Bennigsen afsendt Officeer bragte den Efterretning, at Keiser Poul var død.

Her i Slotsgaarden, ligeover for Vagten, traf dette forfærdelige Budskab den hidtilværende Storfyrste, og i det første Øieblik, medens Vagtens Soldater nu beredvilligt hilsede ham som Keiser, syntes Alexander at være ude af sig selv af Smerte over dette uventede Stød. Dog vidste han hurtigt at fatte sig nogenlunde, og da Bennigsen traadte til, fik denne Befaling til

at overtage Commandoen over Tropperne og bevogte Paladset. Ogsaa Pahlen, der slet ikke havde skyndt sig, kom nu til med Uwarow og Soldaterne fra Perspectivet. Han fik det Hverv at forkynde Keiserinde Maria, hvad der var skeet, medens derimod den unge Keiser selv, ledsaget af sin forskrækkede Broder Constantin, ilede til Vinterpaladset for der at bivaane en meget tidlig Gudstjeneste i Slotscapellet og modtage sine Undersaatters Hylding.

Keiserinde Maria, der selsomt nok havde befalet sin Livlæge, Geheimeraad Beck, at tilbringe hele denne skjæbnesvangre Nat i Paladset, i Nærheden af hendes Værelser, omendskjøndt der ikke var Nogen syg i den keiserlige Familie, faldt i den meest lidenskabelige Vrede over Pahlens Budskab, udtalte aabent, at hun ikke troede paa, at hendes Gemal var død en naturlig Død, og truede Gjerningsmændene med sin Hævn og de frygteligste Straffe. Hun forlangte at see sin Gemals Liig; men da man besvarede hendes Befalinger i denne Retning med en afgjort Vægring, ilede hun til sin Svigerdatter, der nu var bleven „Keiserinde Elisabeth“, og — „her viste hun ikke saa meget Smerte over sin Gemals Død som andre Sindsbevægelser“, der snart ogsaa skulde forraade sig for Andre. Kort efter traadte nemlig ogsaa General Bennigsen ind og opfordrede hende i Keiser Alexanders Navn til at begive sig til Vinterpaladset for at aflægge sin Hylding. Langtfra at ville beherske eller skjule sin Bevægelse brød hun ved denne Opfordring med stor Heftighed ud i følgende Ord: „Hvem er Keiser? Hvem kalder Alexander Keiser?“, og da Bennigsen svarede: „Nationens Stemme!“, erklærede hun med samme Heftighed, at hun ikke vilde anerkjende sin Søn. Ingen svarede Noget paa denne dristige Vægring, som hun dog formodentlig selv fandt for dristig, eftersom hun kort efter

med mere dæmpet Stemme betingende tilføiede: „forinden han har aflagt mig Regnskab for sin Opførsel i denne Sag“. Derpaa greb hun igjen med fornyet Heftighed Bennigsens Arm og befalede ham at adlyde hende og føre hende ind i Keiser Pouls Værelser. Bennigsen var imidlertid, som han selv siger, bange for Soldaterne; han frygtede for, at de i deres Troskab mod og Hengivenhed for den myrdede Keiser maaskee kunde lade sig forlede til et eller andet taabeligt Foretagende, saaledes som at sætte Keiserinde Maria paa Thronen, og han vægrede sig derfor ved at adlyde Keiserindens Befaling, idet han holdt hende tilbage. Hun truede med, at han engang skulde komme til at bøde derfor, og brast endelig ud i en Taarestrøm, der syntes at berolige hende noget.

Bennigsen troede nu at kunne gjentage Opfordringen om at begive sig til Vinterpaladset, og den unge Keiserinde Elisabeth forenede sine Bønner med hans Forestillinger, men dette tog Svigermoderen hende øiensynligt meget ilde op, og det tjente kun til paany at bringe hendes Vrede til at blusse op. „Que me dites vous!“, saaledes busede Enkekeiserinden ud mod sin Søns Gemalinde (Bennigsen bruger netop dette Udtryk: buse ud) — „Ce n'est pas à moi à obéir! — allez! — obéissez, si vous voulez!“ (Hvad er det for et Sprog, De fører? Det tilkommer ikke mig at adlyde, men hvis De har Lyst, saa maa De for mig gjerne selv adlyde).

Da hun paa det Bestemteste vægrede sig ved at forlade det Michailowske Palads uden at have seet sin Gemals afsjælede Legeme, lod Bennigsen den unge Keiser melde, hvorledes Sagerne her stode, og fik af ham Anviisning paa at føie Enkekeiserinden deri, „saafremt det kunde skee uden Fare“, Ord, der noksom bevise, at Alexander allerede i længere Tid havde vidst Besked om Familien Kurakins Intriguer og om

det Hjernespind, der blev foregjøglet hans Moder. Desuden fremgaaer det tilstrækkeligt af Pahlens og Bennigsens Adfærd, at man havde havt Opsigt med denne Kreds og var beredt paa at imødegaae dens Planer.

Bennigsen udbad sig derpaa Pahlens Bistand, og da denne hendes Gemals farligste Yndling og Forræder, der skyndsomst var afsendt, endnu engang traadte frem for den fornærmede Keiserinde, hidførte hendes atter opblussende Heftighed en ny lidenskabelig Scene. Hun overøste ham med Bebreidelser, der dog ikke bragte ham ud af den koldblodigste Fatning; tvertimod erklærede han ligeover for hendes vrede Udbrud med cynisk Aabenhed reentud, at han havde været underrettet om Alt. „Hensyn til Statens Vel, ja endog til den keiserlige Families Sikkerhed retfærdiggjorde, hvad der var skeet. Grunde, hentede fra Politik og Fornuft, burde trøste Keiserinden!“ — Da hans raae Veltalenhed imidlertid intet Indtryk gjorde, skyndte han sig bort for at aflægge sin nye Herre Rapport.

Keiserinde Maria greb derpaa endnu engang „med haarde og truende Ord“ Bennigsens Arm og vilde tvinge ham til Lydighed. Generalen vægrede sig imidlertid endnu stedse ved at føre hende til hendes Gemals Leie, saa længe hun ikke var fuldkommen rolig, og som det lader til, troede han sig ogsaa berettiget til at tale temmelig hensynsløst til hende; idetmindste fortæller han selv, at han blandt Andet sagde til hende: „Madame, on ne joue pas la comedie“.

Endelig lovede hun at beherske sig, naar han blot vilde vise hende det afsjælede Legeme, kaldte sin Datter hen til sig, tog den Arm, Bennigsen bød hende, og gav nu — som Bennigsen paa sin skaanselsløse Maade udtrykker sig, ret som han ikke selv i langt høiere Grad havde Skaansel behov — „en fuldstændig Theaterscene“. Allerede paa Veien gjennem Salene

og Værelserne i Paladset satte Keiserinden sig flere Gange voldsomt ned som for at vinde Fatning og udraabte gjentagne Gange paa Tydsk: „Hjælp mig, Gud, at bære dette Kors!“ — Aldrig saasnart havde hun betraadt det skjæbnesvangre Værelse, hvor nu den døde Keiser laa paa Sengen, klædt i sin Garde-Uniform, før hun gav et lydeligt Skrig fra sig, kastede sig ned foran Leiet og kyssede den Gemals Hænder, for hvem endnu kun for nogle faa Timer siden hendes Frihed, Liv og Børn ikke vare sikkre. Derpaa forlangte hun en Sax, klippede en Lok af Keiserens Haar og opfordrede sin Datter til at gjøre det Samme, hvad der ogsaa skete. — Endelig syntes Keiserinden at ville bortfjerne sig, men hun vendte pludselig om, bød sin Datter at gaae, kastede sig endnu engang fortvivlet ned foran Sengen og raabte: „Jeg vil være den Sidste!“ — Da hun var vendt tilbage til sine egne Værelser, iførte hun sig den dybeste Sørgedragt, forinden hun begav sig afsted til Vinterpaladset.

Paa Veien derhen ventede Keiserinde Maria, som der forsikkres, sandsynligviis, at den Menneskemasse, der bølgede gjennem Gaderne, ved Synet af hende vilde foretage et eller andet Skridt i Faveur af hende. Dette skete naturligviis ikke; tvertimod var det Scener af en ganske anden Art, der overalt paa denne Vei viste sig for Keiserindens Øine. Overalt mødte hun Udtrykket af den lydeligste, jublende Glæde. Man hilsede hinanden gjensidigt som efter en lang Adskillelse; man omfavnede hinanden, og den Ene ønskede den Anden tillykke, som om hver Enkelt var udfriet af en truende personlig Fare. Selv Mennesker, der vare hinanden aldeles fremmede, udtalte indbyrdes deres Følelser, som om de havde været fortrolige Venner.

Stille og ceremoniløst blev imidlertid Keiser Alexanders Regjering indledet i det Indre af Paladset. Her

i den keiserlige Families Capel bivaanede den nye, ungdommelige Hersker, i en skjødesløs Dragt og med flagrende Haar, under Taarer Gudstjenesten for Døende; de Indtrædende ydede Troskabseden i den Orden, hvori de kom, uden at der blev iagttaget nogen Rangforordning eller noget Ceremoniel.

Faa Dage senere blev Poul begravet med al den Pomp, et Keiserhof kan udfolde, og inden lang Tid bevægede Hof- og Selskabslivet sig atter i de sædvanlige Former.

Pahlen og Subow maatte Keiseren i Begyndelsen taale i sin umiddelbare Nærhed, hvor ubehageligt det end maa have været ham; derimod blev Familien Kurakin øieblikkeligt forviist fra Hovedstaden, uden at man i mindste Maade forlød sig med, hvorfor den egentlig var anklaget. — Ogsaa de underordnede Sammensvorne, Haandlangerne, dem, man havde sendt ind i Pouls Soveværelse i en utilregnelig Beruselsestilstand, bleve forviste fra St. Petersborg, medens derimod Hovedmændene, de, der havde støbt Kuglerne, gik frie og forbleve i deres høie Stillinger og Værdigheder!

Alt gik imidlertid forhaabningsfuldt en bedre Tid imøde; kun Keiserinde-Moderen, som Maria Feodorowna nu blev kaldt, forstod hverken at beherske eller at skjule sin Utilfredshed med den Vending, Tingene havde taget. Af den for kort siden udkomne Biographi over Grev Siewers see vi, hvor skarpt og bidende hun skrev til denne Statsmand, da han ikke beklagede Keiser Pouls Død og Regjeringsforandringen i saa høi Grad, som hun ønskede det, og der lod sig anføre mange lignende Yttringer af hende. De nærmeste Uger efter Alexanders Thronbestigelse bragte mange Anledninger til saadanne Udtalelser; thi særdeles mange Statsmænd og Krigere, som hun havde kjendt fra tidligere Tider, og som i nogle Aar havde levet afsides i Provindserne, viste sig

nu atter ved Hoffet for at bevidne den nye Keiser deres Ærbødighed. Blandt dem fandtes ogsaa de to Generaler: Gothardt v. Knorring og Benckendorff. Den Sidstnævnte, der var en elskværdig Verdensmand, var gift med en Ungdomsveninde af Keiserinde Maria, en Würtembergerinde, født Frøken v. Schilling-Cannstadt, og havde hørt til den fortrolige Kreds i Gatschina. De to Generaler, der efter en længere Adskillelse traf sammen ved Hoffet, havde mange forskjellige Meddelelser at gjøre hinanden; de trak sig derfor tilbage til et Sideværelse og satte sig der i en Vinduesfordybning. Pludselig stod Keiserinde-Moderen uventet ved Siden af dem. Begge vilde reise sig op, men Keiserinden holdt dem tilbage paa deres Sæder, idet hun med Hænderne berørte deres Skuldre og hviskede paa Tydsk: „Ak! hvis De begge havde været her, da vilde Ulykken ikke være skeet!“ — Benckendorff taug forbløffet, men Knorring, i hvis Væsen det laa stedse at sige sin Mening reentud, svarede efter en kort Pause: „Hvem kan vide det, Deres Majestæt! Den salige Herre var ikke yndet!“ — Keiserinden dreiede sig i en Fart om og var øieblikkelig forsvundet fra deres Nærhed uden at sige et Ord mere. —

Da Keiser Alexander I. efter nogle Maaneders Forløb begyndte at føle sig noget fastere, bleve dog baade Pahlen og Subow fjernede. Pahlen var for et Forbund med Frankrig, saaledes som Poul havde indledet det, Subow stemte derimod for Catharinas Politik og for et Forbund med England, og Alexander sluttede sig til hans Anskuelser. Dog var det vel næppe politiske Grunde, som hidførte Pahlens Bortfjernelse; Bennigsen giver os vistnok den rette Grund dertil, naar han siger: „Hans tvetydige Udeblivelse i det afgjørende Øieblik (nemlig i hiin skjæbnesvangre Mordnat) blev tydet ham ilde;“ thi i Virkeligheden var den Overbeviisning

almindelig hos alle dem, der kjendte Pahlen ret, at han havde truffet sine Anstalter saaledes, at han, ifald Coupet mislykkedes, havde villet arrestere Storfyrst Alexander tilligemed alle de Sammensvorne for at optræde som Pouls Redningsmand.

Platon Subow var for ubrugelig og ubetydelig til at kunne holde sig, efterat han havde lagt sig ud med betydningsfuldere Mænd, især da han allerede i og for sig maatte være en for Hoffet ubehagelig Person. Dog blev han ikke forviist, men bortfjernede sig selv fra Hoffet og drog til sine Godser i Curland, da han saae, at der ikke blev anviist ham nogen egentlig Plads under den nye Statsforvaltning. —

Ham og Pahlen havde Alexander seet nede i Slotsgaarden i det Øieblik, da hans Fader myrdedes oppe i sit Soveværelse; han vidste altsaa, at de ikke umiddelbart havde været Vidner til den blodige Gjerning. Anderledes forholdt det sig med Bennigsen, og just han vandt nu Alexanders Tillid og kom i hans personlige Omgivelse, endskjøndt han hidtil havde været ham temmelig fremmed. Han ledsagede Keiseren paa dennes Kroningsreise til Moskow, blev udenfor Rækken General i Cavalleriet samt Generaladjutant, og skjøndt Keiseren i Tidens Løb oftere fik Leilighed til at kjende ham fra en ufordeelagtig Side, har Verden dog mere end een Gang seet ham i Spidsen for russiske Armeer! Det seer næsten ud, som om hans Opførsel ligeover for Keiserinde Maria i særdeles høi Grad er bleven regnet ham tilgode som et formeentligt Beviis paa Paalidelighed.

Ligesom selve Revolutionen dreiede sig om Personligheder i en snever Kreds — ikke derimod om Principer, saaledes som hiin verdensrystende Revolution i Frankrig, — saaledes bleve overhovedet ogsaa dens Eftervirkninger, de levende Erindringer om

Tildragelsen, ligeledes fortrinsviis følelige i personlige Forhold. Ogsaa den unge Prinds Eugen af Würtemberg blev indtil en vis Grad truffen deraf, skjøndt han var ganske uskyldig og selvfølgelig slet Intet havde erfaret om Pouls meer end selsomme Planer. Fra det Øieblik af, da Catastrophen var gaaet for sig, tog man kun meget lidt Notits af ham i St. Petersborg; thi Keiser Alexander syntes ikke at erindre ham, og naturligviis troede saa Enhver at gjøre sig yndet hos den nye Herre ved ligeledes forsætligt at ignorere den unge Prinds. Efter nogle Maaneders Forløb, da et saadant Skridt ikke længere kunde have noget Paafaldende ved sig, fandt Keiserinde-Moderen det klogest at sende sin Neveu tilbage til Schlesien. Senere bevirkede den samme høie Slægtning dog, at Prindsen virkelig traadte i russisk Tjeneste, og han erhvervede sig ved udmærkede Tjenester et skjønt militairt Ry. Keiserinde-Moderen, der holdt særdeles meget af ham, glædede sig høiligt derover — Keiser Alexander syntes derimod ikke gjerne at see det, og saalænge han levede, forekom Prinds Eugen af Würtembergs Navn enten slet ikke i de offentlige Rapporter eller dog kun ganske i Forbigaaende. Dette var saa meget mere paafaldende, som Keiseren i Samtaler saavelsom i Breve til sin Moder leilighedsviis udtalte sig meget anerkjendende om Prindsens Tjenester. Keiserinden meddeelte af og til saadanne Steder af hendes Søns Breve til den lille Kreds, der omgav hende, og man forundrede sig da saa meget mere over ikke at finde Prindsens Navn i de offentlige Beretninger. Selv i Rapporten om Slaget ved Kulm blev Eugen af Würtemberg ikke nævnt; Grev Ostermann, der paa denne Tid just havde en lille Skrue løs, blev selsomt nok stemplet som Dagens Helt, hvorimod Keiser Alexander selv allerede paa Valpladsen forkyndte Prindsen, at der heller ikke ved denne Lei-

lighed vilde blive Tale om ham, idet han rettede de bekjendte Ord til ham: „Jeg veed Alt, hvad vi skylde Dem, — men Resignationen er den skjønneste af alle Dyder!“ (Je sais tout ce que nous vous devons — mais la résignation est la plus belle des vertus!)

Meest afgjort bar Alexanders Forhold til hans Moder Spor af Mindet om den skjæbnesvangre Marts-Maaned. Hun var ham egentlig meget fremmed, da han tidligt var bleven skilt fra hende og i Grunden ikke vidste synderlig Andet om hende, end at hun havde tragtet efter Kronen. En eiendommelig, under de værdigste Former omhyggeligt skjult Mistillid viste sig som en Følge deraf i alle hans Forhold til hende. Det gik saa vidt, at selv i langt senere Aar de Breve, som Keiserinde-Moderen vexlede med visse Slægtninge i Tydskland, bleve aabnede og afskrevne i Storfyrst Constantins Cabinet i Warschau.

Keiserinde-Moderen stod i flere Aar i et spændt Forhold til sin Svigerdatter, søgte at stille denne i Skygge og selv overalt at spille den første Rolle. Dette lykkedes og var i Virkeligheden ikke vanskeligt, da Enhver paa Grund af den Kulde, der herskede mellem Alexander og hans Gemalinde, saa temmelig troede sig berettiget til at forsømme den regjerende Keiserinde. Man troede endog at iagttage, at Keiserinde-Moderen idetmindste ganske sikkert ikke begunstigede en Tilnærmelse mellem de høie Ægtefæller. Maaskee ledes hun herved af Bevidstheden om, i hvor høi Grad hun hiin skjæbnesvangre Morgen havde blottet sig for sin Svigerdatter!

Den ædle, oplyste Keiserinde Elisabeth trak sig stille tilbage og levede i Ensomhed, uden Klage, med sin Kummer, og da saa senere Keiser Alexander — tidligt overfaldet af Alderdomssvaghed — under legemlige og sjælelige Lidelser trængte til en mild, trøstende

Veninde, fandt han en saadan i denne haardt prøvede Qvinde!

Iøvrigt er det bekjendt, at Keiser Alexander stedse behandlede sin Moder med den dybeste Ærefrygt og barnligste Hengivenhed. Keiserinde Maria bar endog af og til sin lidenskabelige Moderkjærlighed noget larmende tilskue. Hun var stolt af sin „herlige“ Søn og forgudede ham. Ligesom det enkelte Menneske, saaledes bærer næsten ogsaa ethvert Forhold, hvori det ene Menneske staaer til det andet, gaadefulde Modsigelser i sig!

Grev Walewski.

(Ved T. B.)

Den 27de September d. A. døde en af Napoleon III.'s trofasteste og redeligste Tilhængere og en af det andet Keiserdømmes bedste Støtter: Grev Alexander-Florian-Joseph-Colonna Walewski endte denne Dag sin hæderlige Løbebane, ramt af et Slagtilfælde. — Skjøndt dèn afdøde Greve upaatvivleligt var en Mand med store Talenter, skyldte han dog vistnok nærmest sin Fødsel den høie Stilling, han tilsidst opnaaede. Thi der fortælles almindeligt — hvad der ogsaa bekræftes af hans Ansigtstræk, som fuldstændigt havde den napoleonske Typus —, at han var en Søn af Napoleon I. og den for sin overordentlige Skjønhed bekjendte polske Grevinde Walewska, i hvem Napoleon blev indtaget ved en Fest i Warschau.

Walewski blev født paa Slottet Walewice i Polen den 4de Mai 1810, men blev opdragen i Genf, hvorfra han først 1824 vendte tilbage til Polen. Tre Aar senere begav han sig til Frankrig, hvor han deeltog i Julirevolutionen. Da den polske Revolution kort efter udbrød, sendte den franske Regjering ham i en fortrolig Mission tilbage til Polen, og da han havde udført sit Hverv, udnævntes han til Adjutant hos den polske Overgeneral Skrzynecki og udmærkede sig blandt Andet i Slaget ved Grochow. Insurrectionsregjeringen fattede saa stor Tillid til den unge Mand, der var opfyldt af

levende Begeistring for sit Fødelands Frihed, at den kort efter sendte ham til England for der at virke for Polens Sag, og skjøndt denne Mission ingen Betydning kunde faae, da Warschau allerede i Septbr. 1831 blev erobret af Paskiewicz Eriwanski, saa havde Walewski dog for sit eget Vedkommende — ung, smuk, aandrig og indtagende, som han var — det Udbytte deraf, at han blev bekjendt og gjorde overordentlig Lykke i Londons fornemste Kredse. — Efter Warschaus Fald begav Walewski sig til Frankrig, hvor han vandt Borgerret og indtraadte i Armeen. Han fik nu en ivrig Beskytter i Hertugen af Orleans, ved hvis Hjælp han forfremmedes til Capitain. Da han imidlertid syntes, at det ikke gik hurtigt nok med Forfremmelsen, og Garnisonslivet ikke kunde tiltale hans fyrige Aand, forlangte og fik han sin Afsked, hvorpaa han en Tidlang hengav sig til literair Virksomhed, idet han optraadte som politisk og dramatisk Forfatter. Hans Virksomhed i denne Retning er dog af mindre Betydning. Imidlertid var det i denne Periode af sit Liv, at han stiftede Bekjendtskab med den berømte tragiske Skuespillerinde, Mademoiselle Rachel, der — som man paastaaer — fødte ham en Søn, den nuværende Grev de Lucienne, hvem han senere i Mangel af ægte Børn har adopteret med fuld Retskraft og opkaldt efter et Slot, der i sin Tid tilhørte Madame Pompadour, og som Napoleon III. havde foræret ham. — Ligeledes var det i denne Periode, at han kom i nærmere Berøring med Thiers, der endog valgte ham til Redacteur af det af ham stiftede Blad „Messager des Chambres“, og dette Bekjendtskab blev Foranledningen til, at Walewski pludselig, i Aaret 1840, ombyttede Forfatterbanen med den diplomatiske Løbebane. Da Thiers nemlig paa denne Tid var bleven Premierminister, overdrog han Redacteuren af „Messager“ en

Sendelse til Vicekongen af Ægypten, Mehamed Ali, for at bevæge denne til at gaae ind paa de af de forenede Magter forlangte Indrømmelser. Ogsaa Guizot benyttede senere Walewski til at udføre diplomatiske Missioner. — Paa Efterretningen om Februarrevolutionen ilede Walewski, der da var ansat som Attaché ved Gesandtskabet i Buenos-Ayres, skyndsomst hjem og sluttede sig nu, efterat Louis Napoleon var bleven valgt til Republikens Præsident, fuldstændigt til denne Prinds, med hvem han allerede tidligere var nøie bekjendt, og som nu skaffede ham Ansættelse som overordentlig Gesandt, først i Florents og senere i Neapel. I Aaret 1851 var han udseet til Gesandt i Madrid, men han ombyttede snart denne Plads med Gesandtskabsposten i London, da Louis Napoleon efter at være bleven tiaarig Præsident pønsede paa Keiserdømmet og under disse Omstændigheder ansaae Walewski for den rette Mand til at bane Veien for Englands Anerkjendelse af dette. At han ikke tog feil, viste Udfaldet; thi tiltrods for et talrigt og indflydelsesrigt Parti, som ivrigt modsatte sig Anerkjendelsen, lykkedes det dog Walewski at sætte denne igjennem. Hans Fortjenester ved denne Leilighed ligesom overhovedet under hele Opholdet som Gesandt i London, navnlig i den første Periode af den orientalske Krig, vandt saa megen Anerkjendelse, at Keiseren den 7de Mai 1855 valgte ham til Udenrigsminister istedetfor Drouyn de Lhuys. I denne Egenskab blev det hans vanskelige Lod at lede alle Frankrigs udenlandske Anliggender under den sidste Act af Krimkrigen, et Hverv, hvorved han skilte sig saa fortrinligt, at det intet Under var, at han som Frankrigs befuldmægtigede Repræsentant kom til at føre Forsædet paa Parisercongressen 1856 og var med til at undertegne Parisertractaten af 30te Marts s. A., der stillede Frankrig paa et meget høit Standpunkt i

Europas Raad, og som for stedse vil gjøre hans Navn udødeligt. Kort iforveien, den 3die Marts 1856, hædrede Napoleon III. ham med Æreslegionens Storkors. Walewski præsiderede ligeledes ved de talrige Conferencer, som senere fandt Sted i Paris for at ordne Enkelthederne ved Tractatens Anvendelse (Juli 1858). Han beholdt Udenrigsministerportefeuillen lige til den 4de Jan. 1860, da han afgav den til Thouvenel, fordi han i det italienske Spørgsmaal ikke var i fuld Overensstemmelse med Keiseren. Omtrent tre Fjerdingaar senere udnævnte Napoleon III. ham imidlertid til Statsminister istedetfor Fould, ved hvilken Leilighed det keiserlige Huusministerium adskiltes fra Statsministeriet, og i denne Egenskab contrasignerede han det keiserlige Decret af 24de Novbr. 1860, hvorved der bebudedes liberale Reformer, hovedsagelig i Henseende til det lovgivende Kammers Magtfylde. Usandsynligt er det ikke, at Walewski har havt en væsentlig Andeel i denne Keiserens Beslutning om at opgive nogle af sine Forrettigheder; thi det er bekjendt nok, at Walewski stedse raadede til en liberal Fremgangsmaade og saae den bedste Støtte for det napoleonske Dynasti i en sand constitutionel Regjeringsform, medens han derimod ingenlunde billigede den Fortolkning af hiint Decret, som Keiseren senere bekjendtgjorde ved sit aabne Brev af 19de Jan. 1867. — Allerede tidligere, den 26de April 1855, var Walewski traadt ind i Senatet, men da Hertug Morny døde den 10de Marts 1865, og Keiseren ønskede, at Walewski skulde være hans Efterfølger som Præsident for det lovgivende Kammer — Statsministeriet havde han [illegible] 23de Juni 1863 afgivet til Billault —, til Medlem af [illegible] ket han var bleven valgt i August 1865 for De[illegible] mentet Landes (med 29,264 af 29,285 Stemmer) [illegible]ed [illegible] han den 31te August 1865 sit Mandat som Sena[illegible] næste Dag udnævnt til Præsident. Han beklædte [illegible]d-

lertid ikke ret længe denne ansvarsfulde Post, — ja i 1866 traadte han endog reent ud af det lovgivende Kammer for igjen at blive Senator —, hovedsagelig fordi Keiseren ikke vilde bringe de bebudede liberale Principer til Anvendelse. Da han trak sig tilbage, skete det imidlertid under almindelig Anerkjendelse af det Frisind, den Forsonlighed og Upartiskhed, han havde lagt for Dagen. — Siden 1866 har Walewski for en stor Deel afholdt sig fra Deeltagelse i det politiske Liv, men derimod helliget sig mere til Privatlivet, hvori han samlede Frankrigs meest bekjendte Mænd omkring sig. — Walewski blev begravet i Paris den 4de Octbr. paa offentlig Bekostning og under en overordentlig Deeltagelse fra Regjeringens og Befolkningens Side. Hans skjønne og stolte Enke, der af Fødsel er en Florentinerinde og i andet Led nedstammer fra den bekjendte Fyrst Poniatowsky, har modtaget egenhændige Condolenceskrivelser fra Keiseren, Keiserinden og hele det keiserlige Huus.

Bertrand du Guesclin.

Ridder Bertrand du Guesclin.

(Efter Emile de Bonnechose af F. Granzow.)

(Fortsat.)

III. „De store Compagnier“ og Bertrand du Guesclin i Spanien.

Som alt tidligere omtalt, vare de franske Adelige og Lehnsmænd kun forpligtede til en kortvarig Krigstjeneste, og de franske Konger vare derfor nødsagede til at tage en stor Mængde Krigere i Sold som Leietropper; naar deres Contract var udløben, eller Krigen var forbi, fik de Afsked, og naar de nu ikke atter kunde finde en Fyrste, som trængte til deres Tjeneste, bleve disse Soldater kun altfor ofte simple Landeveisrøvere og saaledes en Svøbe for de Lande, de nyligt havde forsvaret.

Dette blev Tilfældet i Frankrig efter Freden i Bretigny. En stor Mængde Krigere af enhver Rang og fra alle Lande: Englændere, Brabantere, Normanner og Picarder, sluttede sig sammen i større og mindre Bander, plyndrede baade Fattige og Rige, Hytter og Slotte, og mangen en stolt Ridder, der nylig havde indlagt sig glimrende Hæder paa Valpladsen, og som ellers med stor Skinsyge vaagede over sit Ry og frygtede for, at hans Ære skulde faae den mindste Plet, glemte her ganske Ærens Love; vi finde derfor imellem disse Banders Anførere endogsaa flere af Bertrands tidligere Kammerater: Vicomten af Auxerre, Mathieu de Gournay, Jean d'Evreux, ja selv

den berømte engelske Anfører, Hugo de Caverley, der havde bidraget saa meget til Seiren ved Auray, undsaae sig ikke ved at drive Røverhaandværket.

Disse Røverbander sluttede sig nu for større Sikkerheds Skyld nærmere sammen og antoge Navnet „de store Compagnier“. I Burgund sloge de en fransk Hær, og Anføreren, Jacob af Bourbon, en Prinds af kongeligt Blod, satte Livet til i Slaget. I et Antal af tredive Tusinde Mand hærgede og plyndrede de Burgund, hvor de førte et lystigt Liv med Drikkelag og Gjæstebud og gjorde et rigt Bytte.

Ingen organiseret Krigsmagt syntes istand til at kunne bekæmpe dem, og Carl den Femte saae med Sorg sine rigeste Provindser udsugede af disse lovløse Skarer. Da huskede han paa Bertrand du Guesclin og besluttede ved dennes Hjælp paa en skikkelig og lemfældig Maade at befrie Landet fra disse Bander. Det blev da bestemt, at Bertrand skulde stille sig i Spidsen for dem, gjøre et Korstog mod Maurerne i Spanien og ganske jage disse bort fra den spanske Halvø, hvor de endnu eiede Granada og en Deel af Andalusien. Resten af Landet udgjorde de tre christne Kongeriger: Portugal, Aragonien og Castilien med Leon, der var det største af disse tre.

Ethvert Tog, der havde til Maal at bekæmpe Maurerne eller udjage dem fra Lande, de havde bemægtiget sig, betragtede man dengang som et Korstog og som en Gud særdeles velbehagelig Handling, der skaffede enhver Deeltager fuldstændig Syndsforladelse og den himmelske Salighed. I denne Henseende dannede Bertrand du Guesclin ingen Undtagelse fra sin Samtid, og han gik med Iver ind paa den franske Konges Plan, saameget mere, som han selv tidligere, kort før en farlig Kamp havde gjort det Løfte, at han, dersom han seirede, vilde kæmpe i Palæstina for den hellige Gravs

Befrielse. Man har endog paastaaet, at han var Stormester for Tempelherreordenen, der rigtignok var ophævet af Philip den Smukke og Pave Clemens den Femte, men som hemmeligt bestod, baade dengang og endnu langt senere; som Støtte for denne Paastand anfører man en Liste over de Stormestre, hvem denne Værdighed hemmeligt er bleven overdragen, og paa hvilken man under Aaret 1357 finder Bertrand du Guesclins Navn. Skulde dette være rigtigt, maatte denne Stilling være en yderligere Opfordring for ham til at kæmpe for den hellige Gravs Befrielse og mod de Vantroe.

Bertrand sendte en Herold med Brev afsted til Høvdingerne for de store Compagnier. Han forlangte et Leidebrev, for at han frit kunde besøge sine gamle Stridskammerater og smage deres gode Viin, som de havde for en saa billig Priis. Han antydede ogsaa i sit Brev, at han vilde foreslaae dem et Foretagende, der lovede ligesaa megen Ære som Fordeel, og „de store Compagnier“, der dengang vare leirede ved Châlons-sur-Saône, hørte med Glæde hans Budskab og sendte ham ufortøvet det ønskede Leidebrev. Skareviis strømmede de ham imøde, og under stormende Jubelraab og med et Følge af over to Hundrede fuldt rustede Krigsfolk holdt han sit Indtog i deres Leir, medens Bandernes fornemste Høvdinger dannede en Æresvagt om ham og ærbødigt fulgte ham til hans Telt.

Du Guesclin benyttede sig strax af Røvernes gunstige Stemning og holdt en Tale til dem, der vel var jevn og forsonlig, men paa samme Tid indeholdt mere end een bitter Sandhed. Paa den ene Side afmalede han dem en glimrende Fremtid, men lod dem paa den anden Side ogsaa forstaae, at de i høi Grad trængte til Kongens Overbærenhed og Naade, og at de hidtil snarere havde arbeidet for at gjøre sig fortjente til Galgen end for at gjøre sig fortjente til Himlens Salighed.

Talen passede imidlertid fuldkomment for hans Tilhørere, og da han til Slutningen foruden Kongens Tilgivelse ogsaa lovede hundrede tusinde Gulddalere, saasnart de overskrede Grændsen, svarede de ham med det jublende Tilraab: „Til Spanien, til Spanien!“

I Begyndelsen af Aaret 1366 gave de store Compagnier sig endelig paa Marschen, der gik gjennem Grevskabet Avignon, hvor Paverne dengang residerede. Man vilde jo tjene Kirkens Sag ved at bekæmpe de Vantroe; det var derfor i sin Orden, meente man, at Geistligheden svarede et betydeligt Pengebidrag til den fromme Krigshær, og det maatte udredes heelt og holdent af Paven og den høie Geistlighed, da Bertrand du Guesclin som sædvanligt vilde skaane Borgerne og Bønderne. Paven maatte endvidere paa Hærens Fordring indvie dens Faner og give den en almindelig Syndsforladelse.

I Castilien og Leon regjerede dengang Pedro den Grusomme, en Mand, der havde begaaet saamange Forbrydelser, at han kun syntes at være kommen paa Thronen for at skamskjænde den. Næsten alle sine nærmere og fjernere Slægtninge myrdede han; man tæller saaledes ikke mindre end atten Mord, som han med egen Haand forøvede mod Slægtninge; ogsaa Havesyge havde vistnok Andeel i disse Ugjerninger; thi han berigede sig overordentlig ved at confiskere de Myrdedes Eiendomme til Fordeel for sig. Intet Under derfor, at han indgød sine Undersaatter en uovervindelig Rædsel, der end yderligere forøgedes derved, at han skjænkede Jøderne sin hele Tillid, og at to af denne Troesbekjendelse, hans villige Hjælpere til enhver af hans Misgjerninger, paa hans Bud havde ombragt hans Dronning, Blanca af Bourbon, en fransk Prindsesse og Søster til Dronningen af Frankrig.

Imidlertid reiste en Halvbroder, Henrik af Tra-

stamara, hvis Moder Pedro ogsaa havde myrdet, sig imod ham og fik snart et betydeligt Parti paa sin Side. Kongerne af Aragonien og Frankrig omfattede hans Sag med Iver og lovede ham rigelig Hjælp, medens Paven erklærede, at Pedro paa Grund af sine Misgjerninger havde forbrudt sin Throne. Han havde dog hidtil med Held forsvaret sig mod Henriks Angreb, da Sagen tog en heel anden Vending ved Bertrand du Guesclins og hans frygtelige Hærs Indmarsch.

Kong Carl den Femte havde befalet Bertrand, at han paa sin Marsch gjennem Castilien mod Maurerne skulde yde Henrik af Trastamara en kraftig Hjælp, og deres Tropper forenede sig derfor ogsaa, saasnart Bertrand var kommen over Pyrenæerne ned i Aragonien. Den castilianske Hær veg for ham, Slottet og Byen Magallon, der gjaldt for uindtagelige, bleve tagne med Storm, og med Nød og næppe kunde du Guesclin forhindre, at de christne Indbyggere bleve nedsablede sammen med Jøderne og Maurerne, hvilke Sidste samtlige bleve dræbte. Mange andre Byer bleve paa samme Tid tagne med Storm eller beleirede, og i Byen Calahorra ved Ebro blev Henrik af den seirrige Hær udraabt til Konge.

Marschen gik nu mod Hovedstaden Burgos, hvis Indbyggere imidlertid strax aabnede deres Porte og modtoge Tropperne som Befriere. I Spidsen for den fransk-aragoniske Hær red Henrik af Trastamara paa en prægtig Ganger, straalende af Sølv og Guld; ved hans Side red Bertrand du Guesclin, klædt i Rustning fra Top til Taa og med dragen Kaarde. Efter dem fulgte de spanske Store i deres glimrende Dragter og Hærens fornemste Høvdinger i deres mørke og truende Rustninger; her saae man du Guesclins gamle og troe Kammerater: Caverley, Oliver de Mauny, Jean d'Evreux, den gamle Marschal d'Anderham og mange

Andre, og efter dem kom endelig hele Hæren med vaiende Faner og under Krigsinstrumenternes Lyd.

Med Kors og Bannere drog Burgos's Erkebiskop med hele sin Geistlighed Hæren imøde, fulgt af en stor Deel af Byens Befolkning og afsyngende Takkesange til Gud, fordi han havde befriet dem for en saa forfærdelig Tyran.

Da begge Tog mødte hinanden, stege Kongen, du Guesclin og hele deres Følge af og modtoge knælende Erkebiskoppens Velsignelse, hvorpaa denne i Folkets Navn hilste Henrik som Castiliens Konge.

Ved Paasketid 1366 blev Henrik af Trastamara salvet og kronet i Burgos's Domkirke. Hans Dronning Johanna og hendes tre Søstre bleve hidkaldte for at overvære denne Høitidelighed, og Bertrand du Guesclin drog dem imøde for at tage imod dem. Da han steg af Hesten for at hilse paa Dronningen, steg hun af sit Muldyr og omfavnede ham, medens hendes Søstre forundrede spurgte hverandre, hvorledes en saa hæslig Mand kunde udføre saa store Bedrifter.

Med sædvanlig Raskhed og Hurtighed havde du Guesclin udført den første Deel af sit Hverv. I Løbet af næppe to Maaneder var han med sin tungt bevæbnede Hær marscheret gjennem Frankrig, havde overskredet Pyrenæerne og erobret største Delen af Castilien.

Han skyndte nu paa, for at Hæren kunde udføre sit egentlige Maal: at bekæmpe og udjage de Vantroe af Spanien. Kongen vilde imidlertid ikke af med sin mægtige Beskytter; han forestillede ham, at Pedro endnu ikke var betvungen, en Deel af Castilien var endnu i hans Magt, og da meer end Halvdelen af hans Hær bestod af Jøder og Maurere, kunde Bertrand selv i sin nuværende Tjeneste lettelig faae sit kjæreste Ønske opfyldt. Du Guesclin modstod endnu; men da besvoer den

unge Dronning ham under Taarer om at blive og ikke forlade hende. Hun forestillede ham, hvor forfærdeligt det vilde gaae Burgos, hvis Pedro den Grusomme fik Overhaand, og hvor forfærdelig hendes Skjæbne vilde blive, hvis hun faldt i hans Haand; havde han ikke ladet Henriks Moder, ja selv sin egen Hustru myrde? Da gav du Guesclin efter, ved de Ord, „at han var en altfor god Ridder til at negte en Dame, en bønfaldende Dronning, sin Kaardes Hjælp“; han blev; snart var Don Pedro udjagen fra Resten af sit Rige, og Henrik betragtede nu sin Throne som sikkret, overøste du Guesclin med Gaver og udnævnte ham til Connetable af Castilien.

I Bordeaux residerede dengang Edvard, den berømte „sorte Prinds“, og styrede de af Frankrig afstaaede Besiddelser. Til ham flygtede nu Don Pedro og anraabte ham om Beskyttelse og Hjælp.

Den sorte Prinds kjendte meget vel hans Misgjerninger; men Englands Politik maatte byde ham at yde Don Pedro kraftig Hjælp. Han kunde vente, at den nye castilianske Konge vilde slutte sig til Frankrig, og dette Forbund kunde blive særdeles farligt for Englands Magt i Sydfrankrig. Han erklærede derfor Don Pedro, at dennes Sag ogsaa var hans og alle Kongers Sag, og at han ikke vilde taale, at en Deel oprørske Undersaatter ved Hjælp af en fransk Hær skulde bortjage deres retmæssige Herre. Han lovede ham sin kraftige Understøttelse, erklærede Don Henrik Krig og befalede strax Hugo de Caverley og de øvrige engelske Riddere, der havde tjent under du Guesclin i de store Compagnier, at forlade Henriks Hær og støde til ham. Fuld af Glæde overdrog Don Pedro Prindsen af Wales den største Deel af sin Skat, og ødsel med Løfter, der Intet

kostede ham, lovede han at give alle Riddere store Belønninger i Gods og Gaver, at bestride hele Togets Omkostninger, at aflægge den sorte Prinds Lehnshyldning for sine Lande og at indsætte ham til sin Arving, hvis han døde uden Afkom.

Prindsen af Wales samlede nu sin Hær, og fra alle Kanter flokkede sig om ham de berømteste engelske Høvdinger, som havde indlagt sig Ære i forrige Krig. Her træffe vi igjen Hertugen af Lancaster og Hugo de Caverley foruden Greven af Armagnac, Sire d'Albret og mange Andre. Ogsaa Kong Henrik samlede en betydelig Styrke, der blev forstærket med talrige Skarer af Krigsfolk fra de store Byer i hans Stater. Hans Hær talte ialt halvfjerdsindstyve Tusinde Mand, Castilianere og Aragonere, Franskmænd og Bretagnere, og den ventede Englænderne ikke langt fra Navarrete ved Flækken Najara og Floden af samme Navn, der falder ud i Ebro tæt ved Grændsen af Navarra og Aragonien.

Bertrand du Guesclin vidste godt, at Prindsens Armee indesluttede Blomsten af den engelske Adel; han var med Rette bange for, at det castilianske Rytteri ikke kunde udholde Englændernes Choc, og ønskede derfor at holde Hæren i en befæstet Leir; hans Hær havde desuden Overflødighed paa Alt, medens det Omvendte var Tilfældet med den engelske Hær, der desuden var medtagen af den besværlige Marsch. Hans kloge Raad fandt imidlertid ikke Bifald hos de stolte Castilianere. Kongens Broder, Don Tello, der commanderede det lette spanske Rytteri, havde vundet en lille Fordeel over den engelske Fortrop og trængte paa Slag; han forglemte sig endog i den Grad, at han spurgte Du Guesclin, „om han maaskee var bange?“ „Lad os see, hvem af os to, der trænger længst ind i Fjendernes Rækker,“ svarede Bertrand med undertrykt Vrede.

Man rustede sig altsaa fra begge Sider til Slag, og hver Armee opstillede sig som sædvanligt i tre Træfninger. Du Guesclin førte den første, der bestod af fire Tusinde franske og aragoniske Riddere. Don Tello befalede den anden, der udgjorde sexten Tusinde spanske Ryttere og henved fjorten Tusinde Bueskytter, medens Kong Henrik selv stillede sig i Spidsen for den største Hærstyrke, der talte syv Tusinde Ryttere og tredive Tusinde Fodfolk.

De engelske Troppecorps førtes af Hertugen af Lancaster, af den berømte Chandos og den frygtelige Oliver Clisson, som vi kjende fra Slaget ved Auray.

Snart var Bertrands og Lancasters Corps i vild Kamp, der hurtigt forplantede sig til de øvrige Afdelinger. Prindsen af Wales med Kong Pedro ved sin Side kæmpede i Spidsen for sine meest udvalgte Riddere; han sprængte løs paa Don Tellos castilianske Rytteri, der ikke afventede Sammenstødet, men gjorde kort omkring og saaledes ved sin Flugt afgjorde Dagens Skjæbne.

Touren kom nu til Kong Henrik, og trods hans store Anstrengelser bleve hans Militstropper knuste af det engelske Rytteri. Tre Gange samlede han sine Folk igjen, og midt under Blodbadet hørte man ham raabe: „I have valgt mig til Konge, hjælp mig da nu ogsaa med at forsvare den Arv, I have skjænket mig!“; men Alt blev adspredt, fanget eller dræbt omkring ham, og her faldt mere end femten Hundrede tappre Mænd, der havde kunnet redde deres Liv ved Flugten.

Da Bertrand du Guesclin hørte, i hvilken Fare Don Henrik svævede, ilede han til, greb hans Hest ved Tøilen og tvang ham til Flugt. Kongen naaede ogsaa Aragoniens Grændse med kun fire Riddere i sit Følge. Uden Haab om Seir styrtede vor Helt atter efter at have bevæget Kongen til Flugt ind i den tætteste

Kamptummel. Hele Sletten var som oversaaet med Saarede og Døde. Byen Najara blev tagen med Storm og udplyndret, og Floden farvedes rød af de Faldnes Blod. En Haandfuld franske og aragoniske Riddere med deres Folk kæmpede til det Yderste mod Flokke af Fjender og aflagde glimrende Tapperhedsprøver. Marschallen af Anderham bemægtigede sig det engelske Banner og traadte det under Fødderne, du Guesclin med flere Andre lænede sig med Ryggen mod en Muur og forsvarede sig med frygtelige Hug; saavel Beundring som Frygt standsede en kort Tid Englænderne omkring dem. Hertugen af Lancaster, Chandos og den sorte Prinds ilede imidlertid til, og den Sidste udbrød: „Tappre Riddere! I have kæmpet længe nok for Æren; al Modstand er umulig, overgiver Eder!“ Han modtog selv du Guesclins Kaarde og befalede, at man skulde behandle ham med den største Hensynsfuldhed.

Dette ene Slag lagde igjen begge Castilierne med Andalusien og de øvrige Provindser for Don Pedros Fødder. Med Taushed og Rædsel modtog man overalt den seirrige engelske Hær; selv den sorte Prinds blev slaaet deraf og bebreidede Don Pedro, at han havde skuffet ham, dengang han forsikkrede, at hans Tilbagevenden vilde blive hilset af Undersaatterne som en Befrielse. Truende tilføiede Prindsen, at han selv vilde straffe Don Pedro og berøve ham Liv og Krone, hvis han ikke holdt sine Eder og Løfter til ham og alle dem, der med saa store Offre havde sat ham paa Thronen. Don Pedro aflagde imidlertid atter i Burgos de høitideligste Løfter paa St. Jacobs Reliquier og anviste den engelske Hær Valladolid, hvor den gik i Qvarteer, idet den afventede Opfyldelsen af Don Pedros gyldne Løfter.

Men saasnart denne Fyrste atter var kommen i sikker Besiddelse af sin Throne, glemte han sine For-

pligtelser. Han fandt stadigt nye Paaskud til at undlade at opfylde dem og betalte ikke engang Omkostningerne ved Toget. I fire Maaneder bleve Englænderne saaledes holdte hen med tomme Løfter; Febersygdomme, der fremavledes af det brændende Clima, og Desertationer svækkede den glimrende Hær saa betydeligt, at Prinds Edvard snart ikke engang saae sig istand til at tage Hævn over den utaknemmelige Konge, men maatte befale et skyndsomt Tilbagetog til Frankrig for at frelse Resterne af sin Hær. Han tog en Deel Krigsfanger fra Navarrete med sig til Bordeaux; iblandt dem var ogsaa Bertrand du Guesclin.

IV. Bertrand du Guesclins Fangenskab og hans andet Tog til Spanien.

Prindsen af Wales havde vel hidtil behandlet sin vigtige Fange med sin sædvanlige Ædelmodighed, men derimod paa det Bestemteste vægret sig ved at frigive ham mod Løsepenge; „han skulde nok vogte sig for at løslade den Dogge, den lænkede Løve, som han havde i sin Magt“, svarede han paa alle saadanne Anmodninger. Paa den engelske Konges Befaling blev nu Bertrands Fangenskab i Bordeaux skærpet, og han blev i længere Tid holdt fængslet i et af Byens Fangetaarne.

En Dag kom der tre Pilegrimme til Bordeaux. Den ene lod Bertrand hemmeligt underrette om, at han var en af hans Vaabenfæller, og at han var kommen til Byen for at kunne tale med ham om vigtige Anliggender, skjøndt han derved udsatte sig for store personlige Farer. Bertrand skaffede sig Hundrede

Gylden tillaans, bestak dermed Fangevogteren, og saaledes blev den Fremmede lukket ind til ham. Bertrand gjenkjendte da under Pilegrimmens Kutte den ulykkelige Kong Henrik, hvem han havde sat paa Castiliens Throne. Nu drog denne Fyrste om fra Kongerige til Kongerige for at søge Midler til atter at bringe sine Sager paa Fode, og han havde trodset alle Farer for at kunne besøge sin Ven.

Bertrands Glæde var stor, og han befalede, at man skulde anrette et godt Maaltid for ham og hans Vaabenbroder. Da Fangevogteren imidlertid saae, hvor megen Opmærksomhed du Guesclin viste sin Gjæst, fattede han Mistanke, og, skjøndt Bertrand havde betalt ham rigeligt, haabede han dog, at Prinds Edvard vilde betale ham endnu rigeligere, hvis han røbede for ham, hvilken mistænkelig Gjæst han havde under Laas og Lukke. Hans Kone søgte forgjæves at tale ham fra denne Beslutning og underrettede da hemmeligt du Guesclin om den Fare, for hvilken den Ukjendte var udsat. Bertrand ilede strax ind til Fangevogteren, gav ham et Stokkeslag i Hovedet, saa han segnede bedøvet om, rev Nøgleknippet fra ham, og lukkede Don Henrik ud af Taarnfængslet. Han vendte derpaa atter tilbage til sin Fangevogter, som han ved en mægtig Dragt Prygl for en længere Tid satte ud af Stand til at røre sig, og saaledes fik hans kongelige Gjæst Tid til at komme ud af Bordeaux og i Sikkerhed. Paa du Guesclins Raad begav han sig til Carl den Femtes Broder, Hertugen af Anjou, der var Gouverneur i Languedoc, og denne tog særdeles godt imod den landflygtige Konge, gav ham rige Foræringer og laante ham et lille Antal Tropper, hvormed Don Henrik paany prøvede sin Lykke. Flere af du Guesclins Kammerater lykkedes det at løskjøbe sig af deres Fangenskab; de stødte atter til Don Henrik, der snart havde samlet

ni Tusinde Mand under sine Faner, hvoraf tre Tusinde Ryttere, og iblandt dem var der en Mængde Franskmænd, Flamlændere og Bretagnere, en sørgelig Levning af de store Compagnier. Desuden samlede ogsaa mange Spaniere af enhver Rang sig om ham, thi Don Pedro havde paany ved en Række af Tøilesløsheder og grusomme Handlinger opbragt alle sine Undersaatter imod sig. Burgos sluttede sig atter til hans Broder, og Don Pedro trak sig tilbage til Toledo. Englænderne overlode ham dennegang til hans Skjæbne.

De mange og mægtige Venner, som Bertrand du Guesclin ved sin Godhed, Frimodighed og sit Ædelmod havde vundet selv blandt sine Fjender, arbeidede imidlertid stadigt paa at faae ham løsladt. De undrede sig over, at en saa høimodig Fyrste som den sorte Prinds saalænge vilde holde Helten fangen. Nogle havde Medynk med ham, Andre betragtede det som en Skam for England, der saaledes syntes at være bange for en eneste Mand. De berømteste iblandt dem, som Hugo de Caverley, Sire d'Albret og Chandos, kunde næppe holde deres Følelser i Tømme. En Aften, da Prindsen underholdt sig med sine Riddere om store Vaabenbedrifter og ridderlige Handlinger, benyttede Sire d'Albret den gunstige Leilighed og bad om Tilladelse til at gjøre Prindsen bekjendt med et Rygte, der sneg sig om iblandt Folk og sværtede hans Ry. Prindsen spurgte ham ivrigt ud derom, og han svarede da: „Naadige Herre! Nogle paastaae, at I holder den tappre Bertrand i Fangenskab, fordi I er bange for ham."

Ved disse Ord rødmede Prindsen af Stolthed og Harme og udbrød: „Hent mig Bertrand hid, jeg vil see at komme til Enighed med ham."

Buddet, der skulde hente du Guesclin, traf ham legende med sin Fangevogters Børn. Da han fik at

vide, at han efter al Sandsynlighed vilde blive sat i Frihed, gav han sig ikke engang Tid til at skifte Klæder, men fulgte skyndsomst med. Edvard og hans Hof brast i Latter ved Synet af hans simple Dragt, og Prindsen spurgte ham derpaa: „Naa Bertrand, hvordan befinder Du Dig?“.

„Sire! hvis det behagede Eder, vilde jeg kunne befinde mig en heel Deel bedre. I lang Tid har jeg nu kun hørt Rotternes og Musenes Gnaven, og det kjeder mig meget. Jeg hører ikke længere Fuglenes Sang; men naar det maatte behage Eder, faaer jeg dem vel nok atter at høre.“

„Det beroer paa Dig selv,“ svarede Prindsen, „om Du snart skal faae dem at høre. Sværg mig til, at Du ikke mere vil kæmpe i Spanien for Kong Henrik, eller mod min Fader og mig, saa skal jeg give Dig fri uden Løsepenge. Jeg skal bestride Dine Udgifter her og vil skjænke Dig ti Tusinde Francs til at udruste Dig for. Sværg nu, og Du skal blive fri.“

„Sire!“ svarede Bertrand, „har I intet Andet at sige mig, saa send mig kun strax i Fængsel igjen; thi jeg sværger ved Gud, at jeg altid vil tjene dem, hvem jeg selv frivilligt har lovet min Tjeneste, og især den gode Konge af Frankrig, hvem jeg elsker, og alle hans Slægtninge, og det er urigtigt handlet af Eder, at I saa længe har holdt mig i Fangenskab.“

Prindsen havde kun villet sætte ham paa Prøve. Han beundrede hans stolte Svar og svarede: „Du taler, Gud forlade mig! godt, Bertrand! men der er Folk, som tænke, at jeg holder Dig i Fængsel, fordi jeg er bange for Dig. Jeg vil bringe denne Mistanke til at ophøre, og jeg vil give Dig fri mod Løsepenge, for at man baade her og andetsteds kan faae at vide, at jeg ikke frygter Dig.“

„Sire! I maae blot være saa naadig at erindre,

at jeg er en fattig Ridder, der næppe eier en Hviid; min Borg og mine Eiendomme ere pantsatte. Endogsaa her i Bordeaux har jeg maattet gjøre Gjæld for at kunne leve."

„Nu vel, Bertrand," svarede Prindsen, „Du skal ikke betale Mere, end Du selv vil. Angiv kun selv Dine Løsepenge". Paa disse ædelmodige Ord gav Bertrand ham et ligesaa stolt Svar.

„I taler smukt, Sire! og siden I vil holde Eder til min Ansættelse, bør I ikke tabe Noget derved. Jeg ansætter mine Løsepenge til hundrede Tusinde Gulddalere."

Alle Ridderne saae stumme af Forbauselse paa hverandre, da de hørte ham nævne denne uhyre Sum; men Prindsen troede, at Bertrand spøgede med ham og svarede:

„Du spøger; det kan Du ikke betale; jeg vil ikke have saa Meget, jeg vil eftergive Dig det Halve."

„Jeg takker Eder meget; men siden jeg har nævnt denne Sum, vil jeg blive ved det."

„Hvordan vil Du da bære Dig ad med at samle saa mange Penge?"

„Sire! hvad der end vil hændes, og hvad det end skal koste, vil Don Henrik blive Konge i Spanien, og han vil nok betale de halve Løsepenge. Resten troer jeg nok, at Kongen af Frankrig vil betale, og hvis det gjøres nødigt, er der ingen Pige eller Kone i mit Fødeland, som kan spinde, og som ikke med sin Teen vil søge at betale Noget af mine Løsepenge."

„Han bryder sig ikke om Noget og stiller sig an, som om han kunde raade over al Frankrigs Rigdomme," sagde den sorte Prinds. „For ti Tusinde Francs havde jeg dog givet ham fri."

Bertrand du Guesclin blev nu givet fri mod at give sit Æresord paa ikke at drage sit Sværd eller

iføre sig sit Pantser, før han havde bragt sine hundrede Tusinde Gulddalere til Bordeaux.

Rygtet om hans Samtale med den sorte Prinds udbredte sig ogsaa snart i Byen, og Alle vilde see og tale med den berømte Ridder og bevidne ham deres Agtelse. Prindsessen af Wales, der var fraværende, kom reisende til Byen for at ønske ham tillykke, og da han knælede for hende, reiste hun ham op og omfavnede ham. „I Sandhed,“ sagde han, idet han stolt reiste sig igjen, „jeg troede at være den hæsligste Ridder i Christenheden, men for Fremtiden vil jeg fatte bedre Tanker om mig selv, siden en saa smuk og fornem Dame har viist mig en saadan Gunst.“ Prindsessen viste ham imidlertid en endnu større Naade; hun betalte af sin egen Pung ti Tusinde Francs til hans Løsepenge, flere engelske Høvdinger fulgte hendes smukke Exempel, og Chandos tilbød du Guesclin en ligesaa stor Sum til at betale hans Gjæld i Bordeaux.

Uden Hjelm og Kaarde, med en hvid Stav i sin Haand og blot fulgt af en eneste Tjener red nu Bertrand afsted til sit Fødeland. Caverley fulgte ham et Stykke paa Veien. Han mindede Bertrand om de mange Felttog, de havde gjort, snart sammen, snart i forskjellige Leire, og bad ham tilsidst om at modtage ti Tusinde Francs for dermed at gjøre et Afdrag paa sine Løsepenge. „Jeg skal aldrig glemme, at vi i Bretagne have maalt Kræfter med hinanden. Jeg veed ikke, hvad der kan hændes, men hvis det gjøres nødigt, skal jeg henvende mig til Dig,“ svarede Bertrand. Derpaa omfavnede han ham og fortsatte sin Vei til Bretagne.

Han havde ikke redet længe, før han mødte en fattig Væbner, der havde tjent under ham i Spanien og var bleven frigiven paa Æresord for at hente Løse-

penge, og som nu vendte tilbage til Bordeaux som Krigsfange, da han ikke havde kunnet opdrive dem. Han manglede hundrede Francs og Bertrand gav ham to Hundrede til Hjælp og til Udrustning til et nyt Tog til Spanien. Underveis mødte han endnu mange andre Landsmænd og Vaabenfæller, der vare ligesaa fattige som den Første; Bertrand bar sig stadigt ad paa samme Maade, og da han kom til Bretagne, havde han skjænket hver Skilling bort, han havde faaet i Bordeaux.

Han begav sig nu til sit Herresæde Roche-Darrien, hvor hans Hustru boede. Han fortalte hende sine Eventyr og bad hende om Indtægterne af deres Eiendomme og om hendes Ringe og Juveler til Løsepenge for sig. Men hun kunde ikke hjælpe ham. En Mængde fattige Riddere og Væbnere, der vare gjorte til Fanger ved Navarrete og befriede paa Æresord, vare komne til Roche-Darrien for at besøge deres Anførers Hustru. Deres Nød havde gjort hende ondt; den ædle Frue var ikke mindre høimodig end sin Mand, og hun havde bortskjænket Alt, hvad hun eiede. Du Guesclin trykkede sin Hustru til sit Hjerte og takkede hende, fordi hun havde bestyret deres Eiendomme saa smukt og ganske i hans Aand. Men da han nu ikke havde Noget i sin egen Pung, maatte hans Venner i Bretagne aabne ham deres.

Han tog ikke Feil i sine gode Tanker om sine Landsmænd. Fra alle Kanter strømmede man til for at lykønske ham, og en ædelmodig Kappestrid opstod blandt Bretagnes Adelsmænd om at befrie deres Bertrand, deres Ven og Helt. En Grev Laval gav alene fyrretyve Tusinde Francs. Med rige Løsepenge vendte du Guesclin i korte Dagsreiser tilbage til Bordeaux; men overalt fandt han endnu fattige Folk, der havde tjent under ham i Spanien; overalt mødte han baade Riddere og simple menige Soldater, der vare blevne

barbarisk mishandlede af dem, der havde fanget og frigivet dem paa Æresord. De viste ham deres Arme og Been, der vare mishandlede og fulde af Ar ved Trykket af Lænker, og rørt af Medlidenhed gav Bertrand stedse Mere og Mere bort; da han kom til Bordeaux, havde han Intet tilbage og mødte saaledes med tomme Hænder for den sorte Prinds. Denne havde imidlertid hørt fortælle, at du Guesclin var bleven beriget af Slægtninge og Venner og vendt tilbage belæsset med Guld. Han lykønskede ham derfor til det heldige Udfald af hans Reise og spurgte ham, hvor han nu boede i Bordeaux. „I Fængslet, naadige Herre," svarede Bertrand; „jeg fik, sandt nok, mere Guld, end jeg behøvede til Løsepenge; men jeg har givet hver en Skilling ud for at løskjøbe mine stakkels Krigskammerater."

„Det er min Tro Skade, og naar vil Du nu betale mig? Har Du virkelig været saa enfoldig at befrie Andre for selv at forblive Fange?"

„Kunde jeg da virkelig handle anderledes, Sire," svarede du Guesclin. „Vare de da ikke mine Venner og Vaabenbrødre?"

Men Bertrand kom ikke i Fængsel igjen; thi Prindsen var greben af Beundring over hans glimrende Ædelmodighed og lod ham mod givet Æresord leve paa fri Fod i Bordeaux, hvor han da ogsaa blev i høieste Grad feteret af sine engelske Venner. Kort Tid efter hans Tibagekomst ankom flere Muldyr med liliebroderede Dækner og belæssede med tredive Tusinde Guldgylden. Dem sendte den franske Konge til Løsepenge for ham. Resten betalte Hertugen af Anjou og Henrik af Trastamara, og saaledes blev du Guesclin endelig sat i Frihed.

En Deel Rester af de store Compagnier vare imidlertid undkomne fra det blodige Nederlag ved

Navarrete og hærgede paany Sydfrankrig. Bertrand samlede et Tusinde Mand og ilede nu over Pyrenæerne for at støde til Don Henrik, der dengang beleirede Toledo.

Don Pedro havde atter seet sine christne Undersaatter reise sig; han bevæbnede da Jøderne til sit Forsvar, sluttede et Forbund med den mauriske Konge i Granada og søgte ogsaa Hjælp hos det muhamedanske Hof i Fez. Nogle Historieskrivere paastaae endog, at han ægtede en saracenisk Prindsesse og blev Muselmand; i ethvert Tilfælde kom tredive Tusinde Saracenere, commanderede af berømte Emirer, ham til Hjælp og stødte ved Sevilla til den lille castilianske Hær, der var bleven hans Fane tro. Don Pedro gik nu angrebsviis tilværks og trængte med fyrretyve Tusinde Mand ind i la Mrancha for at overrumple sin Broder og befrie Toledo.

Ved Rygtet om hans Ankomst lod Don Henrik paa du Guesclins Raad et Corps blive tilbage for at holde Byen indesluttet; selv drog han med sine fremmede Hjælpetropper og Resten af sine spanske Soldater i Iilmarscher Don Pedro imøde. Han havde næppe otte Tusinde Mand mod en femdobbelt fjendtlig Styrke; men hans Spaniere, der skulde kæmpe mod Arabere og Jøder, vare i høieste Grad grebne af religieus og national Begeistring.

De tvende Hæres Sammenstød fandt Sted i Begyndelsen af 1369 ved Andalusiens Grændse tæt ved Slottet Montiel. Den saraceniske Fortrop, der ikke troede, at den fjendtlige Hær, som den selv vilde overraske, var saa nær, blev fuldstændig overrumplet og splittet ad til alle Kanter. Don Pedro ilede da til med Hovedstyrken og opmuntrede den baade med Ord og ved sit Exempel til tapper Modstand. Men Don Henriks begeistrede Hær knuste al Modstand, og de

bedste franske og aragoniske Landser afgjorde snart Dagens Skjæbne. Jøderne og Saracenerne vendte sig til Flugt og bleve i tusindviis nedhuggede. Kong Pedro blev reven med paa Flugten og søgte Tilflugt paa Slottet Montiel, der strax blev beleiret af den seirrige Hær.

Slottet laa paa en steil Klippe og syntes uindtageligt, men var slet provianteret. En mørk Nat søgte Don Pedro derfor selv tolvte at snige sig ned ad den steile Skrænt, men blev greben af en udstillet fransk Vagtpost og trods glimrende Løfter ført fangen bort til Leiren.

Ved Efterretningen om denne vigtige Fangst ilede du Guesclin og flere andre Høvdinger strax hen til Fangens Telt.

Ogsaa Henrik af Trastamara kom skyndsomt til. Saasnart de to Brødre saae hinanden, styrtede de med utroligt Raseri sammen og brødes med hinanden. De faldt begge; men Don Pedro, som var stærkest, fik sin Broder under sig og famlede efter sin Dolk for at gjennembore ham. Et af Vidnernc til denne skrækkelige Scene greb ham imidlertid i Benet og væltede ham under Don Henrik, som derpaa gjennemborede sin Broder og saaledes blev Castiliens Konge.

Don Henrik overøste du Guesclin og hans Kammerater med Gaver og Hædersbeviisninger. Mange Franskmænd bleve tilbage i Landet og bleve Stamfædre for berømte spanske Slægter. Du Guesclin, der alt tidligere var bleven Connetable af Castilien, fik nu Hertugdømmet Molina og Grevskabet Seria; men han maatte først indtage disse sine Byer. Han hjalp endnu med til Toledos Indtagelse; men derpaa kaldte den franske Konge ham hjem til nye glimrende Kampe og Bedrifter i hans eget Fødeland.

V. Bertrand du Guesclin bliver Connetable af Frankrig. Han døer.

Prindsen af Wales havde imidlertid opbragt de adelige Herrer i Guienne og Gascogne imod sig ved at paalægge dem sværere Byrder end dem, de havde svaret, medens de stode under den franske Konge. De havde da sendt en Deputation til Kong Carl den Femte og appelleret til hans Kjendelse, som om de Provindser, Frankrig havde afstaaet til England ved Freden i Bretigny, endnu stode under den franske Krones Overhøihed.

Carl den Femte modtog imidlertid alligevel de engelske Lehnsmænds Appel til hans Domstol og stævnede Seirherren fra Crecy, Poitiers og Navarrete for Pairskammeret i Paris. Opbragt af Harme svarede Prindsen Kongens Sendebud: „Siden jeg skal komme til Paris, vil jeg ogsaa komme, men i fuld Rustning og med tresindstyve Tusinde Mand i Følge.“ Den engelske Konge var enig med sin Søn, og den franske Konge erklærede da Guienne forbrudt, erklærede Krig, og snart fulgte en almindelig Opstand i alle den engelske Konges Besiddelser paa Fastlandet. En Mængde Stæder udjoge de engelske Besætninger og heisede atter det franske Flag, medens en fransk Flaade seilede over Canalen, opbrændte Portsmouth og hærgede det sydlige Englands Kyster.

Kong Edvard havde længe været hensunken i Blødagtighed; nu gjenvandt han atter sin gamle Kraft. Han henvendte sig atter til Englændernes Nationalstolthed og Fædrelandskjærlighed, og i flere Aar itræk gjorde Landet nu ogsaa store Anstrengelser for at hævde sit Herredømme paa Fastlandet. I kort Tid havde Kongen samlet en frygtelig Flaade og stillet to mægtige Hære paa Benene. Den ene blev sendt til Guienne, den anden gik derimod i Land i Picardiet,

i det nordlige Frankrig. Denne sidste Hær førtes af den berømte Feltherre Robert Knolles, hvem vi flere Gange have nævnet i det Foregaaende. Hærgende og brændende trængte han frem ligetil Paris; thi den franske Konge mindedes alt for vel Slagene ved Crecy og Poitiers, til at han skulde sætte Alt paa Spil ved at vove et Hovedslag. Snart kunde Kongen derfor ogsaa fra sit Palais Saint-Pol see de brændende Landsbyer i det Fjerne og Fjendens Vagtblus tæt udenfor sin Hovedstad. Der var rigtignok betydelige Troppemasser i Byen med berømte Førere, iblandt dem ogsaa den frygtelige Oliver Clisson, hvis Uvenskab med Frankrig engang i Slaget ved Auray havde havt saa fordærvelige Følger. Nu var han atter gaaet over til Frankrigs Parti, og hans Raad skyldtes det især, at Kongen lod Englænderne ustraffet ødelægge Landet. Ved deres Plyndringer kunde de dog ikke tvinge Kongen ud af Byen, og naar Landet var udhungret, maatte de fortrække.

Kongen indsaae imidlertid fuldt vel, at Hæren trængte til en Fører, til hvem den kunde have Tillid. Connetablen Moreau de Fiennes var næsten firsindstyve Aar; han erkjendte selv, at han ikke mere var sin Post voxen, indgav sin Afsked og betegnede Kongen Bertrand du Guesclin som den Mand, der var en saa høi Post meest værdig. Kongen var af samme Mening og kaldte derfor du Guesclin til Paris.

Medens Alt dette gik for sig imod Nord, var Bertrand du Guesclin imidlertid vendt tilbage til Frankrig og var her strax kommen i Kast med Englænderne. Den anden engelske Hovedhær, der som ovenfor sagt var landet i Guienne, anførtes af den berømte Chandos. Denne Feltherre havde i Begyndelsen med sit sædvanlige Held tilbageerobret en stor Deel af Aqvitanien og indtaget flere Fæstninger; men snart efter faldt han i

en Træfning mod Franskmændene, og med hans Død forlod ogsaa Seiren de engelske Rækker. Bertrand du Guesclin stødte kort efter — i Aaret 1370 — til den franske Hær, hvor saavel Anførere som Soldater modtoge ham med Jubel, og en Række af Fæstninger bleve tagne med Storm eller overgave sig.

Prindsen af Wales var angreben af en uhelbredelig Sygdom; han kunde ikke mere holde Marken imod sine Fjender, men indesluttede sig i Bergerac, medens du Guesclin bemægtigede sig den vigtige By Limoges ved Erkebiskoppens og Befolkningens Hjælp.

Denne By var netop kommen i de Franskes Magt, da du Guesclin blev kaldet til Paris. Han adlød strax sin Konges Bud, og forklædt som Bissekræmmer sneg han sig ukjendt gjennem de fjendtlige Linier ind i Hovedstaden.

Rygtet om hans Ankomst udbredte sig snart i Byen, og da han den næste Dag i sin simple Dragt og kun ledsaget af en eneste Væbner begav sig til Kongens Palais, Saint-Pol, var han omringet af en talrig Mængde, der jublende hilsede ham og raabte: „Bertrand skal føre Connetablens Sværd, leve Connétablen Bertrand du Guesclin.“

Omgivet af alle sine Ministre og Rigets Stormænd modtog Kongen den berømte Helt i en høitidelig Audiens og underrettede ham om, at han havde udnævnt ham til Connetable af Frankrig. Du Guesclin gjorde imidlertid Indvendinger mod at modtage den ansvarsfulde Post, der gjorde ham til Øverstbefalende over alle Frankrigs Hære; navnlig frygtede han for, at Kongens Brødre og Brodersønner skulde føle deres Ære krænket ved saaledes at skulle lyde ham, der kun var en simpel Adelsmand. Kongen vilde imidlertid ikke taale noget Afslag: „Jeg har ingen Broder, Fætter, Brodersøn, Baron eller Greve i mit Kongerige, der

ikke vil adlyde Dig,“ svarede han; „men skulde noget Saadant dog hændes, vilde han i høieste Grad paadrage sig min Vrede!“

Kongen lod derpaa den nye Connetable spise sammen med sig, overvældede ham med Naadesbeviisninger og skjænkede ham flere store Besiddelser for sig og Arvinger.

Bertrand du Guesclin viiste snart, at han var sin høie Stilling fuldkommen voxen og udfoldede sin gamle Virksomhed og Energi; men de alvorlige og farlige Forhold fordrede det ogsaa. Han lod i al Hast forfærdige alle mulige Krigsmaskiner og Vaaben, udbedrede Fæstningsværkerne og satte saaledes Paris i Forsvarstilstand. Derpaa samlede han den Mængde Krigsfolk, der vare spredte over Byen, i Compagnier, bragte igjen streng Krigstugt tilveie og skjærpede Ridderskabets Love. Naar en Adelsmand alvorligt forbrød sig, blev ved Middagsmaaltidet Dugen skaaren itu foran ham, et Tegn paa, at han ikke blev anseet værdig til Samqvem med sine Vaabenfæller. Han satte ogsaa efter en Deel Modstand af Kongen og hans Ministre igjennem, at Soldaterne fik en regelmæssig Sold.

Englænderne under Robert Knolles trak sig imidlertid bort fra Paris for at gaae i Vinterqvarteer i de vestlige Provindser i Landskaberne Maine og Anjou, der ligge Nord for Floden Loire og mod Vest begrændses af Bretagne. Her regjerede endnu Hertug Johan den Fjerde, der var bleven saa kraftig understøttet af Englænderne i Slaget ved Auray. Han var den engelske Konges Svigersøn og hemmelige Allierede. Fra den Kant truedes Englænderne altsaa ikke af nogen Fare; de indqvarterede sig derfor i en vid Udstrækning i Provindserne omkring Loire og troede sig der i en saa fuldkommen Sikkerhed, at Robert Knolles overgav Commandoen til en tapper Anfører, Sir Thomas Gran-

son og selv tog til Aqvitanien for at støde til den sorte Prinds. Denne havde med en sidste Kraftanstrengelse igjen drevet Franskmændene tilbage i Syden; thi Bertrand du Guesclin var jo nu borte. Prindsen indtog endog Byen Limoges, men plettede her sin Ære ved at lade hele Befolkningen nedsable.

Du Guesclin udtænkte imidlertid sit berømteste Felttog, der alene vilde have været istand til at gjøre hans Navn udødeligt. Han besluttede at slaae Fjendens Styrke afdelingsviis og anvendte saaledes ganske den samme Krigskunst, som Napoleon Bonaparte 1796 i Italien, og i det Hele viiste han her, at han besad alle en stor Feltherres Egenskaber: Evne til at udtænke et heelt Felttogs Plan, Energi og Udholdenhed i at forfølge denne i alle dens Enkeltheder, Mod og Koldblodighed i det afgjørende Øieblik.

Carl den Femte deelte imidlertid ikke sin Connetables Seirstillid og Dristighed; han vilde kun lade ham medtage en ringe Deel af de Tropper, der laae indqvarterede i Paris, og den nye Connetable havde derfor i Begyndelsen kun tre Tusinde Mand om sig; men de hørte næsten alle til Adelen og vare enten Riddere eller Væbnere; blandt dem var der endog tre Marschaller af Frankrig: Sancerre, Blainville og den gamle Anderham, hvem vi mindes fra Slaget ved Navarrete.

Connetablen tog sit Hovedqvarteer i sit Slot Pontorson, der laa paa Grændsen af Normandiet og Bretagne, og først og fremmest maatte han forstærke sin Armee. Omegnen var opfyldt af omreisende Krigsfolk, der søgte at gjøre deres Lykke baade ved tilladelige og utilladelige Midler, og Kong Edvards Udsendinge hvervede mange Folk blandt dem. Du Guesclin bød nu en langt høiere Sold, og det var en tilstrækkelig Grund for dem til at flokkes under hans Banner. Pengene slap imidlertid op, og Kongen sendte kun utilstrækkelige

Summer. Da Clisson imidlertid bebreidede du Guesclin, at han havde lovet Mere, end Kongen kunde holde, svarede denne: „Hvis disse Folk ikke føre Krig mod Kongens Folk, ville de udplyndre vore stakkels Landboere. Det kan jeg ikke taale, og naar Kongen derfor ikke betaler Soldaterne af sine Midler, vil jeg gribe til mine egne.“ Han befalede altsaa sin heltemodige Hustru at bringe ham alle de Smykker, Juveler og øvrige kostbare Sager, hun endnu eiede, og blandt Andet et prægtigt Guldservice, som Kong Henrik af Castilien havde foræret ham. Alt dette uddeelte han mellem Anførerne for Compagnierne og talte snart mellem tolv og femten Tusinde Mand under sit Banner.

Det var allerede langt hen paa Efteraaret, og Sir Thomas Granson tænkte sig i fuldkommen Sikkerhed mod ethvert Angreb af Connetablen. Englænderne vare leirede i en god Stilling ved Pont-Valain i Udkanten af en Skov, og Sir Thomas sendte endog en Herold til du Guesclin med en Udfordring til at levere Englænderne et Slag paa Sletterne omkring Byen le Mans.

„Guds Død! Englænderne ville faae mig at see snarere, end de ønske,“ svarede Bertrand Sendebudet, men tog forøvrigt ret vel imod ham og beværtede ham navnlig saa rigeligt, at han tilsidst sank døddrukken om. Connetablen tænkte, at Øieblikket var gunstigt til at overraske Fjenden. Natten var mørk, Stormen rasede, og en iiskold Regn strømmede ned. Alle de øvrige Anførere meente ogsaa, at en natlig Marsch paa otte Miil uden slagne Landeveie og paa et Jordsmon, der var udhulet af Eftaarsregnen, hørte til Umulighederne. Uden at bryde sig om alle Indvendinger blev imidlertid Connetablen ved sit fattede Forsæt. Han selv førte Avantgarden, de øvrige Tropper fulgte efter i to Afdelinger under Anderham og Clisson.

Hver Rytter havde en Bueskytte eller Soldat bag sig paa Hesten.

Armeens Anstrengelser i denne mørke, kolde Nat vare uhyre. Bækkene vare gaaede over deres Bredder, Veiene ufremkommelige, en iiskold Vind lamslog Lemmerne, Hestene styrtede og døde i masseviis, fra alle Kanter begyndte man at knurre; men du Guesclins Opmuntringer holdt Modet oppe; han lovede Soldaterne et uhyre Bytte og foregik Alle med sit Exempel. Bestandigt gik han frem trods alle Forhindringer, og tilsidst havde han ikke mere end fem hundrede Mand af sin Avantgarde om sig, da han ved Daggry kom til Pont-Valain, hvor han holdt sig skjult i Udkanten af Skoven.

Han lod nu først sin udmattede Skare faae lidt Hvile og viiste den imidlertid Englændernes udstrakte Leir paa den aabne Slette som et let Bytte. Han befalede sine Folk at stige af Hestene og lade dem blive tilbage i Skoven; derpaa maatte de trække Vaabenkjolerne over deres Harnisker, for at de kunde komme Fjenderne saa nær som muligt uden at blive bemærkede, og nu marscherede han i Stilhed afsted med sin lille Skare. Med dragen Kaarde og under Trompeternes Lyd styrtede han som en anden Gideon løs paa Fjendens Leir, der blev stukken i Brand paa alle Kanter.

Fjenderne vare deels beskjæftigede med at lave deres Mad, deels slumrede de endnu og bleve i Begyndelsen aldeles overrumplede og kastede paa alle Punkter; men endelig samlede de sig om deres Anfører og det kongelige Banner. Mange udsøgte Krigere trængte sig der sammen og holdt Stand, og deres Antal forøgedes mere og mere; de beredte sig alt til at udfolde sig til alle Kanter, da de bemærkede deres Angriberes ringe Tal, og trods sit glimrende Heltemod vilde du Guesclin dog være bukket under, hvis ikke

ogsaa de øvrige Divisioner af hans lille Hær under Anderham og Clisson havde angrebet Englænderne i Ryggen. Slaget udbredte sig nu til alle Sider og fortsattes uden endelig Afgjørelse, indtil de Reserver, der vare ladte tilbage i Skoven med Hestene og Bagagen, under Anførsel af Marschal Blainville og Admiral de Viennes brøde frem og styrtede sig over Englændernes høire Fløi. Disse, som troede at have en anden Armee at kæmpe med, vege, og Nederlaget blev frygteligt. Da Granson saae Slaget tabt, styrtede han sig ind mellem Fjenderne for at døe. Han fik Øie paa du Guesclin, greb sin Stridsøxe med begge Hænder og styrtede løs paa ham for at tilføie ham det dødelige Hug; men du Guesclin undveg ham, greb Granson om Livet, kastede ham omkuld, satte ham sin Dolk paa Struben og tvang ham saaledes til at overgive sig.

Seiren var fuldstændig. Ti Tusinde Englændere bleve i nogle faa Timer dræbte, fangne eller adsplittede. Umaadelige Forraad af Levnetsmidler og Krigsmateriel faldt i Franskmændenes Hænder, og selv den simpleste franske Trosknegt havde sin Fange, af hvem han haabede at kunne udpresse rige Løsepenge.

Det gjaldt nu om ufortøvet at forfølge Seiren og ikke lade Englænderne beholde nogen Fæstning eller fast Stilling paa denne Side af Loire. De vovede heller ikke at gjøre nogen Modstand og trak sig ved Connetablens Nærmelse tilbage til Sainte-Maure, der gjaldt for en uindtagelig Fæstning. Her commanderede Sir Cressonval, der havde tjent under du Guesclin i Castilien.

Connetablen erkjendte snart Fæstningens Uindtagelighed; men da han godt kjendte Cressonvals Charakteer, haabede han dog at kunne bemægtige sig Byen uden Beleiring. Han indbød den engelske Anfører til at besøge sig og søgte nu ved det fyldte Bæger at

gjenvække Minderne om deres gamle Vaabenbroderskab. Han lovede ham en hæderlig Capitulation, hvis han samtykkede i at overgive Byen; men da Cressonval svarede, at han vilde holde sin Eed til Kong Edvard, og at Fæstningen var stærk, svoer du Guesclin ved Saint Yves, at han vilde lade Commandanten hænge, hvis han tvang ham til at begynde en Beleiring.

Med Skræk i Livet vendte Cressonval tilbage, sammenkaldte et Krigsraad, og hans Frygt smittede alle hans Folk paa Een nær, der vovede at sige, at det at overgive en saa stærk Fæstning, førend den endnu havde udholdt en Storm, vilde være et Forræderi. Man valgte da en Mellemvei, stak Ild paa Byen for at forhindre Franskmændene fra at tage den i Besiddelse og trak sig derpaa under Beskyttelse af Mørket i al Hast tilbage til Bressuire, som Englænderne haabede at kunne naae, før du Guesclin indhentede dem; men opbragt over Saint-Maures Brand fulgte han dem lige i Hælene, og da Besætningen i Bressuire fra Taarnene saae de fjendtlige Bannere vaie, troede den, at den første Trops Flugt kun var et Krigspuds og lukkede Portene for den, saa at flere end fem Hundrede af Flygtningene bleve nedhuggede udenfor Byen.

Du Guesclin var vant til at tage enhver fast By med Storm og medførte derfor sjeldent Beleiringsmaskiner, hvis langsomme Transport sinkede hans hurtige Marscher. Han havde heller ingen med nu; desuden manglede han Levnetsmidler, og da han saae, at Byen Bressuire var meget stærk og forsvaret af et Armeecorps, sendte han Bud til Commandanten og bad om nogle Levnetsmidler tilkjøbs, idet han tillige lovede i saa Fald at ville fortrække. „Jeg vilde gjerne sende Eder nogle, endog gratis,“ var dennes Svar, „hvis jeg blot var sikker paa, at de vilde tage Livet af enhver Franskmand i Eders Hær og af Eder selv med, I, der

har dræbt flere Englændere, end nogen Anden i et heelt Aarhundrede.“

Ved at høre dette raae Svar udbrød du Guesclin rasende: „Ved alle Helgene, jeg skal lade Dig hænge, Du æreløse Karl!“

Uden at vente længere befalede han nu at berede sig til Storm. Af Mangel paa Stormstiger brugte Franskmændene deres Dolke og Kaarder til at kravle op ad Murene, idet de borede dem ind i de mindste Huller eller Ujevnheder. Connetablen, den gamle Marschal Anderham, og Oliver Clisson gave Exemplet og kæmpede med som de simpleste Soldater. De stege op under en Hagel af Steen og tunge Egebjælker og en Regn af kogende Olie; tre Gange blev den gamle Marschal kastet tilbage i Graven, men reiste sig atter, bedækket med Saar; ogsaa du Guesclin og Clisson bleve kastede ned og saarede; men Bertrand blev ikke træt. Han fordoblede kun sine Anstrengelser og var allestedsnærværende: „Fremad,“ raabte han til sine sultne Bretagnere, „fremad, Eders Middagsmaaltid er i Fæstningen, I maae seire eller døe af Hunger.“ Spyd og Hellebarder bleve anvendte for at ødelægge Forskandsningerne, en Stump af Muren styrtede ned, og en Flok Krigere styrtede ind under de frygtede Krigsraab: „Saint Yves“ og „vor Frue til Guesclin.“ De trængte snart ind i Hjertet af Byen, og alle Englænderne bleve fangne eller huggede ned. Et halvt Hundrede søgte at undkomme gjennem en Udfaldsport; de stødte imidlertid paa den gamle Marschal Anderham, der atter gjenvandt en Smule af sin gamle Styrke; han dræbte ti Fjender: da faldt han om og døde den næste Dag

Efter denne blodige Bedrift, der høit berømmes af alle Datidens Forfattere, udjog Connetablen Englænderne af hele Omegnen, og den lynsnare Hurtighed i alle hans Bevægelser under dette Felttog paa sex Uger

slog Englænderne med Rædsel. Robert Knolles, der for seent erkjendte den Feil, han havde begaaet ved at sprede sine Tropper for meget, opgav at forsvare alle Loireprovindserne og søgte blot at redde Resten af sine Tropper ved at udskibe dem i les Sables d'Olonne, en lille By ved Atlanterhavet, Nord for la Rochelle. Connetablen fik imidlertid Nys derom og sendte Clisson afsted for at afskjære Resterne af den engelske Armee paa dens Marsch til Kysten. Clisson overraskede den i Sumpene i Poitou, angreb og ødelagde den fuldstændigt.

Vi ville ikke gaae nærmere ind paa at beskrive du Guesclins Bedrifter i de følgende ti Aar. Det maa være tilstrækkeligt at minde om, at Edvard den Tredie døde 1377, at hans berømte Søn, den sorte Prinds, var død før Faderen, og at det ikke lykkedes Englænderne paa nogen Maade at gjenvinde det Tabte, hverken saalænge disse Fyrster levede, eller i de haarde Kampe umiddelbart efter deres Død. Du Guesclin drev dem tvertimod stedse mere og mere tilbage; ved hans Død eiede de endnu kun Calais og nogle adspredte Besiddelser i Guienne. Pladsen tillader os imidlertid ikke at opholde os længere ved disse Bedrifter; vi ville kun endnu dvæle lidt ved Heltens sidste Øieblikke.

Vi gjenfinde ham i Aaret 1380 i Landskaberne Auvergne og Languedoc, hvor der var udbrudt nogle Uroligheder, som Kongen havde paalagt ham at stille. Paa samme Tid skulde han ogsaa fordrive de engelske Tropper, der endnu vare i Besiddelse af flere Fæstninger, og de Levninger af de store Compagnier, der som Røverbander dreve deres Uvæsen i disse Provindser.

I Languedoc, midt i Bjergkjæden Cevennerne, ligger den lille By Châteauneuf-Randon, der tidligere var en Fæstning. Den var i Sommeren 1380 endnu i Englændernes Besiddelse, og med sin sædvanlige Kraft belei-

rede nu du Guesclin denne Stad og tvang tilsidst Besætningen til en Capitulation. Commandanten, Sire de Roos, lovede at overgive Byen, hvis han ikke inden sex Dages Forløb fik Undsætning. I lang Tid havde du Guesclin imidlertid lidt af et indvortes Onde; den Virksomhed, han havde udfoldet under Beleiringen, udtømte hans sidste Kræfter. Capitulationen maatte han undertegne paa sit Sygeleie, og han reiste sig ikke mere derfra.

Da han mærkede Dødens Nærhed, beredte han sig til at døe som en Christen, og efter at have nydt Sacramentet kaldte han sin gamle Vaabenbroder, Marschallen Sancerre, og sine fornemste Høvdinger til sig, og da disse grædende omringede hans Leie, sagde han: „Jeg anbefaler min Hustru og min Konge til Guds Barmhjertighed, og da jeg altid har tjent Kongen ærligt, haaber jeg, at vor Herre Christus vil tilgive mig mine Synder. Farvel mine Venner og mit kjære, høitelskede Frankrig, som jeg snart skal forlade. Gud give Eder Seir og Ære, og gid han maa minde Eder om, at, hvor I end kriges, saa ere dog Kirkens Tjenere, Qvinder, Børn og de Fattige ikke Eders Fjender!“

Det var den fjerde Juli 1380, den sjette Dag, der var fastsat til den beleirede Byes Overgivelse. Henimod Solnedgang indfandt Marschal Sancerre sig udenfor Byen, tilkaldte Commandanten, som steg op paa Byens Muur, og opfordrede ham til at holde sit Løfte og overgive Byens Nøgler. „Jeg har lovet Bertrand du Guesclin dem,“ svarede Sire de Roos, „lad ham komme og modtage dem.“ Da Sancerre imidlertid underrettede ham om, at Sygdom hindrede Connetablen i at være tilstede, svarede Commandanten: „Saa vil jeg selv komme til ham og overlevere Byens Nøgler i hans seirrige Hænder; thi jeg vilde aldrig have overgivet dem til nogen Anden end ham.“

Bertrand du Guesclin's Død.

Den franske Armee traadte under Vaaben og opstillede sig i Slagorden udenfor Leiren. Den engelske Høvding forlod under vaiende Faner Byen, fulgt af hele sin Garnison, der medtog alle sine Vaaben. Saaledes marscherede de gjennem den franske Leir hen til Connetablens Telt, og Sancerre ledede Commandanten og hans fornemste Officerer derind, hvor de franske Anførere stode tause omkring deres døende Feltherres Leie. Ved Synet af Helten kunde selv Englænderne ikke holde deres Taarer tilbage, og Sire de Roos knælede ned og lagde Nøglerne paa Dødsleiet, idet han sagde: „Her ere Nøglerne til den By, hvis Forsvar Englands Konge betroede mig. Jeg overgiver dem til den braveste Ridder, der har levet i de sidste Aarhundreder."

Du Guesclin forlangte nu sit Connetablesværd, som Kongen havde betroet hans tappre Hænder, kaldte Sancerr etil og sagde til ham: „Marschal! bring Frankrigs Konge dette Sværd og bed ham med Kjærlighed mindes mig; og I, mine Venner! beder for mig; thi min Tid er forbi. Hold af hverandre, hjælp hverandre og tjen vor gode Konge med Troskab. Farvel Alle!" Sancerre forsøgte at hjælpe ham op; men Connetablen faldt tilbage i hans Arme og udaandede sit sidste Suk.

Du Guesclin havde befalet, at hans Legeme skulde begraves i Dominicanerkirken i Byen Dinan i Bretagne ved hans første Hustru Thyphaine Raguenels Side; thi hende havde han mistet 1372. Dinan kom imidlertid kun til at eie hans Hjerte; thi Kong Carl den Femte vilde vise Helten en særdeles Hæder ved at lade ham stedes til Hvile i Kongegravene i Saint-Denis. Der havde Kongen, allerede medens han levede, ladet sit Gravmæle gjøre færdigt, og han lod sin Connetable begrave ved sine Fødder. Han lod hans Begravelse

høitidelig foretage med ligesaa megen Pragt og ligesaa mange Æresbeviisninger, som om det havde været hans egen Søn. Han selv, tre af hans Brødre og de fornemste Adelsmænd fra hele Kongeriget vare tilstede; snart efter, den sextende September 1380, fulgte han ham i Graven.

Skildringer fra Oprøret i Hindostan 1857*).

(Ved Joh. Henr. Petersen.)

I. Almindelig Oversigt.

I Aaret 1600 indrømmede Dronning Elisabeth af England et Selskab af londonske Kjøbmænd udelukkende Ret til i femten Aar at drive Handel paa Landene mellem det gode Haabs Forbjerg og Magelhaensstrædet. Selskabet kaldte sig det engelsk-ostindiske Compagni og begyndte strax at arbeide paa at skaffe sig Colonier og Handelspladser i det rige og skjønne Indien, til hvilket førend dem Portugiserne og senere Hollænderne saagodtsom alene havde havt Adgang; men der var Meget at kæmpe imod, mangfoldige Vanskeligheder at overvinde, og først henimod hundrede Aar efter at Monopolet var givet kunde Compagniet siges at have faaet virkelig fast Fod i Ostindien.

Men fra det attende Aarhundredes Begyndelse voxede det britiske Herredømme i Ostindien rask fremad. Skjøndt i længere Tid hindrede af Franskmændene, der endog søgte ligefrem at fordrive Englænderne fra Landet, vedbleve disse dog med en sjelden Haardnakkethed og Udholdenhed at hævde deres Plads, og ved en snild Benyttelse af de indre Uroligheder og Svagheder i de bestaaende, indfødte Regjeringer lykkedes det dem i Tidens Løb, deels ved Underhandlinger, deels ved Vaabenmagt at opnaae en

*) Ved Siden af andre Kilder ere hovedsagelig Capt. G. Hutchinson: Mutinies in Oude og J. Althaus: Sociale Bilder aus England benyttede.

saadan Overvægt og Indflydelse, at vanskelig nogen anden europæisk Magt kunde gjøre dem Rangen stridig. Tippo Sahib, en af deres mægtigste og meest haardnakkede Modstandere, mistede Thronen og Livet, da hans Hovedstad Seringapatam*) i Aaret 1799 blev stormet; den langvarige Krig med de tappre Maharatter endte 1818 med disses fuldstændige Nederlag; de andre smaae Fyrster, som havde opreist deres Throner paa Ruinerne af den store Moguls Rige, bleve lidt efter lidt enten fuldkomment undertvungne eller bragte i et trykkende Afhængighedsforhold, og henimod Midten af dette Aarhundrede var det britiske Herredømme i Ostindien saa udstrakt, at kun faa Fyrster endnu havde et Skin af Uafhængighed tilbage.

En Erobringspolitik er imidlertid altid farlig, og desto farligere, jo stærkere Nationalfølelsen er hos det Folk, som undertvinges. Man maa beundre den Kraft og Energi, som Englænderne viste under deres langvarige og blodige Krige, det mærkelige Held, som ledsagede deres Vaabens Fremgang, og den store Dygtighed, hvormed de organiserede deres Herredømme; men man kan paa den anden Side ikke finde det besynderligt, at Hinduerne, naar Leilighed gaves, søgte at afryste de Fremmedes Aag og befrie sig fra et Tryk, der maatte være saameget tungere, som de saae sig selv og deres Guder behandlede med dyb Foragt af de stolte Englændere, saae deres Land berøvet sine Rigdomme, saae høitidelige Overeenskomster skjændigt brudte, saae Skatterne og Afgifterne voxe til Bedste for en fremmed Magthaver, saae Retfærdighedens Dør lukket for deres Klager, saae de fremmede Leietropper hver Dag ustraffet begaae Skjændselsgjerninger, overfor hvilke de vare værgeløse — kort sagt

*) De geographiske Navne i denne Afhandling ere efter Berghaus' og Petermanns Udgave af Stielers Haandatlas (1867).

saae, at deres skjønne og rige Fædreland af de Fremmede kun betragtedes som en følesløs Guldklump, af hvilken disse efter Behag kunde hugge større og mindre Stykker, medens de selv, Landets egne Sønner, levede i den yderste Fattigdom og Elendighed. Hinduen maatte ikke have været af en saa varmblodig og brændende Charakteer, som han er, dersom han i lang Tid vilde have taalt et saa knugende Aag, og det var til at forudsee, at Nationen engang vilde reise sig som een Mand og med Raseri bryde sine Lænker. Der behøvedes kun en lille Gnist for at tænde den længe ulmende Lue, en ringe Foranledning, som kunde bringe Misfornøielsen og Hadet frem til Overfladen, og denne Foranledning kom endelig, overvældende og forfærdelig, fordi Nationen saalænge hemmeligt havde maattet bære sin Fortvivlelse.

Allerede tidligere havde der mellem de Indfødte dannet sig Forbund, som havde til Formaal at jage de forhadte Erobrere ud af Landet, men hvergang havde Englænderne faaet Bugt med Fjenderne, tildeels ved Hjælp af indiske Tropper, der vare i deres Sold, og hvis Anførere fordetmeste vare Europæere — da dannede der sig henimod Slutningen af Aarene halvtreds en Sammensværgelse, i hvilken baade Hinduer og Muhamedanere toge Deel, og den blev saameget mere farlig, som den tildeels udgik fra selve den ostindiske Armee, een af Grundpillerne for Englands Magt histovre. Thi for at kunne gjøre deres Magt gjældende i det store Land, der er over halvfjerdsindstyve Tusinde Qvadratmile stort med et hundrede og halvfemsindstyve Millioner Indbyggere, maatte Englænderne underholde en Hær paa to hundrede Tusinde Mand, af hvilke kun en Syvendedeel vare Europæere, og det vil let sees, hvor mislig de Fremmedes Stilling maatte blive, naar denne Hær ikke mere var til at

stole paa eller negtede Lydighed. Kun Underofficeersposterne og nogle af de lavere Officeersposter vare besatte med Indfødte, og allerede denne Omstændighed satte ondt Blod; men Hinduerne ere et elskværdigt Folkefærd, og havde selve Hæren ikke faaet nogen ligefrem Grund til Misfornøielse, er der megen Rimelighed for, at den øvrige Befolknings Oprør kun vilde have havt liden Fremgang. Englænderne vogtede sig imidlertid i deres Overmod ikke for at træde de Indfødtes religieuse Forestillinger for nær, og det var netop en Omstændighed, ved hvilken Soldaternes militaire og religieuse Pligter kom i Strid med hinanden, som gav Anledning til, at Oprøret brød ud i Armeen og drev denne over paa Befolkningens Side.

Man havde i nogen Tid givet Soldaterne Enfieldriffel-Patroner, som vare indgnedne med Oxe- og Svinefedt. Oxen er hellig for Hinduerne, og Svinet er som bekjendt en Gjenstand for Muhamedanernes Afsky; det var derfor ikke vanskeligt for Urostifterne at opvække Soldaternes religieuse Skrupler og faae dem til at gaae paa Parti med deres Landsmænd imod deres iforveien kun lidet yndede Undertrykkere. Efter kort Tids Forløb vare Soldaterne i de fire Regjeringsdistricter Bengalen, Allahabad, Madras og Bombay indlemmede i Sammensværgelsen, uden at de engelske Overanførere havde nogen Anelse derom, og en gammel Spaadom, der sagde, at Englændernes Herredømme over Indien kun skulde vare i hundrede Aar, bidrog mægtigt til at styrke Oprørernes Mod, da denne Tid netop nu var udløben.

Den niende Mai 1857 brøde Urolighederne ud. I Mirut, en By i det øvre Gangesdistrict, Nordvest for Calcutta, havde nogle indfødte Soldater, Spahier, negtet at modtage de ovenfor omtalte Patroner; de vare blevne fængslede paa Grund af deres Opsætsighed, men

befriede af deres Kammerater, og allerede to Dage efter rasede Oprøret i den store By Delhi, ikke langt fra Mirut. Alle Englændere, der ikke itide vare komne bort, bleve uden Hensyn til Alder, Kjøn og Stilling myrdede paa den skrækkeligste Maade. Uhyre Rigdomme og store Forraad af Krigsfornødenheder faldt i Oprørernes Hænder; thi Englænderne havde med ubegribelig Sorgløshed og Godtroenhed overladt de righoldige Ammunitionsoplag til de indfødte Militaires Bevogtning og derved givet disse et frygteligt Vaaben ihænde. Delhi blev befæstet og var fra nu af Oprørets Hovedstad. Den forhenværende Stormogul, Akbar, hvem Englænderne havde givet en aarlig Pension og som levede stille og eensomt i sine mægtige Fædres Serail, blev trukken frem af Forglemmelsen, og da han selv var en affældig Olding, der ikke kunde staae i Spidsen for Opstanden, stillede man hans ældste Søn, Mirza Mogul, ved hans Side. Samtidig hermed udbrød Opstanden i Bengalens Garnisonsstæder; Officererne bleve myrdede, deres Boliger stukne i Brand og deres Familier piinte tildøde.

Men faa Steder naaede Gyselighederne en saadan Høide som i Cahnpur, Sydvest for Delhi ved Ganges's Hovedarm. Her stillede Nana Sahib, en ligesaa klog som troløs Mand, der havde tilegnet sig europæisk Dannelse, men som af politiske Grunde hadede Englænderne til Døden, sig i Spidsen for Opstanden. Den engelske General Wheeler, der havde modtaget alle de engelske Flygtninge i sin hurtigt opførte og slet befæstede Leir, blev saaledes betrængt af Nana Sahib i Spidsen for de frafaldne Spahiregimenter, at han tilsidst, da Hungersnøden og Elendigheden var stegen til det Høieste, indlod sig paa Underhandlinger med Oprørerne. Nana Sahib tilsvoer „ved Ganges“ de Fremmede fri Afmarsch, og General Wheeler, der maaskee meest af Kjærlighed til sine to unge, blomstrende Døttre havde indladt sig

paa Capitulationen, begav sig tilligemed Alle dem, der havde stillet sig under hans Beskyttelse, en Skare paa 450 Personer, ned til Ganges's Bredder, hvor Baade laae beredte til at føre dem nedad Floden. Med bange Anelser gik man ombord, og næppe havde Fartøierne lagt fra Land, førend Nana Sahib befalede, at der skulde skydes paa dem med gloende Kugler! Den skrækkeligste Død stirrede de Ulykkelige i Ansigtet. De, som ikke bleve brændte eller druknede, faldt som værgeløse Offre for Spahiernes Flinteskud eller Rytteriets Sabelhug — Wheeler blev tilligemed halvtredsindtyve Andre ført fangen til Cahnpur, hvor de Alle med hver andre i Hænderne opstilledes i en Række og bleve nedskudte. Hundrede og tredive Qvinder og Børn blevè først pakkede sammen i et Rum, saa snevert, at de knap kunde drage Aande; derpaa bleve de trukne ud, afklædte, nedhuggede og halv- eller heeldøde kastede oven paa hverandre i en dyb Brønd — Haanden vægrer sig næsten ved at nedskrive disse Rædsler!

Videre og videre greb Opstanden om sig. Audh, Gvalior og Femflodslandet reiste sig — „ikke en Sjæl af de forbandede Fremmede, som ville ophæve Kasterne og berøve os vor Religion, skal blive ilive!“ med disse Ord opflammede Oprørerne hinanden til Hævn og Grusomhed. Det vilde have været forbi med Englands Herredømme i Ostindien, dersom Opstanden allevegne til samme Tid var brudt løs; men lykkeligviis tøvede mange af de Fyrster, som stode i Afhængighedsforhold til Englænderne, med at erklære sig, andre sluttede sig aabenbart til dem, og saaledes vandt de Fremmede Tid til at forberede sig til at knuse Oprøret. Paa mange Steder bleve Urolighederne qvalte i Fødselen, andre Steder gik man frem med en hensynsløs, men nødvendig Strenghed; en Deel af Oprørerne bleve hængte, Andre bleve bundne foran Mun-

dingen af Kanonerne og „bortblæste“, og saaledes lykkedes det at indskrænke Opstanden til Delhi og Audh. Da Englænderne nu tilmed trak europæiske Troppemasser sammen baade i Gangesdeltaet mod Øst og Femflodslandet mod Vest, kunde de indeslutte de oprørske Provindser fra begge Sider, og allerede midt i September 1857 faldt Delhi efter et lige heltemodigt Angreb og Forsvar. Thi de Indfødte havde deres Tro, deres Liv, deres Qvinder og Børn, Huus og Hjem at forsvare, medens Englænderne brændte af Hævntørst og Raseri over det uskyldige Blod, som Oprørerne ved feige Overfald og med vild Grusomhed havde udøst, og det var kun med Nød og næppe, at Delhi undgik at blive jevnet med Jorden, og alle dens Indbyggere at blive henrettede. Den gamle føromtalte Stormogul, Akbar, blev indhentet paa Flugten og fængslet i Calcutta, hans Søn og Sønnesøn uden Barmhjertighed nedskudte. Hele Maharatternes gamle Fyrsteslægt blev udryddet, de flygtede Spahier bleve indhentede og afvæbnede, og kun Faa undkom til Audh, hvor Oprøret endnu ikke var dæmpet, men de, der bleve tilbage, fik en skrækkelig Skjæbne. „Spahierne bleve førte frem ti og ti,“ fortæller den engelske General Cooper, „og efterat deres Navne vare opskrevne, lod jeg dem lænke sammen, binde og føre til Retterstedet, hvor en Afdeling Soldater ventede paa dem. Allerede vare Hundrede og halvtredsindstyve nedskudte, da faldt en af de ældste af Bødlerne i Afmagt — de dødsdømte Spahiers Skrig, Fortvivlelse og Raseri havde angrebet ham, og det blev nødvendigt at holde inde et Øieblik. Snart begyndte imidlertid Executionen igjen, og allerede laae 237 Liig paa Pladsen, da der blev meldt, at de fangne Spahier negtede at forlade deres Fængsel. Øieblikkelig befalede jeg, at Dørene skulde sprænges, og da de fløi op, saae vi, at vi imod vor Villie havde leveret

et Sidestykke til Rædslerne fra „den sorte Hule“ i Calcutta*). Fem og fyrretyve Liig bleve trukne frem: de Fængslede havde ikke kunnet udholde den hede, trykkende Luft i det snevre Rum og vare blevne qvalte! De bleve tilligemed de Henrettede kastede i en fælles Grav. Kun een Mand, som var altfor haardt saaret til at kunne bringes til Retterstedet, blev skaanet dennegang, men han blev tilligemed fyrretyve Andre, som man havde opsnappet paa Veien, bragt fra Amritsar til Lahore og der, i nogle mistænkelige Regimenters Paasyn, bunden for Mundingen af Kanonerne og „blæst bort“. Femhundrede Oprørere har jeg i kort Tid befordret fra Livet til Døden!“

Saaledes hævnede Englænderne sig i Delhi. Ogsaa i Audh blev Opstanden dæmpet, og Oprørshæren, der i lang Tid laa foran Hovedstaden Lakhnau (Luknow) adsplittet efter heltemodige Kampe; men da Begivenhederne i dette Land frembyde en mere end almindelig Interesse, skulle vi nedenfor omtale dem noget vidtløftigere.

II. Opstanden i Audh. Begivenheder i Setapur.

Kongeriget Audh, Ostindiens Paradiis og et af Naturen i alle Retninger rigt udstyret Land, ligger Nordvest for Calcutta imellem Nipal og Ganges og gjennemstrømmes af en Mængde Floder, som alle udmunde

*) I Aaret 1756 erobrede Radjaen af Bengalen Fortet Calcutta, og hans Embedsmænd spærrede alle Fangerne, ialt 146, ind i et snevert Fængsel, der kun var atten Fod langt og elleve Fod bredt. Den næste Morgen vare kun tre og tyve endnu ilive, Resten var omkommen paa Grund af den utaalelige Hede, den forpestede Luft og Mangelen paa al Bevægelse.

i denne Hinduernes hellige Flod; det er omtrent elleve Hundrede Qvadratmile stort og har henimod fire Millioner Indbyggere.

Først i Februar Maaned 1856 var dette Land kommet i Englændernes umiddelbare Besiddelse, og Indbyggerne havde, som det synes, ikke havt Meget imod at komme ind under det fremmede Herredømme, som allerede i mange Tider havde været etableret i Nabolandene. Befolkningens store Fleertal var nedsunken i Sløvhed og Ligegyldighed, fremkaldt ved deres egen Regjerings Uduelighed og Svaghed; de lavere Klasser, der vare forarmede og ved samvittighedsløse Embedsmænds Havesyge berøvede deres Eiendom, kunde i alt Fald Intet tabe ved en Regjeringsforandring, og kun de Folk, som havde levet af Hoffet og ved Forandringen mistede deres Erhverv, tilligemed Saadanne, som under Anarchiet ulovligt havde tilvendt sig Eiendomme, der ikke tilhørte dem og maatte ængstes for det ordnede Regimente, der paa det Strengeste undersøgte deres Adkomst til disse, nærede afgjort Uvillie imod de Fremmede. Det var derfor til at forudsee, at den mere anseete og velhavende Befolkning i Tilfælde af Uroligheder enten vilde vise sig aabenbar fjendtlig eller dog ganske passiv, medens Indbyggernes store Fleertal sandsynligviis som en død Masse vilde være altfor sløv til at tage Parti og roligt see Begivenhederne gaae deres Gang.

Saaledes var Stillingen ved Begyndelsen af det skjæbnesvangre Aar 1857. Det første Tegn paa Mistillid til den engelske Regjering i Audh var grundet i religieuse Hensyn og stod derfor i god Overeensstemmelse med den almindelige Stemning mellem Hinduerne; men da det kun var en enkelt Mand, en muhamedansk Præst eller Moulvi, som i Februar 1857 satte Sagen i Gang i Feisabad, havde det Hele ikke stor Betydning.

Som det sædvanligt er Tilfældet med de muhamedanske Opvækkelsesprædikanter, udgav han sig for at være en Efterkommer af Propheten og kom til Byen i et pompeust Optog med Heste, Kameler og bevæbnede Følgesvende; han var født i Residentsskabet Madras, forstod taalelig godt Engelsk og var en personlig tapper og fyrig Mand, der havde gjennemreist en Mængde indiske Byer og hvervet Disciple. Senere Undersøgelser bragte for Dagen, at han havde prædiket en „jehad“ eller Religionskrig imod „kafirerne“ eller de Vantroe, som Europæerne kaldtes. Hvor de engelske Øvrigheder imidlertid vare komne under Veir med hans Virksomhed, var han bleven udjagen af Byerne, men da man ikke kjendte Noget til ham i Feisabad, fik han uforstyrret Ro til at prædike i et Par Dage. Det varede naturligviis ikke længe, førend man fik Øinene op for det Farlige ved de Lærdomme, Moulvien gav tilbedste. En Indfødt underrettede Commandanten i Byen derom, og man tog strax kraftige Forholdsregler: Moulvien blev opfordret til at udlevere sine egne og sine syv Ledsageres Vaaben og ophøre med Prædikener, Pengeuddelinger og andre lignende fredsforstyrrende Handlinger; men saasnart han var ude af Byen, skulde hans Vaaben tilbagegives ham. Manden svarede afslaaende paa Commandantens Fordringer, og denne sendte derfor ved Nattetid en Deling Infanteri imod ham. Da man ikke kunde overraske Muhamedanerne, udspandt der sig en livlig Kamp mellem dem og Spahierne; flere af disse fik svære Saar, og det varede nogen Tid førend Moulviens Folk bleve nedskudte. Han selv søgte Skjul i en Krog, men blev trukken saaret og stærkt blødende frem og sat i Fængsel efterat have udleveret sine Vaaben; dog ansaaes han for at være en altfor farlig Person at beholde i Feisabad, og han

blev derfor sendt til et af Soldatercantonnementerne i Omegnen.

Hele denne Affaire var gaaet af uden nogen Deeltagelse fra Befolkningens Side. Enten det nu var fordi Moulvien var en Sunniter, og Muhamedanerne der paa Stedet vare Schiiter*), eller fordi Hinduerne endnu havde i frisk Minde, med hvilket Raseri Muhamedanerne for ikke længe siden havde angrebet deres Tempel for Abeguden, fordi der gik det Sagn, at en muhamedansk Helgen for flere Aarhundreder tilbage var bleven begraven under dette; nok er det: Befolkningen rørte sig ikke, og det korte Vindstød blev snart fulgt af et fuldstændigt Stille.

Allerede i Begyndelsen af 1857 vare dog Indbyggerne i Audh blevne underrettede om, at der var store Ting ivente. Med en ubegribelig Hurtighed havde smaae Brødkager som Budstikker gjennemløbet Landsbyer og Stæder som Tegn paa, at en almindelig Reisning af Nationen forestod; men hvem der skulde begynde den, og hvad den egentlig tilsigtede, var for de Fleste en endnu uløst Gaade.

Rygterne om, at Englænderne havde kommet Svinefedt i Patronerne og knuste Been i det Meel, som blev udleveret til Soldaterne, henledede paa eengang Opmærksomheden paa Hæren som det Sted, hvor Misfornøielsen først vilde bryde frem, men i Marts og April Maaned skete dog Intet i Audh, skjøndt hverken

*) Sunniter og Schiiter danne to hinanden modsatte, næsten fjendske Partier indenfor Islamismen. Sunniterne medtage alle Chaliferne ligefra Muhamed, Schiiterne forkaste derimod dem, som beklædte denne Værdighed før Ali, Prophetens Svigersøn, og anerkjende heller ikke de Forandringer, der bleve foretagne i Muhameds Lære under de første Chalifer, og som efter Traditionen (Sunna) tilskrives Propheten selv.

hinduiske eller muhamedanske Fanatikere forsømte noget Middel for at opflamme Befolkningen, og Oprøret allerede rasede i Nabolandet Delhi. Maaskee skyldtes dette den dygtige Sir Henry Lawrences Bestræbelser. Han var i Marts 1857 bleven Gouverneur over Audh, og skjøndt han fandt Landet i en betænkelig Tilstand, holdt han dog med beundringsværdig Omsigt og Ro i nogen Tid Opstanden nede, medens han i Stilhed beredte sig paa alle Eventualiteter.

Men Flammen skulde kun dæmpes i Hinduernes Blod. Den 30te April 1857 viste Rekruterne af det syvende irregulaire Infanteriregiment, som dengang var stationeret i Lakhnau, Tegn paa Mytteri. Det var ikke længe siden, at de unge Soldater havde begyndt Exercitsen med skarpe Patroner; men efterat de uden Modstand havde benyttet disse i Løbet af omtrent fjorten Dage, negtede de pludseligt at modtage dem, og først da Lieutenant Mecham, en af de engelske Linieofficerer, viste dem det Taabelige i nu at modsætte sig Brugen af Patroner, som de allerede i en halv Maaned havde benyttet, og som de meget godt vidste vare ganske af samme Slags som de sædvanlige, faldt de atter tilføie, og Alt syntes roligt. Den følgende Dag meldte Commandeersergeanten, at Folkene atter vare opsætsige, og det blev derfor nødvendigt at indeslutte dem i Casernen, medens de indfødte Officerer fik Ordre til at berolige deres Landsmænd. Da disse imidlertid syntes noget uvillige dertil og navnlig protesterede energisk imod selv at afbide Patronerne i Regimentets Paasyn, blev det besluttet deels at holde en formelig Parade og deels at indberette Sagen til Gouverneuren; men førend Noget af dette blev iværksat, indløb en ny Melding til Commandoen, som gik ud paa, at Soldaterne vilde dræbe enhver Europæer, som vilde tvinge dem til at afbide Patronerne, og enhver

indfødt Officeer, som lod sig formaae til at gjøre det Samme.

Sagen begyndte nu at see saa alvorlig ud, at det blev nødvendigt at melde Regimentets opsætsige og mistænkelige Holdning til Sir Henry Lawrence; men allerede om Morgenen den tredie Mai kom en Sergeant med den Efterretning, at Soldaterne havde isinde at dræbe alle de europæiske Officerer, og den høistbefalende indfødte Officeer, der var tro, bekræftede denne Melding ved at berette, at Soldaterne løb til deres Vaaben og vare ifærd med at bemægtige sig Arsenalet, hvorhos han paa det Kraftigste raadede Officererne til at flygte bort, da de ellers ufeilbarlig vilde blive myrdede. Han tilføiede, at det var de gamle Spahier, der havde sat ondt Blod i Rekruterne ved at true dem med, at de vilde miste deres Kasterettigheder og deres Religion, dersom de afbed Patronerne, og Sagen var herved ført ind paa et Gebeet, paa hvilket Hinduen er nok saa fiintfølende*) som Muhamedaneren. De engelske Officerer lode sig imidlertid ikke forbløffe, men grebe deres Vaaben og gik ud til Oprørerne. Skjøndt disses Holdning ikke var ønskelig, var der dog ingen af dem, som turde lægge Haand paa Englænderne, og ved de indfødte Officerers Mellemkomst lykkedes det ogsaa at faae Folkene til at gaae fra hinanden; men de stode fast paa, at de vilde beholde deres Vaaben. Ogsaa dette opgave de dog, da der begyndte at gaae Rygter om, at en Afdeling af Tropperne i et af Cantonnementerne var bleven beordret til Lakhnau for at betvinge Mytteriet, og Dagen efter bleve de værste

*) Det ansees af Hinduen for den største Skjændsel, som kan overgaae ham, at miste sine Kasterettigheder, og skjøndt han ellers kan være ligegyldig nok i religieus Henseende, taaler han dog ikke, at nogen Fremmed blander sig i saadanne Sager.

Urostiftere fængslede. Af Forhørene fremgik det, at det var paa Opfordring af et af Cantonnementsregimenterne, at Rekruterne havde gjort Opstand.

Skjøndt der saaledes for Øieblikket syntes at være tilveiebragt Rolighed, var dog Sir Henry altfor fremsynet til at kunne troe paa dennes Varighed, saameget mere, som netop paa denne Tid Efterretningen om Oprøret i Delhi naaede Audh, og han tog derfor alvorlige Forholdsregler. Han indkjøbte Forraad, befæstede de vigtigste Punkter i Staden, i Tilfælde af, at Oprørerne skulde vove en Beleiring, og for ikke indenfor Lakhnaus Mure at være uleiliget af Mytteri og Uroligheder sendte han en Deel af Garnisonen, der dengang vel kunde beløbe sig til otte Tusinde Mand, ud til Landdistricterne. Et af disse bortsendte Regimenter myrdede imidlertid alle sine Officerer med Undtagelse af en eneste og begav sig derpaa til Delhi, hvor det forstærkede den derværende, allerede betydelige Oprørsskare.

Størstedelen af Mai Maaned anvendte Sir Henry til at træffe de nødvendige Forsvarsanstalter; imidlertid begyndte Landdistricterne at blive urolige, og Troppeafdelinger, der vare sendte ud, deels for at holde Orden, deels for at bringe Forstærkning andre Steder hen, kom ofte i stor Fare, da det allerede var bekjendt, at Hæren vilde gjøre Oprør, og Befolkningen som Følge deraf ikke var bange for at gribe til Vaaben, hvilket den tre Maaneder tidligere aldrig vilde have vovet. De engelske Officerers Stilling var saameget farligere, som flere af de Folk, der skulde tjene dem til Bedækning, tidligere havde gjort Mytteri, og det kan kun tilskrives den Omstændighed, at Ingen endnu rigtig turde begynde, førend Hovedstaden havde givet Exemplet, at de saa ofte undgik at blive myrdede. Det vilde have været umenneskeligt at fordre af disse

Mænd, navnlig af Officererne paa Udstationerne, at de skulde være forblevne paa deres Poster, thi det var den visse Død, og Sir Henry lod dem derfor ogsaa deels ved Breve, deels ved Telegrammer underrette om, at skjøndt „England ventede, at enhver Mand vilde gjøre sin Pligt“, havde de dog frie Hænder til at sørge for deres egen Sikkerhed.

Endelig, den tredivte Mai, gjorde de indfødte Tropper, der laae i Cantonnement en halv Miils Vei fra Lacknau, Oprør. Det var rimeligviis det 71de irregulaire Regiment, som begyndte; men til dette sluttede sig strax det 48de og en Deel af det 7de Cavalleriregiment, medens det 13de Regiment tildeels forblev tro. Landstederne i Omegnen bleve som sædvanligt stukne i Brand og andre Uordener begaaede; men da Sir Henry commanderede Artilleri og europæiske Tropper ud imod Oprørerne, trak de sig tilbage i Retningen af Setapur, en Udstation, ikke langt fra Lacknau. Denne Stations Stilling blev derved meget farlig, og Sir Henry havde ogsaa besluttet at sende et Compagni af det 32te Linieregiment dertil; men et Oprør mellem Befolkningen i selve Hovedstaden tilintetgjorde denne Plan.

En stor Skare bevæbnede Kjeltringer, forsynede med grønne Bannere, havde nemlig samlet sig i et af Byens Qvarterer, Mofteegunge, og vare derfra dragne bevæbnede imod Naboqvartererne, hvor de havde myrdet en engelsk Contoirbetjent, der imod sine Venners Raad havde været dumdristig nok til at vove sig ind i denne Deel af Staden med nogle faa bevæbnede Ledsagere. Efter denne Daad havde Skaren begivet sig til Kotwallee'en eller Hovedpolitistationen og forsøgt at storme denne. Politiet ilede imidlertid ud, angreb Urostifterne og adsplittede dem. Mangfoldige bleve dengang arresterede, og skjøndt hele Sagen i og

for sig var af ringe Betydning, fik Englænderne dog ved denne Leilighed et sørgeligt Beviis paa, at Alle, baade Høie og Lave, vare paa Parti med Hæren imod dem, og at Opstanden var langt mere udbredt, Jordbunden, paa hvilken de traadte, langt mere undermineret, end de nogensinde havde troet. Navnlig reistes der stærk Mistanke mod en høitstaaende Indfødt, Shurruffo Dowlah, der havde været Førsteminister under det gamle Regimente, og skjøndt han ikke nu kunde overbevises om Noget, er det dog sikkert, at han senere i Forbindelse med Moulvien fra Feisabad, der imidlertid var bleven løsladt, gjorde Englænderne al den Fortræd, han kunde, under Lacknaus Beleiring, indtil han blev myrdet af sine Egne, der troede, at han havde forraadt dem til Englænderne. Ogsaa Moostufa Alee Chan, den afsatte Konges ældre Broder, og nogle Slægtninge af den kongelige Familie i Delhi bleve ved denne Leilighed fængslede.

Efterretningen om Opstanden i Lacknau spredtes med Lynets Fart over hele Audh. Alle Udstationerne fik derved Tegnet til at følge efter, og Exemplet blev næsten øieblikkelig fulgt af de indfødte 9de, 10de og 41de Regimenter, som laae i Setapur. Regjeringscommissairen paa dette Sted, der ligger imellem Lacknau og Schah-Djehanpur, troede paa sine Soldaters Troskab og havde allerede flere Gange i Breve til sine Venner udtalt sig gunstigt om deres gode Holdning; han havde derfor blot havt sin Opmærksomhed henledt paa at forhindre Overløbere og Flygtninge fra at komme til Leiren og gjøre Ufred, og dette var bleven iværksat paa en ganske sindrig Maade. Leiren blev paa to Sider omflydt af en dyb Strøm, der kun paa faa Steder var passabel, og i den Vinkel, som Strømmen ved sin Krumning dannede, laa Commissairens

Huus, hvor hans Familie og flere andre Personer boede. Bagsiden af Huset vendte imod Floden, Forsiden ind imod Landet. I længere og kortere Afstand foran Huset befandt sig deels det militaire Politi, deels Artilleriet, fire Kanoner, og deels de indfødte Infanteriregimenter, som altsaa vilde komme til at tage imod Fjenden, saasnart en saadan rykkede frem, medens Boligen, der i Ryggen dækkedes af Floden, vilde ligge mindst udsat. Som man imidlertid med eet Øiekast kan see, var denne Plan kun beregnet paa Angreb udenfra, og den brave Commissair havde ikke tænkt paa, at hans Dispositioner i det Tilfælde, at Tropperne vendte sig imod ham selv, vilde blive en afskyelig Fælde for ham og de Englændere, som søgte Tilflugt i hans Bolig: han stolede trygt paa sine Folk og kunde maaskee efter deres tidligere Opførsel heller ikke gjøre Andet; navnlig havde det 10de Regiment hans ubegrændsede Tillid. Det 41de Regiment var han mindre sikker paa og havde derfor lagt det længst bort.

Men det var netop det 10de Regiment, som begyndte Opstanden. Den 2den Juni, kort efter at man havde faaet Underretning om Begivenhedernes Gang i Lacknau, negtede Regimentet at modtage nogle Foustager Meel, som vare sendte af Stedets „Kotwal“ eller Øvrighedsperson, erklærede, at Varerne vare forfalskede ved at blandes med knuste Been, og fordrede, at det Hele skulde kastes i Floden. Det skete. Samme Dag toge nogle Mænd af det samme Regiment sig den Frihed at plyndre Frugttræerne i Regjeringscommissairens og andre Officerers Haver, og da man spurgte dem om Grunden til deres uforskammede Opførsel, svarede de, at de kun gjorde, hvad saamange Andre tillode sig, men at det vilde gjøre dem ondt, hvis de havde feilet. Den umistænksomme Commissair tog disse undskyldende Ord for et Tegn paa Regimentets Loyalitet, saa-

meget mere, som en af dets ældste indfødte Officerer, en graahærdet Mand paa tresindstyve Aar, med Taarer havde forsikkret ham, at Folkene vare troe, og han anede ikke, at der under den glatte Maske ligefra Begyndelsen af kun havde ligget den Hensigt at gjøre Europæerne sikkre for saameget bedre at faae dem i Garnet. Han fik det desværre først at vide, da det var for seent, og den mærkelige Overbeviisning om Soldaternes Troskab, han vedblev at nære, selv efter at disse havde viist utvetydige Tegn paa Mytteri, ja, selv efter at baade han og andre Officerer hemmeligt vare blevne underrettede om, at der var Noget igjære, kan kun forklares af den psychologiske Egenhed ved Mennesket, at det gjerne troer, hvad det helst vil troe.

Som vi ovenfor have seet, havde en Deel af de ved Lacknau adsplittede Oprørere begivet sig paa Veien til Setapur; for at forhindre disse fra at komme til Militairstationen og foraarsage Uroligheder havde Mr. Christian — Regjeringscommissairen — sendt det 41de Regiment under Oberst Birch bort for at møde dem og jage dem bort. Saasnart denne Deling kom tilbage til Stationen, meldte Obersten, at der viste sig Tegn paa Misfornøielse, og kort efter saae man et af Compagnierne svinge ud fra Linien og marschere henimod den Bygning, hvor Stationens Pengekasse opbevaredes. Øieblikkeligt sendte Mr. Christian Oberst Birch og et Par Lieutenanter bort for at forsvare Kassen, befalede det 9de og 10de indfødte Regiment at rette de fire Kanoner mod Oprørerne og gav Capitain Hearsey af Feltpolitiet Ordre til at sende en saa stor Bedækning som muligt til hans Huus, hvor de fleste af Officerernes Hustruer og Børn befandt sig; men næppe vare disse Forholdsregler trufne, førend der indløb Melding om, at Kassen var bleven tagen, at 9de Regiment havde skudt

sin Chef og Lægen og nu tilligemed 10de Regiment marscherede lige løs paa Regjeringscommissairens Bolig. Oprøret var brudt ud i hele sin Vælde og kastede sig som en rivende Strøm over de faa Europæere, som ikke havde nogensomhelst Magt at stille imod det!

Man tænkte først paa at bringe Damerne i Sikkerhed over den lille Flod; men Alle kunde ikke frelses i den korte Tid. Mr. Christian, der saae, at Alt var tabt, gik langsomt ned imod Strømmen; foran ham gik hans Hustru med et lille Barn paa Armen. De naaede lykkeligt den modsatte Bred — da faldt han, ramt i Ryggen af et Skud fra Oprørerne paa den anden Side; hans Hustru, der synes at have været lidt forud for ham, vilde ikke forlade sin døde Ægtefælle, men satte sig med Fortvivlelsens Mod ved Siden af hans Liig; ved hendes Fødder løb den lille Strøm, der kun for et Øieblik vilde være en Hindring for de rasende, fanatiske Fjender; hiinsides Strømmen stod hendes Hjem og Alt, hvad hun havde eiet, i Flammer; og dog blev hun, skjøndt Redning var mulig ved Flugt. Endnu faa Minutter, da satte Oprørerne over Floden, hvor den var lavest — Alder og Kjøn gjorde for dem ingen Forskjel, og et Øieblik efter vare Moder og Barn ikke længere blandt de Levende.

Fireogtyve Europæere bleve myrdede paa denne skrækkelige Dag. Kun Faa undkom og forenede sig paa Flugten med Andre, der vare ligesaa ulykkelige, som de selv; men Enkelte bleve fangne og naaede først efter lang Tids Forløb Lacknau, hvor de idetmindste forholdsviis kunde være i Sikkerhed. Iblandt disse Sidste var den ovennævnte Capitain Hearsey af Feltpolitiet, og det er af hans Indberetning til Overcommandoen, vi have laant de efterfølgende Meddelelser.

Klokken to om Eftermiddagen, da Blodbadet var tilende, blev han som Fange tilligemed nogle andre Euro-

pæere bragt til en af de myrdede Officerers Bolig, som endnu ikke var brændt. Medens han var der, kom hans Oppasser og berettede ham, at han havde seet to Damer skjulte under en Busk. Hearsey vilde strax ud for at lede dem op og om muligt bringe dem i Sikkerhed; men hans Vogtere vilde ikke tillade ham at forlade Huset, skjøndt det dog syntes, at de vare venligt stemte mod ham og ønskede at frelse ham; først efter mange Bønner bleve to Mænd sendte ud i den angivne Retning, og de vendte snart tilbage med de to stakkels Flygtninge, som viste sig at være nærbeslægtede med et Par af de myrdede Officerer.

Henimod Aften fik Hearsey en lukket Vogn, som tilhørte en af hans Tjenere, og efterat have anbragt de to Damer og et Par Andre, som ligeledes vare blevne sparede, i den, forklædte han sig som Hindu og begav sig tilligemed nogle faa Trofaste bagefter Vognen henimod det Sted, hvor Oprørerne havde slaaet Leir. Det var et voveligt Foretagende; men der var ingen anden Vei at komme, og det lykkedes ham ogsaa paa Grund af den almindelige Forvirring at naae en nærliggende Skov, hvor han gjorde Holdt under et Træ. Han vilde strax have draget videre, men de Indfødte, som fulgte ham, erklærede, at det vilde styrte dem Alle i Fare, da talrige Skarer af Marodeurer fra Regimenterne, netop naar Mørket faldt paa, vilde streife om i Egnen for at dræbe og plyndre enhver Europæer, de traf, og tilmed ønskede de selv Tid til at ordne Alt til de Fremmedes Flugt.

Uagtet alle Forholdsregler havde dog nogle af de indfødte Officerer ved det 41de Regiment faaet Nys om, at Capitainen var undsluppen, og de sendte derfor en Deputation til hans Compagni, der skulde sige, „at det var uundgaaelig nødvendigt for Soldaterne af Feltpolitiet at dræbe deres Officerer — saaledes havde de gjort —

eller ogsaa at udlevere Capt. Hearsey fangen til dem.“ Da Feltpolitiet imidlertid negtede at indlade sig herpaa, og det 41de Regiment paa den anden Side ikke ønskede en farlig Spaltning paa et saa tidligt Stadium af Oprøret, foreslog dets Officerer, at man skulde raadslaae om Tingen, og derpaa gik Feltpolitiet ind. Hearseys Venner underrettede ham strax om, hvorledes Sagerne stode, og anbefalede ham at flygte uopholdeligt, saameget mere som det nu var blevet saa seent, at han nok kunde gjøre det uden synderlig Fare, og Capitainen forlod derfor sit Skjul tilligemed alle de Andre omtrent ved den Tid, da Raadslagningen skulde finde Sted. De vare et Selskab af sex Europærere, og sytten Indfødte tjente dem til Bedækning. Hearsey selv var tilhest, og Damerme bleve satte paa en Elephant, som Capt. Hearsey havde forskaffet sig og som egentlig havde været bestemt for et saakaldt „flyvende Corps“, hvilket den nu myrdede Regjeringscommissair havde tænkt paa at oprette, da han hørte Rygterne om Opstandens Udbrud i Lacknau. Nu kom den til god Nytte; Hearsey var saa heldig at faae sine Vaaben udleverede, men hans øvrige Eiendom, der ikke beløb sig til saa ganske Lidet, blev Oprørernes Bytte.

Hele Natten gik det fremad mod Nordvest. Ved Morgengry naaede man en Landsby, Oall, hvor man ventede at kunne finde Hvile og Vederqvægelse, navnlig for Damerne, der vare meget medtagne af Anstrengelse og Søvnløshed; men de Flygtendes Bøn, om endog blot for et Øieblik at maatte standse forat stige af Dyrene og hvile sig, blev afslaaet, og det Eneste, de kunde opnaae, var at faae to Følgesvende, der ledsagede dem gjennem Rajahen Unrood Singhs District; thi deres Venner fra Setapur turde ikke følge dem længere. Den næste Nat rev Elephanten sig løs og løb bort; det blev derfor nødvendigt for

Hearsey og hans Følge at vente et Par Dage i en lille By, Baragaon, og medens de befandt sig der, var Capitainen saa heldig at modtage et Brev fra en af sine Venner, der havde erfaret, at han lykkeligt var undkommen fra Blodbladet, og raadede ham til snarest muligt at støde til ham i Mullapur, der ligger ved en af Ganges's Bifloder, for derfra i Baade at gaae til Calcutta. Han fulgte dette Raad, traf sammen med Vennen, nogle andre Officerer og et Par Damer, og ved Nattetid indskibede man sig og seilede ned ad Floden.

Allerede den næste Dag, da de naaede Rampur, erklærede imidlertid en af de indfødte Høvdinger, som forøvrigt syntes at være venlig sindet imod de Flygtende og forsynede dem med hvad de trængte til, at Farten nedad Floden vilde være forbunden med altfor stor Risico, da Oprørerne stadigt bevogtede Bredderne og allerede havde myrdet Flere, der havde forsøgt at redde sig ad denne Vei. Det blev derfor nødvendigt atter at begynde Toget tillands, og paa denne Maade kom de til Byen Mutteeara, hvor Regjeringens Agent, Fukerooddeen Chan modtog dem godt og lovede dem Beskyttelse, ja endog stillede Baade til deres Raadighed, ved Hjælp af hvilke de i Tilfælde af Fare kunde sætte over paa Flodens modsatte Bred og skjule sig i Junglerne — saaledes kaldes de tætte indiske Underskove — indtil Uveiret var trukket over.

Da Selskabet havde opholdt sig to Maaneder i Mutteeara indfandt sig pludselig en Skare paa trehundrede Indfødte af et af de Regimenter, der laae for Lacknau, for at bemægtige sig de Flygtende. Disse grebe derfor til Vaaben — Selskabet udgjorde nu elleve Personer — og henvendte sig strax til Fukerooddeen om Hjælp og Beskyttelse. Da denne imidlertid nu syntes ikke at tage noget Hensyn til dem og hverken vilde yde dem Understøttelse eller lade dem slippe bort, begyndte de at ane

Uraad og saae ingen anden Udvei end at indgaae et Compromis med Høvdingen for Oprørerne fra Lacknau, der i Overeensstemmelse med dette allerede marscherede bort den samme Aften fulgt af Fukeroodeen Chan og firehundrede Soldater. Da Leiligheden derved var aabnet til Flugt, gave de ulykkelige Hjemløse sig atter paa Vandring og fik kort efter af en venligsindet Høvding Beviis ihænde for Chanens Forræderi: han havde ligefrem solgt dem til Oprørerne, og det Løfte, der var bleven givet dem om, at de maatte beholde deres Vaaben, havde han isinde at bryde ved den første Leilighed. At Høvdingen havde talt Sandhed, viste sig snart.

De vare ikke komne mere end to Dages Reise fra Mutteeara og vare netop stegne af forat forfriske sig lidt, da nogle af Beboerne i den Landsby, hvor de opholdt sig, kom løbende med den Melding, at henved trehundrede Mand, der vare udsendte for at forfølge dem, nærmede sig og ikke vare langt borte. Øieblikkelig brød man op, nordpaa gik Marschen ligesom tidligere, og henimod Aften naaede Flygtningene Bredderne af Floden Mohan; men der var ingen Baad at finde til Overfarten. Man besluttede da at gaae høiere op mod Flodens Udspring, imod Vest, hvor der fandtes et Vadested; men da Veien gik igjennem meget høit Græs og tornet Underskov, og det tilmed havde regnet stærkt, siden Selskabet havde forladt Landsbyen, led navnlig de stakkels Damer overmaade meget, og man besluttede derfor at holde en lille Rast, da Vadestedet endelig var naaet.

Pludselig bleve Alle opskræmmede af et Skrig. Deres Forfølgere havde naaet dem, skjulte af Skoven, og saasnart de kom nær nok, aabnedes der en heftig Ild paa Flygtningene. Den gjorde dog ingen Skade.

To af Damerne og en af Herrerne flygtede strax videre mod Vest for om muligt at naae en venligsindet Rajahs Territorium *); men Capitain Hearsey og en anden Officeer bleve tilbage, og den Førstnævnte var saa heldig ved sit første Skud at fælde den fjendtlige Anfører. Dermed var Forfølgelsen forbi, Oprørerne gjorde omkring og trak sig tilbage. De to Mænd slæbte sig i de følgende Dage med Møie fremad, halvnøgne, barfodede og plagede af Hunger og Climatfeber, og da de naaede Landsbyen Sonapatha, hvor de traf sammen med nogle andre Lidelseskammerater, der allerede tidligere vare svømmede over Mohan, var Selskabet svundet ind til fem Personer, idet de Tre, som ovenfor omtalt, havde forsøgt Lykken ved at flygte mod Vest, En var bleven dræbt af en Alligator, da han vilde svømme over Mohan, og to Damer og et Barn efter Sigende endnu befandt sig i Junglerne. Der blev strax sendt Folk ud for at søge efter dem; men de kom tilbage med uforrettet Sag, og senere Efterforskninger førte ikke til noget bedre Resultat.

Endnu engang maatte Hearsey og hans Venner flygte for Oprørerne, og der indløb endog til den Rajah, hos hvem de netop da opholdt sig, og af hvem de bleve venligt behandlede, en Ordre fra en af Oprørets Ledere, Shurfood Dowlah, i hvilken denne forlangte de fem Europæere enten levende eller døde (deres Hoveder), men de Flygtende slap dog bort, forinden Ordren kunde bringes i Udførelse. To af de Fem døde kort efter, to Andre bleve saa angrebne af Junglefeberen, at de maatte blive tilbage i en venskabelig Høvdings

*) De vare dog ikke saa heldige, men bleve kort efter opsnappede og bragte tilbage til Mutteeara, hvorfra Fukeeroddeen sendte dem til Oprørernes Hovedqvarteer i Lacknau; efter al Sandsynlighed ere de blevne myrdede, thi man har senere Intet hørt om dem.

Værge, og af alle de Elleve naaede kun Hearsey alene Lacknau efter ni Maaneders Omflakken, under hvilken han havde gjennemstreifet Landene mod Nordvest, fra Audh lige op til Nipaul og Foden af Himalayas Bjerge. Hvad der imidlertid havde tildraget sig i Lacknau, skulle vi senere omtale.

(Fortsættes.)

Kunstnerparret Rosing.

(Af N—h.)

(Forf. til Kamma Rahbek og hendes nærmeste Omgivelser.)

Michael Rosing er født den 19de Februar 1756 i det afsidesliggende, melancholske Røraas, hvor Kobberværkerne hæve sig med de hvide Sneefjelde til Baggrund. Faderen var en fattig Præst, der døde tidligt, og Moderen giftede sig igjen med en Kjøbmand Møllmann i Trondhjem. Denne satte Stedsønnen i Byens Latinskole. Den bekjendte Philosoph Treschow var dengang Conrector ved Skolen og havde en ualmindelig Godhed for den smukke, opvakte Dreng. I det store Chor i St. Olafs Kirke sang han ofte med høi Begeistring, og hans deilige Discantstemme klang reent igjennem. Alle hans Phantasier og Drømme gjaldt Sagaernes storslaaede Tid. Saaledes voxede han op fra Barn til Yngling, og nitten Aar gammel dimitteredes han i Juni 1775 til Kjøbenhavns Universitet. Han glimrede ikke ved Examen Artium, men ansaaes dog for en ret god Student. Det var hans Bestemmelse at fortsætte Studeringerne, og han besøgte ogsaa ret flittigt de philosophiske Collegier. Her traf han sammen med en anden ung Rus, K. L. Rahbek, til hvem han senere skulde komme til at staae i et meget fortroligt Forhold. I Begyndelsen saae Rosing skjævt til Rahbek; det blev nemlig denne overdraget efter vel overstaaet første Examen paa Universitetet at oplæse en da brugelig Taksigelse paa latinske Vers. Alle Normændene for-

Michael Rosing.

argedes over, at et saa ungt Menneske af et ubetydeligt Udseende skulde være deres Ordfører, og en af de Ivrigste iblandt dem var Rosing. Kort Tid efter kom de paa en mindre venskabelig Maade i Berøring med hinanden. En Dag, da Rosing ikke havde faaet Plads ved en Forelæsning til anden Examen, tog han fat paa Rahbek, der tilligemed nogle Andre paa Grund af deres Lidenhed havde taget de bedste Pladser, og paa ægte norsk Maneer kastede han ham baglænds ned over Bordet, der stod bagved, saa at han kom til at staae paa Hovedet mellem dette og Bænken; denne Stilling kunde i Længden let være bleven mindre heldig for Rahbek, hvis ikke en af de danske Studenter, hvem han var iveien, havde kastet ham ned ad de bageste Bænke, og efter disse farlige Evolutioner kom han atter uskadt paa Benene. Da Rosing senere blev Contubernal med en Skolekammerat af Rahbek, traf de oftere sammen, og da gik det mere venskabeligt til. Deres Interesser vare omtrent fælles, idet de samlede sig om Literaturen og navnlig om Theatret, som de begge ofte gjæstede. Allerede den tredie Novbr. 1773 var der her debuteret en sextenaarig, yndig og følelsesfuld Skuespillerinde, Johanne Cathrine Olsen, der allerede som Barn var sat i Theatrets Dandseskole, hvor hun havde tilegnet sig en rank og let Holdning, en ædel Anstand og smukke Bevægelser. Hun var blond, med deilige, store, blaae Øie, men hendes Ansigts Profil var ikke regelmæssig smuk. Hun var af Middelstørrelse og temmelig fiin og spinkel af Figur. Af Naturen var hendes Talestemme svag og uden Velklang, men efter faa Aars Forløb havde hun forbedret den, saa at den næsten var ligesaa skjøn, som den var naturlig og sjælfuld. — Var hun saaledes end ikke af Naturen udrustet med de største legemlige Fortrin, saa var der dog over hendes hele Person en saadan Qvindelighed og Ynde,

at hun let kunde indtage Enhver. Efter at hun i nogen Tid havde været Figurantinde, debuterede hun som sagt den tredie Novbr. 1773 i Voltaires Comedie „Nanine“, hvori hun gav Titelrollen. Her røbede hun strax en saa levende Phantasi, en saa varm og dyb Følelse, et saa sjælfuldt Foredrag og et saa hjerteligt, begeistret og fordringsløst Spil, at Publikum af ganske Hjerte tiljublede hende sit Bifald. Hun gav sig ganske hen i Rollen og spillede med en beundringsværdig Energi. Hendes Anstand, Holdning og Gang var ædel, og over hendes hele Person var der noget høist Interessant. Hendes Diction og Gesticulation havde en slaaende Naturlighed, forædlet af Poesi og Gratie. Det var da ikke underligt, at de to unge theaterlystne Russer lode sig fængsle af denne sextenaarige Skuespillerinde; men Ingen af dem røbede deres Følelser for Andre, i alt Fald gjorde Rosing det ikke, og det var netop et Tegn paa, at de vare dybe og sande*). — I Foraaret 1776 rygtedes det blandt Studenterne, at Rosing vilde gaae til Theatret, men Ingen vidste bestemt, om det var Sandhed. Netop den Dag, da Rahbek var oppe til Philosophicum, blev det almindelig bekjendt, at Rosing virkelig havde meldt sig til Theatret. Mellem Examinationerne gik Rahbek hen paa Neergaards Kaffehuus for at faae sig en Hjertestyrkning; ved hans Indtrædelse stormede en Normand ham imøde og spurgte: „Kjender Du ham, Trondhjemmeren Rosing?“ — „Jo!“ — „Veed Du, at han har givet sig til Theatret?“ — „Saa — aa?“ — „Hvad siger Du om det?“ — „At jeg vilde ønske, jeg kunde gjøre det Samme!“ — Disse forarge-

*) Jfr. Olsen havde lagt Mærke til, at et ungt Menneske, som var hende aldeles ubekjendt, hver Aften, naar hun skulde kjøre fra Theatret, kom for at hjælpe hende i Vognen, og hun var næsten lidt stødt over denne Paatrængenhed; i alt Fald fandt hun den noget forunderlig, men forøvrigt tog hun slet intet Hensyn til ham.

lige Ord rygtedes til Studiegaarden, og da Rahbek kom tilbage, saae han sig sat i den Nødvendighed at maatte gjentage dem mangfoldige Gange. Rosing fik dem også at høre, og det gav Anledning til, at han opsøgte Rahbek; da „blev gammelt Kjendskab til Venskab", og nu stod det klart for Rahbek, at ogsaa han for Fremtiden kun vilde leve for Theatret. Han siger, at Omgangen med Rosing har afgjort Alt, hvad han blev og har virket, ligesom Rosing ogsaa erkjender, at Omgangen med Rahbek havde stor Indvirkning paa ham.

Imidlertid nedsatte det Rosing i de Flestes Øine, og navnlig i Studenternes, at han vilde gaae til Theatret; thi Skuespillerstanden betragtedes da, og tildeels med Rette, med onde Blikke; men det var netop Rosing og hans tilkommende Hustru, der i denne som i saa mange andre Henseender skulde bringe Forandring.

Ligesom Jomfru Olsen nærmest var bleven antaget for sin smukke Sangstemme, saaledes ogsaa Rosing; thi man stræbte paa den Tid at faae det danske Syngespil igang og havde derfor nylig udstedt en Indbydelse til unge Mennesker med god Sangstemme om at indtræde i Theatrets Syngeskole. Her kom Rosing altsaa ind, og her traf han den yndige, elskværdige og derfor almindelig elskede og agtede Pige, hvis Bekjendtskab han længe forgjæves havde søgt at gjøre, og som saa endelig havde faaet den Beslutning i ham til at seire, at han vilde gaae ad de samme Veie, som hun. Det er ret charakteristisk, at Rahbek antager, at det ikke var Lidenskab for hende, der drev Rosing til Scenen, og han begrunder denne Antagelse derpaa, at Rosing var Jfr. Olsen aldeles ubekjendt, da han første Gang lod sig høre paa Syngeskolen. Dette var jo imidlertid ikke Tilfældet, og Sagen er vel den, at Rahbek ikke kunde tænke sig, at Rosing var saa stærkt for-

elsket, da denne aldrig med mindste Ord eller Mine havde røbet det for ham, skjøndt de oftere havde talt sammen om hende.

Michael Rosing var overordentlig smuk. Han var af Middelhøide med en herlig, musculeus og stærkt bygget Figur. Ansigtet var ædelt med skjønne Former og omgivet af et tykt, krøllet, mørkt Haar; Øinene vare blaae, kjække og lynende med et deiligt, sjælfuldt Blik. Hans hele Person var indtagende mandig, i Holdning og Bevægelse var han særdeles smuk og naturlig fri; allerede hans Fremtræden vakte Følelsen af, at han var aandfuld, dannet og urban. Naar man ikke kjendte, men kun saae ham, var der i hans Mine noget Stolt og Foragtende; hans Gang var trodsig og iilsom, og i en udfordrende Stilling kastede han Hovedet bagover. Der var derfor ogsaa Flere paa Theatret, som vel følte sig imponerede, men tillige lidt irriterede af ham, og man beskyldte ham derfor „norsk Studenteropblæsthed“. Men en saadan ung Mand er netop skikket til at vinde en fiin, begavet og længselsfuld Qvinde, naar han med hele sin Magt og alle sine bedste Evner i Blik, Mine og Ord kalder paa hende. Den i hele sit Væsen af Erotik gjennemtrængte unge Rosing blev da ogsaa inden lang Tid forlovet med sin stille, yndefulde Elskerinde.

Det varede imidlertid længe, inden Rosing kunde komme til at debutere, altsaa kunde han heller ikke blive ansat, og nu havde han næsten ingen anden Tanke end den at kunne holde Bryllup. Han skrev da et meget langt og endnu mere ivrigt Brev til Theaterdirectionen; det var paa tre Foliosider, og i sin Varme mærkede han ikke, at han lod en Side midt i det staae blank. „Det er et galt Menneske!“ sagde en af de daværende Directeurer, Carstens; „men

han har Ret!“ Dog varede det endnu nogen Tid med Rosings Debut.

I den lange Mellemtid mellem hans Antagelse og Optræden gik Rosing imidlertid ikke ledig. Den toogtyveaarige, udmærkede Skuespiller Schwarz havde i Aaret 1774 samlet flere unge Skuespillere om sig, og under hans Ledelse holdt de Læseprøver og Samtaler om dramaturgiske Æmner. De ældre Skuespillere spottede disse Sammenkomster, men efter at have gjort en Kunstreise til Paris vidste Schwarz med stor Energi at samle „alle sine yngre Venner“ i „det dramatiske Selskab“. Dets Plan var, at Medlemmerne „efter et grundigt, ved indbyrdes Raad og Kritik ledet Studium af Rollerne skulde give nogle Mønsterforestillinger, der ved stort Bifald skulde tvinge Skuespillerpersonalet i Almindelighed til at slaae ind paa en lignende kunstnerisk Behandlingsmaade af Forfatternes Arbeider.“ En af dette nye Selskabs Stiftere var den nylig antagne Elev, Michael Rosing, der ved sin poetiske Aand alt i høi Grad havde vundet Schwarz saaledes, at han i ham saae en stor Kunstner, skjøndt i en ganske anden Retning, end han selv. Selskabet vandt sig snart et Navn, og Rosings Virksomhed her havde deels en meget udviklende Indflydelse paa ham selv, deels skaffede den ham snart Anseelse i Theaterverdenen. Ogsaa hans tilkommende Hustru var Medlem af Selskabet.

Den sjette October 1777 debuterede Rosing endelig som Orosman i Voltaires Tragedie „Zayre“, der var oversat i slette, slæbende Alexandrinere, som han ofte senere spøgte over og gjorde Nar af. Han røbede strax sin ildfulde og energiske Følelse, sin store Smag og Begeistring og en meget aandfuld Natur. Men han fremtraadte ikke strax med den ham siden saa egne Fasthed og Bestemthed, og han havde endnu ikke rigtig Magt over sine Ansigtstræk. Heller ikke

hans Stemme var i Begyndelsen saa fyldig og klangfuld, som den senere blev; den var for svag til at kunne være et lydigt og godt Organ for hans store Følelse, Phantasi og Aandsfyrighed; „Midlernes Utilstrækkelighed til Ideernes fulde Udtryk gjorde ham ofte convulsivisk og svulstig i Bevægelserne og hylende i Dictionen, hvor Lidenskaben skulde komme til heftigt Udbrud.“ Og endskjøndt han, lige siden han tog den Beslutning at gaae til Theatret, havde afholdt sig fra al Omgang med sine Landsmænd for derved at kunne aflægge sin norske Dialect, var denne dog endnu noget stødende. Men hans Optræden havde noget stærkt Individuelt; og det Individuelle, det Individualiserende forekommer os at være uundværligt for enhver stor Skuespiller. Trods de enkelte Ting, der altsaa vare at sige imod ham, var hans Debut glimrende og henrev Tilskuerne. Og man kan gjøre sig Begreb om de Forventninger, man alt dengang nærede om ham, naar man hører, at, da han første Gang efter Debuten gav Møde i „det dramatiske Selskab“, og Schwarz skulde gjennemgaae hans Debutrolle, udbrød denne: „Orosman — Orosman var ypperlig i det Hele; — og det var hans første Prøve. Jeg vil ikke, siden det er første Gang, Orosman betræder dette farlige og slibrige Sted, tale om de Mangler, han kan have havt — det var hans første Prøve, og det undskylder alle smaae Feil, — store har man forgjæves søgt hos ham. Held være Dig, unge Broder! En stedse brændende Iver for Din Kunst boe i Dig! Bliv aldrig lunken, men bliv stedse liig Din første Aften, saa vil Du endog leve, naar Du har fuldendt Din Rolle paa Verdens Skueplads!“ — Og saaledes skete det: Michael Rosing lever endnu i sit skjønne Minde.

Kort efter sin første Optræden debuterede Rosing som Sanger i „Kongen og Forpagteren“, hvor han

spillede Richard. Hans smukke Tenorstemme vandt strax Publicum for ham, og i Forening med hans store musikalske Sands skaffede den ham snart en betydelig Plads ved Syngespillet.

Fire Maaneder efter sin Debut, den 11te Februar 1778, førte Rosing sin skjønne Brud for Alteret, og disse to Mennesker, hvis Naturer aandeligt vare hinanden saa nær beslægtede, skabte nu et hyggeligt og interessant Hjem, hvor Livets ædleste og skjønneste Magter toge Sæde, og over hvilket Familielivets rigeste Velsignelse hvilede. De paavirkede og udviklede i høi Grad hinanden, og det, at de fandt hinanden, har uden Tvivl havt megen Indflydelse paa deres fremtidige Storhed og derigjennem paa det Opsving, det danske Theater tog med dem og efter deres Tid. At eie et fredeligt og lykkeligt Hjem kunde nok være fornødent for Rosings i den første Tid efter Brylluppet; thi da havde de megen Modgang udenfor deres Huus. De Store og Fremtrædende og maaskee især de, der love saa Meget, som endnu ikke klart er kommet til Gjennembrud, faae altid Misundere og Modstandere. Der fremstod da ogsaa paa Theatret et stort Parti imod Rosings; det vidste deels at holde Md. Rosing borte fra Scenen, deels at fratage hende hendes bedste Roller og give hende andre, der aldeles ikke laae for hende. Rosing, hvis hele Geni laa for Tragedien, blev mere og mere udelukket fra at spille tragiske Roller, og man bragte ham frem i franske Stykker, hvor han ikke kunde udfolde hele sin udmærkede Kraft. Senere i sin Udvikling vilde han meget bedre have kunnet spille den Slags Roller, man da gav ham; thi i Aarenes Løb fik han mere Hofmandsvæsen, og hans Spil blev meget finere. Men hans egentlige Styrke var dog Tragedien; den var han skabt for. Man fik da udvirket den Bestemmelse, at Rosing med flere Andre ikke

maatte bruges i Dramer og Tragedier, „da deres Stemmer derved ødelagdes for Sang“, og han blev saaledes udelukket fra den Sphære, i hvilken han kunde naae sin fulde Høide. Det varede længe, inden han fik Publicums Smag forandret; thi Hoffet gik i Spidsen for Tragediens Modstandere, og dengang havde Hoffet Meget at sige. — Da Rosing fremtraadte, havde man paa vor Scene en egen udenlandsk, svulstig Balletmaneer at spille Comedie paa, og den stak meget af mod den jevne Holbergske Skole, som dog endnu havde enkelte Repræsentanter blandt Skuespillerne; blandt disse var Rose, og efter ham uddannede sig baade Rosing og hans Hustru. I Begyndelsen havde Rosing til Forskjel fra ham den ungdommelige Feil, at han ikke strax rigtigt kjendte sine Kræfter, og et lille Stænk af den modsatte Skole havde han ogsaa, idet han holdt meget af paa Scenen at iføre sig smukke, pragtfulde Dragter, der klædte ham ypperligt og lod ham gjøre ydre Lykke. Men i alt det Væsentlige var Rosing Roses Elev. Rahbek sammenligner Rose med Goethe, Rosing med Schiller. Rose tragtede ikke efter det Ideale, men det betegnede ethvert af hans Mesterværker. Rosing tragtede stadigt efter det, som om han var bange for ikke at naae det. Rose og Goethe stode begge ved Maalet; Schiller og Rosing standsedes og bortreves begge i deres Krafts fuldeste Stræben. Rose udmærkede sig ved Værdighed, Rosing ved Anstand. Jo heftigere en Rolle var, desto mere glimrede Rosing i den. Rose var roligere*).

Den ovenfor omtalte Modgang bar Rosing modigt og med priisværdig Overlegenhed. Han arbeidede sig

---

*) Rosings tragiske Pathos blev undertiden Rose for stærk; han sagde: »Det er godt nok, vi faae Helte, min Søn! men vi maae ogsaa have Mennesker!« —

frem med Geniets Kraft, og hans „Marinelli“ skaffede ham snart endog de værste Fjenders store Anerkjendelse. Han fik mere og mere Magt over Alt, som i hans egen Person var ham imod; og, hvad der var det Allervigtigste, hans Stemme, blev snart omfangsrig, malmfuld og bøielig efter hans Villie; han forstod at lade den trænge dybt, blødt og rørende til Hjerterne*). Da han foreløbig ikke kunde komme frem i Tragedien, lagde han sig efter Comedien og naaede her snart stor Berømmelse, meest som lidenskabelig, begeistret Charakteerskuespiller. Ogsaa hans Hustru anvendte efterhaanden mere og mere Flid paa den lette, naturlige Conversationstone, som lykkedes hende godt. Trods alle Rænker og Cabaler for at bringe dette Kunstnerpar over i Roller, som ikke passede for dem, bleve de dog ved at hævde deres høie Plads ved Theatret.

Rahbek havde strax efter Brylluppet opfordret Rosing til at indføre ham i „det dramatiske Selskab“. Men dette Foretagende var meget vanskeligt, da Rahbek omtrent havde hele Skuespillerstanden imod sig. Rosing havde imidlertid saa Meget tilovers for Rahbek, at han nok kunde opoffre sig noget for ham — det kunde han altid for sine Venner — og han lovede derfor at fremkomme med Forslaget. Rahbeks „Skuespillerbreve“**) havde ikke skaffet ham Anseelse paa Theatret; han havde i dem udtalt flere høist feilagtige Paastande, som f. Ex. den, at det var den første Regel for en god Skuespiller, at være dydig som Menneske. Da det nu rygtedes, at han vilde være

---

*) Den forbedredes og forskjønnedes stadigt; da Ryge, hvis udmærkede Organ er saa bekjendt, kom til Theatret, maatte han erklære, at i »Stemmens intensive Livskraft» kunde hverken han eller nogen Anden maale sig med Rosing.

**) »Breve fra en gammel Skuespiller til hans Søn».

Red.

Medlem af „det dramatiske Selskab“, henvendte dette Selskabs Majoritet sig til Directeuren, Schwarz, og bad ham om at modsætte sig Optagelsen, „da den syttenaarige Student*), som indbildte sig, at han allerede i Theatersager havde slugt Alverdens Viisdom og kun fandt en Skuespiller mesterlig eller elendig, eftersom han den Dag var hans Ven eller Uven, snart vilde bringe Urede i den gode Forstaaelse“. Rosing, som ikke havde ventet denne Modstand, fremtraadte i et Møde hidsigt med en af Rahbek foranstaltet Oversættelse af „Romeo og Julie“, og i en myndig og bidende Tale, i hvilken han stiklede til Schwarz, erklærede han det at være en Skam for Selskabet, om det ikke blandt sine Medlemmer talte Rahbek. Han endte med at sige, at da Rahbek ikke kunde optages som ordentligt Medlem, vilde han paa Grund af hans Fortjenester ved den fremlagte Oversættelse foreslaae ham udnævnt til Æresmedlem. Det var ikke klogt handlet af Rosing; men han var i dette Øieblik hidsig, og det bebreide vi ham ikke, da Sligt let overgaaer alle dygtige Mennesker; men han burde ikke være fremtraadt, inden Hidsigheden havde sat sig saa meget, at han kunde oversee Stillingen og derefter bedømme, hvorledes han rettest burde gaae tilværks.

Det Overmodige og Fornærmelige i hans Tale bevirkede en uvillig Stemning mod ham i Forsamlingen. Schwarz tog strax Ordet og svarede roligt, at man jo ikke kunde optage Rahbek paa Grund af Fortjenester, man endnu slet ikke kjendte, og der kunde derfor først tages Bestemmelse i et følgende Møde, naar man havde læst den saa høist priste Oversættelse.

---

*) Rahbek var meget tidligt bleven Student (næppe femten Aar gammel, f. 1760, † 1830).

Red.

Otte Dage efter svarede han, at hverken han eller nogen Anden kunde forarges over, „at Rosing ønskede at see en Ven optaget i et Selskab, som han havde fundet baade gavnligt og glædeligt for sig selv, men han fandt, at den Maade, hvorpaa han havde villet tiltvinge sig denne Vens Optagelse, var meget upassende. Han vilde tilgive Rosing dennes personlige Stiklerier og forøvrigt med Hensyn til Rahbeks Oversættelse af „Romeo og Julie“ bemærke, at han ikke ansaae sig selv for at være en tilstrækkelig sagkyndig Dommer; men det var Alle bekjendt, at der iforveien fandtes en fortræffelig trykt Oversættelse, og denne vilde sandsynligviis blive benyttet ved en eventuel Opførelse af dette Stykke; altsaa vare Rahbeks Fortjenester i denne Henseende ikke saa store, at de kunde gjøre ham værdig til at optages som Æresmedlem af Selskabet.“ — Disse Udtalelser efterfulgtes af en Bifaldsmumlen, som atter viste Rosing Medlemmernes Stilling til Sagen. Men denne eenstemmige Yttring af Misstemning mod Rosing var Schwarz imod, og han afbrød den derfor med de Ord, at Enighed og indbyrdes Venskab var en nødvendig Betingelse for Selskabets Bestaaen, og at det navnlig nu i dette Øieblik, da man i Anledning af Kongens Fødselsdag vilde opføre „Balders Død“, maatte anspænde alle de bedste Kræfter for at hædre Digteren paa en Selskabet værdig Maade. — Naar Rosing mødte Modstand og Haardhjertethed, blev han stiv og trodsig; naar man kom ham imøde, blev han blød og føielig. Ved Schwarz's sidste Ord flammede den guddommelige Ild op i ham, Kunstnerlidenskaben greb ham, han følte en stor Kjærlighed for Ewalds skjønne Arbeide, og alle de uædle Magter, der vare komne frem i ham, vare dræbte, idet han udbrød: „Det ville vi! Ikke et Ord mere om noget Andet end om „Balders Død“.

Paa Kongens Fødselsdag, den syvende Februar, gik

„Balders Død“ over „det dramatiske Selskabs“ Scene; det spillede dengang paa Hoftheatret. Stykket var høist tarveligt udstyret og skjøndt et Syngestykke dog uden Musik, men det blev udført med en saadan kunstnerisk Sikkerhed, Varme, Kraft og Sjælfuldhed, at denne og en følgende Forestilling stode over alle senere Fremstillinger af dette Mesterværk. Æren tilkommer da først og fremmest Rosing og hans Hustru; denne Aften feirede de deres første kunstneriske Triumph som Ægtefolk. Rosing var som Hother ret i sit Element; den ungdomsfriske Djærvhed med et dristigt Anstrøg af Humor, den brændende Lidenskab i Harme som i Kjærlighed, den truende Opbrusen i den stolte Foragt for Fare og Død — Alt var i Rollens poetiske Aand og havde en henrivende Sandhed i Udtrykket. Som Nanna beundredes Mad. Rosing meget for sin Sjæleadel og den gribende Fremstilling af kjærlig Angst og dyb Veemod. — I „Wahrheit aus Morgenträumen“ fortæller Frederikke Brun, hvor bevæget hun blev ved under Forestillingen at see den ulykkelige Digter oppe i en af Logerne sidde sammenbøiet og med et melancholsk Udseende. Baade Rosing og hans Hustru vandt og fortjente Ewalds levende Beundring og Berømmelse. Efter den anden Forestillings Slutning udbragtes der for første Gang offentligt: „Ewald leve!“ Enkedronningen, Juliane Marie, befalede, at man snarest muligt skulde give „Balders Død“ paa det kgl. Theater, „saaledes som det her var fremstillet“, til Fordeel for Digteren, „og siden, naar skee kunde, skulde Stykket komme til offentlig Opførelse med en god Musik og meget større theatralsk Pomp“ *).

---

*) At Stykket virkelig gjorde Indtryk paa Publicum, kan endvidere sees deraf, at man strax spillede det hjemme hos Frederikke Münters Forældre, hvor Fritz Münter var Balder; Tyge Rothes Søn

Efter Forestillingen den første Aften samledes man til et festligt Lag, i hvilket Digteren deeltog som Æresgjæst; han var saa svag, at han maatte bæres op ad Trapperne. Mad. Rosing var hans Borddame, og „hun bragte ham i den syvende Himmel“. Hans Følelses Ild, hans Aandrighed og Vid spillede. Rahbek, som i denne Kreds gjorde hans Bekjendtskab, omtaler hans mageløse Svada, Lune, Vid og Fortællingsgave, hvortil han ingensinde havde hørt Magen.

Kort efter besøgte Ewald en Aften Rosings. Han maatte atter bæres op ad Trapperne, men kunde til Nød hjælpe sig frem i Stuen. Paa Spørgsmaalet om, hvad han helst drak, svarede han: „mort confuse“, og han lærte Mad. Rosing Drikkens Sammensætning: tre Pægle Muskatviin og en Pægel Kirsebærviin, som rystedes sammen i en Karaffel. Hans høist underholdende Conversation ved Bordet stod endnu længe i Mad. Rosings Erindring.

Det er aabenbart, at Ewald har været Rosings meget taknemmelig for deres udmærkede Udførelse af Hothers og Nannas Roller. Men Rosings havde ogsaa et andet Sted Krav paa Taknemmelighedsfølelse, og det var i „det dramatiske Selskab“. Thi dette havde ved denne Forestilling vundet en glimrende Triumph, og det vandt mere og mere Publicums Agtelse; det fik større og større Betydning, og dets væsentligste Støtter vare Rosings. Gjennem dette Selskab have de havt den store Fortjeneste, at de forandrede Tidens Foragt for Skuespillerstanden og tydeliggjorde, at der ogsaa i den kunde findes fuldstændig dannede og ædle Naturer. Igjennem „det dramatiske Selskab“ blev Tonen

---

Andreas spillede »den skjønne, aandrige Rosings« Rolle, den fine, spædlemmede Balthasar Münter var Thor, og Frederikke var Nanna.

blandt Skuespillerne meget bedre, og Rosings svigtede aldrig i deres Bestræbelser i denne Retning. Mad. Rosing havde selv en forsømt Opdragelse, og hun følte tidligt det Sørgelige heri; men med Energi og ved medfødt Modtagelighed for Dannelse raadede hun snart Bod derpaa.

Rahbek kunde ikke glemme, at han var bleven forkastet som Medlem af „det dramatiske Selskab", og han viste sig som en daarlig Ven af Rosing, som et egoistisk og taktløst Menneske, da han atter fik denne overtalt til at fremkomme med det eengang forkastede Forslag. Det er næsten ubegribeligt, at Rahbek kunde have Lyst til at komme ind i en Kreds, hvor man saa tydeligt havde viist ham, at man ikke vilde have Noget med ham at gjøre; men hans Lyst til at komme i Kast med Skuespillerne og Theatret overvandt alle hans andre Følelser. I det Aar, der var forløbet, siden Rosing sidst havde foreslaaet hans Optagelse, havde han aldeles ikke offentligt udrettet Noget, som nu mere end tidligere kunde gjøre ham fortjent til denne Hæder. Man erklærede sig da ogsaa dennegang ligesaa bestemt som sidst imod Rosings Forslag. Han søgte da at faae Rahbek til at navngive sig som Forfatter til „den unge Darby", hvilket Stykke han nylig anonymt havde indleveret til Theatret; men da Rahbek havde hørt, at Stykket ikke vandt meget Bifald hos Autoriteterne ved Theatret, meente han, at en saadan Offentliggjørelse mere vilde skade end gavne ham, og negtede den. Æresmedlem vilde han alligevel med Vold og Magt være, og det Trodsige kom atter frem i Rosings Natur; han var nu engang saaledes, at naar han vilde Noget, saa vilde han det, og da han jo var nødt til at føle, at der var en mægtig Natur i ham, saa meente han ogsaa at kunne sætte igjennem, hvad han vilde. Atter fornærmede han Schwarz i en Tale, og dette havde tilfølge, at denne sam-

men med otte andre Medlemmer traadte ud af Selskabet. Nu var der kun Sex tilbage; men heller ikke disse vilde strax gaae ind paa Rosings Forslag. Rahbek skulde imidlertid ind. Det blev da vendt og dreiet saaledes, at den Bestemmelse blev tagen, at, „da Medlemsantallet var saa ringe, skulde man som arbeidende Medlemmer optage Mænd, der som Forfattere eller Skuespillere vilde hellige sig Skuepladsen og havde givet Tegn paa Anlæg dertil“. Saa kunde da Rahbek optages; men for at personlige Hensyn ikke skulde siges at være gjorte gjældende, blev ogsaa den treogtyveaarige Student Pram optagen. For at faae disse to paa dette Sted temmelig intetsigende Mennesker ind i Selskabet maatte man altsaa miste dets udmærkede Directeur den talentfulde Skuespiller og Instructeur Schwarz. Paa Theatret og vel tildeels ogsaa ude i Publicum vendte Stemningen sig af denne Grund imod det. Theaterdirectionen indgav Ansøgning om, at „det dramatiske Selskab“ maatte ophæves, efterdi dets Opgave nu efter Rahbeks Mening var, at Medlemmerne skulde indstudere deres Roller og derpaa efter indbyrdes Kritik spille dem uden at ændse de Raad, som Instructeurpaatrængenhed kunde faae isinde at bagbinde de Spillende med“. Og Kongen approberede denne Indstilling. Pram fandt det egentlig ganske rimeligt, at Theaterdirectionen ikke vilde taale et selvbeskikket Parlament, men Rosing og Rahbek bleve rasende. Paa Trods holdt Selskabet endnu nogen Tid Møder i Rosings og Preislers Hjem; men da det ikke vandt Anerkjendelse eller havde Gyldighed, hævedes det snart. Saaledes havde Rahbek paa sin Samvittighed, for det Første at have bragt Rosing i en skjæv Stilling til Theatret, og for det Andet at have bragt dette gavnlige og dygtige Selskab til at gaae overstyr: Alt dette ene for at tilfredsstille sin Forfængelighed og

Ærgjerrighed ved at trænge sig ind paa et Sted, hvor han Intet havde at gjøre, og hvor hans Optræden maatte skade ham og sætte ham i et ubehageligt Lys baade ligeoverfor hele Theaterverdenen og overfor Folk i Almindelighed.

Naar Rosing i denne Strid undertiden synes at fremtræde paa en mindre elskværdig Maade, saa maa man erindre, at han dengang var meget ung, mere hidsig og egenraadig, mindre overveiende og fornuftig end senere. Det var et gjennemgaaende Træk hos ham, at han saa godt som aldrig gav efter, før han havde faaet sine Ideer og Planer gjennemførte. Og der var en ægte norsk Natur i ham, som paa mange Steder og ikke mindst her løb af med ham; men saa var han til Gjengjæld let at bøie ved Mildhed; thi der slog et stort og varmt Hjerte i ham.

Man vil maaskee undre sig over, at Rosing optraadte saa varmt i Kampen for Rahbeks Sag; thi man kan let see det Underlige i, at Rosing kunde føle et saa stort Venskab for den fra ham saa forskjellige Rahbek, som i Phantasi, Følelse, Skjønhedssands og Aandsfyrighed stod langt under ham. Rahbeks Eensidighed og Autoritetshensyn vare ogsaa Rosing meget imod. Han var i Modsætning til Rahbek romantisk og dristig, overgiven og kjæk, fuld af gratieuse Indfald; de hurtigt vexlende Situationer, det Overraskende, det Eventyrlige, Alt, hvori der var Livsglæde og poetisk Sving, faldt ganske i hans Smag. Rahbek fandt derimod sin største Tilfredsstillelse i det Fornuftige, det Jevne, det Hjemlige, det stille Rørende og roligt Muntre, og Rosings livfulde Følelser i Modsætning til Rahbeks Lyst til at gaae ind i Enkelthederne, for af deres indre Samstemmen at udfinde det Heles Værd, bragte dem daglig i heftig Ordstrid. Rosing spottede Rahbeks spidsborgerlige Kunstbetragtning, og

Rahbek beskyldte Rosing for at være overspændt og for at lade sig henrive af øieblikkelige Indtryk og af det Blændende. Der var den samme Forskjel paa Rahbek og Rosing som paa Rahbek og Kamma; de tilhørte forskjellige Livsperioder; Rahbek stod tilbage i Fortiden; hans Ven og dennes Hustru tilhørte Oehlenschlægers Periode. Men skjøndt Rahbek ikke kunde foretage det store og rigtignok saare vanskelige Spring fra den ene til den stik modsatte Periode, saa havde han dog en ubevidst Følelse, der drev ham mod det Nye; han anede dets Storhed, han droges imod det, men stadigt med Modstand og Trods fra hans egentlige Natur.

Paa Operaens Vegne vare han og Rosing ofte i Skjænderi; thi Rahbek havde som bekjendt ligefrem Nag til Musik; den var ham ubehagelig, og han vilde derfor paa alle Maader hæmme dens Fremkomst. Rosing vilde gjerne optræde i Operaen, hvor han kunde faae Leilighed til at spille tragisk, og han var henrykt over den Lykke, han havde gjort som Sanger. Endnu da han var fireogfyrretyve Aar var han Operaens første Tenorist; men det lykkedes ham ikke at bringe den saa vidt frem, som han vilde, og han sørgede over, at den stod saa lavt; thi man sværmede da meest for italiensk Musik, men kjendte f. Ex. ikke Mozart, skjøndt han var død for tolv Aar siden. Hoffet, som ellers ikke var meget begeistret hverken for Tragedien eller Operaen, lod sig dog henrive af Rosings Sang i „Orpheus og Eurydice“ og sendte ham et kostbart Gulduhr med Kjæde som Gave. Men Rahbek syntes ikke om, at Rosing vandt Laurbær i den Retning; naar Rosing saa mærkede det, disputerede han med Rahbek og sagde ham Sandheden reentud. Til Baggesen sagde han om ham, at „han havde et blindt Operahad, der — hvad han selv alvorligt havde sagt ham — kom af, at han var en Idiot i Musik og ikke selv kunde skrive en Opera“. Deres

Stridigheder truede ofte med et Brud, som alene forhindredes ved, at Mad. Rosing traadte venligt forsonende imellem dem og førte Samtalen over paa saadanne æsthetiske Gjenstande, om hvilke de vare fuldkomment enige. Hun var overhovedet i denne Periode den Eneste, der kunde bøie Rahbèk, hvorhen det skulde være. Han havde jo allerede kjendt hende som Jfr. Olsen og var som berørt meget indtaget i hende, og da han lige fra Ægteskabets Begyndelse kom i Rosings Huus, havde han den bedste Leilighed til at nære sine Følelser, som forøvrigt fremtraadte og rørte sig i al Uskyldighed; derfor foruroligede de heller ikke i mindste Maade Rosing, der var inderligt elsket af sin Hustru. Men saa indtraf det yderst comiske Forhold, modsat det sædvanlige, at Rahbek blev skinsyg paa Rosing og som Følge deraf undertiden var noget tilbøielig til at dadle ham. Rahbek kunde ikke undlade tydeligt at vise sine Følelser for Mad. Rosing, og det allermeest, naar han offentligt omtalte hende; ved sin overdrevne Roes skadede han hende meget mere, end han gavnede hende. Han kunde slet ikke see Feil hos hende, og selv om han havde seet dem, besad han ikke Charakteer nok til som Ven at sige hende de Feil, der fandtes i hendes Spil. Mange af de ubehagelige Stillinger, i hvilke Rosings kom til at staae ligeoverfor Publicum, kunde de som oftest takke Rahbek for; hans Venskab skadede dem ofte meget. Han maatte taale mange Stiklerier for og Angreb paa hans Partiskhed, hvilket foranledigede, at han reentud erklærede, at han i sin Kritik slet ikke mere vilde omtale Rosing, men han kunde ikke overvinde sig til ogsaa at lade hans Hustru fare. I den Anledning kom han og Tode i en lang og heftig Strid, som brød stærkt ud, da Mad. Rosing i Melodramaet „Medea“ havde udført Titelrollen. Hun, Blondinen med de

blaae, milde Øine og den svage Talestemme, kunde trods sin Høihed og Energi og trods sin Smag og klare Tænkemaade ikke give et saadant Billede af denne lidenskabelige, grusomme og vilde Troldqvinde, at det svarede til den Forestilling om hende, som Oldtidens tragiske Digtere have fastslaaet; men ikke destomindre erklærede Rahbek denne Rolle for „hendes Triumph“. Med den største Anerkjendelse af hendes kunstneriske Begavelse og Værd erklærede Tode det for et Misgreb saa stærkt at fremhæve denne Rolle, som slet ikke laa for hendes Evner. Rahbek blev meget fortørnet og lod Tode vide, at denne slet ikke havde opfattet Medeas Charakteer. Han fik et Svar, som gjorde hans Nederlag i denne Sag fuldstændigt. Ikke destomindre fortsatte han Striden og gjorde sin Stilling jo længer jo værre. Han negligerede Horats's, Ovids, Senecas og Euripides's Meninger, og mod alle Oldtidens og Nutidens Autoriteter opstillede han Mad. Rosings Opfattelse som den ene rigtige. Det var nu slet ikke hverken hendes egen eller hendes Mands Mening, og de bade ham afbryde Striden; men han vilde ikke. I Paris saae Rosing senere Medea udført af en stor, tyk, fed, sorthaaret Pige, „der stedse saae ud, som om hun tænkte paa Verdens Undergang og var evig grum som en Tiger“. Han saae ikke gjerne qvindelige Roller af den Charakteer, men han syntes dog heller ikke, at hans Hustrues blide, qvindelige Fremstilling af „Medea“ var ganske fyldestgjørende.

I Slutningen af Saisonen 1780—81 indtraf den for Theatret og for Rosings personligt meget sørgelige Begivenhed: Ewalds Død. Han fik ingen Tragedie skreven for Theatret, men han havde viist, at han vilde have været istand dertil, hvis ikke Døden havde lukket hans Øine. I sin sidste Tid havde han fundet et fædrelandsk Æmne, som var skikket til en Tra-

gedie, paa hvilken han vilde have taget alvorligt fat, og Theaterdirecteuren, Warnstedt, som stadigt havde opfordret ham til et saadant Foretagende og tildeels bevirket, at han tog fat paa det, meddeelte i Slutningen af Saisonen Rosing, at „han og hans Kone forhaabentligt snart vilde have den Glæde at faae et Par smukke Roller fra Ewalds Haand“. Men det blev desværre ikke saa: de maatte kort efter ved hans Sørgefest spille „Fiskerne“. Til denne Forestilling havde Rosing indbudt de virkelige Fiskere fra Hornbæk som Tilskuere; de sade i en Loge og saae deres Daad scenisk fremstillet. Da Stykket var forbi, kom de op paa Theatret. „Nu,“ spurgte Rosing Knud, hvis Rolle han havde spillet, „var det omtrent saaledes, I bare Jer ad?“ — „Ja,“ svarede Knud alvorlig, „saaledes var det, kun sang vi ikke.“ — Med Ewald mistede Rosings en god Ven og Beundrer, der undertiden gjæstede deres Huus og endog havde været deres ældste Datter Ophelias Gudfader og givet hende Navn.

Det næste Aar mistede Rosings foreløbigt deres bedste og stadigste Huusven, Rahbek, som foretog en Udenlandsreise. Skjøndt denne Adskillelse ganske vist fremkaldte et Savn i Rosings Huus, var Rahbeks Fraværelse dem dog forsaavidt til Gavn, som han ikke i de Aar, han var borte, skadede dem ved sin overdrevne Roes. Inden Afreisen gjorde han et lystigt Afskedsgilde for sine Venner. Det var blevet seent paa Aftenen, og Rosing listede sig bort fra de Andre. Da han kom ned paa Gaden, kunde han ikke begribe, hvorfor de Folk, han mødte, saae saa underligt vist efter ham; men næste Dag gik det op for ham; da erindrede han nemlig, at han i klart Maaneskin havde gaaet med opslaaet Paraply, og ved sin Port havde han staaet og strøget Regndraaberne af den. — Længere ud paa Natten kom de Andre fra Selskabet ned gjennem St. Kongens-

gade, og da de saae Lys i Rosings Vinduer, gave de ham et Leve.

Det havde snart viist sig, at Operaen ikke var Mad. Rosings egentlige Fag. Hidindtil havde hun dog stadig gjort Tjeneste med sin Sangstemme, ja maatte endog gaae med de syngende Chor ind paa Scenen; og skjøndt hun blev fritaget for denne underordnede Tjeneste fra Saisonen 1785—86, maatte hun dog vedblive at synge med mellem Coulisserne, hvor hendes Sang aldeles ikke var til nogen Nytte.

Midt under næste Saison 1786—87 forlangte Numsen, som var Theaterdirecteur og Hofmarschal, at Rosing skulde ansættes som Instructeur ved Siden af den tidligere, Schwarz; dette Forslag satte Warnstedt sig imod, og de andre Directeurer bleve forbausede over det. Warnstedt meente, at Rosing kun kunde instruere i tragiske Roller; men af disse havde han selv spillet saa faa, at han ikke kunde ansees for tilstrækkelig dygtig i denne Retning; endvidere gjorde han Indvendinger mod hans norske Dialect, og „han maatte bestride, hvad der var sagt, at der daglig sporedes paa Scenen, at Rosing kjendte den fine Verden; thi det gjorde han, som levede meget i sin Familie og kun kom i nogle gode Middelstandsselskaber, netop ikke mere, end at han ved største Opmærksomhed paa sig selv nogenledes kunde tee sig imellem dem uden Persiflage“; dernæst anførte han, at Rosing ikke havde studeret paa Udlandets Theatre, „hvorfor han ikke kjendte nogen anden og bedre Acteur end sig selv“; endelig „at han ikke udmærkede sig ved nogen særdeles Kundskab i fremmede Sprog, da han ikke, saaledes som Schwarz, talede Fransk, Tydsk og Engelsk, men hidtil kun forstod det sidste“. Saadanne og andre, ogsaa temmelig intetsigende Grunde fremsatte Warnstedt mod Rosings Ansættelse som Instructeur, hvorimod

han foreslog ham ansat som Syngelærer ved Theatret med 300 Rdlr. i Gage. Dette Forslag blev imidlertid forkastet af Numsen, og det viste sig mere og mere, at dennes Godhed for Rosing skjulte et Had mod Schwarz, hvem han vilde hindre i at spille den Første. Efter megen Strid fik han dog ved Overtalelser og ved sin Anseelse Rosing indstillet og udnævnt til Instructeur, at regne fra Mai 1786.

Da en af Warnstedts Grunde imod Rosings Ansættelse som Instructeur havde været, at han ikke havde seet fremmede Theatre, opmuntrede Numsen ham til at søge Reisestipendium og anbefalede hans Ansøgning. Denne blev ogsaa bevilget, og tillige fik Skuespillerne Preisler og Saaby Reiseunderstøttelse. Den tredie Mai afreiste de i Fællesskab. I Rahbeks dramaturgiske Samlinger er aftrykt et Fragment af Rosings Dagbog fra denne Reise. Men den meest udførlige Beretning om den eie vi i Preislers Journal, som han af Skuespildirectionen var beordret til at føre. Den er meget vidtløftig, men lidet belærende og fuld af intetsigende Beretninger om latterlige Bagateller. — Ved Siden af Preislers Journal er det værd at læse Rosings, der er dannet, forstandigt og smagfuldt skrevet, og denne Dagbog var ogsaa bestandig ham selv meget kjær. Ingen intetsigende Bemærkning fylder Pladsen ud, og Alt, hvad der fortælles, røber den store Skuespillers fine Blik. Preislers Journal var skrevet for den daværende Skuespildirection, og denne fandt Behag i den; Rosings var skrevet for det store Publicum, og dette fandt Behag i den, og forsaavidt var jo Alting meget godt.

Inden sin Reise havde Rosing altid ringeagtet Udlandets Theatre, nu fik han Respect for dem. Mindst syntes han dog maaskee om de franske Skuespillere, og navnlig var deres Declamation i Tragedien ham

imod. „De vide ikke at drage deres Veir i rette Tid, men holde ud, saalænge de have Aande i Lungerne. Det er, som om de Alle vare trangbrystede, og deres hele Aasyn og Figur fortrækkes ved denne unaturlige Anspænding.“ Han mener derfor, at hans Landsmænd uden Tvivl vilde tage ham det ilde op, hvis han tog sig over at ville lære de Franske deres Spillemaade af og forplante den til vor Scene. „Thi de Franske savne i danske Øine Natur i Spillet“. Det qvindelige Personale forekom ham dog naturligere end det mandlige. Han gjæstede Declamationsskolen, hvor den meget ansete Mollé var Instructeur. Men heller ikke her fandt han nogen Naturlighed; „det var ikke den, de Unge fik Lov til at efterabe, det var blot visse store Acteurers Maade og Grimacer; disse Acteurer staae her og gjøre dem hver Gebærde for, sige dem hver Periode, saaledes som de ville have den sagt, enten den saa klæder det Sujet, de have for sig eller ei, . . . nu skulle de tale saa og ikke anderledes, enten deres Udseende eller Organ passer til denne Maade eller ei.“ Han saae en stakkels Pige, der næsten var grædefærdig af Fortvivlelse over, at hun ikke hastig nok kunde blive en Maskine; „thi naar man her trækker i Traaden, dandse Alle eens“. Men da Rosing en Aften i Theatret begyndte at tilklappe en forhen negligeret og undervurderet Skuespiller, stemte Folk dog i med, og siden efter fik han næsten bestandig Bifald.

I Paris var Rosing i halvanden Maaned og drog saa videre til Wien, Prag, Dresden, Berlin og Hamborg. Rahbek, som kort, inden Rosing tog bort, var kommet hjem fra sin Reise, havde givet ham Anbefalingsbreve med. Deels paa Grund af disse, deels ogsaa paa Grund af Rosings indtagende, begavede Personlighed, gjorde han overalt megen Lykke. I Mannheim besøgte han Skuespilleren og Digteren Iffland og Skuespilleren Bech,

der var meget dygtig og vel anseet; de modtoge ham begge, som Venner en Ven. Til Rahbek skreve de og takkede ham, fordi han havde ført Rosing til dem. „Det er en Mand," skrev Bech, „som jeg gad ønske mig til stadig Omgang; han har Forstand, Følelse, Varme og en sat Opførsel, Alt i lige Grad." Digteren Junger, der ogsaa var Rahbeks Ven, var den af alle Tydskerne, Rosing helst vilde have valgt til sin Ven og have om sig hver Dag. „Det er en ganske fortræffelig Dreng!" udbryder han, „engang da han viste mig et Sørgedigt over sin Elskede, den skjønne Skuespillerinde Catty Jacquet, som døde i sin feireste Vaar, saae jeg ind i hans store, blaae, melancholske Øine, og hans Ord gik mig dybt til Hjertet. Jeg havde ved Gud nær grædt." — I Hamborg spillede den berømte Schroeder for Rosings Skyld udenfor Repertoiret. — Paa Reisen fra Metz til Zweybrücken traf Rosing en berømt Skuespildirecteur, som foreslog ham, at han skulde lade sig perfectionere i Fransk og saa blive ansat som Skuespiller hos ham med en aarlig Gage af ti Tusinde Livres. Rosing blev strax taus, men lidt efter afslog han Tilbudet.

Medens Rosing var borte, havde det latterlige Rygte udbredt sig herhjemme, at han fra Wien var sendt til Armeen i Ungarn mod Tyrkerne. Storm og Rahbek troede paa det, og den Sidste vandrede paa sin Fod til Mad. Rosing i Fredensborg for at forberede hende paa „den gruelige Tidende"; han vilde bringe Efterretningen som „løs Snak", for at hun ikke skulde blive altfor forfærdet. Da Rygtet kom til Rosing selv, blev han heftig forbittret, meest fordi han troede, det var Folks Mening, at han havde ladet sig hverve. „Jeg kan," skriver han, „naar jeg tænker derpaa, blive saa gal, at jeg ryster."

En Tid blev Rosings Reise aldeles ødelagt ved de

sørgelige Efterretninger, han fik fra sit Hjem. Hans toaarige Dreng, Forældrenes Øiesteen, var bleven meget syg; og da de for faa Aar siden havde mistet tre Børn, var Rosing meget ængstelig og bekymret for ham. Hvergang han brød et Brev fra Hjemmet, var det, som om han skulde læse sin Dødsdom, saa angst var han for, at Drengen skulde være død. I Brevene til sin Kone bestræbte han sig for ikke at røbe sin sørgelige Sindsstemning og skrev om Politik og deslige Sager; „thi hvad gjør man ikke, naar man er nødt til at skjule sine Følelser for den, som man ikke vilde bedrøve for alt Verdens Guld“. Men Drengen kom sig lykkeligviis. Da Rosing efter halvfemte Maaneds Fraværelse vendte hjem, vilde hans Kone have taget ham imøde til Roeskilde; men det frabad han sig; „thi der vilde være fremmede Mennesker tilstede, og i deres Nærværelse vilde han ikke hilse de Kjære første Gang.“ Saa kom han da til Kjøbenhavn, og da hans Hustru hørte ham paa Trappen, greb hun sin toaars Dreng, fløi med ham sin Mand imøde og raabte: „Der har Du Din Dreng! Tak Gud for ham!“

Kort efter sin Hjemkomst følte Rosing Instructeurpostens Ubehageligheder. Schwarz blev mere brugt end han, og dette gav dem af Directeurerne, som ikke vare langt fra at hade Schwarz, Leilighed til at klage over, at Warnstedt altfor meget gav ham Fortrinet for Rosing. Efter megen ubehagelig Strid indgav Warnstedt Ansøgning om Afsked, men Kronprindsen bevilgede den ikke. Det er nu vist sikkert, at Theatret ikke let kunde faae en mere dygtig og dannet Instructeur end Rosing, og naar Warnstedt vilde tilsidesætte ham, burde vel hellere han selv have været fjernet.

Vi have ved Rosings Besøg i den franske Declamationsskole temmelig vidtløftig dvælet ved hans Udtalelser, fordi de forekomme os at være charakteristiske for

hans Opfattelse af Instructeurens Forhold til Skuespilleren. Han vaagede først og fremmest over, at Enhver forstod, hvad han sagde, og saaledes fremtraadte med Selvstændighed og Forstand. Kunde En ikke sin Rolle, dadlede han det haardt. Ved Forestillingerne førte han en hidtil ukjendt Inspection; hans Øie, Øre og hele Person var overalt tilstede for at rette det Urigtige eller forebygge det. Han vidste, hvor og hvorledes man skulde staae paa Scenen, hvor høit man skulde tale, og han forstod at lære sine Elever det. Useet af Tilskuerne virkede han under Forestillingerne ved Tegn og Ord, og efter Forestillingen eller Acten paatalte han strengt Feilene, men gjorde det saaledes, at man kom til at holde af ham derfor.

I Saisonen 1792—93 feirede Mad. Rosing sit tyveaars Jubilæum, og paa samme Tid begyndte hun med stort Held at spille ældre Damer, men kom derved mindre paa Scenen end forhen. Paa Jubilæumsdagen, den tredie November, foranstaltede Rahbek en privat Fest for hende. Rosing syntes udmærket om Ideen og var selv virksom for dens Udførelse. Der blev givet en privat Forestilling, som begyndte med en Prolog, der var skrevet og blev fremsagt af Rahbek. Derefter spilledes et Stykke, „Gode Fader", i hvilket Rosings indtagende Datter Emilie spillede med. Mange fandt, at Moderen levede op i denne Datter; saa Meget er vist, at hendes Optræden meget mindede om Moderens første. Efter Stykket fremsagdes en Epilog, og saa drog man til Skydebanen, hvor man spiste til Aften. Liebenberg og Rahbek havde skrevet Sange, og paa alle Maader hædredes den indtagende Kunstnerinde, der endnu i tredive Aar i samme Storhed skulde holde sig paa den danske Skueplads. — Kort efter denne Fest faldt hun i en heftig Sygdom og var Døden nær, og paa samme Tid plagedes hun med forskjellige Thea-

terchicaner. Disse viste sig dog først for hende i hele deres Ubehagelighed i Saisonen 1795—96, da Samsøes „Dyveke" opførtes. Da Forfatteren et Par Dage tidligere var død, gjorde Stykket en umaadelig Opsigt; thi naar en Forfatter vil gjøre stor Lykke, kan han som bekjendt ikke gjøre noget Bedre end døe, lige naar hans Værk skal udkomme. Sigbrits Rolle havde Samsø skrevet for Mad. Preisler, men Rahbek og den daværende Theaterdirecteur Kjerulf bevægede ham til at give Mad. Rosing den, „da hun vilde give Rollen med større Fastholden af Charakteerskildringen". Stykket skulde gaae paa Kongens Fødselsdag, men Mad. Rosings forestaaende Nedkomst gjorde det meget tvivlsomt, om hun vilde kunne spille paa denne Aften. Efter Samsøes Ønske blev det derfor befalet Mad. Preisler at indstudere Rollen som Double. Hele denne Historie var bragt ud til Publicum og havde der vakt stor Misfornøielse. Deels meente man, at Mad. Preisler vilde kunne spille bedre, da hendes Ydre af Naturen var majestætisk og hendes Talestemme smuk, deels vidste man, at Mad. Rosing i de senere Aar oftere var foretrukket for Mad. Preisler; endelig fandt man det høist uretfærdigt, at Mad. Preisler var bleven sat til at doublere et Parti, der oprindeligt havde været bestemt for hende. Tode skrev til Schwarz, om Meningen var, at Mad. Preisler „skulde bære Slæbet for Mad. Rosing". „Saaledes behandle de Høilærde i Kunstens Rige Geniet hertillands. Det er de gamle Cabaler, Protectionslumskeriet, — aa, hvor disse dramaturgiske Mikrologer skulde have Strips; men jeg gider ikke mere havt med det lumpne Maskepi at gjøre." Nok er det: Mad. Rosing spillede Rollen, og hendes Fremstilling var en af de ypperligst opfattede og mesterligst gjennemførte, der paa det danske Theater er bleven nogen qvindelig Rolle tildeel; med udmærket Kunst-

dygtighed fremstillede hun den kjække, faste, stolte og energiske Qvinde fra Middelalderen. Rosing spillede Knud Gyldenstjerne, og denne var ogsaa en af hans Glandsroller.

Medens Stykket var under Indstudering, spurgte en god Ven Rahbek: „Hvorledes troer Du, at Rosing vil spille Knud Gyldenstjerne?“ I ondt Lune svarede Rahbek: „Som en rasende Jacobiner, hvem Christian den Anden strax vilde have ladet halshugge, hvis han var traadt frem for ham saaledes.“ Dette Svar fik Rosing at høre, men blev aldeles ikke vred, holdt derimod gode Miner og spurgte Rahbek, om han ikke havde Lyst til at overvære Prøven paa „Dyveke“, og om han saa vilde sige ham, hvis der var Et og Andet, han ønskede anderledes. Rahbek tog med Glæde mod Tilbudet, og Rosing fik ham i al Hemmelighed practiseret ind i en Loge. Prøven gik fortræffeligt, og Rahbek erklærede sig fuldkommen vel tilfreds. Da de gik hjem sammen, sagde Rosing smilende: „Syntes Du nu ogsaa godt om min Knud Gyldenstjerne?“ — „Fortræffeligt!“ — „Jeg har dog altsaa ikke spillet den som en rasende Jacobiner?“ — „Naar Du,“ svarede Rahbek, „faaer et Fingerpeg, saa har Du Alt, hvad Du behøver.“ — Med Varme, mandig Bestemthed og høi Ro fremstillede Rosing i Knud Gyldenstjerne en poetisk Ridderskikkelse, hvortil man endnu aldrig havde seet Mage. Denne Forestilling var ligefrem en Triumph for vort geniale Kunstnerpar. Efter den første Forestilling heed det, at Mad. Preisler vilde gjøre Doublantens Ret til ogsaa at spille Rollen gjældende. Rahbek hastede da med at fremhæve Mad. Rosings ypperlige Spil og tilføiede, hvad der aldeles ikke havde Noget at sige, at Mad. Rosing havde været Samsøes „mangeaarige, inderlig ærede og afholdte Veninde, og han en af hendes allerærligste og competenteste Beundrere,“

en Bemærkning som er meget charakteristisk for Rahbek. Kun efter mange Overtalelser af sin Mand og Rahbek havde Mad. Rosing meget imod sin Villie spillet ved første Forestilling; thi hendes Nedkomst var saa nær forestaaende, at Mad. Preisler maatte være tilstede paa Theatret for i indtræffende Tilfælde at kunne spille Rollen færdig. Den Formiddag, da Stykket om Aftenen skulde spilles tredie Gang, følte Mad. Rosing sig saa upasselig, at hun i Rosings Fraværelse fra Theatret skrev til Mad. Preisler, at hun vilde tjene hende meget ved om Aftenen at udføre Rollen. Da Rosing fik dette at høre, ilede han til sin Kone og meddeelte hende, at han og Hauch havde aftalt, at, naar hun havde spillet ved denne Forestilling, skulde Stykket lægges tilside, til hun igjen kunde overtage sin Rolle i det, og derfor maatte hun see at spille iaften. Efter megen Møie endte det med, at hun gav Tilladelse til, at han i et høfligt Brev maatte meddele Mad. Preisler, at hans Kones Ildebefindende var gaaet saa meget over, at hun nu nok kunde spille. Mad. Preisler mødte af sig selv paa Theatret for, hvis det gjordes nødvendigt, da at kunne træde i Mad. Rosings Sted. Forestillingen gik imidlertid godt, og hendes Tjeneste blev altsaa overflødig. — Efter denne Forestilling meddeelte Hauch de Spillende, at Stykket nu foreløbigt var lagt tilside, og som Løn for sin megen Uleilighed deels med at lære Rollen, deels med flere Gange forgjæves at møde paa Theatret fik Mad. Preisler ikke Tilladelse til at spille Rollen. Da hun nu, som bekjendt, var en dygtig Skuespillerinde, fandt Publicum den Fremgangsmaade, der var bleven brugt mod hende, høist forkastelig, saa meget mere, som den medførte, at det nye Yndlingsstykke forsvandt af Repertoiret, og der fremkom i Adresseavisen en temmelig nærgaaende Forespørgsel, „om „Dyveke“ ikke, uagtet

Mad. Rosings nær forestaaende Nedkomst, der af Directionen offentlig var angivet som Hindring, kunde gives, da dog Sigbrit havde været tildeelt Mad. Preisler som Reserve. Man turde uagtet Professor Rahbeks modsatte Mening troe, at denne i fire Aar nedtrykte Kunstnerindes Talenter, som vare umiskjendelige, deri vilde fyldestgjøre enhver Forventning, hvortil man ved Mad. Rosings ikke miskjendte Kunst var bleven berettiget. Dette Spørgsmaal gjøres af en Mand, som ærer begge Kunstnerinder, men omgaaes ingen af dem, og som ved allermindste Opfordring fra Vedkommende vil nævne sit Navn.“ Tillige opfordredes Mad. Preisler til at fralægge sig den Mistanke, som kunde hvile paa hende, at hun ikke vilde spille Rollen; og dette gjorde hun Dagen efter. Otte Dage senere opfordredes Spørgeren til at sige, paa hvilken Maade Mad. Preislers Talenter vare blevne nedtrykte. P. A. Heiberg svarede da, at han var Spørgeren, og paa en indirecte Maade nævnede han Rahbek og Malte Bruun som hendes Undertrykkere. „En Deel af Publicum“ fremkom saa i Adresseavisen med det „indstændige og eenstemmige Ønske, at Rollen kun maatte blive udført af Mad. Rosing.“ Nu tog Malte Bruun tilorde og lod, som om han havde overseet, at Heiberg havde navngivet sig, og atter spurgte han, hvem Spørgerne vare, „paa det, at man kunde erfare, om de ved Aandsproducter, bekjendte Indsigter o. s. v. vare stemmeberettigede i Smagens Rige.“ Heiberg var ikke den Mand, der længe lod vente paa Svar, naar han meente, det burde gives, og han opfordrede nu Bruun til at documentere, „hvorved han havde erhvervet Stemmeret i det Dramatiske“; i det Hele talede han ham haardt til. Det var formodentlig ogsaa ham, der i samme Blad gjorde Theaterdirectionen en heel Deel rigtige Spørgsmaal i denne Sag; han havde den store Deel af Publicum paa sin Side, og Striden blev

mere og mere alvorlig. Da blev Theaterdirectionen ængstelig, og Hauch skal have sagt, at „man kunde jo sagtens lade Publicum faae den Fornøielse at see Mad. Preisler i denne Rolle, siden det var saa forhippet derpaa“. Malte Bruun havde til Flere yttret, at han nok skulde vise, han var Mand for at hindre „en saadan Krænkelse af den Afdødes Villie“; nu maatte han altsaa opbyde Alt for at beseire Modstanderne. I „Svada“ og Adresseavisen skrev han skarpt mod Heiberg og kom frem med Ting, som slet ikke vedkom denne Sag. Han sluttede med den Bemærkning, at der er Forskjel paa Skuespilkunst og Skuespildigtekunst, og at man godt kan være heldig i den sidste uden at forstaae sig paa den første, og endelig kaldte han Heiberg „en Løgner“. Denne svarede ham da bidende og viste, at Bruun havde Ret, naar han meente, at han selv var en stor Dramaturg; „thi han har ladet trykke 13, siger tretten Ark, hvori de tre Fjerdedele tilhøre Sophokles, Lessing, Schinck, Rahbek og Flere. Og Bruun har Ret, naar han ivrer mod personlige Stiklerier; thi paa det, at Andre vel skulle vogte sig for at bruge de Vaaben, han vil have for sig selv, har han ladet sine egne Stiklerier i Avisen trykke med udmærket Stiil. Og Bruun har Ret, naar han istedetfor Argumenter bruger Usandhed og Uartighed; thi hermed pleier man oftest at forsvare en slet Sag.“

Heiberg fik Latteren og dermed Seiren paa sin Side. Mange Flyveskrifter udkom fra hans Parti, og Enden blev, at Mad. Preisler fik Rollen. Efter denne Kamp var det ganske vist ikke let for hende at optræde; thi Publicums Fordringer til hende vare nødvendigviis blevne overdrevent store. Hun havde ogsaa bedt sig fritagen, men blev det ikke. Under Opførelsen var hun meget ængstelig, men spillede dog kraftigt og værdigt, og vandt ved alle de Forestillinger, i

hvilke hun optraadte, meget Bifald, og skjøndt hun ikke i Alt kunde staae ved Siden af Mad. Rosing, gik hun dog hæderligt ud af Dyvekestriden, en Strid, som var bleven ført mellem to stridslystne Partier og ikke mellem de to fredelige Skuespillerinder, for hvem den var meget ubehagelig.

Som man vil have bemærket, havde Rosings i den foregaaende Strid Theaterdirectionen paa deres Side; vi have seet, at det kunde være Tilfældet med Hauch*);

*) Mellem Hauch og Rosing var Venskabet dog ikke altid saa paalideligt, og navnlig forefaldt der een ubehagelig Scene imellem dem. Rosings Gage var ringe, og han udtalte sin Fortrydelighed herover. Da Hauch nu en Dag fandt det passende at erindre Instructeurerne om, at »det var deres Pligt som hans at sørge for, at Theaterkassen kunde præstere, hvad den skulde«, følte Rosing sig fornærmet, og han bemærkede: »Hidindtil har vi bedre sørget for, at den kan det, end den har sørget for, at vi kan det.« Hauch blev overrasket, saae vredt paa ham og svarede heftigt: »De har dog ikke bragt det videre, end at den ikke har Gjæld.« — »Det er endda videre, end den har bragt mig!« udbrød Rosing. — »Det maa være Deres egen Skyld!« svarede Hauch haardt; »De maa leve over Deres Stand; De og Deres Kone have den høieste Gage ved Theatret.« — »Det er just Ulykken, Hr. Kammerherre!« svarede Rosing hidsigt; »den høieste Gage ved Theatret er saa ringe, at naar to Kunstnere slaae den sammen, kommer der ikke en Klokkerindtægt ud af den; og jeg veed ikke, om Hr. Kammerherren vil finde, at Rosing og hans Kone i Stand skulle staae under en almindelig Klokker?« — »Siden De tager den Tone, Hr. Rosing!« svarede Hauch opbragt, »saa maa jeg sige Dem, at Dem lønner Theatret saa godt, som det kan og bør. Og hvad Deres Kone angaaer, da har hun meget mindre Arbeide og dog ligesaa stor Gage som Jfr. Astrup, der meget smukt hjælper sin Familie og dog kommer godt ud af det!« — »Om Forladelse, Hr. Kammerherre!« svarede Rosing spydigt, men i en meget høflig Tone, »jeg kjender ikke saa meget til Jfr. Astrups Huus, at jeg veed, hvorledes hun kommer ud af det, men jeg veed, at Mad. Rosing kun har sin Gage, der fik det sidste Tillæg af Deres Formand.« — Hauch taug og hævede forbittret Mødet. Men Ro-

de to andre Directeurer, Kjerulf og Thaarup, vare Rosings personlige Venner, og paa enkelte Stridigheder nær protegerede de dem altid meget.

Hauchs Formand var Ahlefeldt, hvis Directeurperiode var den saakaldte „Grevens Tid". Han eftergav Rosings 1400 Rbd., som de skyldte Theaterkassen, en Bevaagenhed, der her, som saa ofte i dette Kunstnerpars Liv, gav Anledning til Misundelse og Vrøvleri paa Scenen, og Ahlefeldt fik af den Grund mange Uvenner; men Rosing blev hans Ven og tog ham ofte kjækt i Forsvar, hvilket havde til Følge, at Ahlefeldt i alle Theateranliggender ikke blot søgte hans Raad, men ogsaa som oftest fulgte dem; Rosing maatte altid være den mæglende Magt mellem Ahlefeldt og Skuespillerne, og i den Anledning fik han mange Grovheder og Bryderier.

Da Edvard Storm var død d. 29de Aug. 1794, strax efter at han var bleven udnævnt til Theaterdirecteur, men uden nogensinde at have fungeret som saadan, fik Rahbek og Schwarz Rosing overtalt til, at de to Instructeurer i Forening skulde søge om det ledige Directorat, og de skulde støtte deres Haab om denne Ansættelse derpaa, at de alt længe havde gjort Tjeneste

---

sing havde talet ud af mange af sine Kunstfællers Hjerte. Samtalen kom hurtigt ud paa Theatret og gjorde stor Lykke. Senere viste sig ogsaa Frugten af denne Samtale i Form af en kgl. Resolution af 22de Novbr. 1796, ifølge hvilken Skuespillere og Solodandsere af begge Kjøn, som havde tjent femogtyve Aar, hvert femte Aar skulde have Indtægten af en Forestillingsaften. Og denne Bestemmelse havde den forønskede Virkning, idet den gav Personalet Livlighed og Lyst til Arbeidet og Stadighed ved Theatret, og den fritog Regjeringen for de stadige Ansøgninger fra de bedste Skuespillere om alle mulige Embeder i Post- og Toldvæsenet. Først i Saisonen 1799—1800 fik Mad. Rosing Gavn af denne Resolution, og Rosing først 1802.

ved den indvortes Administration af Alt, hvad der angik Repertoirets Fastsættelse, Rollebesætningen, Opsyn med Stykker og Prøver o. s. v., og nu meente de, at det kunde være overeensstemmende med Autoriteternes Ønske, om disse Posters Besørgelse for Fremtiden blev paalagt dem som Pligt. Vedkommende Autoriteter fandt imidlertid Ansøgningen stødende fra Begyndelsen til Enden, og den blev bestemt afslaaet. Det fandt Rosing meget naturligt og rigtigt, men han var vred over, at Rahbek og Schwarz havde faaet ham til at deeltage i et Foretagende, hvoraf man ikke kunde vente sig Andet end et ugunstigt Udfald. Men selv om Rosing altsaa ikke blev Directeur af Navn, saa var han det af Gavn, og i Aarenes Løb gav han Directionen saa mange forstandige Raad og stod den ved saa mange Leiligheder bi, at han var den aldeles uundværlig; thi naar noget Vigtigt var paafærde, maatte den altid tye til Rosing.

Aaret efter, at han og hans Hustru havde feiret den store Triumph i „Dyveke“, gik deres Ry ligesaa herligt ud i Folket. I Sanders Sørgespil „Niels Ebbesen“ spillede Rosing Grev Geert, Mad. Rosing Niels Ebbesens Hustru Juta. De gjorde begge overordentlig Lykke. Rosing fremmanede her „en saa storartet historisk Skikkelse, at ingen af hans Eftermænd, som Alle vare af Scenens Første, i blot enkelte Momenter, endsige i det hele mægtige Charakteerbegreb, som hans levende Phantasi havde indgivet ham, og i den mageløst sammenholdte, mesterlige Udførelse har kunnet naae ham. Den Aandsstorhed, han iførte sit hele Væsen, hævede Charakteren op til en Mægtighed og Uimodstaaelighed, som gav Ebbesens Holdning ligeoverfor ham det urokkelige Heltemods fulde Virkning og gjorde hans Drab til en forbausende dristig Daad af udødelig Fortjeneste. Hans hele Færd og Væsen lod

ane det Geni og den Aandsovervægt, der først bragte Geert til Hovmod og Menneskeforagt og derpaa styrtede ham i Afgrunden. Endnu mange Aar efter, at Rosing sidste Gang spillede denne, som han selv kaldte den „lille Rolle, som han efter sin Tanke aldrig vilde faae Bugt med“, var det hos gamle Theaterbesøgende i friskt Minde, hvorledes han ved den rystende, mørke, dæmpede Tone, afbrudt af de indholdsrige, gyselige Pauser, da han, staaende ved Vinduet, grublende gav sine skjulte Tanker Ord og ved det Hemmelighedsfulde og Stille i sin Gang frem og tilbage i det svagt oplyste Værelse satte Tilskuerne i en besynderlig ængstelig Følelse, idet de ligesom saae Billedet af hans morderske Færd dukke frem og onde Aander omgive ham. Ingensinde spillede han dog maaskee denne Rolle bedre, end umiddelbart før Englændernes Ankomst hertil i 1801, da mange af Replikerne passede til Situationen, og hans stærke Fædrelandskjærlighed inspirerede ham til den energiske Kraft og Fyrighed, hvormed han fremtraadte og gjorde den overordentlige Lykke.“ I disse Aar falder Rosings og hans Hustrues Mesterperiode.

Det er ganske vist, at Rosing i den Tid var en af de Faa ved Theatret, der ret fattede og elskede det Nye, der var igjære og som skulde skabe vor store Guldalder. Og hans Følelser i denne Henseende bleve til Ord, og Ordene til Gjerning. At det var det Nationale, det kom an paa, ogsaa paa en Skueplads, stod klart for ham, og han følte bestemt, at en fædrelandsk Tragedie maatte kunne slaae an i det danske Folk, og at det netop var i den Retning, at hans Geni kunde udfolde sig i hele sin Frodighed. Han søgte saaledes at overtale Pram til at skrive en „Ulf Jarl“, hvori Schwarz skulde spille Titelrollen, han selv Knud den Store, og hans Hustru Emma. Han udmalede saa levende

for Digteren, hvorledes han havde tænkt sig det Hele, at denne følte sig i høi Grad begeistret for Æmnet og med Haandslag lovede ham, at han alvorligt vilde tage fat paa det. Men da Rosing og Pram paastode, at det maatte udføres i urimede Vers, og Schwarz, der var den Eneste, der kunde blive en god Ulf Jarl, kun vilde have at gjøre med Prosa, kom Tanken aldrig til Udførelse, endskjøndt Pram virkelig løseligt havde udkastet Planen og gjort det saa godt, at Rosing med Sikkerhed forudsagde dette Værk en stor theatralsk Effect.

Rosing havde ogsaa faaet Thaarup, der af Naturen var forfærdelig doven, til at fuldføre „Høstgildet“; thi da Forfatteren engang besøgte ham, lukkede han ham inde paa sit Værelse med Skrivematerialier og en god, stærk Kop Caffe, og saa blev Stykket virkelig færdigt. Rosing var ligeledes en af de Første og Eneste ved Theatret, der følte sig mægtigt grebet, qvæget og forynget af den friske Luftning, der strømmede ud fra Schillers Tragedier; thi her fandt han det Nye, han længtes saa meget efter, og som han saa bestemt tilhørte. Af al Magt søgte han først at faae „die Räuber“ opført; men Modstanden var for stor. Saa kom „Wallenstein“, og Rosing havde ingen Ro paa sig, før det kom paa Scenen, og han fik Lov til at spille i det. Han kunde store Stykker af det udenad. Modstanden var atter stærk, og hos Theaterdirectionen (det var Hauch, Kjerulf og Thaarup) fik han den Besked, „at allerede fordi det var paa Vers, kunde man ikke antage det, da det var meget imod Directionens Villie, at Vers indførtes paa Theatret, da de dog vare og bleve noget Unaturligt i dramatisk Diction, der just skulde have sin bedste Egenskab i Naturlighed“, og Rosing foreslog da, at man skulde omskrive det i Prosa, ligesom Schiller selv havde gjort med Don Carlos.

Men nu erklærede Kjerulf ligefrem, at han var overbeviist om, at slige høittravende Stykker hverken vilde blive godt spillede eller godt optagne her, og dette slet ikke; paa at gjøre et Forsøg, der ganske vist vilde falde uheldigt ud, var det uforsvarligt af Directionen at spilde Theatrets Tid og vove betydelige Summer til kostbare Dragter og Decorationer. Dette Svar var saa ægte philisteragtigt, at det i høi Grad maatte irritere Rosing; harmfuld gik han bort og talte aldrig mere om at opføre noget Schillersk Stykke paa vor Scene.

Nu blev han ivrig efter at indføre Shakespeare, og navnlig vilde han gjerne have „Macbeth“ opført. Sander havde lovet ham at oversætte det, og gjennem en af Kronprindsens personlige Venner fik han denne til at yttre for Kjerulf, at han havde Lyst til engang at see Noget af Shakespeare. Dette overraskede Kjerulf meget; han indsaae snart, at Kronprindsen umuligt selv kunde have fundet paa dette, dertil kjendte han ham for godt; og snart blev det ham klart, hvem der stod bagved. Han lod da Kronprindsen forestille, at den forrige Theaterdirecteur forgjæves havde søgt at opføre disse Stykker, og at det vilde koste store Summer at faae dem frem. Det viste sig nu ogsaa, hvor inderligt Kronprindsens Ønske havde været. Han havde naturligviis troet, at disse Stykker kunde gives ligesaa let som andre; men nu tog han gjerne sit Ønske tilbage. Dermed var ogsaa Shakespeare udelukket fra den danske Scene, og det blev umuligt for Rosing at komme til at spille en Rolle, som var hans store Evner værdig. „Der var god Grund til at bedrøves over, at han ofte maatte rebe sine Følelsers svulmende Seil for ikke at fare ud over den rørende Comedies Borgerlighed, og over, at han ikke, som han saa inderligt

ønskede, kunde komme til i en ægte Tragedie at lade staae til paa Poesiens rivende Elvdrag.“ — Da han nu altsaa ikke kunde faae noget Nyt indført, saa søgte han i det Mindste at faae det Gamle, som ikke duede, afskaffet. I Forbindelse med Schwarz modarbeidede han de Iffland'ske og Kotzebue'ske Stykker, som vare i Mode, og som, fordi de vare uægte, fordærvede baade Skuespillerne og Publicum. De to Instructeurer forestillede Theaterdirectionen, hvorledes de havde bemærket disse Modestykkers skadelige Indvirkning paa Actionens Sandhed og rette Aand, saa at alt godt Spil vilde blive ødelagt og Publicum fordærvet, hvis det ikke fik Øinene op for, at de danske Skuespillere, som hidtil havde været agtede for deres Smag i Kunsten, nu vare forfaldne til det Falske og Gjøglende. De fraraadede derfor, at disse Stykker for ofte bleve givne, og tilraadede at fremdrage Holbergs, Molières, Destouches og flere andre store Comedieskriveres bedste Arbeider, hvori der var Noget at gjøre for Skuespillerne, saa at Kunsten ved dem igjen kunde komme til Magt og vinde Ære efter Fortjeneste. Naar Rosing og Schwarz forestillede Directionen dette, saa var det begrundet i sand Kjærlighed til Kunsten og ikke i Egoisme; thi de gjorde begge megen Lykke i de Stykker, de ønskede fordrevne. Men deres Udtalelser gjorde ikke den forønskede Virkning, da der i Directionen hverken var Villie for eller Kjærlighed til eller det rette Syn paa den ægte Kunst. I et senere Møde bemærkede Kjerulf, at det aldeles ikke kunde blive hans Embedspligt at lære Skuespillerne, hvorledes de skulde udføre deres Roller. Herimod bemærkede Rosing, at det jo ikke kom an paa at lære dem, hvorledes de skulde udføre deres Roller, men at sige dem, hvorledes de ikke skulde udføre dem, og han opfordrede derpaa Baggesen, som nu var bleven Theaterdirecteur, til, siden han var en

Ven og Beundrer af Skuespiller Knudsen, da idetmindste hos ham at anvende sin Indflydelse. „Nei, paa ingen Maade!“ raabte Baggesen, og med sin sædvanlige opstyltede, svulstige Unaturlighed vedblev han med Jens Blok i „Peder Paars“:

„Det kan jeg aldrig gjøre,
Det ei tillader mig min høie Charakteer!“

Øieblikkeligt svarede Rosing med Peder Ruus's Ord:

„Jeg har min Mening sagt, hvad kan vel siges meer?“

Dette fremkaldte en Latter, i hvilken Forslaget gik under. Men for dog at hævde Directionens Anseelse, tog Kjerulf Ordet og fremhævede, at den nøiagtige Memorering var den første Betingelse for god kunstnerisk Fremstilling, og at Instructeurerne ved Prøverne maatte indskærpe Skuespillerne dette. Da en kgl. Instrux paalagde en af Directeurerne at være tilstede ved hver Prøve, og da denne Instrux aldrig blev efterkommet, svarede Rosing: „Dertil skulle Instructeurerne ogsaa uden Indskærpelse altid være rede, naar der kun efter den kongelige Instrux ved enhver Prøve er en administrerende Directeur tilstede, som kan beskytte Instructeurerne mod de Insolencer, hvormed han vil faae at høre, at saadanne Irettesættelser mødes af de største Skuespillere.“ Denne Bemærkning var Directionen meget ubehagelig, og Striden endte med, at „man vilde tage Sagen under Overveielse“.

Som Theaterdirecteur var Baggesen forøvrigt meget venlig mod Rosing og lod ham raade, som han vilde. Han tog sig ikke videre af det Hele, men mødte kun stadigt paa Theatret i den gamle Kavai med det indbrændte Mærke af Strygejernet; der stod han og snusede, og Saaby kunde da aldrig blive træt af at rose hans første Kones, Sophies, Portrait, som han selv saa smagfuldt havde malet ovenpaa Snuusdaasen.

Vi komme nu til at omtale den mærkeligste Elev, som Rosing under hele sin Instructeurvirksomhed havde med at gjøre. Det var en syttenaarig Yngling, som efter i lang Tid at have siddet og døiet Latinen, en Dag slængte Bogen henad Gulvet, gik til sin Fader og forlangte at blive Skuespiller. Tilladelsen blev ham givet. Han blev pyntet af Moderen, fik hendes Guldring i Halstørklædet og det lange sorte Haar flettet og stukket op i Nakken med en lille Kam. Han gik saa til Theaterdirecteuren, Hauch, og gjorde Prøve. Hauch forestillede ham Standens store Besværligheder og den ringe Gage, han vilde faae, men det hjalp Altsammen ikke: han vilde være Skuespiller. Hauch erklærede da, at han fremfor Alt først maatte lære at fegte og dandse og gaae med Handsker, da Hænderne ellers bleve for røde. Han vilde give ham Rosing til Instructeur, og med et Par Ord sendte han ham op til denne. Den unge Mand ilede strax derop og ringede paa; Rosing kom selv ud og lukkede op, og da han havde hørt, i hvilket Anliggende det unge Menneske kom, spurgte han om hans Navn — det var Adam Oehlenschlæger. Det Navn kjendte han aldeles ikke; men imidlertid gav han sig i Tale med Ynglingen og saae paa ham med sit Kjenderøie, i hvilket Oehlenschlæger troede at spore Tilfredshed. Der stod disse to skjønne Mennesker overfor hinanden, men Rosing anede ikke, at Alt det, han saa inderligt havde længtes efter, Alt det, som han elskede og fra fremmede Lande vilde have bragt ind paa vor Scene, slumrede indeni denne Ynglings Bryst for derfra at flagre ud i Ord og Toner, som skulde fortrylle og omskabe det hele Norden. Oehlenschlæger vidste derimod godt, hvad det var for en Mand, der stod Ansigt til Ansigt med ham; han havde længe været begeistret for Rosing; der var ved Theatret Ingen, han beundrede som ham, og det var nærmest

ham, der havde drevet Oehlenschlæger til Theatret; men hidtil havde han ikke kjendt ham personligt. Nu opdagede han, at Rosing ikke blot kunde udtale Andres Tanker smukt, men ogsaa selv var en veltalende, tænksom og kunstforstandig Mand med en udpræget Charakteer, at han var fiin uden Falskhed, selvfølende og dog beskeden. Paa Scenen saae han frisk og ungdommelig ud; ved Dagslyset var han noget ældre, blegere og med enkelte Rynker. Ligesom Rosing strax havde været meget venlig imod Oehlenschlæger, saaledes havde de næppe været sammen et Par Gange, førend Forholdet mellem dem var som mellem Fader og Søn, og Oehlenschlæger blev en daglig Gjæst i Rosings Huus, hvor han gjorde de unge Hegeres Bekjendtskab. Med hele sin ungdommelige Varme elskede han Rosing, hvis Omgang og Fortrolighed glædede ham mere end selve Kunsten.

Den ridderlige og musikalske Rosing fandt, at Oehlenschlæger først og fremmest trængte til at fegte, dandse og synge. Saa tog han da Underviisning i disse Fag. Skjøndt Rosing nu ganske vist nærede Forventninger om Oehlenschlæger som Skuespiller, opmuntrede han ham ingenlunde til at gaae videre frem ad denne Bane; thi han følte ofte selv det Trykkende og Pinlige i sin Stand, og han vilde gjerne redde Oehlenschlæger for noget Lignende. Der herskede et fortroligt og spøgende Forhold mellem Læreren og Eleven. Oehlenschlæger kunde især i den Alder ikke holde sin barnagtige Natur tilbage. Da Rosing saaledes engang for at gjøre ham opmærksom paa den legemlige Graties Harmoni sagde til ham: „Den lille Finger og den store Taa maae hænge sammen,“ svarede Oehlenschlæger: „Jo,“ og løftede Foden op til Haanden. „Du er en Uglspil,“ sagde Rosing og loe.

Aaret 1802 er et Mærkeaar i Kunstnerparret Ro-

sings Historie. Thi da fik det danske Folk Leilighed til endnu mere end sædvanligt at glæde sig over, at disse To havde fundet hinanden, og det fik Grund til at haabe, at Rosings og hans Hustrues Kunst selv efter deres Død skulde fremblomstre paa vor Scene. Der er altid noget sært Fortryllende ved at see det Skjønne og Gode gaae i Arv gjennem Børn og Børnebørn; thi det giver en Forjættelse om, at det Ædle og Store i Menneskene skal forplantes gjennem Slægterne ud i al Evighed. Og skjøndt det nu iaar er halvtresindstyve Aar siden Michael Rosing døde, pryder hans og hans Hustrues Efterslægt dog endnu den danske Scene og eier de Danskes Kjærlighed.

Den anden Februar 1802 debuterede Emilie Rosing som Rosine i „Barberen i Sevilla“, og Debuten var meget lovende. Hun var dengang atten Aar, middelhøi, havde et smukt, men blegt Ansigt med fiintbygget Næse, høi Pande og lyseblaae, ildfulde Øine, meget mørkt Haar og en rank, skjøn Figur, som hun bar særdeles frit og let. Hendes hele Udvortes var interessant og meget heldigt for Scenen. Hun blev modtaget med stort Bifald, der stadigt steg. Man ventede strax, at hun vilde udvikle sig eiendommeligt og blive af stor Virkning som original Charakteerskuespillerinde, og efter et Par Vintres Forløb var hun af alle Skuespillerinderne den, der hyppigst betraadte Scenen. Længe var hun Dagens Afgud; Datidens unge Mennesker tilbade hende, og Damerne optoge ei alene hendes Moder i Klædedragt, men efterlignede endog hendes faste Gang, som udenfor Theatret var hende saa egen. Af Naturen var hendes Talestemme noget dyb, men ved idelig Øvelse gjorde hun den snart bøielig og velklingende. Hendes Syngestemme var meget behagelig. Det Mandige i hendes faste, kjække Gang gik efterhaanden over til majestætisk Ynde.

Man kan let forstaae, at da Rosing havde havt imod, at Oehlenschlæger gik til Theatret, saa maatte dette saa meget mere have været Tilfældet, da Talen var om hans egen Datter, tilmed da en Mand altid lettere end en Qvinde kan hengive sig til Skuespillerstanden.

Emilie Rosing søgte aldrig Veiledning hverken hos sin Fader eller Moder, men fulgte bestandigt ved Opfattelsen og Indstuderingen af sine Roller selvstændigt sin lyse Forstand, levende Phantasi og dybe Følelse, og hun indøvede sig saa energisk til en fuldstændig og sjælfuld Fremstilling af det Billede, hun havde dannet sig, at hun ofte paa Scenen saaledes bortkastede det hende selv Eiendommelige, at endog hendes Nærmeste overraskedes ved at see hende fremstille et hendes Natur aldeles fremmed Væsen. Hun vandt mere og mere Betydning ved Theatret og paa samme Tid ualmindelig Yndest. Det var Faderen en stor Glæde at spille med hende, og de vare ganske inde i hinandens Roller. I Faderens Spil bemærkede hun strax enhver Afvigelse fra det Sædvanlige. Da han saaledes en Aften i „Den forladte Datter“ spillede Baron Skumring, i hvilken Rolle han gjorde megen Lykke, var Rahbek tilstede. Da de efter Theatret sade sammen hjemme ved Rosings Theebord, bemærkede Emilie, at hun i en af de sidste Scener havde savnet en Fortvivlelsens Latter hos Faderen, og denne Latter pleiede ellers at gjøre en udmærket Virkning. „Den var der heller ikke,“ svarede Rosing; „men jeg havde sørget for, at der var noget Andet istedet;“ og nu udviklede han med stor Skarpsindighed hele Ideegangen i sin Behandling af Rollen og tilstod, at han havde udeladt Latteren ene for at behage Rahbek, „der, saaledes som han fra Arilds Tid vidste, ingen stor Kjærlighed havde til det, der løb Storm mod vore Sandser for at indbilde os, at det var vort Hjerte, der angrebes.“ Mon Rosing

dog ikke var Kunsten lidt utro, da han udelod den Latter? Men i saa Fald var det igjen Rahbeks Indflydelse, der virkede uheldigt. —

I Efteraaret 1806 blev der fra Halle til Kjøbenhavn sendt en Pakke til Frøken Christiane Heger. Denne indeholdt den skjønneste Gave, som en Elsker kunde give sin Elskerinde; men den var tillige en Gave til det danske Folk, og det var umuligt, at dette paa den Tid kunde have faaet en kosteligere. Gaven var fra Oehlenschlæger og var „Hakon Jarl". Da Christiane havde læst det medfølgende Brev, ilede hun strax til Sophie Ørsted for at vise hende det. Det var om Torsdagen. Det blev da besluttet, at Oehlenschlægers nye Digterværk Søndag Aften skulde læses op for alle Vennerne. Først skulde Rahbek have læst det, men han havde i lang Tid sine Aftener optagne, og han havde ikke den Kjærlighed til det nye Digterværk, at han uden-videre vilde sætte alt Andet tilside for kun at gribe dette. Rahbek undlod aldrig at vise, hvor meget han tilhørte Fortiden. Saa skulde Carl Heger læse det; men han satte mange „Pænnedø'er" paa, at han ikke kunde; efter lang Betænkningstid „vilde han dog forbandet gjerne", kun var han bange for sin Faders strenge Critik; men da saa Kamma og Christiane trøstede ham, fik han Mod. Han begyndte da at forberede sig til Oplæsningen, der optog ham saa megen Tid, at han ikke sov om Natten, — „profanere havde han aldrig følt sig" — og da han endelig læste første Act op for H. C. Ørsted, forvissedes han kun om, at han vilde komme „bestialsk" fra det, om ikke af anden Grund, saa fordi Frygten vilde være uovervindelig. Da gik det pludselig som et Lys op for ham, at Rosing jo vilde være den eneste naturlige Oplæser. Han gik op til ham og bad om en Samtale i Eenrum. „Gaa nu „ut", Børn, og Du med, Moder!" sagde Rosing. Meget

veltalende trængte Carl Heger da ind paa ham, og Rosing svarede: „Jeg er saa glad, saa glad over at see Dig, min gode Carl! at jeg saa Gu' ikke veed, hvad jeg skulde kunne negte Dig, naar Du bad mig om det.“

Han forlangte blot Udsættelse, men da han ikke kunde faae den, afsagde han sine Instruender; Carl Heger og han satte sig strax til at læse det, og da var Mad. Rosing tilstede. Da første Act var læst, udbrød Rosing: „Det er et fortræffeligt Stykke, aa, det er et guddommeligt Stykke!“ „Bliver det antaget?“ spurgte Carl Heger. „Ja, Gu' gjør det saa!!“ Og alt som de nu læste, blev Rosing mere og mere optaget af det og afbrød Carl Heger med Replikkernes Gjentagelse og Lignende, og han fik strax stor Lyst til at spille Olaf. Hvor Grib siger: „Han seiler paa Elivagas Bølger til Niffelheim,“ udbrød han: „Gud, hvilke Linier, aa nei, de ere altfor deilige! Jeg seer ham seile.“ Om Auden sagde han: „Aa — men hvad det er for en vanskelig Rolle.“ — Om Hakon sagde Carl Heger til ham: „Det er en nordisk Helt, Rosing!“ — „Ja, en skrækkelig, forfærdelig Afgudsdyrker!“ — Da Stykket var læst tilende, vare baade Rosing og hans Hustru i den Grad fortryllede og opfyldte af det, at det ikke er muligt at beskrive.

Saa kom Søndag Aften, og hos Ørsteds samledes det lille Selskab. Der var Kamma og Christiane, Sophie og den gamle Oehlenschlæger, begge Ørsted'erne, Carl Heger og Flere. I den hyggelige Dagligstue sade de om Bordet. Rosing læste udmærket begeistrende, og Stykket gjorde den største Lykke; de vare Alle rørte til Taarer. Christiane kyssede og omfavnede Rosing, da hun ikke havde Oehlenschlæger selv; da hun blev ene, græd hun af Glæde og Forbauselse. Hun spurgte Rosing, hvad hun dog skulde gjøre for

at modtage Oehlenschlæger, saaledes som hun burde; hun kunde ikke tænke sig, hvorledes hun skulde gjøre nok Ære af ham. „Ja, det var Ret,“ svarede Rosing, „fordærv ham nu blot rigtigt, naar han kommer hjem.“ — Gamle Oehlenschlæger kaldte sig „Forfatterens Forfatter“. Carl Heger spurgte Rosing: „Skal nogen anden Dødelig spille Hakon end Du?“ Nei, det meente Rosing ikke. Desværre skulde det ikke skee saaledes.

Den femte Sept. 1806 blev „Hakon Jarl“ antaget til Opførelse med temmelig stor Kjølighed fra Directionens Side. Den viste sig ogsaa nu som dengang, da den aldeles ikke kunde see det Gavnlige i at føre Schiller og Shakespeare frem paa vor Scene, og den kunde ikke fatte, at „Hakon Jarl“ var det Mesterværk, som meest var skabt til at gjøre Epoche i vor Theaterhistorie. Man holdt store og glødende Lovtaler over mange af de andre indleverede Stykker; men „Hakon Jarl“ blev i al Stilhed lagt hen til næste Saison, hvis man saa kunde faae Tid og Leilighed til at spille det.

Allerede 1804, da Rosing i Dec. Maaned i romersk Costume med bare Arme spillede Antonius i „Octavia“, havde han paadraget sig stærke Gigtsmerter, og de bleve stadigt voldsommere og mere haardnakkede, navnlig ved, at han kæntrede paa Esrom Sø og maatte svømme iland og aldeles gjennemvaad gaae til sit Hjem. Da „Hakon Jarl“ endelig kom til Opførelse, havde Gigten i den Grad faaet Magt over ham, at han ikke kunde spille denne Rolle, som Oehlenschlæger havde skrevet med hans nordiske Heltenatur for Øie. Alt her passede for ham; han kunde være ildfuld og pathetisk, han kunde være kold og klog, han var en Beundrer af Qvindekjønnet, og han var en kraftig Normand fra Nidaros. Rosing er den eneste Skuespiller, Oehlenschlæger har kunnet tænke paa, naar han skrev sine Tragedier; og man kan da tænke, hvor meget han

havde glædet sig til at see ham spille i dem. — Og Rosing, som nu endelig saae det, han sit hele Liv igjennem saa inderligt havde længtes efter, fremstaae her i sit eget Folk og paa sin egen Scene, han, som nu følte, at det kom, i hvilket han vilde være istand til at frigjøre sine ædleste og største Kræfter, han skulde nu, aandelig frisk og stærk, sidde værkbruden og ude af Stand til at være og virke der, hvor hans Plads var, og hvor ingen Anden kunde erstatte ham. Det var en tung Skjæbne. Den eneste Deel, han kunde tage i „Hakon Jarls“ Opførelse, var, at han hjalp til ved Indstuderingen og saaledes havde en betydelig Fortjeneste af, at Forestillingen blev saa respectabel, som den blev. Kun ved mandig Overvindelse af store, legemlige Lidelser blev han istand til fjorten Dage efter den første Forestilling af „Hakon Jarl“ at tage Afsked med Publicum i en lille Rolle som Faderen i „Alexis“; og opflammet ved, at hans Datter optraadte i Titelrollen, spillede han endnu med en saadan Sjælfuldhed og indre Kraft, at hans Fremstilling, navnlig i de Scener, han havde med hende, og som ved den øieblikkelige, gjensidige Stemning fik en dyb personlig Betydning for ham, bestandig af Alle, som overværede denne mærkelige Forestilling, blev erindret som noget af det Sandeste og meest Gribende, der var seet paa vor Skueplads.

Under al denne ulykkelige Sygdom havde Rosing dog heldigviis een Beskjæftigelse, som fængslede ham, og som han endnu var mægtig. Det dramatiske Selskab var nemlig atter paa Theaterchefens Forestilling til Kongen bleven oprettet den femte Mai 1804, og Rosing var bleven ansat som Lærer og Bestyrer med 200 Rdlr. i Gage; ogsaa Rahbek var naturligviis virksom ved det. Da Rosings Svaghed tog til, kunde han ikke længere naae hen til Prøverne i Hoftheatret; men de

maatte holdes hjemme i hans Stue. I Sygdommens første Aar var han endnu Sjælen i Selskabets Forestillinger; men senere hen gjorde de mange Smerter ham utaalmodig. Han havde den Glæde, at Selskabet offentlig gav fire Forestillinger, som gjorde en saa stor Lykke, at det turde optræde med een Forestilling om Ugen, og denne var da saa besøgt, at den ikke alene dækkede Omkostningerne, men endog gav et betydeligt Overskud til Theaterkassen.

Den anden Vinter, Rosing var syg, fremsagde han paa Kongens og Kronprindsens Fødselsdag, efterat hans Yndlingstragedie „Hakon Jarl“ var spillet, Epilogen Bragi. Tilskuerne jublede den længe savnede, inspirerede Mester imøde. Rosing haabede endnu bestandigt at komme til at spille stadigt, og navnlig gik hans Haab ud paa, at det dog maatte forundes ham at spille i hans elskede Digter Oehlenschlægers Tragedier. Han ventede at blive saa rask, at han kunde spille Harald Blaatand i Palnatoke. Men Gigten tog stadig Overhaand.

Snart fik Rosings ogsaa i en anden Henseende nogle tunge Prøvelsens Aar. Deres Datter Emilie led mere og mere af en Hjertekummer, som hun bar skjult, men som tilsidst saa aldeles overvældede hende, at hendes Aandskraft synligen aftog, og det var at forudsee, at hun snart vilde være tabt for Skuepladsen, for hvilken hun oftere yttrede Lede. Det maatte derfor ansees som en Lykke, at Gud kaldte denne ulykkelige, høit begavede og tidligere utrætteligt fremadstræbende Kunstnerinde til sig. Hun havde været ved Theatret i ti Aar. Der havde altid været noget Indesluttet ved hende, og allerede tidligt gav Tænke- og Læselyst hende Hang til Eensomhed og Afsondring og efterlod et dunkelt Skjær, der stemplede hendes Aasyn og Tone. Hun var dog overalt meget afholdt, og hendes Død er-

faredes med dyb Beklagelse baade af hendes Kunstfæller og af Publicum.

I Slutningen af det Aar, da Emilie døde, 1812, viste Rosing sig atter paa Scenen til sin Benefice, den femte December; men han kunde ikke g a a e derind. Da Tæppet gik op, sad han i en Lænestol, hvor han fremsagde en smuk Epilog af Oehlenschlæger og en, hans eget store Hjerte havde skabt. Han var meget inspireret, og det overfyldte Theater jublede ham imøde. Da han var færdig, bare Kunstfællerne med Foersom i Spidsen ham i Triumph under Tilskuernes uendelige Jubel ind i hans Afklædningsværelse. Det var et Aandens Seierstog for ham.

Samme Aar udnævntes Rosing til Ridder af Dannebrog, og denne Ære var saa meget større, som den endnu aldrig var forundt nogen dansk Skuespiller. Da Rosing kom til Theatret, var Skuespillerstanden saa slet anseet, at det umuligt vilde have kunnet skee; nu saae han mere og mere Frugterne af sin og sin Hustrues Indflydelse.

Den tolvte October 1815 var Rosing sidste Gang paa den danske Skueplads. Han fremsagde Audens Rolle, som ved de tidligere Forestillinger af „Hakon Jarl" havde været udeladt. Værkbruden sad han i en fremrullet Stol med Geniets Lyn i Øiet og med gribende Energi i det vægtfulde, aandeagtige Foredrag; undertiden mærkede man dog, hvor svag han var, og da var det, som om han ikke rigtigt kunde spille igjennem. Han havde den Glæde, at den tiaarige August Bournonville, som han havde veiledet, ved denne Forestilling fremsagde Erlings Rolle saa friskt og elskværdigt, at der, om end i en Retning, der var modsat den, i hvilken hans Geni senere brød frem, maatte knyttes store Forventninger til den smukke, lyslokkede Dreng med det opvakte Ansigt. — Det er tungt i Tankerne

sidste Gang at følge Michael Rosing ud fra den danske Scene.

Snart sad han sammenbøiet under haarde Smerter, stadigt fængslet til sin Lænestol. Han maatte da meest leve i Minderne fra fordums Tider, da hans Huus og Hjem var lykkeligere end under disse Forhold. Han drømte de henrundne Dage om igjen, han erindrede den lykkelige Tid i Hjemmet strax efter Bryllupet og de stille Aftener, naar hverken han eller hans Hustru spillede Comedie. Saa sade de hyggeligt hjemme, og Rahbek var da næsten altid deres Gjæst. Han medbragte et eller andet interessant tydsk eller fransk Drama, som han improviserende oversatte paa Dansk; da sad Mad. Rosing stille qvindeligt ved sit Sytøi, Rosing med sin Pibe, og disse Aftener forædlede Rahbek saameget, at han fik Lede for sit tidligere Hang til at gaae paa det Neergaardske Kaffehuus. — Rosing saae igjen sin Hustru som den elskværdige Huusmoder, der aldrig, fordi hun var den store Kunstnerinde, glemte at være Hustru og Moder; hun bragte selv hver Aften „Glutterne“ til Hvile og kom saa senere ind og deeltog i den aandfulde Samtale. — De skjønne Sommerdage tilbragte de paa Fredensborg, hans og hans Hustrus Yndlingssted. 1779 boede de første Gang dernede i sex Uger for at synge ved Hoffets ugentlige Concerter; senere laae de der hver Sommer. I deres første Leilighed her var der en meget smukt beliggende, lys og venlig Havestue, som især Mad. Rosing holdt meget af; men hun beklagede, at Eieren ikke vilde koste Lidt paa at pynte den op. Rahbek hørte ikke flere Gange Mad. Rosings Ønsker, uden at han, saafremt det var muligt, opfyldte dem, og henad Foraaret lod han Havestuen male og betrække. Da Mad. Rosing senere kom derud, blev hun behageligt over-

rasket, og hendes varme Hjerte paaskjønnede i lang Tid selv de mindste Opmærksomheder. Næste Aar kjøbte Rosing en rummeligere og bedre Gaard dernede, og her henlevede de mange lykkelige og rolige Sommerdage i de skjønne Omgivelser, han beskjæftiget med Læsning, Musik*), Fiskeri og andre mandige Idrætter, hun i sit Hjem og mellem sine Børn. Fremmede holdt de ikke meget af; naar Rahbek var derude, blev han heelt utaalmodig, hvergang der kom „Theevisitter“; han fik da et af Børnene til at række ham Hat og Stok udad Havestuevinduet, og dermed listede han af!

Rosings havde sytten Børn, hvoraf paa eengang tolv vare ilive; fire gifte og en ugift Datter og tre Sønner overlevede Faderen, og sex Døttre døde i deres Barndom. Som tidligere omtalt havde en ondartet Sygdom i kort Tid bortrevet flere af disse Døttre, og da var Mad. Rosing nær ved at gaae tilgrunde; Rosing var dybt bedrøvet: „Det mindste Ubehagelige med hans Familie gjorde ham uduelig til Alt og syg til Sjælen“. Ewalds Guddatter Ophelia var alt som Barn en yndig Pige; hun var Rahbeks erklærede Yndling; „dybt maatte det Onde sidde i hans Sjæl, naar hun ikke skulde kunne udrive det“. Barnet holdt ogsaa meget af Rahbek, og engang da Rosings Stedsøster for Spøg havde forfulgt ham med Æbler ud gjennem Haven i Fredensborg, blev Ophelia saa forbittret, at hun bagefter formeligt overfusede Tanten, og Moderen havde ondt ved at faae hende viist tilrette. Hun blev senere gift med den bekjendte Johan Christian Drewsen paa Strandmøllen og var Fru Oehlenschlægers for-

---

*) Rosing componerede selv; han har saaledes sat Musik til C. A. Lund's Sang »Høit lyder Bedeklokkens Slag«.

trolige Veninde. En anden indtagende Datter var forlovet med den kjække Peter Heger; men desværre døde han ganske ung paa en Søreise til Vestindien. Henrik Rosing var meget dramatisk begavet og spillede udmærket Elskerroller. Han havde tænkt paa at gaae til Theatret, men det blev aldrig til Noget. Men det af Rosings Børn, som vor Tid har meest Grund til at nævne med ærefuld og taknemmelig Ihukommelse, er den endnu levende Fru Wiehe, Moderen til vore berømte Skuespillere.

Foruden Rahbek og Oehlenschlæger maae vi af bekjendte Mænd, der vare Husets Venner, nævne Falsen, Thaarup, Pram, Samsøe og Nordahl Bruun; disse kaldte Mad. Rosing efter en Rolle, hun havde spillet, med Kjælenavnet: „Gode Moder“. Rosings Huus stod forøvrigt gjæstfrit aabent for Mange og deriblandt Nationens Bedste. Man var strax bekjendt med Vært og Værtinde, med Husets Sæder og Skikke. Carl Heger fortæller, hvorledes han, efter i ti Aar ikke at have været der og endog været paa Kant med Rosing, strax, da han igjen kom derop, følte sig, som om han havde været der Dagen iforveien. — Rosings deeltoge meget i det selskabelige Liv, og navnlig var Rosing en livlig og indtagende Selskabsmand. I Modsætning til andre Skuespillere bleve de gjerne seete i fornemmere og mere dannede Huse. De gjorde sig heller aldrig udenfor Theatret til offentlige Personer og søgte aldrig udenfor Scenen at drage Opmærksomheden paa sig. Naar det saaledes dengang var Skik, at Beneficianten til sine egne Forestillinger altid selv solgte Billetterne i sit Hjem, vare Rosings de Eneste, der stedse holdt sig for gode til at være Billetsælgere. Derved mistede de naturligviis megen Fortjeneste; thi mange Mennesker gik op og toge Billetter ene for at see Skue-

spillernes private Værelser og tale personligt med dem*).

Rosings lykkelige Hjem var nu blevet et Sorgens, og Rosing blev under haarde Smerter mere og mere fængslet til sin Lænestol. Men i denne Tid fik hans Hustru, ligesom i Aaret 1780, da han ogsaa var meget syg, Leilighed til at vise det ægte trofaste Hjerte, der i Sorg og Glæde var lige stort; hun var utrættelig i Omhu, Pleie og Opoffrelse, og hendes Mands Skjæbne gik hende nær til Hjertet; hun satte altid hans Lykke, Held og Hæder langt over sin egen. Vennerne besøgte ham ofte; han holdt da ikke af at tale om sin Sygdom, men sagde, at han havde det godt, og hans Ven, Præsten Liebenberg, siger, at han bar Smerterne med mandig, christelig Taalmodighed. Oehlenschlæger kom meget til ham og forelæste ham sine Tragedier, og hans snart funklende, snart taarefulde Øie vidnede om, hvor godt han forstod dem. „Saa reiste han sig undertiden i sin Kæmpekraft og brød paa de Lænker, der fængslede ham, og man maatte da undres over, at de ikke sprængtes“. Naar Oehlenschlæger gjentog sine Besøg hyppigt, sagde Rosing ved Indtrædelsen til ham: „Goddag, min Søn!“; men blev han for længe borte, hed det: „Goddag, Hr. Professor!“ — Alt, som hans Sygdom tog til, fik han mere og mere en Følelse af, at Publicums store Masse næsten havde glemt ham og nu i de samme Roller, i hvilke han havde lagt sin poetiske Aands fulde Energi for Dagen og behaget sin Tids Bedste, forgudede Svulst og Affectation, som vare ham vederstyggelige; og dog stod han, som han endnu staaer, i et elsket, stort og ædelt Minde hos alle Kun-

*) For at nævne et Exempel fik Skuespiller Knudsen, som altid selv sad ved Disken, engang 2500 Rdlr. ind til sin Benefice, medens Rosing samme Vinter kun fik 1200 Rdlr.

stens sande Venner, og gjennem Digte i Bladene blev han endnu hyldet; saaledes indeholdt „Adrastea“ paa hans Fødselsdag den nittende Februar 1816 et Digt, i hvilket han kaldes „Scenens Konge“ og „Kunstens Ypperste i Norden“.

I 1818 var han saa svag, at Alle, som vilde ham vel, maatte ønske, at han dog snart kunde blive udfriet fra sine bittre Lidelser.

»Længe sad Du dybt nedbøiet,
Men med Ewalds Ild i Øiet!»

Og saa lukkede Gud endelig dette Øie, men kun for atter at aabne det skjønnere og mere straalende, at dets forklarede Ild kunde skue Evighedens Morgenrøde. Rygtet om hans Død gik hastigt ud i Folket og vakte den største Veemod og Deeltagelse. Løverdagen den syttende October blev han fulgt til Graven af Landets bedste Mænd.

Den femte December feirede Theatret hans Mindefest; der opførtes „Niels Ebbesen“, og Mad. Rosing havde Kraft nok til at kunne fremsige en Prolog af Rahbek og senere spille i Stykket. Forestillingen var til Indtægt for hende, der med sine mange Børn kun havde Tusinde Rdlr. i Gage. Just paa samme Dag havde Rosing for sex Aar siden foran samme Stykke fremsagt en Prolog af Oehlenschlæger, og da var Forestillingen til Indtægt for ham. Hans Sørgefest endte smukt; da Stykket var spillet, fremsagde Skuespiller Haack en Epilog af Sander. Da denne var endt, gik et Bagtæppe op; man saae en Lund, hvor der paa en Urne læstes Rosings Navn, og hans Kunstfæller omgave Urnen. Derpaa opførtes et Sørgespil, i hvilket Melpomene, Thalia, Theone, en Fjeldgud (som Repræsentant for Norge) og Danmark optraadte sørgende, og til Slutning bekrandsede Kunstnerne Urnen.

Endnu fem Aar efter sin Mands Død prydede Mad. Rosing den danske Scene; men efter 1817 overtog hun ingen nye Roller, skjøndt hun dette Aar spillede Dronning Bera i „Hagbarth og Signe“; uagtet hun da var tresindstyve Aar gammel, var denne hendes Fremstilling dog noget af det Skjønneste af alt det Skjønne, hun har præsteret; hun spillede saa forbausende naturligt, at man reent glemte, man var i Theatret. — Af oeconomiske Hensyn gav hun Aftenunderholdninger, hvilket hun og hendes Mand oftere i Fællesskab havde gjort; paa disse Aftenunderholdninger havde de indført Declamationer, der dengang vare noget Nyt og gjorde megen Lykke.

Den tredie November 1823 feirede hun sit halvtredsindstyveaars Jubilæum og spillede Juta i „Niels Ebbesen“; hendes geniale Fremstilling var af stor Virkning, og Publicum jublede hende imøde; hun viste sig endnu i sin fulde aandelige og legemlige Kraft; men denne Aften var dog hendes sidste paa den danske Skueplads, og i en Epilog tog hun Afsked med Publicum. Thi Skuespillerinden Jfr. Astrup maatte dengang paa Grund af Døvhed forlade Scenen, og Theaterdirectionen havde nu den taabelige Forestilling, at Mad. Rosing, som var hendes jevnaldrende Kunstsøster, maatte følge hende. Skjøndt hun endnu følte stor Lyst og Kraft til at spille og paa ingensomhelst Maade viste, at hendes Evner vare svækkede, fik hun sin Afsked, dog med fuld Pension. Med Hæder forlod hun den Scene, hvor hun værdigt havde spillet sammen med de største Kunstnere i et Tidsrum fra Rose, Clementin, Hortulan og Ørsted, ned til Nielsen, Phister, Rosenkilde og Mad. Nielsen, hvis Instructrice hun havde været.

Efter et saa bevæget og offentligt Liv maatte Mad. Rosing med sin qvindelige, stille Natur længes efter Fred og Hvile, og det var hende ikke muligt at op-

naae dette, hvis hun ikke trak sig bort fra Kjøbenhavn, hvor hun boede i den første Tid, efterat hun havde faaet Afsked. Det var rimeligt, at hun droges mod Fredensborg, hvor de skjønne Minder om de lyse, glædelige Sommerdage, hun havde levet med sin Mand, kaldte hende. Først flyttede hun ind i et lille Sted paa Bakken, men to Aar efter gav Frederik den Sjette hende Bolig paa Slottet, og nogle og tyve Aar skabte hun her i Forening med en begavet, ugift Datter et hyggeligt og smukt Hjem, som samlede hendes store Slægt omkring hende, denne Slægt, som velsignede hende mere og mere, jo ældre hun blev; thi hun var en yndig og elskelig gammel Kone, og det var som om „hun bestandigt blev smukkere.“

„Og sund paa sit Legem og sund i sit Sind
Hun tilnikker Skaren med smilende Kind.“

Hun saae stadigt de Unges Tal forøges om sig, og da hun døde, var hun Tipoldemoder. Hendes Hukommelse, navnlig med Hensyn til Fortiden, vedblev at være meget sikker. Hun fremsagde endnu ofte sine Roller og tvang da Taarer frem i Tilhørernes Øine. Theatret var naturligviis hendes Yndlingsthema, og hørte hun om sine Dattersønners Talenter, om den Lykke, Michael Wiehe gjorde paa hendes gamle Scene, og om det Bifald, han fik, saa kom der Ild i hendes Øine; baade i ham og i Vilhelm Wiehe kjendte hun saa Meget af det Ædle, der var i hendes Mand. — Det danske Folk havde endnu sin Opmærksomhed henvendt paa hende; thi som Oehlenschlæger siger, var hun

»Elsket af Folket og hjemme saa kjær».

Mange ønkede naturligviis at see hende, naar de kom ned til Fredensborg, og det kunde let skee; thi lige indtil sine sidste Dage færdedes hun meget tilfods i Slotshaven og Omegnen. Vilde Nogen forestille hende

Ubeqvemmelighederne ved hendes Vinterophold dernede, sagde hun: „Det er Altsammen glemt, naar Sommeren kommer.“ — Hendes store Hjerte trængte altid til at hjælpe og sørge for Andre; og da hendes Børn vare vel forsørgede, gjorde hun meget Godt imod de Fattige. — I Januar Maaned 1853 paadrog hun sig en let Forkjølelse, og denne blev hendes Død. Hendes Sygeleie var kort, men heller ikke her fornegtede sig hendes Omhyggelighed for Andres Velvære; thi da Lægen kom til hende, vilde hun endelig, at hendes Omgivelser skulde give ham Forfriskninger efter den lange Spadseretour. — Hun leed Dødskampen bevidst og med høi Ro. Hele sin Slægts inderlige Kjærlighed tog hun med sig, da hun gik herfra, og ikke blot hendes Slægts, men hele det danske Folks, og Kjærligheden skal aldrig døe, men engang evigt samle Alle, der elskede af et reent og stort Hjerte. I fyrretyve Aar var hun Michael Rosings elskelige, yndige Hustru:

„Tilsammen saa trofast ad Banen de gik
Og deelte de Laurbær, de rigeligt fik.“

I halvtredsindstyve Aar var hun den danske Scenes Pryd:

„Til Musernes Tempel hun freidig drog op,
Og længe hun troned paa Bjergtindens Top.“

Sine sidste femogtyve Aar levede hun et Liv rigt paa Kjærlighed og Fred og blev næsten syv og halvfemsindstyve Aar gammel,

„Men bar sin Alders Mærke
Som Blomsten fra igaar.“

Skulle vi i Korthed nævne Rosings og hans Hustrues vigtigste Fortjeneste, er det den, at de have skabt hele den nye Maade at spille Tragedie paa. Begge spillede de med den største Naturlighed, Sandhed og poetiske Pathos. Rosing besad i en sjelden høi Grad Begeistring, Phantasi, Følelse, Forstand og Smag. Han tvang Tilskuerne til at føle med sig. Og han var i høi Grad en tænkende Skuespiller. I hans Roller stod ikke et Ord forgjæves, og med den nøiagtigste Memorering forbandt han det omhyggeligste Studium; han vidste altid at gjøre Rede for enhver Fremstilling, for Tonen og Maaden, og blev han angreben af Critiken, forsvarede han sig med Forstand og Varme, undertiden med Bitterhed. Hans Fremstillinger vare altid et dybt gjennemtænkt, sammenhængende Hele. Han indlevede sig aldeles i sine Roller, og med al sin Tanke og Sjæl hengav han sig til sin Kunst; han omfattede den med Lidenskab, og Bøger, Samtaler, Erfaringer og Begivenheder vare ham kun for saa vidt interessante, som de angik eller kunde anvendes paa Theatret. Hans Triumph var reent erotiske Roller; der var en Begeistring, en Fyrighed og Varme i hans Erotik, som gjorde ham uimodstaaelig. Oehlenschlæger siger, at han aldrig har seet Kjærlighed til Qvinden blive fremstillet saa dybt, saa sandt og saa yndigt rørende som af Rosing. I ethvert Stykke, hvori der var en Kjærlighedsscene, som det var muligt at gjøre Noget ud af, kunde man være vis paa en skjøn Nydelse, naar han spillede Rollen. Meget, som ellers syntes flaut og kjedsommeligt, blev poetisk ved den Maade, hvorpaa han tog det. Han blev aldrig tomt høirøstet og declamerende: men han fæstede sit svømmende blaae Øie, som var istand til at give den ømmeste Kjærlighed og den fyrigste Kjækhed et henrivende Udtryk, paa den Elskede og glemte over hende

reent sig selv. Og det var ikke blot den alvorlige, stærke Kjærlighed, han skildrede saa henrivende; i nogle franske Lystspil gav han den flygtige Forelskelse og letsindige Omflagren efter Kjønnet med en uovertræffelig Lethed, Gratie og Munterhed. Med samme Sandhed fremstillede han Menneskets Lys- og Skyggesider, den ene Aften de ædleste og skjønneste Charakterer, den anden de lumske og onde*). Oehlenschlæger fandt, at han lignede Talma og ikke stod tilbage for denne i tragisk Geni saa lidt som i rask, mandig Værdighed og Ild: „Ligesom Talma følte han, at der i alle store Menneskeevners Dyb ligger en vis slumrende, om end ikke sig selv bevidst Kjærlighed. Vistnok arter den sig som Selvkjærlighed; men jo mere Geni en Mand har, desto Mere optager han af Andre i sig selv og elsker tilsidst, uden ret at vide det, ikke blot sig selv i hele Verden, men hele Verden i sig selv. Han troer at være Tidens Organ, og han

*) I det Hele har Rosing udført 234 Roller. Ofte har han spillet Holbergs Leander, endvidere Mads i „Kjærlighed uden Strømper", i „Barselsstuen" Gothard, Leonard og Officeren i femte Act, Frands Knivsmed i „Den politiske Kandestøber", Philemon i „Det lykkelige Skibbrud", Secretairen i „Jeppe paa Bjerget", Corporalen i „Erasmus Montanus", Antonius i „Jean de France", Leerbeutel i „Den pantsatte Bondedreng", Telheim i „Minna v. Barnhelm", Joseph Surface i „Bagtalelsens Skole", Almaviva i „Figaros Bryllup", Sølieutenant Jespersen i „De Vonner og de Vanner", Frands Eberhard i „Indtoget", Vandby i „Gulddaasen", Halvor i „Peters Bryllup" og i „Høstgildet", o. s. v. —

Som Oversætter har Rosing gjort sig ret fortjent. I 1784 oversatte han „Mediceerne" af Brandes; 1785 „Den døve Elsker" og „Juliane v. Lindorak" af Gozzi, endvidere Kratters „Sammensværgelsen mod Peter den Store" og endelig Herault Sechelles Bog om Declamationen, som er forøget med Anmærkninger af ham selv.

er det jo ogsaa, naar han er stor; thi Mandsstorhed og Aandsstorhed følger desværre ikke altid med moralsk Fuldkommenhed og Klarhed i Sjælen eller Salighed. Den slumrende Følelse røres, naar vi see den vaagne i vigtige Øieblikke; den fremstillede Rosing og vidste paa en forunderlig Maade at vække den, og deri lignede han især Talma.“ —

Det Gammelnordiske elskede han; han følte som før sagt en stor Trang til at spille Oehlenschlægers Helte, og disse Roller laae ogsaa udmærket for hans hele Individualitet. Digteren, Professor Kruse, en meget bereist Mand, siger, at han ikke paa Udlandets Theatre har fundet en tragisk Helt som Rosing; og i sit Gravdigt over ham siger Oehlenschlæger:

Hvo har ei hans Ild opluet,
Hvo har ham som Helten skuet,
Og ei følte varmt og snelt:
Ja, ved Gud, der staaer en Helt. —

„Før Rosing“ siger „Tilskueren“ „har Ingen i Danmark havt den Indflydelse paa Veltalenheden, som han. Saavel mellem Skrankens som den geistlige Talerstols Navnkundige vil man finde Mænd, der erkjendtlig nævne ham ikke blot som deres Mønster, men ogsaa som deres personlige Lærer.“ —

Malthe Møller siger om ham i sin Dagspost: „Da jeg efterat have seet og hørt ham omsider lærte ham personlig at kjende, mindedes jeg ofte Ciceros Ord om Roscius: „Quum artifex ejusmodi sit, ut solus dignus videatur esse, qui in scena spectetur, tum vir ejusmodi est, ut solus dignus videatur, qui eo non accedat“*).

*) Han er en saa stor Kunstner, at han alene synes værdig til at sees paa Scenen; men paa den anden Side er han en saadan Mand, at han alene synes værdig til ikke at betræde den.

I mange Henseender lignede Mad. Rosing som Skuespillerinde sin Mand; hun medbragte altid Hjerte, Aand, Livsfriskhed og poetisk Sandhed, og ved den inderlige Forening af Poesi og Aandshøihed er hun endnu uopnaaet. Den ædleste Naturlighed udtalte sig i ethvert Ord, enhver Mine og Bevægelse. Forklarede ved den høieste kunstneriske Ro hvilede Inderlighed, Blidhed, Energi og qvindelig Adel vexlende og sammensmeltede i rig Nuancering over hendes hele Væsen. Man maatte kun beklage, at den vidunderlige Kraft til Følelsens Udtryk, som laa i hendes deilige blaae Øie, i de rene Træk og den naturlige lette Gang og værdige Holdning, til Slutningen ikke understøttedes af hendes Organ, men derimod undertiden svækkedes ved, at dette nu og da var utydeligt, hvilket var saa meget mere sørgeligt, som der i selve Dictionen var en Sandhed, Fynd og Sjælfuldhed, som man i ældre Roller kun fandt Magen til hos Schwarz, der altid i Forening med hende henrivende viste, hvor inderligt Kunsten kan aabenbare sig som den reneste Natur. De værdige Mødres Fag har aldrig været saa godt besat som med hende; men det Muntre blev hende altid fremmed som Skuespillerinde; hendes ædle Anstand, der gav hendes hele Væsen den Værdighed, som i Forening med en sjelden Aandslivlighed forskaffede hende en ærbødig Opmærksomhed, hvor og blandt Hvem hun saa viste sig, denne Anstand og hendes plastiske Skjønhed i Forbindelse med hendes hele Individualitet, gjorde hende især skikket til Dramaet og Tragedien; her var hun ved sin Mands Side ret i sin egen Sphære, og Publicum troede ubetinget paa Alt, hvad de fremstillede. Hun var uimodsigelig een af de ypperste Skuespillerinder, Theatret besad i sin meest blomstrende Periode.

Som Kunstnere indvirkede Rosings meget paa hinanden og talede sammen om deres Roller. De havde stor Respect for hinandens Dygtighed. Da en god Bekjendt af Rosing engang sagde til ham, at hans Kone dog i Sammenligning med ham egentlig ikke var nogen stor Skuespillerinde, svarede Rosing: „Det er en stor Feiltagelse. Naar jeg ikke rigtig veed, hvorledes jeg skal sige en Replik, lægger jeg blot Rollen for hende og siger: „Aa, læs det op engang!“ Saa læser hun det strax rigtigt; og naar jeg saa siger til hende: „Men hvorledes kan Du strax sige det, som det skal siges, naar Du ikke rigtigt kjender Rollen iforveien“, saa svarer hun blot: „Man kan da nok læse!““

Fordi Rosing og hans Kone vare sande og kjærlige Mennesker, var deres Omgang gavnlig og glædelig, og det er derfor ikke alene i deres Slægt, at Mindet om deres store personlige Elskværdighed bevares. Med deres Venner deelte de alt det Skjønne, Glædelige og Interessante, de oplevede, og Rosing skrev dem ofte til, naar de vare fraværende, og meddeelte dem, hvad han foretog sig; havde han læst en Tragedie af Shakespeare, skrev han om den, havde han hørt eller læst en smuk Prædiken, der havde gjort Indtryk paa ham, skrev han om den; han fortalte om deilige Spadseretoure, som han foretog sig med sin Familie, om skjønne Seiladser paa Esrom Sø, og saa videre. Rahbek taler om hans „Thrønderoprigtighed“, og selv siger han, at han helst vilde have Alt sagt og gjort reentud, „da Omsvøb pine mere end et hastigt Stød.“ Ogsaa i den Henseende, at de nærmest sluttede sig til Demokratiet, stode de Nutidens Retning nær, og da Rosing var i Paris, var han tilbøielig til at fordømme en fransk Skuespiller, fordi denne altid omgikkes med de Store.

Naar der gives en Nation en saadan Velsignelse som den, at der i dens Midte fremstaaer en Digter som Oehlenschlæger, da maa Meget forberedes, for at han, naar Tiden er kommen, kan modtages, som det bør sig, og fuldbyrde sit store Kald. Johannes Ewald blev sendt at berede ham Veien. Og den Mand og Qvinde, hvis Liv her ligger afsluttet, bleve døbte af Ewald for at virke med ham i hans store Sendelse. Deres Gjerning var ofte svær som Missionairens, der kommer til et hedensk Folk. Men saa fortjene de ogsaa, at Folket, naar det er omvendt, taknemmeligt lægger Laurbærkrandsen paa deres Grav og bevarer deres Minde i velsignet Ihukommelse.

Franciscus fra Assisi.

Efter forskjellige Kilder ved cand. theol. **Jakob Paulli.**

Det var midt i Middelalderen, at den Mand traadte frem, om hvem de følgende Blade skulle handle. Det var Romantikens Tid, denne aldrig standsede Higen efter Idealet, der utilfredsstillet flyver fra Maal til Maal. Det var Korstogenes Tid, da Folkene glemte deres jordiske Fædreland for i en eneste stor Kamp at kæmpe for det himmelske. Det var Pavedømmets Tid, da dette efter sin dybe Fornedrelse havde hævet sig til en senere aldrig naaet Høide. Det var Ridderskabets Tid, da Drømmene om Heltegjerninger og Seir iførte sig en farverig Virkelighed. Der var Gjæring og Bevægelse overalt. Thi Middelalderen er som en stemningsrig Morgen, forinden det ret er bleven lyst. Der ligger et usikkert Skjær over Luften, hist og her falde endnu dybe Skygger, og Livet rører sig endnu som halvt i Drømme; men stundom træder der en Skikkelse frem, som viser sig klarere og renere end sine Omgivelser, som bliver Midtpunktet, hvorfra store Bevægelser gaae ud, og en saadan Skikkelse er Franciscus af Assisi.

I Hertugdømmet Spoleto ligger en lille Bjergstad ved Navn Assisi. Der boede en velhavende Kjøbmand, Peter Bernardone, med sin Hustru Dominica Picca. I Aaret 1182 fik de en Søn, som blev kaldet Johannes. Han blev bestemt til Handelsstanden og oplært i det

franske Sprog, som han snart talte flydende. Derfor kaldte hans Venner ham: Franciscus ɔ: Franskmanden, og under dette Navn blev han bekjendt i Historien. Han var et livligt ungt Menneske, som med sine Kammerater førte et ungdommeligt, muntert Liv. Naar de efter Gilderne om Natten droge gjennem Assisis Gader, var stedse Franciscus i Spidsen og sang Folkeviser, saa det klang i den stille By. Hans Klædedragt var udsøgt og kostbar, thi han elskede Luxus. For Penge nærede han den dybeste Foragt, og han var gavmild og rundhaandet indtil Ødselhed. Men ved Siden heraf havde han en stor Medlidenhed med de Fattige; det var en af Spirerne til hans senere Kjærlighed, som allerede voxede frem og satte Blomst, og naar hans Moder hørte om hans verdslige Liv, sagde hun altid: „Han vil endnu ved den guddommelige Naade blive en Guds Søn."

Paa den Tid var det ikke ualmindeligt, at Italiens mindre Stæder feidede indbyrdes. Naar slige Stridigheder begyndte, rustede Byernes Ungdom sig for at udkæmpe Kampen; og en saadan Feide udbrød netop nu mellem Assisi og Perugia. Franciscus var med for at forsvare sin By, men Lykken var ham og hans Parti ugunstig, og han blev fangen. Et Aar tilbragte han i Fængsel, men vendte uforandret tilbage, glad og letsindig som før. Kort Tid derefter faldt han imidlertid i en haard Sygdom, og da han atter blev helbredet, var han en Anden end før. Han, der tidligere kun havde seet udad, lærte at vende Øiet indad, for at det ad den Vei kunde drages opad. Der kom Uro i hans Sjæl; en Mængde nye Kræfter vaagnede og gjærede i ham, og hvad der levede og rørtes i hans Tanker, fik Form i Drømmesyn.

Engang saae han i Drømme et stort Pallads fyldt med Vaaben, der vare mærkede med Korsets Tegn.

De vare bestemte for ham og hans Krigsfolk. Walther af Brienne havde netop dengang samlet en Hær til et Felttog, og Franciscus forstod Synet saaledes, at han skulde træde i Walthers Tjeneste. Paa Veien fik han imidlertid en ny Aabenbaring. Han hørte en Stemme sige, at det var bedre at tjene den rige Gud end et fattigt Menneske; han skulde vende om og vente paa sin Time.

Franciscus drog tilbage til Assisi og grublede over Synet. Eet forstod han, og det var, at det verdslige Ridderskab skulde blive til et aandeligt; men hvorledes skulde dette skee? Han havde altid havt et aabent Øie for sine Medmenneskers Nød, og hans Kjærlighed til dem vaagnede efter denne Aabenbaring endnu mere. Traf han Nogen, som var i Trang, trak han sine Klæder af og uddeelte dem, dersom han ikke havde Andet ved Haanden. I et nyt Syn viste den korsfæstede Frelser sig for ham og gjorde et saa dybt Indtryk paa ham, at Tanken om Christi Lidelser senere stedse afnødte ham Suk og Taarer. Nu forstod han først Ordet: „Enhver, som vil følge efter mig, skal fornegte sig selv og tage sit Kors og følge mig!“ Fra nu af skulde Franciscus's Gang gjennem Livet blive som en Korsdragers Gang imod et helligt Land.

En Dag vandrede han over Engene ved den gamle Damianskirke. Han gik ind i Helligdommen for at bede og kastede sig paa sit Ansigt foran Crucifixet. Da hørte han en Stemme fra Korset, der sagde til ham: „Franciscus, gaa hen og opbyg atter mit Huus, Du seer jo, at det gaaer ganske tilgrunde.“ Kirken var gammel og stod for Fald, og Franciscus forstod det Ord, han havde hørt, som om det gjaldt Opbyggelsen af dette Guds Huus. Hvad der gik gjennem hele hans Liv, det Samme som er særegent for Catholicismen, træder her frem: den sandselige Opfattelse af

hvad der er aandeligt meent. Han bemægtigede sig hemmeligt en Deel af Faderens Kjøbmandsvarer og red bort med dem for paa denne Maade at faae Penge til sit Forehavende. Sin Hest lod han gaae med i Kjøbet og bragte Pengene til en Præst, for at de kunde blive anvendte til Damianskirkens Opbyggelse. Faderen mærkede snart, hvad hans overspændte Søn havde gjort, og begav sig i Vrede ud for at opsøge ham. Forfærdet flygtede Franciscus til en Hule, men blev funden, legemlig tugtet og indespærret. Under Faderens Fraværelse undslap han imidlertid, men blev atter greben og ført for Biskoppens Domstol, da Bernardone fordrede Erstatning for, hvad der var blevet ham berøvet, og tillige vilde sikkre sig mod lignende Optrin i Fremtiden. Præsten havde ikke villet benytte Pengene, hvorfor de med Lethed bleve skaffede tilveie, men Franciscus afførte sig sine Klæder og kastede dem for Faderens Fødder for ikke at staae i noget Afhængighedsforhold til ham.

Med Tiggerkappen om sine Skuldre vandrede han ud blandt Folket. Spot og Forhaanelse modtoge ham, thi det Uforstaaede bliver af den store Masse ofte mødt med Spottens Vaaben, fordi Mængden kun holder sig til det Ydre og ikke fatter, hvad der usynligt lever og rører sig bagved dette. Paa en Reise i Bjergene blev han overfalden af Røvere. — „Hvem er Du?“ spurgte de. — „En stor Konges Herold,“ var Svaret. De grebe ham, mishandlede ham og kastede ham i en Snedrive, som laa ved Veien, idet de spottende sagde: „Lig der, Du Guds fattige Herold.“ Men da de vare dragne forbi, stod han op og sang Psalmer i Følelsen af Martyriets Glæde.

Hans Selvfornegtelse traadte frem som tjenende Kjærlighed. Han færdedes blandt de Spedalske og pleiede dem i deres Nød. Han arbeidede med paa

Bygningen af Portiunculakirken, der var indviet til „Englenes Maria,“ og som senere blev Hovedkirke for den Munkeorden, han stiftede. En Benedictinerabbed skjænkede ham den til Eiendom. Den laa i en ensom Egn; der var en Hule tæt ved, og Rosenhækker duftede om den. Paa denne Tid blev Bruddet med Faderen fuldstændigt. Denne forbandede Franciscus og vilde ikke mere betragte ham som sin Søn. Derfor opsøgte Franciscus sig til Fader en Tigger, der skulde velsigne ham, saa ofte hans virkelige Fader forbandede ham.

Engang, da han kom ind i Portiunculakirken, hørte han en Prædiken over Texten: „I skulle ikke have Guld, ei Sølv, ei Kobber i Eders Bælter; ei Taske til at reise med, ei heller to Kjortler, ei heller Sko, ei heller Stav; thi en Arbeider er sin Føde værd.“ Med den Iver, som var ham særegen, for at virkeliggjøre den apostoliske Efterfølgelse, ombyttede han sit Bælte med en Strikke, bortkastede de Penge, som han havde hos sig, og drog ud for at prædike Bod. Tre Mænd sluttede sig til ham, og paa Evangeliets Viis fulgtes de ad To og To, medens de forkyndte Omvendelse. Enhver, som mødte dem med Haansordene: „Sværmere, Dagdrivere, Lediggængere!“, fik til Svar: „Herren give Dig Fred!“ Stundom bleve de modtagne som Bedragere og Tyve. Hjemløse maatte de drage om. Kirkernes Portaler, Husenes Forgaarde vare de Steder, hvor de overnattede. For at spotte deres Stræben efter Fattigdom, bleve deres Klæder dem fratagne, og Hoben kastede Skarn paa dem. Men de prisede Gud for selve Forfølgelsen, og de havde ofte den Glæde, at Mange fortrøde deres Opførsel og kom for at bede dem om Tilgivelse.

Efter to Aars Forløb bestod det Samfund, som havde sluttet sig til Franciscus, af elleve Personer. Nødvendigheden førte det her med sig, saaledes som det skeer

overalt, at der maatte gives faste Regler, hvorom man kunde samles, og som angave den ledende Grundtanke for Selskabets Virksomhed. Som saadanne opstillede Franciscus: at prædike Bod, indskærpe Guds Villie og lægge mere Vind paa Exemplet end paa Ordet. I hine Tider kunde Tro ikke tænkes at existere uden Askese ɔ: religieuse Øvelser, der gaae ud paa at fjerne de Hindringer, somLegemligheden lægger i Veien for Aandens frie Virksomhed. Hvad Franciscus navnlig lagde Vægt paa, var den ubetingede Fattigdom. „Arbeideren er sin Føde værd“ — det var et Ord, som havde fundet Gjenklang i hans Sjæl. Rigdommene skulde fjernes, fordi denne Verden var rig og let kunde daare Sandsen og lokke den bort fra den evige Verden, og han og hans Venner maatte kun tage imod, hvad de kunde tigge sig til paa deres Vandring.

Eet manglede hans Samfund imidlertid, og det var den pavelige Bekræftelse. Enhver religieus Bevægelse paa den Tid, som Paven saa at sige ikke havde givet Pas til at reise gjennem Landene, var ikke vis paa sikker Bestaaen, og derfor drog Franciscus til Rom. Paa Veien havde han et Drømmesyn, som hans Biograph, Bonaventura, skildrer paa følgende Maade: Det syntes ham, at han vandrede paa en Vei, og tæt ved stod et prægtigt, høit Træ. Han traadte nærmere, og da han stod under Træet, blev han forundret over dets sjeldne Høide. Da følte han sig pludselig af en guddommelig Kraft hævet i Veiret, saa at han naaede Træets Top og let kunde bøie dets Krone ned mod Jorden. Heri saae han et Beviis paa, at han vilde finde Tilslutning hos den apostoliske Stol og drog i fuld Fortrøstning ind i den evige Stad.

Dengang herskede Innocents den Tredie over Christenheden. Det var en af de vældigste Paver, Rom nogensinde har seet, og alle Europas Lande maatte

bøie sig under hans Villie. Det var en Mand af sjelden Klogskab, og som i sig rummede Blomsten af sin Tids Dannelse. Derfor fortjener det gamle Sagn ikke stor Tiltro, naar det fortæller, at han bød Franciscus at reise til Svinene, at denne adlød i ubetinget Lydighed, og at Paven, beseiret af hans Selvfornegtelse, gav ham Tilladelse til at oprette en Tiggermunkeorden.

Bonaventura skildrer, hvorledes Franciscus, da han var fremstillet for Paven, fortalte denne følgende Lignelse: „Der var engang en fattig, men sjelden skjøn Jomfru, som levede skjult i en Ørken. Da Egnens Konge saae hende, undredes han over hendes Skjønhed og tog hende til sin Hustru. Han levede nogle Aar med hende i Ørkenen, og hun fødte ham flere Sønner. Disse eiede Moderens skjønne Skikkelse i Forbindelse med den kongelige Faders Træk. Da nu Kongen vendte tilbage til sit Hof og til Rigets Throne, opdrog den fromme Moder Sønnerne, og da de vare voxne, sendte hun dem til Kongen med disse Ord: „Mine Sønner! I nedstamme fra en stor Konge, som lever ved sit Hof. Jeg vil og kan ikke forlade denne Ørken; gaaer I til Eders Fader og forklarer ham, af hvad Æt I ere. Alt, hvad I trænge til, og hvad der sømmer sig for Eders Adelskab, vil han skjænke Eder.“ Da de nu kom til Kongen, kjendte denne strax paa Sønnerne sine egne Træk og Moderens Skjønhed og Ynde. Han sagde venlig til dem: „I Sandhed, jeg anerkjender Eder for mine Sønner og for Eders Moders fagre Børn. Hun er min Brud, hvem jeg saa inderligt elsker. Alle hendes og mine Børn vil jeg sætte ved mit Bord og lade opfostre ved mit Hof.“

Franciscus sammenlignede nu Kongen med Christus og Jomfruen med Fattigdommen, der levede i Verdens Ørken paa eensomme Steder. Christus elskede hende og formælede sig med hende, og deres Sønner

ere Apostle, Eneboere og Munke. De bære Mærket af den kongelige Armod, Ydmyghed og Lydighed og kunne ikke gaae til Grunde, thi de ere den evige Konges Arvinger. —

Det lykkedes at vinde Paven, der var saa meget mere imødekommende, som han havde drømt, at det pavelige Pallads var ved at styrte sammen, men at en fattig, foragtet Mand holdt det oppe med sine Skuldre. Denne Mand troede han at gjenkjende i Franciscus, og han erklærede tilsidt Ordenen for „tilladelig“.

Dette var imidlertid kun et mundtligt Tilsagn, den officielle Bekræftelse fulgte først senere, men Ordenen udbredte sig stedse mere og mere; og i Aaret 1219 talte den over fem Tusinde Brødre. Overalt, hvor Franciscus traadte frem, udøvede han en forunderlig, gribende Indflydelse. Der fortælles saaledes, at en hæderkronet Troubadour, som bar Navnet Sangens Konge, havde faaet Lyst til at see den mærkelige Mand. Fuld af verdslige Tanker begav han sig paa Vei og traf ham ifærd med at holde en Prædiken for en talrig forsamlet Mængde. Han kjendte ikke Munken, men allerede det første Indtryk overbeviste ham om, at Taleren var den, han søgte. Det var, som om han paa Korsets Forkynder saae to blinkende Sværd, tegnede i Korsform. Det ene naaede fra Hoved til Fødder, det andet fra Haand til Haand, tværs gjennem Brystet. Dette Syn slog ham mægtigt; han forsagede Verden og sluttede sig til den Hellige. Hvor Franciscus kom hen, gik Præsteskabet ham imøde, medens Kirkeklokkerne klang, og hele Befolkningen fulgte med. De Syge og Krøblingerne bleve bragte til ham, for at han skulde helbrede dem. Man bad om hans Raad og Velsignelse og ønskede blot at berøre Sømmen paa hans Klæder.

Paa denne Tid — 1219 — rasede en heftig Krig mellem de Christne og de Vantroe. Sultanen havde lovet et Guldstykke i Belønning til Enhver, som kunde bringe ham et christent Hoved. Men trods dette indskibede Franciscus sig og seilede til Acre, opfyldt af brændende Iver for Missionen. Frygtløs begav han sig tilligemed en troesstærk Ledsager paa Veien til den muhamedanske Leir. Han blev greben af nogle fjendtlige Soldater og fremstillet for Sultanen. Begeistringens Mod vækker stundom Beundring, og saaledes gik det her. Den muhamedanske Hersker følte, at han her stod Ansigt til Ansigt med en Skikkelse, som han aldrig før havde truffet. Franciscus tilbød Sultanen, at, dersom der maatte blive antændt et Baal, vilde han sammen med een af Muhameds Præster vandre igjennem dette; Tilhængeren af den sande Religion vilde da blive urørt af Flammerne. Fyrsten tog ikke mod Tilbudet, da han meente, at Ingen af hans Folk vilde findes villig dertil; han sendte Franciscus bort og vilde give ham rige Gaver, men han vilde ikke modtage dem, thi Fattigdommen var al hans Rigdom, hans Elskede og Herskerinde. Han kaldte den Christi Brud og alle Dyders Dronning. Han solgte hellere Bøger, Alterprydelser og Kirketæpper, end han sendte en Trængende eller Syg bort uden Hjælp. Kjærlighed var hans Livs lysende Midtpunkt, og han havde et aabent Øie for sine Medmenneskers Nød. Engang kom en fattig Kone til ham for at bede om en Almisse. Han saae sig om, men fandt ikke Andet end et nyt Testament, som tilhørte Kirken. Dette gav han hende, for at hun kunde sælge det, og sagde: „Vi tjene visselig Gud langt bedre, naar vi hjælpe denne Stakkel i hendes Nød, end naar vi læse i Bogen ved Gudstjenesten.“

Vi komme nu til den mærkeligste Begivenhed i hans Liv, hans Stigmatisation*), der er bleven bevidnet og modsagt og henstaaer som et ubegribeligt „Mysterium“. Bonaventura fortæller herom paa følgende Maade:

„To Aar før sin Død blev Franciscus under det guddommelige Forsyns Ledelse, efter mange Slags Arbeider, ført afsides paa et høit Bjerg, som hed Alverna. Da han der paa sædvanlig Viis havde begyndt den fjorten Dages Faste til Ære for den hellige Erkeengel Michael, blev han rigere end sædvanlig overstrømmet af den guddommelige Betragtnings Sødme, opflammedes af en stærkere Ild af himmelsk Længsel og følte de guddommelige Naadegaver rigere. Han blev baaren mod det Høie, og Gud aabenbarede ham, at, naar han aabnede Evangeliet, vilde Christus kundgjøre ham Guds særlige Villie med Hensyn til ham. Han bad nu meget andægtig og lod en Ledsager, en from Mand, tage den hellige Evangeliebog fra Alteret og tre Gange i Treenighedens Navn slaae op i den. Hvergang traf han paa Christi Lidelse, og den af Gud beaandede Mand erkjendte, at, som han havde efterlignet Christus i sit Livs Gjerning, saaledes skulde han ogsaa komme til at ligne ham i smertelige Lidelser, førend han forlod denne Verden. — — Da saae han om Morgenen paa Korsets Ophøielsesdag en Seraph med sex glindsende, flammende Vinger komme ned fra Himlen. Og da denne i den hurtigste Flugt var faret ned i Nærheden af den Guds Mand, iagttog han imellem Vingerne den Korsfæstedes Billede med Hænder og Fødder udspændte i Korsform og naglede til Korset. To Vinger vare hævede over hans Hoved, to udstrakte til Flugt, men to omhyllede det hele Legeme.

*) Ved Stigmatisation forstaaes den overnaturlige Tilsynekommen af Jesu Saarmærker paa det menneskelige Legeme. Red.

Da Franciscus saae dette Syn, blev han greben af Forbauselse, og smerteblandet Fryd tog Bo i hans Hjerte. — — Da Synet var forsvundet, efterlod det en forunderlig Ild i hans Hjerte; men ogsaa paa hans Legeme vare forunderlige Tegn trykkede ind. Paa hans Hænder og Fødder viste sig nemlig strax Afbildninger af Sømmene, ganske som han kort i Forveien havde seet dem paa den Korsfæstede. Hænder og Fødder vare i Midten gjennemborede af Nagler, hvis runde og sorte Hoveder stode frem paa Hændernes indre og Føddernes ydre Side, medens deres Spidser forlængede ragede ud i den modsatte Retning. Den høire Side blev tillige gjennemboret af en Landse, og af det røde Ar trængte oftere Blodet frem og plettede hans Klæder."

Saaledes lyder Beretningen, som i det Væsentlige findes fortalt paa samme Maade af et Par af hans Samtidige. Antallet af dem, som med egne Øine have seet Saarene, angives meget forskjelligt. Det var især efter Franciscus's Død, at det blev almindelig bekjendt, thi medens han levede, søgte han at skjule, hvad han betragtede som Tegn paa særegen guddommelig Naade. Det ligger i Sagens Natur, at, dersom man ikke vil fæste ubetinget Lid til Øienvidnernes Beretning, da bliver det en meget vanskelig Sag efter saa mange Aarhundreders Forløb at sætte sig paa Dommersædet og udtale sit For eller Imod. Forsvarerne af Stigmatisationen have beraabt sig paa den Magt, det Sjælelige kan have over det Legemlige. De have meent, at det ikke var umuligt, at en saa stærk, religieus begeistret Sjæl, der saa inderligt havde levet sig sammen med Forestillingen om Christi Lidelse, kunde overvælde og virke ind paa et svagt og udpint Legeme, saa at Tanken udformedes i Virkelighed. Men fra den anden Side kan det indvendes, at en Phantasi, der bliver baaren op af

religieus Beaandelse, som Tilfældet var med hans Tilhængere, let seer Tegn og underlige Gjerninger, hvor der Intet er at see. Forventningen om noget Usædvanligt fremmaner ofte dette Usædvanlige, hvor det ikke findes. Og selv om Franciscus' Legeme har baaret Korsfæstelsens Tegn, hvo indestaaer da for, at han ikke i en Tilstand af bevidstløs Henrykkelse har tilføiet sig selv, hvad han troede, blev ham meddeelt paa overnatulig Maade*)?

Dette være nu, som det vil, saa blev hans Legeme mere og mere afkræftet ved de ubarmhjertige Bodsøvelser, han paalagde sig. Kun sjeldent nød han kogte Spiser, og da blandede han dem med Aske for at tilintetgjøre al Nydelse. Eller ogsaa tog han al Smag bort ved Tilsætning af Vand. Dette var tillige hans eneste Drik, men han undte sig ikke Nok til at slukke sin Tørst. Skulde han sove, da var den blotte Jord hans Seng, eller han sov i siddende Stilling med en Steen, et Stykke Træ og andet Lignende under sit Hoved. Hans Dragt var en eneste tynd Kjortel, hvor-

---

*) Iøvrigt er dette fjernt liggende Tilfælde ikke det eneste. Den catholske Kirke har ikke mindre end firsindstyve Personer at opvise, paa hvis Legemer i det Mindste enkelte af Christi Saarmærker fandtes, f. Ex. de, der vare frembragte af Tornekronen, Landsestikket o. s. v. Hertil kommer, at enkelte af disse Tilfælde strække sig ind i vor Tid, ere forklarede af troværdige Læger og bevidnede af mangfoldige, endnu levende Øienvidner. Anna Catharina Emmerich, en fattig Bondepige, blev Nonne 1803. I Aaret 1811 blev hun stigmatiseret. Saarene, som ofte havde været underkastede retslig Undersøgelse, lukkede sig 1819. Maria von Mørl fik 1833, i sit toogtyvende Aar, de samme Mærker. Utallige Skarer af Pilegrimme og Nysgjerrige indfandt sig for at overbevise sig om Kjendsgjerningen. Maria Lazorri, død 1850, bar Saarene i sexten Aar og led forfærdelige Smerter. Ligeledes siges der, at en Nonne ved den nys fordrevne Dronning Isabellas Hof skal have baaret disse Tegn. (Smlg. Gelzers Monatsblätter 1863).

dan Veirliget end var. Man kunde ikke fryse, meente han, naar man havde den guddommelige Varme indeni sin Sjæl. Hver Nat hudflettede han sig tre Gange med Jernlænker, og stundom kastede han sig ind blandt Torne og lod sig sønderrive af dem. Men dog var han, trods al Strenghed mod sig selv, mild mod Andre. Der var engang en Broder, som havde sultet sig, saa at han ikke kunde sove. Da satte Franciscus Mad for ham og spiste selv med for at give ham Exemplet. Han lærte Andre, at de til en vis Grad skulde give Legemet, hvad der var nødvendigt; men saa skulde ogsaa „Broder Æsel" — som han pleiede at kalde det — lystre, ellers skulde det tvinges, som et dorsk Lastdyr, med Pidsk og Spore.

Den samme Ydmyghed, som han fordrede af Legemet, forlangte han af sig selv overfor Gud og Mennesker. Det skete ofte, naar Folket hyldede ham og priste hans Hellighed, at han i Modsætning hertil befalede en Broder at overdænge ham med Forhaanelser. Naar denne da kaldte ham et elendigt og unyttigt Menneske, blev han glad i Aanden, og hans Ansigt lyste. Engang havde han modtaget en Indbydelse af Cardinal Leo og overnattede i hans Pallads. Men han fandt ingen Ro, Dæmonerne plagede ham stærkt. Næste Dag reiste han; de Stores Palladser og Pragt passede ikke for ham, og han kunde let give Brødrene et slet Exempel.

Da han her paa Jorden kun levede for Himlen, var det naturligt, at han var stærk i Bønnen. Midt paa Veien kunde han blive greben af den hellige Aand. Da standsede han og lod sine Ledsagere gaae videre, medens han blev reven hen i Beskuelse, saa at han ikke mærkede, hvad der foregik om ham. Helst valgte han, naar han bad, eensomme Steder, forladte Kirker, natlige Tider og „bestod skrækkelige Kampe med de

onde Aander, som vilde forhindre ham i Bønnen". Han fyldte Stedet med Suk og Graad og slog sig med Haanden for Brystet; da blev han som forvandlet til et andet Menneske, og man vil have seet ham ombølget af en lysende Sky og med Legemet løftet over Jorden. Hans Syn svækkedes i den Grad ved den stadige Graad, at Lægen sagde, at han vilde blive blind, dersom han ikke noget mere holdt sine Taarer tilbage. Hans Øine havde imidlertid allerede lidt saa meget, at han blev nødt til at underkaste sig en Operation. Da det glødende Jern, som skulde lægges paa hans Tindinger, blev bragt, velsignede han det og sagde: „Broder Ild! fremfor Alle har den Høieste skabt Dig skjøn, nyttig og kraftig. Saa vær mig da ogsaa gunstig i denne Time, og Gud vil lindre din Brand, saa jeg kan taale den."

Der var en forunderlig Hjertensreenhed udbredt over denne mærkelige Mand, der tillige var rigt poetisk begavet. Saadanne Gemytter stille sig som oftest i et særegent Forhold til Naturen. Denne er som et Instrument med fine Strenge. Men de rene Toner forstaaes kun tilfulde af den, der selv er reen. Franciscus kaldte de ringeste Skabninger Brødre og Søstre paa Grund af den fælles Nedstammen fra Gud. Fordi han saae dem under dette Synspunkt, vandrede han ofte om i det Frie og opfordrede Marker, Viinbjerge, Træer, Blomster og Stjerner til at forene sig med ham i at prise Herren. Eengang spurgte han to unge Turtelduer, som sade fangne i deres Buur: „Hvorfor have I, mine elskede, smaae Søstre, I eenfoldige, uskyldige, kydske, saaledes ladet Eder fange?" Og de bøiede sig mod ham, og det var, som de forstode ham. — En anden Gang kom han i Nærheden af Bevagna til et Sted, hvor en Mængde Fugle vare forsamlede. Han gik hen til dem og hilsede dem, men de flygtede ikke, da han

kom. Da begyndte han at tale til dem og formanede dem til at prise deres Skaber i Sang, fordi han havde skjænket dem de lette Vinger og givet dem Korn og Føde, skjøndt de ikke høstede og ikke saaede. Da hans Tale var endt, gik han midt ind iblandt dem, og de sade stille og lyttende, medens han gjorde Korsets Tegn over dem. — „Hvorfor piner og dræber Du mine Brødre, Lammene?“ spurgte han engang en Slagter; og da en Flok Svaler med deres Kviddren forstyrrede Gudstjenesten under aaben Himmel, bød han dem at være tause og lytte til; og „alle taug, som om de havde forstaaet ham“.

Allerede i hans fireogfyrretyvende Aar var hans Legemes Kraft udtømt, og Døden nærmede sig. I Forudfølelsen af den nære Befrielse gav han sig til at synge, da han laa paa sit Sygeleie. Elias, een af Brødrene, var netop tilstede og bad ham holde inde med sin Sang, forat Folket ikke skulde tyde denne som Letsind. Men Franciscus svarede: „Ved Guds Naade og Barmhjertighed er jeg saa fuldstændigt Eet med min Herre, at jeg har Lov til at være glad i ham, der er alle gode Tings øverste og naadigste Giver.“ Han lod sig dernæst bære hen i Portiunculakirken, der var Midtpunktet for hans Orden. Brødrene forsamledes om ham og lyttede til hans Formaninger om Bod og Fred. Natten faldt paa, men han vilde blive i den elskede Helligdom. Han laae paa den nøgne Jord og lod sig næppe overtale til at laane en Kappe forat beskytte sig mod Kulden. Efter hans Ønske sang Brødrene „Solsangen“, et af hans egne Digte, for ham. Derpaa udbrød han med en af Davids Psalmer: „Herre, jeg har raabt til Dig, hast med at komme til mig; hør min Røst, naar jeg kalder paa Dig!“ Og hans Bøn blev hørt. Han døde den fjerde October 1226.

Rygtet om hans Død fløi hurtigt ud over Landet,

og Alle ilede til for at see ham. Under Psalmesang og Trompetklang, med brændende Kjerter og grønne Grene blev det afsjælede Legeme baaret til St. Georgskirken. Tre Aar senere blev han gjort til Helgen, og hans jordiske Levninger skulde flyttes til en anden Kirke; men for ikke at miste de dyrebare Reliqvier, standsede Borgerne Vognen, hvorpaa de kjørte, og begravede dem for lukkede Døre.

Der er bevaret en Beretning om, hvorledes den forunderlige Mand, hvis Liv vi her kortelig have skildret, saae ud. Han var af Middelstørrelse og fiin Bygning med sorte Øine, en velformet Næse, en fiin Mund, tyndt, sort Skjæg, slank Hals, smaae Fødder og Hænder og fiin Hud. Det var umuligt, at en saadan Personlighed kunde fremtræde i Middelalderen, uden at der tillagdes ham undergjørende Kraft, og vi finde ogsaa i Beretningerne om den hellige Franciscus flere Undergjerninger omtalte, som skyldes ham. Han helbredte Syge, opvakte Døde, forvandlede Vand til Viin, læste Hjerternes Hemmeligheder og saa fremdeles. Der fortælles, at han engang havde spiist Noget af en Kapun hos en Ven og taget Levningerne med sig. En Kjætter havde faaet Underretning herom og tiggede sig et Stykke til for at benytte det til at drive Spot med den hellige Mands Afholdenhed. Men da han næste Dag vilde vise det frem for Folket, forandredes Kapunens Vinge i hans Haand til et Fiskebeen, og Kjætteren stod beskæmmet.

En Skikkelse som Franciscus, der traadte frem i Helgenglorie og var omgiven af Undergjerningers Glands, maatte nødvendigt gjøre et dybt Indtryk paa Middelalderens lettroende Folkemasser. Et Vidnesbyrd herom er den forbausende Hurtighed, hvormed hans Orden udbredtes. I Aaret 1209 var der to Medlemmer; ti Aar senere fem Tusinde og efter fyrretyve Aars Forløb tohundrede

Tusinde. Hvad der navnlig bidrog til denne store Tilvæxt, var Indstiftelsen af Tertiariernes Orden blandt Folket. Man fortæller, at Franciscus var bange for, at Egnene skulde blive uden Beboere paa Grund af de mange Ægteskaber, som opløstes af dem, der vilde blive Munke. Derfor blev det tilladt den store Mængde at blive i deres borgerlige Stilling og Forhold, imod at de paatoge sig visse Løfter. Enhver maatte tilbagegive og erstatte alt Gods, han havde erhvervet paa en uretfærdig Maade. Medlemmerne skulde forsone sig med deres Fjender og love Opfyldelse af alle christelige Pligter. De maatte ikke bære nogen unyttig Prydelse, maatte forsage forfængelige Fornøielser og ikke aflægge Ed. De skulde pleie de Syge og bede for de Døde. Paa Grundlag af disse Regler optoge Franciscanerne den store Masse i deres Samfund, lige fra Fyrsten til den ringeste Tigger.

Men trods Stifterens Storhed, sædelige Reenhed og forbausende Kraft kom Ordenen snart i Forfald og endte med at hjemsøge alle christne Lande som en sand Landeplage. Endnu medens Franciscus levede, udbrød der indenfor Ordenen Uenigheder, som kun foreløbigt bilagdes. De vaagnede paany efter hans Død og medførte en Udsondring i flere Partier. Med Menighedernes Præster kom Franciscanerne snart i Strid. Munkene havde nemlig faaet Ret til overalt at modtage Skriftemaal og tildele Syndsforladelse. For nu at virke i saa stort Omfang som muligt gjorde de Sjælesørgerne til Gjenstand for Spot. Og da Folket i Forveien var tilbøieligt nok til at betroe sine Hemmeligheder til en Munk, som maaskee, førend næste Dag var endt, befandt sig mange Mile borte, lokkedes Menighederne bort fra deres Præster til stor og berettiget Fortrydelse for disse.

I alle Forhold forstode Franciscanerne at trænge

sig ind. Fra Lærestolene forkyndte de deres Lærdomme for den opvoxende Slægt. Paa Gader og Torve lyttede Folket til løgnagtige Opdigtelser om deres Stifter og de betydningsfuldeste Ordensmedlemmer. I Skriftestolene dreve de en skændig Forretning med Afladsbreve. De sade i Kongernes Raad og lode deres Meninger virke paa Landenes Styrelse. De tændte Inqvisitionens Baal og beredte Pineredskaberne for Tusinder af uskyldige Offre. De stævnede ulykkelige Kvinder for deres Domstol og dømte dem som Hexe og Troldkvinder. De laae i en evindelig Strid med Dominicanerne, den anden store Tiggerorden, der rivaliserede med dem. Ja, et Parti, Fraticellerne, ɔ: de smaae Brødre, udskilte sig, kæmpede mod Kirken og beskyldte den for Frafald. Vel var Fordærvelsen henimod Reformationens Tid mindre hos Franciscanerne end hos mange andre Ordener; men den Pille, som de havde opbygget for at støtte Kirken, kom til at bæve og ryste, og de bidroge ikke mindst til, at Længslen var saa stor efter den Tid, der skulde bringe Friskhed og Lys, hvor der før havde hersket aandelig Fortrykthed og Mørke.

Skildringer fra Oprøret i Hindostan 1857.

(Ved Joh. Henr. Petersen.)

III. Lacknaus Beleiring og Sir Henry Lawrence.

Paa samme Maade, som det var gaaet Englænderne i Seetapur, gik det dem nu paa de øvrige Udstationer og i alle de Byer i Audh, hvor der laa indfødte Garnisoner. I Løbet af den første Halvdeel af Juni Maaned gjorde Tropperne i Feisabad, Baraitsch, Allahabad, Schah-Djehanpur, Sultanpur, Selone og Cahnpur Opstand og dræbte eller forjoge deres engelske Officerer, af hvilke mange først efter store Anstrengelser og næsten utrolige Eventyr naaede et sikkert Sted; men i Almindelighed skaanede man dog Qvinder og Børn, og kun Cahnpur, hvor den djævelske Nana Sahib herskede, gjorde i denne Retning en gyselig Undtagelse. Vi have allerede tidligere omtalt Myrderierne i denne Stad, hvis Navn endnu fylder enhver Englænders Hjerte med Forbittrelse og Afsky; det skal senere fortælles, hvorledes Niddingsværket blev hævnet, men først maae vi noget nærmere betragte de Begivenheder, som ledsagede eet af de mærkeligste Punkter i Oprørets Historie: Lacknaus langvarige og heltemodige Forsvar.

Medens Udstationerne een efter een faldt i Oprørernes Hænder og hver Time paa Dagen bragte større eller mindre Skarer baade af engelske Flygtninge og af Oprørere til Lacknau, hvis Folkemængde

derved i kort Tid steg meget betydeligt — fra tre Hundrede Tusinde til henved en halv Million — brugte Sir Henry Lawrence, Audh's Gouverneur, Tiden til at sætte Fæstningsværkerne istand og berede Alt til et haardnakket Forsvar af Byen, hvilket var saameget mere nødvendigt, som den var det eneste Punkt i hele Kongeriget, der endnu var i Englændernes Magt, og hvis Fald vilde have gjort disses Stilling endnu mere fortvivlet, end den allerede var. Der var i Lacknau to faste Pladser, som kunde forsvares; den ene var det saakaldte Muchee-Bhâwun, der var Nøglen til Staden og af de Indfødte ansaaes for et meget stærkt Fort, da det i sin Tid, førend Englænderne fik Audh i Besiddelse, havde været de lacknauske Seikhers vigtigste faste Plads, og den anden var „Residensen", en vidtløftig Bygning, hvis Beliggenhed tæt ved Floden Goomtee, der løber tæt forbi Staden mod Nord, gjorde den vel skikket til Forsvar, naar den omgaves med Fæstningsværker. Sir Henry havde først troet, at han havde Styrke nok til at holde begge Forter besatte, men da dette Haab glippede ved flere indfødte Regimenters Desertation, besluttede han foreløbig kun at holde Muchee-Bhâwun paa Skrømt, medens alle Forholdsregler blevne tagne til paa kort Frist at kunne forlade det, dersom det skulde vise sig nødvendigt, og derimod lede Hovedforsvaret fra „Residensen".

Det var en tung og uhyggelig Juni Maaned for den engelske Besætning i Lacknau. Lidt efter lidt blev Forbindelsen med alle Udstationerne og Byerne paa Landet afbrudt, og naar engang et Par Flytninge vare lykkelige nok til at slippe uskadte igjennem den Cordon, som de oprørske Soldater havde sluttet omkring Hovedstaden, endnu dog i lang Afstand fra denne, var det kun forat berette om alle de Gyseligheder, hvortil de havde været Vidne, og om den Behandling,

for hvilken Englænderne rundtomkring vare udsatte uden Haab om Hjælp. Sir Henrys ædle Hjerte blødte, da han hørte Efterretningerne om sine Landsmænds Nød, og navnlig gjorde Beretningen om Rædslerne i Cahnpur et næsten bedøvende Indtryk paa ham; han vilde inderlig gjerne sende Hjælp; men hvorledes var det muligt, at de Par Hundrede Mand, han kunde undvære — og dette endda knapt nok — skulde kunne udholde en Marsch under den brændende Sommersol gjennem et Land, hvor de hvert Øieblik kunde vente at støde paa overlegne Skarer af Oprørere, og endelig, naar de naaede Cahnpur, med nogen Udsigt til Held uden Artilleri, uden Cavalleri tage Kampen op med Nana Sahibs i enhver Henseende veludrustede Armee? Nei, han maatte overlade de Ulykkelige til deres Skjæbne og den guddommelige Varetægt og sørge for, hvad der for Øieblikket laa langt nærmere for Haanden.

Sir Henry sparede ikke sig selv. Skjøndt hans Helbred var svag, færdedes han allevegne om Dagen og stod ofte op midt om Natten for alene i Følge med sin Secretair at see efter, om Alt var udrettet efter hans Ordrer. Hans Iver meddeelte sig til hans Undergivne og Alle, som stode i Forhold til ham; „Residensens“ Fæstningsværker voxede formelig frem af Jorden under hans dygtige Ingenieurers og udholdende Arbeideres Hænder; rundtom Fortet blev et stort Antal af de Indfødtes Huse nedrevne, for at de ikke skulde tjene Fjenden til Dækning, naar han begyndte Beleiringen; men for at gjøre den Uret, som derved skete mange af de fattige Indbyggere, god igjen, befalede Sir Henry, at alle de nedrevne Bygninger skulde vurderes og registreres, for at Eiermændene, naar Tiderne engang bleve bedre, kunde faae Erstatning; en Masse Kanoner, der havde tilhørt de forrige Konger af Audh,

bleve samlede og enten anvendte eller ødelagte, alt eftersom de kunde benyttes eller ikke; thi de maatte under ingen Omstændigheder falde i Oprørernes Hænder. Mange hundrede Mænd, Qvinder og Børn vare dagligt beskjæftigede med at grave Canaler omkring Fæstningsværkerne, bygge Palissader og opføre Forskandsninger; store Forraad af Munition og Proviant bleve førte indenfor „Residensen's“ Volde, og europæiske Kjøbmænd fik Tilladelse til at bringe deres Varelagere i Sikkerhed i Fortet mod at afgive det Løfte, at de under hele Beleiringen vilde sælge deres Handelsartikler til de sædvanlige Priser*).

Saaledes bleve alle Forholdsregler tagne, som kunde sikkre de Beleirede, Mænd, Qvinder og Børn, en taalelig Tilværelse. Pladsen var knap, og Officerer og Soldater maatte saagodtsom altid sove i deres Kapper paa den bare Jord, forat Qvinderne og Børnene, hvis Antal nu var steget til fire Hundrede, kunde have Tag over Hovedet, men det gjaldt Hundreders Liv og Englands Magt i Audh, og der var Ingen, som lod et misfornøiet Ord falde. Forat have Penge, naar Nøden indtraf, lod Sir Henry Regjeringsskatten, syv og tyve Lakh-Rupier**) bringe ind i Fortet; engelske Værdipapirer bleve med et Tab af halvfjersindstyve Procent afsatte i Byen, medens det endnu var Tid, og de forrige audhske Kongers umaadelige Skatte af Juveler og Kostbarheder, hvis Værdi ansloges til firsindstyve Lakh-Rupier bleve i deres gamle ormstukne Skriin, der vare saa møre, at Englænderne for at holde dem sammen maatte binde Reb om dem, hentede fra det fordums Residensslot Kaiser-Bagh, til stor Fortrydelse for

---

*) Kun een Hædersmand, en Mr. Hills af Firmaet Thacker & Comp., holdt sit Ord, og derfor fortjener han at nævnes.

**) En Lakh-Rupier er omtrent 87,500 Rd.

Eunucherne og Slaverne, der vare satte til at bevogte dem, og til endnu større for Oprørerne, der strax ved deres Ankomst til Byen med Iver spurgte om dem og med Overraskelse erfarede, at de vare i Englændernes Vold. Endelig bleve Telegrapher oprettede paa „Residensen“ og Muchee-Bhâwun for at holde Forbindelsen mellem de to Forter vedlige, saalænge det var nødvendigt.

Skjøndt Tiden havde været knapt tilmaalt — ikke stort over tre Uger — havde Sir Henry dog udrettet utroligt Meget. Men den usædvanlige Anstrengelse havde udtømt hans svage Legemskræfter, og allerede i Slutningen af Juni forbød hans Læge ham at foretage sig Nogetsomhelst. Han trængte fremfor Alt til Ro, men det var ham umuligt at unde sig denne, og han vedblev med sin rastløse Virksomhed lige til sit Livs sidste Øieblik.

Det kom; hurtigere end han selv havde ventet, og altfor tidligt for de Mange, som knyttede deres Haab til ham. Den 29de Juni naaede en Deel af Oprørshæren Chinhut, en lille By, som ligger omtrent to Mile fra Lacknau paa Veien til Feisabad, og det blev besluttet at angribe den. Sir Henry drog, saa syg han var, Fjenden imøde med sex hundrede Mand, Infanteri og Cavalleri, og ti Kanoner foruden en Haubits. Da imidlertid Flygtninge, som vare komne til Lacknau samme Dag, havde berettet, at der saagodtsom ingen Fjender fandtes mellem Chinhut og Hovedstaden, troede Sir Henry at kunne rykke noget længere frem, end hans Forsigtighed ellers vilde have tilladt ham, og Følgen var, at den engelske Styrke pludseligt saae sig angrebet af Oprørerne baade i Fronten og i Flankerne; de havde lagt sig i Baghold i Buskadserne langsmed Veien og vare undgaaede Avantgardens Opmærksomhed. Fjendens Styrke var meget overlegen — det var den

bestandig under hele Oprøret — men Englænderne holdt godt Stand, skjøndt de bleve haardt trængte, og den lille Haubits spillede rask mod Oprørerne: da afgjorde det forræderske audhske Artilleri og Cavalleri, som Sir Henry havde i sin lille Hær, Dagens Skjæbne ved at gjøre fælles Sag med Oprørerne. Kanonerne bleve styrtede i Huller og Grøfter, Skaglerne overskaarne og Hestene bortjagne, og da nu tilmed Fjenden truede med et Angreb i Ryggen, blev der intet Andet tilovers for Englænderne end at tiltræde Tilbagetoget. Officerer og Mandskab kæmpede glimrende; men uden Artilleri og Cavalleri til at dække Retraiten kunde det ikke være Andet, end at denne maatte blive i høi Grad fordærvelig for Sir Henrys Tropper. Han selv blev paa en Kanonvogn bragt næsten døende indenfor „Residensen's“ Volde, og et Blik paa ham og de nedslagne og udmattede Soldater, der fulgte efter, forklarede bedre end Ord den Ulykke, der var skeet.

Oprørerne forfulgte deres Seier, og allerede samme Dags Aften besatte de den saakaldte „Jernbro“, der fører over Goomtee tæt Vest for „Residensen's“ Bastioner. Et Par velrettede Skud fra en af disse fordrev dem imidlertid herfra, og de maatte gaae længere mod Vest langsmed Floden, indtil de over „Steenbroen“ trængte ind i den aabne By, der paa et Fladerum af henved ¼ Qvadratmiil strækker sig Syd for „Residensen“, og som naturligvis ikke kunde forsvares af den ubetydelige engelske Styrke, der næppe beløb sig til Tusinde Mand. Oprørerne begyndte strax at plyndre deres egne Landsmænds Huse, og Beboerne saae nu, noget for seent, hvilken farlig Magt de tildeels ved deres egen Forseelse havde løsladt mod sig selv; men der var ikke længere Tid til at trække sig tilbage. Oprørerne spredte sig i den vidtløftige By uden i Begyndelsen at lægge synderligt Mærke til Englænderne, og deraf kan det forstaaes, at

hele Besætningen i Muchee-Bhâwun uhindret naaede „Residensen“ endnu to Dage efter, da Sir Henry paa Grund af Tabet ved Chinhut ikke havde turdet dele sin Styrke, men givet Ordre til at tømme Muchee-Bhâwun og derpaa sprængte Fortet i Luften. Befalingen, der gaves ved „Residensen's“ Telegraph, blev hurtigt og nøiagtigt udført; thi netop som den sidste Mand af Besætningen naaede „Residensen's“ Udenværker, fløi Muchee-Bhâwun i Luften, og de forbausede og forfærdede Oprørere kunde nu begynde at ane, hvilken Modstand de vilde møde af den lille Hob, som kæmpede bag „Residensen's“ Volde.

Beleiringen var begyndt for Alvor. Dag og Nat bleve uhyre Masser af Musket- og Kanonkugler sendte imod Fæstningen, og de Beleirede kunde mangen Gang ikke gjøre Andet end søge Dækning for at undflye den Jern- og Blyhagl, som styrtede ned over dem. Den anden Juli blev Sir Henry ramt af en Granatstump, der trængte ind i det Værelse, hvor han laa, og to Dage efter udaandede han sin ædle Sjæl efter endnu paa sit Yderste at have givet alle de Raad og Vink, som Stillingens Farer gjorde nødvendige, nu mere end nogensinde, da Anføreren var ved at gaae bort. Budskabet om hans Død blev modtaget med dyb Sorg af alle dem, som indenfor „Residensen“ havde betroet ham deres Liv og Eiendom, og hans Navn vil ikke glemmes, saalænge som Erindringen om Lacknaus's Beleiring lever hos det engelske Folk. Paa hans Grav satte man den Indskrift, som han selv i et af sine sidste Øieblikke havde ønsket: „Her ligger Henry Lawrence, som stræbte at gjøre sin Pligt. Gud være ham naadig!“

Sir Henrys Død var vistnok et meget stort Tab for de Beleirede, men Oberst Inglis, der fik Overcommandoen efter ham, var en dygtig Officeer, og

det følgende tre Maaneders Forsvar blev af ham ledet med megen Omsigt og Tapperhed. Det var ogsaa høilig nødvendigt. Udenfor i den myldrende Stad samlede sig efterhaanden et halvhundrede Tusinde blodtørstige Oprørere, der Intet hellere ønskede end at følge det Exempel, som deres Høvding og Fører, Nana Sahib, havde givet dem i Cahnpur, og Faren blev saameget større for Englænderne, som de selv havde oplært Oprørerne i den europæiske Beleiringskunsts Hemmeligheder og underviist dem i Brugen af de Kanoner og Morterer, som nu bleve rettede imod dem selv.

Den forfærdelige Kugle- og Granatregn, som med korte Pauser næsten bestandigt styrtede ned over „Residensen", var dog ingenlunde det Værste. Faren blev langt større, da Oprørerne begyndte at underminere Fæstningsværkerne for at sprænge dem i Luften tilligemed hele Besætningen, og den strengeste Agtpaagivenhed var nødvendig for at opdage, hvor Fjenden arbeidede. Man maatte høre sig frem; thi det var ikke muligt at stikke en Arm endsige et Hoved op over Brystværnene for at udspeide Fjendens Foretagender uden strax at blive Skive for Tusinde Kugler; men lykkeligviis røbede Lyden af Mineurernes Hakker og Spader som oftest, hvor de vare. Contraminer bleve da anlagte; stundom lykkedes det de Beleirede at sprænge Fjendens Miner, førend de havde naaet til et Punkt, der var farligt for „Residensen's" Sikkerhed; til andre Tider udspandt der sig i de underjordiske Gange hidsige Fægtninger, og kun een Gang vare Oprørerne saa heldige at faae en Mine færdig og sprænge den, fordi den var anlagt lige under en Bastion, hvor der laa Cavalleri, og hvor Hestenes Trampen havde forhindret Mandskabet fra at høre den underjordiske Virksomhed. Uagtet Sprængningen frembragte en Bresche,

gjennem hvilken Beleirerne med Lethed kunde have trængt ind, vovede de det dog ikke — de vare altfor feige til at turde indlade sig i Haandgemæng eller Bajonnetkamp med de engelske Tropper, selv om deres Tal var som Ti mod Een!

Skjøndt de Beleirede saaledes foreløbigt ikke behøvede at frygte for en Storm, var deres Stilling dog meget mislig. Den Grusomhed, med hvilken Oprørerne andre Steder vare gaaede frem imod deres Landsmænd, fyldte deres Hjerter med Rædsel, og det var navnlig sørgeligt at see paa de stakkels Qvinder og Børn, som uden at kunne tage virksom Deel i Forsvaret, Dag for Dag hentæredes af Angst og Længsel efter Befrielse. Mange af dem syntes at sove en lethargisk Søvn, Andre havde Febersyner; men denne unaturlige Ophidselses- eller Sløvhedstilstand havde dog den store Fordeel for de Beleirede, at der kun blev forbrugt meget lidt Proviant; thi mange Dage var al den Næring, de Fleste kunde tage til sig, et Stykke Brød og et Glas Vand. Det var en Lykke; thi Forraadet var ikke stort, og man kunde umuligt skaffe Mere tilveie, end hvad der fandtes i Fortet. Intet Sted var længere sikkert, thi Kugler og Bomber faldt allevegne, og der var saagodtsom ikke et Stykke Jord indenfor „Residensen's“ Volde, som ikke var oprodet af et Projectil. Intet Under derfor, at man Dag for Dag i Løbet af Juli, August og September længselsfuldere og længselsfuldere skuede ud over Brystværnene for at speide efter den Hjælp, som dog engang maatte komme; men Haabet var saa ofte blevet skuffet, at da de skotske Regimenters Sækkepiber endelig hørtes i det Fjerne, og en svag og udtæret Qvinde med forvildet Blik foer op med Raabet: „Høilænderne komme!“, var der Ingen, som troede hende. Men hun havde hørt rigtigt. Det var General Havelock, som i Spidsen for nogle høilandske Regimenter, der

havde lidt utroligt paa Veien, rykkede frem til Undsætning, og skjøndt det sværeste Arbeide, at naae „Residensen“ igjennem en By, der var besat af halvtredsindstyve Tusinde Fjender, var tilbage, tvivlede dog Ingen om, at Frelsen var nær, og brændende Takkebønner stege op fra de Hjerter, i hvilke Fortvivlelsen saalænge havde huset, men som nu opklaredes af det straalende Haab om en snarlig Befrielse.

Forinden vi skildre Lacknaus Befrielse i September 1857, maa det imidlertid være os tilladt for en Stund at forlade denne Skueplads og noget nærmere omtale den Mand, hvem denne Daad skyldes; vi ville dvæle nogle Øieblikke ved Sir Henry Havelock og hans Bedrifter.

IV. General Havelock. — Slaget ved Cahnpur.

Henry Havelock blev født den femte April 1796 i Grevskabet Durham. Hans Fader havde som Skibsbygger samlet en betydelig Formue, men allerede tidligt trukket sig tilbage fra Forretningerne for at nyde Landlivets Ro. I en meget ung Alder kom Drengen i Skole; men Kammeraternes muntre Liv tiltalte ham ikke; han var overmaade flittig, betænksom, indesluttet og havde en dyb religieus Følelse, hvorfor man kaldte ham „Philosophen“, en Spot, som dog intet Indtryk gjorde paa ham, men snarere syntes at anspore ham til endnu større Indesluttethed og den strengeste Samvittighedsfuldhed i Opfyldelsen af sine Pligter. Da han var femten Aar gammel, døde hans Moder, der i ham havde haabet at see en dygtig Jurist og fremtidig Lordkantsler; men da Faderen omtrent paa samme Tid indlod sig i dristige Pengespeculationer,

som havde tilfølge, at han maatte sælge sin skjønne Landeiendom til Regjeringen, kunde han ikke mere understøtte Sønnen i Studeringerne, og Følgen blev, at England i Henry Havelock mistede en maaskee middelmaadig Jurist, men vandt en stor General.

I Aaret 1815 vendte Henrys ældre Broder, William, hjem efterat have deeltaget i flere af den Tids største Slag og navnlig kæmpet ved Waterloo under Wellington som Adjutant hos General Alten. Denne Sidste skaffede Henry en Ansættelse som Secondlieutenant ved det 79de Regiment, og den samme Energi, som havde været det unge Menneske egen i hans Skole- og Studenterdage, charakteriserede nu ogsaa hans Virksomhed som Militair. Det eensformige Garnisonsliv gav ham kun Lidet at bestille; men han studerede med Iver de bedste Værker i Krigskunsten, som han kunde overkomme, og han arbeidede med en saadan Samvittighedsfuldhed, at han tilsidst kjendte enhver tactisk Bevægelse i Marlboroughs, Frederik den Andens, Napoleons og Wellingtons store Slag saa godt, at han ofte i Samtaler med sine Kammerater levende kunde foremale dem disse Batailler indtil de mindste Enkeltheder. Han studerede paany Classikerne for at komme til Kundskab om de Gamles Krigskunst, og han vidste nøiagtig Besked med de engelske Hæres, ja endogsaa med de enkelte Regimenters Bedrifter eller Nederlag gjennem en lang Aarrække.

Otte Aars trættende og ufrugtbare Garnisonsliv var ingen behagelig Prøvelse for Havelocks virksomme Aand, og da Forholdene i Europa ikke syntes at aabne nogen Udsigt til activ Tjeneste, indgav han Ansøgning om Ansættelse i den indiske Armee, hvor allerede to af hans Brødre tjente. Ansøgningen blev bevilget (1823), Havelock gav sig til at lære Hindostansk og bragte det saa vidt, at han paa Overreisen var i Stand

til at kunne undervise sine Kammerater. Men han satte paa denne Reise idetmindste for lang Tid en Skranke for sin videre Fremrykken paa Officeersstigen derved, at han gik over til Methodismen og blev greben af en glødende Missionsiver, som strax viste sig, da han ved sin Ankomst til Regimentet (det 131te) i Calcutta satte sig i Forbindelse med de engelske Missionairer og virkede i Fællesskab med dem. De mange Spottegloser af Kammeraterne, Havelock derved paadrog sig, brød han sig ikke om; han vandrede den lige Vei: „Religionen var det besjælende Princip i alle hans Handlinger, og hans Pligtfølelse overfor Gud styrkede ham i hans Pligtfølelse overfor Menneskene."

Forholdene i den ostindiske Hær vare ikke i alle Maader som de burde være, hverken blandt Befalingsmænd eller Underordnede, og Havelock fandt Nok at gjøre. Hans Religieusitet oprørtes ved at see Soldaternes raae Opførsel og de subalterne Officerers Ligegyldighed derfor; hans ypperlige tactiske Blik og store Belæsthed lod ham opdage de mangfoldige Feilgreb, i hvilke de overordnede Befalingsmænd gjorde sig skyldige, og han critiserede deres Planer og Handlinger med en saa exempelløs Frimodighed, at han skaffede sig mange og indflydelsesrige Fjender. Det var derfor, og vel ogsaa fordi hans Fattigdom ikke tillod ham at kjøbe de kostbare Officeerspatenter, at det kun gik smaat med Avancementet, og skjøndt Havelock allerede var temmelig gammel som Lieutenant og havde udmærket sig i adskillige Fægtninger, navnlig mod Birmanerne i Bagindien, maatte han dog til sin Ærgrelse see, at bemidlede „Drenge" hvert Øieblik sprang ham forbi. Den nærmeste Grund hertil var, at han efter Tilendebringelsen af den birmaniske Krig havde udgivet dennes

Historie og deri fremstillet Begivenhederne paa en ganske anden Maade end de overordnede Officerer, der i deres Krigsberetninger havde givet Alt et særdeles rosenfarvet Skjær, af hvilket endogsaa Krigsministeriet i London havde ladet sig blænde. Beskyldningen for Pedanteri, Ondskabsfuldhed og Vigtighed kunde Havelock nogenlunde sætte sig ud over; men værre var det, at hans Forhold til Befalingsmændene i Armeen blev mere og mere spændt, hvortil vel ogsaa bidrog, at han gik over til Baptistmenigheden i Serampur, hvor han havde Station, og lod sig døbe nok engang. Denne Gjendaab var imidlertid en ligefrem Følge af hans hele religieuse Udvikling, og han havde tænkt længe og nøie derover, inden han bestemte sig; men for sine Colleger tog han sig ud som en Sværmer, der fløi fra den ene Bekjendelse til den anden uden at kunne finde Ro og Hvile i nogen. Han indrettede særegen Gudstjeneste for dem af Regimentet, som deelte hans religieuse Anskuelser, han afskaffede Nydelsen af spiritueuse Drikke og bekæmpede andre lignende Laster, og skjøndt denne Moralitet indbragte ham og hans Dissidenter Benævnelsen „Hellige“, var det dog altid dem, man kunde stole paa, naar det kneb. En Nat blev der saaledes af Birmanerne gjort et Angreb paa de brittiske Forposter, og Overgeneralen, Sir Archibald Campbell, beordrede et Regiment til at rykke Fjenden imøde. Soldaterne havde imidlertid drukket saa tæt den foregaaende Aften, at de vare ude af Stand til at marchere op. „Godt“, sagde Sir Archibald, „saa kald paa Havelocks „Hellige“, de ere altid ædrue, paa dem kan man stole, og Havelock selv er altid klar til at slaaes!“ De Hellige grebe strax til Vaaben og viste Angrebet tilbage.

Trods en saa hædrende Anerkjendelse af en

høitstaaende Officeer og trods Sir James Outram's*) Udtalelse om Havelocks Bog om Birmanerkrigen, „at man af sex Sætninger i denne fik fuldtsaa Meget at vide om Sagernes rette Sammenhæng som af ligesaa mange Sider hos andre Forfattere“, kunde han dog ingen Vei komme. Han blev i mange Aar ved at staae som Lieutenant, og skjøndt hans Gage var knap nok til ham selv, ikke alene giftede han sig, men gav endogsaa en Tiendedeel af sine smaae Indkomster til veldædige Øiemed. Han var en streng Christen og en pligtopfyldende Soldat, han exercerede og prædikede med lige stor Iver, og man maatte gaae tilbage til Cromwells og hans Puritaneres Tid for at finde Mænd, der saa inderligt som han forbandt militair Disciplin og religieuse Øvelser med hinanden.

Først i 1838, altsaa to og fyrretyve Aar gammel, blev Havelock Capitain, og som saadan deeltog han i Englændernes ulykkelige Krig mod Afghanistan, der maaskee forsaavidt var en af de mange Grunde til Oprøret tyve Aar senere, som Indierne saae, at Englænderne dog kunde overvindes. Vi skulle ikke her dvæle ved den iøvrigt høist interessante og romantiske afghaniske Krig, men kun bemærke, at Havelock her for første Gang, i Slutningen af denne Krig, der var saare rig paa Feilgreb, fik Leilighed til at operere med en større Hærafdeling i aaben Mark. Overgeneralen, Mac Caskill, var en slet Officeer, der dog havde den gode Side, at han ikke troede stort bedre om sig selv, end han saa omtrent havde Ret til; han overlod derfor gjerne Havelock som sin Generaladjutant at lede og udføre alle de strategiske Bevægelser mod Afghanerne, og denne udførte sit Hverv glimrende, saa glimrende, at Mac Caskill fik Bathordenens Commandeurkors!

*) Senere hans trofaste Medhjælper ved Lacknaus Undsætning.

Havelock vandt Intet ved dette Felttog, men efterat have ydet store Tjenester i den ikke længe efter udbrydende Krig mod Seikherne, der vare Indiens bedste Krigere og tildeels uddannede af franske Officerer, som efter Napoleons Fald og Vienerfreden ikke mere fandt Beskjæftigelse i Europa og havde tilbudt Rundschit-Sing, Seikhernes Behersker, deres Tjeneste, blev han udnævnt til General-Adjutant over de kongelige Tropper i Bombay. Hans Helbred var imidlertid blevet svækket, og det blev nødvendigt, at han foretog en Recreationsreise til Europa. I November 1849 kom han til England, hvor han blev modtagen med Udmærkelse af den gamle Wellington, og gjorde derfra en Rundreise til Verdensdelens vigtigste Stæder, hvorefter han i 1851 vendte tilbage til Indien. Han havde haabet at blive Oberst for da at trække sig tilbage og henleve Resten af sit Liv i en lille Tyroler- eller Schweitzerhytte; men han opnaaede det ikke — han var bestemt til at skulle udføre større Ting i sit Fædrelands Tjeneste.

En Krig med Persien var imidlertid udbrudt, og en engelsk Hær blev i 1857 sendt ind i Landet. Havelock, der i 1854 var bleven Oberst, var med som Underanfører. Den tidligere nævnte Sir James Outram havde Overcommandoen, men han fulgte alle Havelocks Operationsplaner. Til noget Slag kom det ikke, da Perserne trak sig tilbage; men samtidig med den engelske Hærs Fremrykken i Persien begyndte Mytteriet i Hindostan, og Regjeringen havde nu høilig Brug for enhver engelsk Soldat, der kunde skaffes tilveie; Outram og Havelock bleve kaldte tilbage; da de ankom til Bombay, var Oprøret allerede i fuld Gang, og Havelock ilede øieblikkeligt til Calcutta.

Saasnart Havelock var ankommen til Hovedstaden, anbefalede han strax Autoriteterne at danne en „flyvende Colonne“ for med denne at gjenoprette og haandhæve Regjeringens Myndighed i de oprørske Provindser, og Gouvernementet ikke alene fulgte hans Raad, men udnævnte ham endog selv til Chef for den lille Hær, af hvilken de tappre 64de og 78de høilandske (skotske) Regimenter kom til at danne Kjærnen. Hans Ordrer løde paa, at han først skulde tilveiebringe Rolighed i Allahabad, der paa Grund af sin Beliggenhed ved Sammenløbet af Ganges og Dschumna var af overordentlig Betydning for Flodfarten fra Høilandet til Calcutta, og dernæst undsætte Sir Hugh Wheeler i Cahnpur og Sir Henry Lawrence i Lacknau. Havde Jernbanen fra Calcutta over Benares og Allahabad til Cahnpur, som var bestemt til Fuldførelse allerede i Begyndelsen af Aaret 1857, men som paa Grund af Uenigheder mellem Militair- og Civilingenieurerne ikke var kommen istand i rette Tid, dengang været færdig, vilde Havelock have havt et let Arbeide; nu kunde den kun benyttes til Benares, og netop af den Grund fik denne store Stad, der er Hinduerne hellig, og for hvilken man navnlig havde frygtet, ikke Tid til at gjøre Oprør*).

*) Der fandtes i Benares (200,000 Indbyggere) ikke mere end 190 Mand europæiske Tropper. Det var derfor af yderste Vigtighed at bringe Forstærkning, og Oberst O'Neill blev udseet dertil. Han naaede med sit Regiment Banestationen netop i det Øieblik, Toget skulde afgaae. Banebetjentene negtede at tage ham med, men han lod Togføreren og Fyrbøderen gribe, saa at Toget blev nødt til at holde, og først da hele Regimentet var anbragt, gav han atter de to Fanger løs. Han kom netop tidsnok til Benares; thi samme Aften var det bestemt at gjøre Oprør. Endnu inden det blev mørkt, havde O'Neill dæmpet Opstanden i tre hundrede Spahiers Blod, og den følgende Dag bleve mangfoldige Andre henrettede.

Som Sagerne altsaa stode kunde Havelock ikke gjøre Andet end bringe det meest Mulige ud af de Midler, han havde til sin Raadighed, og de vare ikke store. Han stod i Spidsen for fjorten hundrede engelske Soldater, af hvilke kun en Fjerdedeel var bevæbnet med Enfieldrifler, medens alle de Øvrige kun havde gamle Musketter. Cavalleri og ridende Artilleri havde han Intet af, og kun sex Kanoner, der bleve betjente deels af Invalider, deels af Recruter, stode under hans Commando. Desuden var Aarstiden saa slet som vel muligt for en krigersk Expedition; det var i Juli Maaned, da stegende Hede og frygtelige Regnskyl afvexlede med hinanden, og man pleiede aldrig i denne Maaned at foretage militaire Operationer. Men Havelock havde nu naaet det Maal, efter hvilket han i tredive Aar havde sukket: at staae i Spidsen for en Hærafdeling, som han uafhængig af Enhver kunde commandere alene efter sit eget Tykke; og de Vanskeligheder, som optaarnede sig foran ham, tjente kun til at forøge hans Iver. Han søgte først og fremmest at gjøre sin lille Hær saa god som muligt og forlangte førend sin Afmarch fra Calcutta af Regjeringen Tilladelse til at benytte den Sum, som var bleven ham anviist til hemmeligt Brug, ganske efter sit eget Forgodtbefindende. Regjeringen gav ham Tilladelsen, og Følgen deraf var, at Havelock under hele sin Expedition bestandigt paa det Nøiagtigste kjendte Fjendens Bevægelser og Stillinger, thi han kunde betale sine Spioner betydelige Summer. Fremdeles dannede han af Officerer, hvis Regimenter havde gjort Oprør, en lille Deling Cavalleri og samlede alle de Artillerister, som han kunde overkomme.

Den tredivte Juni kom Havelock til Allahabad, som den fornævnte Oberst O'Neill allerede ved et rask Angreb havde taget tilbage, og der hørte han, at Cahn

pur allerede den syvogtyvende var faldet i Nana Sahibs Vold, altsaa endnu førend Havelock havde overtaget Befalingen over sin Colonne. Da han i Allahabad ikke kunde faae samlet et tilstrækkeligt Antal Trækoxer til Bagagen, blev han nødsaget til at opholde sig i denne By i syv Dage; men saa tungt det var for ham ikke hurtigt at kunne ile de Betrængte til Hjælp, saa godt var dette Ophold for Colonnens Organisation; thi den gjorde i disse syv Dage store Fremskridt, skjøndt enkelte Ulemper, for Exempel den, at det 78de høilandske Regiment i den forfærdelige Hede maatte marchere i tykke uldne Vaabenkjoler, ikke lode sig afhjælpe.

Den syvende Juli begyndte Colonnen sin March under alt Andet end gunstige Omstændigheder. Allahabads Indbyggere hylede bagved de Bortdragende, og næppe havde disse været et Qvarteer underveis, førend de bleve overfaldne af et frygteligt Regnskyl. Trækoxerne vare uvante til deres Arbeide og havde derfor ikke kunnet følge med Corpset; Teltene vare blevne tilbage, og mange af Soldaterne maatte derfor tilbringe Natten paa den gjennemblødte Jord. I Begyndelsen gjorde Havelock, for ikke at udmatte sine Soldater, kun smaae Dagsreiser, saameget mere som Cahnpur allerede var falden; men da han ved Spioner fik Efterretning om, at en betydelig Styrke af Oprørere nærmede sig for at angribe og knuse en lille fremskudt engelsk Forpost, under Major Renaud, gav han Ordre til hurtig March og var i Virkeligheden heldig nok til at naae Forposten inden Sphahierne havde gjort Angreb. Da disse derfor den tolvte Juli rykkede frem i den Tro, at de i et Øieblik kunde gjøre det af med Renauds lille Flok, bleve de i høieste Grad overraskede ved at finde fem Regimenter engelske Tropper og otte Kanoner opstillede i den fuldstændigste Orden. Men

Havelock gav dem ingen Betænkningstid; han angreb hurtigt, og efter en kort Kamp, under hvilken Kanonerne og Enfieldriflerne gjorde forfærdelig lyst i Spahiernes Rækker, grebe disse til en vild Flugt og overlode Englænderne Marken. Hidtil havde Oprørerne allevegne havt Lykken med sig; denne Seir (ved Fattihpur) var derfor den første Straale af Haab, som tilsmilede Englands Vaaben, og Efterretningen om den blev modtagen med den største Begeistring ikke alene af Englænderne i Indien, men ogsaa af selve Moderlandet.

Tre Dage efter havde Havelock et nyt Sammenstød med Oprørerne og slog dem. Havde han havt tilstrækkeligt Cavalleri til Fjendens Forfølgelse, vilde han have kunnet spare sig selv og sine Tropper mange haarde Kampe og i kort Tid gjort Ende paa Modstanden; nu havde han saagodtsom intet, og det blev derfor muligt for Oprørerne at samle sig foran ham, hvergang han havde slaaet dem. En Time efter den sidstomtalte Fægtning fik Havelock Underretning om, at Oprørerne havde sat sig fast ved en Steenbro over Pandusfloden, der paa den Tid var opsvulmet og derfor ikke til at vade over, og truede med at sprænge denne Bro, som Havelock nødvendig maatte passere for at komme til Cahnpur, i Luften. Englænderne havde ingen Pontoner; i det fjendtlige Land var det ikke let at skaffe Baade tilveie; og der var intet Andet for end at forhindre Sprængningen. Skjøndt Tropperne vare i høi Grad udmattede og endnu ikke havde faaet Tid til at spise efter den sidste Kamp, rykkede de dog frem med beundringsværdig Hurtighed. Broen var stærkt besat og godt forskandset; men efterat Enfieldriflernes Kugler havde pillet de fjendtlige Kanonerer bort, stormede Høilænderne Broen og kom netop tids-

nok til at forhindre Sprængningen. Kun een Bue blev noget beskadiget ved en enkelt Mines Explosion; men dette gjorde ingen anden Fortræd, end at Oxerne og Bagagen derved kom noget langsommere over, end Tilfældet ellers vilde have været.

Efterat have passeret Pandus stod Havelock Ansigt til Ansigt med Englændernes Dødsfjende, Cahnpurs Bøddel, Nana Sahib, og Alle brændte af Iver for at komme til at hævne de skjændige Myrderier i denne By. Men det var ingen let Sag. Havelocks Tropper vare ved Strabadser, Sygdom og Fjendens Sværd blevne betydeligt svækkede, Provianten begyndte at slippe op, og Nana Sahib havde indtaget en Stilling, der, foruden i og for sig at være meget stærk, tillige var dækket af et svært Artilleri. Der blev sendt Bud til Allahabad efter Forstærkning; men inden denne kunde ankomme, vovede Havelock dog at angribe Fjendens Stilling. At tage den i Fronten vilde have kostet altfor mange Menneskeliv. Havelock besluttede da at gjøre Hovedangrebet i Flanken og sendte Høilænderne ad en Omvei gjennem et tæt Buskads, der laa tæt op til Forskandsningerne, medens hans lille Cavalleriafdeling rykkede ligeud mod Fjenden og derved henledede dennes Opmærksomhed paa sig. Høilænderne vare allerede temmelig nær inde paa Spahierne, da disse til deres Forfærdelse opdagede de røde Kjoler gjennem enkelte Aabninger i Træerne, og alle Kanoner, som kunde anvendes dertil, bleve øieblikkeligt rettede imod det fremrykkende 78de Regiment. Høilænderne løsnede ikke et Skud; tause og i sluttede Geledder rykkede de frem som til en Parade; Stilheden blev kun afbrudt af Kanonskuddene og Oxedrivernes Raab, der ansporede Trækdyrene for Kanonvognene til den yderste Anstrengelse, og først da Skotterne kun vare firsinds-

tyve Skridt fra den fjendtlige venstre Fløis Kanoner, befalede Havelock et Bajonnetangreb. Under Sækkepibernes Skingren og med et Hurra, der gik Spahierne til Marv og Been, stormede Høilænderne frem; Kanonerne bleve i Hast tagne, og nu gik det i Stormløb mod Centrum, som allerede var blevet gjennembrudt af 64de Regiment og nu blev fuldstændigt kastet, medens Cavalleriet sprængte løs paa den fjendtlige høire Fløi, der efter en haard Kamp, i hvilken snart baade 64de og 78de Regiment deeltoge, blev dreven tilbage. Dermed var Slaget dog ikke vundet; thi fra Cahnpur blev der sendt Forstærkninger til Nana Sahib, og Kampen fornyedes i en Landsby, der var dækket af tætte Trægrupper. En fjendtlig Fireogtyvepundiger udslyngede Død og Fordærvelse mellem de fremrykkende Høilændere; men derved steg disses Raseri til det Høieste: de stormede frem i vildt Løb, fyrretyve af dem faldt i det sidste Bajonnetangreb — men saa var ogsaa Seiren vunden, og Tusinde Englændere og tre hundrede Indfødte havde under en glødende Sol slaaet et overlegent Cavalleri og Artilleri og fem Tusinde Spahier, der vare blevne gjorte modige ved deres Held i Kampen mod Sir Hugh Wheelers Haandfuld Tropper og tilmed havde indtaget en stærk forskandset Stilling. Men Intet kunde modstaae Høilænderne under Havelocks Anførsel, og Nederlaget den sextende Juli lærte Oprørerne, at Englænderne vel kunde overrumples, men ikke beseires. Havde Havelock havt ti Tusinde Mand til sin Disposition, er der intet Spørgsmaal om, at Størstedelen af de Ulykker, der skete, vilde have været forebyggede, og Oprøret qvalt endnu i det samme Aar.

Efter Slaget vare de engelske Tropper i høi Grad udmattede, og Havelock ansaae det ikke for rigtigt

allerede den samme Aften at rykke ind i Cahnpur, men lod sine Soldater holde Rast omtrent en halv Miil fra Byen. Den følgende Morgen bragte Spioner den Efterretning, at Spahierne om Natten havde rømmet Staden, men forinden massacreret de tilbageblevne engelske Qvinder og Børn. Da Høilænderne rykkede ind, fandt de snart de Brønde, i hvilke Slagtoffrene vare kastede, Døde og Saarede imellem hverandre. „Den, som har seet disse Gyseligheder,“ siger et Øienvidne, „kan ikke tale om Naade og Barmhjertighed. Jorden var bedækket med størknet Blod, som hist og her naaede til Anklerne; lange Haarlokker laae i Mængde rundtom imellem sønderrevne Stumper af qvindelige Klædningsstykker, Sko, Bøger og Legetøi. Jeg saae ned i Brønden, hvor de lemlæstede Liig laae imellem hverandre, men noget saa Rædselsfuldt haaber jeg aldrig mere i mit Liv at faae at see. Legemerne vare nøgne, og Lemmerne afhuggede. Jeg har skuet Døden under mange Skikkelser, men ned i een af disse Brønde vil jeg ikke kunne udholde at see eengang til!“ Høilænderne bleve som Rasende ved Synet af disse Gyseligheder; et qvindeligt Liig var navnlig skrækkelig lemlæstet; de troede i dette at kunne gjenkjende den ene af Commandantens, Sir Hugh Wheelers, smukke Døttre, afskare Fletningerne, talte Haarene og svore, at en Spahi skulde falde for hvert enkelt af dem. Og de holdt deres Ord.

Ikkedestomindre greb en almindelig Nedslagenhed Havelocks lille Skare, efter at Cahnpur var erobret. Ovenpaa de foregaaende Dages uhyre Anstrengelser fulgte en dyb Ro; Erindringen om de store Tab i Kampene; det forfærdelige Billede af Liigbrøndene og endelig Efterretningen om, at Lacknaus heltemodige Forsvarer, Sir Henry Lawrence, var død, nedtrykkede Stemningen

i høi Grad. Tillige blev det nu meldt, at Nana Sahib efter Nederlaget paany havde trukket fem Tusinde Mand sammen og forskandsede sig i sin Residens, Bithur, med fem og fyrretyve Kanoner. Havelock ansaae det for umuligt med sit lette Artilleri at gjøre Noget mod denne Fæstning og begyndte at nære mørke Anelser om sin lille Hærs Tilintetgjørelse. Man vidste ikke, hvad Nana Sahib foretog sig, men dunkle Rygter løde paa, at han paany vilde søge at sætte sig i Besiddelse af Cahnpur, og dette var sandsynligt nok, da hans Styrke var Englændernes saa meget overlegen. Havelock trak sig derfor bort fra Staden og indtog en meget fast Stilling mellem den og Bithur, en Stilling, som baade ydede ham selv Dækning og tillige gjorde Nana Sahibs formodede Angreb paa Cahnpur til et fortvivlet Foretagende. Tillige lod han alle spiritueuse Sager, som forefandtes i Cahnpur, kjøbe op for at holde sine Soldater ædrue; thi hver Mands Arm var kostbar, saameget mere, som han samme Dag fik Efterretninger fra Delhi, der løde paa, at Englændernes Beleiring af denne Stad ikke havde nogen Fremgang, og at det var ganske umuligt at sende ham Forstærkning. Medens saaledes den ene sørgelige Efterretning efter den anden naaede Cahnpur, syntes dog en Straale af Haab at skulle tilsmile den lille Hær; thi Spioner bragte faa Dage efter Slaget den Melding fra Bithur, at Nana Sahibs Tropper siden Nederlaget vare blevne aldeles demoraliserede og forlode hans Faner i masseviis, medens han selv og et Par Trofaste var flygtet over Ganges mod Nord ind i Audh. Havelock lod da en Afdeling recognoscere, og denne fandt ganske rigtigt Bithur aldeles forladt. Paladset og Krudtbeholdningerne bleve sprængte i Luften, og Afdelingen vendte tilbage til Havelock med tyve Kanoner. Faren var nu i

Øieblikket forbi, og Soldaterne havde derfor, opbragte som de vare over Spahiernes Nederdrægtighed, stor Tilbøielighed til at plyndre og myrde; men Havelock forbød det bestemt og lod en Dagsbefaling udgaae, i hvilken det hed, „at enhver engelsk Soldat, som blev greben i at plyndre, vilde blive hængt i sin Uniform!“

(Sluttes.)

Keiser Poul I's Syn.

Vore Læsere erindre maaskee, at dette Tidsskrifts første Hefte indeholder en Afhandling om „Mordet paa Keiser Poul af Rusland“, oversat efter Sybels „historische Zeitschrift“. Forfatteren til denne Afhandling har antaget, at den ulykkelige Fyrstes mærkelige Sorgløshed overfor de talrige Angivelser og Vink, som meddeeltes ham om Sammensværgelsen, har været begrundet i en forunderlig Overtro, der skulde støtte sig til en Spaadom, som gik ud paa, at han vilde herske lykkeligt og uden Forstyrrelse, naar dette var Tilfældet under hans første Regjeringsaar. (Første Hefte, Pag. 52). Hvorfra Forfatteren har hentet denne Oplysning, er os ikke bekjendt, men nyere Efterretninger, der ere øste af Kilder, hvis Paalidelighed ikke vel kan drages i Tvivl, synes at tyde paa, at Keiseren allerede paa et meget tidligere Tidspunkt har næret den Overbeviisning, at han ikke vilde leve længe. Der behøver dog derfor ikke at være nogen Uforenelighed tilstede imellem de to Beretninger, thi det ligger nær at antage, at Keiseren kan have faaet den beroligende Spaadom lang Tid efter, at han havde hørt den advarende Røst, om hvilken Erindringen efterhaanden kan være bleven svagere og svagere, og at han har holdt sig til den sidste Forudsigelse, medens den første, som han fik i et forunderligt Syn, hvilket han selv personlig har fortalt til sine Nærmeste, mere og mere har stillet sig for

ham som et Foster af hans letbevægelige Indbildningskraft, skjøndt han, da han oplevede det, ubetinget troede derpaa.

I Fr. v. Raumer's „hist. Taschenbücher“, fjerde Række, ottende Aargang, fortælles i den Anledning Følgende:

Paa en Rundreise i Vesteuropa, som Storfyrsten foretog under Navnet Grev von Norden, kom han til Brüssel og var her den tiende Juli 1782 til et lille Selskab, i hvilket foruden hans Gemalinde og Fru v. Oberkirch*) ogsaa den som et vittigt Hoved og en ypperlig Fortæller bekjendte Fyrst de Ligne var tilstede. Poul følte sig tiltalt af Fyrsten, og da denne opfordrede ham til at fortælle Et eller Andet, svarede Poul:

„Kurakin**) vil kunne sige Dem, om der ikke ogsaa er truffen mig noget høist Vidunderligt.“

„Saa vidunderligt, Deres Naade,“ svarede Kurakin, „at jeg, uagtet al den Ærbødighed, jeg er Deres Ord skyldig, ikke kan betragte det Hele som Andet end et Spil af Deres Indbildningskraft.“

„Og dog er det sandt, fuldkommen sandt!“ sagde Storfyrsten.

Efter at Poul havde anmodet Tilhørerne om den strengeste Discretion, for at han ikke skulde blive latterlig ved, at en Spøgelsehistorie, i hvilken han spillede en Rolle, skulde blive bekjendt i Europa, begyndte han:

„En Aften, eller snarere en Nat, vandrede jeg med Kurakin og et Par Tjenere omkring i Petersborgs Gader.

---

*) Det er af hendes „Memoirer“, udgivne af Greven af Montbrison, at denne Beretning er tagen.

**) Pouls Ven og stadige Ledsager. De vare opdragne sammen af Grev Panin.

Efterat vi havde siddet længe paa mit Værelse og passiaret og røget Tobak, vare vi komne paa den Tanke at forlade Paladset og besee Staden i Maaneskinsbelysning. Veiret var ikke koldt, Dagene længedes; det var i den milde Foraarstid. Vi vare muntre og fornøiede, tænkte kun lidet paa alvorlige eller overnaturlige Sager, tvertimod, Kurakin gjorde tusinde lystige Bemærkninger over de faa Forbigaaende, vi mødte. Jeg gik foran, dog saaledes, at en Tjener var forud for mig, Kurakin gik et Par Skridt bag efter mig, og den anden Tjener fulgte i nogen Afstand. Maanelyset var saa klart, at man kunde have læst et Brev ved det, og Slagskyggerne vare lange og skarpt tegnede. Pludseligt opdagede jeg ved at dreie om i en Sidegade en høi, mager Mand, der stod i en Dørfordybning. Han var indhyllet i en stor Kappe ligesom en Spanier og havde trykket Militairhuen, som han bar, dybt ned over Øinene. Han syntes at vente paa Nogen, og saasnart vi kom forbi ham, traadte han frem og stillede sig uden at sige et Ord eller gjøre nogen hilsende Bevægelse ved min venstre Side. Det var mig ikke muligt at opdage hans Træk, men hans Skridt havde en forunderlig Klang, omtrent som naar man slaaer to Stene imod hinanden. Hans Opførsel forbausede mig, og det forekom mig, at den Side, som vendte mod ham, lidt efter lidt blev kold. En Gysen gjennemfoer mig, og idet jeg vendte mig om imod Kurakin, sagde jeg:

„Det er en selsom Ledsager, vi der have faaet.“

„Hvilken Ledsager?“ spurgte han.

„Ei, ham, der gaaer ved min venstre Side; jeg synes, at hans Skridt ere larmende nok.“

Kurakin gjorde store Øine og forsikkrede mig forbauset, at han ikke kunde see noget Menneske ved min venstre Side.

„Hvad, Kurakin, seer Du ikke Manden med Kappen, der gaaer imellem mig og Muren?“

„Deres Høihed berører selv Muren, og imellem Dem og den er der ikke Plads til Nogen.“

Jeg udstrakte Armen lidt og følte i Virkeligheden Stenene; men Manden var der alligevel og gik med sine Hammerskridt i samme Takt som jeg. Jeg betragtede ham opmærksomt og saae under den nedtrykkede Hue et funklende Øie, som jeg hverken før eller siden har seet Magen til, og som med en forunderlig tiltrækkende Magt var fæstet paa mig, saa at jeg ikke kunde undgaae dets Lyn.

„Kurakin,“ raabte jeg, „det er mig ikke muligt at forklare, hvorledes jeg er tilmode; men dette er høist selsomt!“

Jeg gjøs, ikke af Frygt, men af Kulde, og jeg følte denne udbrede sig mere og mere over mig og tilsidst naae mit Hjerte. Jeg kan ikke beskrive min Stemning; Blodet standsede i mine Aarer. Pludselig hørte jeg gjennem Kappen, der bedækkede Skikkelsens Mund, en huul melancholsk Stemme:

„Poul!“

„Hvad vil Du?“ svarede jeg, uvilkaarlig betvungen af en hemmelig Magt.

„Poul!“ lød det atter og dennegang endnu mere sørgmodigt og hjerteligt.

Jeg taug og standsede; efter tredie Gang at have kaldt paa mig, blev Manden pludselig staaende stille; jeg maatte gjøre det Samme.

„Poul, stakkels Poul, stakkels Fyrste!“ sagde han.

„Hører Du?“ raabte jeg til Kurakin, der ligeledes var bleven staaende stille.

„Hvilket, naadige Herre? jeg hører aldeles Intet, og De?“

Jeg hørte det, thi den klagende Lyd tonede endnu i mine Øren. Da gjorde jeg Vold paa mig selv og spurgte den hemmelighedsfulde Skikkelse, hvem han var, og hvad han vilde mig.

„Stakkels Poul! Hvem jeg er? Jeg er En, som tager Deel i Din Skjæbne. Hvad jeg vil? Jeg vil, at Du ikke med dit Hjerte skal hænge formeget ved denne Verden, thi Du vil ikke blive længe i den. Lev retskaffent, dersom Du vil døe i Fred, og lad ikke haant om Samvittighedens Stemme: Samvittighedsnag er Sjælenes haardeste Pine!“

Derpaa fortsatte han sin Gang, medens Øiet, der vedblev at betragte mig, syntes at skulle træde ud af sin Hulning, og ligesom jeg et Minut før havde følt mig tvungen til at følge hans Bevægelse og standse, saaledes maatte jeg ogsaa nu, ligesom han, gaae videre. Han talte ikke mere til mig, og jeg følte mig heller ikke opfordret til at bryde Tausheden. Jeg fulgte ham; thi vor Gang rettede sig efter ham, og vi gik mere end en Time stiltiende ved Siden af hinanden, uden at jeg vidste, hvor jeg kom hen. Kurakin og de to Tjenere vare høist forbausede. See, hvor han smiler ironisk; han troer bestandigt endnu, at jeg har drømt det Hele.

Endelig nærmede vi os til den store Plads mellem Newabroen og Senatspaladset. Min Ledsager gik lige hen imod et bestemt Sted paa Pladsen, og jeg fulgte ham; da blev han atter staaende.

„Lev vel, Poul,“ sagde han, „her og andre Steder vil Du see mig igjen.“

Derpaa hævede hans Hue sig lidt, ganske af sig selv, men paa en Maade, som om han havde berørt den, og jeg kunde nu tydeligt kjende hans Ansigt. Uvilkaarligt traadte jeg et Skridt tilbage, thi det var min Stamfader, Peter den Stores, Ørneblik, brune Pande

og strenge Smiil. Førend jeg kom mig af Skrækken, var han forsvunden. Men paa dette Sted reiste Catharina senere den skjønne Statue, der i kort Tid blev en Gjenstand for hele Europas Beundring."

Hvad vore Læsere nu end tænke om denne Fortælling, om de ville antage den for en blot Indbildning, eller for en Drøm: saameget er vist, at Poul fortalte sine Tilhørere den, og dette Factum kan saameget mindre betvivles, som Fru v. Oberkirch gjentagende kommer tilbage til denne Fortælling. Hvorom Alting er, har Poul maattet være forberedt paa en hastig Død, om han end ikke har ventet den paa en saa skrækkelig Maade som den kom; men der er i denne Mands Liv saameget Gaadefuldt, og navnlig staaer den sidste Trediedeel af det i en saa skjærende Modsætning til de to første, at det ligger nær at antage, at den ulykkelige Fyrste mod Slutningen af sit Liv har været Bytte for en Sindsforvirring, der lod ham glemme de Vink og Fingerpeg, som han i tidligere Dage enten paa den ene eller den anden Maade havde faaet om sit pludselige og sørgelige Endeligt.

Palafox og Augustina af Saragossa.

Efterat Napoleon i Aaret 1807 havde besat Portugal og kort efter Spanien, lokkede han den svage spanske Konge, Carl den Fjerde, og dennes Søn, Ferdinand den Syvende, til Bayonne for der at have en Conference med dem. Han tvang ved denne Leilighed det bourbonske Huus til at frasige sig sin Ret til den spanske Krone, som strax efter blev overgivet til Joseph Napoleon. Den spanske Nation reiste sig imidlertid som een Mand mod den paatrængte Hersker og forjog ham ved engelsk Hjælp. Snart blev Spanien dog paany erobret af Napoleon selv i Spidsen for en frygtelig Armee, men inden han naaede sit Maal, havde han mangen forbittret Kamp at bestaae med de frihedselskende Spaniere. Ingen Scene i denne fortvivlede Krig er dog maaskee bleven mere berømt end Palafox's heltemodige Forsvar af Saragossa, og det er et Par Episoder af dette, vi nedenfor skulle meddele.

Don Jose de Palafox var en af de ædleste spanske Patrioter. Han var født i Aaret 1780, var af fornem arragonisk Byrd og ledsagede som Garderofficeer Ferdinand den Syvende til Bayonne; men da han saae, at Napoleon tilsigtede at tage Fyrsten tilfange, flygtede han og kom i Bondeforklædning til Saragossa, Arragoniens Hovedstad. Her blev han i 1808 udnævnt til Gouverneur og rustede sig energisk til Forsvar.

Snart blev Byen indesluttet af General Lefêbvre, og Franskmændene toge tvende Klostre med Storm. Tabet af det ene af disse blev tilskrevet en Artilleriofficeer, der, som man sagde, altfor hurtigt havde forladt Bastionen, og den Ulykkelige blev derfor dømt til sex Gange at skulle løbe Spidsrod. Soldaterne sloge ham halvt ihjel med deres Ladestokke og skjøde ham derpaa. Den vildeste Kamp rasede ved Sandsækkebatteriet nærved Portilloporten, thi gjentagne Gange blev Batteriet ødelagt af den fjendtlige Ild, men atter istandsat under den heftigste Kanonade.

Paa dette Sted var det, at Augustina, Jomfruen fra Saragossa, en ung Pige paa tyve Aar, liig en anden Jeanne d'Arc, atter fik sine Landsmænds synkende Mod til at reise sig og reddede sin Fædrenestad ved en heltemodig Gjerning. Hun bragte Forfriskninger til de Kæmpende, og da hun kom til Portilloporten, saae hun, at et heelt Batteries Mandskab var skudt bort, og at en panisk Skræk havde bemægtiget sig Reserven. Hun styrtede frem over en Dynge Liig, rev en Lunte ud af Haanden paa en døende Soldat og affyrede en Kanon. Derpaa sprang hun op paa denne og svoer den høitidelige Eed: ikke at ville vige af Stedet, førend Fjenden var slagen. Den unge Qvindes Heltemod opflammede Mændene paany; Batteriet blev øieblikkeligt besat, og en virksom Ild begyndte atter.

Faren blev mere og mere truende, Franskmændenes Angreb haardere og haardere; men i samme Forhold steg Modstandernes Haardnakkethed. Palafox anlagde Hestemøller og lod Munke under kyndige Mænds Opsyn tilvirke Krudt. Alt Svovl blev bragt sammen, Jorden i Gaderne udrenset for at vinde Salpeter, og Kul fik man ved at brænde Hampestængler, som i Arragonien opnaae en betydelig Høide og Tykkelse.

Snart var et Krudtværk i Gang, og hver Dag leveredes mange hundrede Pund Krudt.

Den tredie August blev det offentlige Hospital erobret og stukket i Brand. Syge, Døende og Svagelige styrtede jamrende gjennem Gaderne, og midt under Fjendens Ild ilede medlidende Qvinder til for at lindre de Ulykkeliges Nød.

Den fjerde August erobrede Franskmændene en ny Stilling, og den franske General fordrede Overgivelse med følgende lakoniske Ord: „Hovedqvarteret San Eugracia: Capitulation!", men Palafox svarede ligesaa kort: „Hovedqvarteret Saragossa: Krig paa Kniven!"

Gaderne vare bedækkede med Liig, Uddunstningerne fra disse bleve mere og mere utaalelige — man begyndte at frygte for Pesten. Men hvem skulde begrave de Døde? Enhver, som viste sig i Gaderne, blev strax Offer for en Kugle. Da sendte Palafox en Deel fangne Franskmænd, der vare bundne ved lange Reeb, ud iblandt de Døde og Døende forat bortskaffe deres Landsmænds Liig, en Gjerning, der var lige ønskelig for baade Venner og Fjender. De Beleiredes Nød var imidlertid stegen til det Høieste — da toge Sagerne pludselig en anden Vending. Efterretningen om, at Joseph, som Napoleon havde indsat til Hersker i Spanien, var flygtet fra Madrid, at den franske Armee var paa Tilbagetog, og at en spansk Hær rykkede frem til Byens Undsætning, tvang General Lefêbvre til at hæve Beleiringen: Franskmændene kastede deres svære Skyts i Canalen og droge iilsomt afsted — Saragossa var reddet!

Men snart grebe Franskmændene paany til Offensiven, og Palafox maatte atter ruste sig. I Staden befandt sig dengang tredive Tusinde Soldater og tyve Tusinde Bønder; Englænderne sendte Munition og Levnetsmidler. Den tyvende December 1808 viste den

franske Hær sig, tredive Tusinde Mand stærk og anført af Marechal Mortier, der senere blev afløst af Lannes. Bombardementet begyndte den tiende Januar 1809 og varede i tre Uger. Smitsomme Sygdomme kappedes med de fjendtlige Kugler om at ødelægge de Beleirede; man havde ingen Plads, hvor man kunde begrave de Døde, og det blev nødvendigt at kaste dem i store Dynger foran Kirkerne. Naar da en Bombe faldt i en af disse Dynger, var det et rædselsfuldt Syn. Lannes opfordrede til Overgivelse, men Palafox forlod Krigsraadet med de Ord: „Til den sidste Leervæg!“ Kampen om Husene rasede Dag og Nat; der blev i egentligste Forstand kæmpet om hver Væg, og to etetages Huse bleve først erobrede efter to Dages Kamp.

Den ottende Februar toge Franskmændene Forstaden paa Ebros venstre Bred: da var Saragossas Skjæbne afgjort; thi nu kunde Byens vigtigste Punkter bestryges af den fjendtlige Ild fra alle Sider. Palafox havde seet Garnisonen svinde ind fra tredive Tusinde til ni Tusinde Mand og blev endelig nødsaget til at underhandle. En Capitulation kom istand, ifølge hvilken Garnisonens Soldater som Krigsfanger bleve førte til Frankrig, hvorimod Officererne fik Lov til at beholde Sabel, Hest og Eiendom.

Den enogtyvende Februar marcherede omtrent femten Tusinde svage, dødstrætte Mennesker bort fra Saragossas Ruiner og overgave Fjenden fyrretyve Faner og de Vaaben, som de ikke mere vare i Stand til at bære. I Løbet af fyrretyve Dage vare fireoghalvtredsindstyve Tusinde Mennesker døde eller saarede, og den Dag, da Byen blev overgivet, laae sex Tusinde Liig i Gaderne.

Lannes brød sit Ord. Palafox fik ikke Friheden, men han blev ført til Frankrig, hvor han maatte hensmægte fem Aar i Fængslet i Vincennes. Da han i 1813

var vendt tilbage til sit Fødeland, beklædte han høie militaire Poster; men da han i 1820 mistede disse ved den spanske Revolution, trak han sig tilbage til Privatlivet og døde i Madrid i Aaret 1847.

Den blide og fordringsløse Augustina af Saragossa blev hædret for sit Heltemod med militaire Æresbeviisninger. Paa Ærmet af sin qvindelige Klædning bar hun tre broderede Tegn, som Palafox havde tildeelt hende til Erindring om hendes dristige Gjerninger, og hun fik fuld Artillerigage i Pension. Hun kaldte sig selv „Pigen fra Saragossa", giftede sig senere med en af Stadens tappreste Forsvarere, og det var ikke sjeldent at see denne modige Qvinde med Sabel ved Siden vandre gjennem Saragossas Gader.

Nana Sahib.

Skildringer fra Oprøret i Hindostan 1857.

V. Indmarsch i Audh. — Slagene ved Bussirutgung og Alumbagh. — Lacknaus Befrielse.

Efterat have modtaget den forlangte Forstærkning, der dog kun beløb sig til 227 Mand, troede Havelock det rigtigt snarest muligt at rykke ind i selve Audh for der at fortsætte sine Operationer mod Oprørerne. Men han skulde først over Ganges, der var opsvulmet ved Regnstrømmene, og paa det Sted, hvor han vilde iværksætte Overgangen, 4,800 Fod bred. Med stor Møie fik han en Snees Baade skrabet sammen, og paa disse skrøbelige Fartøier gik han over Floden. Dersom en nogenlunde betydelig fjendtlig Styrke havde staaet paa den modsatte Side, vilde den med største Lethed have kunnet tilintetgjøre de smaae Afdelinger af de engelske Tropper, som kom over efter hverandre; men Spahiernes Skræk efter Slaget ved Cahnpur var saa stor, at de vare blevne blinde selv for de aabenbareste Fordele. Efter en Uges Anstrengelser var endelig hele den lille Hær, med Undtagelse af en mindre Deling, der var bleven ladet tilbage i Cahnpur under General O'Neill, samlet paa Audh-Siden af Ganges og beredt til at rykke mod Lacknau.

I Sammenligning med de Vanskeligheder, Havelock nu havde at overvinde, maatte Alt, hvad han og hans

tappre lille Skare hidtil havde udrettet, ansees for Børneværk, og kun en Mand med Havelocks Geni og utrolige Udholdenhed kunde tænke paa at drive et Forehavende igjennem, der for enhver Anden maatte stille sig som forvovent indtil Dumdristighed. Men han stolede paa sine Tropper som de paa ham, og den Lykke, der hidtil havde ledsaget deres Vaaben, havde bibragt Soldaterne den Bevidsthed, der ofte er en halv vundet Seir: at de vare uovervindelige under deres tappre Chef. Allerede den første Dag maatte de tage en fast Stilling ved Ouao med Storm, og de gjorde her for første Gang Bekjendtskab med det audhske Artilleri, som Englænderne selv havde indøvet, og hvis Modstand var af en langt alvorligere Art end den, de tidligere havde lært at kjende; endnu samme Eftermiddag maatte de storme den stærkt befæstede og godt forsvarede Stad Bussirutgung, og for anden Gang i dette mindeværdige Felttog leveredes to Slag i mindre end tolv Timer. Aftenen i Leiren var fornøielig, men den næste Morgen indløb saadanne Efterretninger, at Havelock for et Øieblik maatte opgive Marschen mod det haardt betrængte Lacknau. Store Skarer af oprørske Spahier samlede sig i hans Flanke, Trediedelen af Munitionen var den foregaaende Dag bleven forbrugt, 88 Mand vare faldne eller saarede og lige saamange vare angrebne af Cholera eller Solstik. At føre alle disse Mennesker med sig uden nogensomhelst Midler til at transportere dem paa fornøden Maade vilde have været at overgive dem til den visse Død; Havelock maatte derfor sende dem tilbage til Cahnpur under Dækning af den Styrke, som General O'Neill commanderede, medens han selv indtog en fast Stilling ved Munpulwar — paa Ganges's venstre Bred ligeoverfor Cahnpur — for der at vente paa Forstærkning.

Da denne endelig ankom, beløb den sig ikke til mere end 257 Mand, et Antal der næppe var stort nok til at udfylde de Huller, som Fjendens Sværd og Sygdomme havde slaaet i Englændernes Rækker; men den uforfærdede Havelock besluttede ikkedestomindre at marschere ad Lacknau til; thi han vidste, at han nu havde faaet al den Forstærkning, han kunde vente de første Par Maaneder, og „Residensen“ vilde umuligt kunde holde sig, indtil han fik mere. Hvad der skulde skee, maatte skee snart. Den fjerde August begyndte han at rykke frem, og allerede samme Dag leverede han Spahierne et nyt seirrigt Slag (det andet) ved Bussirutgung. Da han imidlertid ikke havde noget Kort over Audh, maatte han have alle sine Oplysninger om Marschrouten fra Speidere, og disse berettede, at der endnu, inden han naaede Hovedstaden, var tre faste Stillinger at erobre. Han beregnede da, at selv om han tog dem alle, vilde disse Kampe koste ham tre hundrede Mand, og at han saa til at undsætte „Residensen“ kun vilde have omtrent syv hundrede Mand tilbage, en Styrke, der var for Intet at regne overfor de uhyre Hindringer, som ikke alene den oprørske, tildeels bevæbnede Landbefolkning, men ogsaa hele Hovedstyrken ved Lacknau, der havde barrikaderet sig stærkt i Gader og Stræder og forskandset sig i Templer og Paladser, vilde lægge ham i Veien. Han kunde ikke afsee en eneste Mand til Besætning af de Punkter, han paa Veien maatte erobre, og Nana Sahib kunde derfor med Lethed skyde en overlegen Troppemasse ind bagved ham og afskjære ham Forbindelsen med Ganges og med O'Neill i Cahnpur; det hed sig, at en betydelig Styrke rykkede frem mod denne By for atter at tage den; Choleraen rasede i Havelocks Hær; næsten hver Time krævedes et Offer, og Soldaterne maatte anvende deres Hviletid til at grave Grave for deres

Kammerater; Oprørerne ilede til trindtomkring fra for at forstærke Nana Sahib — — — da vaklede Havelock et Øieblik og kæmpede en svær Kamp.

Skulde han opgive sit Forsøg paa at undsætte Lacknau? Skulde han overlade dens behjertede Forsvarere tilligemed de værgeløse Qvinder og Børn til den visse Død, med eet Slag knuse hele sin Berømmelse og tilintetgjøre Frugterne af saamange dyrt kjøbte Seire? Thi det var mere end sandsynligt, at baade Regjeringen og den offentlige Mening vilde dadle ham langt mere, naar han eengang gik tilbage, end prise ham, fordi han tyve Gange var gaaet frem. Paa den anden Side var hans lille Hær den eneste Repræsentant for det engelske Herredømme i de nordvestlige Provindser, og dens Undergang vilde jage enhver indfødt Høvding, som endnu var tvivlraadig, over i Oprørernes Rækker. Tilbageerobringen af Landet vilde derved blive tifold vanskeligere; Beleirerne ved Lacknau vilde faae fornyet Mod, og de Beleirede vilde tabe den sidste Straale af Haab. Den lille Hær maatte under enhver Betingelse spares, og Havelock besluttede da med et tungt Hjerte at vente, indtil han kunde faae Forstærkning. Han sammenkaldte intet Krigsraad, thi han vilde ikke, at Nogen skulde bære Ansvaret med ham; han talte kun med et Par Officerer, paa hvis Mening han satte Priis, og disse deelte hans Anskuelse, at det vilde være taabeligt uden Nytte at opoffre Hæren ved at rykke frem under saadanne Omstændigheder.

Kun ugjerne adløde Soldaterne Signalet til Retraiten. De forstode ikke, hvorfor de skulde tilbage, da de havde slaaet Fjenderne, hvergang de vare stødte sammen med dem, og brændte af Utaalmodighed efter at marschere mod Lacknau. Det var den eneste Gang, Havelocks Tropper viste Tegn til Misfornøielse. Men

han blev ved sin Beslutning, og da han ikke selv kunde komme til Lacknau, skrev han et Brev til „Residensens“ Commandant, Oberst Inglis, af følgende Indhold:

„Dersom De ikke kan forsvare Dem længere, saa „overgiv Dem ikke. Hug Dem igjennem til Cahnpur; „De vil derved redde Fanerne og de to Trediedele af „Deres Mandskab. Spræng Fæstningsværker, Skat„kammer og alt det Øvrige i Luften ved stærke under„jordiske Miner, til hvis Antændelse De maa efterlade „langsomt brændende Lunter.“

Havelock blev altsaa staaende i sin faste Stilling ved Munpulwar, hvor han var sikker imod ethvert Angreb, og skjøndt han saaledes ikke ligefrem kunde gavne de Beleirede i Lacknau, var hans lille Hær dog altid i Stand til at holde Spahierne i Schak og drage en Deel af dem bort fra Hovedstaden. Da Forbindelsen med Cahnpur imidlertid ikke kunde skee med ønskelig Lethed paa Grund af den brede og dybe Ganges, lod Havelock en Bro slaae over Floden. Det var et storartet Arbeide, og det blev udført med Raskhed og en sjelden Selvfornegtelse af de engelske Soldater, der arbeidede Dag og Nat i stegende Solhede eller øsende Regnskyl og ikke undte sig nogen Hvile. Men Broen var af stor strategisk Vigtighed, ikke alene, fordi en stadig Forbindelse mellem de to Hærafdelinger nu kunde iværksættes, men ogsaa fordi Havelock, selv om han en kort Tid blev nødt til over Broen at trække sig tilbage til Cahnpur, atter i en Hast kunde kaste sine Tropper over i Audh og derved bestandig være i Begivenhedernes Midtpunkt.

Imidlertid blev General O'Neill i Cahnpur mere og mere ængstet af Oprørerne, der i store Sværme trak sig sammen om Byen, og han saae sig nødsaget til at bede Havelock om Hjælp. Skjøndt denne selv saare vel kunde behøve alle de Tropper, han havde, vilde

han dog ikke negte sin betrængte Krigskammerat den forlangte Hjælp og lovede ham tre hundrede Mand og tre Kanoner, der om Natten skulde gaae over Ganges, for at Fjenden ikke skulde komme til Kundskab om Troppernes Bevægelser. Naar denne Styrke forbandt sig med O'Neill's, meente Havelock, at Oprørshæren vilde kunne tvinges til et Tilbagetog. Men førend Afmarschen havde fundet Sted, kom et nyt Brev fra O'Neill, der meldte, at hele Havelocks Styrke nu var nødvendig ved Cahnpur, og samtidigt dermed indløb en Melding om, at fire Tusinde Spahier nærmede sig fra Audhsiden for at falde Havelock i Ryggen, dersom han skulde vove at gaae over Floden. Om at hjælpe O'Neill kunde der ikke mere være Tale; i hele Audh gik desuden det Rygte, at Englænderne havde forladt den venstre Gangesbred og vare gaaede tilbage til Cahnpur, og da den moralske Virkning, et saadant Rygte kunde faae, var af indgribende Betydning for Englænderne, saameget mere, som det kunde synes at have Noget for sig, naar Havelock, om ogsaa blot for en kort Tid, forlod sin Stilling og gik tilbage til Cahnpur, besluttede han at gaae angrebsviis tilværks for at vise Oprørerne, der stode ved Bussirutgung, at han i ethvert Tilfælde ikke var bange for dem. Han kom og vandt, men det var ikke uden store Opoffrelser; thi Øvelsen og Krigserfaringen gav Oprørerne større og større Mod og mere Dygtighed i at behandle Artilleriet, og det var atter her de herlige Høilændere, som maatte tage de fjendtlige Batterier med Bajonnetten. Endnu samme Nat gik den lille Hær tilbage over Ganges, forenede sig med O'Neill's Tropper og rykkede den anden Oprørshær imøde. Ved Bithur kom det til et Slag, Høilændernes Bajonnetter gjorde paany Udslaget, og man kan forstaae Sandheden af Havelocks Ord, da han efter Kampen red langs med

Linien og blev hilset med Jubel af Soldaterne, skjøndt de Fleste af Udmattelse næppe kunde holde sig opreiste: „Raab ikke Hurra for mig, Børn; det er Eder selv, som har udrettet det Hele!“

Slaget ved Bithur endte Havelocks første Felttog; thi kort Tid efter mistede han baade Overcommandoen og den Frihed, han havde havt til at handle paa egen Haand. Men skjøndt han og hans lille Hær kun havde været fem og tredive Dage i Marken, søger dog dette Felttog forgjæves sin Lige i det engelsk-ostindiske Riges Historie. Hvad der i det Foregaaende er fortalt, vil afgive et tilstrækkeligt Beviis for Sandheden af denne Bemærkning, og det var næppe for meget sagt, da Lord Hardinge engang lod den Yttring falde: „Naar Indien engang skulde komme i Fare, behøver Regjeringen blot at stille Havelock i Spidsen for en Armee for at frelse det.“ Tillod Skjæbnen end ikke den brave General at gjøre dette, saa er det dog sikkert, at han kunde have gjort det, og i ethvert Tilfælde bidrog han uendelig meget til at holde Englændernes Mod oppe, da næsten alt Haab syntes ude, og til hos de Indfødte at befæste Overbeviisningen om, at Englænderne, trods alle Ulykker, dog tilsidst vilde gaae seirrigt ud af Kampen.

I August Maaned ankom Sir Colin Campbell (senere Lord Clyde) fra London for at overtage Commandoen over Hæren i Indien. Han var en af Wellingtons Veteraner, havde tidligere været med i Indien, ydet væsentlige Tjenester under Krimkrigen og syntes i det Hele at være en Mand, der var sin Post voxen. Ikkedestomindre fratog han strax Havelock Commandoen over „den flyvende Colonne“ og overgav den til Sir James Outram, Havelocks tidligere Krigskammerat i Afghanistan, et Feilgreb, der var saameget mærkeligere, som Havelocks Navn dengang, og med Rette,

var i Alles Munde; men Sir James havde dog Takt nok til, saasnart han med sin Deling stødte sammen med Havelock i Cahnpur, atter at overgive Ledelsen af Expeditionen i dennes Hænder, medens han selv foreløbig som Civilcommissair og Frivillig gjorde Felttoget med. Med de Forstærkninger, Sir James bragte med sig, var den lille Hær nu voxet op til 2500 Mand, og midt i September gik man atter over Ganges. Efter at have slaaet en Deling Oprørere ved Munpulwar gik man lige mod Lacknau, men førend det var muligt at komme til Staden, maatte Slottet Alumbagh erobres. Oprørshæren, der talte ti Tusinde Mand Fodfolk og femten hundrede Ryttere, var opstillet i en Linie af en halv Miils Længde, og høire Fløi var støttet til et Morads. Da Havelock vilde tage Stillingen ved et Flankeangreb, maatte han derfor gjøre en betydelig Omvei, men for at bortlede Fjendens Opmærksomhed, blev et svært Batteri skudt frem imod hans Centrum, og Planen lykkedes saa godt, at Englænderne efter faa Timers Kamp vare i Besiddelse af Alumbagh med alle dets vidtløftige Bygninger og skjønne Parkanlæg. Endnu samme Aften fik Sir James Outram den Efterretning, at Delhi den fjortende September var bleven taget af Englænderne, og Iveren efter at komme de betrængte Landsmænd i Lacknau til Hjælp blev derved saameget større hos de britiske Tropper. At „Residensen“ endnu holdt sig, tvivlede man ikke om, da man kunde høre Kanontordenen i det Fjerne.

Som det maaskee vil erindres, laa „Residensen“ i den nordlige Deel af Lacknau lige ved Goomtee, og den almindelige Adgang til dette Fort var derfor, naar man nærmede sig fra Syd, igjennem Byen selv. Da Oprørerne havde barrikaderet sig uhyre stærkt i denne, var det derfor voveligt at forsøge Adgangen ad denne Vei, og Havelock havde ogsaa besluttet ad en Omvei

at føre sine Tropper til „Residensen", men den uafladelig nedstrømmende Regn havde gjort alle Biveie og Marker saa sumpede, at al Fremtrængen over disse var umulig. Man kunde have tøvet nogle Dage i Alumbagh for at oppebie tørt Veir; men det var en Samvittighedssag at lade de Beleirede friste Skjæbnen endnu blot saalænge. Oberst Inglis havde over halvandethundrede Syge og Saarede og henved syvhundrede Qvinder og Børn at skulle forsvare med næppe syvhundrede Mand, af hvilke kun Halvdelen vare Englændere, og dersom Oprørerne vovede en Storm, var det ikke vanskeligt at forudsee, hvad Udfaldet vilde blive. Der var ingen Tid til lang Tøven, og Havelock besluttede sig derfor til hellere at trænge ind i Staden ad den farligste Vei end at vente med Undsætningen. Oprørerne troede at have tillukket den Deel af Byen, som Undsætningscorpset maatte igjennem, hermetisk, og andre Tropper og en anden General vilde vistnok ogsaa have havt store Betænkeligheder ved at vove en Storm, hvis uheldige Udfald vilde drage baade Hærens og de Beleiredes fuldstændige Tilintetgjørelse med sig; men Seirherrerne fra Cahnpur, Bithur og Alumbagh kjendte ikke til Frygt, og de nye Tropper, som vare stødte til dem, brændte af Iver efter at maale sig med dem i Tapperhed. Man lod derfor de Syge og Saarede blive tilbage i Alumbagh under en stærk Bedækning, og den femogtyvende September blev fastsat til Stormen paa Lacknau.

Mellem Klokken otte og ni om Morgenen satte Tropperne sig i Bevægelse. Sir James Outram førte den første Brigade tilligemed alt Artilleriet, Havelock selv den anden. Fra et toetages Huus, der var stærkt barrikaderet og forsynet med Skydehuller, bleve Englænderne lige i Begyndelsen af Marschen modtagne af en heftig Ild, og det var nødvendigt ved et Stormangreb at for-

drive Fjenden fra dette Sted og de omliggende Haver og Huse. Kampen blev dog haardest ved den Bro, der førte over Canalen, som løber omkring hele Byen; thi Fjenden havde her opkjørt et Batteri paa sex svære Kanoner, der kunde bestryge Gaderne, som førte til Broen, og alle Huse i Nærheden vare barrikaderede og forsynede med Skydehuller. To Kanoner, som bleve skudte frem imod Batteriet, udrettede Intet, da de fjendtlige Artillerister vare særdeles godt dækkede, og der var intet Andet for end om muligt at tage Batteriet ved et Flankeangreb. Sir James Outram, som skulde foretage dette, udeblev temmelig længe; imidlertid bleve de engelske Artillerister, som ikke vare dækkede, nedskudte, og der befaledes et Bajonnetangreb. Riffelskytterne fra Madras fik det hæderlige Hverv at tage Batteriet med Storm, og næppe var Ordren given, førend en ung modig Lieutenant, Arnold, styrtede frem med en halv Snees Mand uden at oppebie Resten af Regimentet. Dette skaanede rimeligviis hele Stormcolonnen for et svært Tab. Oprørerne, der af de engelske Troppers Bevægelse kunde mærke, at man beredte sig til Storm, havde bevaret en fuldstændig Kardætskladning til det Øieblik, da Stormcolonnen viste sig paa Broen. Da Lieutenant Arnold og hans lille Skare nu styrtede frem, troede Spahierne, at det var hele Regimentet, og slyngede den skrækkelige Ladning imod dem. Kun en Eneste kom levende derfra, det var Havelocks Søn, som under hele Felttoget havde viist sig Faderen værdig og nu var den Første paa Broen; men førend Spahierne atter kunde faae Tid til at lade, stormede Regimentet frem, Artilleristerne bleve nedstødte, Kanonerne tagne og Adgangen derved aabnet til Staden.

Fra Broen og til „Residensen“ var der imidlertid en Afstand af en halv Miil, og Hovedgaden var saa stærkt forskandset, at det ikke var muligt at trænge

frem ad denne Vei. Tropperne maatte derfor gaae ad en Omvei, hvor de ingen videre Modstand fandt; men da de vare komne til det gamle Residensslot „Kaiser-Bagh“ bleve de modtagne af en forfærdelig Kardætsk- og Musketild, som de maatte udholde, medens de marscherede over en Bro, og som tilføiede dem betydelige Tab. Det var imidlertid bleven mørkt, og man var endnu femhundrede Skridt fra „Residensen“; Outram meente, at det var rigtigst at gjøre Holdt, da Tropperne havde kæmpet uophørligt lige siden om Morgenen uden at faae nogensomhelst Forfriskning; men Havelock holdt fast paa, at man endnu samme Aften skulde iværksætte Forbindelsen med de Beleirede, og hans Mening gik igjennem. Kuglerne faldt tætte som Hagl, da Høilænderne og Seikherne under Havelocks og Outrams Anførsel rykkede frem; dybe Grave vare kastede i Gaderne for at opholde Englænderne; paa hvert Gadehjørne bleve de modtagne af en dræbende Krydsild; General O'Neill faldt, ramt af en Kugle i Hovedet; Outram fik et Saar i Armen; kun Havelock syntes at være „fast“, og uden at ændse Nogetsomhelst ilede han og hans Høilændere frem, indtil de stode ved „Residensens“ Porte.

Maalet var naaet, og Indtoget i Fortet var et Triumphtog. Bedøvende Hurraraab hilsede de fremrykkende Soldater; fra hver Krog, hver Grav, hvert Batteri lød et Velkomstraab dem imøde, selv de Saarede krøb frem af Hospitalerne for at ønske deres Befriere Velkommen. „Det var et uforglemmeligt Øieblik. De brave Høilændere, der havde kæmpet i tolv Slag kort efter hverandre og i de tre sidste Dage mistet Trediedelen af deres Kammerater forat komme til at nyde dette Øieblik, vare ude af sig selv af Henrykkelse: de rystede Damernes Hænder med gjentagne Lykønskninger og toge Børnene paa deres Arme og

kjærtegnede dem; men da de første Begeistringsudbrud vare forbi, vendte de sig sørgmodig bort for at tale med hverandre om de store Tab, de havde lidt, og spørge om Navnene paa de mange Kammerater, de paa Veien havde mistet.“

Kun paa eet Punkt har man dadlet Havelocks Fremgangsmaade under hele hans Tog fra Allahabad til Lacknau. Da han og Outram nemlig rykkede ind i „Residensen“, lode de Resten af Tropperne blive tilbage i Staden tilligemed de Saarede, og da den Escorte, som skulde tjene til Bedækning for disse Sidste, tog feil af Veien, skete den Ulykke, at fyrretyve Saarede bleve myrdede af Spahierne. Dersom Havelock havde ventet til den næste Morgen, vilde han ganske vist med hele Styrken have kunnet dække de Saarede; men det maa erindres, at hvert Øieblik var kostbart, at Oberst Inglis' Breve vare blevne mere og mere indtrængende, og at Spahierne havde mistet en Deel af deres Mod navnlig ved Englændernes pludselige og hastige Angreb, en Omstændighed, som vel var værd at tage med i Betragtning for saa lille en Styrke, der allerede havde mistet over femhundrede Mand Døde og Saarede. Havelock handlede sikkert fuldkommen rigtigt, og de fyrretyve Mand vare dog, naar Alt kommer til Alt, et ringe Tab imod det, Englænderne vilde have lidt, dersom Spahierne den samme Nat havde vovet en Storm paa det sammenskudte Fort.

Den følgende Dags Morgen overgav Havelock Sir James Outram Commandoen over Tropperne og traadte selv tilbage i en underordnet Stilling som Divisionsgeneral. Han havde løst sin Opgave og bragt Lacknau Undsætning, men vedblev endnu at virke mod Oprørerne og fordrev dem fra de Punkter, som laae nærmest omkring „Residensen“. Overflod og Vellevnet fulgte ovenpaa de uhyre Strabadser, og Soldaterne,

som for faa Dage siden havde maatte sove paa den fugtige, halvopløste Jord, hvilede sig nu i Silkesenge og spiste paa det prægtigste Porcellain. Imidlertid var saagodtsom hele Byen endnu i Fjendens Magt, og det var af den Grund forbundet med store Vanskeligheder at udføre Regjeringens Bestemmelser, der gik ud paa, at baade Garnisonen i „Residensen“ og alle Qvinderne og Børnene skulde føres over Cahnpur til Allahabad; desuden manglede man Befordringsmidler til alle dem, som paa Grund af Svaghed, Sygdom eller Saar ikke kunde tilbagelægge Veien tilfods. Da Generalerne nu tilmed fandt, at Proviantoplagene vare meget større, end de havde antaget, og at ikke alene „Residensens“ tidligere Forsvarere, men ogsaa de to Tusinde Nyankomne tilligemed Qvinder og Børn kunde have Korn nok til tre og halvtredsindstyve Dage, besluttede de at blive i Fortet, indtil Overgeneralen, Sir Colin Campbell, kunde komme med ny Forstærkning til Lacknau. Dette fandt Sted midt i November Maaned; Kampen var haard, men Spahierne maatte vige, og Sir Colin tiltvang sig, understøttet af Havelock og Outram, Gjennemgang til Fortet. Samme Dags Morgen — det var den syttende November — fik Havelock Bathordenens Commandeurkors og blev derved til Alles store Glæde Sir Henry, en Belønning, som i og for sig var karrig nok overfor saa store Fortjenester, men altid et Beviis paa, at England vidste, at det skyldte denne udmærkede Feltherre sin Anerkjendelse.

Den fireogtyvende November drog Sir Colin Campbell bort fra Lacknau med sin Hær og „Residensens“ Garnison; men faa Dage i Forveien havde Havelock endt sit ædle Liv. Hans Constitution havde ikke kunnet taale Overgangen fra de uhyre Anstrengelser, han under det korte Felttog havde underkastet sig, til den fuldkomne Ro, i hvilken han levede, medens man i

„Residensen“ ventede paa Sir Colin Campbell, og Dag for Dag aftoge hans Kræfter. Den tyvende November fik han Cholera, og kort efter døde han. Hans Been hvile i Alumbagh i en skyggefuld Lund, og et „H.“, der er indskaaret i Barken af det nærmeste Træ, viser, hvor Lacknaus Befrier ligger begravet.

Efter Englændernes Bortmarch vedblev Lacknau at være i Oprørernes Hænder indtil i Foraaret 1858, da Sir Colin Camphell vendte tilbage med betydelige Stridskræfter og efter en fem Dages morderisk Kamp erobrede Staden og lod sine Soldater myrde og plyndre af Hjertens Lyst. I næsten ethvert Huus laae Døde eller haardt Saarede, og det Bytte af Kostbarheder, Soldaterne gjorde i den rige Stad, var uhyre. I Løbet af dette Aar begyndte Ro og Orden at vende tilbage i Indien; vel stode endnu adskillige Oprørere under Vaaben, men den egentlige Modstand var brudt, og kun saalænge Tantia Topi, Nana Sahibs Ven og Vaabenfælle, levede, havde de omstreifende Skarer et fast Holdepunkt. Nana Sahib var selv flygtet til Nipal og Englænderne fik ham aldrig i deres Magt; de øvrige Anførere for Oprørerne dræbte sig enten selv eller bleve forraadte af deres Landsmænd og hængte.

Saaledes døde Kampen lidt efter lidt hen. Men Oprøret havde viist den britiske Regjering, at Indien var for stort til at bestyres af Compagniet, og i August 1858 kundgjorde Dronning Victoria for sine indiske Undersaatter, at hun vilde tage Landets Regjering i sin egen Haand og lade den besørge af en særegen Statssecretair. Tillige blev en almindelig Amnesti forkyndt for dem, der vilde vende tilbage til Pligt og Lydighed; Compagniets Embedsmænd bleve bekræftede i deres Poster, Statholderen blev udnævnt til Vicekonge og en fuldstændig Troesfrihed indrømmet Enhver uden Hensyn til Religion og Herkomst.

De mediatiserede indfødte Fyrster og deres Familier ere senere blevne forlehnede med deres fordums Lande og Rettigheder, hvorved de ere komne til at indtage en lignende Stilling som Englands høie Aristokrati overfor Souverainen, og dersom den engelske Regjering nu tilmed — hvad der er foreslaaet — vil søge at besætte vigtige Statsembeder med indfødte Stormænd, kan det antages, at Misfornøielsen med det fremmede Herredømme efterhaanden vil tabe sig, og at Indien efter de svære Storme vil gaae en bedre og lykkeligere Tid imøde.

JOHAN PETERSEN.

Rodrigo Diaz Campeador, kaldet Cid*).

Længe havde Araberne fra Afrikas Kyster kastet begjærlige Blikke over til Spanien uden at driste sig til at passere Strædet ved Gribraltar og angribe Vestgothernes store og stærkt befolkede Rige i Spanien. Lokkende Løfter fra Østromernes Statholder i Ceuta, Grev Julian, der var bleven haardt fornærmet af Roderik, Vestgothernes Konge, bragte endelig Musa, den arabiske Statholder i Afrika, til at sende en Hær til Spanien under Anførsel af Tarik, som ved Forræderi af den afdøde Konge Vitiza's Sønner fuldstændigt seirede i Slaget ved Vadi-Becca**) (711). Tariks Hær bestod næsten udelukkende af Berbere; men da den ikke var tilstrækkelig til at fuldføre Erobringen, fordi mange Byer forsvaredes med et sandt Raseri, fulgte Musa selv efter med en Hær paa 18,000 Mand, for Størstedelen Arabere, der hørte til Jemeniternes Stamme, som fra de ældste Tider havde været uforsonlige Fjender af den anden store arabiske Stamme, Maadditerne.

---

*) Efter Dozy: „Recherches sur l'histoire et la litterature d'Espagne pendant le moyen âge“ og andre Kilder.

**) Slaget stod ikke, som det almindelig berettes, ved Xeres de la Frontera, men ved en lille Flod, der af Araberne kaldes Vadi-Becca, i Nærheden af Cap Trafalgar (ved Søen la Janda).

Evindelige Kampe mellem disse sidste, der senere kom til Spanien, og Berbere og Jemeniter, betegne Tidsrummet fra 711 til 755, da det lykkedes den fra Asien flygtende Ommayade*), Abderrahman (755—778), ved klog Benyttelse af Partistridighederne at grunde et muhamedansk Rige i Spanien (Chalifatet i Cordova). Men Partistridighederne vedbleve; idelige Oprør, snart af Jemeniter, snart af Maadditer, der maatte dæmpes med blodig Strenghed, truede bestandigt den nye Throne, og Farerne ved disse Borgerkrige forøgedes ved Oprør af Renegaterne, der for at komme paa lige Fod med Muhamedanerne og faae Lettelse i Skattebyrden vare gaaede over fra Christendommen til Islamismen, og som under den talentfulde Omar ibn-Hafsun († 917) truede selve Chalifatets Tilværelse.

Araberne indsaae imidlertid, at Renegaternes Seir var eensbetydende med Muhamedanismens Undergang i Spanien, og bekæmpede dem derfor med et sandt Raseri; men selve Chalifatet vandt ikke større Fasthed ved denne Seir, tvertimod forøgedes det Had til den monarkiske Forfatning, der var indgroet hos Araberne, ved deres Foragt for en Magt, som ikke kunde bestaae uden deres Hjælp.

Disse forvirrede Tilstande vare i høi Grad heldige for de smaae christne Riger i det nordlige Spanien, der under Landets Erobring havde hævdet deres Uafhængighed, og som nu lidt efter lidt, begunstigede af de indre Uroligheder og i Begyndelsen ogsaa af Arabernes Ligegyldighed for at hævde Besiddelsen af Landstrækninger, der i Frugtbarhed og Skjønhed stode saa

*) Ommayaderne herskede som Chalifer i Damaskus indtil 752. De nedstamme fra Omaja Ben Abd Schems, som levede før Muhamed († 632). Deres Herredømme over Spanien varede fra 755 til 1030.
Red.

langt tilbage for det herlige Sydspanien (Andalusien), trængte frem mod Syd, indtil de efter mange Skjæbnens Omvexlinger atter bleve Landets Herskere.

Mange vare saaledes Chalifatets Fjender, Faa vare dets Venner, og dog hævede en kraftig Hersker ved at benytte sig af Partiernes indbyrdes Had paany Riget til dets gamle Storhed. Men denne Glandsperiode var knyttet til en enkelt Mand, Ibn-Amir, senere som Vezir kaldet Almansor, der fra Skriver hævede sig op til at blive Spaniens virkelige Hersker; thi Chalifen Hakim II. (976—1009) var kun Hersker af Navn. Efter at have tilintetgjort al indre Modstand gjorde Almansor Kampen mod de Christne til sit Livs Hovedopgave; han seirede over dem i mere end halvtredsindstyve Slag og trængte endogsaa mod Nord frem til St. Jago de Compostella. Men ved hans Død faldt Riget atter sammen, og 1030 bukkede det under for at give Plads for en Mængde mauriske Smaarepubliker, der efterhaanden omdannedes til Monarkier, blandt hvilke Abbadidernes i Sevilla ved deres Magt og Talent bragtes til at indtage den første Plads. Disse mauriske Stater, der ideligt stredes indbyrdes, kunde imidlertid ikke forsvare sig mod Castiliens mægtige Hersker, Alphons VI., og anraabte derfor Almoraviderne i Afrika om Hjælp. De kom under Jussuf ibn-Taschefin, seirede fuldstændigt over de Christne i Slaget ved Zallaca (1086) og bragte atter Christenheden i en truende Fare. Denne fjernedes dog tildeels af Alphons og hans tappre Krigere, og iblandt disse indtager Rodrigo Diaz Campeador, almindelig kaldet Cid*), den første Plads.

---

*) Zeid er arabisk og betyder „Herre“.

Naar man fremstiller denne Mands Liv, saaledes som den historiske Sandhed fordrer det, maa man forundres over, at netop han er bleven en Nationalhelt. Han har rigtignok, det bekræfte selv hans Fjender, sikkert været en særdeles tapper og krigskyndig Feltherre, ja, flere Træk i hans Liv vidne endog om stort Snille; men Resultaterne af hans Virken vare i ethvert Fald altfor kortvarige til at berettige ham til at holdes for en Nationalhelt, og hans Grusomhed og Troløshed, skjøndt mildnede ved mange ridderlige Dyder, ere altfor fremtrædende til, at man i ham kan see Mønsteret paa en christen Helt. Grundene til den Forherligelse, for hvilken han til alle Tider har været Gjenstand hos sine Landsmænd, kunne dog maaskee udledes af Tidsomstændighederne.

Efter lang Tids Tryghed, bevirket ved de christne Vaabens Fremgang paa Halvøen, saae de Christne sig atter truede i deres Tilværelse. Slaget ved Zallaca truede i Begyndelsen med at blive ligesaa farligt for Gotherne, som forhen Slaget ved Vadi-Becca, og Hadet mod Muselmændene, der var blevet svækket samtidig med Frygten for dem, blussede atter op i lys Lue. Rigtignok forfulgte Jussuf ibn-Taschefin ikke sin vundne Seir med Eftertryk, men de Christnes Magt havde lidt et Knæk, som der skulde mange Aar til at forvinde, og de vare fra Angribere blevne til Angrebne. Da var det, at Cid alene, uden anden Hjælp end sit Mod og Snille, landflygtig fra sit Fødeland, forfulgt af Alle, Christne saavelsom Arabere, erobrede Valencia og hævdede Besiddelsen deraf, Noget, som efter hans Død end ikke Castiliens mægtige Monark formaaede. Denne Seir over de forhadte Fjender maatte gjøre et dybt Indtryk paa Cids Landsmænd, og næppe var han død, førend hans Liv og Bedrifter bleve en Yndlingsgjenstand for den netop da fremblomstrende spanske Poesi. Hos en Krønikeskriver, der som Øienvidne overværede Almerias

Beleiring (1147), næppe et halvt Aarhundrede efter Cids Død (1099), finde vi følgende Yttring: „Cid, som besynges, fordi Fjenderne aldrig overvandt ham“, og paa samme Tid er maaskee den spanske Middelalders skjønneste literaire Mindesmærke, „Poema del Cid“, forfattet.

Ved „Poema del Cid“ og talrige Romancer er Cids Navn blevet bekjendt over hele den civiliserede Verden; og dog var der en Tid, da en spansk Critiker, Masdeu, der skrev et Værk om Spaniens Historie i Begyndelsen af dette Aarhundrede, med et Skin af Ret kunde sige: „Om Ruy Diaz Campeador vide vi aldeles Intet, ikke engang hans Existens er sikker“. Heldigviis er Heltens Tilværelse nu godtgjort ikke blot ved christne, men ogsaa ved arabiske Vidnesbyrd, idet Hollænderen Dozy har fundet en Række mærkelige Efterretninger om ham hos Ibn-Bassam, en arabisk Historieskriver, der levede i Spanien samtidig med Cid.

Om Cids Slægt vide vi ikke Meget. En af hans Forfædre, Laïn Calvos, den eneste man kjender, blev (c. 925) af Castilianerne valgt til Voldgiftsmand i deres indbyrdes Stridigheder; han maa vel af den Grund have været en anseet og høitstaaende Mand, og Cid har sikkert hørt til een af de fornemste og rigeste castilianske Familier. Ligesaa ubekjendt som hans Slægt er ogsaa hans Fødeaar; vi kunne dog med Sandsynlighed sætte hans Fødsel mellem 1040 og 1045; thi hans Navn nævnes første Gang i et Document, der er udstedt af Ferdinand I. af Castilien i Aaret 1064, og han kan ved sin Død (1099) ikke have været nogen gammel Mand.

Ved Kong Ferdinand I.'s Død (1065) deeltes Riget efter hans Ønske mellem Børnene, af hvilke den ældste Søn, Sancho, fik Castilien, Alphons Leon og Asturien, og Garcias Galicien og den Deel af Portugal, der

var i de Christnes Magt. Døttrene Urraca og Elvira fik Zamora og Toro. Cid, der allerede under Ferdinand I. skal have udmærket sig ved flere Leiligheder, forblev hos sin Velynder, Sancho af Castilien, der senere betroede ham Overanførselen over hele Hæren, da han rykkede mod Kongen af Navarra (1067), ligesom Cid ogsaa stod i Spidsen for Castilianerne i Slaget ved Llantada (1068), hvor Sancho seirede over sin Broder Alphons. Tre Aar efter brød Broderkrigen ud paany, og Cid var atter Sanchos betroede Feltherre. For at spare Blodsudgydelse var man bleven enig om, at de to Hære skulde mødes paa en bestemt Dag, og at den Overvundne uden videre Kamp skulde afstaae sit Rige til Seirherren. Hærene mødtes i det blodige Slag ved Golpejares paa Grændsen af de to Stater. Forgjæves kæmpede Cid og Castilianerne med uhyre Tapperhed; Slaget blev afgjort til Fordeel for Alphons, og Sancho og hans Hær forlod Slagmarken i vild Flugt. Ifølge Overeenskomsten var Alphons nu Castiliens Hersker, og i Tillid til Modstandernes Ordholdenhed vilde han skaane sine nye Undersaatter og forbød at forfølge Fjenderne, en Feil, som Cid godt forstod at drage sig til Nytte. Saasnart han havde bemærket, at Fjenderne forbleve roligt i Leiren, ilede han til den fortvivlede Sancho og satte atter Mod i ham. „See!“ sagde Cid til Kongen, „Leoneserne og Eders Broder Alphons hvile efter Seiren trygt i vore Telte, lader os falde over dem ved Daggry, og Seiren vil visselig blive vor.“ Kongen gik ind paa Planen, der lykkedes fuldstændigt. Med Nød og næppe undkom Alphons og søgte et Tilflugtssted i Kirken i Carrion; men de vilde Seirherrer slæbte ham med Magt fra det hellige Sted og førte ham fangen til Burgos, hvor han dog paa Urracas Forbøn atter blev frigiven mod at gaae i Kloster; det

lykkedes ham imidlertid at undkomme herfra, og han flygtede da til al-Mamun, Toledos arabiske Behersker.

Ved Forræderi var Sancho bleven Herre over Størstedelen af sin Broders Lande, men hans Ærgjerrighed var dog ikke tilfredsstillet; han vilde ogsaa forene sine Søstres Besiddelser med sit Rige. Elvira afstod Toro, men Urraca forsvarede tappert Zamora. Under Beleiringen red Kong Sancho en Dag omkring i Leiren, da en fjendtlig Ridder pludselig styrtede ind paa ham, saarede ham dødeligt med sin Landse og vendte tilbage til Zamora ligesaa hastigt, som han var kommet. Cid saae sin Konge falde og ilede efter Morderen, men denne var dog saa heldig at undslippe*) (1072).

Leoneserne, der nu efter den barnløse Sanchos Død vare frie for Castiliens Overherredømme, forlode glade Leiren, men Castilianerne bleve under Fanerne og førte sørgende deres Konges Liig til Klosteret i Oña, hvor de begravede det med alle Hædersbeviisninger.

Da der nu ingen anden Arving var til den ledige Throne, maatte Castilianerne meget imod deres Villie vælge Alphons til deres Konge; men de knyttede dertil den ydmygende Betingelse, at han skulde sværge ikke at have havt nogen Deel i Sanchos Mord. Ingen uden Cid vovede at affordre Kongen denne Ed; men fra den Dag af var ogsaa Alphons hans Dødsfjende, skjøndt han foreløbig holdt gode Miner med den mægtige Vasal, ja endog (1074) lod ham ægte sin Slægtning, Chimene**), en Datter af Diego, Greve af Oviedo.

*) Morderens Navn angives almindelig at være Bellido Dolfos (Bellitus Adelphis staaer der i Sanchos Gravskrift). Endnu den Dag i Dag kalder man i Spanien en Forræder en „Bellido“.

**) Denne Chimene har Intet tilfælles med den Chimene, der omtales i Cronica rimada og Romancerne. Maaskee havde Cid været gift før; vi vide i alt Fald Intet derom.

Kongens skjulte Had til Cid kom til Udbrud ved en uforudseet Begivenhed. Cid var af Alphons sendt som Gesandt til den mauriske Konge Motamid i Sevilla for at modtage den Tribut, denne aarligt maatte betale Castilien. Under Cids Ophold i Sevilla rykkede en Hær fra Granada med en christen Fyrste, Garcia Ordoñez, i Spidsen mod Byen. Cid opfordrede sine Troesfæller til at lade Motamid i Fred, da han var en castiliansk Vasal; men da dette Raad Intet nyttede, drog han selv med sit Følge og Sevillas Hær mod Fjenden og seirede fuldstændigt. Motamid overøste Cid med Hædersbeviisninger og medgav ham store Gaver til Kongen; men ved sin Ankomst til Hjemmet blev Cid anklaget for at have tilbageholdt en Deel af Foræringerne. Fra denne Tid stod Cids Anseelse paa svage Fødder, og da han i Aaret 1081 forfulgte en Skare Arabere ind paa en muhamedansk Fyrstes Grund, benyttede Kongen Leiligheden til at jage ham i Landflygtighed.

Fra nu af var Cid, hvad man senere i Italien kaldte „condottière“: med en leiet Skare kæmpede han snart for en muhamedansk Fyrste, snart for egen Regning mod Maurerne, og ofte maatte selv de Christne føle Vægten af hans Sværd.

Jussuf al-Mutamin, den arabiske Hersker i Saragossa, trængte netop da til en kraftig Stridsmand. Hans Broder Mondhir, Herre i Denia, Tortosa og Lerida, havde sluttet et Forbund med Aragonien og Navarra imod ham, og han sikkrede sig derfor Cids Hjælp. Fjendernes Overmagt var imidlertid saa stor, at Cid bestemt maatte fraraade et Slag; men da de Allierede i deres Overmod afsloge den Tribut, al-Mutamin tilbød dem, angreb Cid dem i sin Harme herover, jog dem paa Flugt, gjorde et rigt Bytte og tog en Mængde Fanger, som han dog løslod fem Dage efter.

I Aaret 1083 opholdt Cid sig endnu i Saragossa, da der pludselig tilbød sig en Leilighed for ham til at forsone sig med Kong Alphons. En arabisk Gouverneur i Fæstningen Rueda søgte ved Forræderi at bemægtige sig Kongen af Castilien under Skin af at ville overgive sin By til ham; men Listen mislykkedes ved Kongens Forsigtighed, hvorimod flere tappre castilianske Riddere bleve dræbte af den troløse Araber. Da Kongen, nedbøiet over dette Uheld, dvælede i sin Leir, besøgte Cid ham og vidste behændigt at lade ham forstaae, at han havde været Medvider i Forræderiet for saa meget sikkrere at kunne vaage over sin fordums Hersker. Alphons modtog ham godt og indbød ham til at følge med sig til Castilien. Cid samtykkede heri; men da han paa Veien mærkede, at Kongens Sindelag i Virkeligheden endnu stedse var det samme, vendte han hastigt tilbage til Saragossa, hvor han af al-Mutamin fik Befaling til at gjøre et Indfald i Aragonien. Befalingen blev ogsaa udført i Løbet af fem Dage, og derpaa faldt Cid ind i Mondhirs Land. Denne anraabte Sancho af Aragonien om Hjælp, der ogsaa skyndsomst blev ydet, og Cid blev opfordret til at rømme Mondhirs Land. Opfordringen blev afslaaet og de Allierede droge derfor mod Cid, som først efter en blodig Kamp blev Seirherre; men hans Anstrengelser bleve lønnede ved et umaadeligt Bytte og to Tusinde Fanger.

Endnu nogle Aar opholdt Cid sig hos Mutamin i Saragossa. Vi mangle Beretninger om hans Bedrifter fra nu af og indtil den Tid, da han begyndte at blande sig i Valencias Anliggender, med hvilke vi i det Følgende skulle beskjæftige os.

En overvunden muhamedansk Fyrste, Kadir, havde i Aaret 1085 maattet udlevere Byen Toledo til Alphons af Castilien, og til Gjengjæld faaet Staden Valencia, som han dog først skulde erobre. Til Lykke for Kadir

døde Valencias Fyrste netop paa denne Tid, og hans to Sønner kom i en heftig Kamp om Thronen. Leiligheden til at erobre Byen kunde aldrig være bedre, og understøttet af en castiliansk Hær under Anførsel af Alvar Fañez, der i Romancerne altid besynges som Cids tro Ledsager, rykkede Kadir mod Valencia, som af Frygt for Castilianerne overgav sig uden Sværdslag.

Kadir var saaledes Herre i Staden, men hans Throne var svagt befæstet; thi kun Frygten for Alvar Fañez og hans jernklædte Krigere havde bragt Valencianerne til at finde sig i at modtage den svage men tyranniske Mand som Hersker, og Kadir vidste det godt. Derfor beholdt han, trods alle Forsikkringer om Loyalitet, den leiede Skare; men den kostede utroligt at underholde, og da alle hans Udpresninger ikke længer sloge til, maatte han gribe til den sidste Udvei: at give Alvar Fañez og hans Krigere faste Boliger i Landet. Fra den Tid strømmede stadigt en Mængde muhamedanske Forbrydere til den castilianske Leir, hvor mange af dem afsvore deres Tro, og denne Skare ledsagede senere stedse Alvar Fañez paa hans Tog mod Muhamedanerne og var paa Grund af sin Grusomhed en Skræk for hele Landet. Kunde eller vilde en Fange ikke give Løsepenge, afskare de hans Tunge, stak Øinene ud paa ham og lode ham sønderrive af Hunde, som vare dresserede dertil.

Byen var saaledes i Virkeligheden i Castilianernes Magt; al Handel og Vandel ophørte, thi Ingen var mere sikker paa Liv og Gods, og Mange flygtede til det nærliggende Murviedro. Længe varede denne Tilstand dog ikke. De afrikanske Almoraviders Indfald kaldte enhver christen Spanier til Vaaben, og efter at Alphons af Castilien havde tabt Slaget ved Zallaca, kunde han ikke mere blande sig i Valencias Anliggender.

Saasnart Alvar Fañez havde forladt Valencia, udbrød

der strax Uroligheder, og næsten alle Befalingsmændene i de Kadir tilhørende Slotte gjorde sig uafhængige.

Lokket ved disse Uroligheder søgte den tidligere nævnte Mondhir i Aaret 1088 at erobre Byen, og da Kadir ikke følte sig stærk nok til at trodse ham, henvendte han sig om Hjælp til Castilien og Saragossa. Her var imidlertid Mutamin død (1085), men hans Søn Mostain havde arvet Saragossa og Cids Hjælp. Tilskyndet ved en fornem Valencianers Løfte om at skaffe ham Herredømmet over Byen besluttede Mostain at blande sig i Valencias Anliggender og foreløbig fordrive sin Onkel Mondhir, da det senere vilde være ulige vanskeligere at fratage denne Byen, end det nu vilde være at fortrænge den svage Kadir. Han sluttede derfor en Overeenskomst med Cid, hvorefter denne skulde hjælpe ham til at erobre Valencia; Cid skulde da have hele Byttet, Mostain selve Byen.

Med tre Tusinde Ryttere og et endnu større Antal Fodfolk rykkede Cid imod Valencia, medens Mostain i sin Ivrighed kun fik samlet fire hundrede Ryttere. Mondhir trak sig ved denne Hærs Nærmelse ufortøvet tilbage; men Mostain maatte snart erfare, at Cid kun saae paa sin egen Fordeel uden at bryde sig om Tractater og Alliancer. Da han opfordrede Cid til at staae ved sit Ord, svarede den troløse Ridder, at det var ham umuligt, da Kadir var Vasal af Castilien; hvis Mostain vilde angribe Valencia, maatte han først erklære Alphons Krig, og da kunde han stole paa hans Hjælp; men han (Cid) vilde ikke handle uhæderligt mod sin fordums Herre ved at angribe en af hans Vasaller uden foregaaende Krigserklæring. Alt dette var lutter Udflugter; Cid vidste meget vel, at Saragossas svage Hersker vilde betænke sig to Gange paa at erklære det mægtige Castilien Krig; men Kadirs Penge og muligviis en hemmelig Tanke om selv at kunne

bemægtige sig Byen havde omstemt ham. Den skuffede Fyrste trak sig tilbage til Saragossa, men efterlod dog en Besætning i Valencia under Navn af Hjælpetropper, men i Virkeligheden for at have Tilhængere i Byen, hvis der skulde frembyde sig en gunstig Leilighed.

Kort efter var Mondhir saa heldig at erobre en lille Fæstning, og da Cid frygtede for, at det ligeledes skulde lykkes ham at tage Valencia, gav han hemmeligt Kadir det Raad ikke at overlevere Byen til Nogensomhelst. Paa samme Tid lod han imidlertid Mostain underrette om, at han nu vilde hjælpe ham med at tage Valencia; det Samme lovede han Mondhir, og endelig forestillede han Kong Alphons, at han betragtede sig som Castiliens Vasal, og at de Krige, han førte, gavnede Castilien, fordi de svækkede Maurerne. Kongen kunde derved, sagde Cid, uden Udgift for sig og de Christne holde en kampfærdig Hær paa Benene, og han haabede, at hele Landet snart skulde være i Alphons's Magt. Kongen lod sig skuffe ved disse Forestillinger og tillod Cid at beholde sin Hær.

Ved sin snilde Plan havde Cid saaledes frie Hænder og benyttede Leiligheden til at gjøre talrige Streiftog i Omegnen. Da Alle betragtede sig som hans Allierede, indløb der naturligviis talrige Forespørgsler om, hvad dette skulde betyde; men det hele Svar, han gav, var, at ogsaa han skulde have Noget at leve af. I Aaret 1089 begav Cid sig til Castilien for at træffe nærmere Aftale med Alphons. Kongen modtog ham vel, forærede ham nogle Slotte og gav ham et Diplom, hvori han erklærede, at alle de Lande og Fæstninger, han i Fremtiden maatte fratage Maurerne, skulde tilhøre ham og hans Efterkommere. Cid vendte derpaa tilbage til Valencia, hvor hans Nærværelse var i høieste Grad nødvendig. Mostain af Saragossa, der

nok indsaae, at han aldrig vilde komme i Besiddelse af Valencia, hvis han skulde vente paa Cids Hjælp, havde sluttet en Alliance med Grev Berengar af Barcellona, der nu foruroligede Byen. Ved Cids Ankomst trak han sig hurtigt tilbage, og Kadir, der var bleven ængstet ved de gjentagne Angreb af Naboerne, sluttede nu en Overeenskomst med Cid, hvorefter denne lovede at undertvinge de oprørske Slotte, beskytte ham mod Alle og Enhver, tage Bolig i Valencia og sælge alt sit Bytte i denne By. Til Gjengjæld skulde Kadir betale ham en stor Tribut.

Det tilsyneladende gode Forhold mellem Cid og Kong Alphons blev dog snart forstyrret. Onde Tunger beskyldte Cid for ved Undsætningen af en By at have villet udsætte Kongen for Fare, og, skjøndt Beviser manglede, faldt Cid atter i Unaade. Alle hans Eiendomme bleve confiskerede, ja Kongen lod endogsaa hans Hustru og Børn fængsle. Paa Efterretningen herom sendte Cid en Ridder til Kongen og tilbød ham at bevise sin Uskyldighed i en Tvekamp, men Forslaget blev forkastet. Familien blev vel frigiven, men den fiirdobbelte Retfærdiggjørelse, Cid tilstillede Alphons, var til ingen Nytte, og Bruddet mellem ham og Kongen blev ikke helet.

Cid var nu saaledes atter uafhængig i Spidsen for en Hær, der kun adlød ham, og som han lønnede med det Bytte, han gjorde. Efter flere Streiftog angreb han igjen Mondhir, der for store Pengesummer maatte tilkjøbe sig Grev Berengar af Barcellonas Hjælp. Da denne havde samlet en stor Hær og anmodet Mostain om at tiltræde Forbundet mod Cid, henvendte de sig begge i Forening til Alphons om Hjælp. Her fik de imidlertid et bestemt Afslag; den forsigtige Mostain trak sig som Følge heraf ud af Forbundet og underrettede hemmeligt Cid om Berengars forestaaende Angreb. Cid, der havde slaaet Leir i en ved snevre

Passer vel forsvaret Dal, takkede for Meddelelsen i et Brev, der var fuldt af Fornærmelser mod Berengar, og bad Mostain vise Greven det. Berengar blev rasende og opfordrede skriftligt Cid til at forlade sit Skjulested; men han fik kun Uartigheder til Svar, og Cid underrettede Berengar om, at han kunde angribe ham, hvor han var, hvis han vovede det.

Om Natten besatte den opbragte Berengar Passerne, der førte til Leiren, og ved Daggry faldt han og hans Tropper over de sovende Fjender. Uden at spilde et Øieblik ordnede Cid sine hurtigt væbnede Folk og styrtede med dem, han i en Fart kunde samle, løs mod Fjenden. Berengars Fortropper bleve bragte i Uorden, men Cid var saa uheldig at falde af Hesten og saare sig haardt. Alligevel fortsatte hans Folk modigt Kampen, der endte med en fuldstændig Seir for Cid. Et stort Bytte og fem Tusinde Fanger vare Seirens Frugter, og den nedbøiede Greve blev selv ført fangen til det Telt, hvor den saarede Seirherre var bleven bragt hen. Cid behandlede ham i Begyndelsen haardt, men indvilligede endelig i at frigive ham mod store Løsepenge. Alle de andre Fanger fik deres Frihed paa samme Betingelse; men da de vendte tilbage med alt det Guld og Sølv, de kunde samle, og stillede deres Børn som Gidsler for Resten, blev Cid rørt over deres Ulykke og eftergav dem Løsepengene, en Ædelmodighed, der ingenlunde er enestaaende i hans Liv og vidner om, at han, som i Grusomhed, saaledes ogsaa i ridderlige Handlinger var et fuldstændigt Barn af sin Tid.

Berengar var fra nu af Cids Beundrer og lod ham kort efter tilbyde en Alliance. I Begyndelsen afslog Cid at være Ven med en Mand, der havde fornærmet ham saa haardt; men da hans Underanførere forestillede ham, at Greven jo havde mistet Alt, hvad der

var værd at have, og kunde være en nyttig Allieret, gav Cid efter. Berengar begav sig til Cids Leir, og her blev Tractaten undertegnet, hvorpaa Greven stillede en Deel af sit Land under Cids Beskyttelse. Han blev altsaa Ridderens Vasal.

Medens Cid seirrigt slog dette farlige Angreb tilbage, befriede Døden ham for en anden Fjende. Da Mondhir fik Underretning om sin Allieredes Nederlag, døde han af Sorg, hvorefter Formynderne for hans lille Søn stillede sig under Cids Beskyttelse og betalte ham Tribut. Skrækken for den rovlystne Hær indbragte nu Cid store Pengesummer; thi de vigtigste Stæder i Omegnen af Valencia havde efterhaanden valgt at betale Tribut fremfor at blive plyndrede. Staden Lorca havde dog ved denne Tid (1092) tiltrods for Overeenskomsten funden for godt at udeblive med Betalingen, og Cid beleirede derfor denne By. Han havde allerede bragt den til det Yderste, da han fra Dronningen af Castilien modtog et Brev, hvori hun anmodede ham om at hjælpe hendes Gemal Kong Alphons paa et Tog mod Almoraviderne, en Gjerning, ved hvilken han sikkert atter vilde kunne vinde Kongens Yndest. Cid fulgte Raadet og stødte i Nærheden af Caen til Kongen, der modtog ham med stor Forekommenhed. De forenede Hære droge nu ad Veien til Granada, og da der blev slaaet Leir, indtog Kongen en fast Stilling paa Bjergene, medens Cid leirede sig paa Sletten for at beskytte Kongen mod Overfald. Alphons betragtede imidlertid denne Handling som Overmod, og da Udfaldet af Kampen tillige var meget uheldigt, lod han sit onde Lune gaae ud over sin Forbundsfælle og truede med at lade ham arrestere. Cid brød derfor om Natten op i al Stilhed, men en Deel af hans Folk gik i Kongens Tjeneste.

Hvad enten nu Alphons ved disse gjentagne Til-

nærmelser og paafølgende Brud var bleven endnu mere fjendsk mod sin fordums Undersaat, end han tidligere havde været, eller han vilde knække hans Magt før den voxede ham over Hovedet: vist er det, at han nu for første Gang forsøgte at bekæmpe ham, og han kunde intetsteds ramme ham haardere end ved at fratage ham Valencia. Medens Cid derfor var beskjæftiget andre Steder, indesluttede Alphons Valencia med en stor Hær, der fra Søsiden blev understøttet af en genuesisk-pisansk Flaade paa fire hundrede Seilere; men trods disse store Udrustninger kunde Byen dog holde sig, thi der herskede Uenighed mellem Beleirerne indbyrdes. Cid blev i høieste Grad bedrøvet og opbragt over denne Adfærd fra Kongens Side og gjorde først ydmyge Forestillinger; men da disse ikke frugtede, faldt han som et Lyn over Alphons's Provindser Calahorra og Najera, ødelagde dem i utrolig kort Tid og bemægtigede sig de fleste Fæstninger. Garcia Ordoñez, Provindsernes Statholder, vovede ikke at møde Cid i aaben Mark, og Ridderen drog derfor bort, efterat han ved sit Plyndringstog havde tvunget Alphons til at ophæve Beleiringen af Valencia for at forsvare sit eget Land.

Der var imidlertid foregaaet en Omvæltning i Valencia. De mauriske Indbyggere vare naturligviis kun lidet tilfredse med Cids Formynderskab, og denne Omstændighed benyttede Ibn-Djahhaf, Kadien i Valencia, til at træde i Forbindelse med Almoraviderne, hvis Hære allerede vare trængte høit op i Spanien, for ved deres Hjælp at styrte Kadir. Denne kunde ikke foretage sig Noget af Mangel paa en tilstrækkelig Troppestyrke, og der herskede en uhyggelig Spænding i Staden, da der pludselig en Morgen ganske tidligt hørtes det Rygte, at fem Hundrede almoravidiske Ryttere holdt udenfor Portene. I en Hast lod den af Cid indsatte Comman-

dant Murene besætte med de faa forhaandenværende Tropper og sendte en Afdeling bort for at arrestere Kadien. Denne, der ikke var nogen synderlig modig Mand, troede sig allerede fortabt, da en Folkehob ilede til, befriede ham og nu arresterede Commandanten. Derpaa vilde man indlade Almoraviderne, som i Virkeligheden kun talte 40 Mand; men da Portene modstode alle Anstrengelser, maatte Nogle af Hoben sætte Ild paa dem, medens Andre ved Hjælp af Reb bragte Almoraviderne ind i Staden.

I Qvindedragt var Kadir fra sit prægtige Palads flygtet til en ussel Hytte med alle sine Kostbarheder, iblandt hvilke der fandtes et prægtigt Halsbaand, som havde tilhørt Zabaidah, Harun al Raschids Hustru.*) Hans Opholdssted blev imidlertid ikke længe skjult for Kadien Ibn-Djahhaf, der, for desto bedre at kunne bemægtige sig hans store Rigdomme, lod ham dræbe om Natten og hans Hoved kaste i en Dam. Kadirs Legeme blev liggende paa det Sted, hvor han var bleven myrdet, til om Morgenen; da toge nogle Mænd det, og uden engang at indhylle det i et Liglagen begravede de det udenfor Byen paa et Sted; hvor Kamelerne i Almindelighed pleiede at opholde sig.

Fra nu af (første Halvdeel af November 1092) var Valencia en Republik, der regjeredes af Senatet (Djamaah), som bestod af de meest ansete Borgere, medens Kadien, Ibn-Djahhaf, kun havde den udøvende Magt. Denne Regjeringsform blev altid indført af de spanske Arabere, naar et Dynasti var styrtet. Ibn-Djahhaf attraaede uden Tvivl Kongemagten, men opnaaede den aldrig, da han var uden Talent og Charakteer.

---

*) Fra Bagdad var det kommet i Hænderne paa Ommayaderne, der havde ført det med til Spanien; efter deres Fald kom al-Mamun i Toledo i Besiddelse af det, og efter ham havde Kadir faaet det.

Den myrdede Herskers Tjenere og Soldater flygtede for største Delen til den nærliggende Fæstning Cebolla, medens Andre ilede til Saragossa, hvor Cid dengang opholdt sig. Ufortøvet brød denne op med Hæren; men da han var kommen til Cebolla, negtede Gouverneuren at indlade ham, og han maatte derfor begynde at beleire denne Fæstning. Under Beleiringen samlede mange Flygtninge fra Valencia sig omkring ham, og Alle svore ham Troskab. Foreløbig benyttede Cid Tiden til at gjøre et Forsøg paa at lære Valencias nye Hersker at kjende og sendte ham derfor et Brev, hvori han haardt dadlede det begaaede Mord og i en bydende Tone opfordrede Ibn-Djahhaf til at udlevere det Korn, Cid havde efterladt i Valencia. Kadien svarede herpaa, at det omtalte Korn var blevet stjaalet, og at Byen var i Almoravidernes Magt; men han erklærede sig beredt til at slutte Venskab med Cid og hjælpe ham, hvis han vilde underkaste sig Almoravidernes Hersker. Dette ubehændige Svar overbeviste Cid om, at Kadien var en Mand, der ikke vilde blive nogen farlig Modstander. Han afbrød derfor al videre Forbindelse med ham, tilskrev ham et truende Brev, hvori han svoer at hævne Kadirs Mord, og underrettede Befalingsmændene i de nærliggende Slotte om, at de øieblikkelig skulde forsyne hans Hær med Levnetsmidler, hvis de ikke vilde behandles som Oprørere. Alle adløde. Paa samme Tid sendte Cid daglig alle de Tropper, han kunde undvære ved Beleiringen af Cebolla, ind paa Valencias Omraade for at forurolige Byen. Hans Folk bemægtigede sig alt Qvæget, men Landmændene lode de i Fred og opmuntrede dem endog til at vedblive med at dyrke Jorden.

I Juli 1093 maatte Cebolla endelig overgive sig, og først nu kunde Cid begynde en ordentlig Beleiring af Valencia. Han var netop ifærd med at afbrænde

Landsbyerne i Omegnen og Skibene paa Guadalaviar, da en af Mostains Vezirer, ledsaget af tresindstyve Ryttere, ankom til Leiren under det Paaskud at løskjøbe fangne Muselmænd, men i Virkeligheden for at finde en Leilighed til at træde i Forbindelse med den beleirede Ibn-Djahhaf og tilbyde ham Hjælp, naar han vilde anerkjende Saragossas Hersker som Overherre. Tilbudet blev imidlertid ikke modtaget, og den uheldige Diplomat synes kun at være kommen til Leiren for at være Vidne til Cids rivende Fremskridt.

To Dage efter Vezirens Ankomst bemægtigede Cid sig en af Valencias Forstæder, „den nye By“, og snart efter angreb han Forstaden al-Coudia. Under Angrebet styrtede hans Hest, men trods sin tunge Rustning kom han hurtigt i Sadlen og dræbte mange Fjender med egen Haand. Paa samme Tid foretog en anden Afdeling af hans Hær et Angreb paa selve Byen. Om Middagen trak Cid sig tilbage for at lade Tropperne samle Kræfter, men om Eftermiddagen blev Angrebet fornyet med en saadan Heftighed, at Alt maatte vige. Al-Coudia kom i hans Magt; den næste Dag indsatte han en Skatteopkræver, og fra nu af blev denne Forstad hans Hovedqvarteer.

Ved denne kraftige Krigsførelse, der blev kronet med et saa afgjort Held, bleve Valencianerne forskrækkede og sendte Gesandter til Cid for at erfare Fredsbetingelserne. Cid svarede, at de kunde selv fastsætte dem, naar de blot fjernede Almoravidernes Tropper. Man nærede i Byen nogen Tvivl om, hvorvidt disse godvillig vilde fortrække; men alle Bekymringer i denne Retning bleve hævede, da Almoraviderne erklærede, at de ikke alene gjerne vilde drage bort, men at de endog vilde ansee den Dag, de kunde gjøre det, for den skjønneste i deres Liv. Da denne Anstødssteen var fjernet, sluttede Cid og Valencia Fred paa den Betingelse, at Kadien Ibn-

Djahhaf skulde erstatte Værdien af det røvede Korn og betale den samme Tribut, som forhen Kadir. Forstæderne vedbleve at være Cids Eiendom.

Næppe var Freden sluttet, før der kom Efterretning om, at der samlede sig en stor almoravidisk Hær, som havde isinde at drage imod Valencia. Cid raadede indstændigt Ibn-Djahhaf til ikke at lade denne Hær komme ind i Byen; men alle Raad vare overflødige, thi Kadien indsaae saa godt som Nogen, at den Dag, Almoraviderne kom ind i Valencia, vilde hans Herredømme være forbi, og han sluttede derfor en fast Alliance med Cid og nogle omboende almoravidiske Slotsbefalingsmænd, der saaledes haabede at kunne gjøre sig uafhængige.

Medens Cid var paa et Tog mod en Medbeiler til Besiddelsen af Valencia, erfarede man i denne By, at den store almoravidiske Hær virkelig havde sat sig i Bevægelse og var naaet til Lorca. Ibn-Djahhafs Fjender jublede over denne Efterretning, medens Kadien sendte Bud paa Bud til Cid om at skynde sig tilbage. I Cebolla mødte Cid Ibn-Djahhaf og de oprørske almoravidiske Slotsbefalingsmænd og fornyede Forbundet. Tillige sendte de et Brev til den fjendtlige Feltherre, hvori de underrettede ham om, at Cid havde sluttet Forbund med Kongen af Aragonien; hvis han derfor vovede at komme til Valencia, vilde han have at kæmpe med otte Tusinde jernklædte, christne Ryttere, som vare de bedste Krigere, der fandtes i Verden.

Cid var fra nu af sikker paa Ibn-Djahhaf; men han vilde ogsaa vide, hvor stor Valencianernes Frygt for ham var og paa samme Tid give Almoraviderne et Beviis paa, at Indbyggerne foretrak hans Venskab for deres. Han bad derfor Ibn-Djahhaf om paa nogle Dage at overlade ham en deilig Have, som laa lige udenfor Byen. Kadien maatte rette sig efter sin mægtige Be-

skytters Villie og tilberedte paa den bestemte Dag Alt paa det Prægtigste — men Cid kom ikke. Han sendte Bud om Natten og lod sig undskylde med et pludseligt Ildebefindende, som imidlertid Ingen troede paa. Forbittrelsen hos Cids Modstandere var stor og blev endnu større, da Ridderen nogle Dage senere, ledsaget af en Deel af sine Tropper, uventet drog ind i Haven og tog hele den omkringliggende Forstad i Besiddelse. Paa samme Tid kom der pludselig Underretning om, at de saa længselsfuldt ventede Almoravider havde sat sig i Bevægelse og marscherede mod Murcia. Forgjæves søgte Ibn-Djahhaf at bringe sine Fjender til Taushed ved at sige, at Cid kun havde udbedt sig Haven for at udhvile sig, og at han paa Forlangende strax vilde forlade den; snart, tilføiede han, maatte de see sig om efter en anden Kadi, da han havde besluttet at trække sig tilbage i Privatlivet. Ibn-Djahhaf meente naturligviis Intet hermed; men Valencianerne toge ham paa Ordet og saae sig om efter en ny Hersker, hvad der var det Samme som at erklære Cid Krig. Da Ibn-Djahhaf erfarede, at Krigspartiet havde Magten, skiftede han stax Politik, erklærede selv Cid Krig og omgav sig med en talrigere Garde.

Imidlertid vare Almoraviderne komne ganske nær til Byen, og Cid havde med sin Skare forladt Haven for atter at støde til sin Hovedhær. Efter nogen Tvivlraadighed besluttede han at møde Almoraviderne og forskandse sig bag Guadalaviar. Han lod Broerne over denne Flod afbryde og Markerne oversvømme, saa at Fjenderne kun kunde angribe ham ad en eneste smal Vei. Maurerne i Valencia opsendte Bønner til Gud om Hjælp og lagde den Plan, at de under Kampen mellem Cid og hans Fjender, hvis Bivouakild man kunde skimte fra Voldene, vilde falde ham i Ryggen

og angribe hans Leir; men deres Haab blev grusomt skuffet. Det var et voldsomt Uveir den Nat. Regnen skyllede ned og gjorde Adgangen til Cids Stilling endnu vanskeligere end før, og Morgenen efter bragte et Sendebud den Efterretning, at Almoraviderne vare i fuldt Tilbagetog. „Da ansaae de (Maurerne i Valencia) sig for døde og gik omkring som drukne Mennesker, saa at den Ene ikke hørte, hvad den Anden sagde; deres Ansigter bleve sorte, og de mistede al Besindelse som den, der synker ned i Havets Bølger.“ De Christne derimod hoverede og raabte til de forfærdede Muselmænd, at de hellere skulde overgive Byen til Cid; den stod jo dog ikke til at redde.

Da Cid nu var sikker paa, at Almoraviderne ikke vilde vende tilbage, tog han atter Lysthaven i Besiddelse og lod Forstæderne plyndre og opbrænde. Byen var nu ganske indeslustet, men dens mauriske Indbyggere opmuntredes ved et Brev fra en almoravidisk Feltherre, som undskyldte Hæren med Mangel paa Levnetsmidler og med de ufremkommelige Veie, men tilføiede, at der udrustedes en ny Expedition. Imidlertid var i Valencia Prisen paa Levnetsmidler stegen til det Dobbelte, medens al-Coudia blomstrede og blev en virkelig By, hvor hele Omegnens Marked holdtes, og hvorfra Cid forsynedes med en Mængde Levnetsmidler, ligesom ogsaa Markerne omkring Valencia bleve dyrkede uden Hindringer. Snart blev imidlertid ogsaa det sidste Haab om Redning berøvet de ulykkelige Maurere, da der kom Underretning om, at Almoravidernes Tropper vare vendte tilbage til Afrika, og alle Befalingsmændene i de omliggende Fæstninger skyndte sig derfor med at underkaste sig Cid og forsyne ham med Beleiringsmaskiner og Fodfolk.

Fra denne Tid have vi en arabisk Klagesang,

som tydeligt viser, hvor dybt Indbyggernes Mod var sunket:

»Valencia! Valencia! en Mængde Ulykker have ramt Dig, og Du er truet med en snarlig Død; lader din gode Skjæbne Dig undslippe, vil det være et stort Vidunder for alle dem, som see Dig.

»Dersom Gud nogetsteds har viist Naade, lad ham da vise den mod Dig; Du blev jo kaldt Glæde og Fornøielse; i Dig glædede, forfriskede og morede alle Maurer sig.

»Men dersom det er Guds Villie, at Du denne Gang skal gaae fuldstændigt til Grunde, vil det være paa Grund af Dine store Synder og den store Dristighed, Du har viist i Medgangens Dage.

Derpaa besynger Digteren Valencias mange Skjønheder og slutter saaledes:

»Valencia! Valencia! Alt, hvad jeg har sagt om Dig, har jeg sagt og udtalt med et af dyb Kummer opfyldt Hjerte.

»Jeg vil kun lade mit Hjerte kjende det, for at Ingen skal faae det at vide, før det er umuligt at skjule det længere» *)

Ibn-Djahhaf havde givet efter for Krigspartiet i det Haab derved at kunne beholde sin Indflydelse; men han havde forregnet sig, og Magten var i Virkeligheden kommet i Beni-Tahir'ernes Magt**). Han glædede sig derfor over Byens Nød og fortalte til Alle og Enhver, som vilde høre derpaa, at Beni-Tahir'erne vare

---

*) Elegien findes i Cronica general, forfattet af Alphons den Lærde; men den arabiske Text er endnu ikke funden. Den har opnaaet stor Berømthed i Literaturhistorien, da den er bleven benyttet af de spanske Lærde, Pidal, Gayangos og Molina, som Beviis for den af Spanierne saa haardnakket forfægtede Paastand om den arabiske Poesies store Indflydelse paa Romancerne. Dozy og Wolf have imidlertid godtgjort denne Paastands Urigtighed, uden dog derfor at bringe Modpartiet til Taushed.

**) En fornem maurisk Familie, som hørte til Krigspartiet.

Skyld i Byens Ulykker, thi de vare Mænd uden Indsigt i Statssager, og den Mening blev mere og mere almindelig, især blandt de Rigere, at Ibn-Djahhaf havde Ret. Snart ilede Folk til Ibn-Djahhaf, bade ham om Tilgivelse og fordrede Raad af ham imod deres Ulykker. Med beregnet Tilbageholdenhed svarede Ibn-Djahhaf, „at han Intet havde at bestille med dem, han var nu Privatmand; de sagde, at de lede under den nuværende Tilstand; men maatte han ikke selv lide derunder? Var han ikke underkastet de samme Ulykker, som de selv? Hvad kunde det nytte, at han gav Raad til Folk, som vare sønderrevne af indre Splid? Dog“, tilføiede han formildende, „hvis de vilde høre op med alt Had og forhindre Beni-Tahir'erne i at fortrædige ham, saa skulde de atter komme til at leve i Fred.“ Alle som Een raabte, at de vilde adlyde ham: „Alt gik godt, saa længe vi fulgte Dine Raad“.

Ibn-Djahhaf var atter Herre i den ulykkelige By; men da han frygtede for, at den styrtede Families Tilhængere atter skulde faae Magten, fik han Cid til at rykke tæt ind under Muren og forkynde Valencianerne, at han Intet vilde høre om Fredsforslag, før Beni-Tahir'erne vare fjernede. Da man nølede med at forvise disse ansete Mænd, lod Ibn-Djahhaf hemmeligt samle en Troppestyrke, og efter en kort Kamp med de af Familiens Tilhængere, der vare i Nærheden, sprængte man Portene paa deres Pallads, arresterede dem og sendte dem til Cids Leir, førend Modpartiet kunde gjøre nogen virkelig Modstand (Marts 1093).

Efter denne Begivenhed drog Ibn-Djahhaf til Cids Leir for personlig at underhandle med ham. Han blev modtagen med mange Æresbeviisninger, da Cid ventede, at han skulde tilbyde ham store Foræringer; men Kadien lod Cid vente forgjæves. Desuagtet lovede Cid ham sit Venskab paa den Betingelse, at Cids

Skatteopkræver skulde have Bolig i Valencia, og at Ibn-Djahhaf efterhaanden skulde indbetale alle Skatterne til ham; tilsidst fordrede Cid, at Kadien den næste Dag skulde stille sin Søn som Gidsel. Ibn-Djahhaf fortrød imidlertid strax sit Løfte derom, og da Cid den næste Dag lod ham vide, at han ventede Sønnen, svarede Kadien, at han hellere vilde miste Livet end udlevere denne. Cid afbrød derfor al Forbindelse med ham og behandlede de Beni-Tahir'er, som han havde i Fangenskab, med udsøgt Høflighed.

Da de tre meest ansete Mænd i Valencia døde netop paa denne Tid, spillede Ibn-Djahhaf Herre i Byen og bekymrede sig kun lidt om Almuens Nød, der allerede uu var meget stor. Han omgav sig med Digtere og Videnskabsmænd og holdt et glimrende Hof, som han vedligeholdt ved at udsuge de stakkels Indbyggere paa det Ubarmhjertigste, medens Cid rykkede nærmere og nærmere. De Fattige maatte tage tiltakke med Katte og Rotter. Saasnart man aabnede en Port, styrtede en Mængde Mænd, Qvinder og Børn ud til Cids Leir, hvor Nogle bleve dræbte, Andre gjorte til Slaver og solgte; men Mange døde, saasnart man gav dem Føde.

I denne Nød besluttede endelig Ibn-Djahhaf at anraabe Mostain, Herskeren i Saragossa, om Hjælp, og skrev et meget ydmygt Brev til ham. Et vanskeligt Spørgsmaal var det imidlertid, om man skulde titulere ham Konge eller Herre, og Senatet, der blev sammenkaldt i denne Anledning, brugte hele tre Dage til at fatte den Beslutning at titulere ham Herre for saaledes lettere at bevæge ham til at sende Hjælp. I tre Uger maatte det ulykkelige Sendebud vente paa Svar ved Mostains Hof, hvor han ikke engang blev forsynet med den nødvendige Føde. Da han ikke vovede at vende tilbage til Valencia uden Svar, stillede han sig ved Slots-

porten og klagede og jamrede saaledes, at Kongen hørte ham. For at befrie sig for ham skrev han et Brev, hvori han lovede Hjælp, naar han først havde faaet Tropper fra Alphons af Castilien, til hvem han havde skrevet om Understøttelse. Ibn-Djahhafs Mod blev noget oplivet ved dette svage Haab om Udsigt til Hjælp, og han beredte sig paa at holde ud saa længe som muligt. Han greb derfor til de meest tyranniske Midler, fratog dem, der endnu havde Næringsmidler, disse og levnede dem kun Føde for fjorten Dage, for at han saaledes paa den øvrige Befolknings Bekostning kunde ernære sig og sin Garde.

Hver Nat sendte Ibn-Djahhaf Sendebud til Saragossa, hvis Konge stadigt gav ham de samme intetsigende Løfter. Ogsaa til Alphons henvendte han sig og modtog gode Løfter, men ingen Hjælp. Dog sendte Mostain to Gesandter til Cid, tilsyneladende for at bede ham om at være mildere mod Valencianerne, men i Virkeligheden for at faae en Sammenkomst med Ibn-Djahhaf. Cid tillod dem imidlertid ikke at komme ind i Byen, men det lykkedes dem at sende Ibn-Djahhaf et Brev fra Mostain, hvori der stod: „Viid, at jeg har sendt Gesandter til Cid for at bede ham om ikke at trænge Eder saa haardt, og, for at han skal høre op dermed, har jeg sendt ham store Foræringer. Jeg haaber, at han vil tilstaae mig mit Forlangende, og at han vil underhandle med Eder. Vil han imidlertid ikke, saa maae I troe, at jeg uden Tøven vil sende en stor Hær, der skal forjage ham af Landet. Du kan glæde Dig derover; men lad disse Ord forblive en Hemmelighed.“

Cid forsøgte paa den Tid ogsaa at vække Oprør i Valencia, men ved Mængdens Ligegyldighed mislykkedes det; Hovedmanden faldt i Hænderne paa Ibn-Djahhaf, der afsendte nogle Ryttere, som endnu havde

Heste, til Mostain, for at overlevere ham den fangne Høvding. Han befalede dem tillige ikke at vende tilbage uden med Mostain. Nøden var imidlertid bleven større og større, og Mængden af dem, der forlode Byen, voxede daglig. Cid anede, at de bleve drevne ud af de Rige, for at disse desto længere kunde udholde Beleiringen, og stod netop i Begreb med at standse denne Udvandring, da nogle fornemme Valencianere, der rimeligviis vare i Ledtog med Ibn-Djahhaf, kom til Cid og raadede ham til at forsøge en Storm. Cid fulgte Raadet og stormede en af Portene; men alle de Beleirede ilede herhen og overøste de Christne med en saadan Regn af Stene og Pile, at Cid og de Riddere, der vare i hans Nærhed, maatte søge Ly i et Badehuus, som laa tæt ved Voldene. Ibn-Djahhafs Soldater, der havde lagt Mærke hertil, aabnede nu Portene, dreve de Stormende tilbage og angrebe Badehuset. Cid frelste sig gjennem en Bagdør; men hans Plan var fuldstændig strandet.

Efter dette mislykkede Forsøg besluttede Cid at holde fast ved den sikkrere Plan, at udsulte Byen. For at opnaae dette i den korteste Tid gjaldt det om at holde saa mange Mennesker som muligt indesluttede i Byen, og Cid lod derfor ved en Herold, der kom Voldene saa nær, at de Beleirede kunde høre ham, forkynde, at alle de Indbyggere, der havde overgivet sig til ham, vilde faae Befaling til atter at vende tilbage til Byen; hvis de unddroge sig herfor, vilde de blive brændte. Enhver, som for Fremtiden forlod Valencia, vilde komme til at lide samme Straf. At dette ikke var tomme Trusler viste Cid ved virkelig at lade enhver Valencianer, han traf paa, brænde, og han sørgede for, at Baalet blev reist paa et Sted, hvor Indbyggerne kunde see det. Paa denne Maade omkom paa een Dag atten af de ulykkelige Valencianere, medens Andre

bleve kastede for Hundene. Trods disse grusomme Forholdsregler var der dog stadigt Nogle, der trodsede Faren, og ofte lykkedes det Cids Soldater at skjule Enkelte for at sælge dem som Slaver; men det var i Reglen kun Drenge og unge Piger, Soldaterne vilde redde. Var der en ung Pige, hvis Forældre vare rige, førte de hende op paa en af Forstadens Minareter lige ved Byen og truede med at styrte hende ned eller at stene hende. Fangen blev da gjerne løskjøbt paa den Betingelse, at hun maatte forblive i al-Coudia.

Cids Forholdsregler førte til et hurtigt Resultat. Selv Ibn-Djahhafs nærmeste Venner begyndte at knurre, og han maatte give efter for den almindelige Harme og atter opgive Ledelsen af Staden, hvorpaa de Beleirede bleve enige med Cid om, at Valencianerne skulde have Tilladelse til at sende Gesandter til Saragossa og den almoravidiske General i Murcia og bede dem komme Byen til Hjælp inden fjorten Dage; kom der ingen Undsætning inden den Tid, skulde de overgive sig paa følgende Betingelser: Ibn-Djahhaf skulde vedblive at være Kadi; han og hans Familie skulde beholde Liv og Gods ukrænket; en Tilhænger af Cid skulde have Opsyn med Skatterne, og en anden af Cids Venner skulde have den militaire Commando i Valencia, hvis Besætning skulde tages blandt de Christne, der levede blandt Muselmændene (Mozaraber); Cid skulde boe i Cebolla og maatte love ingen Forandring at ville foretage i Love, Skattepaalæg eller med Hensyn til Mønten. Dagen efter denne Tractats Underskrift reiste fem af de Fornemste til Saragossa og fem til Murcia. Cid havde betinget sig, at hver Gesandt kun maatte medtage en vis Pengesum; de fem Mænd, der reiste til Murcia, skulde paa et christent Skib føres til Denia og derfra fortsætte Reisen over Land; men før Afseilingen lod Cid dem undersøge, og man fandt hos dem store

Rigdomme, som deels tilhørte dem selv, deels Kjøbmændene i Valencia, der vilde forlade Byen. Disse Rigdomme bleve dem fratagne med Undtagelse af den bestemte Sum.

De fjorten Dage gik, og Gesandterne vendte ikke tilbage. Ibn-Djahhaf forsøgte at overtale sine Medborgere til at vente endnu tre Dage; men de svarede, at de hverken vilde eller kunde vente længere, og Cid lod dem underrette om, at han vilde ansee Overeenskomsten for brudt, hvis de tøvede et eneste Øieblik. Der gik dog en Dag hen, inden Portene bleve aabnede, og da der endelig ankom Afsendinge for at underhandle, erklærede Cid, at han ikke mere var bunden ved den gamle Overeenskomst, hvorpaa Gesandterne erklærede, at de overgave sig uden Betingelser. Den næste Dag kom Ibn-Djahhaf til Leiren, og nu lod Cid sig bevæge til atter at underskrive den gamle Tractat, der tillige blev undertegnet af de fornemste Christne og Muselmænd i Staden. Ibn-Djahhaf vendte derpaa tilbage til Byen, hvis Porte bleve aabnede om Middagen. De stakkels Indbyggere stimlede sammen; „man skulde have troet, at disse Ulykkelige kom frem af Gravene; de vare blege og afkræftede, ligesom de ville være paa Dommedag, naar Menneskene skulle stige op af Gravene for at fremstille sig for Guds Throne". Valencia overgav sig den 15de Juni 1094.

Efterhaanden som de Christne kom ind i Byen, bestege de Voldene og Taarnene uden at bryde sig om Ibn-Djahhaf, der raabte til dem, at de krænkede Tractaten. Cid selv steg op paa det høieste Taarn, hvorhen Maurerne kom for at kysse hans Haand. Seirherren behandlede dem med stor Høflighed og befalede, at de Vinduer paa Taarnene, som vendte ud til Byen, skulde tilmures, for at ingen Uvedkommende skulde kunne see ned i Indbyggernes Boliger, ligesom han ogsaa

befalede de Christne at hilse Maurerne, naar de mødtes, og at gaae tilside for dem.

Ibn-Djahhaf, der erindrede, hvor vred Cid var bleven, da han havde besøgt ham uden at tilbyde ham Gaver, tog en stor Sum Penge, som han havde frataget dem, der under Beleiringen havde solgt Brød for en urimelig Priis, og tilbød Cid dem; men denne afslog at modtage Pengene, da han vel vidste, hvorledes de vare komne i Kadiens Besiddelse.

Ved en Herold lod Cid bekjendtgjøre, at han ønskede at samles med de fornemme Valencianere i den forhen omtalte Have, hvor han dernæst i en Tale henvendte sig til dem og tillod Enhver atter at sætte sig i Besiddelse af sin tidligere Eiendom; thi alle Landeiendommene vare under Beleiringen komne i Cids Hænder. Tillige forkyndte han, at han to Dage om Ugen, Mandag og Torsdag, vilde være tilgængelig for Alle og Enhver, der havde Noget at klage over; „men have I en paatrængende Sag, saa kom, naar I ville, og jeg skal høre paa Eder, thi jeg lukker mig ikke inde med Qvinder for at drikke og synge, som Eders Herrer, hvem I aldrig kunne faae at see“. Dernæst forkyndte han, at Enhver, hvem Kadien havde frataget Penge, skulde kræve dem tilbage, da han, hvis Ibn-Djahhaf undslog sig, nok skulde tvinge ham dertil. Tilsidst lovede han at give Eiermændene de Kostbarheder tilbage, han havde frataget Gesandterne, og sluttede Talen med at opfordre Indbyggerne til at være ham lydige, da det saa vilde gaae dem godt.

Maurerne glædede sig over disse Løfter; men de erfarede snart, at det ikke var Cids Hensigt at holde dem. Da de vilde tage deres Landeiendomme i Besiddelse, negtede de Christne at udlevere dem, idet de sagde, at de havde faaet dem i Forpagtning eller istedetfor Lønning. Med sikkert Haab om Cids Retfær-

dighed oppebiede de Torsdagen, men da havde Cid skiftet Tone. „Hvis jeg bliver forladt af mine Mænd, vil jeg være som den, der har mistet den høire Arm, som en Kriger uden Landse og Kaarde,“ svarede han og opfordrede dem tilsidst til selv at udlevere ham Ibn-Djahhaf. Paa denne Maade vilde han søge at undgaae Skinnet af en Privathævn. Raadsherrerne forlangte Betænkningstid, men føiede sig endelig i det Uundgaaelige, arresterede Ibn-Djahhaf og hans Familie og overleverede dem til Cid. Denne takkede dem og tilsagde dem sin Beskyttelse, naar han maatte opslaae sin Bolig i Byen og besætte alle Fæstningsværkerne med sine Tropper — et nyt Tractatbrud; men der var intet Andet at gjøre end at adlyde.

Snart efter samlede Cid Raadet paa Slottet og lagde nu intet Skjul paa sine Hensigter, men fordrede, at de, der ikke havde været „loyale“, skulde forlade Byen og flytte til al-Coudia. De, der bleve tilbage, maatte kun have eet Mulæsel og een Tjener hver, og det var dem ikke tilladt at bære Vaaben uden særlig Tilladelse. Alle Indkomster, Rettergang og Møntvæsen skulde for Fremtiden være ham forbeholdt. Enhver, der ikke vilde være hans Undersaat, kunde forlade Landet, men Alt, hvad han eiede, skulde blive tilbage.

De fleste Muselmænd maatte saaledes forlade Byen, og de Christne indtoge deres Plads.

Imidlertid slog Ibn-Djahhafs sidste Time. Efter voldsomme Pinsler maatte han udstede en Fortegnelse over Alt, hvad han eiede, men opskrev ikke sine rede Penge. Cid lod ham derpaa i Manges Paahør aflægge Eed paa, at han ikke besad Andet end det, han havde opskrevet, og lod ham erklære, at, hvis der fandtes Mere, maatte Cid lade ham dræbe. Ibn-Djahhaf havde overgivet sine Venner det Meste af sine Skatte med Løfte om at dele med dem, hvis han und-

gik Døden, men af Frygt for Cid udleverede Vennerne Alt, ligesom man i Kadiens eget Huus ved en Slaves Forræderi fandt store Rigdomme. Cid havde saaledes faaet et Paaskud til at bemægtige sig Kadiens Rigdomme og dræbe ham, og han gik frem mod den ulykkelige Ibn-Djahhaf med en Grusomhed, der sætter en mørk Plet paa hans Charakteer. Cid lod grave en Grav, hvori man stillede Kadien saaledes, at hans Hænder og Hoved naaede op over Jorden, hvorpaa der blev antændt et Baal rundt omkring Graven. For at forkorte sine Lidelser trak den Ulykkelige de brændende Træstykker hen til sit Legeme og døde under skrækkelige Pinsler. Cid havde bestemt Kadiens nærmeste Slægt til en lignende Død, men hans egne Venners Harme bevægede ham dog til Skaansel.

Almoraviderne, der saa lunkent havde understøttet deres Troesfæller under Beleiringen, forsøgte efter Byens Fald flere Gange at fravriste Cid den. En stor almoravidisk Hær indesluttede den, men paa Beleiringens ellevte Dag gjorde Cid et Udfald, slog Fjenden og bemægtigede sig hans Leir. Han var nu paa sin Magts og Æres Høidepunkt, og efter en arabisk Forfatters Vidnesbyrd skal han endogsaa have yttret, at Spanien var tabt under en Rodrigo, men kunde vindes igjen under en anden Rodrigo. Selv mægtige Fyrster søgte Forbund med ham, og Cid modtog dem med Glæde, thi Almoraviderne vedbleve at true hans Stater.

Efter Valencias Erobring tænkte Cid paa at indlemme Murviedro i sine Besiddelser, og han og de med ham forbundne Fyrster marscherede først mod den mauriske Fæstning Peñacatel, der skulde tjene dem som Operationsbasis. Almoravidernes Feltherre vovede ikke at tilbyde dem noget Slag og trak sig tilbage, skjøndt han havde en Hær paa tredive Tusinde Mand. Men da de Allierede efter Peñacatels Indtagelse droge vider

mod Syd langs Søkysten, traf de atter Almoraviderne leirede paa Toppen af et Bjerg, medens en stærk Flaade understøttede Landhæren. Faren var stor. Allerede vaklede de Christne; men da Cid opmuntrende red gjennem Rækkerne og Soldaterne hørte deres gamle Feltherres Røst, fattede de atter Mod og angrebe Fjenderne med et saadant Raseri, at disse i vild Flugt maatte forlade deres fordeelagtige Stilling. Stolte af deres Seir og med et umaadeligt Bytte vendte de Allierede tilbage til Valencia, men rykkede kort efter atter mod Murviedro. Denne Byes Indbyggere indsaae godt, hvilken Skjæbne der truede dem, og henvendte sig om Hjælp til Almoraviderne, der ogsaa sendte dem en Hjælpehær; men ikke saasnart mærkede dennes Fører, at Cid nærmede sig Byen, før han forlod den og kastede sig ind i Almenara. Cid fulgte efter og erobrede Byen efter tre Maaneders Beleiring, hvorpaa han forjog de mauriske Indbyggere og lagde Grunden til en christen Kirke. Da han brød op fra denne By, lod han, som om han vilde drage til Valencia, men forandrede pludseligt sin Marsch og drog mod Murviedro. De fortvivlede Indbyggere bade om en Vaabenstilstand paa tredive Dage, som Cid ogsaa tilstod dem, da han indsaae, at den ikke vilde kunne gavne dem. De Beleirede anraabte Alphons af Castilien, Mostain af Saragossa, Almoraviderne og Greven af Barcelona om Hjælp; men Alphons svarede, at han hellere saae, at Murviedro tilhørte Cid end Maurerne; Mostain tilstod ligefrem, at han ikke vovede at kæmpe mod en uovervindelig Helt, og Almoravidernes Anfører, Jussuf ibn-Taschefin*), vilde ikke udsætte sig for at miste de ved Zallaca vundne Laurbær, og der var altsaa heller ingen Hjælp at vente af ham. Greven af Barcelona angreb vel en af Cids

*) See Pag. 274.

Fæstninger, men paa det blotte Rygte om Heltens Ankomst trak han sig tilbage.

Den fastsatte Tid forløb, og Cid opfordrede de Beleirede til at holde deres Løfte, men de undskyldte sig med, at deres Gesandter endnu ikke vare komne tilbage. Overbeviist om, at Murviedro ikke kunde undgaae sin Skjæbne, svarede Cid: „Jeg tilstaaer Eder endnu en Udsættelse paa tolv Dage, for at Alle kunne vide, at jeg ikke er bange for Nogen af Eders Konger; de have Tid nok til at komme, dersom de vove det. Men overgive I Eder ikke efter disse tolv Dages Forløb, sværger jeg Eder til, at jeg lader Eder lægge paa Pinebænken, halshugge eller brænde ved en sagte Ild!“ Da de tolv Dage vare gaaede, bade de om ny Udsættelse, hvilket Cid ogsaa indrømmede dem med Tilladelse til under Vaabenhvilen at forlade Byen med Alt, hvad de eiede.

Maurerne glædede sig over denne Tilladelse. Den Mand, hvem man havde beskyldt for at være saa grusom, viste sig — troede de — i Virkeligheden mild og ædel; men Indbyggerne skulde snart lære hans virkelige Charakteer at kjende. I Juni 1098 drog han ind i Byen, tre Dage efter sammenkaldte han de endnu tilbageblevne Maurere og fordrede, at de skulde udbetale ham Værdien af det, de havde sendt bort med deres Medborgere, og tillige de Summer, Almoraviderne havde faaet for at komme Byen til Hjælp. Da de ulykkelige Indbyggere ikke saae sig i Stand hertil, bleve de som Slaver førte til Valencia.

Cid vendte derpaa tilbage til Valencia; men han følte, at hans Løbebane nærmede sig sin Ende. Denne Mand, der havde tjent under en muhamedansk Fyrstes Banner, denne Mand, der havde ladet saa mange Mennesker brænde og ikke holdt sine med de dyreste Eder beseglede Forpligtelser, byggede nu den ene Kirke

efter den anden og udstyrede dem med en uhørt Pragt. Skjøndt syg pønsede han dog paa nye Erobringer og sendte en Hær mod Xativa; men den manglede sin Fører og led et totalt Nederlag mod Almoraviderne. Efterretningen herom var et Dødsstød for Cid; han døde kort efter Slaget (i Juli 1099).

Chimene forsøgte at forsvare Valencia mod Almoraviderne, hvilket ogsaa lykkedes hende i to Aar. Men i October 1101 angreb den almoravidiske Feltherre Mazdali med en stor Hær Byen og tvang hende efter syv Maaneders tappert Forsvar til at anraabe Alphons af Castilien om Hjælp. Ved hans Ankomst trak Almoraviderne sig tilbage, men Alphons vovede ikke at beholde Staden, da den laa for langt borte fra Grændsen. Chimene og hendes Ledsagere forlode da Valencia og medtoge Cids Liig; men først lode de den prægtige By gaae op i Luer. Den femte Mai 1102 rykkede Mazdali ind mellem Valencias Ruiner. Chimene overlevede kun sin Ægtefælle i fem Aar. Hun døde 1104.

Cid blev begravet i San Pedro de Cardeña's Kloster ved Burgos, hvor ogsaa Chimene hviler. I Aaret 1172 lod Alphons den Lærde ham lægge i en ny Kiste, der blev stillet paa venstre Side af Alteret. Da Kirken blev ombygget 1447, blev Kisten stillet paa to Steenløver ligefor Sakristiet, hvor den forblev indtil 1541, da den blev flyttet hen paa høire Side af Alteret; men paa Carl V's Befaling blev den flyttet tilbage til sin gamle Plads. Ved denne Leilighed aabnede man Kisten. Liget var indhyllet i en maurisk Klædning, og ved dets Side laa en Landse og et Sværd. Ved Kistens Aabning udbredte der sig en herlig Duft, og en vederqvægende Regn, hvorom man længe forgjæves havde

bedet, udgjød sig over hele Castilien og reddede Landet fra Hungersnød. Allerede længe før denne Tid vidste Sagnet at fortælle om Mirakler, der vare skete ved Cids Kiste, og han blev efterhaanden en Nationalhelgen. Der manglede blot, at han skulde canoniseres, og Philip II., den Fyrste, der mindst af Alle vilde have taalt en Mand som Cid i sine Stater, henvendte sig derom til Paven; men Planen kom ikke til Udførelse, da den spanske Gesandt kort efter Forhandlingernes Begyndelse maatte forlade Rom.

San Pedro de Cardeña's Kloster gjemmer endnu mange Minder om Helten. Udenfor Klosteret skal hans tro Hest, Bavieca, ligge begravet. Blandt Reliqvierne opbevares ogsaa hans Skjold og Banner, saavelsom et Crucifix, der skal indeholde et Stykke af det ægte Kors, som Cid pleiede at bære paa Brystet i Kampen. Endnu gjemmes hans to Sværd, Fizona og Colada. Det Sidste opbevares paa Rustkammeret i Madrid, medens Fizona, der er omtrent fire Fod langt og ved Heftet over tre Fingre bredt, tilhører Marquierne af Talco.

R. BESTHORN.

Danmarks politiske Stilling fra Aaret 1807 til 1814.

Skrevet i August Maaned 1814 af

Dronning Marie Sophie Frederikke.

Imellem afdøde Etatsraad Gierlews*) efterladte Papirer fandtes i Afskrift en paa Fransk skreven lille Memoire under Titlen „Exposé de la situation politique du Danemarck depuis l'année 1807 jusqu'à 1814, écrit au mois d'Août 1814 par S. M. la Reine, authentique", og derunder „C'est S. M. le Roi qui a fourni les dates", undertegnet Rosenkrantz**). Memoiren er, saavidt vides, ikke forhen trykt***), ialtfald ikke i Oversættelse, og

*) F. 1774, død som Generalconsul i Norge 1845.

**) Niels Rosenkrantz, Statsminister.

***) I »Danske Samlinger for Historie, Topographi, Personal- og Literaturhistorie« II Bind, Kjøbenhavn 1866—67, findes den franske Text aftrykt efter to næsten aldeles eenslydende Afskrifter, af hvilke den ene nu tilhører det store kongelige Bibliothek. Den Afskrift, efter hvilken ovenstaaende Oversættelse er udarbeidet, tilhører en Privatmand, som velvillig har overladt Redactionen den til Afbenyttelse. Uovereensstemmelserne mellem denne Copi og den, som Hr. Chr. Bruun har aftrykt i „Danske Samlinger", ere aldeles uvæsentlige og indskrænke sig saagodtsom udelukkende til let forklarlige Correcturfeil. Memoiren skal være oplæst i det første Statsraadsmøde, i hvilket Hendes Majestæt førte Forsædet, medens Kong Frederik VI var i Wien i Anledning af Congressen. Jfr. Historisk Tidsskrift, tredie Række, VI. B. III. Hefte, Pag. 514. Red.

den indeholder heller intet Nyt af større Betydning, men Behandlingsmaaden af Stoffet er ikke uden Interesse, enkelte Vink til en bedre Forstaaelse af Forholdet imellem Danmark og dets Fjender ere givne, og om man end lettelig seer, at den høie Forfatterinde just ikke stiller sig paa noget aldeles upartisk Standpunkt i Skildringen af Begivenhederne, faaer man dog et Indtryk af, at det er Sandhed, hun fortæller. Skjøndt det her kun er bestemte historiske Kjendsgjerninger, som fremstilles, skinner dog den ophøiede Forfatterindes varme Følelser for hendes Gemal og hans Land og hendes Sorg over alle de dem tilføiede Forurettelser og Krænkelser igjennem paa mange Steder; vi haabe derfor, at Læserne af „Hist. Archiv" ikke uden Interesse ville modtage en Oversættelse af det gamle Manuscript.

Fra Aaret 1720 havde Danmark, med Undtagelse af et Par korte Afbrydelser, nydt Fredens Velsignelser indtil 1807; men Freden i Tilsit gjorde Ende paa denne Lykke, og fra dette Tidspunkt var Landets hele Existens kun en Kamp mod dets Undergang; thi umiddelbart efter denne Fredslutning fordrede den storbritanniske Regering paa en bydende Maade af Danmark, at det skulde give Afkald paa det Neutralitetssystem, som ene havde bevaret Riget fra de Ulykker, der rystede hele det øvrige Europa. En Englænder, Mr. Jackson, blev sendt til Danmark i dette Øiemed. Han førte Underhandlinger med Kronprindsen, der af politiske Grunde opholdt sig i Kiel, og havde tyve Tusinde Mand danske Tropper liggende i Garnison i Holsteen for at opretholde den neutrale Stilling, som man med Rette betragtede som Rigets eneste Frelse. Det var overdraget den engelske Afsending at foreslaae Kronprindsen en Alliance med Storbritannien og sam-

tidig fordre for det Første Udleveringen af den danske Flaade og for det Andet Ret for den engelske Regjering til at besætte Sjælland med Tropper under den Krig, der førtes imellem Frankrig og England. „Det var“, forsikkrede den engelske Afsending, „meget vigtigt for hans Regjering at sikkre sig Danmark i det Øieblik, den russiske Keiser opgav Alliancen med Storbritannien for at indgaae Forbund med Frankrig, og i det Tilfælde, at den danske Regjering afslog at alliere sig med England paa de fremsatte Betingelser, vilde der blive erklæret Krig“. Alle Kronprindsens Forestillinger vare forgjæves; man maatte strax vælge et af to Alternativer: enten at overgive Flaaden i Englands Hænder og modtage Indqvartering af engelske Tropper paa Sjælland, eller Krig. Man foregav at vide i England, at den danske Flaade, for at tjene Frankrigs Interesser imod England, var bleven tilsikkret Napoleon af Keiser Alexander ved en hemmelig Artikel i Tilsiter-Fredstractaten; var dette virkelig Tilfældet, da var den danske Kronprinds fuldstændig uvidende derom. Man paastod endogsaa, at alle Orlogsskibene af den anførte Grund vare fuldt udrustede; men i Virkeligheden var paa denne Tid kun et eneste Linieskib parat til at stikke i Søen, og det var for at overføre Keiser Alexanders Søster til Rusland. Denne Dame havde nemlig opholdt sig ti Maaneder i Slesvig, da hendes Svigerfader, Hertugen af Sachsen-Weimars Lande vare erobrede og besatte af Franskmændene. Paa de engelske Allianceforslag kunde Kronprindsen aldeles ikke indlade sig, og hans Hovedgrunde hertil vare deels Franskmændenes Nærhed — disse vare i Besiddelse af Hamborg og Lybek — deels den Omstændighed, at Rusland, Danmarks gamle Allierede, nylig havde afsluttet en Alliance med Frankrig. Kronprindsen saae sig derfor tvungen til reent ud at afslaae

Englands Forslag, og Følgen af dette Afslag var en Krig med en Magt, der hidtil var bleven betragtet som Danmarks naturlige Forbundsfælle. Denne uundgaaelige Krig tvang Kronprindsen til at søge et Forbund med Frankrig bragt i Stand, et Forbund, der var saa meget mere nødvendigt, som man maatte drage største Delen af Tropperne fra Halvøen og overføre dem til Sjælland, hvorved altsaa en stor Deel af Riget lagdes blot. Medens den engelske Afsending endnu befandt sig i Kiel, nærmede allerede den engelshe Flaade sig Sjælland, hvis Indbyggere mindst tænkte paa Fjendtligheder fra engelsk Side og tilbød dem Gjæstevenskab, der snart skulde udslynge Død og Ødelæggelse over den lykkelige og fredelige Ø. Den engelske Afsending begav sig efter sine Underhandlinger med Kronprindsen hurtigt til Sjælland, og snart modtog den engelske Flaade det Signal, der forvandlede den fra tvetydig Ven til aabenbar Fjende. Sjællands Skjæbne og Kjøbenhavns Ulykker ere for bekjendte til her at skulle omtales udførligt. Kronprindsen gjorde Alt, hvad der stod i hans Magt for at komme den engelske Afsending i Forkjøbet; han naaede virkelig ogsaa sin Hensigt og søgte i den korte Tid inden Englændernes Ankomst at opmuntre Indbyggerne med det sikkre Løfte, snart at være tilbage med Hæren. Han førte sin kongelige Fader bort fra Sjælland og gjorde Alt for at holde det Løfte, han havde givet i Kjøbenhavn; men Forsynet vilde det anderledes, og Kronprindsen maatte samtidig høre de to smertelige Beretninger om Flaadens Ran og om Hovedstadens Overgivelse i engelsk Vold. Efter denne skjændige Tildragelse lod Keiseren af Rusland i alle offentlige Blade bekjendtgjøre, at han havde erklæret England Krig, en Krig, som han vilde fortsætte, indtil Danmark havde faaet sin Flaade tilbage eller en klækkelig Skadeserstatning af Storbritannien.

Det var bestemt i den Forbundstractat, der i Septbr. 1807 var afsluttet med Napoleon i Fontainebleau, at et fransk Troppecorps skulde staae til den danske Konges Raadighed, dog saaledes, at det ikke betraadte de danske Stater uden forudgaaet Opfordring, og som Følge heraf kom det kun an paa den danske Regjering, om den efter Omstændighederne vilde tilkalde fransk Hjælp eller ei. Da den russiske Keiser i Aaret 1808 havde erklæret Sverige Krig, ønskede han, at det franske Armeecorps, der stod under Prindsen af Ponte-Corvos Overbefaling, skulde anvendes imod Sverige, og fik den danske Regering, der ikke kunde afslaae hans Opfordring, til at lade denne Armee have fri Marsch gjennem de danske Stater og til selv at erklære Sverige Krig. Dette Indfald i Sverige fandt imidlertid ikke Sted, og andre Begivenheder fjernede snart den franske Hær fra Danmark; dog blev en Deel franske Tropper liggende i Hamborg og i Lybek. Under disse Begivenheder døde Kongen af Danmark, Christian VII, den trettende Marts 1808 i Rendsborg, og Kronprindsen besteg sine Fædres Throne som Frederik VI. Hans Overtagelse af Regeringen under saa overordentlig truende Forhold har indtil dette Øieblik kun været et altfor sandt Varsel for de Ulykker og de Tab, han har lidt i den Tid, han har siddet paa Thronen; Gud give ham i Fremtiden lykkeligere Dage!

Den Krig, Danmark havde begyndt med Sverige, endte det følgende Aar; en Revolution berøvede Gustav IV den svenske Krone og gav den til hans Onkel, og kort efter sluttedes Fred saavel med Rusland og Danmark som med Frankrig. Den første af disse Magter beholdt sin Erobring, Finland, som indlemmedes i Rusland. Prinds Christian August af Holsteen-Augustenborg, der var commanderende General i Norge, blev

valgt til Thronfølger i Sverige; ved hans Død, der indtraf 1810, traadte Prindsen af Ponte-Corvo i hans Sted.

Aaret 1811 bebudede et Brud imellem Frankrig og Rusland, en Begivenhed, der truede Danmark med nye Ulykker. Kongen bevarede imidlertid Freden i sine Stater og undgik at blande sig i den store Kamp, hvori næsten hele det øvrige Europa var indviklet, og som begyndte i Løbet af Aaret 1812. Naar undtages England, med hvilken Stat Rusland havde indgaaet et nøie Forbund, Sverige, som Keiser Alexander ved en hemmelig Tractat af Marts 1812 havde tilsikkret Norge i Skadeserstatning for Finland, og Sicilien, der var besat af engelske Tropper, erklærede alle europæiske Magter sig for Frankrig og stillede Soldater imod Rusland. Napoleon affordrede Kongen af Danmark istedetfor Tropper det Løfte, at ti Tusinde Mand skulde staae beredte til i visse Tilfælde at understøtte Frankrigs Sag; men det blev herved; de ti Tusinde Mand kom aldrig længere end paa Papiret.

Hvormeget de store Begivenheder i Rusland have forandret Europas Udseende, vide Alle; her er kun Talen om Danmarks Stilling, der er meget lidt bekjendt og kun bedømt efter ufuldstændige og ingenlunde upartiske Beretninger. Det synes, som om Keiser Alexander ved at slutte Fred og Alliance med England, havde tabt den Interesse, som han syntes at have for Danmark i Anledning af Flaadens Ran; i det Mindste har Kongen Intet hørt om, at der var Tale om ham i den nye Forbundstractat. Man lod ham blot i November Maaned 1812 vide, at han kunde indtræde i Forbundet, dersom han forud vilde afstaae Norge til Sverige; herfor skulde han da modtage en passende Skadeserstatning ligesom ogsaa for Flaaden. Samtidig meldtes der ham, at Keiser Alexander havde lovet Sverige tredive Tusinde Mand som Hjælpetropper til

Norges Erobring, dersom Kongen af Danmark ikke godvillig vilde afstaae dette Land. Da Kongen paa ingen Maade kunde indlade sig paa Sligt, afbrød han Underhandlingerne med Rusland. Imidlertid maatte Napoleon trække sig tilbage fra Hjertet af Rusland, og hans Hær blev fuldstændig ødelagt. Hans Allierede, som mere eller mindre lede under det franske Herredømme og havde mistet deres Tropper ved Ødelæggelsen af Storarmeen, benyttede sig hurtigt af den første givne Leilighed til at afryste Aaget. Preussen var den første Stat af Napoleons Allierede, der erklærede sig imod ham, og Mecklenborg fulgte snart Exemplet. Kongen af Danmark, der aldrig havde lidt under det Aag, under hvilket de andre Souverainer havde sukket, og som heller ikke havde stillet Tropper til Napoleons Raadighed, troede dog, at Øieblikket var kommet til at frigjøre sig fra Forbundet med Frankrig, og han forkyndte som Følge heraf i Januar 1813 Napoleon, at hans Staters Interesse fordrede en Tilnærmelse til Storbritannien, og at især-deleshed Norges Frelse gjorde ham dette til Lov. Napoleon syntes selv at indsee Nødvendigheden for Danmark af at slutte Fred med England og svarede Kongen saaledes, at denne modtog et grundet Haab om, at Danmark, der allerede var betydelig forgjældet paa Grund af Krigen, som nu havde varet i halvsjette Aar, var nærved at opnaae en gunstig Fred med sin naturlige Forbundsfælle, uden at have noget at frygte fra Frankrigs Side; den danske Konge havde saameget mere Grund til at smigre sig med dette Haab, som han ikke formodede at have andre Magter til Fjender, og han tog derfor ikke i Betænkning at aabne Underhandlinger med den engelske Regjering, af hvilke han ventede sig det heldigste Udfald. Dette var i de første Maaneder af 1813; men Kongen befandt sig

endnu desværre meget langt fra Opfyldelsen af sine billige Ønsker. Afstaaelsen af Norge, som Storbritannien allerede i Juli 1812 ved en hemmelig Artikel havde tilstaaet og bifaldet, og som formelt blev garanteret Sverige i Åbo ved en Tractat, der blev afsluttet under en personlig Sammenkomst mellem Keiseren af Rusland og den svenske Kronprinds og undertegnet den følgende 30te August, gjorde en sørgelig Ende paa alle Kongen af Danmarks Forhaabninger. I Kraft af denne Tractat fordrede den svenske Regering høit og lydeligt i Begyndelsen af 1813 af den danske Konge, at han skulde afstaae Norge imod en passende Skadeserstatning, og i samme Øiemed sendte Keiser Alexander i Marts Maaned Fyrst Dolgorucki til Kjøbenhavn. Keiseren gik frem med en saadan Snildhed, at der f. Ex. i hans Brev til Kongen slet ikke var Tale om det egentlige Øiemed med Fyrstens Sendelse; Brevet indeholdt kun almindelige Forsikkringer om Keiserens uskrømtede Venskab og Hengivenhed for Danmark, medens Fyrst Dolgorucki selv beroligede Kong Frederik med Hensyn til hans Tvivl om Oprigtigheden af Keiserens Følelser, bad ham om endelig at glemme Fortiden, og idet han opfordrede ham til at stille et Troppecorps mod Napoleon til de allierede Magters Raadighed, gav han ham Haab om, at der aldeles ikke vilde være Tale om Norge, hvis han gik ind herpaa. En Overeenskomst, hvorefter Kongen lovede at yde de Allierede tyve Tusinde Mand, hvoraf de ti Tusinde skulde marschere strax, de andre ti Tusinde staae i Reserve, blev ogsaa virkelig afsluttet med Dolgorucki; men det viste sig altfor snart, kun faa Uger efter, og endnu medens Fyrsten opholdt sig i Kjøbenhavn, at den svenske Regering var sikker i sin Sag med Hensyn til Afstaaelsen. Kongen af Sverige kaldte nemlig sin Repræsentant ved det danske Hof tilbage og erklærede

ikke at ville staae i Forbindelse med dette, naar den danske Regjering ikke godvillig samtykkede i at afstaae Norge. Paa samme Tid kom endelig Svaret fra London, og man erfarede deraf, at Veien til Underhandlinger med den engelske Regjering gik igjennem Sverige; man skulde henvende sig til den engelske Minister i Stockholm, som havde modtaget Instructioner med Hensyn til Underhandlingerne med Danmark. Kongen saae med Smerte, at denne Vei var umulig for ham at gaae, dersom han ikke først og fremmest vilde give Afkald paa Norge, og denne var den eneste Betingelse, han paa ingen Maade kunde underkaste sig. Han gjorde endnu et Forsøg paa at komme overeens med Storbritannien og skikkede Grev Joachim Bernstorff til London med det Hverv at mægle Fred paa enhver Betingelse, Norges Afstaaelse undtagen; men Gesandten blev koldt modtagen, man hørte ham næppe, betydede ham, at dersom hans Konge ønskede Fred, maatte han give Slip paa Norge, og gjentog, at den engelske Minister i Stockholm havde modtaget Instructioner i denne Retning; til ham maatte den danske Regjering henvende sig.

Paa samme Tid (Marts 1813) afsluttedes en Forbundstractat mellem England og Sverige. Den svenske Regjering blev urolig over Fyrst Dolgoruckis Ophold i Kjøbenhavn, og i Mai blev han kaldet tilbage af Keiser Alexander, der var misfornøiet med hans Underhandlinger med Danmark. Kort før Fyrstens Ankomst til Danmark var Grev Carl Moltke sendt som dansk Afsending til den russiske Keiser, der just stod i Begreb med at reise til Dresden. Han havde faaet de samme Instructioner af Kongen som senere Grev Bernstorff, men man laante ham lige saa lidt Øre: „Norge eller Krig“ hed det overalt først som sidst.

Samtidig med Fyrst Dolgoruckis Ankomst til Kjø-

benhavn kom Oberst i russisk Tjeneste, senere General, Tettenborn, til Hamborg kort efter Franskmændenes Afmarsch og besatte denne By med sine Tropper. Den danske Hær fik Befaling til at forene sig med Tettenborns Armeecorps for at forhindre Franskmændenes Tilbagekomst, og virkelig kom det ogsaa flere Gange til smaae Skjærmydsler, da de Franske efter General Vandammes Ordre atter vilde drage over Elben ind i Hamborg. Imedens saaledes danske Soldater udgjøde deres Blod for de Allierede, var det ikke muligt for deres Konge at opnaae blot saameget som en Vaabenstilstand med England, og Grev Bernstorff vendte med uforrettet Sag tilbage. I det Øieblik, da de politiske Forviklinger under Fyrst Dolgoruckis Ophold syntes at være ifærd med at løses, og da Haabet om at kunne beholde Norge, derved, at et Troppecorps stilledes til de Allieredes Raadighed, begyndte at sætte sig fast hos Kongen, modtog han et Brev fra sin Svoger, Prindsen af Hessen, commanderende General i Norge, hvori denne skrev, at han havde erfaret, at Kongen havde forenet sig med de Allierede og var i Færd med at yde dem activ Hjælp; hvis disse Efterretninger vare sande, troede Prindsen, at hans Tjeneste ikke for Øieblikket behøvedes i Norge, et Land, til hvilket han iøvrigt var knyttet som til sit Fædreland, og han udbad sig derfor af Kongen Tilladelse til at maatte commandere de Tropper, der vare bestemte for de Allierede. Kongen gav strax denne Tilladelse, afsendte Ordre til sin Svoger om at komme saa hurtigt som mulig for at sætte sig i Spidsen for Hjælpetropperne og udnævnte Prinds Christian af Danmark, der ivrigt ønskede dette, til Generalgouverneur over Norge. Just da de to Prindser stode i Begreb med at indtræde i deres nye Stillinger, ja Prinds Christian alt havde forladt Kjøbenhavn, kom Grev Bernstorff tilbage fra

London og berøvede Kongen ethvert Haab om nogen mindelig Overeenskomst. Resultatet af alle den danske Regjerings indtrængende Forestillinger i England var den uigjenkaldelige Kjendelse, at Norge skulde afstaaes til Sverige, og de derværende Tropper, som efter Kongens Mening skulde afgives til de Allieredes Raadighed, stilles under den svenske Kronprindses Commando. Dette Svar nødsagede Kongen til at ophøre med at gjøre flere Forsøg ved de allierede Hoffer; han havde nu Nok at gjøre med at forsvare sig mod deres Overgreb. I en Fortvivlelse, som ingen Pen formaaer at udtrykke, men som uden Tvivl enhver ædel og følsom Sjæl vil forstaae, blev han tvungen til at kuldkaste alle de Planer, han havde lagt i de sidste tre Maaneder. Han maatte erklære Tettenborn og Indbyggerne i Hamborg, at de meest tvingende Omstændigheder nødte ham til at forandre Tactik, at han ikke længere kunde yde dem Hjælp, der truede ham fra alle Sider, og at han af Omsorg for sit Land maatte trække sine Tropper tilbag. Hans Hærs Forening med General Tettenborn, uagtet hverken denne eller nogensomhelst Anden vilde staae Kongen af Danmark inde for, at Svenskerne, der rykkede mod hans Riges Grændser, vilde undlade at angribe ham —, de smaae Skjærmydsler med Franskmændene, hvori de Danske, som allerede fortalt, flere Gange havde deeltaget, Fyrst Dolgoruckis Sendelse til og hans Ophold i Kjøbenhavn: alt dette maatte nødvendig hidføre et Brud med Frankrig, et Brud, der i dette Øieblik, da Freden med England syntes længere borte end nogensinde, og da Ruslands og Sveriges Planer viste sig saa lidet gunstige mod Danmark som vel muligt, var umuligt at bære. Hvad skulde Kongen gjøre? Til hvem skulde han vende sig? Franskmændene syntes trods deres Tilbagetog og alle deres Tab i

Rusland at hæve sig igjen efter deres Fald. Østerrig, hele Tydskland med Undtagelse af Preussen og Mecklenborg, Holland og Italien syntes endnu at være paa Frankrigs Parti, og kun en ny Alliance med dette Rige kunde frelse Danmark fra fuldstændig Undergang. Efter forgjæves at have gjort Alt, hvad der stod i hans Magt for at fornye det gamle, i Aaret 1807 brudte, Forbund med Storbritannien, efter at have anstrengt sig over Evne for at bevare den bestaaende Alliance med Rusland, saae den danske Konge sig nødsaget til paany at tye til Napoleon, og Hr. Kaas afsendtes til Paris som befuldmægtiget overordentlig Afsending. Imidlertid fandt Hamborgs Overgivelse Sted; Marschal Davoust drog derind i Spidsen for en fransk Hær, men i Forveien havde den danske Konge baade hos Davoust og selv hos Napoleon gjennem Kaas ansøgt om, at denne By og dens Indbyggere ikke maatte blive behandlede efter Marschallens Trusler. For at frelse Byen fra at blive erobret med Storm havde Kongen afsluttet en Overeenskomst med General Tettenborn, der trak sine Tropper tilbage og veg Pladsen for de Danske, som i Overeensstemmelse med den afsluttede Convention aabnede Stadens Porte for den franske Hær. Det vil maaskee ikke være paa urette Sted her at fortælle, at da Kongen underhandlede med de Allierede, tilbød han med sine Tropper ene at ville forsvare baade Hamborg og Lybek imod Franskmændene; men da dette blev afslaaet, saavel som en forlangt Garanti for hans Staters Integritet, erklærede han, at han endog vilde give Afkald paa denne Garanti, naar blot hans Tropper maatte forsvare de tvende Byer, hvilket da kunde betragtes som Garanti. Men heller ikke dette blev ham tilstaaet; man afslog ham Alt lige indtil hans tjenstvillige Tilbud!

Hr. Kaas blev vel modtagen af Napoleon, som han traf i Dresden, og Forbundet imellem Frankrig og Danmark kom atter i Stand. Medens Underhandlingerne i Dresden stode paa, ankom til Kjøbenhavn en engelsk Parlamentair, som medbragte Breve fra den engelske Afsending i Stockholm, Mr. Thornton, og fra den svenske Statsminister, Baron Wetterstedt, daterede fra det engelske Orlogsskib, som under Admiral Hopes Commando befandt sig i Kjøgebugt. Ogsaa den russiske General Suchtelen var ombord i det engelske Skib, og Brevene indeholdt Meddelelse om, at saavel han som Mr. Thornton og Baron Wetterstedt havde Fuldmagt fra deres respective Regeringer til at indlede Underhandlinger med Danmark. Deres Betingelser vare følgende: „For at lægge sin Uegennyttighed for Dagen, erklærede Kongen af Sverige, at han vilde lade sig nøie med Throndhjems Stift og de tilgrændsende Egne indtil den russiske Grændse. Den danske Konge skulde stille fem og tyve Tusinde Mand til de imod Frankrige allierede Magters Raadighed, og disse Tropper skulde staae under den svenske Kronprindses Commando.“ Paa Basis af disse Betingelser tilbød den engelske Afsending at ville underhandle om Fred med Danmark, men bemærkede imidlertid, „at førend den danske Hær var stillet under Kronprindsen af Sveriges Overbefaling, kunde der ikke være Tale om nogen Vaabenstilstand med Storbritannien“, og tilføiede, „at de danske Colonier ved Fredsslutningen vilde blive givne tilbage; dog maatte man give Afkald paa Øen Helgoland og opgive Haabet om nogen Erstatning for Flaaden.“ Disse Betingelser forekom naturligviis Kongen af Danmark ligesaa uantagelige, som de utvivlsomt forekom Enhver af hans Undersaatter, thi endnu boede i de sande fædrelandssindede Danskes Bryst det Haab og den Forvisning, at ikke hele

Europa vilde forene sig for at tilintetgjøre deres Fædreland. Man havde Ret til at betragte Norge som en væsentlig Bestanddeel af dette Fædreland, og at afstaae Trondhjems Stift vilde i Grunden være det Samme som at give Slip paa hele Norge. Hvad den anden fremsatte Fredsbetingelse, at stille de danske Tropper under Kronprindsen af Sveriges Commando, angik, da lød den forsaavidt temmelig ironisk, som man i det Øieblik, man overgav den Mand, der, om han vilde, kunde erobre hele Norge, et saa betydeligt Troppecorps, i Virkeligheden overgav Danmark og følgelig det hele Monarki i hans Magt. Man afslog altsaa disse Betingelser, og ingen Dansk, der føler varmt for sit Fædreland, vil kunne laste Kongen derfor. En ny Forbundstractat imellem Kongen af Danmark og Napoleon blev afsluttet i Kjøbenhavn, og ti Tusinde Mand stilledes til de Franskes Keisers Raadighed. Prinds Frederik af Hessen, der efter sit Ønske var kaldt tilbage fra Norge for at commandere disse Tropper, blev stillet i Spidsen for dem, og da Vaabenstilstanden imellem de krigførende Magter var udløben i August Maaned, sluttede Hjælpecorpset sig til Marschal Davoust's Armee og rykkede ind i Mecklenborg. Kort efter erklærede Kongen af Danmark, ifølge en Artikel i Forbundstractaten med Frankrige, Sverige, Rusland og Preussen Krig. Ved at stille sig paa Ruslands Side havde Østerrig sluttet sig til de mod Napoleon allierede Magter, Baiern fulgte hurtig Østerrigs Exempel, og trods Franskmændenes seirrige Udgang af det blodige Slag ved Dresden vendte Lykken deres Keiser Ryggen. Ved Leipzig afgjorde hele Tydskland sin gamle Gjæld til Napoleon paa den meest eftertrykkelige Maade. Hans Fald havde for Danmark den ulykkelige Følge, at dets Fjender derved fik fuldstændig frie Hænder til at skalte og valte med det efter deres Forgodtbefindende, og at

dets Konge, han, der lige fra sin første Ungdom ikke havde levet og arbeidet for Andet end at skabe Lykke for sine Undersaatter, han, der aldrig havde tænkt paa at erhverve saa meget som en Fodsbred Land af, hvad der tilhørte nogen Anden, han, hvis Stater altid havde staaet aabne som et Tilflugtssted for enhver Flygtning, af hvad Stand eller Mening han saa var, — nu saae sig bragt dertil, at hans Land, hvad Øieblik det skulde være, kunde overfløies og ødelægges af fjendtlige Armeer, uden at han kunde kjøbe det Fred for nogen anden Priis end ved at offre den største Deel af det, offre Norge, der i lang Tid var bleven eftertragtet af Sverige, overgivet af Rusland. Marschal Davoust's Hær, der allerede var betydelig svækket, fordi Napoleon stadig havde trukket Forstærkninger fra den, saae sig ved Begivenhedernes Gang ligesom det danske Armeecorps nødsaget til at gaae tilbage til Hertugdømmet Lauenborg, hvorfra Marschallen kastede sig ind i Hamborg. Prindsen af Hessen var netop da kommet til Lybek med sit Troppecorps og erfarede ikke Marschallens Tilbagetog, førend dette allerede havde fundet Sted. Allerede i nogen Tid havde Prindsen forlangt flere Tropper for at kunne dække Holsteens Grændser. Kongen gav virkelig ogsaa Befaling til deres Afmarsch, men uheldigviis forsinkede et fuldstændigt Vindstille, en Sjeldenhed i November Maaned, betydeligt deres Ankomst til Holsteen, og de kom først dertil i Begyndelsen af December Maaned, tidsnok for at være Vidne til deres brave Vaabenbrødres Tilbagetog efter en heldig Træfning ved Sehestedt, to Miil fra Rendsborg, hvor de Danske havde gjort otte Hundrede Fanger. Paa samme Tid, i Slutningen af November, ankom til Kjøbenhavn en østerrigsk Officeer, Grev Bombelles, der medbragte et Brev fra Fyrst Metternich til Statsminister

Niels Rosenkrantz. Fyrsten bad heri Statsministeren om at være fuldstændig overbeviist om hans Souverains, Keiserens, gode Hensigter ligeoverfor den danske Konge, og han bad ham tillige om at nære fuld Tillid til Overbringeren af Brevet. Grev Bombelles foreslog da paa sin Regjerings Vegne Rosenkrantz at overtale Kongen til at give sit Samtykke til Afstaaelsen af Trondhjems Stift til Sverige mod en passende Godtgjørelse og meldte endvidere, at Keiseren af Østerrig gjerne vilde optræde som Mægler mellem den danske Konge paa den ene og de allierede Magter paa den anden Side. Skjøndt Kongen nærede nogen Betænkelighed ved at gaae ind herpaa, underkastede han sig dog den østerrigske Keisers Forslag efter selv at have havt en Samtale med Grev Bombelles. Efter at Kongen havde givet sit Ord paa at ville afstaae Trondhjems Stift og skrevet til Keiseren, i hvis Hænder han nu frit overgav sig og sit Land, afsendte den østerrigske Minister i Kjøbenhavn, Grev Lützau, en Coureer med dette Budskab til Keiseren og en anden med et Brev fra Grev Bombelles til Grev Walmoden, der commanderede de allierede Tropper, og om hvem man vidste, at han endnu ikke havde forenet sig med Kronprindsen af Sverige. I dette sidste Brev stod, at Kongen af Danmark med ligesaa megen Tillid som Beredvillighed havde givet sig ind under den østerrigske Keisers Mægling, at han vilde gjøre Sit for at bringe Fred tilveie imellem Danmark og de Allierede, og at Greven i Overeensstemmelse hermed bragte en Vaabenstilstand imellem de krigførende Parter i Forslag. For det Tilfælde, at Tropperne allerede vare marscherede ind i Holsteen, bad Grev Bombelles den commanderende General om at trække sig tilbage, for at ikke Underhandlingerne skulde blive opholdte. Coureren ankom med disse Breve til Slesvig den ellevte December, Dagen efter

Træfningen ved Sehestedt, i det Øieblik, da Fjenderne fra alle Kanter marscherede imod denne By, der var ude af Stand til at forsvare sig; Glæden over de gode Efterretninger var stor, og Haabet luede op hos Alle; imidlertid erklærede General Walmoden, til hvem han derpaa begav sig, og som befandt sig tæt ved Rendsborg, at han ikke kunde indlade sig paa at underhandle om nogen Vaabenstilstand, eftersom han stod under den svenske Kronprinds's Overbefaling. Coureren begav sig da strax til denne, der var i Neumünster, og efter megen Talen frem og tilbage afsluttedes der en Vaabenstilstand paa tre Uger med Prindsen af Hessen. Da Kongen havde faaet Underretning om, hvad der var foregaaet i Holsteen, afsendte han Hr. Bourcke til Kiel for at underhandle om Fred med Kronprindsen af Sverige; Grev Bombelles ledsagede Bourcke; men Resultatet af Underhandlingerne blev, at der ikke kunde være Tale om nogen endelig Fredsslutning, før man beqvemmede sig til at give Afkald paa hele Norge. Næsten i Fortvivlelse over dette Svar, men endnu i Tillid til Østerriges Mægling, opsatte Kongen saa længe som mulig at give sit Samtykke til denne sørgelige Fredsbetingelse. Imidlertid var Vaabenstilstanden ved at udløbe, og Kronprindsen af Sverige truede Jylland; Kongen tog da den Beslutning med en Deel af sine Tropper selv at begive sig til Fyen. Han forlod Hovedstaden den tredie Januar, og da Vaabenstilstanden var udløben den femte, satte Fjenden sig i Bevægelse imod Jylland. Kort efter sin Ankomst til Fyen modtog Kongen et Svar fra den østerrigske Keiser, som den Coureer, der var afreist fra Kjøbenhavn i December, bragte med sig tilbage, og som udslukte den sidste Gnist af Haab hos Kongen om at kunne bevare Norge fra at gaae over i svenske Hænder. Brevet var affattet i meget forekommende Udtryk, men Keiseren erklærede, „at

han for Øieblikket intet Andet kunde gjøre for Kongen af Danmark end raade ham til for enhver Pris at forlige sig med de allierede Magter, hvis Tropper havde besat en stor Deel af Danmark, og at det var raadeligst, at Kongen, da Afstaaelsen af Norge var opstillet som den første Betingelse for en Overeenskomst, gav efter herfor, dersom han ikke vilde udsætte sig for fuldstændig at blive ødelagt.“ Dette var Indholdet af det Svar, af hvilket den danske Konge havde ventet sig saa Meget. Paa samme Tid modtog han fra Bourcke sikkre Efterretninger om, at General Schuvaloff ventedes snart at ville indtræffe hos Kronprindsen af Sverige, der da opholdt sig i Kiel, og at denne General paa Keiser Alexanders Vegne skulde foreslaae Kronprindsen at holde Hertugdømmerne besat, indtil en Rømning af Fæstningerne i Norge havde fundet Sted. Den engelske Minister, Mr. Thornton, havde endvidere i Kiel erklæret Bourcke, at han fra sin Regjering havde faaet det Hverv at melde, at dersom ikke Afstaaelsen af Norge snarest mulig gik for sig, vilde en engelsk Flaade til Foraaret bemægtige sig Sjælland og gjøre Ende paa det danske Monarki, som ikke stod til at redde, uden at dets Regjering gik ind paa den tidtnævnte Betingelse, og at alle Europas Stormagter havde garanteret Sverige Besiddelsen af Norge. Ved disse Efterretninger og ved Modtagelsen af Brevet fra den østerrigske Keiser blev det den danske Konge klart, at der kun var een Udvei, og det var at afstaae Norge, der i de sidste Aar væsentlig havde skyldt Danmark sin Existens; thi herfra vare store Ladninger Korn blevne sendte derop, uagtet dog kun de færreste vare komne til Bestemmelsesstedet, da de fjendtlige Skibe havde opbragt en stor Deel af Fartøierne. I dyb Fortvivlelse indsaae nu Kongen sin ulykkelige Stilling. Hele Europa fordrede af Danmark, at det skulde opgive Norge; hvorledes skulde

han alene kunne modsætte sig denne Fordring? Hvad der havde været Feighed saa længe, som der endnu var en Gnist af Haab tilbage, blev Nødvendighed nu, da Danmark befandt sig fuldstændig ene og forladt; Kongen maatte underskrive Fredstractaten paa de Vilkaar, hans Fjender fordrede — Pennen formaaer ikke at skildre de Følelser, med hvilke Kongen underskrev den.

Med denne Afstaaelsestractat, ved hvilken Kongen opoffrede sine helligste Rettigheder, ved hvilken en Forening, der havde varet i over fire Aarhundreder. sønderreves, vendte Bourcke tilbage til Kiel og overleverede den til den svenske Kronprinds. En Vaabenhvile fandt strax Sted, og der aabnedes nærmere Underhandlinger, hvis Resultat var Freden i Kiel imellem Danmark og Sverige; det lovedes i denne sidste Magts Navn, at den skulde anvende al sin Indflydelse for at bringe en Vaabenhvile istand mellem Danmark paa den ene og Rusland, Preussen og England paa den anden Side og saa snart som mulig mægle Fred. Kronprindsen af Sverige forpligtede sig paa samme Tid til at forskaffe Danmark en passende Skadeserstatning for Norge og tilføiede mundtlig, „at han ikke havde Mere at fordre af den danske Konge, og at det for Øieblikket var hans Opgave at underkaste sig Normændene.“ Dette gjentog han ved enhver given Leilighed og for mangfoldige forskjellige Personer.

Ifølge Fredstractaten i Kiel skulde den danske Konges Stater være rømmede uopholdelig efter Ratificationen, og virkelig forlod ogsaa de fremmede Tropper Landet; men den Armee, der stod under General Bennigsen, som holdt Hamborg indesluttet, og som af denne Grund havde besat en Deel af det danske Territorium, befinder sig endnu, i August Maaned, i Holsteen, omendskjøndt Hamborg, som Følge af

de store Forandringer, der ere foregaaede i Frankrige, ikke længer er i fransk Besiddelse. Med sin sædvanlige Loyalitet skyndte Kongen sig med at opfylde de Betingelser, man havde paanødt ham. Han erklærede Napoleon Krig og stillede et Corps Hjælpetropper paa tolv Tusinde Mand til de Allieredes Raadighed. Dette Corps skulde staae under den svenske Kronprindses Commando. Paa samme Tid opfyldte Kongen den tunge Betingelse at løse Normændene fra deres Troskabsed. Han udtalte for dem den haarde Nødvendighed, hvori han efter alle Europas Stormagters Villie befandt sig, at afstaae Norge til Sverige, og kaldte samtidig Prinds Christian tilbage. Kongen har gjort Alt, hvad hans Hjerte og hans Følelse har tilsagt ham, hvad hans Kjærlighed til hans Undersaatter og hans Bestræbelse for at skaffe dem den Fred, de saa haardt trængte til, har budt ham, og han har endelig gjort det i den Overbeviisning, at der efter de andre Magters Beslutning kun forelaa for ham Valget imellem enten at bringe et tungt Offer, imod hvilket han havde værget sig ligesaa længe, som en Skygge af Haab om Redning glimtede i hans Sjæl, eller at see sit Rige tilintetgjort og ødelagt. For at frelse det Hele maatte han opoffre en Deel. Imidlertid varer, trods det bragte Offer, trods Kongens loyale Fremgangsmaade og trods den svenske Kronprindses høit og lydelig udtalte Løfte, Krisen endnu. Ved at vægre sig ved at følge Kongens bestemt udtalte og ofte gjentagne Ordrer, ved ikke at ville høre hans meest indtrængende Forestillinger og ved endelig at lade sig udraabe til Konge i Norge bragte Prinds Christian Kongen i den største Forlegenhed. Prindsen havde fuldstændig vundet Normændenes Hjerter for sig; men Sagernes Stilling i Norge tjente til Paaskud for General Bennigsen og hans Armees forlængede Ophold i Holsteen; den er endnu Skyld i den

lange Opsættelse af Ratificationen af Fredstractaten med Rusland og Preussen, og den er endelig Grunden til, at England, der nu har sluttet Fred med Danmark, endnu ikke har givet Colonierne tilbage. Saaledes har indtil dette Øieblik de Offre, Kongen har bragt, ved at afstaae Norge og Helgoland, ved at give Afkald paa en Skadeserstatning for den røvede Flaade, kun skaffet ham en Fred af Navn med Sverige og England, uden nogensomhelst garanteret Fordeel, og en Vaabenstilstand med Preussen og Rusland. Hvad den danske Konge derimod angaaer, har han ligesaa nøiagtig som samvittighedsfuldt opfyldt, hvad man har forlangt af ham. Men hans Ulykkers Maal var endnu ikke fuldt, nei, man mistænkte ham endog for at være i Forstaaelse med Prinds Christian, og medens Normændene vare fortvivlede over, at deres Land gik over i deres gamle svorne Fjenders Hænder, medens de Danske for største Delen ikke kunde eller ikke vilde indsee Nødvendigheden af denne Afstaaelse og tydelig udtrykte deres Misfornøielse dermed, truede Europas Stormagter, som havde garanteret Sverige Besiddelsen af Norge, ophidsede af den svenske Kronprinds, Danmark og berøvede det de faa Fordele, som den saa dyrt kjøbte Fred i det Mindste burde have tilstaaet Landet, og endnu laante man ligesaa lidt Kongen Øre, som da han Aaret iforveien anraabte om Ruslands Venskab og om en Overeenskomst med England. Endelig sendte Ruslands og Østerriges Keisere ligesom ogsaa Kongen af Preussen og den engelske Regjering Afsendinge til Kjøbenhavn, for at de paa nært Hold kunde holde Øie med Kongen af Danmarks Handlinger og for derfra at begive sig til Norge for at overtale Prinds Christian til at forlade dette Land. Midt i det Uveir, der havde reist sig imod ham, og med den Sindsro, som alene en reen og skyldfri Samvittighed kan skabe, saae Kongen med Glæde

disse Herrer ankomme, som med deres egne Øine kunde overtyde sig om hans Opførsel. Af de Breve, han havde vexlet med Prinds Christian, viste han dem Copier, som han med en heldig Betænksomhed havde taget, og talte til dem med den største Aabenhjertighed om hele sin Stilling. Intet af det, der angik Belysningen af den Sag, hvorfor de vare sendte hid, blev skjult, det synes ogsaa, som om de bleve forvissede om Sandheden deraf, og det kan ikke være nogen Tvivl underkastet, at Rapporterne til deres respective Hoffer ere fuldstændig i Overeensstemmelse med de factiske Forhold. De have endelig begivet sig til Norge, hvor det er lykkedes dem at overtyde Prindsen om, at deres Regjeringer ere fuldkommen enige, hvad Forbindelsen mellem Norge og Sverige angaaer; de have faaet hans Samtykke til at give Afkald paa Kongetitelen og at forlade Norge paa visse Betingelser, om hvis Billighed de have overtydet sig; men Kronprindsen af Sverige har negtet at opfylde disse Betingelser. Sikker paa sine Allieredes Bistand staaer han i dette Øieblik beredt til at vinde Norge med væbnet Haand. Udfaldet af denne nye Krig og de Staters Skjæbne, som ville komme til at lide derunder, kan ingen Dødelig forudsee. Hvad der end maatte skee, ville Efterkommerne engang fælde Dom over Afstaaelsen af Norge; men den Almægtige, som gransker Nyrer og Hjerter, veed, at Kongen af Danmark er uskyldig i, hvad Folkene i Fremtiden kunne komme til at lide. Det er under den retfærdige Guds Dom, at Kongen indskyder sig overfor alle de Bagvaskelser, som siden 1807 ere blevne udspredte om ham; Gud give, at han endnu i dette Liv maa blive saa fuldstændig retfærdiggjort, som han fortjener.

Meddeelt af EDGAR SØDRING.

Den svenske Konge Erik XIV, hans Fængsling og Død*).

I.

Naar man undtager Stridighederne mellem Magnus Ladelaas's Sønner, der endte med Hertugerne Eriks og Valdemars Hungersdød og Kong Birgers Fordrivelse (1319), er der maaskee i Sveriges paa Begivenheder af enhver Art saa overordentlig rige Historie næppe noget andet mere tragisk Drama end det, Kong Erik XIV's sørgelige Skjæbne frembyder, og da overordentlig Ulykke ligesaavel som usædvanlig Lykke til enhver Tid har gjort Krav paa meer end almindelig Opmærksomked og Deeltagelse, er det intet Under, at den historiske Granskning, der unegtelig staaer paa et høiere Trin i Sverige end i Danmark, endog fortrinsviis har kastet sig over dette Drama, og at næppe nogen anden historisk Skildring af det svenske Publicum læses med den Deeltagelse, som Skildringen af Kong Eriks Fængsling og Død.

---

*) De vigtigste hertil benyttede Kilder ere: Geijer (Svenska Folkets Historia 2den D.), Ahlquist (Konung Erik XIV' Fängelse och Död), Celsius (Konung Erik XIV' Historia), Fryxell (Berättelser 3die D.) og Rancken (»Karin Månsdotters lefverne« i »Suomi« for 1849).

Erik den Fjortende.

Vi antage imidlertid, at ogsaa det danske Publicum vil have Interesse af en saadan Skildring, hvortil der desuden nu er saameget større Opfordring, som der fornylig er udkommet en svensk Bog (af Ahlquist), der bringer adskillige nye Oplysninger og Berigtigelser, endskjøndt den maaskee paa den anden Side tager vel meget Parti for Kong Johan III mod Erik XIV.

Gustav Wasa var, som bekjendt, første Gang gift med Cathrina af Sachsen-Lauenburg, hvis ældre Søster, Dorothea, var formælet med den daværende Kronprinds Christian (III) af Danmark. Det var et ulykkeligt Ægteskab, thi Prindsessen var lunefuld, tungsindig og egenraadig og forstod slet ikke at fatte Hengivenhed for den heftige Kong Gustav. Hun fødte ham imidlertid den 13de Decbr. 1533 Kl. 9 om Eftermiddagen hans ældste Søn, Prinds Erik. „Tre Døgn“, fortæller Fryxell, „udstod Moderen de største Lidelser. Den sidste Aften kom Kongens Livmedicus, der efter Tidens Skik ogsaa var Stjernetyder, for at spørge om hendes Tilstand. Da han i Forværelset fik at høre, at Forløsningen ikke var forbi, udbrød han: „Falder Alle paa Knæ og beder med mig, at den ikke maa skee i denne Time; thi paa Himlen er der saa svære og onde Tegn, at, hvis Barnet fødtes nu, saa blev det et Sorgens Barn for hele Sveriges Rige.“ — Men medens han endnu talte, fødtes Barnet, og dets Skrig hørtes ud fra Soveværelset — denne Gang gik Stjernetyderens Spaadom desværre altfor vel i Opfyldelse!“

Under Opvæxten gav den unge Prinds dog kun Anledning til de bedste Forhaabninger, idet han baade i legemlig og aandelig Henseende gjorde store Fremskridt og af Naturen var udrustet med mange Fortrin. Som Yngling overgik han næsten alle sine Jevnaldrende i de forskjellige da almindelige Legemsøvelser: Kapløb, Svømning, Dands, Boldspil, Turnering o. s. v., og

Ingen kunde tumle en Hest bedre end han. Og hvad Sjælens Uddannelse angik, saa er det, selv om der vistnok er noget Overdrevent i de mange Beretninger om hans Færdighed i Malerkunsten, Versekunsten og Musiken ialtfald sikkert, at han stod paa Toppunktet af sin Tids Dannelse. Isærdeleshed berømmedes han for den Lethed og Ziirlighed, hvormed han skrev det latinske Sprog, og for sine Kundskaber i Astrologi og Mathematik. Der findes endnu astrologiske Optegnelser, skrevne med Eriks egen Haand; men hans Samtid syntes just ikke om denne hans kjæreste Syssel-sættelse, og baade i Sverige og Danmark gik der underlige Rygter om hans „djævelske Trolddomskunst“. Saaledes hedder det i et Brev fra Hans Skougaard til Mogens Gyldenstjerne, dat. Flensborg den 13de October 1564: „Her er Tidinger, at der er en Munk i Frankrige, som havde tre Djevle fangen. Nu haver Kong Erik ladet handle med Munken, saa at han haver undt ham den ene Fanden. Den har han hos sig og holder hannem fangen i et Glas. Han siger hannem, hure tilganger allevegne. Gud give, det bekommer hannem, eftersom hans Handelsmand i Glasset er til.“ Om Eriks Kundskaber i Historie og om hans Færdighed i Rhetorik vidne hans endnu opbevarede Haandskrifter. At han sang godt og af og til endog componerede, paastaaes af Samtidige, som selv have hørt ham; hans Haandtegninger i Fængslet bevise ligeledes, at han ikke har savnet artistisk Uddannelse, og skjøndt de Psalmer, der tillægges ham, beviisligt have andre Forfattere, er det dog vist, at han stundom ikke uden Held formede sine Tanker paa Vers.

De Mænd, der bibragte Erik alle disse Kundskaber og Færdigheder, vare først den af Luther og Melanchton indsendte Georg Norrman, hvem Gustav Wasa siden benyttede i selve Regjeringsanliggenderne;

senere Franskmanden Dionysius Beurreus og den af Gustav aldrig ret yndede Præstesøn fra Sala, Göran Persson. Det var navnlig Beurreus, der fyldte hans Hoved med Astrologi og først gav ham den ulykkelige Idee at frie til Dronning Elisabeth af England; hvad Göran Persson angaaer, da var han vel en kundskabsrig og navnlig retskyndig Mand, men han var tillige en samvittighedsløs og herskesyg Person, der smigrede Eriks onde Instincter og siden, ved at lokke ham ind paa mange farlige Foretagender, gjorde hans Regjering forhadt.

Erik var ligesom sin Fader heftig og mistænksom, ligesom sin Moder lunefuld, vankelmodig og stundom melancholsk. Dertil var han vellystig og ødsel og afvexlende grusom og feig. Han var ikke saa høi som Gustav Wasa, men fuldkommen velskabt og nok saa smuk. „Skjønnere end han“, siger en samtidig dansk Skjald (Rasmus Glad), „var Ingen med Undtagelse af vor egen Konge“; han havde lyst Haar, hvælvede Øienbryn, store blaae Øine, en Ørnenæse, en smuktformet Mund, en fiin og frisk Hud, rødbrune Knebelsbarter og Skjæg, dette tvedeelt, tilspidset og et Qvarteer langt. Det bedste Portrait af ham er det, som nu opbevares i det svenske Rigsmusæum.

Eriks Moder døde tidligt, og Gustav Wasa ægtede kort efter en af Landets indfødte Adelsdamer, Margaretha Lejonhufvud, der var en Brud efter hans eget Sind, og som skjænkede ham ti Børn, fem Sønner og fem Døttre. Margaretha døde 1551, og Aaret efter ægtede Gustav, dog ikke uden stor Modstand fra Præsteskabets og megen Misfornøielse fra Befolkningens Side, hendes unge Søsterdatter Catharina Stenbock. Erik havde saaledes efter hinanden to Stifmødre, der vare af mindre høi Byrd end han selv, og ligesom det tør antages, at denne Omstændighed i høi Grad und-

drog ham det moderlige Opsyn og den moderlige Myndighed, saaledes ligger det paa Grund af Gustav Wasas mange Regjeringsforretninger nær at formode, at han kun i meget ringe Grad har draget Omsorg for Eriks moralske Opdragelse. Dette antydes ogsaa af flere Forfattere, medens det tillige almindeligt hedder, at Gustav Wasa overførte Misfornøielsen med Eriks Moder paa Sønnen og desuden fortrinsviis yndede og begunstigede sin ældste Søn med den elskede Margaretha, den senere Kong Johan III, skjøndt denne hverken i aandelig eller legemlig Henseende paa nogen Maade stod over, men tvertimod i de fleste Retninger langt under Broderen. — Erik mærkede snart dette Forhold, der forbittrede hans Sind baade mod Faderen og Broderen, og det lader sig næppe benegte, at Gustav Wasas Partiskhed for en stor Deel lagde Grunden til det Broderhad, der siden gjorde Erik til Tyran og Johan til Brodermorder.

Begge Brødrene bleve kaldte Hertuger, forinden de havde faaet Hertugdømmer; dog benævner Erik sig ogsaa allerede tidligt „udvalgt Konge“, stundom „Arvekonge“, og Gustav talte i Aaret 1554 endog om at lade ham krone, saa at Misfornøielsen med Erik dengang endnu ikke ret kan være kommen til Udbrud. Dette skete først senere, da Johan forlehnedes med hele Finland (1556), og Gustav for at dæmpe Eriks Misundelse herover maatte indrømme ham Øland, Kalmar og Kronobergs Slot med tilhørende Lehn (1557). Inden Erik tiltraadte dette Lehn, maatte han give sin forsigtige Fader en udførlig og edelig Forsikkring om, at han Intet vilde foretage sig imod denne; men alligevel tog han i sit eget Navn Troskabseden af Adelen i Lehnet, og Faderens Mistanke imod ham bestyrkedes derved saameget, at han fra denne Tid omgav sig med

en tydsk Livvagt, skjøndt han endnu skrev venligt til Sønnen og indhentede hans Raad i vigtige Sager.

Paa den Tid, da Erik skulde reise til sit Lehn, hændtes det, at han ved en eller anden Leg i Slotssalen i Stockholm gjorde et høit Spring, saa at han stødte Hovedet haardt mod en Lysekrone, og denne Begivenhed er i Almindelighed bleven sat i Forbindelse med hans senere Vanvid, idet man vil have bemærket, at han fra den Tid af stundom viste Tegn paa de Besynderligheder og den Aandsfraværelse, der siden skulde antage en saa blivende Charakteer. Sandsynligheden af denne Formening maae vi lade staae hen; men der behøves ialtfald ingen saadan Begivenhed for at forklare Eriks senere Vanvid, som ganske naturligt kan tilskrives Arv saavel fra Moderen som fra Faderen*), for ikke at tale om det letsindige og udsvævende Liv, hvortil han mere og mere hengav sig, og som vakte Forargelse trindt omkring i Riget. I Kalmar holdt Erik et prægtigt og lystigt Hof, omgiven af mange tildeels uværdige Personer, som skyndte sig med at indfinde sig hos den tilkommende Hersker, hvis Stolthed de smigrede, og hvis Bitterhed imod Faderen og Broderen de nærede. Det gik tilsidst saa vidt med Eriks Mistænksomhed, at han omgav sin Fader med Folk, der skulde udspionere alle dennes Ord og Foretagender. Paa denne Maade meddeeltes

---

*) Som bekjendt gik der det Sagn, at Sindssygdom var arvelig i Wasaætten, og vist er det, at Gustav Wasas Fader, Erik Johansson, var — om end ikke sindssvag — saa dog i høi Grad enfoldig, at Kong Eriks Broder Magnus blev sindsforvirret efter at have undertegnet sin Broders Dødsdom, at Eriks Søn Gustav omtales som »forvirret i Hovedet«, og at det ligeledes om Carl Franckelin, Søn af Eriks uægte Datter Constantia, findes antegnet, »at han ikke var ved sin fulde Forstand.«

der ham flere misbilligende Yttringer, som Faderen havde ladet falde om hans Opførsel, og herover beklagede Erik sig heftigt i sine Breve til Gustav, ligesom ogsaa over, at Hertug Johan i Finland tydeligt nok pønsede paa at stifte et selvstændigt Rige, og at Gustav formeentlig begunstigede denne Plan, blandt Andet ved at fremme Underhanlingerne om et Giftermaal mellem Johan og den polske Prindsesse Catharina Jagellonica. Gustav harmedes høiligt over disse Breve og skrev engang saaledes til Erik: „Det er mig yderst ubehageligt, at Du lader saadanne Padder løbe med deres Løgne. Vi kunne, Gud være lovet, nok skikke os tilbørligt mod vore Børn, selv om vi ikke ere saa høilærde i det latinske Tungemaal, som Du kan være. Der er et gammelt Ordsprog som siger: „Om Børnene ogsaa ere fireogtyve Aar, saa er dog Faderen ældst.“

Nye Ubetænksomheder forøgede Gustavs Misfornøielse med Sønnen. — Om Efteraaret 1559 blev Gustavs ældste Datter formælet med Grev Edvard II af Østfriesland. Brylluppet feiredes med Pragt, og Bruden blev kongelig udstyret. Med Brudgommen fulgte hans Broder, Johan af Østfriesland, en ung, smuk og beleven Herre, der stod særdeles høit anskreven hos Damerne i Almindelighed og i Særdeleshed hos sin Moder. Han fandt snart Behag i Frøken Cecilia, en anden af Kong Gustavs Døttre, og hun i ham. De vare hinanden lige i Skjønhed, Livlighed og Alder (han en og tyve, hun nitten Aar), og ligesom Prindsessen over hele Sverige var saa berømt for sin Skjønhed, at man almindelig kaldte hende „den skjønneste af sit Kjøn, skjønnere end Venus“, saaledes gjaldt ogsaa Grev Johan for at være en af de skjønneste Mænd paa den Tid. Der indtraadte derfor snart et Kjærlighedsforhold mellem disse to unge Mennesker, og Hof-

folket spaaede, at de engang vilde blive et Par, Noget, som sandsynligviis heller ikke vilde have mødt Modstand hos den gamle Konge, men som blev forhindret ved de Elskendes Letsindighed og Eriks Ubetænksomhed. Da Afskedsstunden nærmede sig, idet Brudeparret skulde begive sig paa Hjemreisen, udvirkede Cecilia hos sin Fader Tilladelse til sammen med Broderen Erik at ledsage det til Grændsen, og under de mange Festligheder, hvormed Brudeparret blev modtaget underveis, og som gjorde Reisen saa langsom, at man først efter en heel Maaneds Forløb var naaet til Wadstena, var Forbindelsen mellem Johan og Cecilia bleven meer og meer fortrolig og tilsidst endog brødefuld, idet Cecilia i den Grad glemte sin egen og sin Slægts Værdighed, at hun endog paa sit Værelse modtog natlige Besøg af sin Elsker, der klattrede ind gjennem Vinduerne ad en Stige. Vagten ved Wadstena Slot opdagede først dette, og Rygtet derom kom snart for Eriks Øren. Denne lagde da Raad op med sin Broder, Hertug Magnus, og nogle andre Herrer, og Grev Johan blev nogle faa Dage efter greben paa fersk Gjerning, idet man tog Stigen bort og derpaa trængte ind i Prindsessens Værelse.

Erik lod strax Grev Johan fængsle og, som Nogle paastaae, skammelig mishandle. Derpaa sendte han ham fængslet gjennem hele Landet til Kongen tilligemed en ordentlig Protocol om den hele Hændelse. Grev Edvard opsatte sin Afreise for at hjælpe Broderen, men hele Landet kom i det største Oprør over denne Begivenhed. Den gamle Fader modtog med yderste Smerte Underretningen om Datterens Brøde, der var bleven almeenbekjendt ved Eriks Ubetænksomhed. „Vi bede Gud“, skriver han til Erik, „at han vil tage os bort fra denne Verden, saa at vi kunne blive forskaanede for saadanne Bedrøvelser af dem, som meest

burde husvale og trøste os." Han tilføiede, „at han i denne Sag kaldtes til Raads som en Høstmand til en opskaaren Ager", og beskyldte Erik for at have gjort denne fortrædelige Sag bekjendt over hele Landet, „sig selv og hele sin Slægt til største Forkleinelse og Forsmædelse".

Som Sagen nu engang stod, maatte han imidlertid give sig Udseendet af den yderste Strenghed. Johan sattes i haardt Fængsel og truedes endog med Døden. Nu først indsaae Erik, at han havde forhastet sig, og søgte at gjøre Overilelsen god igjen. I det Øiemed skrev han og sagde overalt, at det ikke var Frøken Cecilia selv, men en af Kammerjomfruerne, Grev Johan havde aflagt Besøg; ligeledes lod han præge èn Medaille med Cecilias Brystbillede paa den ene og Susanne i Badet paa den anden Side, hvad der skulde antyde, at Cecilia var bleven ligesaa skammelig bagtalt som forhen den skjønne Babylonierinde, men Ingen troede ham, og Cecilias Rygte var og blev ødelagt. — Grev Johan kom vel efter nogen Tids Forløb paa fri Fod ved Moderens og flere tydske Fyrsters Forbønner, men iforveien maatte han i Overværelse af den gamle Kong Gustav, Hertugerne Johan og Magnus, Rigets Raad og de øverste Hofmænd aflægge en høitidelig Ed baade paa sin egen og Prindsesse Cecilias Uskyldighed. Han hastede derpaa ud af Riget tilbage til Østfriesland. Han blev aldrig gift, ja fra den Tid af afskyede han al Omgang med Qvinder. Hvad Cecilia angaaer, da fik hun siden alligevel flere Beilere og ægtede omsider (1564) Markgrev Christopher af Baden, men vedblev at være letsindig og forfaldt tilsidst til Udsvævelser. Efter Markgrevens Død 1575 antog hun den catholske Tro og fik derfor Understøttelse af Broderen Johan III, men det varede

ikke længe, inden hun hengav sig til et foragteligt Levnet og sank i Armod. Hun døde ussel og foragtet i en Alder af 87 Aar (1627).

Hvad der foruden denne Sag især smertede den gamle Konge og — som han selv sagde til sin Skriftefader, Mester Johannes — „gjorde hans Sjæl bedrøvet indtil Døden“, var Eriks Frieri til Dronning Elisabeth, en Sag, som Johan med Iver drev paa tiltrods for Faderens Uvillie, der engang betegnende kom tilorde ved det Udbrud: „Sveriges Arvekonge behøver ikke at tigge sig en Brud til.“ Denne Iver hos Johan, der endog gik saa vidt, at han i September 1559 tiltrods for, at Faderen høist ugjerne vilde sende sin kjæreste Søn fra sig, afreiste til England for selv at tale Eriks Sag hos Dronningen, har man vistnok med Rette tilskrevet den Formening hos Johan, at han, naar Erik blev Konge (Queen-Consort) i England, da selv saa meget lettere kunde svinge sig op paa Sveriges Throne. Den samme Bagtanke maa antages at have ligget til Grund for det uværdige Bedrageri, han tillod sig, idet han efter sin Hjemkomst lige stik imod det Indtryk, som Elisabeths forsigtige og tilbageholdne Adfærd nødvendigviis havde maattet bibringe ham, berettede, at Elisabeth engang havde sagt ham, „at hun vel ikke havde nogen Tilbøielighed til at gifte sig, men at hun alligevel ikke kunde svare for, hvad der vilde skee, dersom Erik selv fremstillede sig for hende.“

Kort efter Johans Tilbagekomst skrev Elisabeth et agtelsesfuldt Brev til den gamle Konge, hvori hun reentud gav Erik Afslag; men da Gustav meddeelte Erik dette, erklærede denne det først for Spøg og siden, da Kongen anførte selve Brevets latinske Ord, paastod han, at Faderen ikke havde forstaaet dem. I den Anledning svarede Gustav: „Du søger at faae en anden Mening ud af Dronningens Brev, som om det

ikke var bleven rigtig udtydet for os. Saa havde vi, kjære Søn, fast hellere seet, at Du havde forskaanet os for en saadan Mening og ikke foragtet os, Din gamle Fader. Endog vi ville bekjende, at vi ei saa høilærde ere i det latinske Maal, som Du kan være, saa have vi dog i vor Tjeneste dem, der forstaae det vel.“ Han tilføiede: „Den, der elsker Faren, vil gaae tilgrunde i samme. Det var godt, om Du betænkte Din Slægts og alle Sveriges Indbyggeres Bedste, der hænger som i en Silketraad, og gav Agt paa det Kald, som Sveriges Folk har anbetroet Dig efter vor dødelige Afgang, saa at Du som en ærlig Fyrste vilde lægge Dig den Ære og Hæder, som Dit Fædreland har beviist Dig, paa Sinde.“

Paa disse og lignende Formaninger og Bebreidelser svarede Erik trodsigt, idet han lod sin gamle Fader forstaae, at denne ei burde skrive til Thronfølgeren paa samme Maade som til sine Fogder. „Kjære Søn, Erik,“ siger Gustav derfor i et Brev, „Du sender os mangehaande Skrivelser, men med hvad Glæde vi dem læse kunne, det veed den almægtige Gud. For Guds Søns Død og Pine og for den sønlige Kjærlighed og Lydighed, alle fromme Børn bør have til deres Forældre, afstaae dog fra det Martyrium, hvormed Du os, Din stakkels gamle Fader, piner og besværer.“ — Rørende er hans Undskyldning i et andet Brev for, om han muligt i sin Heftighed selv stundom kan have forseet sig imod Sønnen i Ord eller Gjerning. „Gud har selv,“ skriver han, „i den hellige Skrift paabudt, at man ingen Skade eller Skam skal tilføie Hans Salvede og sit eget Blod, endog der stundom kan findes en eller anden Mangel og Brøst hos dem.“ — Gustavs Secretair, Sven Elofsen, beretter, at han flere Gange har seet store Taarer trille ned ad den gamle Konges Kinder, naar han talte med sin unge Dronning om Hæn-

delsen i Wadstena og om Eriks Opførsel, og Messenius fortæller, at han endog en Tid tænkte paa at fængsle Erik, og at dette kun afvendtes ved Johans Bønner. Dette er dog saa meget mere usandsynligt, som Gustav netop paa denne Tid var misfornøiet med Johan, ikke blot fordi han tog Parti med Erik i Henseende til Frieriet i England, der i saa høi Grad tærede paa den Skat, som den ganske vist noget gjerrige Gustav møisommelig havde samlet, men ogsaa fordi det er sikkert, at begge disse Brødre, der til enhver anden Tid laae i Strid med hinanden, først om Bagateller eller i Lege, siden om Lehn og tilsidst om Riget, just i Gustavs sidste Dage vare i hemmelig Forstaaelse med hinanden mod Faderen — rigtignok hver med sine egne Hensigter —, blandt Andet om at skaffe Johan en Deel af Lifland. Formodentlig var det hertil Gustav sigtede, da han paa sit Dødsleie udbrød til Sønnen Magnus: „Du er mig kjær, Du har aldrig fortørnet mig!“ Dog modtog han med Glæde Johan i Eskilstuna efter Hjemkomsten fra London, og at han endnu nærede større Tillid til denne end til Erik, fremgaaer noksom af hans sidste Brev til Johan af 4de Juni 1560, da han deri udbeder sig Johans Raad og skriver om Erik: „Vi sende Dig disse Breve, hvoraf Du kan fornemme, hvad Selskab vor kjære Søn Erik her bruger til at udspeide, hvad vi tage os for, og eftersom høibemeldte vor kjære Søn af Naturen er noget mistænksom, saa forhjælpe og tilskynde samme Padder, han har hos sig, ham undertiden til at foretage sig ubetænksomme Ting.“

Omtrent paa samme Tid udfærdigede Gustav et Brev til Erik, hvori han beder ham ikke at troe dem, der fraraadede ham at indfinde sig paa den af Gustav til den 25de Juni sammenkaldte Rigsdag i Stockholm,

hvortil Gustav — som han selv siger — udfærdigede Indbydelsen, „medens Vi befinde os baade svage og alderstegne, og mange svære og vigtige Sager paafærde ere“. Blandt disse Sager var navnlig Indhentelsen af Stændernes Samtykke til, at Erik — saaledes som han ifølge Johans falske Fremstilling af Elisabeths Sindsstemning havde besluttet — selv maatte reise til England, samt Bekræftelsen af Gustavs Testamente. — Som man vil see, vedblev Misforstaaelsen mellem Fader og Søn lige til det Sidste; dog indfandt Erik sig paa den bestemte Tid til Rigsdagen i Stockholm.

Her blev efter Bestemmelsen Gustavs Testamente oplæst, antaget og besvoret, og Regjeringen overdroges alt nu til Erik. Da denne imidlertid vedblivende holdt fast paa sin Beslutning, selv at ville reise til England, blev det ogsaa bestemt, at, ifald Faderen døde under Eriks Fraværelse, skulde Hertug Johan imidlertid føre Rigsstyrelsen. I August 1560 tog Erik Afsked med sin Fader for at tiltræde Reisen, hvad der indvirkede stærkt paa den gamle Konge og i Forbindelse med den ovenomtalte ulykkelige Familiebegivenhed med Cecilia næste Dag lagde Kong Gustav paa Sottesengen. Han døde som bekjendt den 29de Septbr. 1560, efterat han den 25de August havde kaldt Sønnerne Johan, Magnus og Carl for sig, formanet dem til Enighed og med Henviisning til Magnus Ladelaas' Sønner sagt: „Ville I beholde Kronen i Eders Slægt, saa skulle I ogsaa ære og lyde den, som bærer den, og altid fremme hverandres Bedste.“ Selv om det altsaa ikke var efter hans Hjertes Ønske, at Erik blev hans Efterfølger, saa indsaae han dog, da dette nu engang ikke kunde være anderledes, hvor nødvendigt det var for Rigets Tarv, at Brødrene levede i Enighed, og at de Yngre bøiede sig for den Ældste.

II.

Saa Meget have vi til en bedre Forstaaelse af det Følgende anseet for hensigtsmæssigt at forudskikke. Vi komme nu til selve Eriks Regjering og de Begivenheder, som gik forud for hans Afsættelse.

Erik var paa sin Frierreise kun naaet tæt til Elfsborg, da han fik Underretning om Faderens Død, hvorpaa han strax begav sig paa Tilbageveien til Stockholm tvertimod den ovenomtalte Aftale, hvad der noksom tyder paa hans Mistænksomhed ligeoverfor Johan. Underveis lod han overalt Folket aflægge Hyldings- og Troskabsed, som om han allerede nu holdt sin „Eriksgata“ *), og ligesom dette vidnede om hemmelig Frygt for Johan, saaledes laa vist det samme Motiv til Grund for, at han sendte nogle hengivne Tjenere ud for at bemægtige sig de vigtigste Slotte; og for at vinde Adelen for sig, udstedte han en Forordning, hvorved alle de Herrer, der kunde bevise, at de med Urette vare blevne berøvede Eiendomme af Gustav Wasa, fik Tilladelse til at faae dem tilbage.

I November 1560 holdt Erik endelig sit Indtog i Stockholm, og i December blev Gustav Wasa begravet i Upsala Domkirke; Kisten bares af Rigsraaderne, og Erkebiskoppen, Laurentius Petri, forrettede Jordpaakastelsen, hvorpaa Svante Sture tre Gange stødte Rigssværdet mod Steengulvet, hver Gang med det Udraab: „Nu er Kong Gustav død!“, og overleverede det til Erik, medens Pauker og Trompeter drønede i Kirken og Kanoner udenfor.

Kong Erik modtog efter sin Fader Fred med sine Naboer, et mægtigt, til Lydighed og Orden vænnet Rige, en stor Krigsmagt tillands og tilvands, et fyldt

*) Saaledes kaldtes i Sverig den Rundreise, som Kongerne foretoge i Provindserne for at lade sig hylde.

Skatkammer og den Velvillie, som gjerne bliver nye Regjeringer og unge Regenter tildeel. Adelen, der vel var stolt af sin Rigdom, var dog af Gustav Wasa bleven vænnet til Ærbødighed for Kongemagten, og Folkets store Masse, hvem det ikke var ubekjendt, at Erik hovedsagelig agtede at støtte sig til den og derimod var meget mistænksom ligeoverfor sine adelige Undersaatter, var derfor saa meget mere tilbøielig til at oversee hans tidligere Udskeielser.

Alt var saaledes tilsyneladende gunstigt for Erik, der ved sin Regjeringstiltrædelse gik i sit syv og tyvende Aar og var udrustet med alle de ovenomtalte Aands- og Legemsfærdigheder, uden at der endnu havde viist sig nogen klar Antydning af den Sindsforvildelse, som siden paa en saa sørgelig Maade skulde lægge sig for Dagen. — Kun to Sager kunde blive farlige for ham; det var det gamle Barndomshad mellem ham og Johan og Hertugernes store Magt. Thi Gustav Wasa havde i sit Testamente under Erik som Lehnsherre givet sine øvrige Sønner arvelige Hertugdømmer: Johan Finland, Magnus Østergötland og Dalarne, og Carl Södermanland, Nerike og Wermeland; at han ved denne Bestemmelse kun gjorde sin ældste Søn en daarlig Tjeneste, behøver ingen nærmere Forklaring. Johan var nu tre og tyve Aar og havde, som omtalt, forlængst tiltraadt sit Lehn; han kaldtes „Sveriges Arvefyrste“ og „Hertug af Finland“. — Magnus, der gik i sit nittende Aar, tiltraadte sit Lehn efter Faderens Død, og Erik titulerede ham i et Brev af 1561: „Sveriges Arvehertug, Hertug til Vestanstång og Greve af Dal og Vassbo“. — Carl, som endnu kun var ti Aar, kom først efter Eriks Fængsling i Besiddelse af sine Hertugdømmer.

Johan var aabenbart den, der var meest at frygte, da han havde størst Anseelse og det største Hertug-

dømme, og derhos fra Barnsbeen var vænnet til at hade den ældre Broder, som stod iveien for hans Ærgjerrighed og Herskesyge. Disse Følelser søgte han imidlertid at skjule bag et tilsyneladende blidt og fromt Ydre, som bedaarede Mange; den daværende franske Gesandt i Stockholm kalder ham saaledes i en Indberetning til sit Hof: „Prince fort humain et debonnaire“. Med disse Følelser parredes imidlertid en høi Grad af Feighed, som sikkert vilde have afholdt ham fra at sætte sig op imod Erik, dersom denne ikke omsider havde mistet Forstandens Brug og derved frembudt altfor store Blottelser.

Et betegnende Vidnesbyrd om den Aand, der besjælede Johan, fik Erik lige strax efter Faderens Død. Kong Gustavs Testamente indeholdt slet ingen Bestemmelser om Fordelingen af hans private Eiendomme, ligesaa lidt som om, hvilken Magt Hertugerne skulde have i deres Lehn, og i hvilken Udstrækning disse skulde være underkastede Kongens Myndighed. Gustav Wasa havde derfor næppe lukket sine Øine, før Johan skrev et Brev til Erik med heftige Besværinger over Testamentet. „Det var noksom bekjendt,“ hed det, „hvor flittig og arbeidsom deres salige Fader havde været i Henseende til at samle Liggendefæ til sine Børn; alligevel var der i hans sidste Villie ingen Bestemmelse truffen hverken om den Rigdom, han havde efterladt i rede Penge eller Løsøre, eller om hans mange skjønne Arvegodser, der nu vare Børnenes Arv, ihvorvel den hedengangne Konge havde ladet Renten deraf indflyde i Rigets Skatkammer. Han haabede imidlertid, at alt dette nu maatte komme til deres fælles Bedste.“ Nogen Tid efter mindede Johan og de to andre Hertuger Erik om, at han høitideligt havde lovet Faderen, at de store Omkostninger, som vare blevne anvendte paa Frieriet i England, skulde gaae

af paa hans Arvedeel. — Erik brød sig imidlertid ikke herom, og da Jordegodserne skulde deles, paastod han endog, at Kong Gustav med Urette havde anseet de fra Klostrene inddragne Godser som sin private Eiendom, istedetfor at de i Virkeligheden vare Kronens Eiendom. Under dette Paaskud beholdt han alle disse Eiendomme for sig selv alene, men nærede derved i høi Grad Johans Had og vakte Misstemning hos de to andre Brødre. Ogsaa derved forbittrede han Johan, at han af overdreven Mistænksomhed strax efter sin Regjeringstiltrædelse skikkede et Sendebud til Finland for at formaae den derværende Befolkning til at sværge sig Troskabsed, Noget, som dog Johan, der itide fik Nys derom, forpurrede ved en modsat Befaling til sin Statholder i Åbo.

Spørgsmaalet om Hertugernes Magt indenfor Hertugdømmerne blev ligeledes ordnet til Eriks Fordeel. Hertugerne maatte paa Rigsdagen i Arboga 1561 underkaste sig de af Stænderne vedtagne Vilkaar, ihvorvel de klagede over, at deri fandtes mange Snarer, hvormed Kongen til enhver Tid kunde besnære dem. Blandt Andet var den Bestemmelse truffen, at Hertugerne, hvis de uden Kongens Samtykke ved Kjøb, Pant, Tusk eller paa anden Maade fik Godser til Arv og Eie, skulde pligte med dobbelt saa meget af deres eget Arvegods til Kronen.

Kort efter foregik Eriks Kroning (den 29de Juni 1561) i Upsala med en hidtil i Sverige useet Pragt, der imidlertid gjorde et dybt Hul i det fyldte Skatkammer. Nye Regalier, Krone, Scepter og Æble, indførtes fra Holland, saavelsom de prægtigste, med Guld og Juveler smykkede Klædninger for Kongen og hele Hoffet. Desuden indførtes i samme Anledning hele Kister fulde af Perler, Galoner, Strudsfjer, Sølvservicer, vellugtende Vande, Vine, Fyrværkerier o. s. v., og endelig et heelt

Menageri med Løver, Kameler og andre i Sverige hidtil næsten ukjendte Dyr.

Selve Kroningen, der foretoges med de sædvanlige Ceremonier, overværedes af nogle fremmede Fyrster, men blev særlig mærkelig derved, at Erik ved denne Leilighed indførte Greve- og Friherreværdigheden, hvorved han formodentlig vilde vinde den høiere Adel, der ellers ved Slægtskab stod i nærmere Forhold til Hertugerne, og i Folkets Øine formindske den store Afstand mellem disse og Adelen. Som Grund angav Erik selv, „at det syntes passende, at der i et Arverige fandtes arvelige Værdigheder.“

I Grevestanden ophøiedes Svante Sture, Per Brahe og Gustaf Johansson Roos. Erik satte selv grevelige Kroner paa deres Hoveder, rørte med Rigssværdet ved deres venstre Skulder og sagde: „Strider mandigt for Konge og Fædreland.“ — Af de ni Adelsmænd, der bleve Friherrer, maae især nævnes: Sten Lejonhufvud, Gustaf Stenbock og den siden saa navnkundige Klas Kristensson Horn. Ogsaa dem satte Erik en mindre Krone paa Hovedet, hvorpaa han, idet de knælede, sagde: „Stat op, Friherre!“

Efterat denne Ceremoni var gaaet for sig, udraabte Herolden med høi Røst: „Alle skulle vide, at der kun er een Konge i Svea- og Götarige, ham, som Gud har givet os, og hvem vi see for vore Øine: den stormægtigste Fyrste og Herre, Erik den Fjortende; og, skjøndt flere Kroner blinke for Eders Øine, maa Ingen opfatte dette saaledes, som om der skulde findes mere end een kongelig Krone. Thi efter priselig Skik har Hs. Kgl. Majestæt*) villet benaade enhver Stand, saavel

*) Ogsaa denne Titulatur bragte Erik først i Anvendelse i Sverige, medens Gustav Wasa endnu havde ladet sig nøie med Prædicatet „Naade“. At Erik overhovedet havde overdrevne Forestillinger

Hertuger som Grever og Friherrer, med egne Hæderstegn; men een er Sverigs, Gothernes og Vendens Konge, og ikke flere.“ — Dette var tydelig nok myntet paa Hertugerne.

Sluttelig slog Kongen tyve Mænd til Riddere af den af ham selv stiftede St. Salvatorsorden; ved Ridderslaget sagde han hver Gang: „Først var Du en Hedning, siden en Christen — nu er Du bleven en Ridder.“ — Sex Dages Lystigheder fulgte ovenpaa Kroningen, hvorpaa Erik, efter at være reist omkring til Kongsgaardene ved Mælaren, den tolvte Juli med ikke mindre Pragt holdt sit Indtog i Stockholm som kronet Konge.

Begyndelsen af Eriks Regering udmærkedes ved flere ret gavnlige Foranstaltninger. Han gjorde saaledes det første Forsøg paa i Sverige at indføre en bestandig Overdomstol, „Konungens nämnd“, og denne fungerede virkelig i nogle Aar, men kom i Foragt, da den misbrugtes af Göran Persson, og blev afskaffet af Johan III. For at befrie Almuen for de Reisendes Voldsomheder paabødes Oprettelsen af Gjæstgivergaarde og Kroer, og der sørgedes for Veienes Forbedring. For Hæren og Flaaden anlagde han gode Vaabensmedier, Skibsværfter, Krudtmøller o. s. v., og Befalingsmændene gav han egenhændige, ofte sindrige Instruxer, der rigtignok i Reglen bandt deres Hænder vel meget. — Overflødige Helligdage og adskillige catholske Ceremonier, der endnu vare bibeholdte ved Gudstjenesten, afskaffedes, og Erik bekjendtgjorde, at han i sit Rige aabnede et Fristed for alle forfulgte Protestanter, Noget, hvoraf især flere Franskmænd benyttede sig.

---

om sin Magt og Værdighed, fremgaaer ogsaa af det Valgsprog, han antog: „Magnos magna decent“. (Det Store sømmer sig for de Store“.)

Vende vi os derimod til de Grundfeil, der strax fra Begyndelsen af charakteriserede Eriks Regering, da bestode de først og fremmest i en overdreven Mistænksomhed, der ingenlunde rettedes mod Johan alene, men snart gik saa vidt, at han holdt Speidere i de fornemste adelige Huse, og at selv hans nærmeste Omgivelser maatte være meget forsigtige, da han blandt Andet ikke kunde lide, at Nogen hviskede, loe eller spottede i hans Nærværelse. Hans Pragtsyge kjendte ingen Grændse og udtømte de af Faderen efterladte Skatte saa hurtigt, at han allerede i 1561 maatte laane Penge af Johan, „saasom intet Mere var forhaanden, inden det endnu resterende Sølv kunde blive præget“. Hans Letsindighed eller Vellyst førte ham fra den ene Frille til den anden og vakte grundet Forargelse hos Folket paa samme Tid, som hans Frierier i Udlandet gjorde ham latterlig. Hans Vredagtighed og Heftighed, der var forbundet med en stærk Overtro, fik ham ofte til at begaae uoverlagte Grusomheder, som han saa siden angrede; og endelig omgav han sig med slette Raadgivere, som Claude Collard, Göran Persson og dennes Halvbroder, Præsten Petrus Caroli. Göran Persson, der endnu forinden Kroningen blev udnævnt til Vicekantsler, havde vel nogen Deel i de ovennævnte gode Foranstaltninger, ligesom han — skjøndt forgjæves — søgte at modarbeide Virkningerne af det slette Exempel, Erik selv gav ved sin Pragtsyge og Overdaadighed; men langt større Deel havde han dog i den sørgelige Maade, hvorpaa Eriks Regering sluttede. Denne Mand var ligesaa ærgjerrig som pengegridsk; han hadede Hertugerne og Adelen, og det var fornemmelig dette fælles Had, som knyttede ham saa nøie til Erik. Ifølge Göran Perssons Tilskyndelse fik Hertugerne Tilhold om at opholde sig i deres Lehn. Senere skulde Adelen kues, og i dette Øiemed smigrede Erik efter Görans

Raad de lavere Klasser af Folket, nikkede venligt til dem, naar han gik ud, og hilsede dem høit ved et „Guds Fred, gode Venner“! Da hertil kom, at Kongen paa flere andre Maader gav sin idetmindste i Begyndelsen ugrundede Mistænksomhed ligeoverfor Adelen Luft, blandt Andet ved i Reglen kun at betroe Tillidshverv og Embeder til Borgerlige, saa var det intet Under, at Adelen tilsidst maatte føle sig stødt herover og trække sig tilbage fra denne „Bondekonge“, der i saa høi Grad lod sig lede af „Prestekläppen“ Göran Persson, og som, vel allermeest i Adelens Øine, havde forspildt sin Anseelse ved sine Frierier i Udlandet. Da det gjælder endnu mere om Monarker end om andre Dødelige, at Intet er farligere end at blive latterlig, skulle vi ganske kort give en Oversigt over, hvad der videre tildrog sig i Henseende til Eriks Frierier, saa meget mere, som det vistnok med fuld Føie kan siges, at disse i høi Grad bidroge til at fæste Adelens Øine paa Johan og saaledes bleve en medvirkede Aarsag til Eriks Fængsling.

III.

Kong Gustavs Død havde afbrudt Eriks Frierreise til England, men ingenlunde selve Frieriet. Niels Gyllenstjerna, der kort efter blev Rigskantsler og var en af Eriks Venner, og Beurreus maatte i December 1560 reise til London for at melde den indtrufne Forhindring. Noget senere afsendtes Niels Sture, den ældste af Grev Svantes Sønner, for at fortsætte Bestræbelserne, og Erik sparede overhovedet hverken paa Penge eller Sendebud. Elisabeth blev sig selv lig og trak Sagen i Langdrag ved hverken at give noget bestemt Tilsagn eller Afslag. Paa samme Maade opførte hun sig mod alle de andre Fyrster og Herrer, som anholdt om hendes

Haand; men da hun dog en Tid syntes at begunstige Greven af Arundal, befalede Erik Niels Gyllenstjerna at tilbyde denne Greve Prindsesse Cecilias Haand, saafremt han vilde fremme Eriks Frieri hos Elisabeth. Det er ubekjendt, hvad Greven har svaret herpaa, men der berettes, at Erik samtidig lovede denne Prindsesse til den polske Greve af Teczin, som just paa den Tid var sendt til det svenske Hof for at stifte Forlig om de liflandske Anliggender mellem Polen og Sverig og for at underhandle om det allerede berørte Giftermaal mellem Hertug Johan og Catharina Iagellonica, Sigismund II. August's Søster. Erik besluttede omsider selv at reise over til England, og i Juli 1561 underrettede han Gyllenstjerna om denne sin Beslutning, til hvilken den hjemkaldte Beurreus havde tilskyndet ham ved at medbringe de sædvanlige tvetydige Venskabserklæringer fra Elisabeth; Erik erklærede tillige, at han vilde sende sine „Embedsmænd", nemlig Perlestikkere, Skrædere og Andre iforveien. Ikke længe efter sendte han som Foræring til Elisabeth atten Heste og flere Kister fulde af umyntet Guld og Sølv, og i September satte Efterretningen om, at han havde begivet sig paa Reisen, hele det engelske Hof i den største Forlegenhed. Erik havde virkelig skaffet sig et Leidebrev, samlet en veludrustet Flaade paa fjorten Skibe ved Elfsborg og ankom til denne Fæstning, fulgt af sine Brødre Magnus og Carl samt af Greverne Brahe og Roos — Alle paa det Prægtigste udstyrede. Den første September 1561 stege de ombord og afseilede, men allerede den næste Dag bleve de ved Skagen overfaldne af en Storm, der drev dem tilbage til Göteborg.

Erik besluttede nu at reise over Land gjennem Danmark, Tydskland og Nederlandene. Hans Gesandter fik Befaling til at underhandle om Leide og Gidsler til

Sikkerhed for hans Person, og Rigets Adel stævnedes til Jönköping for at ledsage ham til Grændsen. Alt dette medtog Tid, saa at Reisen udsattes, og da nu Carl de Mornay, som var bleven sendt i et Ærinde til Frankrig og der var bleven overtalt til at henlede Eriks Opmærksomhed paa Maria Stuart, efter sin Tilbagekomst foreslog denne som en passende Brud, spurgte Erik paa samme Tid Raadet, om det ikke var tjenligt, at der ogsaa andetsteds aabnedes Giftermaalsunderhandlinger, sendte en Fortrolig til Skotland for med egne Øine at see, om Dronning Maria „var saa deilig, som alle Mennesker sagde", og brevvexlede med den franske Konge om denne nye Plan. Ikkedestomindre fornyede han samtidigt sit Frieri til Elisabeth, og da Gyllenstjerna berettede ham, at det fornemmelig var Dronningens Elsker, Greven af Leicester, som stod hans Ønsker iveien, befalede han Gyllenstjerna at leie En eller Anden i London til at myrde Hertugen, „selv om det skulde koste ti Tusinde Daler". Han lovede Snigmorderen Sikkerhed og rig Belønning i Sverige, men truede Gyllenstjerna med Unaade, dersom han ikke vilde udføre denne Befaling og tillige vinde det engelske Raad ved Bestikkelser. — Dette Brev skrev Erik den 28de Marts 1562, tre Uger efter, at han hos Kongen af Frankrig havde begyndt at frie til Maria Stuart*). Gyllenstjerna negtede dog at udføre denne Skjændselsdaad, og Erik synes ogsaa at have angret Befalingen, thi Gyllenstjerna vedblev at staae i Gunst hos ham.

I England lod Erik udsprede, at han kun friede til Maria Stuart for at tvinge Elisabeth til et hurtigt

---

*) Aaret iforveien havde han i et Brev befalet Gyllenstjerna at underrette Leicester om, at han i egen kongelige Person tilbød ham en aaben Tvekamp enten i Skotland eller i Frankrig.

Ja, men ligesom dette i og for sig var et usselt Foregivende, saaledes havde det ogsaa den modsatte Virkning af den tilsigtede, idet Elisabeth nu endelig gav et bestemt Afslag, saa at Gyllenstjerna omsider blev kaldt tilbage fra sit langvarige Hverv i London, og Erik offentligt gjennem et pragtfuldt Gesandtskab med Per Brahe og Carl de Mornay i Spidsen friede til Maria Stuart.

Medens dette stod paa, hørte han imidlertid Prindsesse Renata af Lothringen berømmes for Skjønhed og andre gode Egenskaber, og nogle Uger efter Brahes Afreise til Skotland sendte han et hemmeligt Bud til Keiser Ferdinand og begyndte Underhandlinger om at ægte denne Prindsesse. Næppe var dette Bud afgaaet, før Gyllenstjerna kom hjem, og da denne berettede, at Elisabeth ved hans Afreise anstillede sig, som om hun næsten fortrød sit Afslag, blussede Eriks Iver i denne Sag paany op: han forelagde Raadet Sagen; fik dettes fornyede Samtykke til det engelske Frieri, og Gyllenstjerna, som næppe havde været hjemme en Maaned, maatte atter begive sig til England. Nu havde Kong Erik saaledes paa een Gang Frierbud til Elisabeth i England, Maria Stuart i Skotland og Renata i Lothringen! Dog besindede han sig og kaldte Gyllenstjerna tilbage, inden denne endnu havde forladt Elfsborg.

Baade fra Skotland og Lothringen kom der gunstige Svar, men Erik havde imidlertid selv skiftet Tanker og besluttet at frie til Prindsesse Christina af Hessen. I August 1562 afgik de første Sendebud i den Anledning. Landgreve Philip den Høimodige gav et gunstigt Svar, og i Februar 1563 afsendtes Sten Lejonhufvud med flere ansete Mænd for at drive paa denne Sag. De havde ikke begjært Leide af den

danske Konge, da der endnu var Fred mellem de to Riger, men da de kom til Kjøbenhavn, fik de Tilsigelse om at afvente Frederik II's Pas for frit at kunne reise gjennem Landet, og dette Pas lod saa længe vente paa sig, at Hr. Sten tabte Taalmodigheden og besluttede at reise uden Pas, hvorpaa han imidlertid tilligemed sit Følge blev fængslet. Mai Maaned nærmede sig, da det var bleven lovet, at Bruden skulde komme. Erik udrustede en Flaade paa tolv Orlogsskibe, anført af Admiral Bagge, som fik det Hverv at afhente Bruden fra Lybek; men Skibene vare dog udrustede til at bestaae en Dyst, og Bagge havde endog hemmelig Befaling til at opsøge og angribe den danske Flaade, hvad der gav Anledning til den for de Danske uheldige Søtræfning ved Bornholm (den tredivte Mai 1563). Efter denne Seir drog Bagge videre til Lybek, hvor han landsatte Sendebudene til Hessen og selv blev liggende for at afvente deres Tilbagekomst med Bruden.

Efter fjorten Dages Venten kom Sendebudene tilbage fra Hessen, men uden Brud. „Hendes Udstyr var ikke færdigt“, hed det, men Sandheden var, at Landgreven nu ikke turde sende hende op til det urolige Norden, hvor Erik selv havde tændt Krigsluen*). Bagge vendte da tilbage til Stockholm, og Erik lod ham holde et høitideligt Indtog, hvorved han paa en uværdig Maade søgte at efterligne de Gamles Triumpher: Forrest i Toget gik Jacob Bagge med en gylden Kjæde om Halsen, derefter alle de øvrige svenske Anførere i hiint Søslag, iførte prægtige Rustninger og bærende alle de i Slaget tagne Faner. Derpaa kom de danske Fanger med ragede Hoveder og hvide Kapper i Hænderne, forrest Admiralen, Joachim Brocken-

*) Den nordiske Syvaarskrig (1563—1570).

huus, derefter syv Adelsmænd og sidst sex hundrede andre Fanger, der vare lænkede sammen. Foran dem gik Eriks Hofnar „Hercules“ og spillede paa Violin; paa Siden af og efter dem gik alle de svenske Tropper fra Slaget. Toget gik fra Jerntorvet op til Slottet, og Erik havde selv anordnet dette uværdige Optog.

Giftermaalsprojectet var imidlertid kun udsat, ikke opgivet. Landgreven forlangte af Frederik II frit Leide for Prindsesse Christina til at reise gjennem Danmark. Dette blev negtet, ligesom ogsaa Forlangedet om Sikkerhed for de hessiske Sendebud. Erik befalede imidlertid Niels Gyllenstjerna og Göran Gere, som just opholdt sig i Tydskland, at reise til Hessen og bringe Prindsessen en Forlovelsesring til sex Tusinde Dalers Værdi. Fire Dage senere skrev han et Brev til Dronning Elisabeth i England, hvori han fornyede sit gamle Frieri og sagde, „at det aldrig havde været hans Alvor med Frieriet i Hessen!“ Han var dog meget bange for, at dette Brev skulde blive opsnappet; det gjemtes derfor i en Stok, og et hemmeligt Sendebud afreiste med det. Krigen med Danmark var imidlertid allerede udbrudt. En Kaper opsnappede Udsendingen i Nordsøen og førte ham til Kjøbenhavn, hvor Brevet uheldigviis — man veed ei hvorledes — blev opdaget, til stor Glæde for Frederik II, som strax sendte En afsted med det til Landgreven, der modtog det, just som Gyllenstjerna og Gere troede at have bragt Sagen til en god Afslutning. De fik nu Andet at vide og maatte inden Solnedgang forlade Staden! —

Uagtet alt dette troede Erik endda, at han alligevel kunde faae denne saa skammeligt bedragne Prindsesse tilægte, og to Aar efter lod han atter sine Gesandter forhøre sig i Hessen i den Anledning. De bleve imidlertid afviste med Foragt, og Erik havde vel selv en

Forudfølelse deraf, siden han paalagde dem samtidigt at give ham en nærmere Beskrivelse af Prindsesse Renata af Lothringen: „om hun var frisk, deilig og velvoxen, ikke meget mager og spinkel, hvidladen med uforfalsket Farve; selv om Haaret ogsaa faldt noget i det Sorte, saa kom det ikke saa nøie an derpaa, naar hun ellers blot var efter Behag i de nævnte Henseender og derhos af gode Sæder, ikke spodsk, men munter". Saaledes hedder det i hans Instrux til Gesandterne, og heraf seer man altsaa hans Smag; at han allerede da drømte om Forræderi og Mord, fremgaaer af følgende Tilføielse: „Dersom Prindsessen virkelig var prydet med disse Egenskaber og vilde komme over til Sverige, saa skulde Gesandterne have nøie Opsigt med, at hun ikke blev forgivet af onde Mennesker".

Aaret efter sendte han den ulykkelige Niels Sture til Lothringen for at beile til Prindsesse Renata, der gav Erik sit Ja og gjennem Niels Sture sendte ham sin Ring, tiltrods for, at Erik ved sine mange Frierhistorier var kommen i Folkemunde over hele Europa — saa meget virker en kongelig Krone! Dog, Erik vilde nu ikke længer vide af hende at sige, da han nu — og denne Gang for fuldt Alvor — havde fattet Kjærlighed til Karin Månsdotter og opgivet enhver Tanke om et fyrsteligt Giftermaal.

VI.

Vi have nu seet, hvorledes Erik gjorde sig latterlig baade i Sverige og i Udlandet, og Enhver, der sætter sig ind i Tidens Tænkemaade eller drager Slutning fra sin egen Bedømmelse af alle disse taabelige, men utroligt kostbare Frierier, vil med Lethed kunne indsee, at de nødvendigviis maatte nedbryde enhver

Anseelse, selv om den stod paa fastere Fødder end Eriks. — Efter sex Aars Regjering var Kongen bleven latterlig i Folkets Øine; vi skulle nu see, hvorledes han til samme Tid eller dog lidt senere blev foragtet og forhadt, navnlig paa Grund af Hertug Johans Fængsling, Sturemordet, Giftermaalet med Karin Månsdotter og dennes Ophøielse til Dronning*).

Vi have allerede omtalt, (Pag. 341) at Erik og Johan kort før Gustav Wasas Død med Hensyn til de liflandske Anliggender stode i hemmelig Forstaaelse mod Faderen. Deres Plan gik ud paa at skaffe Johan Fordele af den Svaghedstilstand, hvori Sværdridderne i Lifland og deres Hærmester Gotthard Kettler vare nedsunkne. Just dette Punkt skulde imidlertid give Anledning til, at deres skjulte Had brød ud i aabent Fjendskab. Strax efter Gustav Wasas Død mindede Johan nemlig sin Broder om, „at han havde lovet ham et Stykke Land i Lifland“, og at han derfor var tilsinds at tilbyde Staden Memel sin Beskyttelse mod den gruelige Medfart af den russiske Storfyrste Ivan Wasiliewitsch II. Kort efter Eriks Thronbestigelse anraabte Hærmesteren ham imidlertid om Hjælp; Kongen tog da Sagen i sin egen Haand og sendte i Slutningen af April 1561 Klas Horn afsted med en Hær, som i en Fart besatte Reval og Estland, der i Juni underkastede sig svensk Overhøihed mod at faae Bekræftelse paa sine Privilegier. Fra denne Tid af skrev Erik sig „Sveriges, Götes, Wendes samt flere dess tilbehöringars Konung, Herre öfver de Lifländske landsländar och öfver Refle“, men ved dette Sveriges første Skridt ud

---

*) Ogsaa Krigene med Danmark og Polen bidroge til at nære dette Had, da de deels foranledigedes ved Eriks Ærgjerrighed, deels uden Udsigt til senere Vinding bragte megen Nød og mange Ulykker over Landet. Selve Krigsbegivenhederne høre ikke herhen.

paa den anden Side af Østersøen bidrog han ikke alene til sin egen Undergang, men lagde ogsaa Grunden til hundredaarige Krige, som vel skaffede Sverige megen Ære, men kun ringe Fordeel.

Med Nød og næppe undgik Erik et Fredsbrud med Ivan Wasiliewitsch II, hvilket dog lykkedes paa Grund af begge Rigernes fælles Interesse mod Polen, da Sværdridderne havde opløst deres Orden, og Gotthard Kettler stillet hele Lifland under polsk Høihed mod at beholde Curland som Lehn for sig selv. Der var nu fire Prætendenter, som stredes om det ulykkelige Lifland: Ivan af Rusland og dennes Protegé, den danske Prinds Magnus af Øsel (Frederik II's Broder), Erik af Sverige og Sigismund II August af Polen. Hertug Johan sluttede sig i denne Sag ganske til Polen og raadede Erik til Forbund mod Rusland og til at afstaae til Polen, hvad han allerede havde besat af Lifland. Eriks Svar var en Befaling til Klas Horn om at besætte Pernau og Wittensten, og i et Brev af sextende Juni 1562 bebreidede han heftigt Johan, at denne i saa høi Grad tog Polens Parti. Alligevel bifaldt han til samme Tid, at Johan personligt maatte forhandle i Polen om sit Giftermaal med Catharina Jagellonica, og lykønskede ham til de Udsigter til den polske Krone, han derved vilde faae, „ihvorvel“ — tilføiede han — „det polske Sendebud i Stockholm (den ovennævnte Grev Teczin, hvis Ærinder vi allerede have omtalt) havde tilbudt ved indtrædende Vacance at arbeide for Kongen selv“. Da Grev Teczin imidlertid ikke havde Held med sig i Henseende til at stifte Forlig mellem Polen og Sverige angaaende de liflandske Anliggender, fortrød Erik at have givet sit Samtykke til Johans Beilen i Polen og tilbød ham, hvis han vilde opgive den, at lade Per Brahe frie til Marie Stuart paa hans istedetfor paa Kongens egne

Vegne. Johan vilde imidlertid ikke opgive Catharina*), selv ikke efterat Erik udtrykkelig havde kaldt ham tilbage og ophævet sit tidligere Samtykke, og medens en Krig mellem Sverige og Polen hvert Øieblik truede med at bryde ud, feirede han den fjerde October 1562, i al Stilhed og uden Pragt, i Wilna sit Bryllup med Catharina Jagellonica.

Man forskede i Sverige meget efter at faae Vilkaarene i Ægteskabscontracten at vide, men de holdtes hemmelige, og det Eneste, man erfarede, var, at Johan deponerede betydelige Summer hos Sigismund og tillige laante ham 125,000 Daler mod Pant i nogle liflandske Slotte. Det var klart nok, at Johan ved denne Forbindelse tvertimod Arboga-Tractaten søgte at gjøre sig uafhængig i Finland, og dette skal han ogsaa reentud have lovet i Ægteskabscontracten. — Efter Giftermaalet skyndte Johan sig hjem med sin Gemalinde. En betydelig polsk Styrke ledsagede dem til Lifland, da de med Grund maatte frygte for Ivan, og da Johan der paa Eriks Anbefaling fik en alt Andet end gunstig Modtagelse, hastede han til Finland og naaede Åbo den fjerde December. — Et Par Dage efter indbød han Erik til sig paa „Hjemkomstøl", men der blev et ganske andet Gjæstebud af!

Det gamle Barndomshad mellem Erik og Johan var, som vi have hørt, i høi Grad blevet forøget ved Tvistighederne om Arvedelingen og om Hertugernes Magt indenfor deres Lehn; hertil var i Slutningen af 1561 kommet flere nye Stridspunkter: Johan forlangte at beholde Tienden af hele Finland, skjøndt den nordlige Deel deraf ikke hørte til hans Hertugdømme. Erik

*) Ogsaa Ivan af Rusland friede til denne Prindsesse, men fik tilsidst Afslag, da han ikke kunde komme overeens med Sigismund om Ægteskabscontracten. For nu at vise deres Foragt sendte Polakkerne Ivan istedetfor Prindsessen en hvid Hoppe, pyntet

negtede det, ligesom ogsaa Johans Forlangende om at slippe for at stille det fulde Antal Krigsfolk til Rigets Tjeneste. Johan havde fremdeles forlangt at faae de Skibe tilbage, hvormed han havde forstærket Eriks Flaade ved Elfsborg, og Erik havde svaret, „at de skulde komme, naar han først tilbageleverede dem, han i Faderens Levetid havde laant i Anledning af de liflandske Anliggender“, og saa fremdeles. — Nu kom endelig det polske Giftermaal og Johans hele mistænkelige Stilling til Kong Sigismund. Begge Brødrene frygtede hinanden ligesaa meget, som de hadede hinanden. Erik troede at have læst i Stjernerne, at en Mand med lyst Haar skulde støde ham fra Thronen, og dette meente han maatte tyde paa Johan, saa meget mere, som Göran Persson stadigt bestyrkede hans Mistanke. — Hvad der imidlertid hidtil kun havde været Mistanke, syntes nu at tage Virkelighedens Skikkelse. Henrik Horn og Herman Flemming indberettede, hiin fra Finland, denne fra Lifland, at Johans Forbindelse med Polen syntes at være rettet mod Erik, og i en dansk Vise nævnedes Johan udtrykkelig som den, der skulde blive Danmarks Forbundsfælle. Et dansk Sendebud var bleven seet blandt de faa Gjæster ved Johans Bryllup, og den ovenomtalte Omstændighed, at Johan forstrakte sin Svoger Sigismund med store Summer paa en Tid, da han dog maatte forudsee, at en Krig mellem Sverige og Polen var umiddelbart forestaaende, var unegtelig i høi Grad mistænkelig.

Da Johan derfor var vendt tilbage til Finland efter Brylluppet, bebreidede Erik ham reentud, at han havde forbundet sig med Rigets Fjender. Kort efter befalede Erik den finske Adel at drage over til Lifland

med kostbare Fruentimmerklæder. Ivan blev som naturligt var ude af sig selv af Vrede, faldt med en stor Krigshær ind i Polen og hadede fra den Tid hele Catharinas Slægt.

i Krigen mod Polen, og Johan selv blev stævnet til Stockholm for at forsvare sig for Retten. Det var imidlertid saa langt fra, at han adlød denne Befaling, at han tvertimod fængslede Eriks Afsending, samlede en stor Masse Finner i Åbo og paany lod dem sværge sig Troskabsed, efterat han i en løgnagtig Tale havde paadigtet Erik de usandfærdigste Beskyldninger. Han beredte sig nu paa aaben Modstand, lod Åbo-Slot befæste og søgte Hjælp hos Preussen og Polen.

Erik saae nu, hvor grundet hans Mistanke havde været. Han besluttede at møde Vold med Vold, og overalt søgtes der efter Vidner mod Johan. Flere af hans Tjenere fængsledes, anklagedes og forhørtes af Göran Persson, ofte under Anvendelse af Tortur. En af disse, en ung Mand ved Navn Johan Bertilson Hestesko, udsagde omsider efter en lang Tortur, „at Hertug Johan havde isinde at afsætte Erik“, og Stænderne sammenkaldtes derfor til Stockholm den første Juni 1563. Erik anklagede selv sin Broder som Forræder, og Johan dømtes til „at miste Liv og Gods, saafremt ei Kong Erik af synderlig Gunst og Naade vilde bevise ham nogen Skaansel heri“. — Samme Dom blev fældet over hans Tilhængere; de, som allerede vare fængslede, bleve strax henrettede, og blandt dem Johan Hestesko, der paa Veien til Retterstedet (Södermalm) raabte, „at han havde vidnet falsk mod Hertugen, tvungen dertil af de gruelige Pinsler.“

Stændernes Dom over Johan manglede imidlertid endnu for at være gyldig Hertug Magnus's Underskrift, og Magnus gik kun høist nødigt ind herpaa. Göran Persson, Hogenskild Bjelke og Beurreus reiste frem og tilbage for at bevæge den svage Prinds til at skrive under, og de sparede i dette Øiemed hverken Smiger eller andre Midler. Hvilke disse vare, fremgaaer af følgende Forsikkringsbrev paa den over Johan fældede

Dom, som Magnus den første October 1563 udstedte i Jönköping: „Saasom Hs. Kgl. Majestæt har beviist Os fremfor vore andre kjære Brødre den Ære at tilegne Os den Arveret, som Hertug Johan forhen har havt til Sveriges Krone, og derpaa givet Os sin skriftlige Confirmation, saa love Vi til Gjengjæld at være Hs. Kgl. Majestæt og hans Livsarvinger tro og holde hans Fjender for vore Fjender". — Ligeledes berettes der, at Erik gav ham en rig og prægtig Hofholdning og foregjøglede ham Haabet om at faae Maria Stuart tilægte — i hvilket Øiemed der virkelig blev sendt Gesandter til Skotland. Saaledes lokket skrev Prindsen omsider under, men fra den Dag af havde han ingen rolig Time, og Samvittighedsnaget gjorde ham snart vanvittig for hele Livet († 1595).

Saasnart Stændernes Dom var underskreven, sendtes Hogenskild Bjelke med den til Åbo; han ledsagedes af en betydelig Krigsmagt, anført af Anders Rålamb og Jacob Henrikson Hestesko. Bjelke tilbød paa Kongens Vegne Johan Sikkerhed for Livet, men evigt Fængsel, dersom han uden Modstand vilde overgive sig. Johan valgte at forsvare sig og gjorde det tappert, skjøndt Hjælpen fra Preussen og Polen udeblev. Beleiringen varede i to Maaneder, men den tolvte August 1563 maatte Slottet i Åbo endelig overgives. Der berettes, at, da Krigshæren afreiste til Finland, adlede Erik Anders Nilsson Sabelfana, som til Gjengjæld lovede at rydde Hertug Johan af Veien. Da nu Bjelke efter Slottets Overgivelse, fulgt af flere Herrer, traadte ind i Hertugens Værelser, sprang Sabelfana frem med en dragen Dolk for at myrde Johan; men Klas Boje stødte ham tilbage og reddede Hertugen.

Da Åbo var taget, førtes Johan med sin Gemalinde og Tjenere søværts til Sverige. Ved Waxholmen mødte Göran Persson og nogle andre Udsendinge dem og

stege ombord paa det Skib, der førte Hertugen. Göran Persson foreholdt nu i en lang Tale Johan hans forbryderske Opførsel, og Hertugen, der omsider tabte Taalmodigheden, afbrød ham med de Ord: „Om mig og min Sag skulle Keisere, Konger og Fyrster dømme, men ikke Du, Din Prästekläpp!“ Göran svarede, at Hertugens Dom allerede var fældet, og at han skulde sættes paa Gripsholm og kun have een Tjener hos sig. Paa Kongens Vegne tilbød Göran derpaa Hertuginden at vælge mellem to Vilkaar: enten at blive standsmæssig underholdt paa et af Kongens Slotte, eller, hvis hun vilde følge Hertugen i Fængslet, da kun at medtage tre Piger. — Catharina svarede, at hun før vilde døe end skilles fra Hertugen, tog sin Forlovelsesring af Fingeren, holdt den op mod Göran og udbrød: „Læs, hvad der staaer!“ — Göran læste da paa Ringens indre Side de latinske Ord: „Ingen uden Døden“, og Catharina tilføiede: „Derved vil jeg holde fast.“

Göran borttog nu alle de Skrin, hvori Fyrsteparret havde gjemt sine Juveler og andre Kostbarheder. Selv førtes det ombord paa en Jagt, som seilede ind til Gripsholm; da Jagten passerede Söderström, maatte Hertugen sidde oppe paa Dækket og lade sig see af den utallige tilstrømmende Mængde. Dette skete for at gjendrive et udspredt Rygte om, at Johan var undkommen. Kort efter passerede Jagten det Sted, hvor Johan Hestesko og Hertug Johans øvrige Tjenere vare blevne henrettede og lagte paa Steiler og Hjul. „See der, mine troe Venner!“ udbrød han med Taarer i Øinene og vendte sig bort fra det sørgelige Syn.

Det Rum, hvor Johan blev indespærret med sin Gemalinde, og hvor han opholdt sig i de fire Aar, han sad i Fængsel, findes endnu i omtrent samme Skikkelse paa Gripsholm Slot, og høiere oppe i samme

Taarn sees det usle Kammer, som siden blev Eriks eget Fængsel.

Göran Persson sørgede selv for Hertugens omhyggelige Bevogtning og anklagede derpaa Johans fangne Tjenere deels for at have hørt til Hertugens hemmelige Raad, deels for at have talt foragteligt om Kongen, deels for at have deeltaget i Oprøret og saa videre. De bleve næsten Alle dømte til Døden og henrettede. Der berettes, at over hundrede steilede Legemer saaes paa Södermalmsbjerget, og at Stockholmerne rystede ved Synet af det grusomme Myrderi. Alle ventede, at den over Johan fældede Dødsdom virkelig vilde blive exeqveret, saa meget mere, som Erik havde givet et bestemt Afslag paa alle de Bønner, der strømmede ind til ham fra Johans Slægtninge, om idetmindste at skaane Hertugens Liv, og som det var almindelig bekjendt, at Göran Persson af alle Kræfter raadede til at lade Hertugen henrette.

Det blev dog ikke saa, skjøndt Erik længe vaklede mellem sit Had og sin Frygt paa den ene Side, sin moralske Bevidsthed og sine bedre Følelser paa den anden Side. Sluttelig gjorde Carl de Mornay Udslaget ved ivrigt at raade Kongen til at spare Hertugens Liv, og det blev bestemt, at Johan skulde leve, men i evigt Fængsel. — Hertugen blev mildt behandlet, forsynedes med gode Bøger, Papiir, Pen og Blæk, Viin og overhovedet Alt, hvad han behøvede. Selve Fængslet var lyst og comfortabelt indrettet efter Tidens Leilighed, og der var en smuk Udsigt fra det. — Catharina maatte endog, ledsaget af Vagt, gaae ud i Haven, hvorimod Johan maatte blive i sit Værelse. Forsømmelser i Henseende til Fyrsteparrets Forpleining bleve straffede, og Fogden paa Gripsholm blev i Februar 1564 dømt til Vand og Brød, fordi Hertugen og Hertug-

inden af Mangel paa anden Næring „havde maattet tage til Vandkanden".

For en upartisk Betragtning staaer det klart, at Erik ikke godt kunde gaae lemfældigere tilværks ligeoverfor selve Hertug Johan*), men alligevel — og dertil bidrog vel Göran Perssons Deeltagelse i Sagen, det forfeilede Mordanslag og den unødvendige Grusomhed mod Johans Tilhængere — gav Hertugens Fængsling Signalet til en almindelig Misfornøielse hos hele den høiere Adel, Johans mægtige Mødreneslægt, og denne Misfornøielse, der stadigt forøgedes ved de Overilelser, som Erik i sin Mistænksomhed begik**), brød tilsidst ud i fuld Flamme ved Eriks Grusomhed overfor Sturernes mægtige Familie.

V.

Allerede Gustav Wasa havde næret en vis Frygt for denne Familie, der stod saa høit ved Fortidsminder,

*) Han har senere i Fængslet søgt at forsvare sin Fremgangsmaade ved følgende logiske Slutning:

„Den, som af Rigets Undersaatter begjærer Noget, som er Kongen imod og Riget til Formindskelse, han søger Rigets Skade.

Hvad, som er Rigets Skade, bør Kongen ikke finde sig i.

Hertug Johan begjærede, at Finnerne skulde sværge til ham for derved at sondre dem fra Riget, dette til Formindskelse.

Jeg var da ved Regimentet i Sverige.

Altsaa burde jeg ikke finde mig deri".

**) Allerede i 1564 skriver den danske Adelsmand Arild Ugerup i et Brev fra Stockholm til Hans Skougaard: „Og kan Du ikke tro, hvilken sliith her er blandt Adelen, thi at Kongen lader dem halshugge og skille dem fra Ære og Gods og lader slaae deres Vaaben paa Kagen for en føie Sag . . . og haver jeg hemmeligen talet med mange af Adelen, hvilke som saage det gjerne, at vor Konge drog frem, og dersom han kom her for Stockholm, skulde han tage det inden tre Uger; thi her er kun Jammer og Kummer".

Folkets Kjærlighed og egen Magt, og Erik arvede denne Frygt i fordoblet Skikkelse. I Begyndelsen viste han dog, som vi have hørt, Familiens Overhoved, Svante Sture, stor Tillid og satte ham til Statholder i Lifland. Men da Alt der ikke gik, som Erik ønskede, blev han misfornøiet med Greven, og denne frasagde sig derfor sit Embede i Aaret 1564. Erik blev end mere forbittret herover og reiste ikke mindre end ni og halvfjerdsindstyve Klagepunkter mod Grevens Forvaltning; dog kom det snart til Forlig, ja, medens de udenlandske Frierier vare allerbedst i Gang, tænkte Erik endog — for Alvor, som det synes — paa at ægte en af Frøknerne Sture, hvad dog Göran Persson og Andre fik forpurret, og dette glemte Sturerne ikke den forhadte Raadgiver. For at mildne denne Krænkelse forlovede Erik derpaa sin uægte Datter Virginia med en af de unge Sturer, men dette tilfredsstillede dem saa lidt, at de netop paa denne Tid (1564) skulle have udtalt sig meget forsmædeligt om Kongen.

Blandt alle Sturerne var Niels Sture, den gamle Grev Svantes ældste Søn, den, Erik var meest bange for. Han var smuk, kundskabsrig, beleven og elsket af Alle; dertil kom, at han havde lyst Haar, og at Erik efter Johans Fængsling overførte hiin Stjernespaadom paa ham. „Det lyse Hoved", sagde han, „bringer mig tilsidst i Ulykke". — Han kunde saa lidt dølge sin Uvillie mod Niels Sture, at denne omsider forlod Hoffet og begav sig til Hæren, som kæmpede mod de Danske. Her deeltog han som Oberst for den kongelige Livfane i det for de Svenske saa ulykkelige Slag ved Svarteraa i Halland (den 20de October 1565), hvor Daniel Rantzau seirede over en meer end dobbelt overlegen svensk Styrke, og da Anføreren, Jacob Hestesko, tilskrev Niels Sture og de tydske Ryttere Skylden for

Nederlaget*), bestyrkede dette — vistnok uden Grund — Eriks Mistanke. Foreløbigt lod han sig ikke mærke med denne, og Niels, der blev kaldt op paa Wadstena-Slot, blev modtaget heelt naadigt. Göran Persson gav ham paa Kongens Vegne tohundrede Gaarde og lovede ham ligesaamange til, dersom han vilde nedhugge de tydske Ryttere, som vare flygtede ved Svarteraa, og udskrive store Bøder af nogle Bønder i Vestgothland, som havde negtet at gjøre Arbeide ved Varbjergs Fæstning. Dersom Bøderne ikke bleve betalte, skulde han afbrænde Bøndernes Huse.

Niels Sture maa formodentlig have vægret sig herved; thi begge Hverv bleve udførte af en Anden. Hans Slægtninge paastode siden, at denne Vægring var Hovedgrunden til Eriks Vrede. Imidlertid brød denne ikke strax ud. Niels sendtes afsted for at hjælpe Boje ved Beleiringen af Bohus, men Boje indberettede, „at Niels Sture ogsaa her hele Tiden opførte sig som den, der med Flid vilde forhindre de svenske Vaabens Fremgang“. Atter kaldtes Niels til Kongen — denne Gang paa Svartsjö, og atter modtoges han tilsyneladende naadigt og fik Lov til at reise til Stockholm for at kjøbe sig nye Klæder. Efter tre Dages Forløb blev han imidlertid overrasket ved, at Herolder rede omkring i Gaderne og udraabte, at han var en Landsforræder. Strax efter kom Göran Persson fulgt af en Skare tydske Leiesvende og gav ham Valget mellem et beskjæmmende Indtog i Stockholm eller Retsforfølgelse. Niels valgte det Sidste, og han i Forening med Niels Boje og Anders Rålamb bleve derpaa strax førte for den kongelige Overdomstol, alle anklagede

---

*) Derimod skrev han i et Brev til Niels Sture selv: „Hvad jeg paa den Dag om Eders Herligheds ridderlige Daad og Manddom seet og fornummet haver, vil jeg i tilbørlig Tid ikke fortie“.

for „Forsømmelse" ved Svarteraa og under Beleiringen af Bohus, men Niels Sture tillige for at have vægret sig ved at udføre de ovenomtalte Hverv. Forhørene, der ledes af Göran Persson, varede i tre Dage og endte med, at Boje og Rålamb frikjendtes eller fritoges for Straf, Niels Sture derimod dømtes fra Liv og Gods, saafremt Kongen ikke vilde benaade kam.

Kongen eftergav ham virkelig Dødsstraffen, men ikke Skammen, der var tiltænkt ham. Tidligt om Morgenen den 15de Januar 1566 sammenkaldte Göran Persson de tydske Leiesvende og forbød dem strengt at tage Hr. Niels i Forsvar. Om Eftermiddagen førtes denne udenfor Sønderport, hvorfra Indtoget skulde gaae for sig. Man førte et gammelt Udgangsøg frem, og da Hr. Niels vægrede sig ved at stige op paa det, blev han med Magt tvunget i Sadlen, hvorved Hatten faldt af ham, og hans Næse stødtes tilblods. Nu begyndte Toget fra Sønderport til Jerntorvet. Paa begge Sider stode Soldater, foran gik en lang Skare larmende Pøbel, og sidst kom en gammel hvid Hest, som trak en Slags Grankost, hvormed Gaden skulde feies efter „Landsforræderen". Da man kom til Jerntorvet, begyndte nogle der opstillede Finner at blæse i Luur og Horn, og udenfor Göran Perssons Bolig, yderst paa Torvet, standsede Toget. Her satte Jacob Teist, en af Görans Tilhængere, Hr. Niels en tjæret Halmkrands paa Hovedet og lagde et ubeskrevet Ark Papiir foran ham paa Sadelen med de Ord:

„Her har Du, Niels Sture, Din Forræder, den Foræring, som Du har fortjent ude i Felten, og her har Du en Fortegnelse over de Godser, der ere Dig lovede".

„Et Bastreb om Din Hals vilde være en mere passende Belønning for Dig, end denne er for mig", svarede Hr. Niels, „jeg har fortjent noget ganske Andet

af Kongen". Og idet han vendte sig mod Soldaterne tilføiede han: „Det kunne I noksom bevidne, I, som have været med mig i Krigen", og Soldaterne raabte høit, „at Hr. Niels havde forholdt sig som en ærlig svensk Mand".

Da Göran Persson, der stod paa Luur i sit Huus, hørte dette, sprang han ud og sagde:

„Hvad, Niels Sture, bagtaler Du Kongen, Din Forræder; derfor skal Du bøde med Dit Liv".

„Jeg har ikke sagt Noget mod Kongen; det kunne alle Tilstedeværende vidne," svarede Hr. Niels, og da Soldaterne bevidnede det tiltrods for, at Göran søgte at skræmme dem, sprang denne atter ind i sit Huus og gav Finnerne Signal til at blæse i Hornene. Toget fortsattes derpaa; det gik over Stortorvet og Kjøbmandsgaden og standsede tilsidst ved Niels Stures Huus, hvori den haardt behandlede Mand blev bragt ind. Om Natten blev han jaget op af Søvne og i al Skyndsomhed i en Baad ført til Örby for der at holdes i Fængsel. Dette gik dog selv hans Uven Jacob Hestesko for vidt, og efter med meget Besvær*) at have faaet Adgang til Kongen sagde han til denne: „For Guds Skyld, lad ikke Göran Persson handle med svenske Mænd, som han lyster. Der kan aldrig komme noget Godt ud deraf".

Erik undskyldte sig og sagde, at han ikke vidste af, at Hr. Niels var bleven ført bort. Der udfærdigedes Befaling til at hente ham tilbage, og efter to Dages Forløb kom han atter til Stockholm og forsonede sig

*) Erik havde efter Göran Perssons Tilskyndelse stænget Slotsportene til, og navnlig Adelsmænd kunde paa den Tid vanskeligt faae Adgang til ham.

med Kongen*), der inden to Uger efter Optoget lod opslaae paa Gadehjørnerne og udraabe ved Herolder, „at Ingen under Livsstraf maatte foreholde Hr. Niels hans Indtog eller tale Andet end Godt om ham“. Hr. Niels blev nu endog sendt paa den ovennævnte Frierreise til Lothringen, skjøndt, som han erklærede Kongen, „det tyktes ham, at en saa beskjæmmet og fornedret Mand kun slet passede til en Konges Frierbud“. Erik svarede, at Indtoget var skeet paa onde Menneskers Tilskyndelse, men at han nu vilde være ham en naadig Herre“.

Niels Sture gik strax ombord, men Skibet blev for Modvind liggende et Døgn ved Valdemarsøen, og her indfandt sig nu mange af Stures Slægtninge for at tage Afsked med ham. Troligt nok have disse ikke talt paa den allervenligste Maade om Kongen, og da Skibscapitainen var Göran Perssons Spion, fik Erik ved denne Leilighed sandsynligviis Stof til ny Mistanke. Underveis blev Hr. Niels overfalden af en svær Sygdom, hvori næsten alt hans Haar faldt af. Sturepartiet sagde siden, at Skibscapitainen havde givet ham Gift i en stegt Gjedde, og vist er det, at Hr. Niels kun med Nød og næppe blev reddet af Lægerne i Stralsund. Efter nogenlunde at være kommet sig fortsatte han Reisen til Lothringen, men Skammen havde han ikke glemt. „Jeg drak“, skrev han til sine Forældre, „en Drik i Stockholm, som fortærer Sindet, Glæden og al min Velfærd her i Verden“, og om Æresopreisningen „Jeg haaber, at jeg engang skal kunne forsvare mig med Andet end Brev og Segl“.

Kong Erik kunde selvfølgelig ikke være blind for,

---

*) Erik fordrede dog først, at sex ansete Herrer skulde gaae i Borgen for hans Troskab, og at Niels Sture skulde undertegne et Skrift, hvori han erkjendte sig skyldig. Sturerne paastode siden, at Hr. Niels ikke undertegnede dette Skrift.

at den Beskjæmmelse, der var tilføiet Sturerne i Hr. Niels Person, ikke godt lod sig glemme eller tilgive. Hans Mistænksomhed tiltog derfor Dag for Dag og forøgedes end mere ved de svenske Vaabens Uheld. Allerede tidligere havde han gjerne lyttet til Øretudere; nu satte han al sin Lid til Saadanne. Han holdt hemmelige Speidere i alle stockholmske Huse og spildte hver Morgen sin Tid med at høre paa deres Beretninger. Rygter om piinlige Forhør og natlige Henrettelser udbredte Forfærdelse endog blandt det menige Folk, og Alle maatte fortørnes over en Mistænksomhed, der endog gik saa vidt, at en af Grev Svante Stures Tjenere blev dømt til Døden, fordi han med en Bøsse i Haanden havde mødt Kongen paa Gaden. Dødsdommen blev rigtignok ikke udført, men den Tortur, Göran Persson underkastede den Ulykkelige for at faae ham til at bekjende, at Svante Sture havde udsendt ham mod Kongen, maatte nødvendigviis avle Forbittrelse*), saavel som den Omstændighed, at Kongen just paa den Tid hævede sin uægte Datter Virginias Forlovelse med en af Sturerne. Det var fremdeles ikke ubekjendt, at Erik allerede nu tænkte paa at ophøie Karin Månsdotter til Dronning, thi han lod gjennem Göran Persson udvirke en Rigsdagsbeslutning af ellevte Marts 1566, hvori det hed, at, dersom Renata af Lothringen ikke kom ind i Riget inden den fire og tyvende Juni, „bede og raade vi (Stænderne) Hs. Kgl. Majestæt paa det Underdanigste at indgaae et christeligt Ægteskab — for at faae ægte Livsarvinger med det Første — inden- eller udenlands, Adel eller ikke, idet vi, Sveriges troe Stænder og Indbyggere, love hende baade Ære, Vær-

*) Göran lod to Skjorter, dyppede i Brændeviin, afbrænde paa Jægerens Krop, hvad der dog var ligesaa forgjæves som Tilbudet om Penge.

dighed, Agtelse og Underhold som Sveriges Dronning samt at agte og ære det Mandsafkom, Kongen ved hende kunde faae, saaledes, som vor Ed udviser og formelder".

Karin (eller Catharina) Månsdotter fødtes i Stockholm eller i Medelpad (1549) af fattige Forældre. Faderen Magnus, en Bondesøn fra Medelpad, var Corporal ved Livvagten, og Karin solgte — for at bidrage til Familiens Underhold — Nødder paa Stortorvet. Erik gik en Dag forbi, og da han blev slaaet af den da omtrent fjortenaarige Piges Skjønhed, lod han hende optage blandt sin Søster Elisabeths Hofjomfruer og deeltage i dennes Underviisning (de vare jevnaarige), saa at hun snart blev Gouvernante for Eriks to Døttre med Agda Pedersdatter. Hendes Skjønhed tiltog efter Alles Vidnesbyrd Dag for Dag, ligesom hun hurtigt tilegnede sig et belevent og yndefuldt Væsen. Hertil kom, at hun efter Alles eenstemmige Beretning var af en usædvanlig elskværdig Charakteer. Erik fattede derfor snart en heftig Tilbøielighed for den unge Pige, og om hende siges det almindeligt, at det ikke var Kongen, som vandt hendes Hjerte, ikke Høiheden og Pragten, som blændede hende, men at det var virkelig Kjærlighed, som bevægede hende til at hengive sig til ham, saa at hun allerede i November 1565 fødte ham Sønnen Henrik, der døde i en Alder af omtrent ni Aar. Hermed synes det dog ikke ganske at passe, naar det hos flere svenske Forfattere hedder, at hun før Optagelsen paa Slottet, ja endog under selve Opholdet der var forlovet med en ung Fændrik ved Navn Maximilian. Hvorvidt det forholder sig saa, maae vi lade staae hen, men vist er det, at Karin nærede Godhed for og stod i et temmelig intimt Forhold til denne Fændrik. Kongen, der for Catharinas Skyld — hvem han virkelig elskede og blev tro indtil Døden — havde opgivet en af sine tidligere Friller, og hvis Mistænksomhed eller Skinsyge snart gik saa

vidt, at han ikke taalte, at Nogen ved Hoffet pyntede sig, da han saa troede, at det var for „at behage hans elskede Catharina“, befalede Fændriken at reise til Hæren i Norge. Men inden Maximilian kunde beqvemme sig dertil, maatte han endnu engang see og tale med Karin. Han benyttede derfor en Leilighed, da Kongen efter Sædvane med sine Høfmænd morede sig paa Rendebanen, til at snige sig op i Slottet til Damernes Værelser. Han traf ogsaa virkeligt Karin, men blev af en af Eriks Kammertjenere greben i Samtale med hende, og dette meldtes til Kongen. Denne blev rasende forbittret, og Göran Persson var ogsaa her et villigt Redskab til at udføre Kongens Hævn. Maximilian blev efterat være forhørt og lagt paa Pinebænken dømt til Døden, og næste Nat blev han funden druknet i Norrström, stoppet i en Sæk — siger Fryxell.

Ikke fuldt et Aar efter (October 1566) fødte Karin paa Svante Stures Gods Hörningsholm Erik en Datter, der blev kaldet Sigrid efter Frøken Sture, og det skulde ikke vare længe, inden Karins Indflydelse blev saa stor, at den stolte Grevinde Märta Sture (for sin Mandhaftighed kaldet „Grev Märta“) der hidtil havde behandlet hende med Foragt — hvad der i høi Grad bidrog til at forbittre Erik mod Sturerne — i tre bevarede Breve ydmygt skulde anraabe „Sin allerkjæreste Karin“ om Bistand og Trøst.

Erik og Göran Persson troede nemlig omsider, at de havde faaet fuldt Beviis mod Sturerne og Flere af den høiere Adel i Henseende til den Sammensværgelse, de ifølge deres onde Samvittighed indbildte sig, eller som maaskee virkelig ogsaa var igjære. De holdt dog dette hemmeligt og indkaldte en Rigsdag til Stockholm den første Mai 1567. Indkaldelsesbrevet var rettet til alle de Herrer, som skulde anklages, men meldte Intet om en saadan Anklage; tvertimod forsikkrede Kongen dem om sin „synderlige Gunst og Naade“.

Disse Herrer vare: Svante Sture med Sønnerne Niels og Erik, Sten Lejonhufvud, Gustav Stenbock med Sønnerne Abraham og Erik, Per Brahe, Sten Banér, Clas Tott, Ture Bjelke og Ivar Ivarsson; med Hensyn til Sammensværgelsens Øiemed skrev Erik siden fra Fængslet til sine Brødre, „at de Sammensvorne havde villet styrte Wasahuset og forvandle Riget til et Valgrige". I Brevet indbødes de tillige til først at besøge Kongen paa Svartsjö.

De Fleste indfandt sig. Først kom Erik Sture, derpaa Abraham Stenbock, Sten Banér, Ivar Ivarsson, Sten Lejonhufvud og tilsidst den gamle Grev Svante Sture, som i Telje tog Nadveren, da han fik at høre, at alle de Forannævnte og hans egen Hustru, Grevinde Märta, som havde skyndt sig til sin Søn, vare fængslede, en Skjæbne, der nu ligeledes traf ham selv. Imidlertid havde Kongen ved Trommeslag ladet forkynde i Stockholm, at Rigsdagen paa Grund af Opdagelsen af forræderske Stemplinger var bleven udsat og forlagt til Upsala, og formodentlig derved afholdtes de øvrige Mistænkte og Indbudte fra at indfinde sig paa Svartsjø. Den Proces, som der førtes mod Fangerne, er indhyllet i nogen Dunkelhed, da man kun kjender Anklagepunkterne og Beviserne af den Dom, som Göran Persson forelagde Stænderne til Underskrift. Saa Meget fremgaaer imidlertid med Sikkerhed deraf, at Vidnerne, der med Undtagelse af Hertug Magnus af Sachsen vare lutter obscure Personer, — kun støttede sig til løst henkastede Ord, der hovedsagelig refererede sig til den Skam, som var overgaaet Niels Sture, — og at Göran Persson derfor maatte tage sin Tilflugt til elendige Kunstgreb for at faae et Skin af Beviis mod de Anklagede. — Abraham Stenbock og Ivar Ivarsson bleve allerede paa Svartsjö dømte til Døden. Dog blev Dommens Udførelse opsat. Ogsaa Grev Svante, hvem man dog ikke kunde overbevise om den mindste Brøde,

vilde Dommerne have dømt til Døden, men Kongen befalede, at Undersøgelsen skulde fortsættes i Upsala, hvorhen alle Fangerne derpaa bleve førte, hver i sin Baad og under streng Bevogtning. Til samme Tid var det, at Niels Sture kom hjem fra Frierreisen til Lothringen med et gunstigt Svar og en Ring fra Prindsessen. Han havde ogsaa faaet et Brev fra Kongen, hvori denne bevidnede ham sin Yndest; alligevel blev han nu fængslet paa Göran Perssons og Petrus Caroli's Foranstaltning.

Den nittende Mai skulde Rigsdagen i Upsala begynde. Göran og hans Tilhængere gjorde Alt for at ophidse Kongen og sørgede for, at han i Upsala kun blev modtaget af Ærkebispen og Rigscantsleren, Niels Gyllenstjerna. Aftenen før Rigsdagens Aabning lykkedes det dem, skjøndt Erik ellers i denne Retning pleiede at være maadeholden, at faae ham perialiseret. Han havde nedskrevet den Tale, hvormed Rigsdagen skulde aabnes, men kunde siden ikke finde den og maatte derfor extemporisere. Talen kom derved næsten udelukkende til at handle om Niels Stures og hans Medskyldiges formeentlige Forræderi og blev saa ilde modtaget, at der endog hørtes oprørske Raab, og Kongen maatte hastigt opløse Forsamlingen. Herefter gik han ikke mere ned til Stænderne, men overlod Göran Persson og Beurreus at føre Processen mod Fangerne, som Karin Månsdotter flere Gange forgjæves havde søgt at hjælpe, thi hun modarbeidedes heri paa det Kraftigste af Göran Persson og Kongens andre onde Raadgivere.

Göran Persson havde i Stændernes Navn opsat en Dom, og denne tiltraadtes endnu samme Dag af disse med Undtagelse af Præstestanden, som afgav en tvetydig Erklæring, der gik ud paa, „at det ikke tilkom den at fælde Dom i denne Sag, men at den ikke

tvivlede om, at den kongelige Domstol heri vilde gaae tilværks efter deres Pligt som ærlige, christelige og rettænkende Mænd, saa at de engang kunde forsvare det for Gud". Alle Anklagede bleve dømte som æreløse Forrædere, men Dommen blev først underskreven i Kirken den sex og tyvende Mai. Stænderne ophævede efter Eriks Afsættelse paa Johans Forlangende igjen denne Dom og undskyldte sig da med, at Underskriften fremkaldtes ved Tvang, og uden at Dommen engang blev læst op; men at denne Undskyldning ikke kan godkjendes, fremgaaer noksom af Præsteskabets særlige Erklæring.

I Tidsrummet mellem den nittende og sex og tyvende Mai var der imidlertid skeet gyselige Ting, der for Eriks Vedkommende kun kunne finde nogen Undskyldning deri, at de vel snarere have været Følgen af et allerede tilstedeværende end Anledningen til et begyndende, midlertidigt Vanvid. Vi have allerede tidligere nævnt de Grunde, som ganske naturligt kunde medføre et saadant, og lægger man hertil den idelige Frygt og Spænding, hvori Erik i den sidste Tid havde gaaet, Krigens ulykkelige Gang, Pest, Dyrtid og Nød, da bliver det end mere troligt, at Kongen ikke har havt fuldt Herredømme over sine Aandsevner, allerede inden disse Optrin. „Jeg er som en Orm i en Myretue med det Pak, og jeg maa tage mig iagt for, at de ikke gjøre Kaal paa mig", sagde han til Jacob Hestesko, da denne engang under Processen kom op paa Slottet til ham og bad ham om at gaae vaerligt tilværks*), og under de meest modstridende Følelser

*) „En Forræder er han, det er vist", sagde Hestesko ved denne Leilighed om Niels Sture, og ogsaa den ansete og redelige Åke Bengtsson Ferla sagde under Processen, „at, om Ingen ellers fandtes villig dertil, saa vilde dog han være Niels Stures Bøddel". — Anklagen tør saaledes antages dog ikke at have savnet al Grund.

tumledes han frem og tilbage fra den ene Beslutning til den anden, idet han snart rørt af Medlidenhed og Samvittighedsnag vilde skjænke de Anklagede fuldkommen Tilgivelse, snart optændt af Had og Mistænksomhed var oplagt til de største Grusomheder imod dem. Endnu den to og tyvende Mai skrev han til Svante Sture, „at, ihvor svært han og hans Sønner end vare blevne anklagede af onde Mennesker, saa skulde der dog hverken vederfares ham eller dem nogen Skade paa Ære og Liv“, og Karin Månsdotter fik til samme Tid Tilhold om at trøste Fru Märta med Haab om et godt Udfald af Sagen.

Denne Glæde for Grev Svante og hans Frue skulde imidlertid ikke blive langvarig. Göran Persson og de andre onde Raadgivere, som hindrede alle forstandige og ansete Mænd fra at tale med Kongen, vedbleve stadigt at ophidse Eriks onde Lidenskaber, da de vilde styrte Adelen for selv at tilegne sig dens Godser og Indflydelse. Alligevel gik Erik om Middagen til Fængslet i den Hensigt at forsone sig med Fangerne. Først gik han ind til Sten Lejonhufvud, kastede sig paa Knæ for ham og bad ham tilgive, at han var blevet uskyldig fængslet og mishandlet. Hr. Sten faldt forskrækket selv paa Knæ og bad Kongen om Naade. Derpaa fulgtes de ad til Svante Sture, hvor den samme Scene gjentoges. Erik forlangte og fik Tilgivelse for Svantes uforskyldte Fængsling, og for at bekræfte Forsoningen begjærede han — siger Fryxell — en af Grev Svantes Døttre tilægte. Grev Svante svarede, „at han selv, hans Datter og Alt, hvad han eiede, tilhørte hans Konge“. Nu skulde de gaa ud, og baade Hr. Svante og Hr. Sten befries; men i Døren vendte Erik sig om og sagde: „I kunne dog aldrig tilgive mig Hr. Niels's Skam“. I det Samme kom Göran Persson til og førte Kongen bort under et opdigtet Paaskud, hvorpaa

Grev Svante og Hr. Sten atter lukkedes inde. Formodentlig bestod dette Paaskud i et Foregivende om, at Hertug Johan skulde være sluppet ud af Fængslet og have begyndt et Oprør; thi et falsk Rygte herom — sagtens udspredt af Göran — bevægede Erik til endnu samme Dag at afsende nogle Tropper mod Johan med Befaling til at tage ham levende eller død. I det samme kom Petrus Caroli, med hvem Kongen derpaa gik en Spadseretour, under hvilken de — som hiin siden paastod — førte en „christelig“ Samtale. Synderlig i Christi Aand har den dog næppe været; thi Erik kom ganske oprørt hjem og hastede strax ind i Stures Fængsel med en blottet Dolk i Haanden og Huen trykket dybt ned over Øinene. „Er Du nu her, Din Rigsforræder“? raabte han til Hr. Niels, som laa i Sengen og just havde sunget en Psalme. „Allernaadigste Konge!“, svarede Hr. Niels, idet han sprang ud af Sengen, „jeg er ingen Forræder, men har tvertimod troligen tjent og vovet mit Liv for Eders Majestæt“. Istedetfor Svar stødte Kongen ham Dolken gjennem Armen. Hr. Niels drog Dolken ud, aftørrede Blodet, kyssede Dolkens Skaft og rakte den derpaa tilbage til Erik, sigende: „Naadige Herre, skaan mig; jeg har ikke fortjent Eders Unaade“.

„Hør, hvor den Skjelm kan bede for sig“! svarede Erik, og nu sprang Drabanten Peder Welamsson, Göran Perssons Søstersøn, hvem Niels Sture flere Gange i Spøg havde spottet, fordi han var enøiet, frem og stak ham i det ene Øie, idet han raabte: „Du er alligevel en Forræder, og derfor skal Du have dette“. Hr. Niels faldt paa Gulvet og bad atter: „Naadige Konge, spar mit Liv“, men Erik svarede: „Hør, den Forræder taler endnu“, og Peder Welamsson fuldendte derpaa Mordet ved syv Dolkestød.

Kongen, som strax blev greben af Angst og Sam-

vittighedsnag, ilede afsted til Grev Svantes Fængsel, kastede sig for Grevens Fødder og raabte: „For Guds Skyld, kjære Frænde, forlad mig alt det Onde, jeg har gjort Eder“. — „Alt“, var Svaret, „vil jeg af Hjertet gjerne tilgive Eders Majestæt, men dersom der foretages Noget mod min Søns Liv, saa skal I være mig ansvarlig derfor hos Gud“. — „Ja, see der“, udbrød Erik og sprang op, „det tilgiver I mig aldrig, og derfor maa det Samme times Eder“!

Efter at have befalet Vagten at passe nøie paa Fangerne foer han derpaa i Raseri afsted ad Veien til Flötsund, kun fulgt af nogle Drabanter. Hidtil var det just gaaet, som Göran Persson og hans Broder Krister Persson ønskede, da de nu efter Niels's Mord med Lethed troede at kunne fraliste Erik Befalingen til at myrde de andre Fanger. Beurreus derimod fandt, at det gik for vidt, og angst for Kongens egen Person hastede han efter ham. Han traf Erik paa en Gaard tæt ved Alsike, mindede ham om hans kongelige Værdighed og bad ham om „ikke at springe saaledes omkring, men vende tilbage til Upsala“. Dette vilde Erik ikke, og da Beurreus nu tillige paa Knæ bad ham om, „ei i Overilelse at lade de fangne Herrer myrde“, stak Erik efter ham med sit Spyd og raabte til Drabanterne: „Spidder mig den Skjelm“.

Ogsaa her var det Peder Welamsson, som udførte den Afsindiges Befaling.

Umiddelbart efter Beurreus's Mord sendte Erik en af Drabanterne til Upsala med Befaling til den derværende Slotscommandant Peder Gadd om at dræbe samtlige Fanger med Undtagelse af Hr. Sten. Der fandtes to af dette Navn: Sten Lejonhufvud og Sten Banér, og Peder Gadd kom derved i stor Forlegenhed: Fra Slottet gik han ned i Staden for at raadspørge Göran Persson i den Anledning, men denne, som blev truffen

ved Spillebordet, svarede, at Commandanten maatte raade sig selv. Tvetydigheden i Befalingen frelste saaledes begge disse Fangers Liv, men de Øvrige bleve dræbte, endog uden at man tilstod dem Sacramentet. Erik Sture og Ivar Ivarsson gjorde dog saa tapper Modstand, at de dræbte to af Soldaterne inden de sank døde om. Slottets Porte holdtes i flere Dage efter Mordet omhyggeligt tillukkede, saa at hele Byen var i Uvidenhed om det Skete, og denne Mellemtid var det, Göran Persson benyttede til at overtale Stænderne til at underskrive Dommen og saaledes gjøre de allerede fuldbyrdede Mord lovlige. Fangernes Slægtninge vedbleve at sende Mad og Klæder til Slottet — Peder Gadd og hans Soldater beholdt det for sig og levede i Suus og Duus.

I et Par Dage hørte man Intet om Kongen. Den ene efter den anden af Drabanterne kom hjem til Upsala, men kunde ingen Besked give om Erik, da denne havde sneget sig fra dem. Göran Persson blev nu urolig og lod søge efter ham overalt. Tredie Dagen efter Mordet fandt man ham omsider, klædt i Bondedragt, i Odensala Sogn, men da man vilde føre ham tilbage til Upsala og kaldte ham Konge, raabte han: „Niels Sture er Sveriges Rigsforstander“. Af og til udbrød han klagende: „Jeg har ligesom Nero myrdet min Lærer“, og han vilde hverken nyde Noget eller sove, da han frygtede for Gift og Snigmord. Endelig kom Karin Månsdotter, og hun fik ham overtalt til at spise og drikke, hvorefter han faldt i Søvn og vaagnede mere rolig. Han lod sig derpaa føre tilbage til Upsala, hvor han søgte at vinde Stænderne ved den sex og tyvende Maî at befale, at der skulde uddeles en halv Tønde Salt til hver Rigsdagsmand, og ved at fordele alt det Guld og Sølv, han førte med sig, til de fornemste Stændermedlemmer.

Göran Persson og hans Tilhængere, som havde troet, at de skulde blive Arvinger til de myrdede Herrers Godser og Magt, bleve høiligt skuffede — Erik kastede sig vel ligesaa meget af Frygt*) som af Anger i Armene paa Adelen og søgte Forlig med de Myrdedes Slægtninge, hvad der ogsaa lykkedes ham ved at skjænke disse store Pengesummer i Bod. De Myrdedes Begravelse gik for sig med stor Pragt, og Erik lod udraabe, „at Ingen maatte tale ilde om de hedengangne Herrer". Disses Slægtninge udstedte et Brev, hvori de „for sig og deres Efterkommere erklærede sig aldeles forligte og udsonede med Kongen og lovede ham al undersaatlig Troskab og Lydighed".

Efter at dette var bragt i Orden begav Erik sig i August 1567 til Svartsjö, fulgt af sin Broder Carl og Hertug Magnus af Sachsen, og der tilbragte han nu Resten af dette Aar, som han selv i sin Dagbog har kaldt „Kong Erik XIV's ulykkeligste Aar", et Tidsrum, han selv betegnede som „sin Svaghedstid". Regjeringen førtes imidlertid af Raadet, især af Sten Lejonhufvud og Per Brahe, og disse stævnede strax med Eriks Samtykke Göran Persson for en Domstol af otte og fyrretyve adelige Herrer. Göran anklagedes for mange og uhyggelige Forbrydelser, blandt Andet for uden eller mod Dom og Undersøgelse at have ladet hundrede og tyve Mennesker, hvis Navne nævnedes i Dommen, tage afdage og tilegnet sig deres Eiendomme, og han og hans Broder Krister dømtes til Tab af Liv, Ære og Gods, men Dommens Udførelse blev opsat, indtil Kongen med gjenvunden Helbred kunde bekræfte den.

---

*) „Han vilde ikke tage sig af Regjeringen, førend han først kunde stille de salige Herrers nærmeste Slægtninge tilfreds, men anstillede sig, som om han var fra sin Fornuft", siger et samtidigt Vidne, der havde hørt til Eriks Omgivelser.

Erik tilbragte imidlertid Tiden paa Svartsjö næsten som i et Fængsel, da man frygtede for, at han skulde skade sig selv og Andre, dersom man ikke bevogtede ham. Hans Tilværelse var en Blanding af uophørlig Anger over Fortiden, Mistanke ved det Nærværende og Frygt for det Tilkommende, og disse blandede Følelser sænkede ham tilsidst ned i et Tungsind, der i høi Grad havde Afsindighedens Charakteer, saa at han snart talte og opførte sig som Konge, snart troede, at Johan var Konge, og han selv Fange. Hans Dagbogsoptegnelser fra denne Tid ere en underlig Blanding af Forstand og Vanvid, og i et endnu bevaret Brev af sex og tyvende Aug. 1567 til Johan, skriver han blandt Andet: „Vi ere fast bedrøvede og bekymrede og driste os ikke til at foretage Noget, at vi ikke skulle komme i stor Ulykke; thi vi kunne intet Andet vide, end at vi ere forladte af alle Mennesker og stedte i næsten større Elendighed end om vi vare i Fængsel, og vi vide ei rettelig Aarsagen til denne vor Fordærvelse. Det er os derfor smerteligt at miste Eders Kjærlighed, thi vi have selv ingen Magt. Var det saa, at Eders Kjærlighed vidste, hvem der har Regimentet her i Sverige, eller om Gud har styret det saaledes, at Eders Kjærlighed raader over os og Riget, saa bede vi ydmygelig, at Eders Kjærlighed vil tilgive os alt det Uvenskab, hvormed vi selv eller vore Tjenere efter Djævelens og onde Menneskers Tilskyndelse have fortørnet Eder; men Gud skal vide, at heri Meget er blevet gjort uden vort Vidende og Villie. Derfor, om og Andre eftertragte vort Liv, bede vi for Christi Skyld, at Eders Kjærlighed ikke tilsteder det, men tilgiver os al Uvillie af et broderligt og christeligt Hjerte, overgaaende os hellere i Dyd og Mildhed end i Had og Vrede . . .“ Han lover sluttelig, at han vil blive den troeste Under-

saat, hvis han maa blive i Riget, men erklærer sig ogsaa villig til at drage bort, og hvis heller ikke dette tilstedes ham, begjærer han „et ærligt Fængsel for os Hustru*) og Børn“.

Denne besynderlige Yttring af Eriks Vanvid benyttede Hertug Johans mange mægtige Slægtninge sig af for at udvirke hans Befrielse, hvortil ogsaa Karin Månsdotter bidrog ved sine Forestillinger. Som Betingelse for sin Løsladelse maatte Johan for sig og sine Efterkommere love „at være Kongen og hans „ægte Børn og Arvinger“, som Gud giver ham med den „høiagtige“ Person, Fru Catharina Magnus Dotter eller nogen anden Dronning, hvis hun — det Gud forbyde — ved Døden skulde afgaae“, huld, tro og i alle Maader lydig, erkjendende den ældste som Sveriges Konge efter Kong Gustavs Successionsordning i Vesterås 1544.“ Fremdeles maatte han love „at holde det Ægteskab for fuldt og fast, som Erik med høibemeldte Fru Catharina Magnus Dotter i gode Herrers og Erkebiskoppens Nærværelse sluttede i Stockholm sidstafvigte Sommer, saa at det skal være et ret og fuldkomment Ægteskab og agtes for et saadant, „endskjøndt Kirkegangen og de Ceremonier, som pleie at finde Sted ved Bryllupper, nu ikke lige strax kan holdes for den nærværende Krigs og andre Anliggenders Skyld“**).

*) Erik havde allerede da hemmelig ladet sig vie til Karin Månsdotter, hvem Göran Persson af Frygt for hendes Indflydelse forgjæves havde søgt at styrte ved gjennem sin Hustru at beskylde hende for at have fortryllet Erik ved en Kjærlighedsdrik. Denne Beskyldning gjorde idetmindste de ovennævnte otte og fyrretyve Adelsmænd Göran, og hans Hustru blev i den Anledning dømt til Døden og kun reddet paa Karins Forbønner.

**) Hertug Johans Foreningstractat med Kong Erik XIV af 1568.

Heraf fremgaaer det, selv om man ikke vil fæste Lid til Eriks Dagbogsoptegnelser fra denne Tid, hvori han, medens han af og til beklager sig over, at Karin, forledt af onde Mennesker plagede og „forargede“ ham ved Trætter, dog stedse omtaler hende som sin „Hustru“, at der idetmindste har fundet en Art Vielse Sted, en Trolovelse, eller hvad man ellers vil kalde det, mellem Erik og Karin i Efteraaret 1567, og vist er det, at Erik i December 1567 forelagde Raadet sin Ægteskabscontract med Karin til Underskrift, og at han fra den Tid af stedse kaldte hende „Dronning“.

Da Johan havde indvilliget i de ovennævnte Betingelser og lovet Erik undersaatlig Tro og Lydighed efter Arbogatractaten, kom han paa fri Fod og havde derpaa med sin Gemalinde og sin Søn Sigismund en Sammenkomst med Erik paa Svartsjö i October 1568. Erik kastede sig ved denne Leilighed paa Knæ for Johan, hvem han kaldte sin Herre og Konge. Johan bøiede ligeledes Knæ og sagde, „at Erik var Konge, men Johan en fattig Fange, som begjærede hans kongelige Naade“, og saaledes vedbleve de, indtil deres Stifmoder Catharina Stenbock bad dem om „at staae op og ikke gjøre sig selv til Latter for de Tilstedeværende“. Sammenkomsten var hverken lang eller glædelig, da begge Brødrene frygtede hinanden, og Johan, som dog ikke vilde modtage Eriks Tilbud om at overtage Regjeringen, afreiste strax igjen og opholdt sig siden meest i Arboga eller paa Eskilstuna.

Man kan tænke sig, hvorledes Krigen med Polen og Danmark under saadanne Omstændigheder maatte føres. Kong Frederik II. besluttede at drage Fordeel af den fuldstændige Forvirring i Sverige, og Daniel Rantzau faldt den første November 1567 brændende og hærgende ind i Hjertet af Sverige. Erik turde næppe sende Tropperne bort til Forsvar, da han saa frygtede

for, at de skulde gjøre Oprør mod ham; af samme Grund turde han ikke betroe Anførselen til nogen af sine Brødre, og da endelig Hogenskild Bjelke og Per Brahe udnævntes til Anførere, lammede han deres Foretagender ved at omgive dem med Spioner og ved at skrive til sine hemmelige Venner i Hæren, at de ikke maatte adlyde andre Befalinger end dem, der vare undertegnede af ham selv. Endelig brød han i Januar 1568 selv op fra Svartsjö, fulgt af Hertugerne Johan, Carl og Magnus af Sachsen, for at begive sig til Hæren. Han udrettede imidlertid Intet af Betydenhed, da det var tydeligt, „at han mere passede paa Hertugerne end paa Fjenden"; tvertimod foraarsagede hans Ankomst til Hæren, at Rantzau, som var kommen i en meget mislig Stilling, slap ud af denne. Efter at have hærget Skaane vendte Erik ved Vaarens Begyndelse tilbage til Svartsjö.

VI.

Vi have nu seet, hvorledes Erik paa de forskjelligste Maader havde givet alle sine Undersaatter grundet Anledning til Besværinger. Og dog have vi til samme Tid seet, at den farligste Storm var besværget, saa at der sikkert ingen Fare vilde have været for hans Krone, dersom han blot vedblivende havde viist, at hans Anger havde været oprigtig. — Vi skulle nu erfare, hvorledes den „Forhærdelse", der fulgte ovenpaa hans „Svaghedstilstand", paany spændte Buen til det Yderste og omsider fik den til at briste.

Under det ovennævnte Krigstog havde Erik nemlig gjenvundet Helbred og Mod, og han angrede nu ikke længere sine tidligere Forbrydelser, men fortrød kun paa, at han havde angret dem. Det Første, han gjorde efter at være kommen tilbage til Stockholm, var at fri-

kjende Göran Persson og lade udraabe: „at denne var en ærlig, uskyldig Mand, men at derimod de myrdede Herrer vare Forrædere, der havde fortjent Døden". Tillige befalede han, at alle Sturernes Slægtninge skulde tilbagebetale de Bøder, Kongen havde udbetalt dem, og at Bønderne i Odensala skulde udlevere det Guld og Sølv, han under sin Sygdom havde skjænket dem. Til Hertug Johan skrev han og forlangte, „at Hertugen nu skulde sige, om han vilde holde sig til det polske eller til det svenske Parti", og han paabød i Juli 1568 en almindelig Taksigelsesfest over hele Riget for sin gjenvundne Helbred. At den tidligere Grusomhed var vendt tilbage med Kongens Sundhed, fik man et Beviis paa, da han for blot et Ords Skyld saarede Secretairen Martin Helsing dødeligt med en Ildgaffel. Göran Persson, Helsing og Kongen vare nemlig engang under det ovennævnte Felttog i en Samtale i Kongens Telt. Pludselig affyredes der en Kanon udenfor i Leiren, og Kongen udbrød da: „Ak, gid den Kugle dog kunde gaae tvertigjennem den troløse Rødskjæg" (Hertug Johan havde rødt Skjæg). Martin Helsing sagde da: „En saadan Ulykke være langt fra Eders Majestæts Broder. Kuglen maatte langt hellere gaae igjennem Göran Persson, som atter søger at stifte Uenighed", og herover blev Erik saa rasende forbittret, at han begik den omtalte Overilelse.

Hvad der dog paany allermeest vakte Harme og Forbittrelse mod Erik og paaskyndede hans Fald, var, at han nu omsider, efterat Karin Månsdotter i Februar 1568 havde født ham en Søn, for Alvor besluttede offentlig at lade sig vie til hende og lade hende krone som Dronning. Vi have allerede hørt, at Hertugerne og Raadet havde maattet love at erkjende hendes Børn som Thronarvinger, men det er noksom bekjendt, at de kun gjorde dette i det Haab

og i den Tro, at Eriks Plan at ophøie Karin til Dronning kun var en flygtig Grille, der vilde gaae bort, naar den første Hede var ovre, og naar han havde faaet det fulde Herredømme over sig selv. Heri tog man dog feil. Allerede atten Dage før den nysnævnte Søns Fødsel ophøiede Erik Karin og hendes Slægtninge i den adelige Stand og gav hende som Vaaben en Halvmaane i blaat Felt, hvilken hun maatte bruge som Signet efter hans Død, medens hun derimod i hans Levetid maatte anvende det svenske Rigsvaaben*). Adlingen kundgjordes dog først paa Bryllupsdagen, men allerede forinden denne seer man Karin benytte Kongens Navn og Signet, saaledes i et Brev af første Mai 1568, hvori hun skjænker Thorbjørn Klokker i Stockholm en Gaard qvit og frit. Dette Brev begynder saaledes: „Vi Erik den Fjortende med Guds Naade o. s. v.“ og har til Underskrift: „Under vort Kgl. Secret

Karin Måns Dotter“.

Et lidt senere Brev til Eriks Søstre er ligeledes bevaret; det har til Udskrift: „Til de Høibaarne Sveriges, Götis, Wendis Prindsesser, vore elskelige Søstre, Frøken Sophia og Frøken Elisabeth, egenhændigt, ydmygeligen, søsterligt og kjærligt“. Karin kalder sig heri „Vi Catharina med Guds Naade Sveriges, Gothernes, Vendernes og flere dertil hørende Landes „udvalgte“ Dronning“ og skriver blandt Andet:

Høibaarne Prindsesser, vi give herved ydmygeligen Eders Kjærligheder at vide, at vi til den Solennitet og Høitid, som inden nogle Uger herefter skal

---

*) I et endnu bevaret Brev til Karin fra Erik minder han hende om at bestille sig et Signet med tre Kroner og Løver og Overskriften (paa Latin): Catharina af Guds Naade Svenskernes, Gothernes og Wendernes Dronning. Der er ogsaa opbevaret flere Breve, hvori Karin har benyttet dette Signet.

skee mellem Hs. Kgl. Majestæt, vor allernaadigste Herre og Konge, vort elskelige kjære Hjerte, og os — hvorom Eders Kjærligheder vel ei ere uvidende —, behøve nogle Klæder. Eftersom vi nu ikke have fuldt saa mange Skrædere, som dertil vil behøves, begjære vi ydmygeligen og kjærligt, at Eders Kjærligheder paa nogen Tid ville overlade os Eders Kjærligheders Skræder ved Navn Gårdt . . . .“ Af dette Brev seer man altsaa, at Brylluppet allerede da (midt i Mai) var berammet til en nær Fremtid; og sandsynligviis har Erik agtet at feire det umiddelbart efter sin Hjemkomst fra Felttoget samtidigt med Sønnens Daab. Dette skete imidlertid ikke. Sønnen døbtes i Juni og fik Navnet Gustav. Per Brahe og Sten Lejonhufvud maatte staae Faddere. Brylluppet blev derimod udsat til den følgende Maaned, og i det ovenomtalte „Patent om den Svaghed og Anfægtelse, hvori Hs. Kgl. Majestæt har været, og en Taksigelsesdag“ beskylder Erik Raadet for at have foranlediget Opsættelsen, idet han siger, „at han ikke ret vidste Aarsagén til, at de (Raadsmændene) havde forhindret Brylluppet, men troede, at Djævelen havde „forbistret“ dem, saa at de ikke kunde besinde sig paa det, som Ret var.“ Det er altsaa troligt nok, at den høie Adel endnu i det sidste Øieblik har forsøgt alle Midler for at forhindre, hvad den betragtede som en Skandale, men en anden og sikkrere Grund til Opsættelsen laa i alt Fald deri, at Erik i fuld Bevidsthed om, hvorledes denne Forbindelse vilde blive opfattet baade inden- og udenlands, og tillige — som Mange paastaae — for at øve en Art Hævn for Forsmædelsen ved de udenlandske Frierier, vilde gjøre Brylluppet saa prægtigt som muligt. I det Øiemed bestemte han, at Hertug Magnus af Sachsens Formæling med Prindsesse Sophia skulde feires paa samme Tid, og udsendte Indbydelser til at

overvære Høitideligheden, ikke blot til sine Brødre og de Fornemste i Riget, men ogsaa til udenlandske Fyrster.

Taksigelser og Løfter om at komme til Festen indløb ogsaa fra Hertugerne, endskjøndt der berettes, at dette Bryllup var dem det Ulideligste af Alt, hvad der endnu var skeet. Men da Tiden nærmede sig, kom de hverken selv eller sendte endog blot en Undskyldning. Erik brød sig dog ikke synderligt herom. Den fjerde Juli 1568 feiredes Brylluppet med den største Pragt i Stockholms „Storkirke", ligesom ogsaa Hertug Magnus af Sachsens og Sophias. Laurentius Petri forrettede Vielsen, og Karins forrige Herskerinder Elisabeth og Sophia indtoge ved denne Leilighed til deres store Fortrydelse lavere Ærespladser end hun. Per Brahe ledede Karin frem som kongelig Brud, tre Riddere bare Kronen, Æblet og Scepteret foran hende, og fire Andre holdt en forgyldt Himmel over hende. To af Rigsraaderne holdt hendes to uægte Børn (formodentlig Sigrid og Gustav) under den Baldakin, gjennem hvilken de skulde erklæres for ægte. Den næste Dag gik Karins Kroning for sig i Storkirken med stor Pragt og under de sædvanlige Ceremonier. Der blev ved denne Leilighed slaaet fire Riddere, hvoriblandt tre af Karins Morbrødre, som vare Bønder fra Medelpad, og den ovennævnte Åke Bengtson Ferla. Ved det høitidelige Maaltid efter Kroningen tildrog der sig — hvad enten det nu skete forsætligt eller af Mathed — det formeentlig onde Varsel for den Nykronede, at Rigskantsleren Niels Gyllenstjerna, som var en af de fire Rigsraader, der hver holdt sit Regale under Maaltidet, tabte Kronen paa Gulvet. — Folket tydede denne Tildragelse ilde; men der behøvedes ingen saadanne Varsler for at spaae Eriks Fald. Brylluppet havde mere end alt Andet sat ondt Blod, og Karin skulde ikke ret længe

glæde sig ved Scepteret, „som Jehovah giver til hvem han vil“*).

Lystighederne i Anledning af Brylluppet vare næppe forbi, før der kom Underretning om, at Hertugerne havde gjort Oprør. Der hersker nogen Dunkelhed om, hvorledes dette fra først af blev iværksat, men det hedder almindeligt, at den i Slaget ved Varbjerg fangne Franskmand Pontus de la Gardie, der var kommet i stor Yndest hos Erik og trods Göran Perssons Advarsler netop kort før Brylluppet var bleven sendt ud for at agere en Slags Spion hos Hertug Johan, skal have været den Første, som fremsatte Forslaget om at afsætte Erik, ligesom han hjalp til at lægge og udføre hele Planen.

Strax efter Eriks Bryllup samlede Hertugerne, der allerede havde anskaffet Geværer, hvervet Tropper o. s. v., deres Folk i Eskilstuna og rede ned til Östergötland for at indtage Wadstena. Denne Plan udførtes lykkeligt af Hertug Carl, som overrumplede Besætningen ved Frokostbordet. Johan omfavnede Budet, som bragte Efterretning herom og hastede til Wadstena. Han kom der den trettende Juli, og samtidigt indfandt der sig en Mængde af hans Tilhængere: Sten Lejonhufvud og Ture Bjelke først, siden Gustav og Erik Stenbock, Gustav Banér, Carl Bjelke, Göran Gyllenstjerna og Märta Sture. Allerede nu gik tre Hundrede af de tydske Ryttere, som Erik havde straffet for Feighed i Slaget ved Svarteraa, over til Hertugerne. Disse havde stævnet Almuen til at møde i Wadstena, og her fremtraadte Johan og holdt en Tale, hvori han skildrede Landets ulykkelige Tilstand nu

*) Erik lod i Anledning af Bryllupet slaae en Guldmedaille af halvanden Dukats Vægt, med den ovenstaaende Indskrift. Ordet „Jehova“ sees over en Sky, hvorfra der nedfalder et Scepter, som en paa en Strandbred staaende Qvinde (Karin) er beredt til at gribe.

mod for otte Aar siden: „Da Fred, nu Krig paa alle Sider. Da fyldte, nu tomme Skatkamre. Da almindelig Velstand hos den Enkelte, nu Riget forarmet, Land og Stæder hærgede, Indvaanerne blottede, huusvilde, saarede, fængslede eller slagne.“ — „At anklage sin Konge og Broder var tungt, men tungere var det af see Fædrelandets Fald. Egne Lidelser kunde han tilgive, ja selv Fædrelandets for en Tid, men nu ikke længer. Uskyldige Undersaatters Blod raabte om Hævn, og Forlig vare forgjæves, da Erik gjentagne Gange havde brudt saadanne, og Ingen kunde troe ham. Ingen kunde heller vente bedre Regjering af ham, som lod sig raade af lavtfødte, nedrigtsindede Individer.“ „Ingen i eller udenfor Riget kunde agte ham (Erik), som paa sin Moders Plads, paa Sveriges Kongethrone havde sat en vanbyrdig Frille, og som til en ringe Person havde skjænket en Dronnings Ærestitel, baaren af Prindsesser ved de ypperste Hoffer. Skulde Gustavs Børn stilles under en saadan Vanbyrdig? Hvad vilde Europas Kongehuse sige? Hvilke Thronfølgere kunde man vente sig af et saadant Ægteskab“? „Bevægede af alt dette havde Hertugerne besluttet at skille Erik fra Kronen. Riget kunde da gjenvinde Fred og sin tidligere Velstand. Erik havde udspredt, at han (Johan) af sin Gemalinde var bleven forledet til at antage den catholske Lære. Dette var en nedrig Løgn. Hvis han nogensinde antog Pavedømmets Lære, ønskede han, at baade han og hans Søn maatte fordrives fra Sveriges Rige.“

Dette var Hovedindholdet af Johans ganske vist ikke ilde udtænkte Tale. At denne modtoges med Bifald af de Tilstedeværende, og at disse tilsagde ham deres Bistand til Eriks Afsættelse, er selvfølgeligt, da de for en stor Deel bestode af Eriks værste Fjender. Begge Hertugerne fæstede derpaa Egeløv i deres Hatte,

og dette blev deres Partitegn. Nu rustede de ivrigt. Der afsendtes Bud, som begjærede og fik Stilstand med Danmark og Polen. Allevegne fra samlede man Penge og umyntet Sølv; selv Hertug Magnus af Östergötland fratog man alle hans Kostbarheder, og Kirkerne og de Formuende maatte ligeledes som Laan afgive deres. De Sammensvorne selv gave beredvilligt alt deres Sølv, og navnlig bidrog Märta Sture paa denne Maade Meget til at skaffe store Summer (de saakaldte „Blodsklippingar“, paa hvilke Hertugernes Navne vare prægede indeni en Egeløvskrands) tilveie.

Den første Efterretning fra Hertugerne naaede Kong Erik fjerde Dagen efter Brylluppet, da der udspredtes et Rygte om, at de vare reiste fra Eskilstuna og formodentlig rømmede til Danmark. Erik afsendte da strax nogle Sendebud til Grændsen for at fange dem levende eller døde. Nogle Dage senere kom der Efterretning om, at de havde bemægtiget sig Wadstena og begyndt Oprør, og denne Meddelelse virkede saa stærkt paa Erik, at han i det første Øieblik vilde dræbe sig selv ved at aabne Aarerne og kun blev forhindret deri af sin Læge, Doctor Lemnius. Snart afsendte han saavel Mænd, der skulde underhandle med Hertugerne om Forlig, som rigeligt betalte Snigmordere. Hine fik imidlertid til Svar, „at der ikke kunde sluttes noget Forlig med Erik, da man ligesaa lidt kunde troe hans Ord som hans Eder og Løfter,“ og disse beholdt Pengene, men lode Hertugerne beholde Livet. Ligesaa frugtesløs var Kongens Opfordring til alle Slotsfogderne om Troskab og Aarvaagenhed, og Åke Ferla kom for seent til at afværge Frafald af de kongelige Tropper i Östergötland. Oprøret gjorde hurtigt store Fremskridt, og da ogsaa Nyköping overgav sig til Carl, skrev Erik i Fortvivlelse et Brev til denne, hvori han udfordrede ham til Tvekamp. Carl negtede dog dette

og Erik satte sig derpaa i Spidsen for det Mandskab, som endnu var forblevet ham tro, drog ud mod Hertugerne, og kæmpende med fortvivlet Tapperhed, stundom med Held. Han indtog og brændte saaledes Nyköping, og ved Botkyrka tilføiede han Hertugerne et saadant Nederlag, at de maatte forandre deres Plan og angribe Stockholm fra den nordre Side, efterat de først paa Veien havde maattet indtage Gripsholm, Ørebro, Westerås og Upsala.

Ved Hoffet i Stockholm var Alt imidlertid i den største Uvished og Angst. Nogle raadede Kongen til at flygte til Lifland, men Erik afslog dette saavelsom et Tilbud fra den russiske Czar om ti Tusind Mand Hjælpetropper. Et Rygte udspredtes om, at han agtede at udlevere Enkedronning Catharina og sine to Søstre til Russerne*) for saaledes at tiltvinge sig bedre Vilkaar af sine Brødre. Under Paaskud af en Forlystelsestour paa Mælaren flygtede disse Damer derfor til Hertugerne, som nu allerede vare halvveis mellem Upsala og Stockholm, og flere Andre af Eriks hidtilværende Tilhængere fulgte dette Exempel eller viste sig som Forrædere. Erik lod da et Toug spænde tversover Stockholms Stortorv, og paa dette hængte han alle de Breve, hvori Hertugerne havde bevidnet ham deres Troskab og Hengivenhed. Og idet han pegede paa de aabne Breve med deres store Segl, sagde han til Borgerne: „Nu kunne I see, om jeg har havt Grund til min Mistanke“.

Den syttende September, da der kom Underret-

---

*) Allerede tidligere havde han virkelig lovet Czar Iwan at udlevere Johans Gemalinde, og Niels Gyllenstjerna havde i Februar 1567 i Moskou undertegnet en Tractat herom. Da Iwan senere efter Johans Løsladelse forlangte Tractaten opfyldt, kom Erik derved i den største Forlegenhed.

ning om, at Hertugernes Tropper nærmede sig til Stockholm, stege Erik og Gøran Persson op i Taarnet „Tre Kroner“ for at see, om det forholdt sig saaledes. Ved Synet af Tropperne sagde da Göran: „Dersom I, naadigste Herre, havde fulgt mit Raad og strax efter Dommen lagt Hertug Johans Hoved mellem hans Fødder, saa vilde dette ikke være skeet“. „Du siger Noget“, svarede Erik tankefuld.

Hertugernes Styrke rykkede frem til Brunkebjerg, hvorpaa Erik gjorde et tappert Udfald, under hvilket han kæmpede som en Rasende, men forgjæves søgte at komme i Haandgemæng med Pontus de la Gardie, som anførte Hertugernes Hær. Denne maatte trække sig tilbage til Rörstrand, men truede herfra Stockholm med Storm. Hertugerne forlangte, inden der kunde være Tale om Underhandlinger, at den forhadte Göran Persson skulde udleveres, og Erik maatte paa Borgerskabets og Besætningens Forlangende indvillige heri. Ved denne Leilighed udbrød Göran: „Før havde jeg troet, at Himlen skulde falde ned, end at Kong Erik havde villet overlevere mig. Lærer af mit Exempel, at man hellere bør søge Guds end Kongens Naade.“ Göran blev af Hertugerne lagt paa Pinebænken og derefter dømt til en piinlig og forsmædelig Død. Ørerne bleve afskaarne og tilligemed hans Adelsbrev hængte op paa en Pæl. Derpaa blev han hængt, men nedtoges endnu levende, radbrækkedes langsomt, halshuggedes og steiledes — og alt dette skete paa Brunkebjerg, for at Erik skulde see det. Tiltrods for den grusomste Tortur paa Pinebænken havde man dog ikke kunnet faae Göran til at bekjende, at Erik — saaledes som Hertugerne havde udspredt — havde villet snigmyrde dem, dersom de havde indfundet sig ved Brylluppet, eller at han havde villet udlevere sin Stifmoder og sine to Søstre til Czar Iwan. Görans

Moder havde man tiltænkt samme Død, men hun styrtede sig ned fra Hesten og brækkede Halsen i Faldet.

Endnu en Uge holdt Erik Stand i Stockholm og gjorde i denne Tid flere Udfald, men da Borgerne hørte, at hele Riget lidt efter lidt havde givet sig under Hertugerne, da disse lovede dem Fritagelse for al Straf og Bibeholdelse af deres Privilegier, og da Erik afslog et Tilbud fra Hertugerne om for Livstid at beholde Åland og Borgo Lehn, saafremt han for sig og sine Børn vilde give Afkald paa al Ret til Kronen — et Tilbud, som Alle raadede ham til at antage, saa begyndte Enhver at tænke paa sin egen Redning, og selv Laurentius Petri erklærede paa Borgernes Forespørgsel, „at nu kunde de med god Samvittighed overgive Kongen.“!

Denne sendte imidlertid to af Rigsraaderne, Niels Gyllenstjerna og Bengt Gylta, til Hertugerne for at mægle bedre Vilkaar; men inden de to Herrer droge afsted, holdt de en hemmelig Raadslagning med Slotscommandanten Anders Rålamb og besluttede næste Morgen at overlevere Hertugerne Staden ved at aabne dens søndre Port, medens Kongen var i Kirke. Dette skete ogsaa virkeligt efter Bestemmelsen, da de to Rigsraader underrettede Hertugerne om Planen. Kl. otte den næste Morgen (den ni og tyvende September 1568) aabnede Rålamb den søndre Port, og de forenede Tropper, der bleve anførte af ham, Sten Lejonhufvud og Pontus de la Gardie, hastede til Storkirken, hvor de sikkert vilde have overrasket Erik, der intet Ondt anede, dersom ikke en af Borgerne havde underrettet ham om den truende Fare. Fjenden var allerede paa Stortorvet, da Erik ilede ud af Kirken og hastede afsted for at naae Slotsporten. Men Lejonhufvud indhentede ham og truede ham paa Livet, hvis

han ikke overgav sig, og Kongen havde allerede sænket sit Værge, rakt Haanden ud og sagt: „Jeg er Eders Fange, Hr. Sten," da denne i det Samme blev fældet af en tililende Drabant, hvorpaa Kongen selv saarede Pontus de la Gardie. Ogsaa Anders Rålamb blev saaret, og det lykkedes Kongen med nogle faa Drabanter at naae Slottet og stænge dettes Porte til.

Besætningen paa Slottet var Dalekarle, og Erik appellerede ikke forgjæves til deres prøvede Troskab. Der var imidlertid ikke Mere at udrette, og da Hertug Carl kort efter indfandt sig udenfor Slottet og forlangte en Samtale med Erik, indlod denne sig paa Underhandlinger. Han forlangte Svartsjö og Färingsöen og „en mild Medfart." Carl skal have lovet dette, og nu steg Erik ned af Muren og fulgte Carl til Storkirken for yderligere at forhandle Sagen. Her maatte han høre mange Bebreidelser — Alle dadlede, Ingen forsvarede ham, og kun Livlægen Lemnius bad om Medlidenhed for hans Svaghed. Resultatet af Samtalen blev, at Erik skulde frasige sig Regjeringen mod Løftet om et hæderligt Fængsel. Han blev strax spærret inde, først i sine egne Værelser, siden i det forhen saa fulde, nu saa tomme „Hr. Eskils Gemak" (Gustav Wasas Skatkammer). Dette skete samme Dag og næsten i samme Time, paa hvilken Gustav Wasa for otte Aar siden var død.

Dagen efter holdt Johan sit høitidelige Indtog i Stockholm, udraabtes til Konge og hyldedes af Hertug Carl, Raadet og Borgerskabet — tvertimod en i Wadstena truffen Bestemmelse om, at Johan og Carl skulde dele Magten; men den lumske Johan havde ladet Carl have hele Arbeidet ved Eriks Afsættelse og holdt sig selv tilbage, idet han havde benyttet Tiden til at faae de fornemste Herrer til at love, at han alene skulde blive Konge.

VII.

Dette var altsaa Slutningen af en Regjering*), der var begyndt, om end ikke under de bedste Auspicier, saa dog ingenlunde under slette. Af et Brev, som Erik skrev til Johan tre Dage efter sin Fængsling seer man, hvilke Følelser, der besjælede den styrtede Konge strax efter Faldet.

„Da Gud nu saa har villet," skrev han, „at jeg fra at være en djærv og mægtig Fyrste skulde blive en ulykkelig Fange og komme i Eders fyrstelige Høiheds Vold, takker jeg Gud, fordi han dog hidtil har reddet mit Liv fra tusinde Farer. Jeg er nu i min Broders Magt og haaber derfor, at jeg ikke vil blive behandlet som en Træl og Fange. Tvertimod vil Eders fyrstelige Høihed af christelig Mildhed, broderlig Velvillie og ridderlig Høisindethed lade mig behandle mildt og menneskeligt, saa at ikke jeg og min stakkels Hustru i vore Børns Nærværelse gjennem haardt Fængsel, Eensomhed, daglige Forulempelser og tusinde andre Farer skulle miste vort Liv. Ihvorvel Eders fyrstelige Høihed deels ved min egen Forsømmelighed, deels ved Andres Brøde har lidt Meget i Eders tidligere Fængsel, haaber jeg dog, at Eders fyrstelige Høihed

---

*) Johan lod siden Erik formelig afsætte af Stænderne, og et af de fire og tyve Anklagepunkter, ifølge hvilke denne erklæredes for at have forbrudt Kronen, var — hvad blandt Andre Brunius fortæller i sin »Antiqv. og architecht. resa år 1838« —, at han i Kobber havde ladet gravere et Landskab med Figurer, forestillende hvorledes „en Mand ledede en Aseninde efter sig, som havde en Sandpose paa Ryggen, og hvorledes en anden Mand gik bagefter med en Pidsk". Dette blev nemlig af Stænderne opfattet, som om han derved havde villet sammenligne Sveriges Rige med Aseninden og sig selv og Göran Persson med dennes strenge Vogtere og Beherskere.

ikke vil gjengjælde Ondt med Ondt, Uvillie med Straf, Skade med Fordærvelse, Fængsel med fuldkommen Udryddelse, men snarere — ligesom Eders fyrstelige Høihed tidligere har overvundet mig i Felten — saaledes ogsaa nu overgaae mig i Menneskelighed, Mildhed og Velvillie." . . . Han minder sluttelig om Hertug Carls „mange gode Løfter" og beder „ydmygst" at faae Besked om de Forslag, han havde ladet gjøre Hertugerne, blandt Andet om, at han vilde forlade Landet med Hustru og Børn, dersom han maatte beholde alt det umyntede Guld og Sølv, han havde hos sig, tilligemed alle sine Klenodier og alt sit Løsøre. Brevet ender med: „Den almægtige Gud skal gjengjælde Eders fyrstelige Høihed dette ved et langt Liv, en lykkelig Regjering og en evig Salighed." — I de nærmeste Dage skrev han gjentagne Gange ydmyge Breve baade til Johan og Catharina Jagellonica. Han begjærede snart at faae Färingsöen, som man havde lovet ham, snart at maatte reise ud af Landet. Han skulde i sidste Tilfælde Intet foretage sig mod Johan, ja han vilde endog begive sig til Polen, til Johans Svoger, og frasige sig alt Krav paa Sveriges Krone.

At disse og lignende Forsikkringer dog ikke vare fuldkommen oprigtigt mente, fremgik ikke alene deraf, at han ikke kunde beqvemme sig til at give Johan Kongenavn, men ogsaa deraf, at han ved at overfile en Jernstang gjorde et — dog opdaget — Forsøg paa at undflye. Johan skjærpede derfor hans Bevogtning, og henskjød Spørgsmaalet om hans Behandling til Stockholms Borgermestre og Raad tilligemed de tilstedeværende Biskopper og Adelsmænd. Svaret blev, at Erik burde underholdes med „tilbørlig og fyrstelig Tractation", men derhos bevogtes vel og kun nyde sine stadige Tjeneres Selskab. Hans Børn og de Qvinder, som passede dem, burde henflyttes til andre Værelser

paa Slottet og der nødtørftigen forsørges. Blev Erik noget bekymret over denne Skilsmisse, kunde Børnene af og til paa kortere Tid føres til ham, dog ikke uden nøiere Tilsyn og Bevogtning*).

Hvor fyrstelig „Tractationen“ imidlertid blev, derom kan man gjøre sig et Begreb ved at læse følgende Fragment af en Tale, som Erik formodentlig har havt isinde at holde for Stænderne i Januar 1569; thi selv om Noget deri kan være overdrevent, saa stemmer det dog i alt Væsenligt med de eenstemmige Beretninger om, at Kongen blev særdeles haardt behandlet paa Stockholms Slot, ligesaavel som paa de andre Fængselssteder. Det hedder i dette Fragment: „Jeg har ikke beholdt en Tjener, som maatte være mig huld og tro . . . Jeg har siddet i et haardt og ubarmhjertigt Fængsel, hvor der er skeet mig al den Fortræd, som kan optænkes mod en fangen Mand, der endnu ikke er overantvordet til Bødlen. Somme Dage har jeg havt Mad, men intet Fad, andre Dage har jeg havt Drikkeskaaler og Fade, men ingen Mad; nogle Dage har jeg ikke faaet Ro til at sove, andre Dage har jeg hverhen havt Strømper, Klæder eller Sko. De have plaget mig med „ond Lugt“ og kastet Skarn paa mig. I fire Maaneder har jeg kun fire Gange været i Bad. De have plaget mig med Forsmædelser, Banden og haarde Ord. De have overfaldet mig med Sværd og Dolk, Hellebard og Bøsser. De have rykket og sledet i mig og frataget mig alle mine Eiendele, Gods, Børn, Helbred og Sundhed. Af alle disse Plager fortryder Intet mig saa meget som det, at de i otte eller ti Søndage have taget Guds Ord fra mig, saa at ingen Præst maatte forkynde mig det,

*) Erik havde dengang tre Børn med Karin ilive: Gustav, Henrik og Sigrid. Et fjerde, Arnold, fødtes i Februar 1569 i Fængslet, som Karin Månsdotter i Begyndelsen deelte med ham.

og naar jeg har villet forkynde det for min Hustru eller mine Tjenestefolk, have de forbudet hende at høre det, saafremt hun ellers vilde beholde sine Børn hos sig . . . Jeg troer, at om ikke min Fru Moder, Dronningen, Hertug Carl og Hertug Magnus havde bedt for mig, da var det for længe siden gaaet mig, som det gik Kong Birgers Brødre, og maaskee endnu værre."

Endog Bøger — selv religieuse — lod man ham savne, og Erik tilbragte derfor en stor Deel af sin Tid med at gjøre snurrige Optegnelser, forsynede med endnu besynderligere astrologiske Randtegninger, hvorved han søgte at retfærdiggjøre sin tidligere Opførsel. Denne Beskjæftigelse fortsatte han ogsaa siden paa Gripsholm, men vi skulle her under Eet anføre nogle af disse Slutninger, der i alt Fald bevise, at han kunde sin Logik udenad paa sine Fingre:

Dom bør ei gaae imod Dom af samme Personer.
Rigets Stænder have engang tildømt mig Ret mod Hertug Johan.
Altsaa maae Rigets Stænder nu ikke omstøde denne Dom.

Den, som forstærker mine Fjender, han beviser mig Fjendskab.
Hertug Johan har med Penge forstærket mine Fjender.
Altsaa har han beviist mig Fjendskab.

Hvad Mand gjør i Vanvid, bør ikke regnes for fuld Ugjerning.
Konger kunne og blive vanvittige.
Altsaa burde man ikke tilregne sin Konge det, der skete i Vanvid, som fuld Ugjerning.

Jeg begyndte ikke først Feiden med Kongen af Danmark; jeg brød ikke Forbundet først; jeg har ikke først taget hans Vaaben; jeg har ikke først skjældt ham ud; jeg gjorde ikke hans Sendebud nogen Uret; jeg tilføiede ikke hans Undersaatter nogen Skade tillands eller tilvands o. s. v.
Hver og En, som ingen saadanne Aarsager giver, er uden Skyld.
Saa haver jeg ikke begyndt Feiden.

Den, som rømmer med Kongens Banner, har brudt sin Ed.
Altsaa fortjente Niels Sture Døden.

Intet kan være uretvisere, end dersom der ikke i Alt, hvad Godt er, er lige Lov for den Fattige og for den Rige.

Naar Kongens Søn ikke maa nyde, hvad hans Fader havde, ligesaavel som den Fattige nyder, hvad hans Fader havde, saa er der ikke lige Lov for dem begge.

Altsaa kan Intet være uretvisere end med Urette at drive Kongens Søn fra hans Arv.

Stundom finder man Slutninger, som gaae ud paa at carrikere Modstandernes Maade at raisonnere paa, og ved enkelte af disse har Erik udtrykkelig anmærket: Argumentum ducis.

Vi skulle her kun anføre een af disse som Prøve:

Hver og En, som byder sine Venner ærligt og christeligt til Bryllup, han practiserer at dræbe dem.

Kong Erik bød Hertug Johan til Bryllup den Tid, han viedes til Karin Månsdotter.
Altsaa vilde han dræbe ham.

Ingen brød sig dog om Eriks Slutninger, og i Jan. 1569 sammenkaldtes Stænderne nærmest i det Øiemed at dømme ham fra Kronen og hylde Johan III som Konge. Man veed ikke, om Erik ved denne Leilighed kom til at holde den Forsvarstale, som han længe havde arbeidet paa, men vist er det, at han og Johan den sex og tyvende Januar 1569 havde en personlig Sammenkomst i Stændernes Overværelse. I en dog ikke fuldkommen paalidelig yngre Beretning hedder det, at der ved denne Leilighed opkom en heftig Trætte mellem Brødrene, saa at Johan tilsidst udbrød: „Men Du er jo aldeles fra Sands og Samling!“ hvortil Erik svarede:

„Kun een Gang var jeg aldeles fra Sands og Samling, og det var, da jeg slæbte Dig ud af Fængslet.“

Hvad der derimod er uomtvisteligt, er, at Johan som Motiv for Eriks Afsættelse fremsatte en stor Masse deels grundede, deels ugrundede Beskyldninger, som baade han selv og Stænderne vidste, vare usande, men som de ikkedestomindre fremførte i Breve til Udlandet. En stor Deel af disse Beskyldninger ere allerede nævnte i det Foregaaende; her skulle vi endnu kun nævne følgende: Eriks Forordninger vare Snarer for at fange de Enfoldige. Han havde ønsket den danske Krig blot for at kunne plage Svenskerne. Han havde med Flid ordnet det saaledes, at Svenskerne skulde blive slagne. Han havde med egen Haand myrdet eller saaret tresindstyve Personer. Han havde anstillet sig afsindig for saa meget friere at kunne rase o. s. v. — Rigsdagen endte med, at Alt, hvad der var besluttet paa Rigsdagen 1567, erklæredes for ugyldigt, og at Erik og hans Børn for evindelige Tider erklæredes berøvede al Arveret til Sveriges Krone. Erik skulde desuden for Livstid holdes i „indespærret, dog tilbørlig og fyrstelig Forvaring.“

Johans Had og Frygt tillod dog ikke dette, og Eriks Breve fra denne Tid, der stemme med andre Beretninger, vise, at han blev værre behandlet end den farligste Forbryder. Man lod ham ofte sulte og tørste, tilføiede ham corporlige Tugtelser, berøvede ham al Udsigt, ja endog Dagens Lys, lod ham gaae nøgen og unddrog ham Brænde. Ingen Læge maatte komme til ham, naar han var syg, og dog blev hans Tilstand snart meget lidende, saa at han endog led af Blodstyrtning og Steensmerter. Ogsaa Religionens Trøst blev ham negtet, og hans Fangevogter i Stockholm, den vilde Olof Stenbock, skjød ham endog engang efter et Slagsmaal gjennem Armen og lod ham flere Timer ligge i

sit Blod. „Gud skal vide,“ klager Erik i et Brev af første Marts 1569 til Johan, „hvor umenneskeligt han var bleven plaget med Hunger, Kulde, Stank, Mørke, Hug og Slag; han kunde ei troe, at dette skete med hans Broders Vidende og Villie, og besværgede ham om Befrielse fra denne Elendighed. Han vilde underkaste sig Landflygtighed; Verden var stor nok, til at endog Brødres Had kunde stilles ved lang Afstand.“ En endnu langt grellere Skildring af sit Fængsels Lidelser giver Erik i et senere Brev, og selv om Noget kan være overdrevet, saa er det dog vist, at Johan handlede yderst uforsvarligt og grusomt mod sin fangne Broder (hvem han ogsaa aabenlyst kaldte sin „hadskeste Fjende“), der end ikke om Natten maatte være alene, men skulde have to Vogtere hos sig.

Og dette var endda forinden Johans Had og Frygt var bleven om muligt endnu mere forøget ved en — forøvrigt temmelig ubetydelig — Sammensværgelse til Eriks Fordeel, der blev opdaget i August 1569, og navnlig støttede sig til en Misfornøielse i Smaaland. En Følge af denne Sammensværgelse var det, at Erik i Juli 1570 flyttedes fra Stockholms Slot til Åbo i Finland, hvor Johan troede ham i sikkrere Forvaring, siden det havde viist sig, at Erik endnu havde Venner i det egentlige Sverige. Her paa Åbo Slot holdtes han i et noget mildere Fængsel og modtog endnu af og til Besøg af Karin Månsdotter og de fire Børn. Der berettes forøvrigt, at Karin i Fængslet ikke altid var ligeover for Frik, som hun burde være, ja at hun endog engang glemte sig saa vidt, at hun lige op i Øinene kaldte ham „den værste Tyran, der nogensinde havde været til“ og tilføiede, at han fuldelig havde fortjent sin Skjæbne, og „at hun, dersom Nogen kom at myrde eller dræbe ham, selv vilde hjælpe til dermed, aldenstund han i sin Velmagt havde ladet

andre uskyldige Mennesker dræbe og derved foraarsaget sin Hustrues, sine Børns og sin egen Fængsling og Elendighed.“ Denne Beretning stemmer dog ikke overeens med hvad der almindeligt fortælles om Karins Blidhed og Fromhed, men vist er det i ethvert Tilfælde, at hun i sit Forhold til Erik ikke tilfulde bestod den rigtignok haarde Prøve, hvorpaa hun blev sat, og at Erik derfor, skjøndt hun vedblivende var hans bedste Trøst og Gjenstanden for hans ømmeste Følelser, ofte beklagede sig over hendes „forargerlige“ Adfærd imod ham, hvilken han dog, og maaskee ikke uden Grund, tilskrev Vogternes Intriguer.

Da Johan var bange for, at Iwan af Rusland skulde foretage et eller andet hurtigt Skridt til Eriks Befrielse, blev denne, efter omtrent et Aars Ophold paa Åbo Slot flyttet til Kastelholm paa Åland, hvor han dog kun blev fra August til November 1571, da han heller ikke der ansaaes for at være udenfor Iwans Rækkeevne. Efter Samraad med Hertug Carl og Rigsraadet besluttede Johan derfor at overføre Fangen til Gripsholm, og dertil ankom Erik i December 1571. Dog havde Johan forinden udtrykkelig forlangt af Carl, i hvis Hertugdømme Gripsholm laa, at hans egne Folk skulde bevogte Fangen.

Traditionen har navnlig til Opholdet paa Gripsholm knyttet grelle Skildringer af Fangens Lidelser og slette Behandling; men ligesaa vist som det er, at den Maade, hvorpaa Erik blev behandlet baade paa Stockholms Slot og senere i Vesterås, var yderst barbarisk, ligesaa vist er det, at der just paa Gripsholm toges noget mere Hensyn til Fangens Velvære. Naar man undtager, at det Rum, hvori Erik her blev hensat, unegtelig var yderst lille, uvenligt og uhyggeligt og langtfra kunde maale sig med det udenfor beliggende, i hvilket Johan tidligere havde opholdt sig som

Fange, synes det i Virkeligheden, som om der i enhver anden Henseende blev sørget for hans Fornødenheder og Velvære, hvad der maaskee nærmest skyldtes Hertug Carl. Foruden med Karin og Børnene (af hvilke dog nu Arnold var død) stod Erik saaledes i stadig Berørelse med en temmelig talrig Omgivelse, og han havde nu baade en Præst, Niels Olai, hvem Laurentius Petri havde anbefalet som „en besindig og alvorlig Mand, der ikke vilde lade sig forføre af Kong Erik," og en Læge, Mester Anders Barbeer. Men herved maa dog bemærkes, at ingen Andre fik Adgang til ham end de, der enten stode i Johans Sold eller fremviste en egenhændig Befaling fra denne, samt at Fangevogterne ideligt skiftede, for at de ikke ved et længere Bekjendtskab muligt skulde lade sig vinde af Erik, og Johan lod endog flere af dem sværge sig en egen Troskabsed „i den almægtige Guds Navn, paa hans hellige Ord og Evangelium, samt paa christelig Tro og Sandhed, Ære og Redelighed," hvori de blandt Andet forpligtede sig til ikke at lade Erik slippe levende ud af Fængslet.

Johans aldrig slumrende Frygt for, at Erik skulde komme paa fri Fod, yttrede sig paa en næsten comisk Maade, da der opstod Misfornøielse blandt Besætningen paa Gripsholm, fordi den ikke i rette Tid var bleven forsynet med Levnetsmidler; han skrev i den Anledning paa een Dag ikke mindre end syv forskjellige Breve og sendte Klas Fleming og Henrik Matsson afsted med Forstærkning til Fangevogterne Erik Gyllenstjerna, Christopher Torstenson og Per Ribbing, men tillige med Befaling til „at forkorte Kong Eriks Liv paa den Maade, deres Fuldmagt udsagde," saasnart der var mindste Fare paafærde. Usandsynligt er det maaskee ikke, at Anders Barbeer, for hvem Erik nærede en lønlig Frygt, der senere endog bevægede ham til af Frygt for Gift engang at unddrage sig Mad

og Drikke, kan være nævnt i denne Fuldmagt. Omtrent paa samme Tid skal Johan have befalet, at Karin Månsdotter og Børnene skulde fjernes fra Erik, men denne Befaling blev dog tagen tilbage, da han fik at vide, at hun ventede sin Nedkomst. Hun fødte kort efter et dødfødt Barn.

Forskjellige hemmelige Stemplinger til Gunst for Erik og en kun slet skjult Mistillid*) til Hertug Carl, der ikke deelte hans Frygt og var misfornøiet med Fangens haarde Behandling, bragte Johan til tidligt at fatte den Beslutning at flytte Erik fra Gripsholm til Vesterås, men Beslutningen udførtes dog først i Juni 1573. Ganske faa Dage efter Fangens Ankomst til Vesterås Slot, hvor han blev meget haardt behandlet og flyttedes fra det ene Værelse til det andet, beredte Johan ham den største Sjæleqval, der endnu var tilføiet ham, ved at fjerne Karin Månsdotter og Børnene fra ham — en Grusomhed, hvortil Grunden angives at være, at Johan frygtede for den fangne Kongefamilies yderligere Forøgelse. Karins og Børnenes sidste Besøg modtog Erik et Par Dage efter Ankomsten til Vesterås, medens de endnu boede i et Rum nedenfor hans. De bortførtes, uden at han vidste Noget derom, og længe efter vedblev han flere Gange om Dagen at raabe ud af Vinduet og tale til sin Karin, idet han snart beklagede sig over Johans Haardhed, snart over Karins formeentlige Troløshed — thi ogsaa i denne Retning piinte Vogterne ham med falske Forestillinger, hvorfor han i sine Breve fra denne Tid til

*) I August 1572 befalede Johan, at Ingensomhelst, hverken Høi eller Lav, maatte indlades paa Gripsholm uden egenhændig kongelig Befaling. Allerede tidligere havde han skrevet til Carl, „at han intet roligt Regimente vilde faae, saalænge Erik levede". Carl havde dog ikke villet forstaae Hentydningen.

Karin bestandig advarer hende mod Ægteskabsbrud og minder hende om sin egen bestandige Kjærlighed. Han kalder hende i disse Breve, der ikke kunne Andet end vække Medfølelse „sin allerkjæreste Hustru, Dronning Karin Månsdotter,“ taler om sine Lidelser i Fængslet og giver hende Regler for Børnenes Opdragelse.

Under Eriks Ophold her udbrød et Oprør i Smaaland, og kort efter stiftede den oftere omtalte, i Gustav Wasas Tid indvandrede franske Adelsmand, Carl de Mornay, Baron af Varennes, en Sammensværgelse, der gik ud paa at myrde Johan og alle Eriks værste Fjender. Han var nylig vendt tilbage fra Skotland, hvor han i Johans Ærinde havde hvervet fem Tusinde Mand, og ved Hjælp af disse skulde Planen iværksættes under Opførelsen af en skotsk Sværddands paa Stockholms Slot. Flere Misfornøiede over hele Riget deeltoge i Sammensværgelsen; men Planen strandede paa, at Johan af Frygt ikke lod Sværddandsen komme til Udførelse, og at en af de Sammensvorne, Hugh Cahun, advarede ham. Denne blev vel henrettet, da han ikke kunde bevise sine Beskyldninger, men senere kom det dog for Lyset, at han havde talt sandt, og Mornay, der forgjæves søgte Beskyttelse hos Hertug Carl, blev tilligemed sine fornemste Tilhængere halshugget i September 1574, skjøndt han — som vi have hørt — engang havde reddet Johans Liv. At han søgte Beskyttelse hos Carl, synes at tyde paa, at Sammensværgelsen nærmest har været til Gunst for denne, og at han for Eriks Vedkommende kun har villet udvirke et mildere Fængsel.

Omtrent samtidigt med Mornays Død flyttedes Erik til sit sidste jordiske Opholdssted, Örbyhuus, og da der ogsaa strax efter hans Ankomst hertil, opdagedes en Plan af Egnens Bønder til at befrie ham,

naaede Johans Frygt en saa høi Grad, at han nu for Alvor besluttede at skille Erik ved Livet, skjøndt denne paa Örbyhuus faldt tilbage i sin forrige Sindssygdom.

Allerede i 1569 havde han sammenkaldt Rigsraadet, Erkebiskoppen og flere Biskopper og forelagt dem det Spørgsmaal, „om ikke Rigets Velfærd fordrede at Kong Erik blev aflivet i Fængslet, saafremt der udbrød noget Oprør til hans Gunst.“ Han havde ved sine mange Forbrydelser tilstrækkelig fortjent Døden, og var kun bleven skaanet for sin kongelige Værdigheds Skyld og paa sin Stifmoders og Hertug Carls Forbønner.“

Alle de Raadspurgte med Undtagelse af Johan Axelsson Bjelke havde dengang „unødte“ og „utvungne“ raadet til og samtykket i, „at, om der opstod noget Oprør i Landet, skulde Erik til sit Liv ikke forskaanes, men straffes efter Tilbørlighed og Fortjeneste.“ Sagtens er det udelukkende Tanken om det Rædselsfulde i et Brodermord, der i saa lang Tid afholdt ham fra — tiltrods for sin aldrig hvilende Bekymring og sit stedse uudslukkelige Had — at benytte sig af den saaledes erhvervede Fuldmagt. Thi, som vi have hørt, opdagedes den ene Plan til Eriks Befrielse efter den anden — og vi have endda af Hensyn til Pladsen ikke omtalt dem alle —, uden at Dødsdommen blev fuldbyrdet. Derimod havde Johan hidindtil endnu indskrænket sig til flere Gange at give Fangevogterne hemmelige Fuldmagter, hvis Beskaffenhed vi tilstrækkelig have antydet.

Nu derimod, i Marts 1575, sammenkaldte han anden Gang Rigsraadet og det fornemste Præsteskab til Stockholm og forelagde dem der Kong Eriks Dødsdom til fornyet Underskrift. Denne Gang underskrev ogsaa Johan Bjelke. Det hedder i denne Beslutning

om Eriks Død (den saakaldte „Rigets Raads samdrægtige Raadsslagning og Decision“), „at, ifald man ei kunde beholde ham i Fængslet, hvor han endnu stedse forholdt sig som et ondt og vanartet Menneske, skulde man tage ham afdage ved et eller andet af de dertil tjenlige Midler, da Saadant maatte skee baade efter den guddommelige og den verdslige Lov . . . at man for hans Høiheds Skyld saa længe havde skaanet hans Liv, derved havde man maaskee snarere gjort den almægtige Gud imod end til Behag . . . det er og bedre og christeligere, at Een lider, end at Mange skulle styrtes i Fordærvelse.“ Beslutningen holdtes dog hemmelig, endog for Hertug Carl, og Udførelsen lod ogsaa denne Gang i to Aar vente paa sig, skjøndt Johans Frygt langtfra at tage af tvertimod stedse tiltog, da det ikke var ham ubekjendt, at hans kun slet skjulte Forkjærlighed for den catholske Lære og hans Haardhed mod sin fangne Broder havde skaffet ham mange Fjender i Landet. Grunden angives at være Modstræben hos de Herrer, til hvem Eriks Bevogtning paa Örbyhuus var anbetroet. En af disse, Maurits Göranssohn, fik saaledes i 1576 fornyet Instrux saavel i Henseende til den skriftlige Fuldmagt som til den „mundtlige“ Besked, han tidligere havde faaet; men Paamindelsen var forgjæves. Denne Mand vilde ikke udføre Mordet.

Dette maatte tilsidst iværksættes af Johans egne Tjenere. Hans Kammertjener, Philip Kern, tillavede Giften, og Mordet skulde udføres af Johans Secretair Johan Henriksson, der tidligere havde myrdet en Mand ved Navn Johan Kempe og giftet sig med Enken. Denne værdige Haandlanger kom i Februar 1577 til Örbyhuus med et egenhændigt Brev til den derværende Befalingsmand paa dette Slot, Hofmesteren Erik Andersson til Bjurum, hvori det hed, at med Raadets Samtykke var det bleven besluttet, at om nogen Fare

var paafærde — men det var der slet ikke paa den Tid — skulde man give Kong Erik „en Drik af Opium eller Mercurium, saa stærk, at han kun kan overleve den et Par Timer“ — „Hvis han saadan Drik ingenlunde skulde ville til sig tage, saa skulle vore Tilforordnede sætte ham paa en Stol og slaae Aarerne op baade paa hans Hænder og Fødder, saa at Blodet løber af ham, til han døer. Vil han ikke tilstede saadan Aareladen, saa skal man enten med Magt holde ham eller binde ham med Haandklædet, til det altsammen er fuldbragt. Eller ogsaa skal man med Magt tage og lægge ham paa hans Seng og qvæle ham i Dynerne eller med tykt Seilgarn — dog saa, at man først lader ham faae Præsten og det høiærværdige Sacrament.“ De „troe“ Mænd og Undersaatter, som udførte dette, lovede Johan sin kongelige Beskyttelse.

Der behøvedes imidlertid ingen Vold. Erik valgte at tage Gift. Han aflagde den to og tyvende Februar 1577 sit Skriftemaal for Præsten Andreas Erici, som tilligemed en anden Præst ved Navn Johannes Petri vare nærværende i hans sidste Timer, tog samme Dag Nadveren og opførte sig med megen Rolighed og Værdighed. Dog vilde han endnu ikke paa Præsternes Opfordring tilgive sine Fjender. Tre Dage efter nød han Giften i en Ret Ærter. Den virkede meget hurtigt, og da Døden nærmede sig, spurgte Johannes Petri ham atter, „om han ikke af Hjertet vilde tilgive dem, der havde fortørnet ham, og bede dem om Tilgivelse, mod hvem han havde forbrudt sig“; Erik svarede: „Jo, af Hjertet gjerne.“ Kort efter blev han maalløs og døde den følgende Morgen Kl. to*). Hans haarde Fangenskab og tragiske Endeligt have for en stor Deel forsonet Svenskerne med hans Forbrydelser, og disse

*) I Januar-Heftet 1869 af »Svensk Literatur-Tidskrift« har Udgiveren, Hr. H. Forssell, opkastet den Gisning, at Johans Beslut-

ere maaskee ogsaa blevne vel grelt skildrede af hans Historieskrivere, der tilhørte Johans Parti. Vist er det i ethvert Tilfælde, at Eriks Hjerte var bedre end hans Handlinger, og at disse ofte vare et Værk af en i Vrede og Heftighed begaaet Overilelse*).

Den første Marts modtog Johan Efterretningen om sin Broders Død, og allerede samme Dag lod han Nyheden forkynde fra Stockholms Prædikestole med Tilføielse af, „at Døden hidrørte fra en langvarig Sygdom", Noget, som bekræftedes af Befalingsmanden paa Örbyhuus og Andreas Erici. Afskrifter af disse Vidnesbyrd sendtes Landet rundt tilligemed Budskabet om Eriks Død. Da de kom til Hertug Carl, skjulte denne ingenlunde sin Misfornøielse, og han gav tydeligt nok at forstaae, at han ikke troede paa den „langvarige Sygdom." Han skrev saaledes til Johan: „Endskjøndt vi for vort Vedkommende ingen Tvivl nære om, at jo vor Broder er død en ret og naturlig Død, saa frygte vi alligevel for, at Mange baade inden- og udenlands skulle nære en ganske anden Tro, nemlig at han er bleven taget afdage paa onde Menneskers Tilskyndelse. Efter vor Mening vilde det derfor baade for Eders Majestæts, vort og Fleres gode Navn og Rygte været godt og raadeligt, om der paa den Tid, da vor Broders Svaghed begyndte at tage til, var bleven sendt nogle anseete Mænd i og udenfor Raadet til Örby for at see alle Omstændighederne ved hans Hedengang . . . Vi vente dog forvist, at Eders Majestæt lader hans Liig faae en hæderlig Begravelse, som det anstaaer hans Person. Vi saae gjerne, at Eders

ning om at lade Erik forgive, ikke skulde være kommen til Udførelse, og Erik være død en naturlig Død. Hans Grunde ere imidlertid overordentlig svage og i ingen Henseende overbevisende.

*) I sine Dagbogsoptegnelser skriver Erik oftere: „Denne Dag begik jeg Feil af Vrede."

Majestæt betimeligt vilde give os Underretning herom". Johan svarede, „at han ganske vist skulde have sendt nogle Raadsherrer til Örby, dersom han itide var bleven underrettet om Eriks Dødssygdom," men som man seer, passer dette „itide" kun meget slet til den „langvarige Sygdom". Om Begravelsen skrev han, at den allerede var gaaet for sig i Vesterås, der sikkert var et godt Begravelsessted nok, da mange andre svenske Konger vare blevne begravede paa ringere Steder (Allvastra, Wreta m. m.). „At Erik ei var bleven begravet i Upsala og ei med samme Høitidelighed som deres salige Hr. Fader, kom af, at der var saa stor Forskjel paa deres Levnet og Regjering."

Eriks Begravelse foregik den trettende Marts i Vesterås, hvorhen endeel Adelsmænd, Præster og Studenter fulgte Liget, der iforveien var bleven stillet til offentlig Skue. Kisten hensattes i en Hvælving ved Kirkens søndre Side, og ovenover denne Hvælving fæstedes en Plade med Indskriften: „Riget er forvendt og blevet min Broders; Herren har givet ham det" (1 Kong. Bog 2 Cap.).

Hertug Carl besværede sig kort efter i et Brev til Johan over den „usømmelige" Begravelse. „Han (Erik) var dog," skrev han blandt Andet, „vor Broder, af kongelig Herkomst og selv en salvet og kronet Konge, som — uagtet alt det Onde, han, Gud bedre det, opnaaede at bedrive — dog ogsaa har udrettet meget Godt og Mandigt under sin Regjering. Endskjøndt han — sørgeligt at ihukomme — har været baade Eders Majestæts og vor Fjende, saa troe vi for vor Person, at alt Fjendskab bør være fuldkommen tilgivet, naar Sjælen skilles fra Kroppen. Det er ingen Berømmelse at forfølge en død Krop i Graven; den Døde kan det være ligegyldigt, men de Efterlevende agte

derpaa, og de faae derved Leilighed til at bagtale og udskrige Slægtningene."

Han foreslog sluttelig, at Erik skulde faae en tilbørligere Begravelse enten i Upsala eller i Graamunkekirken i Stockholm; men Johan vilde Intet høre derom — hans Had til Erik fulgte denne endog ud over Graven. Først Gustav den III lod i Vesterås-Domkirke oprette et Mindesmærke over Erik og prydede dette med Kronen og Scepteret paa Johans Grav i Upsala Domkirke.

Vi have endnu tilbage at tilføie nogle Oplysninger om, hvorledes det gik Karin Månsdotter og hendes Børn efter Eriks Død. Hvad hiin angaaer, da havde hun — ligesom hun tidligere kun i meget ringe Grad havde blandet sig i Regjeringsanliggender — aldrig deeltaget i Oprørsforsøgene, og Forfølgelserne mod Erik havde derfor ikke strakt sig til hende. Det er ubekjendt, hvorhen hun blev ført efter Skilsmissen fra Erik (i Vesterås), men omtrent et halvt Aar senere opholdt hun sig i Åbo, og fra den Tid af levede hun lige til sin Død næsten bestandigt i Finland. Efter Eriks Død anraabte hun Johan om Naade for sig og sine Børn, af hvilke nu kun Gustav og Sigrid levede, og man seer af hendes Brev og Johans Svar, at disse vare tagne fra hende, og at Gustav endog var sendt ud af Riget. Kongens Svar var forøvrigt affattet med megen Mildhed, hun benævnes heri „Fru Karin", og hun modtog fra denne Tid lidt efter lidt betydelige Gaver i Gods og Sølv af Johan, ret som om Samvittighedsnaget over Brodermordet kunde bringes til Taushed ved slige Midler. Ogsaa Hertug Carl viste hende megen Velvillie, og hun levede agtet og elsket af Godsets og Omegnens Beboere paa den afsides, men skjønt

beliggende Kongsgaard Ljuxala i Finland. Datteren Sigrid blev gift med Lagmanden i Finland, Henrik Classon Thott og ved ham Stammoder til den grevelige thottske Familie, som Dronning Christina vilde ophøie til hertugelig Værdighed. Anden Gang ægtede Sigrid Niels Nielsson Natt och Dag. Den trettende September 1612 døde Karin Månsdotter paa Ljuxala og fik sin Hvileplads i det thottske Gravkapel i Åbo Domkirke, hvor der er bleven reist et Mindesmærke over hende. Et varigt Minde havde hun sat sig i Finland ved sin Mildhed, Velgjørenhed og Gudsfrygt, og en Gravskrift over hende, forfattet af Jeremias Petri Parginsulanus, roser hende over al Maade for hendes gode Egenskaber.

Hendes Søn Gustav Eriksson blev som sagt sendt ud af Landet og opdroges af Jesuiterne i Braunsberg, Thorn og Vilna, først paa Jesuiternes egen Bekostning, siden med Understøttelse fra Moderen og Søsteren. Han tilegnede sig en stor Mængde Kundskaber og drev det navnlig saa vidt i Chemien, at han blev kaldt „den anden Paracelsus“. Johan den III holdt imidlertid stedse et vaagent Øie med ham, ja bad endog sin Søn Kong Sigismund af Polen om „at stække Vingerne paa denne Fugl“ ved at sætte ham i Fængsel; men dette skete dog ikke. Efter Johans Død begjærede Gustav, ligesom ogsaa Karin paa hans Vegne, Tilladelse til at vende tilbage til Sverige, men Bønnen blev afslaaet baade af Carl og af Sigismund, der som bekjendt nu stredes om Herredømmet i Sverige og frygtede for en tredie Medbeiler. Ogsaa en Sammenkomst mellem Moder og Søn i Finland blev forbudt, hvorimod de fik Lov til at møde hinanden i Reval (1596). Det var første Gang efter to og tyve Aars Forløb; det skulde ogsaa blive sidste. Sigismund gav derpaa Gustav Indtægterne af et Abbedi, og han

levede to Aar i Thorn. Derefter blev han indkaldt til Rusland og glimrende modtaget af Boris Godunow (1699), der tilbød ham sin Datter Axinia tilægte og Hjælp til at erobre Finland og Lifland som hans Fædrenearv, dersom han vilde antage den græsk-catholske Lære. Da Gustav imidlertid afslog dette, fulgte Fængsel og Forviisning ovenpaa Czarens tidligere Gunst. Han døde 1607*) i den lille russiske By Kaschin og ligger begravet i en Birkelund udenfor Staden.

---

*) Efter nogle Beretninger skal han 1594 i Polen have giftet sig med en adelig svensk Dame og ved hende bleven Stamfader blandt Andet for den bekjendte svenske Familie Stïerneld, hvoraf et fremragende Medlem for ikke længe siden døde i Stockholm. Meningerne om, hvorvidt Wasaætten saaledes virkelig skulde være forplantet til vore Dage, ere dog meget deelte, og Spørgsmaalet har endnu ikke fundet sin endelige Afgjørelse.

THEODOR BØGGILD.

Slagene ved Jena og Auerstädt*).

I Aaret 1805 havde Napoleon i et tre Maaneders Felttog fuldstændigt beseiret Østerrigs og Ruslands Keisere og var nu i Aaret 1806 enemægtig Herre i hele det sydlige og vestlige Tydskland, hvis Fyrster traadte sammen i Rhinforbundet og stillede deres Lande under Frankrigs Protectorat. Saaledes ophørte det hellige romerske Rige (sjette August 1806), der havde staaet i over otte Hundrede Aar, men allerede i flere Aarhundreder og navnlig siden Trediveaarskrigen havde været i en saa fuldstændig Opløsningstilstand, at Voltaire spottende kunde sige om det, at det var ligesaalidt Rige, som helligt eller romersk. Naar man nu tillige erindrer, at Napoleon i samme Aar havde skjænket sine Brødre Joseph og Ludvig Neapels og Hollands Kongethroner, kan man vel forstaae, at Preussen med Ængstelse saae Frankrigs nye storartede Magtudvidelse i Tydskland. Under den sidste store Krig havde Preussen været paa Nippet til at erklære Frankrig Krig, men havde efter Austerlitzslaget sluttet et Forbund med Napoleon, modtaget Hannover i Bytte for nogle mindre til Frankrig og dets Allierede Baiern aftraadte Landstrækninger og

*) Redactionen har anseet det for nødvendigt til den rette Forstaaelse af den næstfølgende Afhandling »Nordtydskland under den franske Besættelse 1806—7» at forudskikke ovenstaaende Bemærkninger, der ere hentede fra Thiers's »Histoire du Consulat et de l'empire», og Rüffel »Die Stratege und die Strategie der neuesten Zeit».

smigrede sig med det Haab at danne et nordtydsk Forbund, der skulde skaffe det samme Herredømme i Nordtydskland, som Frankrig havde i Syden og Vesten, og navnlig omfatte Sachsen, Hessen-Cassel, Mecklenburg, Oldenburg, Hansestæderne, Holsteen o. s. v.; men Napoleon, der i Begyndelsen havde ladet, som om han begunstigede denne Plan, for at skille Preussen fra sine øvrige Fjender, modsatte sig det nu paa det Bestemteste*). Hertil kom endnu, at han hemmeligt havde underhandlet med England om at tilbagelevere Hannover, hvis Churfyrste dengang var Englands Konge, og han havde ikke engang fundet det Umagen værd at underrette det preussiske Hof om disse Underhandlinger, saa dyb Foragt følte han for den paa engang lave, feige og forræderske preussiske Politik; men denne Forhaanelse kunde den svage preussiske Konge Frederik Wilhelm III ikke bære; han stillede sin Hær paa Krigsfod (tiende August 1806) og indtog en truende Holdning ligeoverfor Frankrig. Ingensinde havde Omstændighederne været saa ugunstige for et Fredsbrud som netop nu; Østerrig var ydmyget og desuden forbittret paa Preussen, hvis tvetydige Politik det for en stor Deel tilskrev det uheldige Udfald af den nylig førte Krig; det ønskede derfor inderligt gjerne de storpralende Preussere en alvorlig Lection af Frankrig. Ruslands Hære, som Preussen kunde vente til Hjælp, vare for langt borte, til at de for det Første kunde

*) Hvad Preussen ikke opnaaede i 1806, har det — i endnu langt høiere Grad — opnaaet i 1866. Det egentlige Keiserdømme Frankrig strakte sig 1806 til Rhinen; nu ere store Dele af Landene vestenfor Rhinen preussiske, og desuden indtager Belgien andre Strækninger, der baade efter Nationalitet og Beliggenhed burde være franske.

forene sig med de preussiske; men derimod stod den franske Storarmee, der nylig havde overvundet Østerrigs og Ruslands Hære, fuldstændig rustet i alle Henseender i Franken, det er den nordlige Deel af det nuværende Baiern omkring Mainfloden, og den var kun faa Dagsmarscher borte fra Preussens Grændser.

Den preussiske Hærs Officerer vare imidlertid forud sikkre paa Seiren. Franskmændene kunde være ret gode Soldater, gode nok til at faae Bugt med Russerne og Østerrigerne; men imod Frederik den Stores Preussere skulde de nok komme tilkort. Preusserne skulde nok alene frelse Europas Uafhængighed, vise Frankrig indenfor de rette Grændser og saaledes gjenoprette Landets Ære, der var bleven fordunklet ved den sidste Tids Leflerier med Napoleon. Hovedmanden for alle disse Pralere var Prinds Louis, og de fandt et villigt Øre hos Dronning Louise, der fulgte sin Mand i Felten for, som Skumlere sagde, at passe paa, at han ikke igjen skulde falde tilbage til sin tidligere Fredspolitik. Vist er det, at hun var Sjælen i det mod Napoleon fjendtligt sindede Parti ved det preussiske Hof, og at Preussen saaledes for en stor Deel kan tilskrive hende Skylden for de snart paafølgende Ulykker.

Preussen havde imidlertid tvunget Sachsen til at slutte sig til det; og de preussiske Tropper samlede sig nu Nord for Thüringerskoven i to store Armeecorps; det ene under Fyrsten af Hohenlohe talte i Forening med Sachserne omtrent 50,000 Mand. Hovedhæren, der stod under Hertugen af Brunsvigs umiddelbare Befaling, udgjorde 66,000 Mand, og hertil kom en Avantgarde under General Rüchel paa 18,000 Mand; alle Reserver iberegnede talte den preussiske Hær kun 160,000 Mand, en Styrke, der var meget for ringe til at kunne maale sig med Napoleon, som med

ringe Frist kunde have samlet henved den dobbelte Styrke om sig. Ikkedestomindre drømte man i den preussiske Hærs Hovedqvarteer kun om at gaae angrebsviis tilværks, om at trænge igjennem Thüringerskoven og overrumple de i Franken adspredte franske Armeecorpser; desuden herskede der strax fra første Færd den største Uenighed mellem de to preussiske Hovedanførere, da Fyrst Hohenlohe vilde operere paa egen Haand og nødig føie sig efter Overgeneralens, Hertugen af Brunsvigs Befalinger, ligesom enhver af de øvrige preussiske Generaler havde sine Anskuelser om Krigens Førelse, ubarmhjertigt rev ned paa sine Overmænd og saaledes svækkede al Disciplin blandt Officererne.

Medens Preusserne saaledes drømte om at overrumple Franskmændene, men spildte den kostbare Tid og først vilde begynde deres Bevægelser den tiende October, var Storarmeen, der ialt talte ca. 170,000 Mand, allerede den fjerde October fuldstændig samlet i Maindalen. Den bestod ialt af sex Armeecorpser foruden Rytteriet under Murat. Den høire Fløi under Ney og Soult stod ved Baireuth; Davoust og Bernadotte dannede Centrum, og deres Armeecorpser vare samlede om Bamberg, medens Lannes og Augereau havde Hovedqvarteer i Coburg. Paa samme Tid var Napoleon allerede midt i sin Hær, omgivet af sin Garde, og da han hørte, at Fjenden var samlet bag Thüringerskoven, lagde han strax sin Krigsplan, der gik ud paa at trænge frem over Thüringerskoven, skyde sig ind mellem Saale og Elben for saaledes om muligt at afskjære Preusserne fra deres egne østlige Provindser, tvinge dem til Slag og overvælde dem, før Russerne kunde rykke frem til Undsætning. Det var en Gjentagelse af det foregaaende Aars Maneuvrer mod den østerrigske

General Mack, men endnu langt dristigere, og de skulde krones med et endnu fuldstændigere Held.

I det preussiske Hovedqvarteer i Erfurt erfarede man imidlertid Napoleons Ankomst, og Hertugen af Brunsvig indsaae nu Umuligheden af en Angrebskrig. Det Fornuftigste havde vel været, om man havde besluttet sig til en reen Forsvarskrig, trukket sig tilbage bag Elben, undgaaet et afgjørende Slag og oppebiet Russerne; men saa vidt turde Hertugen ikke gaae; efter et stormende Krigsraad den femte og sjette October besluttede han at oppebie Fjendens Angreb, dækket af Floden Saale og støttende sin høire Flanke til Thüringerskoven. Samtidigt udstedte den preussiske Regjering ogsaa sit Ultimatum, dateret den sjette October, hvori der blandt Andet fordredes, at Franskmændene for at fornye det gode Forhold til Preussen skulde rømme Tydskland, og at denne Rømning burde begynde den ottende October. Napoleon undlod naturligviis ikke i sin Proclamation endyderligere at opflamme sine Soldaters Tapperhed ved at minde dem om denne nye preussiske Uforskammethed. „Skulde vi, som have trodset Vind og Veir, Havet og Ørkenen og flere Gange beseiret det allierede Europa, nu som Flygtninge vende tilbage, forlade vore Allierede og høre sige, at den franske Ørn ved Synet af den preussiske blev bange?“

For at haane Preussen begyndte hans Krigsoperationer netop den ottende October: et syv Dages Felttog var tilstrækkeligt til at kaste det hele gamle preussiske Monarki med dets hidtil for uovervindelige ansete Hære i Støvet!

I tre stærke Dagsmarscher lykkedes det Napoleon uden noget væsentlig Tab at trænge gjennem Thüringerskoven. Høire Fløi var gaaet over Hof, stødte under sin Marsch aldeles ikke paa nogen Hindring og

saae saa godt som ingen Fjende. Derimod havde Centrum og venstre Fløi hver en mindre Fægtning at bestaae, ved hvilke vi maae dvæle Noget, da de, hvor ubetydelige de end i og for sig vare, dog paa den ene Side mægtigt forhøiede de Franskes Seiershaab og paa den anden Side betydeligt nedstemmede Preussernes Overmod, der nu alt hos Mange afløstes af Mismod og trykkende Forudanelser om det Uveir, der trak op over dem.

Centrum var trængt frem over Cronach til Lobenstein og Saalburg. Murat med en Deel af Rytteriet drog forud og stødte den niende October paa General Tauenziens Corps, der var omtrent 10,000 Mand stærkt og stod hinsides Byen Schleiz, dækket af Bækken Wiesenthal; da Franskmændene nærmede sig, fandt han det dog raadeligst at trække sig tilbage, men blev imidlertid paa sit Tilbagetog stærkt foruroliget af Murat og led et betydeligt Tab.

Den franske venstre Fløi rykkede frem fra Coburg over Gräfenthal, og om Morgenen den tiende October stødte Lannes, der kun havde Divisionen Suchet og et Par Husarregimenter hos sig, ved Saalfeld sammen med et Troppecorps under Prinds Louis*). Prindsen havde den bestemte Befaling ikke at indlade sig i nogen Fægtning, men ved Fjendens Nærmelse at trække sig tilbage til Orlamünde. Dette var imidlertid hans Ære for nær, og uden engang at underrette Fyrst

*) Denne Prinds, der var født 1792, var en Brodersøn af Frederik den Store, æret af alle yngre Officerer og elsket af Damerne som et Indbegreb af al ridderlig Fuldkommenhed. Han var nemlig vel øvet i al gymnastisk Færdighed, Dands, Ridning og Fægtning, en stor Selskabsmand og særlig en duelig Claveerspiller; han havde ogsaa ved flere Leiligheder lagt en stor Dumdristighed for Dagen der betragtedes som Idealet af mandligt Mod.

Hohenlohe derom, indlod han sig i en Kamp. Den Stilling, han havde indtaget, var imidlertid saa uheldig som mulig. I Ryggen havde han Bækken Schwarza, hvis moradsige Bredder maatte gjøre et Tilbagetog meget farligt. Infanteriet støttede sig til Byen Saalfeld, der ligger ved Saale, medens Rytteriet spredte sig paa de sumpede Lavstrækninger mod Vest; men hele Stillingen beherskedes aldeles af de omgivende Høider, som Lannes naturligviis strax besatte med sit Artilleri, og hvorfra han aabnede en dræbende Ild mod Preusserne. Samtidigt rykkede en Deel af hans Infanteri, skjult af nogle Kratskove, hurtigt frem langs Schwarza og omgik Prinds Louis's høire Flanke. Da Preusserne saaledes bleve angrebne paa eengang i Ryggen og Fronten, søgte de Redning i en skyndsom Flugt, og da Prinds Louis med Rytteriet gjorde et Choc mod de forfølgende Franskmænd, blev han dræbt. Preussernes Tab paa denne Dag var fire Hundrede Døde og Saarede, tusinde Fanger og tyve Kanoner; men det moralske Nederlag var langt vigtigere; Hohenlohes Armee begyndte allerede at blive modløs, og Fyrsten lystrede nu endelig Hertugen af Brunsvigs Ordre og trak sig mod Vest over Saale.

Augereau fulgte efter med sit Armeecorps og trak sig langs Saales høire Bred, Lannes gik derimod mere mod Høire over Posneck og Neustadt mod Auma, hvor Hovedqvarteret med Napoleon var, og hvor Centrum var samlet. Ney stod nær ved Auma, og Soult rykkede langs Elster mod Weida og Gera. Napoleon havde saaledes sin hele Hær, omtrent 170,000 Mand, samlet paa en Afstand af mellem syv og otte Miil. Han kunde bruge den hele Hær til et samlet Angreb, naar Leiligheden var der. Hans Stilling var nu saaledes, som om det var ham, der skulde forsvare de sachsiske

og preussiske Lande mod de fra Vest fremrykkende Preussere.

Fyrst Hohenlohe var imidlertid kommen over Saale; den hele preussiske Armee stod saaledes mellem Erfurt og Weimar og indtog den gode Forsvarsstilling bag Saale, som Hertugen selv tidligere havde foretrukket; men nu blev han forvirret over Napoleons voldsomme Fremtrængen, saae sig afskaaren fra Elben og Sachsen og drømte kun om at være udsat for at lide samme Skjæbne som General Mack, hvis hele Felttog havde været Gjenstand for den haardeste, skaanselsløseste og meest overmodige Bedømmelse fra preussisk Side. Skjøndt denne Fare nu i Virkeligheden var meget fjern, besluttede han sig dog til at opgive den valgte Stilling og trække sig med Hovedarmeen langs Saale mod Nord til Magdeburg, der gaae over Elben og søge Dækning bag denne Flod. Fyrst Hohenlohe med sin Armee og Genera Rüchel, der commanderede et Corps paa 18,000 Mand, skulde følge efter og dække ham mod et Flankeangreb af Franskmændene over Jena. Ved denne Plan overgav han uden Sværdslag hele Sachsen til Fjenden.

Napoleon fik imidlertid Efterretning om Fjendens Fremrykken fra Erfurt mod Weimar og kunde ikke ane, at det i Virkeligheden var et Tilbagetog, men tænkte sig derimod følgende to Muligheder: enten vilde Fjenden gaae over Saale ved Naumburg, trænge frem mod Elben og saaledes dække Leipzig og Dresden ved at tilbyde et Slag i Nærheden af disse Byer eller ogsaa vare de kun i Fremrykning for at indtage en stærk Forsvarslinie ved Saales venstre Bred. Med disse to Muligheder for Øie indrettede Napoleon sine Planer. Bernadotte og Davoust bleve med deres Armeecorpser sendte mod Nord til Naumburg, som Davoust bemægtigede sig den tolvte October tilligemed

Broen over Saale; venstre Fløi under Lannes og Augereau sendtes mod Jena, og høire Fløi under Ney og Soult trak han sammen ved Saale beredt paa med sine to Marschallers Armeecorpser at vende sig enten til Jena eller Naumburg, naar han kunde slutte sig til, hvilken Plan Fjenden vilde vælge. Murat streifede med sit Rytteri allerede frem lige til Leipzigs Porte.

Den trettende October om Morgenen besatte Lannes Jena og saae fra Høiderne Vest for Byen hele Hohenlohes Armee for sig paa Sletterne mellem Weimar og Jena. Paa Meldingen herom ilede Napoleon selv til, ankom til Jena samme Eftermiddag og troede nu fuldt og fast, at Preusserne havde valgt den anden af de to Muligheder og altsaa rykkede frem mod Høiderne langs Saale for at besætte og forsvare dem mod Franskmændenes Angreb. Baade Soult, Ney og Murat fik Befaling til skyndsomst at ile mod Jena, medens Davoust fik Ordre til at holde Overgangen ved Naumburg til det Yderste, og Bernadotte skulde enten trænge frem over Dornburg eller ogsaa, hvis han endnu den trettende October var i Naumburg, understøtte Davoust.

Paa den venstre Side af Saale hæver der sig flere steile Høider, navnlig „die Schnecke“ og „Landgrafenberg“. Det sidste Punkt var aldeles ikke besat af Preusserne, medens Tauenziens Corps leirede sig paa „Sneglen“. Hohenlohe ventede nemlig Franskmændenes Angreb fra Syd, da han troede, at de vare gaaede over Saale ved Saalfeld; derfor indtog hans Hær en Stilling fra Vest til Øst med Tauenziens Corps som yderste venstre Flanke, og af samme Grund lod han Høiderne ved Saale aldeles uændsede og ventede i det Høieste kun et Sideangreb over Jena, hvorfra nu netop Napoleon rykkede frem med fire Armeecorpser.

Napoleon benyttede sig hurtigt af Fjendens Feil.

Natten mellem den trettende og fjortende October besatte han Landgrafenberg med Lannes's hele Corps og Garden; gjennem næsten ufremkommelige Kløfter maatte man først bane Vei for Skytset.

Medens man om Morgenen den fjortende October i Fyrst Hohenlohes Hovedqvarteer i Capellendorf endnu laae i sin søde Søvn, stod Napoleon paa Landgrafenberg i Spidsen for en stor Deel af sin Hær, som han ved opmuntrende Tiltaler begeistrede til den forestaaende Kamp. Klokken Ni om Morgenen var Tauenziens Corps efter en to Timers Kamp forjaget fra Høisletten foran Landgrafenberg, og først nu, da Napoleon udviklede sine Stridskræfter i Ryggen og Flanken af Fjenden og lod „Sneglen“ angribe, erfarede man i Hovedqvarteret, at man vilde faae et Slag med Storarmeen. Hohenlohe lod nu vel alle sine Tropper marschere frem for atter at bemægtige sig de tabte Stillinger; men Preusserne bleve fra alle Sider angrebne af Franskmændene under Lannes, Soult, Ney og Augereau; en forbittret Kamp udspandt sig om Landsbyen Vierzehnheiligen, som de Franske havde besat, og som Preusserne stak i Brand med Granater, medens de forgjæves søgte at tage den tilbage. Da Napoleon saae Preussernes Rækker vakle allevegne, lod han sin Hærs Centrum rykke frem til et Frontangreb, og i faa Øieblikke var Preussernes Nederlag almindeligt og afgjørende.

Rüchels Armeecorps, der talte 18,000 Mand, naaede paa denne Tid først frem til Kamppladsen, og Generalen rykkede opad Høisletten mod Jena, men hans fremrykkende Colonner mødte allerede paa alle Kanter de flygtende Preussere, bleve selv angrebne af Franskmændene og snart revne med i den almindelige Flugt. Hohenlohes Armee havde, naar man medtager Rüchels Corps, ialt talt 70,000 Mand; deraf bedækkede 12,000

Valpladsen, og 15,000 bleve fangne, ligesom over to Hundrede Kanoner faldt i Fjendens Hænder. Af Franskmændene kom paa Grund af den saa hurtig vundne Seir kun 50,000 Mand i Ilden; de havde mistet 4000 Faldne.

Under Kampen havde Napoleon hørt heftig Kanontorden mod Nord, men var ikke bleven synderlig foruroliget deraf; thi der havde han to Armeecorpser ialt 50,000 Mand under Davoust og Bernadotte, og han havde endnu ingen Anelse om, at den preussiske Hovedarmee, under Hertugen af Brunsvig drog imod Naumburg. Den trettende October om Aftenen var denne imidlertid naaet til Auerstädt, men forsømte at besætte det vigtige Pas Kösen. Omtrent en Miilsvei fra Auerstädt danner Terrainet en Kløft, i hvis Bund en lille Bæk snoer sig i Krumninger, indtil den falder i Floden Ilm. Fra begge Sider dannes bratte Skraaninger ned til Kløften, og Veien fra Weimar til Naumburg strækker sig ned ad den ene Skraaning til Bækken, over hvilken der fører en lille Bro, og derpaa bugter den sig opad den modsatte Skraaning gjennem Byen Hassenhausen, der danner Centrum for hele denne stærke Stilling, som kaldes Passet Kösen.

Davoust var en af Frankrigs dygtigste Feltherrer; da han led af en stærk Nærsynethed og følte sig trykket af denne Naturfeil, var han dobbelt forsigtig og sikkrede sig altid ved de meest omhyggelige Undersøgelser. Dette havde han nu ogsaa gjort denne Gang, og da han af nogle Fangers Udsagn vidste, at Hovedarmeen rykkede frem mod ham, besatte han Natten til den fjortende October Stillingen ved Kösen, fast bestemt paa at forsvare sig her til sidste Mand, da han af Napoleons Ordre saae, hvilken Priis denne satte paa, at han holdt den og Naumburg. Han op-

fordrede ogsaa Bernadotte til at forene sig med ham og tilbød endog at stille sig under hans Commando; men af lav Misundelse og Fjendskab mod Davoust marscherede Bernadotte bort fra Naumburg, idet han forsætlig misforstod Keiserens ovenfor angivne Ordre, der dog var klar nok. Hans hele Armeecorps løsnede derfor ikke et Skud paa denne berømte Dag; Davoust med sine 26,000 Mand har hele Æren for Slaget ved Auerstädt.

Fægtningen begyndte om Morgenen den fjortende October med gjentagne Angreb af det talrige preussiske Rytteri mod den franske Division Gudin, der talte ialt otte Batailloner, henved syv Tusinde Mand. Flere franske Tropper vare endnu ikke naaede frem til Stillingen, og de vare næsten ganske blottede for Hestfolk; men det franske Fodfolk satte sine velordnede Quarreer mod Rytteriets Angreb og modtog det med en frygtelig Geværild, saa at det tilsidst begyndte at vige og opløse sig. I Mellemtiden ankom der imidlertid flere og flere preussiske Tropper, og med tre Divisioner, henved 36,000 Mand, Fodfolk begyndte nu en Række Angreb mod Hassenhausen, hvor imidlertid ogsaa hele Davousts Armeecorps var ankommet. Her udspandt sig en morderisk Fægtning. Hertugen af Brunsvig, der stillede sig i Spidsen for de fremstormende preussiske Grenaderer, blev dødeligt saaret i Hovedet af en Kardætskkugle. Hans Fald fremkaldte Forfærdelse, men tillige Forbittrelse, og man fortsatte Angrebet med fornyet Kraft; de høiere Officerer udfoldede et anerkjendelsesværdigt Mod, Kongen, alle Prindserne og Generalerne kastede sig i Ilden, Kongen fik en Hest skudt under sig, Feltmarschal Møllendorf blev dødeligt saaret, men da et nyt Angreb af det samlede 10,000 Mand stærke Rytteri under General Blücher og Kongens Broder Prinds Wilhelm mislykkedes, og begge

Førerne bleve saarede, maatte Preusserne endelig trække sig tilbage fra Hassenhausen. Nu lod imidlertid Davoust sin Hær fra tre Sider rykke frem, og Kongen befalede da et Tilbagetog over Auerstädt til Apolda. Dette Tilbagetog gik i Begyndelsen for sig i god Orden, da man endnu havde to friske Divisioner under Marschal Kalkreuth til at dække det, og Davousts Tropper vare altfor udmattede til at kunne fortsætte Kampen længere. Preusserne havde mistet ni Tusinde Døde og Saarede, fire Tusinde Fanger samt hundrede og femten Kanoner. Davousts Tab beløb sig til syv Tusinde Døde og Saarede, deriblandt Halvdelen af Generalerne og Obersterne.

Den preussiske Konge havde befalet, at Tilbagetoget skulde skee i Retning af Weimar. Han vidste endnu Intet om Slaget ved Jena og vilde søge Dækning bag Hohenlohes Armee; men nu stødte Flygtningerne fra dennes og Rüchels Armeer til og opfyldte Veiene; Bernadottes Armeecorps rykkede frem over Dornburg, naaede Apolda og truede med et Angreb i Flanken. Marschen rettedes da mod Sömerda, men almindelig Uorden indtraadte, forøgedes af det indtraadte Mørke og gik tilsidst over til den fuldstændigste Flugt, i hvilken ogsaa Kalkreuths Divisioner bleve revne med. En Mængde Bagagevogne spærrede overalt Veiene; thi de preussiske Officerer slæbte Masser af Beqvemmelighedsgjenstande med sig i Felten, ligesom Franskmændene under Syvaarskrigen. De Flygtende spredtes derfor i alle Retninger paa fri Mark og bortkastede Vaaben, Tornystre og Alt, hvad der kunde hindre deres skyndsomme Flugt; Mange søgte et Skjul heelt inde i Harzens Skovstrækninger. Man har beregnet, at 10,000 Mand af den preussiske Hær ere forsvundne efter Slagene ved Auerstädt og Jena, uden at man kan gjøre noget Regnskab for, hvor de ere blevne af.

Vi skulle imidlertid ikke videre forfølge de slagne preussiske Troppers Skjæbne, men kun indskrænke os til at sige, at af hele der store preussiske Hær frelste sig ialt kun henved 25,000 Mand, der senere kunde forene sig med Russerne og gjenoprette den preussiske Ære i de følgende Slag. Resten var lidt efter lidt bleven et let Bytte for de franske Armeecorpser; thi den slagne Fjende blev i alle Retninger forfulgt med den største Kraft.

FREDERIK GRANZOW.

Nordtydskland under den franske Besættelse 1806 til 1807*).

Første Afdeling.

I.

Siden Felttoget i 1806 var blevet aabnet, var Berlins Befolkning et Bytte for en feberagtig Angst. Natten mellem den fjortende og femtende October, der var klar og lys som den smukkeste Sommeraften, blev mærkelig ved et prægtigt Nordlys, en Fremtoning, som heelt forstyrrede de overtroiske Sjæle. „Henimod Midnat," siger et Øievidne, „kom Himlen paa eengang til at ligne et Ildhav med Bølger, der brøde sig mod hinanden. Man fristedes til at sige, at Himlen selv var i Krigstilstand." De Bibelfaste erindrede, at paa Makkabæernes Tid havde et lignende Syn forkyndt Jøderne de største Ulykker. Den Nat forsøgte Mange, der plagedes af mørke Anelser, forgæves alle de Midler mod Søvnløshed, som Jean Paul Richter nyligt havde angivet, og af hvilke det virksomste var det at sætte sig for ikke at ville falde i Søvn.

Bevægelsen voxede med hver Time; Værtshusene og Tobaksboderne vare stadigt fulde af Folk; Politiken og Krigen var den bestandige Gjenstand for Samtalerne, der snart gik over til Skjænderier, ja endogsaa,

*) Efter Revue contemporaine.

og det endda blandt velopdragne Folk, stundom til Haandgribeligheder. De, som tvivlede om de preussiske Vaabens Held, vare i afgjort Mindretal og havde tilsidst besluttet at tie stille og nøies med at trække paa Skuldrene. Mellem dem lagde man Mærke til en Vaabensmed ved Navn Sauerbrey, der var godt kjendt mellem Folk under Øgenavnet „Overgeneralen“. Han var en Mand paa halvfjerdsindstyve Aar og havde siden Revolutionen været en varm Beundrer af Franskmændene. Paa Consulatets Tid havde han spaaet, at Napoleon vilde erobre hele Tydskland og derefter hele den øvrige Verden.

Bevægelsen var ikke mindst livlig i Theatret, hvor enhver Hentydning til Forhaabningerne om Seir beklappedes med vild Glæde. „I de sidste Dage,“ siger en Samtidig, „vilde Kongen sikkert have kommet til at taale en eller anden offentlig Fornærmelse, hvis man havde seet ham vende hjem uden at have leveret noget Slag.“ Naar Tæppet rullede op for „Wallenstein“ eller „den politiske Kandestøber“, var der altid fuldt Huus. Man raabte ivrigt paa Krigssangen af „Wallenstein“: „Die Trommel ruft, die Fahne weht“, og det andet Stykke vakte ikke mindre Jubel, da Skuespilleren Buzelmann i en Replik, hvor der er Tale om at hævne Polens Forurettelser, satte Tydskland i Stedet for Polen. Alle Bladene i Berlin havde skruet sig op til et uhyre krigersk Standpunkt.

Den ellevte October havde man erfaret Tauenziens Tilbagetog og to Dage efter Prinds Ludvig af Preussens Død, der udbredte almindelig Skræk, thi han var den, man meest havde stolet paa. Derpaa fulgte enkelte bedragerske Glimt af Haab. Siden man havde hørt om Fægtningen ved Saalfeld, hvor Prindsen var falden, talte alle Efterretninger over Leipzig og Dresden kun om Seire lige til den syttende Octo-

ber. Først hed det sig, at Prindsen af Hohenlohe havde slaaet eller splittet Soult's Corps ved Zeitz, senere, at Murat var fangen, og den store franske Artilleripark tagen o. s. v. Man troede den Gang, at Kongen og Hohenlohe færdedes hver paa sin Side af Saale, og da man havde faaet Vished om, at Franskmændene vare i Naumburg, meente man, at de vare komne mellem en dobbelt Ild. Commandanten, Grev Schulenburg, lod udstede Bulletiner om denne foregivne Seir, og Gaden, hvori han boede, var altid fuld af Folk, som krævede nøiere og mere i det Enkelte gaaende Efterretninger om Seiren.

Endelig den syttende om Morgenen kom Ulykkesbudskabet om Slaget ved Jena, og Statsraadet samledes strax for at tage de fornødne Forholdsregler navnlig til strax at flytte alle offentlige Kasser „og tillige deres egne,“ tilføier et Flyveskrift fra de Tider. Man opslog paa alle Gadehjørner røde Plakater med den Paaskrift:

„Der König hat eine Bataille verloren; jetzt ist Ruhe Bürger Pflicht, ich bitte darum. Schulenburg.“

Det var som den Gang, den romerske Prætor efter Slaget ved Cannæ skrev „pugna magna victi sumus“*); men her forstod Seirherren bedre at benytte sin Seir end der.

Der blev nu en Forvirring, en ubeskrivelig Rædsel: „Berlin lignede en uhyre Bikube, som var omspændt af Flammer.“ Et heelt Mylder af høie Embedsmænd, Adelsmænd og Rigmænd flygtede ad Stettin, Küstrin eller Schlesien til med Alt, hvad de kunde føre med sig. Til Gjengjæld flyede Landboerne ind til Byen med alle deres rørlige Eiendele. Det var lignende Scener som dem, Paris saae 1814 og 1815.

---

*) Vi ere blevne overvundne i et stort Slag.

Redacteurerne og Udgiverne af de patriotiske Blade vare ikke de Sidste til at flygte. Efter nogle Timers Forløb var der ikke et eneste Kjøretøi tilbage i Berlin, ikke engang en Hest eller et Æsel var at faae, og man ventede hvert Øieblik at see Franskmændene, skjøndt de endnu ikke vare komne forbi Halle. Til en saa brat Overgang fra den meest opskruede Selvtillid til Modløshed og Fortvivlelse kan Historien næppe opvise Magen.

Enkelte fornuftige Mænd havde dog lige fra Krigens Begyndelse af tænkt over Midler til at beskytte Berlin mod et pludseligt Overfald. Herom finder man mærkelige Oplysninger i en nutildags meget sjelden lille Bog, som 1807 blev udgivet i Berlin af en udmærket Officeer J. von Voss. I de første Dage af October havde han gjennem Statsraaderne Colln og Tismar tilstillet Commandanten en Plan til at sikkre alle Overgangene over Havel og Spree og til i et givet Øieblik at sætte Sumpene i Telton-Kredsen under Vand. Schulenburg havde først afviist denne Plan som aldeles unyttig, men om Morgenen den 13de October blev Voss meget forundret over at see Statsraad Colln træde ind til sig for at hente ham til Commandanten. Voss, som før havde havt flere temmelig haarde Sammenstød med Schulenburg, havde som Følge af Efterretningerne om Kampene ved Schleitz og Saalfeld, en særdeles opmærksom og høflig Tilhører i Greven. Commandanten bad ham i Hast at udkaste en Forsvarsplan i Overensstemmelse med sine tidligere Ideer, hvilket Voss skyndte sig at gjøre efter at have foretaget en hurtig Undersøgelse af Terrainet. Men da han den næste Morgen kom igjen med sin Plan, havde Vinden vendt sig. Commandanten havde igjen faaet Mod ved de ovenfor omtalte beroligende Efterretninger, hvorpaa han hvert Øieblik ventede at faae officiel Stadfæstelse. Der var

blot een Ting, som gjorde ham lidt usikker i sin Sag, nemlig den Omstændighed, som var ganske sikker, at der havde viist sig en fransk Patrouille i Leipzigs Gader. Men medens Voss confererede med ham, kom der et Bud fra Dresden, der meldte, at Churfyrsten af Sachsen, der, som man vidste, stod færdig til at forlade sin Hovedstad, pludseligt havde opsat sin Afreise. Denne Omstændighed var for den skarpsindige Commandant en sikker Bekræftelse paa Franskmændenes Nederlag. Og nu kunde han knap længere huske, hvad han saa meget havde bedt om Dagen før. Han gjennemsaae flygtigt Planen, og da Forfatteren deri gik ud fra Muligheden af en uheldig Kamp, ifølge hvilken Kongen ikke længere skulde kunne holde sig paa høire Bred af Saale, hvilket vilde give Fjenden Leilighed til med overlegne Kræfter at gaae over Elben og Spree, lod Commandanten ham koldt vide, at slige Forudsætninger vare „sehr gewagt". I Virkeligheden vare de i samme Øieblik, som Samtalen fandt Sted, indtrufne, og mere end det.

Alle Landets Byer vaklede i denne frygtelige October Maaned ligeledes mellem Angst, ugrundet Glæde og Trøstesløshed. I Königsberg havde en Coureer, der var sendt til Rusland, underveis forkyndt Franskmændenes foregivne Nederlag. Det var om Aftenen; en Herre løb hen i Theatret, steg op i en Loge, hvorfra han forkyndte den lykkelige Nyhed, der snart spredtes over hele Byen. „Denne Nat," siger en Samtidig, „blev mere livlig og glad, end Nætterne ellers pleie at være det i dette uhyggelige Clima. Paa dette Vanvid fulgte fem lange Dage fulde af en Uvished, som maatte kaldes lykkelig i Sammenligning med den sørgelige Vished, der fulgte. Snart kom de meest overvældende Nyheder efter hverandre uden Mellemrum: Jena, Auerstädt, Hærens Nederlag og Opløsning, den

skammelige Overgivelse af Magdeburg, Stettin og Küstrin. Alt var tabt, Æren med! Vi vidste ikke, hvor Kongen eller Dronningen vare, ja ikke engang, om de levede endnu. Snart saae vi imidlertid nogle høie Embedsmænd komme den Ene efter den Anden; det var Levninger fra Skibbruddet; dem brød man sig kun lidt om. Og i Stedet for at søge at hæve Folkeaanden i disse Provindser, der vare Rigets sidste Haab, syntes de at lægge an paa at gjøre os heelt modløse! Fra dem kom altid de meest nedtrykkende Nyheder og Gisninger. Lidt senere kom talrige Flygtninge fra Berlin, der slet ikke syntes om Königsberg, og som man ei heller syntes om der, da de ikke bestilte Andet fra Morgen til Aften end at rase og klage over Savnet af Fornøielserne i deres kjære Hovedstad."

General Rüchel, som var udnævnt til Commandant i Königsberg, havde ved Jena faaet et saa haardt Saar, at man i flere Dage havde holdt ham for død, hvad den franske Bulletin om Slaget ligeledes berettede. Men han kom sig meget hurtigt, da Kuglen, som havde truffet ham midt i Brystet, havde mistet sin Kraft ved at støde mod en Lommebog, fuld af Papirer. Han var en flink Soldat; men det var at gjøre for megen Ære af ham at troe, at han havde Talent til at være Øverstcommanderende. Ved sin første Revue henvendte han en streng Bebreidelse til adskillige Officerer, som havde været heelt kjække i Berlin, men meget spage ved Jena og Auerstädt: „At løbe om i Gaderne, drikke Champagne, gjøre Qvalm og gaae med store Fjerbuske, det er ikke det, som gjør Folk til Soldater."

Endelig kom Kongen til denne Preussens anden Hovedstad, hvorfra Krigen snart skulde forjage ham. Denne Fyrstes af Naturen sørgmodige Ansigt saae endnu mørkere ud, efter hvad der var foregaaet, og under Paa-

virkning af Angsten for, hvad der vilde skee. Ved en af de sidste Poststationer havde en gribende Scene gjort et dybt Indtryk paa ham. Da han skiftede Heste, kom Postholdersken, næsten vanvittig af Uro og Sorg, med to Smaapiger ved Haanden styrtende hen til Vogndøren og spurgte hulkende Kongen, om han ikke kunde give hende nogen Underretning om to Sønner, hun havde ved Hæren. „Ak nei,“ svarede Kongen. „Men, Herre, de stode begge ved det og det Regiment, Deres Majestæt veed da idetmindste, hvor det er?“ „Nei,“ maatte den ulykkelige Fyrste svare igjen. I samme Øieblik kjørte man til, og den fortvivlede Families Klager forfulgte endnu i nogen Tid Officererne i Escorten og Kongen selv, som heftigt bevæget med Hovedet mellem Hænderne havde kastet sig tilbage i Vognen.

II.

Mellem de Beretninger af Reisende, som besøgte Valpladserne i Thüringen paa en Tid, da Erindringerne om Jena og Auerstädt endnu vare lyslevende, er en af de meest interessante den, som kort efter Tilsitfreden fremkom i „Vertraute Briefe“. Vi skulle her gjengive de meest iøinefaldende Træk af denne Beretning, især med Hensyn til, hvad der findes i den af Fortællinger og Skildringer, medens vi for største Delen overspringe de mange strategiske Bemærkninger.

„Private Forretninger,“ siger den berlinske Reisende, „havde kaldet mig til Leipzig, og jeg benyttede denne Leilighed til at gjøre en Valfart til den preussiske Hæders Grav. Jeg reiste langs begge Bredder af Saale fra Saalburg til Kösen. Der har Tydskland mistet sit sidste Holdepunkt og er nu et Bytte for de to uforsonlige rivaliserende Magter: de franske Kanoner og de engelske Penge. Den smukke Saale-Dal er fra gammel Tid af en classisk Jordbund. Efter tyve Aars

som oftest uheldige Krige holder Østerrig sig endnu; Polen stod i Aarhundreder, skjøndt der herskede et stadigt Anarki; det havde dog hverken egen Industri eller egen Hær og var omgivet af rovgridske Naboer. Det vil til evig Tid for Efterverdenen være en Gjenstand for Forundring, at et Folk, som i syv Aar har staaet sig imod et Forbund af de mægtigste Stater i Europa*), saa fuldstændigt er bukket under i syv Dage (fra den 8de til den 15de October 1806). Mon der i Historien gives noget Exempel paa et saa pludseligt og fuldstændigt Fald?"

Saaledes tænkte den Gang de preussiske Fædrelandsvenner, som vare endnu mere nedslagne, end Franskmændene vare det efter Waterloo; thi de havde tabt Æren med. De kunde ikke forudsee den nære Opreisning i 1813 og endnu mindre et nyt syv Dages Felttog**), som et halvt Hundrede Aar senere skulde overgaae Frederik den Stores dristigste Forventninger.

Saalburg, hvor det første Sammenstød fandt Sted 1806, har noget nær den mærkeligste Beliggenhed, som findes i denne Dal, hvor der er fuldt op af maleriske Punkter. Floden Saale bugter sig dèr omkring en omtrent tusind Fod høi, fremskydende enlig Bjergryg, som ned ad Floden er afskaaret i Terrasser. Paa denne Høideryg, der i Bølgelinier strækker sig omtrent i en Miils Længde, ligger Saalburg, en gammel Stad, som paa de Tider var omgivet af en Fæstningsmuur, der stammede fra Middelalderen. Byen bestod af en eneste Gade, som nedad en stærk Skraaning førte til den eneste Bro, der var over Saale, en Træbro. Den øieblikkelige Erobring af Saalburg var en af de væsentligste Betingelser for, at Napoleons Plan skulde

---

*) Syvaarskrigen 1756—1763.

**) Mod Østerrig i 1866. Red.

lykkes, og den ottende October viste de franske Fortropper under Murat sig for Saalburg. Stillingen var kun besat af en Bataillon Fodfolk, to Escadroner og nogle Kanoner, og man ventede saa lidt Franskmændenes Hovedangreb der, at der ikke synes at have været truffet nogen Foranstaltning til et alvorligt Forsvar. Man havde hverken afbrændt Broen eller barricaderet den gamle Port. Henimod Kl. halv fire om Eftermiddagen hørte Tauenzien, der commanderede den nærmeste Post, af Kanontordenen, at Saalburg blev angrebet. Han skyndte sig derhen, idet han altfor seent begreb denne Stillings Vigtighed; men, før han naaede Schleitz, fik han at vide, at al Modstand var ophørt alene ved de franske Fortroppers Fremrykning.

De preussiske Forfattere tillægge maaskee denne første Feil en altfor stor Betydning. De paastaae, at hvis denne Post fra først af var bleven stærkere besat eller forsvaret saa længe, til der kunde komme Hjælp, vilde Napoleon, der da ikke i rette Tid havde kunnet lade sit Centrum rykke frem, have været nødt til at forsinke Fløienes Fremrykning og følgelig heelt forandre sin Plan. Ganske vist var der, baade til Høire og Venstre for Broen ved Saalburg, Vadesteder, men disse Overgange, der vare gode nok for lette Tropper, vilde nødvendigviis have forsinket Fremrykningen af de to Corpser i Centrum. Fremdeles paastaae de, at, hvis Napoleon blot havde været nødt til at anvende to Dage til at tage eller omgaae denne Stilling, vilde han have fundet Tauenzien og Prinds Ludvig forenede med Hohenlohe. Der havde da altid været det tvivlsomme Udfald af et Slag at haabe paa. Det faaer nu at staae hen; men dersom den ydmygende Fred i Tilsit var en af Hovedgrundene til det første Keiserdømmes Fald, er det dog muligt, at det havde været mere i Napoleons Interesse, hvis han havde fundet en bedre ledet og mindre uheldig Mod-

stand i 1806; han havde da maattet underhandle umiddelbart med Preussen selv og maaskee vundet det ved en eller anden høimodig Indrømmelse.

Hvorom Alting er, modtog Napoleon, som da havde sit Hovedqvarteer en halv Miil derfra, i Ebersdorff hos Fyrsten af Reusz, med ufordulgt Glæde Efterretningen om Saalburgs hurtige Indtagelse, der sikkrede ham Udførelsen af hans Hovedbevægelse. „Han saae strax," siger vor preussiske Reisende, „med hvilke Generaler han havde at gjøre. Hvor kunde han da Andet end være tilfreds?"

Dagen efter, den niende October, dreve de franske Fortropper under deres Fremrykning hurtigt Tauenzien ud af hans Stilling paa Høiderne ved Oetteritz bag ved Schleitz. Den stakkels Landsby Detteritz, der afbrændte under Fægtningen, var endnu halvandet Aar efter ikke bleven gjenopbygget.

Vor Reisende, der kom fra Leipzig, havde begyndt med sine Undersøgelser fra Zeitz af. Man fortalte i Berlin, at denne lille By, gjennem hvilken de franske Tropper efter Kampene ved Schleitz og Saalfeld vare dragne ad Gera til, var bleven hærget paa alle mulige Maader. „Dette er paa ingen Maade sandt. Største Delen af de Byer, som laae paa Hærens Vei, havde naturligviis lidt meer eller mindre. Alle Soldaterne vare ingenlunde Dydshelte; mange af dem forlangte Viin og andre mindre uskyldige Adspredelser. Men ingen Bolig var bleven ødelagt eller plyndret, hverken i Zeitz eller andetsteds." Denne Erklæring er af Vægt, da den er afgivet paa Stedet selv kort efter Begivenhederne, og det af et Øienvidne, som ingenlunde var begeistret for Franskmændene.

Fra Zeitz til Gera er der tre Miil. Dèr fulgte vor Reisende Napoleons eget Spor. Denne var om Aftenen den tiende October kommen med sin Garde til Auma

og havde tilbragt Natten dèr. Denne lille By maatte i flere Dage og Nætter bære saa mange Gjennemmarscher af Tropper, at de kostede den omtrent 95,000 Thaler. En Barbeer i Auma roste sig af, at han ved denne Leilighed havde barberet adskillige Prindser og Generaler. Han fortalte i den Anledning en Historie, som blev meget populair i Tydskland og nok fortjente at være det.

Barberen var i Færd med at behandle en General, da han gjennem Vinduet saae, at Soldaterne bortførte hans eneste Ko. Ved Synet heraf tabte han sin Barbeerkniv, hvad der, i Forbigaaende sagt, var en heel Deel fornuftigere end at give sin Kunde en Flænge i Ansigtet. Da denne hørte, hvad Grunden var til hans Sindsbevægelse, sprang han hurtigt op og løb, med den ene Side af Ansigtet barberet og den anden indsæbet, ud paa Gaden, bjergede Koen, trak den selv ind i Stalden og bandt den. Desværre kjender man ikke Generalens Navn; det var et Træk, som ikke vilde vanhelde Nogens Levnetsbeskrivelse.

Napoleon var oppe Klokken tre om Morgenen og drak sin Thee, medens hans studerede sit Landkort, da man bragte ham to unge Mennesker, som man havde grebet paa Veien fra Gera til Jena. Man havde anseet dem for Spioner og tog maaskee ikke heelt feil. Den ene af dem var en temmelig ynkeligt udseende Tydsker, men den anden fremtraadte med stor Sikkerhed. Han sagde, at han var en Søn af Lord Sinclair, Baronet, hvilket blev befundet at være rigtigt, og tilføiede, at det var sært, at man kunde troe, at en Gentleman som han reiste sammen med en Spion. Paa Keiserens Svar, at det ikke var mindre sært, at en Søn af en Lord reiste tilfods under slige Forhold, svarede han uden at lade sig forbløffe, at, naar man skulde reise tilvogns eller tilhest, maatte man nødvendigviis have Heste, men

Hæren havde udskrevet alle dem, der fandtes i Egnen. Keiseren smilede; han kunde godt lide raske Folk, men han lod dog de to unge Mennesker holde i Forvaring, til Slaget var forbi.

Samme Morgen kom Napoleon til Gera og besteg strax Galgenberg, et ophøiet Punkt der i Nærheden. Han udfoldede sit Kort og udspurgte længe Postmesteren fra Zeitz, der midt om Natten af Husarer var bleven hentet ud af sin Seng, om de topographiske Forhold der i Egnen.

Fra Gera fortaltes der ogsaa en lille Historie. En Underlieutenant af den unge franske Garde var bleven indqvarteret hos en gammel, tilsyneladende skikkelig og fredelig Mand, overfor hvem han ikke troede, at han behøvede at tage noget Hensyn. Da han paa en Tid, da Tjeneren ikke var hjemme, manglede Tobak, var han uforskammet nok til at sige til Herren i Huset, at han ikke var for god til at opvarte en af Keiserens Officerer. Den gamle Mand sagde ikke et Ord, tog sin Hat og Stok og gik hen og hentede Tobakken, men, da han kom tilbage, kastede han Pakken paa Bordet og raabte, idet han reiste sig i sin fulde Høide: „Hvad troer Din Grønskolling, at Din Keiser vilde sige, hvis han vidste, at Du lader Dig opvarte af en Oberstlieutenant, som har gjort Syvaarskrigen med under Eders Faner, og som maaskee har havt Din Fader til Kammerat?“ Man tilføier, at en Gardecapitain, som var tilstede, tog den sachsiske Veterans Parti og tvang Fusentasten til at gjøre en Undskyldning.

Napoleon havde stor Aarsag til at skaane den brave Churfyrste af Sachsen, der kort efter blev hans Forbundsfælle og holdt ud som saadan lige til det Sidste. Mange af Officererne i det sachsiske Hjælpecorps toge ikke med god Villie Deel i Felttoget 1806. En af dem, som var bleven tagen ved Saalfeld,

begyndte et kort efter offentliggjort Brev til en Ven saaledes: „Jeg har lovet stadigt at lade Dig høre om vore Bedrifter. Igaar have vi udrettet Meget, men det gik rigtignok baglænds.“ Denne Indledning tyder ikke paa, at han havde taget sig Sagen synderlig nær. Dog holdt Sachserne sig meget bravt i den store Kamp den fjortende October.

Før vor Reisende besøgte de to store Valpladser, gjorde han en pligtmæssig Valfart til Prinds Ludvigs Grav i Saalfeld, som da var Gjenstand for en vis folkelig Tilbedelse. Velunderrettede Folk vare langt fra at dele denne Begeistring: de klagede over, at Prindsen ikke havde gjort bedre Brug af sit Mod. Han var en lykkelig begavet Mand, men allerede ødelagt af alle Slags Udsvævelser. Alle militaire Forfattere ere enige om at dadle hans Opførsel ved Saalfeld; hans hæderlige Død kom meget beleiligt til at udsone den ubegribelige Uforsigtighed, han begik ved at føre Avantgarden ind i denne sumpede Dal, en reen Fælde, som lukkedes af skovgroede Høider, der ikke blot beherskede Preussernes Stilling, men afskar dem deres eneste Retraite-Linie. „Franskmændene havde ikke engang behøvet at affyre et eneste Geværskud; det vilde have været tilstrækkeligt at rulle Stene ned ad Skraaningerne for at jage Preusserne ud i Saale.“ Prinds Ludvigs Opførsel var saa meget desto forunderligere, som man Aftenen før havde hørt ham indskærpe sine Officerer at vise den største Forsigtighed. Fyrst Hohenlohe, som ved høiere Ordre var tvungen til at give ham Anførselen over Fortropperne, havde gjentagne Gange om Natten og selv om Morgenen sendt ham Befaling til at gaae tilbage til Rudolstadt. „Men,“ som et Øienvidne siger, „Prindsen hørte hverken paa sine Underordnedes Forestillinger eller sine Overordnedes Befalinger.“

Beundrere have kastet Skylden for denne Ubesindighed paa Champagnevinen, som Prindsen i alt for høi Grad undtog fra det Had, han ellers nærede til Alt, hvad der var fransk. Imidlertid forsikkrede Værten i „Ankeret" i Saalfeld, hos hvem Prindsens Frokost var bestilt til Kl. ti om Morgenen, at han ikke havde rørt den. Han kom mellem syv og otte tilbage fra en Udflugt og red tvers over Torvet hen imod Gjæstgivergaarden, da Ordonnantserne kom sprængende fra alle Kanter og meldte, at Fjenden viste sig. Han red da strax afsted uden at staae af.

Beretningen om hans Død, saaledes som den findes i „Vertraute Briefe", er i mange Henseender forskjellig fra den, Thiers har givet, og synes mere paalidelig. Neden for Landsbyen Wohlsdorf var der en Pløiemark, som begrændsedes af en Hulvei, paa hvis anden Side laa en Eng, gjennem hvilken Saale løb. Denne Hulvei stødte sammen med en Tvervei, som førte til Rudolstadt. Ludvig, som stræbte at dække sit Fodfolks uordnede Tilbagetog, samlede sine sidste Ryttere paa denne Mark og gjorde i Spidsen for dem et Anfald, som blev kraftigt tilbageslaaet af de franske røde Husarer. Prindsen blev ganske ene tilbage, overladt til sig selv. Han vilde søge ned i Hulveien, men i det Øieblik, da Hesten sprang op af Hegnet paa den anden Side, fik den bagfra et Skud og faldt efter at have gjort et Par Spring hen ad Engen. Ludvig rev Pistolerne ud af Hylstrene, men i Stedet for at svømme over Saale, hvilket rimeligviis vilde have frelst ham, søgte han ned i Hulveien og gav sig til at løbe ad Rudolstadt til. Han blev snart ved et Led naaet af to Ryttere, paa hvem han løsnede sine Pistoler. Den ene af dem, en menig Husar, flygtede, men den anden, en udmærket bereden Vagtmester, satte ind paa Prindsen og opfordrede ham til at overgive sig. Denne svarede: „Sieg oder Tod!"

og trak Sablen. Efter den tydske Beretning var Kampen nogen Tid tvivlsom, men tilsidst fik Prindsen et Sabelhug over Nakken, som kastede ham til Jorden, hvorefter hans Modstander sprang af Hesten og dræbte ham med et Stød i Brystet. Da han vilde plyndre den Døde, saae han af de mange Ordener og den prægtige Uniform, at det maatte være en meget høitstaaende Officeer og fortrød nu, at han havde dræbt ham. Han tilkaldte en Bonde, som havde seet paa Kampen; denne Mand indsvøbte Liget i et Lagen og bragte det paa en Kærre til Saalfeld, hvor det strax blev gjenkjendt. Øvrigheden i denne By lod sætte en Mindesteen paa det Sted, hvor han var faldet, og i flere Aar gjorde Prindsens gamle Venner Valfarter til Saalfeld.

III.

Paa Veien til Jena standsede den Reisende et Øieblik i Kahla hos Værtinden i „Vildmanden", en svær mandhaftig Kone, „der", siger han, „var uddannet mellem Jena-Studenterne." Hendes Mandhaftighed var kommen hende godt til Hjælp en Aften, der blev hendes Livs mærkeligste, da hun skulde huse og beværte fem franske Generaler gratis. Hun havde ingen Uleilighed med at opvarte dem; de betjente sig selv, og det saae ud til, at de kun vilde levne fire nøgne Mure. Til at begynde med lagde de Beslag paa alt hendes Forraad, saa at der aabenbart ikke vilde blive Noget tilbage til hende og hendes Familie. Hun gav sig da modigt ikast med den graadige Meute af Tjenere, Kokke og Rideknægte og forsvarede sig saa tappert og med en saadan Støi, at en af Generalerne, utaalmodig over Larmen, reiste sig fra Bordet, kom ind med dragen Kaarde og truede med at spidde hende i hendes eget Kjøkken. „Ja vel!" sagde hun, „dræb mig, dræb os Alle med det samme; det vil altid være bedre

for mig og mine otte Børn end at døe af Hunger og Elendighed!“ Generalen, hvis Navn vi desværre ikke kjende, slog pludselig om fra Vrede til Begeistring for den kjække Kone. Han greb hendes Haand og anvendte al den Smule Tydsk, han kunde, paa at berolige hende, hentede selv et Fad Mad til hende fra sit eget Bord og satte største Delen af Snaphanerne paa Døren.

Intet giver et bedre Billede af den Demoralisation, som alt da var udbredt i den preussiske Hær, end Fortællingen om den paniske Skræk, der kom over den i Jena allerede om Aftenen den ellevte, da de franske Fortropper endnu vare langt borte. Vi ville lade et Øienvidne tale:

„Fyrsten var ifærd med at sætte sig til Bords, da der pludselig opstod en stærk Larm i Gaderne; man raabte, at Franskmændene kun stode en lille Miil fra Jena. Dette var aldeles umuligt, thi vi havde Folk ude ad alle de Veie, som førte til Byen, og man havde ikke faaet nogen Melding, som stod i Samklang med dette Rygte. Det foer imidlertid som en Løbeild gjennem de Tropper, der laae i og omkring Jena, og Virkningen var saa stærk, at Fyrsten selv maatte ud for at bringe Orden tilveie. Der var en skammelig Uro over Folk. Fra alle Sider raabte man, at Franskmændene gik løs, at de alt havde nedhugget Forposterne osv., men Ingen kunde sige paa hvad Kant. Paa Veien til Weimar trængte en forvirret Skare, der bestod af Soldater af alle Vaabenarter, sig frem. De paastode, at de vilde gaae Fjenden imøde! Kort sagt, der herskede en saadan panisk Skræk, at man maatte danne Patrouiller af Officerer til at recognoscere Skoven og Viinbjergene der i Nærheden. Man meente, at hele Omegnen alt myldrede af fjendtlige Tirailleurer. Efter en Times Forløb kom man til Erkjendelse af, at der

ingen Franskmænd vare at see ad nogen Kant, og at Forskrækkelsen rimeligviis stammede fra nogle Flygtninge fra Schleitz og Saalfeld.

Dagen efter kom Massenbach, Fyrst Hohenlohes Stabschef, til Hertugen af Brunsvigs Hovedqvarteer for at bede om „tre Smaating“, som man havde Mangel paa ved Jena: Ammunition, Brød og Hestefoder. Han blev kun tilfredsstillet i førstnævnte Henseende. Hvad de to andre Dele angik, svarede Overintendanten, Oberst Guionneau, til hvem man henviste ham, meget høitideligt, at det var aldeles umuligt, at Tropperne kunde mangle det Mindste; alle Forholdsregler vare tagne, Regnskaberne i Orden osv. Massenbach hjembragte den trettende fra Weimar den fortvivlede Ordre, at man paa den Kant skulde vedblive at holde sig i Forsvarsstilling, en Befaling, der kun blev adlydt alt for godt af Hohenlohe. For at rette sig efter den opsatte han at angribe Landgrafenberg, hvor der endnu kunde være lidt Udsigt til et heldigt Udfald.

Den fjortende October er en dobbelt Ulykkesdag i Preussens militaire Aarbøger. Otte og fyrretyve Aar før Slaget ved Jena havde Fredrik II paa samme Dag tabt Slaget ved Hochkirchen mod sin sædvanlige Modstander, Daun; Kampen stod tildeels paa samme Terrain, hvor Napoleon 1813 vandt Slaget ved Bautzen. Fredrik II's Stilling ved Hochkirchen havde en stærk Lighed med Napoleons ved Landgrafenberg, men han havde at gjøre med en dygtigere Modstander end Fyrsten af Hohenlohe. Daun forstod med Fordeel at gaae angrebsviis tilværks og fordrev hurtigt Frederik fra den dristige Stilling, han havde indtaget med en Deel af sin Hær, inden den anden Deel var rykket langt nok frem til at kunne komme til Undsætning. Flere preussiske Officerer, som uden Tvivl fik Mod ved at tænke herpaa, foresloge den trettende om Aftenen at

gjøre et Natte-Angreb paa Høiderne. Man indvendte herimod, at Folkene vare trætte, og at det var uheldigt at forandre de alt tagne og iværksatte Dispositioner, og Generalen gik i Seng. Han havde sat sig i Hovedet, at den næste Dag vilde hengaae med betydningsløse Smaakampe, og denne Tanke havde han saaledes arbeidet sig ind i, at han i Begyndelsen af Slaget absolut vilde forhindre den brave General Grawert fra at ile Tauenzien, som var bleven angrebet af en overlegen Styrke, til Hjælp.

Største Parten af de tydske Forfattere have været ubarmhjertige mod den stakkels Fyrste, og man kan ikke fortænke dem deri: de have endog mindet om hans talrige ægteskabelige Uheld, som varslede om dem, han skulde have i Krigen. De have bebreidet ham at have manglet Kundskaber, Agtpaagivenhed og Skarpsyn og aldrig at have begrebet Noget før Fjenden var færdig dermed, saa at han i de to sidste Dage før Slaget maatte søge Oplysning fra Flygtningene fra Schleitz og Saalfeld om, hvor deres Overvindere stod. Men man bør dog huske, at den samme General 1794 havde slaaet Hacke ved Kaiserslautern, og at han selv ved Jena viste megen Udholdenhed og Mod, da Kampen først var begyndt. Man maa regne ham tilgode hans stadige Kjævlerier med Overgeneralen Brunsvig, hvem han ikke kunde lide, og af hvem han selv var ilde lidt; desuden var hans Stabschef, Massenbach, en lærd Soldat af Mack's Skole, som altid hang i Bøgerne og bedre kjendte Valpladsene i de puniske Krige end dem, paa hvilke han selv skulde slaaes.

Som vi have sagt, kan der ingen Tvivl være om Sachsernes hæderlige Opførsel 1806. De skilte sig først fra Preusserne paa Tilbagetoget ifølge høiere Ordre, og da kunde de heller ikke gjøre Andet end lade sig ødelægge tilligemed dem uden at kunne frelse dem.

For deres Æres Skyld maatte man ønske, at de ikke havde baaret sig anderledes ad ved Leipzig! Rytteriet især, der førtes af den tappre Zeschwitz, udmærkede sig i den sidste Deel af Slaget ved Jena, og fra denne Kamp fortælles et smukt lille Træk. I et af de sidste Angreb, der gjordes for at hjælpe Stumperne af Rüchels Corps, blev en af de dristigste sachsiske Ryttere, der havde vovet sig alt for langt frem, omringet af Murats Dragoner. Han værgede sig som en Løve, dræbte og saarede flere af sine Modstandere. Men da han tilsidst blev haardt saaret i den høireArm, var det nær ved at være ude med ham, da pludselig en af Dragonerne, der blev opmærksom paa hans Tilstand, gav sig til at afparere sine Kammeraters Hug, idet han raabte: „Vi ere Franskmænd! Tappre Mænd skaane en afvæbnet Fjende!“ Derefter hjalp han den Saarede ud af Trængslen og førte ham til Ambulancen.

Om Sommeren 1808 var ethvert Spor af Ødelæggelsen forsvunden fra Valpladsen med Undtagelse af Ruinerne af Vierzehnheiligen, som Preusserne havde stukket i Brand i Begyndelsen af Kampen. Kun i de Enge, som grændsede til denne Landsby og paa Sperlingsberg, hvor Kampen var saa haardnakket, betegnede tætte Græsbuske endnu hist og her Gravsteder.

Jena havde lidt Meget, især i Johannisstrasse, hvor femten Huse vare blevne et Bytte for Flammerne. Beboerne havde i tre Dage maattet huse de mange Tropper, som droge gjennem Byen; der gik naturligviis Meget i Skuddermudder, men det var ogsaa det Hele.

Et Skamskrift, der udkom Aaret efter under Titlen: „Brev fra Hr. Viller til Grevinde F . . . . i Lübeck“, beskylder den franske Armee for ved denne

Leilighed at have udøvet en heel Deel indbildte Voldsgjerninger.

Postholderen i Jena fortalte med en vis Stolthed, at han havde havt den Ære at tilbringe Aftenen den trettende og Natten derefter i den keiserlige Bivouak paa Landgrafenberg, og at Napoleon havde forlangt en Mængde topographiske Oplysninger af ham. Han sagde, at Keiseren „saae aldeles rolig ud, som om han var sikker i sin Sag."

IV.

Det har varet længe, inden Preusserne have faaet Øinene op for Davoust's Fortjenester af Slaget ved Auerstädt, som de haardnakket vedblive at kalde Kampen ved Hassenhausen. De troede, at de Kæmpendes Antal havde været omtrent lige paa begge Sider, medens Franskmændene knap vare een mod to. Det var ganske vist Soldater af første Rang, som bleve værdigt anførte, havde en god Stilling og alle Omstændigheder for sig. Blandt disse maa man især nævne det Skud, der strax i Begyndelse af Kampen blindede Overgeneralen, Hertugen af Brunsvig (han var allerede blind nok iforveien, sige hans Modstandere grusomt), og de dødelige Saar, som Feldmarschal Mollendorf og General Schmettau, kort efter fik. Soldaterne, der havde faaet utilstrækkelig Føde, vare tungere paaklædte end deres Modstandere, havde for smaat Fodtøi, og i de sidste otte Dage vare de blevne saaledes trættede med Marscher og Contramarscher paa Grund af deres Anføreres Ubestemthed, at de vare halvt overvundne inden Kampen begyndte. Den sidste Dagsmarsch fra Weimar havde gjort det af med dem; efter hvad den eneste Gjæstgiver i Auerstädt sagde, saae man dem falde om saa tykt som Fluer, da de naaede Landsbyen. De unge Officerer især, der ellers

vare saa strunke og skrydende i Berlin, vare i den ynkeligste Tilstand. Man maatte klæde dem af, bære dem tilsengs og stoppe Sengklæderne sammen om dem.

Under Slaget blev Byen Auerstädt, der var udsat for de franske Troppers Ild, forladt af sine Beboere; men det varede ikke længe, førend de fra Skovkanten, hvor de havde søgt Tilflugt, saae deres By brænde. Gjæstgiveren, en uforsagt Mand, sagde til de Andre: „I see, hvordan det gaaer, Børnlille. Vi maae løbe tilbage og forsøge paa idetmindste at redde Noget, vore Fjender ere dog alligevel Mennesker.“ Alle, Mænd, Qvinder og Børn gave sig til at løbe. De mødte flere franske Afdelinger, som i Begyndelsen vilde standse dem; men Gjæstgiveren, Troppens Ordfører, havde ikke saa snart sagt: „Vi ere de ulykkelige Indbyggere af Landsbyen, som brænder dernede,“ før man medlidende svarede dem: „Stakkels Folk! skynd Jer!“ Vi vilde ønske at Fortællingen var forbi hermed, men ere nødte til at føie til, at de tæt ved Landsbyen faldt i Hænderne paa en Afdeling mindre barmhjertige Voltigeurer, som plyndrede dem og foer heelt ilde frem mod Qvinderne.

Af alle større Byer i Omegnen var Erfurt, som rimeligt er, en af dem, der blev meest foruroliget. Den trettende vidste man der endnu intet Andet, end at Commandanten i det derværende Castel havde faaet Befaling til at holde sig til det Yderste. Borgerne vare bange og lagde intet Dølgsmaal derpaa. „Man saae dem i Taushed vanke frem og tilbage i Byen med sænkede Hoveder, som om de ledte efter Noget paa Jorden.“ Den næste Dag var endnu værre for dem. Kanontordenen hørtes stærkt i Retningen af Jena, og paa alle Ansigter læste man det Spørgsmaal: hvad skal der blive af os? Rygterne løde først, at Preusserne havde

vundet, siden, at ingen af Parterne havde vundet. Men lange Tog af Bagagevogne begyndte alt at bevæge sig gjennem Byen ad Gotha til. Om Eftermiddagen blev det tilbagedragende Tog tættere og skyndte sig mere og mere; man fik at see Soldater og Ryttere, hvis Uniform ikke var som Garnisonens, og snart var Erfurt fuld af dem. De frygteligste Rygter vare i Omløb, man paastod sikkert, at den slagne Hær var udsat for en ny Kamp mellem Erfurt og Weimar, og man troede alt at see de to Byer ødelagte. Veien til Gotha var fuld af flygtende Vogne og Karrer.

De franske Fortropper viste sig Dagen derefter, og da begyndte den ynkelige Række af Overgivelser. Erfurt var idetmindste en af de meest undskyldelige. Fæstningsværkerne vare i daarlig Stand, og Krudtet ikke tilstrækkelig beskyttet; 25,000 Centner laae i et gammelt stærkt iøinefaldende Capel, saa at en Bombe, kastet derhen, vilde have været tilstrækkelig til at sprænge Citadellet og en stor Deel af Byen i Luften. Beboerne aandede ogsaa mere frit, da de fik at vide, at Capitulationen var sluttet. Det Værste for Preusserne ved hele denne Sag var Tilfangetagelsen af ni til ti Tusinde Soldater, der havde taget deres Tilflugt til Erfurt.*) Hertugen af Weimar var imidlertid med sit Corps rykket Byen saa nær som muligt. Han lod gjentagne Gange sige, at alle de, som ikke vilde indbefattes under Capitulationen, blot behøvede at slutte sig til ham. Men han blev slemt skuffet, hvis han havde ventet Mange. Alle hans Opfordringer vare unyttige, man svarede, „at Folkene vare magtesløse af

*) Den Gang, da Preusserne endnu vare opfyldte af Seiershaab og kun drømte om Fremmarsch over Thüringerskoven mod Napoleon, var Storhertugen af Sachsen-Weimar med den preussiske Avantgarde, 10,000 Mand, sendt over Bjergkjæden; det er disse Tropper, der her er Tale om. Red.

Træthed, og at det vilde være dem umuligt at gaae et Skridt længere.“ „Man tænker ikke paa,“ siger en samtidig Fortæller, et Øienvidne, spottende, „at Krigsfanger ogsaa maae marschere, og at man næppe vilde vise dem den Opmærksomhed at transportere dem i Karether som kostbare Sager.“

Til Undskyldning for Beboerne af Erfurt, der vare meget glade over denne Løsning, maa man minde om, at de kun havde været Preussere i nogle*) faa Aar. Alle tænkte eiheller saaledes, og vi maae da deriblandt mærke Forfatteren til den lille Beretning, af hvilken vi have citeret nogle Steder. Han skyndte sig at forlade Erfurt og tog til Arnstadt, „den lykkelige By, som endnu ikke har seet nogen Fjende.“

Vi ville ikke følge Resterne af den preussiske Hær paa dens sørgelige Vei, der endte med Overgivelsen ved Prentzlau.**) De enkelte Træk af denne stakaandede, fortvivlede Flugt og den sørgelige Ende, den fik, minde paa en slaaende Maade om den meest dramatiske Begivenhed i den peloponnesiske Krig, den atheniensiske Hærs Ødelæggelse paa Sicilien. Thiers har her med nogle Forkortelser kun afskrevet Massenbachs Beretning. Han har endog af Uagtsomhed omskrevet eller overseet flere charakteristiske Enkeltheder. Saaledes raabte Fyrsten af Hohenlohe, da den første Parlamentair, Capitain Hugues, kom, „at han havde ført alt for længe Krig med Franskmændene, til at han

*) Fra den store Landomdeling ved Regensburger Rigsdeputationens Reces 25. Febr. 1803. Red.

**) Fyrst Hohenlohe trak sig efter Slaget med Resterne af Armeen ad Omveie mod Nord til Magdeburg, men kunde paa Grund af den herskende Forvirring ikke holde sig i denne Fæstning og slog da ind paa Veien til Stettin. Vildledet af falske Efterretninger og Oberst Massenbachs forsagte Raad, strakte han Vaaben den 28. Octbr. ved Prentzlau, en lille Stad lidt S. V. for Stettin. Red.

skulde bryde sig om deres Brouterier." Først efter Capitain Hugues's Afreise, og da den største Deel af de preussiske Tropper havde passeret Prentzlau, var det, at et voldsomt Anfald af det franske Rytteri kastede Preussernes Ryttere tilbage paa deres Bagtropper, der stode i Byens Gader. Et heelt Regiment blev redet over Ende og nødt til at strække Vaaben. Prinds Augusts Grenaderer, som sluttede Troppen og endnu ikke havde naaet Prentzlau, satte sig i Quarré og afsloge tappert flere Angreb, men da de vare hildede i en Mose og omringede af overlegne Kræfter, maatte ogsaa de give sig. Imidlertid samlede Hohenlohe, som nær selv var bleven tagen, Resten af sine Tropper og afslog en ny Opfordring om Overgivelse. Men faa Øieblikke efter bragte Oberst Massenbach, der havde været afsendt som Parlamentair fra hans Side, ham saadanne Efterretninger, at hans Beslutning vaklede. Denne Stabschef havde ikke, som Thiers af en Feiltagelse siger, seet Lannes' Fodfolk, men blot en Snees Kanoner og et talrigt Rytteri. Derfor var Stillingen imidlertid lige fortvivlet. Han havde talt et Øieblik med Murat, der truede med at nedsable Alt.

Preusserne stode endnu syv Miil fra Stettin og kunde under de idelige smaae Angreb, for hvilke de vare udsatte, ikke naae dertil paa mindre end to Dage, selv om de kun fik med Rytteriet at gjøre. Men Lannes' lette Tropper kunde man alt see fra Prentzlau. Og paa denne dødbringende Marsch kunde man hverken haabe at finde Levnetsmidler, Fourage eller Hvile. Desuden maa man ikke glemme, at disse Tropper alt havde marscheret i to og tredive Timer uden at hvile og næsten uden at spise; thi de sidste Levnetsmidler, der havde været holdte i Beredskab til dem i Boitzenburg, vare blevne fortærede eller ødelagte af Murats Blænkere. Massenbach paastaaer ogsaa, at der af

Patroner, naar de bleve ligeligt fordeelte, kun kom tredive paa hver Mand. Og endelig havde al Forbindelse med Blüchers Tropper været afskaaren i to Dage. Alt syntes at have sammensvoret sig, saa at selv det stolteste Mod maatte knækkes. General Belliard kom. Hans Forslag bleve først tilbageviste; han var ved at ride bort, da man bragte det Bud, at Murat selv kom for at forhandle med Overgeneralen. Resten kjender man.

Er en Overgivelse forbunden med Vaabnenes Nedlæggelse aldrig tilladt? Det er et Spørgsmaal, som sætter to hellige Følelser i Bevægelse: Menneskeligheden og Nationalæren. Vi ville ikke tage os paa at løse det, men vi ville minde om, at det to Aar efter bedre havde stemt med Frankrigs Interesse, om Dupont havde ladet alle sine Soldater dræbe til sidste Mand ved Baylen hellere end at overgive sig.*) Under slige Omstændigheder grændse Dumdristigheden og Heltemodet nær til hinanden; de Tappreste foretrække Udsigten til en uundgaaelig Død fremfor et Liv, hvis Skændsel falder tilbage paa Fædrelandet. Ved Baylen negtede en Bataillonschef at overgive sig, besteg en Bjergtop, der blev anseet for utilgængelig, mistede vel herved Halvdelen af sine Folk, men frelste Resten fra Død og Vanære. Ved Prentzlau søgte to Gardecapitainer, Bornstedt og Løwenfeld, og tre Rytterofficerer, Oppen, Bechtolsheim og Borstel, forgjæves at fremkalde et af disse fortvivlede Vovestykker, som i Modgangens Dage hædre og trøste et Folk. Deres Bestræbelser

*) Da Napoleon i Aaret 1808 bemægtigede sig Spanien for sin Broder Joseph, udbrød en Folkebevægelse mod de franske Undertrykkere, og da General Dupont med 20,000 Mand blev omringet og overgav sig den 22. Juli 1808 med sin hele Hær ved Baylen i Andalusien, opflammedes den hele Nation ved denne Seir til en almindelig Begeistring. Joseph maatte endog forlade sin Hovedstad og trække sig tilbage bag Ebro. Red.

strandede paa den physiske Umulighed, paa Folkenes og Hestenes Udmattelse, der ved Træthed og Hunger var naaet til det Høieste.

Ifølge vægtige Vidnesbyrd var den Uorden, som herskede i de fleste Grene af Krigstjenesten, men især med Hensyn til Uddelingen af Levnetsmidlerne, for en stor Deel Skyld i denne Række af Nederlag. Herom finder man mærkelige Oplysninger i tiende Hefte af „Neue Feuerbrände“, et Tidsskrift, som begyndte at udkomme strax efter Freden i Tilsit. Man gjør et nøie Bekjendtskab med en Person, som vi alt have nævnet, Overintendanten Guionneau, en kortsynet og vankelmodig Mand, der er ligesaa ubetydelig som vigtig. Naar hans Regnskabsbøger vare i Orden, var Hæren forsynet, saa kunde der Intet mangle. „Denne Mand,“ siger Massenbach, „vilde hver Dag gjentage Evangeliets Mirakel mod dem, som savnede Brød, med den Forskjel, at han lod Alle gaae sultne bort.“

Organisationen var den samme, som var bleven bragt i Stand i Anledning af det i 1805 besluttede Felttog. Man saae der Bestillingsmænd, som havde gjort Tjeneste i Revolutionskrigene og de polske Felttog, i hvilke de havde viist stor Forstand — paa deres egne Interesser. I de første Maaneder af 1806 havde der alt fundet flere beviste eller formodede Underslæb Sted i forskjellige Grene af Tjenesten, og der var endog forefaldet flere Selvmord. En Overkrigscommissair, som var overbeviist om at have ladet sig bestikke til at udlevere falske Kjørselssedler til Landmændene, sad fængslet. Størstedelen af Leverandeurerne vare Jøder eller fortjente at være det. I Leipzig og Halle indkom der saa store Leverancer af Brød, at man var nødt til at sælge et stort Parti for en yderst ringe Priis. I Modsætning hertil vare Beholdningerne i Jena aldeles utilstrækkelige til Forbru-

get. Det hændte meer end een Gang, at Afdelingerne først fik deres Kjød, og det endda uslagtet, ved den Tid, da de skulde holde Maaltid. Derfor blev der ogsaa stjaalet og røvet meget i Omegnen af Erfurt, Weimar og Jena.

Commissariatet ved Hertugen af Brunsvigs Hær havde sluttet en gyselig Contract med et Huus, Krelinger & Co., i hvilken de fleste Artikler vare ansatte 40 til 50 Procent over de gjældende Priser. Et stort Parti Brændeviin blev saaledes betalt accurat med den dobbelte Priis af hvad det paa den Tid kunde faaes for i Erfurt. Bedre gik det ikke til med Transportvæsenet. Saaledes laa der i Magdeburg ved Felttogets Begyndelse opdynget en umaadelig Mængde Levnetsmidler til Hæren, men disse vare nær ikke komne af Stedet, fordi den preussiske Administration havde glemt at sætte sig i Forbindelse med det sachsiske Toldvæsen. Hæren vilde været kommen til at undvære dem, hvis ikke en preussisk Embedsmand paa egen Haand havde tilkæmpet sig fri Gjennemgang for Vognene.

V.

Intet Folk har hurtigere end det preussiske lært af Ulykken. Prøvelserne 1806 vare maaskee et nødvendigt Onde. De vakte Folket, som sov paa Frederik den Stores Laurbær, og i mindre end et Aar gjorde de mere for dets Opdragelse, end halvhundrede fredelige og søvnige Aar vilde have gjort. Efter Freden i Tilsit udkom der i tvangfrie Hefter en Mængde forskjellige Tidsskrifter, som vedligeholdt den Bevægelse, der en Gang var kommen over Folket. Paa sjeldne Exempler nær indeholdt intet af disse Blade nogen Fornærmelse mod Seirherrerne, hvilket endog gjælder om hvad der udkom i Aarene 1807 til 1809 uden at være den franske Censur underkastet. Tvertimod ydedes der ofte

Napoleons Geni og Franskmændenes Tapperhed og Høimodighed fuld Retfærdighed. Men de Feil, som havde givet Fjenden Seiren ihænde, bleve omhyggeligt udsøgte og ubarmhjertigt undersøgte. „Neue Feuerbrände“ ere især mærkelige; de skaanede ingen Svaghed eller Feil, hvor den end var kommen frem. Som en Prøve, skulle vi hidsætte nogle Uddrag af „Skizzer tegnede efter Naturen i Berlin i October og November 1806.“

To unge Mænd mødtes „unter den Linden“. Paa deres snørte Figur kan man til Trods for den borgerlige Dragt kjende to af disse Krigere, der vare saa tappre overfor en Flaske Champagne og før Krigen vare saa stolte af det pæne „von“ foran deres Navn. Fra hvilken Valplads ere de flygtede? Maaskee fra Auerstädt, hvor man paastod, at alene Synet af nogle franske Sapeurer havde været nok til at jage nogle af disse unge Folk paa Flugten, da de paa Grund af deres store Skjæg havde antaget dem for nogle af deres jødiske Creditorer. Vi skulle nu høre, hvad de sige:

„Kammerat, forstaaer Du, hvordan det gaaer til, at vi ere her? Paa Ære! jeg begriber det ikke.“

„Det er denne Hertugs Skyld. Hvis blot Mollendorf havde commanderet, havde det været forbi med Napoleon.“

„Gudsdød! Det er Hertugens Maitresse, som har forraadt os.“

„See nu engang der! Der kommer en Bataillon af disse Franskmænd. Skal det kaldes for Soldater, med deres skidne Kitler, ingen Fangsnor paa Chakoterne, ingen Snørebaand i Gamascherne . . . . ?“

„Ja, vor tredie Bataillon havde rigtignok en ganske anden Holdning.“

„Og see engang paa Officererne: sikken Paaklædning! sikken Ugeneerthed! Skal det kaldes Officerer?“

„Du veed ogsaa nok, hvad det er for Officerer: Det er allesammen Sønner af Skrædere eller Skomagere. Nu skal Du høre en deilig Historie. Forleden Dag leverede en Skomager her et Par Støvler til en af deres Capitainer. Denne critiserede Varerne som en Kjender og tilføiede: Det skal De ikke undre Dem over, min Ven, jeg har selv været ved Haandværket. Hvad siger Du dertil?“

„Aa! det er deiligt, det skal jeg skrive og fortælle Tante. Farvel!“

Efter disse to Spirrevipper fremtræde en Kyrasseer og en Dragon i en ivrig Samtale.

„Det er det Satans Fodfolk, som har ødelagt det Hele. Vi havde ellers hugget disse Franskmænd til Plukkefisk.“

„Ja, Du har Ret, Kammerat. De forstaae ikke engang at sidde paa en Hest! Men Fodfolket, det tog Fanden ved, og Kanonerne gjorde vore Heste skye.“

Nu skulle vi høre Sagen bedømt fra et andet Standpunkt.

Arm i Arm komme en Artillerist, en Jæger og en Grenadeer.

Artilleristen: — „Torden og Lynild! Hvor vi skulde have ødelagt de Slyngler af Franskmænd ved Jena! Aa! hvis Fodfolket havde holdt sig bedre! Men Artilleriet kan ikke gjøre det Hele alene.“

Grenaderen: — „Kammerat, sig nu ingen Dumheder! Vi vilde have taget det Hele med Bajonnetten, ja vi vilde, Pinedød. Men hele Ulykken kom fra Rytteriet, som ikke kjendte Terrainet, og som svigtede i det afgjørende Øieblik.“

Den anden Infanterist istemmer naturligviis Raabet mod Rytteriet.

I denne Række af Skizzer er en af de morsomste den, som hedder: „Den for tidligt komne Stafet.“ Vi skulle forsøge idetmindste at give en Idee om den. Den sætter os nogle Uger tilbage i Tiden, til den sjette October, den uhyggelige Uvisheds Tid, som vi ovenfor have omtalt. Vi befinde os i en jødisk Banquiers Contoir, hvor han holder en fortrolig Raadslagning med sin Bogholder. Mandens Rovdyrs-Instincter ere vakte og gjøre ham mere klarsynet end Hohenlohe og Brunsvig. Hans smaae Øine lyse, han mærker, at han har fundet et godt Spor, han veirer og han seer alt Katastrophen.

„Giv mig Deres Ord paa, at Ingen skal faa at vide, hvad jeg nu vil sige Dem . . . Aa! det er godt, at jeg ikke paatog mig den Leverance. Fristelsen var stor; men der var altid Noget inden i mig, der sagde: Underskriv ikke! . . . . Hør nu engang; men fremfor Alt, reen Mund! . . . Aa! hvad er det ikke for en Mand, den Napoleon! Hør nu! De kjender X. fra Naumburg, der besørger mine Affairer ved Messen. Vi vare blevne enige om, at han skulde sende mig en Expres, saasnart der skete Noget. Man maa ikke lade det komme an paa et halvhundrede Daler, naar det gjælder om at redde Tusinde. See nu her, her er Brevet. Expressen er ikke kommen her hjem til mig, det vilde have gjort Opsigt. Han har gjort Holdt i en lille By, hvorfra et Bud har bragt mig Brevet. Naa, veed De saa, hvad han fortæller. Det er kort, men det siger Alt, hvad jeg vil vide: „Franskmændene ere i Naumburg!“ See nu her, betragt dette Kort! Der ere de, forstaaer De? Det er ikke tre Mand eller ti Mand eller hundrede Mand, som kunne gjøre Sligt. Og Kongen, hvor er han? Det er der Ingen her, som veed. Efter de sidste Efterretninger var han i Weimar. Maal nu paa Kortet og see

ad, hvilken af de to Byer, Weimar eller Naumburg, der er nærmest ved Berlin. Naumburg, ikke sandt? Nu vel! Et af To maa være Tilfældet: enten har man allerede tabt et Slag, eller man er ifærd med at tabe det.“

„Men, siger den Anden, det er dog muligt, at Kongen kan vinde dette Slag.“

„Hm! hvormeget have vi for Øieblikket i Kassen i Bankbeviser?“

„To og halvfjerdsindstyve Tusinde Thaler, saa vidt jeg husker.“

„Løb hen i Banken med alle de Lapper og faa rede Penge for dem. Hvis man spørger Dem, hvad De vil gjøre med saa meget Sølv, saa sig Ingenting, sig, at jeg har overtaget en Leverance.“

„Men det er ikke nok. Vi have ogsaa „Seehandlungs Obligationen“ her for tyve Tusinde Thaler.“

„Gaa hen med dem til X. og Y. De tage dem nok til Coursen.“

„Men saa ville vi tabe paa dem.“

„Vi skulle nok faae det igjen paa en anden Kant.“

Nu kommer en Jøde af lavere Rang ind, en Fætter til den store Jøde. Han spørger i det halv hebraiske, halv plattydske Jargon, som før Moses Mendelsohns Tid var alle tydske Jøders sædvanlige Sprog, om han ikke har hørt noget Nyt om Franskmændene, og om han ikke har hørt den store Nyhed.

„Hvilken Nyhed?“

„Franskmændenes store Nederlag. Hvad, har De intet Brev faaet?“

„Hvem? Jeg? Et Brev? Nei ingenlunde! Hvilken Idee, hvorfor det? (Afsides) Han aner Noget . . . Nu vel, hvad er det saa?“

„Ti Tusinde Mand ere faldne, blandt dem Murat; ti

Tusinde Mand ere tagne tilfange, blandt dem Marschal Soult; tyve Tusinde ere omringede, saa at de maae overgive sig, og mellem dem er Napoleon! Tænk nu paa at overtage den Leverance, som jeg har talt om.“

„Hvilken Lykke! Men hvorfra har De det?“

„X. har faaet Brev fra Leipzig.“

„Bravo! det er prægtigt. Underret hurtigt N. derom og gaa derfra hen paa Caféen; lad alle vore Venner faae det at vide; hvis jeg faaer Leverancen, skal De nok faae Deres Provision.“

„Godt!“ (Den lille Jøde skynder sig bort).

Den store Jøde til Bogholderen: „Hm! Jeg troer ikke et Ord af det Hele. Lad os see Kortet. Det, som man paastaaer at vide i Leipzig, maatte man have endnu før i Naumburg. Det er et Paafund for at hjælpe paa en eller anden Speculation. Udfør nøiagtigt, hvad jeg har sagt, men spørg overalt, om man har hørt om den storartede Seirvinding. Jeg stoler paa, at dette Rygte skal holde sig, saa vil Banken betale med Sølv, og jeg har Udsigt til ikke at tabe Noget paa Obligationerne.“

„Men, hvis De nu tager feil?“

„Saa behøver jeg blot at bære mine Penge hen i Banken igjen. Jeg slipper med at tabe i det Høieste en Procent paa mine Obligationer! Det finder jeg mig gjerne i.“

„Meget rigtigt, thi man kan jo ikke vide . . .“

„Ikke sandt, man kan jo ikke vide! O, hvis Franskmændene komme her, saa stikker Banken af, og Obligationerne blive Intet værd. Smaakjøbmændene stikke af, men de kloge blive her, saa kan der fiskes i rørte Vande.“

Man gjenkjender Speculanten, som han til alle Tider seer ud. Hvor mange Christne ere ikke under store offentlige Ulykker Jøder i dette Punkt?

Efter denne charakteristiske Scene følger et Møde mellem to Borgermænd og en Adelsmand fra Landet, som i Vinteren 1807 har søgt Tilflugt i Berlin. Der er deri ypperlige satiriske Træk, især i „Grev Vinds Fortælling om sine frygtelige Eventyr.“ „Man har kæmpet rundt om hans Slot, før han fik Tid at komme bort derfra; gjemt nede i sin Kjælder bag et mægtigt Viinfad har han havt den Sorg at see sin prægtige Samling af Vine blive skammelig forødt. De fjendtlige Fouragerer have ikke respecteret dette Asyls Neutralitet, hvor Chateau-Margeaux, Champagne og Bourgogne laae fredeligt Side om Side med Johannisberger og Rüdesheimer. Slottet er blevet sat heelt paa den anden Ende: Lysekroner, Vinduer, indlagte Meubler, Mahagoni-Borde (en Sjeldenhed endnu paa de Tider), kort sagt, Alt er bleven ødelagt. Der bliver intet Karneval i Berlin i Vinter, ingen Badesaison til Sommeren.“ Slige ere denne udmærkede Borgers eneste Sorger paa en Tid, da de tre Fjerdedele af Preussen vare i Fjendehaand! Man har seet Franskmænd, der i 1814 og 1815 tænkte ligesaadan.

En gammel paa Æresord fangen Officeers Hjem viser os et heelt forskjelligt Billede. En Capitain, der er Reconvalescent efter to Saar, han har faaet ved Jena, er tilligemed sin Hustru i en yderst trykket Stilling. Alle deres Hjælpekilder ere udtømte, Manden har gjort et sidste Forsøg hos en rig Jøde, men har kun faaet et uforskammet Svar. Konen har uden bedre Held henvendt sig til sin Fader, en Landmand, der er bleven ødelagt ved Krigen; alle deres Venner ere borte eller i en ligesaa beklagelsesværdig Stilling. En ung Lieutenant træder ind for at tage Afsked med sin Chef. „Jeg vilde have taget bort uden at sige Farvel til Dem“, siger han bevæget, „men jeg har ikke kunnet

beslutte mig dertil uden endnu en Gang at takke Dem for alt det Gode, De har viist mig."

Af den unge Mands forstyrrede Væsen gjætter den gamle Soldat, at han har taget en eller anden skrækkelig Beslutning, som han skammer sig over. I Virkeligheden har den unge Lieutenant af Nød og Trang besluttet at træde ind i Isenburgs Regiment, en tydsk Afdeling i de Fremmedes Sold.

„O, min Herre, det kan De ikke gjøre, hvis jeg ellers kjender Dem ret."

„Ja, hvad skal jeg gjøre? De veed ligesaa godt som jeg, at jeg ingen Formue har, og at jeg har mistet min Gage ligesaavel som De."

„Men jeg siger Dem, at det maa De ikke gjøre."

„Men veed De, hvoraf jeg for Øieblikket lever? Af det, som jeg har faaet ind ved at sælge mit Sabelgehæng og min Ringkrave. Jeg skylder tyve Rigsdaler til Folk, som forfølge mig, og blandt dem er min Vært, som ikke mere vil give mig Credit. Jeg har kun Valget mellem Isenburg og en Kugle for Panden."

„Nu vel", udbrød den gamle Officeer, glemmende sin egen Nød, „i næste Uge skal jeg skaffe Dem de tyve Rigsdaler, og fra idag af skal De spise ved mit Bord. Vi maae stole paa bedre Tider, og jeg skal da have bevaret Fædrelandet en god Officeer."

Dette Træk er historisk, og Forfatteren kunde anføre flere af samme Slags. De give Exempler paa en Fædrelandskjærlighed og Selvfornegtelse, som man maa beundre, hos hvilket Folk de end vise sig.

N. HANCKE.

Hans Sachs*).

Paa samme Tid, som Luther i Nordtydskland brød med Catholicismen og hævdede Christenmenneskets Frihed overfor Kirkens Tvang, boede i den frie Rigsstad Nürnberg en Mand, hvis Begavelse maaskee næppe var mindre end Reformatorens, skjøndt den var langt mere ubevidst, og hvis stille Virksomhed heller ikke bragte hans Navn saa vide om Lande som den wittenbergske Doctors, men hvis kjernefulde Sange ikke alene brød med de gamle fortørrede Former og bragte nyt Liv ind i den tydske Poesi, men endogsaa i Tidernes Løb gave en stor Deel af den jevne Middelstand den moralske Næring, som den forgjæves søgte i den lutherske Orthodoxismes tørre Troeslære: det var Skomageren, Mestersangeren Hans Sachs.

Mestersangen, der i enkelte spredte Fremtoninger har holdt sig lige ned til vore Dage, var en særegen Form for den tydske Digtekunst i den senere Middelalder. Hvad det i denne Slags Poesi kom an paa, var mindre store Tanker og glimrende Vid end Troskab mod de overleverede Former, Riim, Rhytmer og

*) Som Kilder ere, foruden andre, hovedsagelig Gervinus's og Koberstein's tydske Literaturhistorier benyttede.

Hans Sachs i sit Værksted.

Stavelser, og Indholdet af de egentlige Mestersange er derfor som oftest kjedsommeligt, koldt og trivielt, hvorimod de i moralsk Henseende ere næsten qvækersk rene i en Tid, hvor Usædelighed hørte til Dagens Orden blandt de høiere Stænder. Mestersangene kunne godt kaldes photografiske Billeder af den jevne tydske Borgerstands Tænkesæt og Moralitet i Middelalderen, thi ligesom Lysbilledet have de den stereotype Nøiagtigheds Fortrin, men mangle Maleriets Liv og Varme. Og det er intet Under. De ærlige Haandværkere, som dyrkede Mestersangen — og den dyrkedes saagodtsom udelukkende af saadanne — hævede sig i deres poetiske Flugt kun sjeldent over det Dagligdags; naar Læsten eller Saxen om Aftenen lagdes tilside, hengave de sig til digterisk Syssel og sammensatte, ofte møisommeligt nok, de rimede moralske, religieuse eller satiriske Sange, som ved Kappestriden skulde indbringe dem Hæder — thi Mestersangen blev kun sjeldent gjort til Indtægtskilde og øvedes i de fleste Tilfælde kun for Ærens og Fornøielsens Skyld — men det ligger i Sagens Natur, at Haandværkerens stille og som oftest til Hjemmet bundne Beskjæftigelse ikke kunde indbringe ham den Menneskekundskab, som er nødvendig for en virkelig Digter, at hans ringe Belæsthed kun formaaede at give ham Syn paa det, som laa ham allernærmest, og at endelig Tankens frie Flugt eller den digteriske Begavelse, hvor en saadan virkelig var tilstede, maatte standses af Formalitetens Gitterværk, udenfor hvilket Ingen ustraffet turde vove sig. Derfor have meget faa af Mestersangerne, uagtet deres Tal var stort, kunnet faae mere end øieblikkelig og reent local Betydning; kun de af dem, hvis skabende Geni var betydeligt nok til enten heelt at kaste de gamle Former overbord eller dog kun deelviis at beholde dem i deres Digterværker, have formaaet at fængsle Eftertiden, have bragt

deres Navne til senere Slægter og, underligt nok, faaet størst Berømmelse som Mestersangere ved Digte, der ikke vare Mestersange. Til disse Sidste hører Hans Sachs, af hvis Liv vi her skulle give et lille Omrids.

Hans Sachs er født i Nürnberg den femte November 1494. Hans Fader, Hans Sachs, der var Skræder, havde givet ham en efter den Tids Fordringer ypperlig Opdragelse og bestemt ham for den studerende Stand. Men en haard Sygdom, der ramte den unge Hans Sachs i hans femtende Aar, afbrød pludseligt hans Studeringer; han maatte forlade Skolen, som han indtil da havde besøgt, og da det syntes farligt at paalægge det unge Menneske store legemlige og aandelige Anstrengelser, blev det bestemt, at han skulde lære et let Haandværk: Hans Sachs blev Skomager.

Efter Tidens Skik gik han paa Vandring, da hans Læretid var forbi, og som reisende Skomagersvend besøgte han i Løbet af nogle Aar flere af Tydsklands Byer. Men ved Siden af, at han erhvervede sig Kundskaber i sit Haandværk, havde hans medfødte poetiske Begavelse tidligt draget ham til Digtekunsten, og det laa nær for ham først og fremmest at dyrke denne paa samme Maade, som den blev dyrket af saa Mange af hans Stand, det vil sige, som Mestersanger. Mestersangen stod dengang endnu, skjøndt den ved sine Kunstlerier i Henseende til Formen og sin Tørhed i Henseende til Indholdet var kommen meget i Forfald, i høi Anseelse blandt Haandværkerne, og der var næppe en Forsamling*), hvor

*) Dette gjaldt dog kun alvorlige Sammenkomster. I lystigt Lag paa offentlig Gade, eller naar Nogen var tilstede, som kunde antages at ville spotte over Sangen eller Mestrene, blev ingen Mestersang given tilbedste. De bestemte ugentlige Sammenkomster holdtes gjerne i Kirkerne Søndag Eftermiddag. I Nürnberg samledes Mestersangerne i Catharinakirken.

Haandværkere kom sammen, uden at En eller Anden stod frem og foredrog en Sang, til hvilken han selv havde forfattet baade Text og Melodi. Naturligviis gik de frie Rigsstæder, i hvilke Borgerstanden havde betydeligt Mere at sige end andetsteds, fremmest i Dyrkelsen af denne Kunst, og navnlig stod Nürnberg, som dengang var en af Sydtydsklands rigeste og mægtigste Byer, høit i denne Henseende.

Det var derfor med Glæde og Forventning, at Hans Sachs i Aaret 1516 efter nogle Aars Fraværelse vendte tilbage til sin Fædrenestad. Han havde paa sin Vandring vundet mange Venner; han var en flittig og paalidelig Arbeider og havde været afholdt af de Mestre, hos hvem han havde taget Arbeide; hvad Mestersangen angaaer, da havde han i denne Kunst drevet det saa vidt, at han i Aaret 1514 i München ikke alene var bleven høiligen berømmet for en Sang, han der foredrog „til Guds Forherligelse“, men endogsaa, skjøndt han kun var tyve Aar gammel, med Hæderstitlen „Sanger“*) betroet til at føre Opsyn med Stadens Sangskoler. Han kunde vel derfor vente at vinde Hæder og Berømmelse i Nürnberg, og han blev saa bevæget ved Synet af St. Sebaldus'- og St. Laurentiuskirkens Spiir, at han med Glædestaarer i Øinene knælede ned paa Jorden og kyssede sin Vandringsstav med Tak for, at den havde ført ham sund og frisk tilbage til hans Fødeby, med hvilken i hans

---

*) Der var fem Trin at tilbagelægge for Mestersangerne. Den, der endnu ikke rigtig kjendte Reglerne for Versbygningen, blev kaldet „Skolar“; den, som vidste fuldstændig Besked dermed, „Skoleven“ (Schulfreund); den, som kunde synge enkelte Melodier (Toner), Sanger; den, som digtede Vers til Andres Toner, Digter; den, som selv opfandt en Tone, Mester. Alle, som vare indskrevne i Selskabet, hed Selskabsbrødre.

Tanker ingen af de store og smukke Stæder, han paa sin Vandring havde seet og lært at kjende, kunde taale nogen Sammenligning.

I de første to Aar efter sin Hjemkomst til Nürnberg levede Hans Sachs stille og kun lidet bekjendt. Han var bleven indskreven i Skomagernes hæderlige Laug, havde bygget sig et Huus i Nürnbergs Forstad, ikke langt fra Frueporten, og arbeidede her flittig hele Dagen igjennem med Syl og Risp og Læst; men om Aftenen samledes han enten med sine Venner blandt Mestersangerne og øvede Kunsten i Forening med dem, eller ogsaa satte han sig udenfor sin Huusdør under det fremspringende Halvtag, der skjermede ham for Regn og Sol, og nedskrev sine Sange — i Begyndelsen i den Form, som Mestersangerne havde foreskrevet, men senere frit og mægtigt uden andre Baand og Bud end dem, hans egen Smag og digteriske Begavelse paalagde ham.

Saaledes sad den unge Mester en Aften i Mai 1517. Det var gaaet op for ham, at Mennesket ikke er skabt til Eensomhed, og i den dybe Følelse af, at der er en Lykke, som Ingen kan finde hos sig selv, havde han skrevet et Digt „Den forviste Kydskheds Klagesang“, som han havde tilegnet „Nürnbergs gode Piger“, og i hvilket han havde afmalet Kydskheden som en Dronning, der var jaget i Landflygtighed af Fru Venus og hendes Tilhængere. Han var endnu ikke ganske færdig med sit Digt, da to unge Piger, af hvilke den ene var sendt af sin Fader for at faae et Par Støvler tilbage, som Mester Sachs havde gjort istand, kom hen til ham og spurgte, om Arbeidet var færdigt. De tilføiede, at de kom fra Wendelstein*), at de havde gaaet hele Veien og vilde blive meget bedrøvede, hvis de skulde vende tilbage med uforrettet Sag. Hans Sachs

*) En Landsby i Nærheden af Nürnberg.

reiste sig for at hente Støvlerne, og den ene af de unge Piger fulgte ham ind i Huset.

Den anden, hvis Navn var Kunigunde Kreutzer, ventede ved Døren. Hun saae det beskrevne Papiir og Versene og kunde ikke lade være at kige lidt i dem. Gjenstanden tiltrak hende, og, omendskjøndt hun nok kunde læse, var hun dog ikke mere dygtig deri, end at hun maatte anspænde hele sin Opmærksomhed for at forstaae Meningen. Hun mærkede derfor ikke, at Hans Sachs kom tilbage, førend den unge Mester stod ved hendes Side.

Forfærdet og skamfuld kastede hun Papiret fra sig og løb bort som en skræmmet Hind, saa at hendes Ledsagerske næppe kunde indhente hende. Men Hans Sachs' Blik fulgte den smukke Pige, til hun forsvandt i Skumringen; det fortryllende Billede af Ungdom og Uskyld, som den overraskede Jomfru havde frembudt, prægede sig dybt i hans Hjerte, og den følgende Søndag begav han sig paa Veien til Landsbyen Wendelstein, hvor han spurgte efter hende, til han fandt hende.

Kunigunde var fattig og forældreløs, og da den unge Mester, hvis Bod vel var lille, men hvis Ry var stort, efter flere Sammenkomster med hende endelig bad om hendes Haand, troede hun næppe sin egen Lykke. Hiint Digt havde røbet en saa ædel og sand Følelse og et saa elskværdigt Gemyt, at hun med lykkelig Fortrøstning hengav sig selv og sit eget rene Hjerte til en saadan Mand. Vistnok bleve Hans Sachs' Forældre ikke meget glade, da deres Søn bragte dem en fattig Pige som Svigerdatter, og Mester Nunnenbeck, den unge Mands Ven og tidligere Lærer i Mestersang, raadede ham fra at gifte sig, da Sorger og Trang snart vilde indfinde sig; men Hans vilde ikke længere leve alene; han var kjed af at besynge en

Lykke, som han ikke kjendte af Erfaring, og i September samme Aar feirede han og hans Kunigunde deres glade Bryllup. Han maatte vel mangen Gang sande sine Forældres og Venners Ord; thi det unge Par havde det i Løbet af de første ti Aar kun knapt og maatte arbeide Dag ud og Dag ind for at tjene det Nødvendige; men de vare lykkelige ved hinanden og ved de Børn, Himlen skjænkede dem, og Hans Sachs følte, at han som Digter fremfor Alt maatte forstaae sin Tid og opoffre sine egne Interesser for at gavne sin Nation og føre den fremad ved at lede dens Øine hen paa det, som var værd at see.

Og der var dengang i Tydskland Noget, som vel var værd at see. En fattig Augustinermunk fremstod som Sandhedens og Livets Forkynder imod den mægtige catholske Kirkes løgnagtige og sjæledræbende Lærdomme. Svanen, om hvem Husz hundrede Aar i Forveien paa Baalet i Costnitz havde spaaet, var kommen; dens Sange lød over hele Tydskland og vendte sig i Modersmaalet til den store, djærve og kraftfulde Middelstand, hos hvem Bekymringen for Salighedens Sag endnu kraftigt rørte sig, og som i sin jevne Verdensbetragtning ikke kunde forene det catholske Cleresies forargelige Liv med sin sædelige Bevidsthed. Intet Under derfor, at Reformationen trængte igjennem til Borgere og Bønder: de havde Alt at vinde, kun saare Lidet at tabe. I Nürnberg bleve Luthers Skrifter optrykte. Det altid forsigtige Raad vilde ikke udtale sig bestemt; men mange af Borgerne erklærede sig ligefrem for Luther, iblandt andre den bekjendte Maler Albrecht Dürer, der i sine „fire Temperamenter“ skabte det første evangeliske Kunstværk, og Hans Sachs, Folkedigteren, der hilsede den nye Læres Prophet i sit Digt „Nattergalen fra Wittenberg“. Raadet havde strengelig forbudt, at Luthers Skrifter maatte trykkes

og sælges i Nürnberg, og Keiseren havde endogsaa sat Straf for at udbrede Reformatorens Bøger; men den ærlige Hans Sachs brød sig ikke derom: der findes endnu i hans Efterladenskaber et heelt Bind af Luthers Skrifter med den Paaskrift: „Denne lille Bog har jeg, Hans Sachs, samlet Gud og hans Ord til Ære 1522. Sandheden varer evigt.“ Det er det tiende Bind af hans lille Bogsamling.

I „Nattergalen fra Wittenberg“ (1523) lod Hans Sachs det ikke være nok med at hilse den nye Lære, „der havde draget Folkene ud af den Vankundighed, det Mørke og de Vildfarelser, i hvilke den listige Løve havde lokket dem, saa at de nu kunde modstaae alle hans Utyskers Bjæffen“; han revsede ogsaa paa det Alvorligste alle Pavedømmets Svagheder, og disse afgave en vid Mark for hans satiriske Humor. „Elsk Gud, og Næsten som Dig selv, imod dette nytter hverken Ban, Rigsdag, Fjende, Skole, Prædiken, Geistlig eller Lægmand, gamle Koner, Nonner med Haarpidske eller Oldinge.“ I alle Spørgsmaal, som stode i Forbindelse med den nye Lære, udtalte han sig bestemt og uden Vaklen; han hævdede Menneskeværdet og Undersaatternes Rettigheder imod Magthavernes Egenraadighed; uden at forfalde til Partiskhed ivrede han lige stærkt imod Fyrste- og Bondetyranner og var lige uvillig overfor de Evangeliskes og de Romerskes Udskeielser. Han saae vel, at Narrespillet med Reliqvier og Helgener var tilende, men han kunde paa den anden Side ikke være blind for de Ulykker, Theologernes Stridigheder vilde føre over Folkene, fordi man misforstod dem. Giftens Virkninger sporedes allerede i de forskjellige Secter og Partier, af hvilke mange kun førte Evangeliets Ord paa Læberne, medens de foragtede det i deres Liv, og Hans Sachs revsede strengt Tidens Udsvævelser; men skjøndt hans ærlige Hjerte

mangengang oprørtes ved at see og høre om de mange Udskeielser, som gik i Svang i Frihedens Navn, forfaldt han dog aldrig til uoverlagt Heftighed eller nærgaaende Personligheder.

I Aaret 1558 finde vi endnu Hans Sachs i Nürnberg, rask, rørig og ved sin fulde Arbeidskraft, endskjøndt han da var tre og tresindstyve Aar gammel. Atten Aar tidligere havde han forladt det lille Huus i Forstaden og etableret sig midt i selve Byen i Nærheden af Hospitalskirkegaarden; hans Huus vises endnu paa dette Sted, og Gaden, hvori det ligger, har faaet Navn efter ham. I sit lykkelige Ægteskab med Kunigunde havde han havt syv Børn; nu var der kun en eneste Datter tilbage, og hun var gift; men blomstrende Børnebørn lode de Gamle glemme Savnet af deres egne. Den trange og tunge Tid var forlængst forbi — ved Flid, Hæderlighed og Sparsommelighed var Hans Sachs bleven velhavende; men han var vedbleven at drive sit Haandværk, i hvilket han nu kunde beskjæftige mange Arbeidere, og havde aarligt besøgt Markederne i Frankfurt og andre Byer. Med Aarene opgav han Reiserne og havde da mere Fritid til sin Digtervirksomhed. Hans poetiske Arbeider beløb sig allerede til et Par Tusinde; hans Digterry var vidt udbredt og voxede Dag for Dag baade hjemme og ude; hans Billede blev ophængt i Syngeskolerne paa de Dage, da der var Forsamlinger; han havde selv indstiftet en Belønning i Form af en Sølvkjæde, der skulde tilfalde den, som seirede ved Kappestriden i Sang, og i alle Tydsklands Syngeskoler bleve hans mesterlige Sange betragtede som Forskrifter, hvorefter Alle rettede sig.

Skjøndt Hans Sachs vel ikke var ligegyldig overfor denne almindelige Anerkjendelse, gjorde han dog selv slet Intet for at skaffe de digteriske Arbeider, som han skrev i Overeensstemmelse med Mestersangens

Forskrifter, nogen Udbredelse udenfor selve Sangskolerne. Han havde i disse Værker kun viist, at han til Fuldkommenhed kunde gjøre, hvad Mestersangkunsten fordrede, men hans digteriske Begavelse og de poetiske Emner, hvormed andre af Datidens Forfattere beskjæftigede sig, drev ham til at gaae videre frem. „Hans Virksomhed falder derfor“ — siger Gervinus — „i to store Perioder, som man hidtil ikke ganske har skjelnet fra hinanden, men som ere af største Vigtighed for den historiske Bedømmelse af hans Arbeider. I den ene beskjæftiger han sig, som alle Datidens Skribenter, med det offentlige Liv, Stat og Kirke, i den anden mere med Privatlivet og med at iklæde gamle digteriske Emner et nyt dramatisk Klædebon.“ Der var saa meget mere Opfordring for ham til at forsøge sig i Dramaet, som det ved denne Tid overalt i Tydskland var Skik, at Borgerne dannede mindre Selskaber eller Foreninger, i hvilke de under en Digters Ledelse opførte verdslige Dramer, ligesom Munkene tidligere havde opført de saakaldte Mysterier. I Nürnberg, der i denne som i de fleste Retninger gik forud for de andre tydske Byer, havde Hans Rosenblüt og Folz forsøgt sig i den dramatiske Digtning, „men deres Arbeider ere saa raae og lidet dramatiske — siger Literaturhistorikeren Koberstein —, at de kun ganske uegentligt fortjene Dramaets Navn,“ forsaavidt som dette ikke skal anvendes paa ethvert Stykke, der opføres for en Samling Tilskuere, og i hvilket talende Personer optræde; thi dette er alt det Dramatiske, der er ved de to nævnte Mænds Arbeider. Spørgsmaal eller Forhandlinger, der deels gaae ud paa at skaffe en moralsk Læresætning, et eller andet godt Raad Indgang, eller dreie sig om Politik og Lignende, udgjøre Indholdet af de af Rosenblüt og Folz componerede „Dramer“, og at saadanne Stykker ikke i Længden kunde tiltale Publikum, indsees for-

meentlig uden Vanskelighed. Hans Sachs brød i den dramatiske Digtning forsaavidt en ny Bane, som han i en ganske væsentlig Grad gjorde historiske Begivenheder, Romaner eller Noveller, undertiden gamle Folkedigtninger, Sagn og Eventyr til Gjenstand for dramatisk Behandling; men han var saa lidet i Stand til at skabe et virkeligt Drama*) og at bringe Handlingen til Anskuelighed ved en stadig Fremadskriden, at denne i Reglen kun findes, hvor Sujettet selv med Nødvendighed giver den. I denne Henseende staaer han altsaa ikke meget høiere end sine Samtidige; men i den rene Moral, det smukke Sprog og den strenge, men aldrig ondskabsfulde Satire over Tidens Feil og Brøst gjenkjender man atter den gamle Mester, der ogsaa ad denne Vei vil føre sine Landsmænd til Selvprøvelse og Frihed, og selv om hans dramatiske Form er raa, naiv og stundom marionetagtig, saa findes dog hos ham alle Spirerne til det store, folkelige Drama og en comisk Kraft, som man skal lede længe for at finde Magen til.

Skjøndt Borger og Haandværker havde Hans Sachs en ganske mærkværdig Belæsthed. Det gamle og nye Testamente var maaskee nok hans kjæreste Læsning, og mange af hans poetiske Frembringelser ere byggede paa Emner hentede fra disse; men han studerede med Iver i Oversættelse de gamle Classikere, baade Dig-

*) Det er bleven sagt, at Hans Sachs ved en Comedie forstod et Stykke, i hvilket Ingen blev slaaet ihjel, ved en Tragedie derimod et Stykke, i hvilket En eller Flere mistede Livet. Dette er dog ikke ganske rigtigt. Koberstein paaviser, at Abel bliver dræbt i Comedien »Evas ulige Børn», og mener, at Hans Sachs ved en Tragedie har forstaaet et Stykke, der faaer en sørgelig Ende, ved en Comedie derimod et Stykke, der ender glædeligt eller dog trøsteligt.

terne og de historiske og philosophiske Forfattere, og Yttringer af Sokrates eller Seneca have givet ham Ideerne til flere af hans skjønneste og bedste Arbeider. Hans ypperlige og sanddrue Skildringer kunne tjene som Mønstre for alle Tider og have tiltrukket sig endogsaa en Goethes Opmærksomhed, og hans Fremstillingsevne og ægte Humor ere maaskee næppe blevne overtrufne af nogen senere tydsk Digter. Har Hans Sachs end skrevet Meget, hvis Værdi er saare tvivlsom, saa har han til Gjengjæld leveret mange Bidrag af blivende Værdi til den tydske Literatur og omgivet sit Navn med en Glands, som fornem Blaseerthed ikke skal tage fra ham. Det er Goethe, som har aabnet sine Landsmænds Øine for den gamle Digters Værd og reist ham et Mindesmærke, der vil staae ligesaa længe som den tydske Literatur.

Uagtet al den Anerkjendelse, Hans Sachs nød, allerede medens han levede, var intet af hans Digterværker offentliggjort, førend han var tre og tresindstyve Aar gammel. Først i Aaret 1558 udkom i Augsburg et Bind med den curieuse Titel: „Herlige, skjønne og sandfærdige Digtninger, religieuse og verdslige, af alle Slags, alvorlige Tragedier, fornøielige Comedier, lystige Samtaler, dybtfølte Elegier, vidunderlige Fabler og andre morsomme Værker osv., i alt 376 Stykker, ikke forhen udgivne, men nu forelagte Publikum af den berømte og muntre Hans Sachs, en Elsker af tydsk Digtekunst. Prentet i Nürnberg af Chr. Henssler 1558.“ Allerede samme Aar var Bogen udsolgt, og Hans Sachs var netop beskjæftiget med Ordningen af en ny Udgave, da et tungt Slag ramte ham: hans elskede Kunigunde døde den fem og tyvende Marts 1560 efter at have deelt Sorger og Glæder med ham i to og fyrretyve Aar. Den gamle Digters Sorg var dyb og inderlig, han søgte at lindre den ved at give den Luft i Sang.

Eensomheden var ham imidlertid utaalelig, og efter et Aars Forløb giftede han sig paany med en ung Pige, Barbara Harscherin, Datter af en dygtig nürnbergsk Kunstner, men det var, paa Grund af den store Aldersforskjel, umuligt for den unge Hustru at forstaae den aldrende Ægtefælle og blive ham den hjertelige og kjærlige Ledsagerinde, som Kunigunde havde været. I sit tre og halvfjerdsindstyvende Aar udgav Hans Sachs det sidste Bind af sine Værker og sagde Digtekunsten Farvel, efter at han allerede i længere Tid havde følt sine aandelige Kræfter tage af. Sine sidste Aar levede han stille og tilbagetrukken og døde den fem og tyvende Januar 1576.

Hans Ven og Discipel, Adam Puschmann, skrev et Digt over ham, og Alle, de, der havde elsket ham og den tydske Digtekunst, som ved ham havde faaet nyt Liv, hørte med Sorg Efterretningen om hans Død.

JOHAN PETERSEN.

Carl den Anden af Spanien*).

Man har sagt, at Carl den Femte var Kriger og Konge, Philip den Anden blot Konge, Philip den Tredie og Philip den Fjerde ikke engang Konger, og Carl den Anden ikke engang Mand. Dette den østerrigske Fyrsteslægts successive Forfald i Spanien er en af de mærkeligste Kjendsgjerninger i Historien, og det kan næppe være nogen Tvivl underkastet, at det for en overveiende Deel bevirkedes under Indflydelsen af de spanske Souverainers traditionelle Sædvaner, den spanske Etikettes ubøieligt strenge Forbud og det uforanderligt Eensformige i Fyrsternes Leveviis.

Spaniens Historie under Carl den Anden frembyder kun et stort Billede paa Ødelæggelse, og denne Tilstand bliver saameget mærkeligere, som den ikke havde sin Aarsag i en Attilas eller en Tamerlans Hærgen af Landet, men derimod i en nedarvet Foragt for alle sunde Principer for en Stats Styrelse. Befolkningen i Spanien aftog med en saa uafbrudt Hurtighed, at den fra ti Millioner under Philip den Anden svandt ind til sex Millioner, da Carl den Anden sad paa Thronen. Aar efter Aar faldt Huse, Landsbyer og store Byer i Ruiner, og Ingen søgte atter at bygge

*) Efter Edinburgh Review.

dem op. Ingensinde siden det romerske Keiserdømmes Forfald har en saa forfærdelig Ødelæggelse fundet Sted i noget Land i Europa. Madrid, som i det sextende Aarhundrede havde 400,000 Indbyggere, gik i det syttende ned til 180,000. Sevilla mistede i et Tidsrum af 50 Aar to Trediedele af sin Befolkning. I Castilien talte man tre Hundrede ødelagte Landsbyer, i Omegnen af Toledo, to Hundrede og Tusinde i Cordova.

Den første Aarsag til dette Forfald var Maurernes Fordrivelse, der kostede Spanien tre Millioner af dets driftigste Beboere; dernæst kom Udvandringen til Amerika, som hvert Aar drog henved 40,000 Mennesker til Mexico og Peru, fordi de ikke længere fandt Midler til at subsistere i Spanien. Ved Siden af Udvandringen og ligesaa betydningsfuld som denne staae Munkevæsenet og Klosterlivet; der fandtes ved Slutningen af det syttende Aarhundrede i Spanien 9000 Klostre og 928 Conventer, 86,000 Præster, 60,000 Munke og 33,000 Nonner, eller med andre Ord 200,000 Mennesker af en Befolkning paa sex Millioner, som helligede deres Liv til Lediggang og Cølibat. Og under Paavirkning af Tidens overtroiske Tendenser bleve aarlig umaadelige Strækninger skjænkede til Kirken for Messer til Bedste for Testators Sjæl, og en saadan Eiendom kunde aldrig afhændes; Femtedelen af de spanske Indtægter var paa den Tid i Præsternes og Munkenes Hænder.

Hvad Industri, Handel og Agerdyrkning angaaer, da stode de paa et overordentlig lavt Standpunkt, tildeels foranlediget ved Love, som ligefrem forbøde Arbeideren at virke. Dette gjaldt navnlig Agerdyrkningen, som derved blev i den Grad forsømt, at næsten alt Korn maatte indføres fra Udlandet. De spanske Kongers

Foragt for Handel og Industri støttedes saa godt af deres sløve Undersaatters hovmodige Fordomme, at Industrien næsten udelukkende var i Hænderne paa fremmede, indvandrede Haandværkere.

Som en Følge af disse forskjellige Aarsager var Landet stadigt hjemsøgt af en forfærdelig Hungersnød, i Forbindelse med hvilken der traadte hyppige Pestepidemier og Jordskjælv, blandt hvilke eet alene omstyrtede 1200 Huse i Malaga. En fransk Dame, der reiste i Spanien paa denne Tid, fortæller, at Slagterne i Madrid solgte deres Kjød, forskandsede i en Slags Fæstning af Frygt for, at Hobens glubende Appetit skulde foranledige den til at at plyndre deres Boutiker. Der forefaldt i Gaderne hyppige Brødkampe, under hvilke altid nogle Mennesker bleve dræbte. En Tid var Brødmangelen bleven saa stor, at den engelske Gesandt maatte forskaffe sig en Ordre til at faae fire og tyve Brød udleverede til sine Tjenere. Disse Brød maatte hans Tjenere hente under en Escorte af bevæbnede Mænd, for at de ikke skulde blive plyndrede paa Veien. Synet af Føde var saa forførende, at Enhver snappede, hvad han kunde faae fat paa. Bagerne barrikaderede deres Boutiker, ligesom Slagterne, og i den Grad passede Mængden paa udenfor deres Huse, at fem Qvinder bleve qvalte i Trængselen udenfor en Bagerboutik. Men hvor stor Elendigheden end var i Hovedstaden, var den dog for Intet at regne i Sammenligning med Tilstanden i Provindserne; 20,000 Mennesker strømmede til Hovedstaden, blottede for ethvert Middel til Subsistens og kun opretholdte ved Haabet om, at de ved at tigge eller plyndre kunde friste Livet; En stor Deel af Provindsbeboerne døde ligefrem af Sult. De fornemme Caballeroer og Hidalgoer levede alene af Chocolade, Løg, Æg og Lignende. Her-

tugen af Albuquerque, der eiede en uendelig Mængde Sølvtøi og Diamanter, fik i Almindelighed kun et Æg og en Due til Middag. Selv det kongelige Bord kunde kun med Vanskelighed blive forsynet med det Nødvendige.

Hvad Armeen og Flaaden angaaer, da vare de begge i en elendig Tilstand. Cavalleriet havde ingen Heste, og hverken Cavalleriet eller Infanteriet fik nogen Sold. Man kunde see Officerer, der endnu vare i Tjenesten, tigge paa Gaderne i Cadiz og i de spansk-flanderske Byer, rigtignok med saa stolt en Mine, at man skulde have troet, at de ved at modtage en Almisse snarere viste end modtog en Gunst. Soldaterne deserterede, drevne af Sult, fra deres Poster og sluttede sig til de Røverbander, der oversvømmede Landet; Besætningerne i Grændsefæstningerne bestode saa godt som udelukkende af Drenge og gamle Mænd, der ikke duede til at være Røvere og ikke kunde finde nogen anden Beskjæftigelse. Og hvad Flaaden angaaer, da eiede det Land, som en Gang udsendte den spanske Armada, kun tolv til femten Skibe, der for Størstedelen laae og raadnede i Havnen.

Dog opgave de hovmodige Spaniere ikke under al denne Elendighed deres Tilbøielighed for udvortes Glands. Den fattige Hidalgo tiggede, laante eller røvede de Penge, der behøvedes, for at han paa Festdagene kunde leie sig en Vogn og besøge sine Venner i et stateligt Optog. Enhver klædte sig, hvor fattig han end var, i Fløil og Silke, naar det kun med Opoffrelse af alt Andet var ham muligt at skaffe sig det; og det at eie et Guitar og et Sværd var mere værd end det nødvendigste Bohave. Corregidorerne og Alkalderne bare Guldbrokade og rødt Fløil ved alle offentlige Fester, og den Pomp og Pragt, der i det

Hele udfoldedes ved disse, fandt næsten ikke sin Lige i Europa.

Saint-Simon, der kjendte Hoflivet i alle dets Enkeltheder, siger etsteds i sine Memoirer, at en af de bedste Nøgler til Forstaaelsen af et Lands Historie er Kjendskab til det daglige Liv i den regjerende Fyrstes Palads; naar Talen er om et despotisk Land som Spanien, er dette fuldkommen sandt. Spaniens Monarker have næsten til enhver Tid i deres personlige Forhold frembudt skuffende Billeder af Tilstanden i deres Land. Dette Forhold gjengives paa det Klareste i Carl den Andens Charakteer og Hofliv. Hans Legemstilstand i de sidste Dage lignede i Et og Alt Landets Tilstand. Den ulykkelige Konge var ikke stort Andet end et levende Liig, i hvis Hjerte der efter hans Død ikke fandtes en eneste Draabe Blod. Det Præg af Svaghed baade i aandelig og legemlig Henseende, der charakteriserede hans Forfædre, naaede sit Høidepunkt hos ham.

Carl den Anden kom til Verden i Aaret 1661, omtrent paa den Tid, da den lange fjendtlige Tilstand mellem Frankrig og Spanien endte med Spaniens Ydmygelse, og to Aar efter Spaniernes Nederlag ved Villa Viciosa. Hans legemssvage Fader, Philip den Fjerde, der døde faa Aar efter, var paa den Tid allerede fuldstændig uduelig til at styre Riget. Hans Moder var Maria Anna af Østerrige, en Datter af Keiser Ferdinand den Tredie. Prindsen var ved sin Fødsel saa svagelig, at det kun ved den yderste Omhu var muligt at bevare ham for Livet. Han diede, til han vare fire Aar, og han kunde ikke gaae førend han var ti Aar gammel, og da endog kun ved at støtte sig til sine Pagers Skuldre. Han blev opdragen af Qvinder og færdedes næsten udelukkende i deres Selskab. Hans Moder, der førte Regentskabet efter

Faderens Død, var bange for at lade ham studere, og han viste aldrig selv nogen Tilbøielighed til at tilegne sig endog blot de allernødvendigste Kundskaber.

I Begyndelsen af Regentskabet styrede Enkedronningen Riget, støttet af et Statsraad. Den fornemste Statsraad og General i Riget var paa den Tid Don Juan af Østerrig, en uægte Søn af Philip den Fjerde. Da han var meget yndet af Philip, havde man ventet, at denne vilde have valgt ham til sin Efterfølger istedetfor den sygelige Prinds Carl. Da han selv endnu ikke havde opgivet Haabet om Herskerværdigheden, var han altsaa nødvendigviis en Gjenstand for Enkedronningens Mistænksomhed, og der herskede et bittert Fjendskab imellem dem. Endelig lykkedes det Dronningen at faae Don Juan forviist til Saragossa. Ved sine Venners Hjælp kom han imidlertid atter tilbage herfra, overtog selv Regentskabet, forviste Enkedronningen til Toledo og befriede den unge Konge fra det Qvindeselskab, i hvilket han hidtil var bleven opdragen, og som havde efterladt et saadant Indtryk hos Carl, at han siden følte en sand Skræk ved Synet af et Skjørt. Det syntes saaledes lidet rimeligt, at han vilde vise sig gunstig stemt for at indgaae Ægteskab. Da hans Constitution imidlertid i aldeles forbausende Grad udvikledes, da han havde naaet syttenaars Alderen, indledes der Underhandlinger om en Forbindelse mellem ham og Marie Louise af Orleans, en Datter af Ludvig den Fjortendes Broder. Medens disse Forhandlinger vare i Gang, forsvandt med Eet den Aversion, den unge Konge tidligere havde næret mod Qvindekjønnet. De Grander, der havde seet Prindsessen i Fontainebleau, fortalte ham om hendes Skjønhed, Ynde og fine Dannelse. Hendes Portrait blev sendt til Carl; ved at see det blev han greben af en lidenskabelig Kjærlighed til hende, og saasnart det blev bekjendt,

at Prindsessen var underveis til Spanien, tog han afsted for at møde hende paa Veien. Det var hans Bestemmelse at træffe hende i Burgos, men da hun ikke var naaet dertil ved hans Ankomst, besluttede han at tage Erkebispen af Burgos med sig og reise lige til den spanske Grændse for at lade sig vie dèr.

Prindsesse Marie Louise, der var en smuk, livlig og høitbegavet Dame, saae ligesom de andre ulykkelige franske Prindsesser, der vare fordømte til at ægte spanske Konger, med Forfærdelse den Bestemmelse imøde, man havde forbeholdt hende. Overgangen fra det glimrende, muntre Liv ved det franske Hof til de spanske Paladsers mørke Kjedsommelighed, Eensformighed og jernhaarde Etikette, gjorde det hurtigt af med de unge franske Prindsesser. Philip den Anden ægtede efterhaanden fire, der alle kun levede en forholdsviis kort Tid, efter at de vare komne til Spanien. Marie Louise bønfaldt to Gange Ludvig den Fjortende om, at denne Forbindelse ikke maatte komme istand, men uden Virkning. Hun maatte altsaa adlyde og med Fortvivlelsen i Hjertet føie sig i sin Skjæbne; thi fraregnet det aandsfortærende Liv, hun vidste, der ventede hende i Spanien, havde hun ogsaa seet et Portrait af sin tilkommende Ægteherre, hvis Charakteer og Dumhed vare ligesaa godt kjendte i Fontainebleau som i Madrid. Efterat Ægteskabet ved Repræsentation var bleven sluttet i Fontainebleau, blev Greven af Harcourt udseet til at ledsage hende til Grændsen, hvor hun paa den berømte Fasanø, der har været Vidne til saa mange Sammenkomster af Ministre og Monarker, blev overleveret til Hertuginden af Terra Nueva og Marquien af Astorgas, af hvilke den Første var bleven udnævnt til hendes „camarera major“ og den Sidste til hendes „majordomo“.

Denne Hertuginde af Terra Nueva, der fremtidig ikke skulde vige fra den unge Fyrstindes Side, havde det meest fremtrædende Ydre, man kunde tænke sig, og var i sin hele Fremtræden et fuldstændigt Billede paa den spanske Hofetikette; ethvert Skridt, hun gjorde, enhver Bevægelse, hun foretog med Haanden eller Hovedet, foregik med en Maskines Regelmæssighed. Forøvrigt var hun en af de fornemste Damer i Riget og besad umaadelige Eiendomme i Peru, paa Sicilien og i selve Spanien. Saasnart hun var bleven udnævnt til camarera major af Don Juan, flyttede hun øieblikkelig ind i det kongelige Palads, thi hun vidste, at man havde aabnet Kongens Øine for hendes Charakteer, der var af den Beskaffenhed, at hun ikke skyede nogensomhelst Voldsomhed, naar den kunde tjene hendes egne Interesser eller hendes Hævn; hun havde saaledes engang ladet en Fætter snigmyrde, fordi han havde bestridt hendes Ret til en Eiendom. Nu vidste hun, at Don Juans Indflydelse kun stod paa svage Fødder, hvilket ogsaa kort efter viste sig, da han atter blev landsforviist, og Enkedronningen blev forsonet med den unge Konge; men da hun engang havde taget Ophold i det kongelige Palads, trodsede hun baade Kongen og Dronningen, idet hun stolede paa den spanske Etikette og det Faktum, at man hidtil ikke i den spanske Historie havde seet noget Exempel paa, at en camarera major var bleven afskediget.

Efter sin Ankomst til Madrid, blev Marie Louise først holdt i et Slags Fangenskab i Slottet Buen Retiro, indtil Forberedelserne til hendes høitidelige Indtog i Staden vare fuldendte. Efter at Indtoget havde fundet Sted, omskiftede den unge livsglade Dronning kun et Fængsel med et andet, og hun begyndte nu det Liv, hun var bestemt til at føre til Slutningen af sin

korte Tilværelse, et Liv, der i sig indbefattede Haremmets skinsyge Afspærring, Klosterets mørke Eensomhed og den i Camareraen personificerede spanske Etikettes jernhaarde Tyranni. Hendes Adspredelser bestode i Udflugter i Vogne, hvis Vinduer vare tæt tildækkede efter spansk Mode, dræbende kjedelige Jagtpartier og Besøg i Aranjuez og Escurial til bestemte Tider; thi Alt var nemlig ordnet som efter et Uhr ved det spanske Hof, og det Eneste, der undertiden forstyrrede denne Regelmæssighed, var Mangelen paa Penge. Fra Tid til anden tog Kongen hende med paa Besøg i Klostrene, en Adspredelse, der var alt Andet end opmuntrende. Hun inviterede i Almindelighed den franske Gesandts Gemalinde, Madame de Villars, til at ledsage sig paa disse Udflugter, og det Billede, denne giver af dem i sine Memoirer, er just ikke meget muntert. Kongen og Dronningen, siger hun, sade i Klosterets Taleværelse, omgivne af knælende Nonner, der ved deres tidlige Fjernelse fra Verden vare reducerede til et Slags Idioter; to langhaarede Hofdværge sagde, hvad der skulde siges, medens Dronningen søgte at fordrive Tiden med at spise, til stor Forbauselse for Kongen, da man i Spanien kun spiser efter bestemte Regler. Den eneste Tilflugt, Dronningen havde, naar hun kjedede sig, var at spise og sove; hun sov ti til tolv Timer om Dagen og indtog tre til fire Gange solide Maaltider med Kjødspiser. Og hvad Andet skulde den stakkels unge Dronning, der kun turde omgaaes sine stive Hofdamer, finde paa; hun, som havde levet ved det frie, lystige franske Hof, hvor hun kunde bevæge sig saa frit som Fuglen i Luften, hvor Forværelserne vare opfyldte af glimrende Adelsmænd og Damer, og hvor den Ene overgik den anden i Vid og Munterhed? I sit skumle, øde Palads i Madrid var det hende næppe tilladt at see en Mand, og Madame de Villars og en

anden fransk Dame vare de Eneste, der fik Tilladelse til at besøge hende. Der var ingen Baller, ingen Soireer, ingen Comedie, ingen anden Adspredelse end Kjøretoure i lukkede Vogne. Camareraen underrettede endog Dronningen om, at hun ikke maatte see ud af Vinduet i sit Værelse; der var rigtignok intet Andet at see end den blaae Himmel og en tom Klostergaard; men endog en saadan Adspredelse var ikke passende for en Dronning af Spanien. Madame de Villars, der var en godmodig gammel Dame, gjorde sit Yderste for at underholde Dronningen, naar de vare sammen. „Vi synge Operamelodier sammen,“ siger hun, „og undertiden synger jeg en Menuetmelodi, til hvilken hun dandser.“ At lee var Dronningen strengt forbudt, men der gaves rigtignok heller ingen Leilighed dertil. Til to ægte spanske Forlystelser blev den unge Dronning af og til Vidne, nemlig Tyrefægtninger og Autodaféer, men hun havde ikke megen Smag for nogen af dem; den stakkels Konge, der elskede Dronningen overordentlig høit, gjorde sit Bedste, for at Tiden ikke skulde blive for lang, men uden synderligt Held. Han kunde saaledes sidde og spille Skrabnæse med hende tre til fire Timer ad Gangen! det var paa den Tid det meest yndede Spil ved det spanske Hof. Han var overordentlig mistænksom mod Alt, hvad der var fransk; Camareraen havde fortalt ham, at hans Dronning var af et let Gemyt, og da hun tillige kom fra et letsindigt Hof, var enhver Forsigtighed nødvendig; i Spanien kunde man nemlig ikke stole altfor sikkert paa en Qvindes Dyd, naar der var den mindste Leilighed til Fare for den. Den svagsindede Konge hadede i den Grad Alt, hvad der var fransk, at han end ikke kunde taale Dronningens smaae franske Hunde. Han blev saa opbragt over, at en fransk Tigger bad Dronningen om en Almisse ved Indgangen til Kirken i

Atocha, at man troede, at han vilde have ladet ham dræbe.

Dronningens daglige og kjæreste Selskab var hendes to Papegøier, der talte lidt Fransk, og hendes to smaae Hunde; mod disse Dyr var hun saa øm og kjærlig, som om det kunde have været Børn. Camareraen hadede imidlertid Alt, hvad der kom fra Frankrige, og da hun stolede paa Kongens Følelser i lignende Retning, dreiede hun en Dag Halsen om paa Papegøierne, da Dronningen var ude at kjøre. Da Dronningen kom hjem, spurgte hun, som hun pleiede, efter sine Hunde og Fugle, og Hofdamerne maatte jo omsider fortælle hende, hvorledes det forholdt sig med disse. Men nu brast ogsaa den englelige Taalmodighed, hvormed den unge Dronning hidtil havde baaret sine Lænker, og da Camareraen traadte ind og som sædvanlig vilde kysse hendes Haand, gav hun hende tre kraftige Ørefigen. Megæren blev naturligviis umaadelig rasende, hun samlede alle sine f i r e h u n d r e d e Damer og gik i Spidsen for dem til Kongen for at fordre Opreisning. Det lykkedes imidlertid den unge Dronning at bringe Kongen paa sit Parti, endog i den Grad, at han tillod hende fremtidig at give Hofmesterinden ligesaa mange Ørefigen, hun lystede. Vi skulle anføre et Exempel paa, hvilken despotisk Magt Hofetiketten tildeelte Camareraen over sin Dronning. Etiketten fordrede, at Spaniens Dronning skulde være i Seng hver Aften Kl. otte. Naar nu Dronningen, navnlig under den første Tid af sit Ophold i Spanien, dvælede længere ved sit eensomme Aftensmaaltid end til Kl. otte, traadte Hofdamerne ind og klædte hende af, medes hun endnu sad ved Bordet og spiste. En af dem løste hendes Klædning, en anden hendes Haar, en tredie krøb ind under Bordet og tog hendes Skoe af. Da Dronningen nu imidlertid havde havt saa meget Held med sig i Affairen

med Papegøierne, lykkedes det hende endelig langt om længe ogsaa at overtale Kongen til at give Hofmesterinden hendes Afsked tiltrods for, at „saalænge Spanien havde existeret, havde endnu ingen Dronning afskediget sin Camarera major.“

Den nye Camarera, Hertuginden af Albuquerque, viste sig langt mildere overfor Dronningen, der fik en lille Smule mere Frihed. Hun fik saaledes Lov til at see ud af Vinduet til den tomme Klostergaard, hvilket dog altid var Noget, skjøndt just ikke Meget for en Prindsesse, der var født i Frankrige og opdragen i Palais Royal. Hun fik endvidere tiltrods for al spansk Etikette Tilladelse til først at gaae til Ro Kl. 10½ og til af og til at ride en Tour. Men alligevel var denne Forandring af Camerera major og de faa Friheder, der tilstodes Dronningen, ikke tilstrækkelige til at bortveire den Duft af Kjedsomhed, der hvilede saa tæt over Paladset, at man, som Madame de Villars siger, kunde baade lugte, see og føle den. Dronningen var efterhaanden bleven tvungen til at sende alle sine franske Damer tilbage til Frankrige; endog den franske Læge, der var kommen med hende til Spanien, maatte hun afskedige; tilsidst blev det ogsaa betydet Madame de Villars, at hun maatte forlade Landet, da hendes intime Forhold til Dronningen begyndte at blive de spanske Ministre mistænkeligt. Saaledes havde den ulykkelige unge Dronning kun sine spanske Maskindamer tilbage. Af Mænd saae hun ikke andre end dem, der hørte til hendes Hofholdning, og Synet af disse stive Adelsmænd med deres uhyre Briller, som det dengang var Mode at bære, deres sorte, strenge Fløielsklædning, kantet med Sølv, og deres store stive Pibekrave om Halsen var just ikke meget oplivende. Fik hun en Gang Tilladelse til at ride ud, saa traadte den altomfattende Etikette atter til og gjorde hende

det endog vanskeligt at komme op paa Hesten. Det var Dødsstraf underkastet, endog for den største Grande af Spanien, at røre ved Dronningen; hvis Kongen altsaa ikke var tilstede, maatte hun hjælpe sig selv. Engang vilde Carl den Andens Dronning have været udsat for en stor Fare, hvis ikke to spanske Adelsmænd havde havt det Mod med Fare for deres eget Liv at trodse Etikettens Bydende. Medens Kongen stod og saae ud af et af Vinduerne i Slottet, var Dronningen ifærd med at stige tilhest; hun var imidlertid endnu ikke kommen til at sidde fast i Sadlen, da den fyrige Andalusier styrtede afsted, kastede Dronningen af og slæbte hende afsted med sig, hængende ved den ene Stigbøile. To Adelsmænd, Don Louis de la Torres og Don Jaïme de Soto Major, som netop befandt sig i Nærheden, styrtede efter nogen Tøven til og befriede den stakkels Dronning fra hendes farefulde Stilling; umiddelbart efter ilede de imidlertid hjem og sadlede deres Heste for at flygte fra Hoffet. Dog udvirkede Greven af Peneranda Benaadning for dem hos Kongen. To Exempler ere tilstrækkelige til at vise, hvilken Tilfredsstillelse den aandrige Marie Louise fandt i sin aandssvage Ægtefælles Selskab. Enkedronningen havde foræret sin Svigerdatter et Uhr og ved Oversendelsen skrevet, at hun ønskede, at det kun vilde vise lykkelige Timer for den unge Dronning. Denne skrev som Svar, at dette altid vilde være Tilfældet, saalænge hun kunde bevare sin Svigermoders gode Omdømme og Venskab; hun vendte sig derefter til Kongen og spurgte ham, om han ikke vilde tilføie en Hilsen til sin Moder. Han svarede kun: „No tengo que decir“ (Jeg har Intet at sige). Da hun trængte paa ham, sagde han endelig: „Pongaos, mi reyna, que yo tengo buena salud“ (Sig, min Dronning, at jeg har det godt). Ved en anden Leilighed, da det kongelige Par ikke var istand

til at tage sammen til Aranjuez paa Grund af Pengemangel, var Kongen alene tagen paa Jagt ved Escurial. Som en delicat Opmærksomhed tilskrev han herfra sin Dronning: „Det er meget slemt Veir. Jeg har dræbt fire Ulve.“ Imidlertid nærede han en inderlig Kjærlighed til Dronningen, og hvis en Idiots Kjærlighed er noget værd, har ingen Qvinde nogensinde været mere elsket end Marie Louise. „Mi reyna, mi reyna,“ udbrød Kongen en Gang ved en Fest hos Don Pedro af Arragonien, da hun overraskede ham med nogle spanske Dandse, hun i al Hemmelighed havde lært, „eres la mas perfeda de todo el orbe“ (Min Dronning er den fuldkomneste Qvinde i Verden.)

Aar for Aar tilbragte det spanske Hof Tiden paa den ovenomtalte maskinmæssige Maade. Af Madame de Villars iøvrigt overordentlig forsigtigt affattede Breve see vi, at det intime Forhold, hvori hun stod til den eensommme Dronning, var Gjenstand for Mistanke hos nogle af de meest indflydelsesrige Personer i Madrid; og da man formodede, at Dronningen havde megen Indflydelse paa Kongen og øiensynlig havde Madame de Villars til sin Fortrolige i enhver Retning, kan man let tænke, at Folk med eller uden Ret beskyldte hende for at blande sig i Statssagerne og udøve en vis Indflydelse paa det kongelige Cabinet. Ved et Hof som Spaniens spille de hemmelige Indflydelser en stor Rolle i Regjeringen; en Kammertjener, en Skriftefader, en Duenna kunne forstaae at vinde Herskeren i den Grad, at de kunne udøve Indflydelse paa Fred eller Krig. Ved Slutningen af Marie Louises Levetid, da Kongens svækkede Helbred udelukkede ethvert Haab om Afkom, og Spørgsmaalet om den spanske Arvefølge bragte Røre i hele Europa, da østerrigske, franske og baierske Indflydelser arbeidede paa at faae den svagsindede Konge til at gjøre Testamente til Bedste

for en af de respective Magter, kan man tænke sig, at det intime Forhold mellem Dronningen og den franske Gesandts Hustru var Gjenstand for Frygt og Had hos alle dem, der modsatte sig Frankriges Bestræbelser for at faae en fransk Prinds paa den spanske Throne efter Carl. Som omtalt, lykkedes det Modpartiet at faae den franske Gesandt kaldt tilbage. Enkedronningen, som i Begyndelsen havde behandlet sin Svigerdatter med megen Forekommenhed, begyndte nu, da det syntes aldeles umuligt, at hun skulde faae nogen Arving, at arbeide mere virksomt for Østerriges Sag, trak sig tilbage fra Marie Louise og gjorde hendes sidste Dage endnu mørkere ved et gjennemført System af skumle Intriger mod hende. Ethvert Middel blev anvendt for at drage Kongen bort fra den Qvinde, der havde indgydt ham en saadan Kjærlighed, at den endog havde kunnet ægge hans svage Hjerne og svækkede Legeme til Noget, der lignede Liv og Virksomhed.

Men Dronningens Dage vare talte; et tragisk Endeligt skulde meget hurtig afslutte hendes Liv. Man paastod, at hun var bleven forgivet af Enkedronningen og Olympia Mancini, Prindsessen af Soissons, Moder til Prinds Eugen af Savoyen; dog foreligger der intet Beviis herfor. Hendes pludselige Død kan være foraarsaget af Cholera, og desuden var hendes Helbred forud meget svagt som en Følge af det aandsfortærende, sløvende Liv, hun havde været dømt til at føre. Marie Louise erklærede selv kort før sin Død, der fandt Sted under skrækkelige Qvaler, at hun døde en naturlig Død.

Hun havde været gift i ti Aar med Carl den Anden, som efter hendes Død hensank i en dybere og dybere melancholsk næsten lethargisk Tilstand. Vistnok lod han sig af sin Moder og Ministrene overtale

til at indgaae et rigt Ægteskab med Maria Anna af Neuburg, en Søster til den østerrigske Keiserinde, men Intet var fra den Tid istand til at hæve ham op af den Sløvhedstilstand, der hvilede over hele hans Væsen. Den Beskrivelse, den engelske Gesandt giver af ham i hans sidste Dage, er forfærdelig. „Kongens Ankler og Knæe svulmede op,“ siger han, „Øienlaaget var rødt som Skarlagen, den øvrige Deel af Ansigtet var grønguul, den øverste Deel af Hovedet var skaldet, og under en haard Sygdom barberede Lægen Resten af hans Haar af. Han slugte Alt, hvad han indtog, heelt, thi hans Underkjæbe var saa fremstaaende, at de to Tandrækker ikke kunde mødes; for at bøde herpaa havde han en saa vid Strube, at Leveren eller Maven af en Høne gled heel ned; paa Grund af sin svage Mave kunde han imidlertid ikke fordøie eller beholde, hvad han slugte.“

Man søgte til ingen Nytte at adsprede ham ved Narre, Dværge og Tyrefægtninger. Han skjænkede Intetsomhelst nogen Opmærksomhed, men gik omkring som et optrukket Uhrværk, stirrende ud i Rummet med sit svage, drømmende Blik. Han troede, han var besat af Dæmoner, og havde ofte Munke og Præster ved sin Side, der skulde besværge dem. Tre Munke sang latinske Psalmer rundt om hans Dødsseng. Det Eneste, han i sine sidste Dage syntes at sætte nogen Priis paa, var, under Foregivende af at gaae paa Jagt, at vandre med to eller tre Ledsagere som et Spøgelse imellem de mørke Fyrreskove og Granitklipperne i Omegnen af Escurial, hvor han tilbragte mange Dage efter hinanden.

Ikke længe før hans Endeligt paakom der ham en af disse besynderlige Forudanelser om Døden, som man gjenfinder hos næsten ethvert Medlem af det spansk-østerrigske Huus i deres sidste Dage. Carl den

Femte lod sin Liigbegængelse udføre paa Skrømt, medens han endnu levede*). Philip den Anden forlangte kort før han døde et Dødningehoved, paa hvilket han satte sin Krone. Philip den Fjerde gik hen og lagde sig i den Niche, der var bestemt for ham i Pantheon. Paa samme Maade bragte for et Øieblik Dødsanelsen Liv i Carl den Andens svage Hjerne. Han, der var den sidste Levning af en stor Slægt, steg ved Skinnet af Fakler ned i Pantheons mørke Hvælvinger; en Mængde Lys bleve tændte dernede, og derefter lod han efterhaannden alle sine Forfædres Kister aabne, idet han begyndte med Carl den Femte. Efter Kongerne gik han til Dronningerne. Han helligede kun sin Moders Træk liden Opmærksomhed, men da hans første Dronnings Kiste blev aabnet, og han saae de henrivende Træk, der havde tilhørt den Qvinde, som en Gang havde oplivet hans mørke Tilværelse, da strømmede Taarerne fra hans Øine, og han faldt med udstrakte Arme over Kisten, idet han udbrød: „Min Dronning, min Dronning, før et Aar er forløbet, kommer jeg til Dig.“

Forunderligt nok havde den halvfjollede, døende Konge dog endnu, hver Gang Spørgsmaalet om Arvefølgen, der nu saa længe havde sat hele Europa i Bevægelse, blev bragt paa Bane, fuld Bevidsthed om den Pligt, der paahvilede ham, og som han af alle sine svage Kræfter stræbte at gjøre Fyldest. Fra alle Sider besvoer man ham at udnævne sin Efterfølger i sit Testament. Hans Skriftefader Cardinalen af Toledo, tilkjendegav ham, at ikke blot Spaniens Velfærd, men ogsaa hans egen Sjæls Frelse afhang af Opfyldelsen af denne sidste Pligt.

*) Det er dog meget tvivlsomt, om den omtalte Ligbegængelse virkelig fandt Sted. Red.

Hans naturlige Tilbøielighed heldede til Østerrige snarere end til Frankrige. Men Skriftefaderen og hele Statsraadet vare stemte til Fordeel for Frankrig, ikke blot som en Retfærdighedssag, men fordi Frankrig var den bedste Allierede for Spanien under Monarkiets svækkede Tilstand. Den franske Gesandt Grev d'Harcourts vindende Væsen og Snildhed havde iøvrigt for en stor Deel vundet baade Adelen og Kongen for en fransk Thronfølger. Carl var selv næsten heelt vunden, da han med Taarer i Øinene afsendte en af sine meest yndede Hofmænd, Hertugen af Uzeda, til Rom for at indhente Innocents den Tolvtes Anskuelse. Efter fyrretyve Dages Betænkning gav Paven i et meget høitîdeligt Brev et for Frankrig gunstigt Svar. Dette Svar gjorde en Ende paa den ulykkelige svage Konges Vaklen; han kaldte sit Raad sammen for i dets Nærværelse at underskrive sine sidste uigjenkaldelige Bestemmelser, et af de betydningsfuldeste Documenter, Historien har at frembyde. Efter at have underskrevet det, sagde han: „Ya rada somos“ (Nu ere vi Intet.) Derefter faldt han i en saa lang Besvimelse, at man troede, han var død. Documentet blev holdt hemmeligt til hans Dødsdag, der indtraf to Maaneder senere.

Vi have omtalt det forfærdeligt sløvende, deprimerende Liv, den ulykkelige unge franske Prindsesse blev tvungen til at føre, efter at hun var bleven Dronning i Spanien; paa en lignende Maade tilbragte Kongen sine Dage, og det maa vistnok først og fremmest tilskrives denne Leveviis, at de sidste Fyrster i Spanien af det østerrigske Huus vare saa aldeles blottede for al Intelligens. De bourbonske Konger i Spanien frembød iøvrigt baade i intellectuel og social Henseende et fuldstændigt Billede af deres Forgængere, og vel nærmest af samme Grund. Om Carl den Andens Efterfølger, Philip den Femte, siger saaledes Saint Simon, der havde

kjendt ham som Greve af Anjou, at der i Kongen af Spanien ikke var Spor tilbage af den franske Greve. Han var bleven accurat ligesaa mechanisk, ligesaa taus og ligesaa melancholsk og tungsindig som de sidste Konger af Huset Østerrig. Kongen af Spanien var i Virkeligheden heller ikke Andet end en Slags menneskelig Maskine; ethvert Skridt, enhver Handling, han foretog, næsten ethvert Ord, han sagde, var reguleret efter et uforanderligt Etikettesystem, der ikke taalte at blive krænket; al Tænkning var qvalt hos en saadan Mand; hans Beskjæftigelse var den samme den ene Dag som den anden; han maatte daglig høre Messen i en tilgittret Stol; i Taushed præsiderede han i Statsraadet; han spiste til Middag alene til den samme bestemte Time; hans Jagtpartier vare altid af samme Beskaffenhed; hans daglige Samtaler med Skriftefaderen vare altid af samme Varighed; saa gav han Audienser, der ikke bestode i Andet end Gebærder og Pantomimer. Hans Dragt var bestemt paa samme Maade. Følgerne af saaledes at være tvungen til at gjøre Alt efter en bestemt Regel Dag for Dag, var en udpræget, aandelig Svækkelse, der tilsidst udartede til ligefrem Dumhed. Om Philip den Fjerde fortalte man, at han bevægede sig aldeles, som om han kunde have været af Træ; undertiden talte han ikke hele Uger igjennem, og han smilede aldrig; selv naar han talte, var der intet andet Spor til Bevægelse hos ham end den, Læberne frembragte. Et saadant System tjente kun til at gjøre Kongen til en fuldstændig Dalai Lama, og denne Tendens forøgedes endnu mere ved den overtroiske Ærbødighed, hvormed man saae op til Monarken i Spanien, og som ikke fandt sin Lige i noget andet Land i Europa. Kongen betragtedes ganske som en hellig Person; Alt, hvad han havde rørt ved, helligedes ved denne Berørelse: hans Dronning kunde aldrig gifte sig igjen, hans

Elskerinde var forpligtet til at gaae i Kloster, naar han forlod hende. Ogsaa til Dronningen saae Folket iøvrigt op med en Ærbødighed, der grændsede til Tilbedelse. Som vi have seet, førte det Dødsstraf med sig, naar en anden Mand end Kongen berørte hende.

Alt dette var fuldstændig orientalsk, og Spanierne selv hidføre det fra deres lange daglige Samqvem med Maurerne. Det spanske Sprog bærer tydelige Spor af Paavirkning af det arabiske, og Spanierne have adopteret en Mængde Eiendommeligheder i det orientalske Liv og gjort dem til deres egne. Deres Maade at hilse paa i Carl den Andens Dage var fuldstændig orientalsk; da den spanske Konge modtog et Brev fra den engelske Konge, førte han det, før han læste det, op til sin Pande, som Østens Beboere bruge det. I det daglige Liv gjorde disse mauriske Sædvaner sig i høi Grad gjældende; Damerne indtoge saaledes deres Maaltider adskilte fra Mændene og siddende paa Tæpper paa Gulvet ligesom de arabiske Qvinder; endogsaa i Kirkerne sade de spanske Damer paa samme Maade. Den tyranniske Maade, hvorpaa Dronningen blev bevogtet og holdt borte fra alle Andre, var ogsaa fuldkommen orientalsk.

Carl den Andens Periode charakteriseres i høi Grad ved orientalsk Fatalisme, orientalsk Nølen, der navnlig fremtræder i Carl den Andens Valgsprog „veremos“, orientalsk Stolthed, orientalsk Indolens, orientalsk Tænkemaade, orientalsk Foragt for Bøger, Boglærdom og Statistik og for de almindelige Principer for Handel og Industri.

Men med saadanne orientalske Eiendommeligheder forenede Spanierne andre, der vare avlede af de værste Former af Overtro og Bigotteri i Christenheden. Den spanske Natur kan defineres som en Blanding af Gothen og Maureren, smeltet i Inqvisitionens

Ild. De fornemste Adelige i Landet vare i Inqvisitionens Tjeneste; nogle af dem førte endogsaa Offrene til Scenen for deres Pinsler. I Carl den Andens Dage vare de store Steenstatuer af de fire Evangelister ved Hjørnerne af Inqvisitionens Steenaltere paa Plaza Major foran Cathedralkirken i Sevilla sorte af Støvet af brændte Mænd, Qvinder og Børn. De unge Dronninger af Spanien kunde ikke slippe for det forfærdelige Syn, en Autodafé frembød. Umiddelbart efter Ægteskabet blev der foranstaltet et saadant Skuespil til Ære for dem; det var den Ilddaab, med hvilken den spanske Nationalitet modtog dem. Den religieuse Terrorisme udbredte endnu mere Mørke over Spaniernes indesluttede, uselskabelige Gemyt og bragte dem til af Foragt for og Had til Verden at tage deres Tilflugt til munkelig Eensomhed og strenge religieuse Øvelser. De begyndte at blive en Nation af Munke og Eremiter. Sindbilledet paa deres religieuse Overtro sattes i Forbindelse med deres Lidenskaber, Daarskaber og Forbrydelser. Damerne bare Helgenbilleder, Kors og Rosenkrandse i deres Haar, paa deres Arme og Nakke ved Siden af deres Perler og indiske Rubiner. Snigmorderne fik deres Vaaben velsignede af Præsterne og søgte Beskyttelse ved Alteret efter et heldigt udført Mord.

I intet andet Land i Europa fandt man saa vilde Tilbøieligheder og Sædvaner som i Spanien. Folkets Intolerance var saa stor, at de opgravede og lemlæstede Liget af den engelske Gesandtskabs-Capellan, som var død i Madrid, og brændte det paa aaben Mark. Der gik ikke een Nat, uden at der forefaldt adskillige Snigmord. Snigmord var i det Hele en almindelig Tilflugt for Alle, Høie som Lave. Damer gave en troløs Elsker Valget melem en Stilet og en forgiftet Kop Chokolade. Saadanne Forbrydelser bleve i Almindelighed slet ikke

straffede. Endog ved Snigmord kom den spanske Æresfølelses Principer tilsyne i en saadan Grad, at den Mand, der havde leiet en Snigmorder, ikke kunde frelse sin Fjende, selv om han vilde; havde Banditten modtaget sine Penge, erklærede han, at han var forpligtet til at dræbe en Mand, og det maatte han udføre; han vilde imidlertid gjerne dræbe den Mand selv, der havde leiet ham, hvis denne foretrak dette, og saaledes skaane den anden.

Man vil ikke paa nogetsomhelst Tidspunkt i Verdenshistorien kunne finde en Nation, der har udøvet saadanne unaturlige Udskeielser som de, der charakterisere Spanien under Carl den Anden. Den Tids-Historie har sin særegne Interesse for os, naar vi see hen til den nuværende Tilstand i Spanien; thi naar vi ville forstaae det Spanien, som nu existerer, maae vi kjende Spanien, som det var under sit dybeste Forfald. Spaniernes moralske og intellectuelle Egenskaber ere af en saa mærkelig Beskaffenhed og blandede paa en saa forunderlig Maade, at de, som kjende dem bedst, mistvivle om, at de nogensinde ville kunne hæve sig til den samme Høide som de øvrige Nationer i Europa.

BERNHARD WULFF.

Den historiske Oprindelse til Fortællingen om Rolf Blaaskjæg.

Da Hertugen af Bretagne i Aaret 1440 besøgte sin Hovedstad Nantes, fordristede Byens Biskop, der var beslægtet med ham, sig til at anlægge Proces mod en Sire de Retz, der hørte til det mægtige grevelige Huus Laval. Skjøndt Enhver i en vid Omkreds kjendte denne Mands Forbrydelser, var dog den Rædsel, som hans Navn indgjød, saa stor, at Ingen i fjorten Aar havde vovet at anklage ham, og Biskoppens Optræden blev derfor hilset med Bifald af Befolkningen baade i Byen og paa Landet.

Anklagen var besynderlig nok. En gammel Kone ved Navn Meffraie — hed det sig — gjennemstreifede Markerne og Hederne. Hun nærmede sig de smaae Børn, der vogtede Hjordene eller dreve om og tiggede, kjærtegnede dem og kjælede for dem; men hun holdt stadigt sit Ansigt halvt skjult af en stor Flormaske. Til Slutning lokkede hun Børnene hen til Sire de Retz's Slot, og man saae dem aldrig mere. Saalænge Offrene kun vare Bønderbørn, om hvem man kunde troe, at de havde forvildet sig, eller stakkels smaae Skabninger, der vare forladte af deres Familie, fremkom der ingen Klage. Men Dristigheden voxede, og man forgreb sig

paa Børn fra Byerne. I selve den store By Nantes havde en Malers Kone, som hørte til en derboende anseet Familie, betroet sin unge Broder til Retz's Folk, der havde lovet at gjøre ham til Chorsanger i Slotscapellet; men den Lille kom aldrig mere tilsyne.

Hertugen af Bretagne modtog Anklagen; han var glad ved saaledes at kunne ramme Familien Laval, der stadigt dannede et sluttet Forbund imod ham og støttede sig til den franske Konge. Biskoppen selv havde ogsaa en Grund til at hævne sig paa Sire de Retz, der engang med væbnet Haand havde aabnet en af hans Kirker. En Domstol blev dannet af Biskoppen, der tillige var Hertugens Cantsler, af Inqvisitionens Formand og af Hertugdømmets Overdommer, og de Retz blev stævnet til at møde for dem. Han havde udentvivl kunnet flygte, men troede sig altfor mægtig til at have Noget at frygte og lod sig gribe.

Sire Gélles de Retz var en meget fornem Herre. Han eiede selv store Godser, havde forøget sine Rigdomme ved et Giftermaal ind i en høit anseet Familie og syntes skabt til at indgyde Tillid. Han havde en god Forstand, et smukt Udvortes og et slebent Væsen; han var dertil videnskabelig dannet og satte særlig Priis paa dem, der kunde tale elegant Latin. Han havde med Troskab tjent Kongen, der havde gjort ham til sin Marschal, og ved Kroningsfesten i Rheims var han bleven udvalgt til at bære den hellige Olieflaske. Uagtet sine Tvistigheder med Bispen var han desuden bekjendt for sin Fromhed, den han efter Tidens Skik lagde for Dagen ved at holde et rigt Capel og mange Chordrenge, som han opdrog med store Bekostninger. Hans Musikcorps var talrigt som en Fyrstes, og en stor Flok Chorsangere fulgte ham overalt.

Paa den ene Side syntes altsaa Omstændighederne

at tale for ham, og paa den anden Side kunde man ikke negte, at Dommerne vare hans personlige Fjender. Han forkastede dem ogsaa. Men han kunde ikke saa let forkaste den Mængde Vidner, der efterhaanden indfandt sig: fattige Fædre og Mødre, der grædende og hulkende forklarede indtil de mindste Enkeltheder, hvorledes deres Børn vare tagne fra dem. Da nu tilmed de Uslinger, der havde været hans Medhjælpere, forraadte ham, hørte han op at negte og afgav under Taarer sine Bekjendelser. De vare af en saadan Natur, at Dommerne og Præsterne, der vare vante til at høre de frygteligste Tilstaaelser, gyste ved at høre ham og korsede sig.

Man fandt i Slottet Chantocé en Tønde fyldt med forbrændte Børneknogler i en saadan Mængde, at man kunde anslaae Offrenes Tal til henved fyrretyve. Paa hemmelige Steder i Slottet Suza og paa andre Borge, hvor han havde opholdt sig, fandt man ligeledes Rester af Børneliig. Overalt havde han myrdet, og man anslog Antallet af de Børn, der vare blevne hans Offre, til henved hundrede og fyrretyve. En eneste Kammertjener bekjendte, at han havde udleveret ham henimod et halvt Hundrede.

Og hvorfor havde han dræbt alle disse Børn? Bevæggrunden var næsten uhyggeligere end selve Drabenene. Det var Offre til de onde Aander! Sire de Retz anraabte Djævlene Barron, Orient, Belzebul, Satan og Belial og bad dem skjænke ham Guld, Kundskab og Magt. En ung italiensk Præst fra Pistoia var kommen til ham og havde lovet ham at lade ham see Dæmonerne, og en Englænder hjalp ham med at besværge dem. Et af de Midler, der bleve forsøgte for at mane Djævlene frem, var at synge de Messer og Bønner, der Allehelgens Dag skulde opsendes for de hellige Afdøde, til Ære for de onde Aander; men

da denne Spot med det Hellige ikke viste sig tilstrækkelig virksom, maatte Dæmonerne vindes ved noget endnu mere Ugudeligt, og i en morderisk Foragt for Guds levende Gjenbillede tilbød Retz sine Troldmænd et Barns Blod, Hænder, Øine eller Hjerte! *)

Denne Djævlens Dyrkelse tilintetgjorde lidt efter lidt enhver menneskelig Følelse hos de Retz; han skiftede Natur og blev selv en Djævel. Efter først at have dræbt for sin Herre og Mester og i Begyndelsen dog vel med Modbydelighed, myrdede han tilsidst for sig selv af Vellyst. Sine Offres Drab, men endnu mere deres Pinsler havde han gjort sig til en Nydelse, et Tidsfordriv!**) De Døendes Rallen og sønderrivende Skrig kildrede hans Øren, deres Ansigtsfordreininger fik ham til at bryde ud i Skoggerlatter, og under de sidste Krampetrækninger satte den afskyelige Vampyr sig paa de endnu bævende Legemer.

Det er ganske charakteristisk, at de Retz, der efterhaanden havde tabt ethvert Begreb om Forskjellen mellem det Gode og det Onde og om Dommen, dog til det Yderste havde et godt Haab om sin evige Frelse. Han troede paa eengang at have narret Gud og Djævlen. Han fornegtede ikke Gud; han søgte at holde sig paa en god Fod med ham og bestikke ham ved Messer og Processioner; og med Djævlen havde han kun sluttet Pagt efter en veloverlagt Plan. Han havde bestandig gjort visse Forbehold

---

*) Dæmonernes Billeder bleve bestrøgne med Blod, eller ogsaa indgned man dem med Fedtet af de til dem offrede og brændte Børn.

**) Hyppigt skar han selv Struben over paa de smaae Stakler, eller ogsaa lod han kun deres Nakkesener skjære over, for at de kunde aande og leve desto længere og saaledes langsomt pines ihjel.

og tilbudt ham Alt paa sit Liv og sin Sjæl nær, og dette tjente ham til Beroligelse.

Da man skilte ham og hans Aandebesværger fra hinanden, sagde han hulkende til ham: „Farvel min Ven Frants; jeg vil bede til Gud, at han vil vise Overbærenhed og Langmodighed mod Dig, og vær kun vis paa, at vi ville møde hinanden i Paradisets salige Glæde, naar Du blot lider taalmodigt og stoler paa Gud.“

De Retz blev dømt til at brændes og blev ogsaa lagt paa Baalet; men for at skaane hans mægtige Familie og Adelen i det Hele taget, qvalte man ham, førend Flammerne havde naaet ham. Liget blev ikke brændt til Aske; fornemme adelige Damer hentede det paa Fælleden ved Nantes, hvor Baalet var bleven reist; med deres fine Hænder bare de hans Lig bort, og ved Hjælp af nogle Nonner begravede de det paa en hæderlig Maade i indviet Jord.

Som tidligere sagt, havde Marschallen af Retz i fjorten Aar ustraffet øvet disse forfærdelige Misgjerninger uden at Nogen havde vovet at staae op imod ham, og han vilde sikkert aldrig være bleven anklaget eller dømt, naar ikke den sjeldne Omstændighed var indtruffen, at tre Magter, der ellers i Reglen vare uenige, denne Gang vare lige enige om at fordre hans Død: hans Hertug, Biskoppen og Kongen. Vi have allerede anført Grundene, hvorfor de to første vare ham saa fjendtlige; hvad Kongen angik, til hvem Retz vistnok havde sat sin Lid, da var han fast bestemt paa ikke at skaane nogen af de adelige Røvere, som havde tilføiet Frankrig saa usigelige Ulykker i de store fransk-engelske Krige, og hans Connetable, den jernhaarde Richmond, der var en uforsonlig Fjende af al Slags Afgudsdyrkelse og desuden en Broder til Hertugen af Bretagne, stod ham bi i hans Bestræbelser.

Det er de Retz's Forbrydelser, der endnu den Dag i Dag gjenklinge i Fortællingen om Rolf Blaaskjæg. Rigtignok begaaer Eventyrets Ridder andre Misgjerninger og myrder, som bekjendt, sine nysgjerrige Hustruer, ligesom ogsaa Folkedigtningen paa andre Maader har forandret og formildet Fremstillingen af de factiske Forhold; men desuagtet er der ingen Tvivl om, at Sagnet dreier sig om Sire de Retz. Hvad Navnet „Blaaskjæg“ angaaer, da er det taget fra en anden samtidig berygtet engelsk Røveranfører, og man synes derved ligesom at have villet redde Bretagnes og maaskee ogsaa hans fornemme Families Ære.

Efter MICHELET.

Smaating.

Voltaire og Gibbon. Den bekjendte engelske Historieskriver Gibbon boede i længere Tid i Lausanne i Schweitz, medens Voltaire levede paa sit Slot Ferney i Nærheden af Genf. Uden at kjende hinanden personligt begyndte de to store Forfattere en Brevvexling, men den satiriske Franskmand kunde ikke lade være leilighedsviis at komme med nogle personlige Stiklerier til Gibbon, og Følgen var et Brud eller i alle Tilfælde et spændt Forhold mellem dem. Gibbon var meget styg, hvilket Voltaire havde ladet ham høre; men da han vidste, at Voltaire heller ikke kunde rose sig af sin Skjønhed, og tilmed var meget forfængelig, besluttede han at besøge ham og talte derom til sin Læge Tronchin. Denne, der morede sig kosteligt over de to berømte Skribenters Svaghed, skyndte sig med at melde det paatænkte Besøg paa Ferney, og Følgen var, at Voltaire søgte at undgaae Gibbon. „En hæslig Englænder“, sagde han til sin Niece, Madame Denis, som bestyrede hans Huus, „truer mig med sit Besøg. Modtag ham forekommende, thi han er en fortjenstfuld Mand; men jeg vil ikke see ham.“ Derefter lukkede han sig inde i sit Cabinet.

Den følgende Dag blev Gibbon meldt. Madame Denis modtog ham særdeles venligt og beklagede, at

hendes Onkel ikke kunde være tilstede. „Godt, saa venter jeg, saalænge det behager ham!“ svarede Gibbon. Han sendte sin Vogn tilbage og blev, og da Aftenen kom, var man nødsaget til at anmode ham om at blive Natten over. Tre Dage forløb. Den fjerde skrev Voltaire til Gibbon: „Min Herre, Don Quixote tog Værtshuse for Slotte; De synes at tage mit Slot for et Værtshuus!“ Englænderen svarede paa Vers, at han havde gjort Regning paa at faae en Samtale med en genial Mand; men, ligesom i Lucullus' Palads, havde han kun funden god Mad, ingen Vært.

Derpaa reiste han efter at have forhørt sig om Voltaires Vaner og Leveviis. Fjorten Dage efter kom han igjen en Morgen ganske tidligt og sneg sig ubemærket ned i Stalden. „Min Ven,“ sagde han til Voltaires Kudsk, „jeg giver Dig en god Drikkeskilling, dersom Du vil slippe Din Herres Yndlingshest løs i Alleen.“ Kudsken lod sig det ikke sige to Gange, slap Hesten løs, og Dyret galopperede lystigt omkring i Haven. Voltaire, der fra sit Vindue bemærkede, at hans Yndlingsdyr var sluppen ud, ilede hurtig, i Slaabrok og Nathue, ned for at fange Hesten. Han var dengang (1776) henved to og firsindstyve Aar gammel, saae ud som en Beenrad og havde hverken Læber, Tænder eller Haar mere. Englænderen havde skjult sig bag en Busk og kunde nu ret i Mag betragte den berømte Satiriker. Da han havde seet sig mæt, klappede han i Hænderne, traadte frem og raabte: „Endelig seer jeg Dem da, Hr. Voltaire — — De er virkelig heller ikke smuk!“ Franskmanden blev rasende over at see sig opdaget, løb tilbage til sit Cabinet og sagde til sin Secretair: „Løb efter denne Englænder og forlang tolv Sous af ham, fordi han har seet Dyret!“ Budet naaede Gibbon ved Porten og udrettede sit Ærinde. „Det er ganske rigtigt“, bemærkede Historikeren tørt; „men vil De saa

ikke modtage fire og tyve Sous og sige til Deres Herre, at jeg har betalt for to Forestillinger; imorgen vil jeg overvære den næste."

Voltaire mærkede, at han i denne Sag havde trukket det korteste Straa. „Den fordømte Englænder," sagde han, „han er fiffigere end jeg; han kunde spille mig et nyt Puds, og jeg maa slutte Fred med ham. Bring ham en Indbydelse til imorgen Middag." Den følgende Dag lod han Gibbon hente i sin egen Vogn og modtog ham paa det meest Opmærksomme. Englænderen var paa sin Side ligesaa elskværdig og vogtede sig vel for at lade nogen Hentydning falde til den foregaaende Dags Hændelser. Fra den Tid af vare de to store Forfattere Venner.

